Mən xoşbəxt adamam ki, əziz, doğma xalqıma işğaldan azad edilmiş Qarabağdan Novruz bayramı münasibətilə təbriklərimi çatdırıram. Bu əziz gündə bir daha bütün Azərbaycan xalqını gözəl bayram münasibətilə təbrik etmək istəyirəm. Bir daha demək istəyirəm, bundan sonra da var gücümlə çalışacağam ki, Azərbaycan daim sürətlə inkişaf etsin, yüksələn xətlə getsin və qarşıda duran bütün vəzifələr icra edilsin. Qarabağ Azərbaycandır!

İLHAM ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

ISSN 2309-1347

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ:
NƏZƏRİYYƏ VƏ TƏCRÜBƏ

2022
1 (77)

DÖVLƏT İDARƏÇİLİK AKADEMİYASI
BAKI – 2022

Demokratik cəmiyyətdə dövlət idarəçiliyinin, yerli özünüidarəetmənin nəzəriyyəsi və təcrübəsi üzrə tədqiqatlar

REDAKSİYA ŞURASI: ***Samir Nuriyev*** *(sədr)*

Anar Ələkbərov, Fərəh Əliyeva, Kərəm Həsənov, Zeynal Nağdəliyev, Fuad Ələsgərov, Hikmət Hacıyev, Şahmar Mövsümov, Natiq Əmirov, Urxan Ələkbərov

REDAKSİYA HEYƏTİ: ***Urxan Ələkbərov***
(redaktor)

Əlikram Abdullayev
(redaktor müavini)

Elman Nəsirov
(məsul katib)

Əli Nuriyev, Namiq Əliyev, Ziyafət Həbibova, Elçin Əhmədov, İsaxan Vəliyev, Xatirə Hüseynova, Gülnarə Qurbanova, Rəcəb Rəhimli, Sevil Məmmədova, Firdovsiyyə Əhmədova, Yusif Ağayev

Elmi-nəzəri jurnal 2003-cü ildən nəşr olunur. İldə dörd dəfə çıxır.

Jurnal AAK-ın rəsmi qeydiyyatdan keçirilmiş və elmi nəşrlər siyahısına daxil edilmişdir.

Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə.
Elmi-nəzəri jurnal. 2022, №1(77).
Bakı, Dövlət İdarəçilik Akademiyasının (DİA) nəşri, 2022, 288s.

© Dövlət İdarəçilik Akademiyası, 2022

ISSN 2309-1347

The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan

PUBLIC ADMINISTRATION:
THEORY AND PRACTICE

2022
1 (77)

ACADEMY OF PUBLIC ADMINISTRATION

BAKU – 2022

Research Dedicated to the Theory and Practice of Public Administration and Application of Decentralized Governance in Democratic Society

EDITORIAL COUNCIL: ***Samir Nuriyev*** *(chairman)*

Anar Alakbarov, Farah Aliyeva, Karam Gasanov, Zeynal Naghdaliyev, Fuad Alasgarov, Hikmat Hajiyev, Shahmar Movsumov, Natiq Amirov, Urkhan Alakbarov

EDITORIAL BOARD: ***Urkhan Alakbarov***
(editor-in-chief)

Alikram Abdullayev
(deputy editor)

Elman Nasirov
(executive secretary)

Ali Nuriyev, Namiq Aliyev, Ziyafet Habibova, Elchin Ahmadov, Isakhan Valiyev, Khatira Huseynova, Gulnara Gurbanova, Rajab Rahimli, Sevil Mammadova, Firdovsiyya Ahmadova, Yusif Agayev

Journal of Public Administration: theory and practice is published since 2003. Quarterly.

The journal is officially registered at the Supreme Attestation Commission (SAC) and is included in the register of national scientific publications.

Public Administration: theory and practice
Scientific and theoretical journal. 2022, №1(77)
Baku, Publication of Academy of Public Administration (APA), 2022, 288p.

© Academy of Public Administration, 2022

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN FƏALİYYƏTİNİN QISA XRONİKASI

Yanvar - fevral - mart 2022-ci il

Yanvar

5 yanvar
- 2022-ci ili Azərbaycan Respublikasında "Şuşa İli" elan etmişdir.
- İsa peyğəmbərin mübarək mövludu – Milad bayramı münasibətilə Azərbaycanın bütün xristian icmasını təbrik etmişdir.

6 yanvar
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Bakının Suraxanı rayonunun Yeni Günəşli qəsəbəsində "Xanım Fatimeyi Zəhra" məscidinin yeni binasında yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.

10 yanvar
- Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Abdelouahab Osmanın etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Koreya Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Li İn-Yonqun etimadnaməsini qəbul etmişdir.

11 yanvar
- Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30 illiyi münasibətilə Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanı təbrik etmiş, ən səmimi arzularını çatdırmış, qardaş Türkiyə xalqına daim əmin-amanlıq və firavanlıq arzulamışdır.
- Anası – Aura Hersoqun vəfatı ilə əlaqədar İsrail Dövlətinin Prezidenti İsxak Hersoqa başsağlığı vermişdir.

12 yanvar
- Yerli televiziya kanallarına müsahibə vermişdir.

13 yanvar
- Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının energetika naziri, şahzadə Əbdül Əziz bin Salman Əl-Səudun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının "ACWA Power" şirkəti tərəfindən Azərbaycanda inşa ediləcək 240 MVt gücündə "Xızı-Abşeron" Külək Elektrik Stansiyasının Gülüstan sarayında keçirilən təməlqoyma mərasimində iştirak və çıxış etmişdir.

14 yanvar
- Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenskinin dəvəti ilə Ukraynaya işgüzar səfərə gəlmişdir.
- Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski ilə geniş tərkibdə görüşü olmuşdur.
- Geniş tərkibdə görüş başa çatdıqdan sonra Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski ilə Azərbaycan-Ukrayna sənədlərinin imzalanması mərasimində iştirakı etmiş, Birgə Bəyannaməni imzalamışdır.
- Sənədlərin imzalanması mərasimindən sonra Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski ilə mətbuata bəyanatla çıxış etmişdir.
- Kiyevdə Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenskinin adından onun şərəfinə verilən lançda iştirak etmişdir.
- Prezident Volodimir Zelenskinin dəvəti ilə Ukraynaya etdiyi işgüzar səfəri başa çatmışdır.

15 yanvar
- Amerika Yəhudi Komitəsinin icraçı direktoru Devid Harrisin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.

17 yanvar
- Monteneqro parlamentinin sədri Aleksa Beçiç ilə videoformatda görüşü olmuşdur.

18 yanvar
- Xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin Bakıda ucaldılan abidəsinin açılışında iştirak etmişdir.
- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinə telefonla zəng edərək, Azərbaycan-Rusiya strateji tərəfdaşlıq əlaqələrinin perspektivlərini müzakirə etmiş, regional təhlükəsizlik məsələləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparmışdır.

19 yanvar
- Rəsmi feysbuk səhifəsində 20 Yanvar faciəsinin 32-ci ildönümü ilə əlaqədar "Əbədi məşəl" abidəsinin və Dövlət bayrağımızın görüntülərinin əks olunduğu və "20 Yanvar - Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin" sözlərinin yazıldığı paylaşımı etmişdir.

20 yanvar
- Ümumxalq Hüzn Günündə - Qanlı 20 Yanvar faciəsinin 32-ci ildönümü ilə əlaqədar Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Şəhidlər Xiyabanını ziyarət edərək, ölkəmizin azadlığı uğrunda həlak olanların əziz xatirəsini ehtiramla yad etmiş, "Əbədi məşəl" abidəsi önünə əklil qoymuşdur.
- Fransa Prezidenti Kabinetinin kontinental Avropa və Türkiyə üzrə müşaviri xanım İzabel Dümonu və Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarı qəbul etmişdir.

24 yanvar
- Əlamətdar yubileyi – anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə Azərbaycan Respublikası Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatının

sədri İkinci Dünya müharibəsi veteranı Fatma Səttarovanı təbrik etmişdir.
- Yeni ilin gəlişini simvolizə edən Bahar bayramı münasibətilə Çin Xalq Respublikasının Sədri Si Cinpini təbrik etmişdir.

25 yanvar
- İran İslam Respublikasının yol və şəhərsalma naziri, Azərbaycan-İran Hökumətlərarası Birgə İqtisadi Əməkdaşlıq Komissiyasının həmsədri Rüstəm Qasiminin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini videoformatda qəbul etmişdir.
- İkinci Dünya müharibəsinin iştirakçısı, Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatının sədri Fatma Səttarovanın 100 illiyi münasibətilə ona Azərbaycan Respublikasının ictimai həyatında uzunmüddətli səmərəli fəaliyyətinə görə "İstiqlal" ordenini təqdim etmişdir.
- Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenskiyə zəng edərək, onu ad günü münasibətilə təbrik etmiş, fəaliyyətində uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.

27 yanvar
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Bakının Xəzər rayonunun Binə qəsəbəsində yeni inşa edilən Tədris və Xidmət Kompleksinin açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə kompleksin ərazisində tikilmiş 292 saylı tam orta məktəbdə yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.

28 yanvar
- Ümumdünya Gömrük Təşkilatının Baş katibi Kunio Mikuriyanı videoformatda qəbul etmişdir.
- "Nur Otan" Partiyasının sədri seçilməsi münasibətilə Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevi təbrik etmişdir.

30 yanvar
- "Rossiya 24" telekanalında Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasının 30 illiyinə və Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin 60 illik yubileyinə həsr olunmuş "Hakimiyyət formulu" verilişi yayımlanmışdır.
- Gəncə şəhərində səfərdə olmuşdur.
- Xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin Gəncə şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edərək, önünə gül dəstəsi qoymuşdur.
- Gəncə Dövlət Dram Teatrının yeni binasının açılışında iştirak etmişdir.
- 2 saylı Gəncə regional "ASAN xidmət" Mərkəzinin açılışını etmişdir.
- Gəncə İdman Sarayında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olmuşdur.
- Gəncədə "Azərbaycan Dəmir Yolları" QSC-nin lokomotiv deposunun açılışında iştirak etmişdir.
- Gəncə Memorial Kompleksinin təməlini qoymuşdur.
- Ermənistan silahlı qüvvələrinin Gəncə şəhərinə raket hücumu nəticəsində həlak olan dinc sakinlərin xatirə guşəsinin önünə gül dəstəsi qoymuşdur.
- Gəncə şəhərinə səfəri çərçivəsində Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyinə - AZƏRTAC-a müsahibə vermişdir.

31 yanvar
- İtaliya Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə yenidən seçilməsi münasibətilə Prezident Sercio Mattarellanı təbrik etmişdir.

Fevral

1 fevral
- 2 fevral – Azərbaycan Gəncləri Günü münasibətilə sosial şəbəkələrdəki hesablarında "Azərbaycan gəncləri fəaldır, vətənpərvərdir, biliklidir, savadlıdırlar. Gənclər, mən sizə inanıram, güvənirəm" sözlərinin yer aldığı paylaşımı etmişdir.

2 fevral
- Bakıda, "Gülüstan" sarayında təşkil olunan Azərbaycan Gəncləri Gününün 25 illiyinə həsr olunmuş Gənclər Forumunda iştirak və çıxış etmişdir.
- Sonra 2022-ci ildə Prezident mükafatı ilə təltif olunmuş gənclərə mükafatlarını təqdim etmişdir.

3 fevral
- Azərbaycan Respublikası ilə Ukrayna arasında əlamətdar tarix – diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30-cu ildönümü münasibətilə Ukraynanın Prezidenti Volodimir Zelenskini təbrik etmişdir.

4 fevral
- Bakıda keçirilən Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin VIII toplantısında iştirak edən Avropa İttifaqının energetika məsələləri üzrə komissarı xanım Kadri Simsonun rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- Bakıda, "Gülüstan" sarayında keçirilən Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin VIII toplantısında iştirak iştirak və çıxış etmişdir.
- Fransanın Avropa İttifaqına sədrliyi qismində Prezident Emmanuel Makronun, Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişelin və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyanın iştirakı ilə videoformatda keçirilən görüşdə iştirak etmişdir.

5 fevral
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğana zəng edərək, koronavirus xəstəliyinə yoluxması ilə əlaqədar ona və həyat yoldaşı Əminə xanıma öz adından və Mehriban xanımın adından cansağlığı arzulamış və şəfa diləklərini yetirmişdir.

8 fevral
- Yenidən qurulan dövlətlərarası strateji əhəmiyyətə malik 330/220/110/10 kilovoltluq "Yaşma" qovşaq yarımstansiyasının açılışında iştirak etmişdir.

- Ölkəsinin milli bayramı – İslam İnqilabının Qələbəsi Günü münasibətilə İran İslam Respublikasının Prezidenti Seyid İbrahim Rəisini təbrik etmişdir.

10 fevral

- Ölkəmizdə rəsmi səfərdə olan Moldova Respublikasının Baş nazirinin müavini, xarici işlər və Avropaya inteqrasiya naziri Niku Popeskunu qəbul etmişdir.

11 fevral

- "Qobu" Enerji Qovşağının - yükötürmə gücü 1000 meqavat olan 330/220/110 kilovoltluq "Qobu" yarımstansiyasının və 385 meqavatlıq "Qobu" Elektrik Stansiyasının açılışında iştirak etmişdir.
- "Qobu" Enerji Qovşağının açılışından sonra Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyinə - AZƏRTAC-a müsahibə vermişdir.

12 fevral

- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiçi təbrik etmişdir.

13 fevral

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdam rayonunda səfərdə olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə əvvəlcə Ağdam şəhərində yeni inşa olunmuş "Ağdam-1" və "Ağdam-2" yarımstansiyalarının, o cümlədən "Qarabağ" Regional Elektrik Şəbəkəsinin Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdam Sənaye Parkında iki müəssisənin təməlinin qoyulması mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdam şəhərində inşa olunacaq "Park Forest Otel Ağdam" mehmanxanasının təməlinin qoyulması mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdamda yeni yaşayış kompleksinin təməlinin qoyulması mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Ağdam Cümə məscidində görülən bərpa-restavrasiya işlərinin gedişi ilə tanış olmuşdur.
- Görülən işlərlə tanışlıqdan sonra çıxış etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə 210 çarpayılıq Ağdam Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təməlinin qoyulması mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəliyinin qərargahında yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağdamda Qarabağ xanlarının türbələri və yaşayış evi - İmarət kompleksində olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağcabədi rayonuna səfər etmişdir. Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin Ağcabədi şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsi önünə gül dəstələri düzərək, Ulu Öndərin xatirəsini dərin ehtiramla yad etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə "Ağcabədi taxıl Aqropark"da yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Yenidən qurulan 110/35/10 kilovoltluq "Ağcabədi" yarımstansiyasının açılışını etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Daxili İşlər Nazirliyi Daxili Qoşunlarının Ağcabədi rayonunda yeni inşa olunan hərbi şəhərciyinin açılışında iştirak etmişdir.
- Hərbi şəhərcikdə qərargah, əsgər yataqxanaları, tibb məntəqəsi və yeməkxana ilə tanış olmuşdur.
- Sonra Daxili Qoşunların xüsusi təyinatlıları üçün nəzərdə tutulan silah-sursata və hərbi texnikaya baxmışdır.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Ağcabədi rayonunda Avşar–Salmanbəyli–Aşağı Avşar–Xocavənd avtomobil yolunun yenidənqurmadan sonra açılışında iştirak etmişdir.

15 fevral

- NATO-nun Baş katibi Yens Stoltenberq ona zəng edərək, Azərbaycan-NATO əlaqələrinin inkişafından məmnunluğunu ifadə etmiş, eyni zamanda Cənubi Qafqaz regionunda postmünaqişə vəziyyəti, Ukrayna ətrafında cərəyan edən proseslərə və dünya enerji bazarındakı mövcud duruma dair fikir mübadiləsi aparmışdır.
- Almaniya Federativ Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə yenidən seçilməsi münasibətilə Prezident Frank-Valter Ştaynmayeri təbrik etmişdir.

16 fevral

- Polşa Respublikasının Prezidenti Andjey Duda ona zəng edərək, Azərbaycan ilə Polşa arasında müxtəlif sahələrdə ikitərəfli əlaqələrin inkişafına dair fikir mübadiləsi aparmışdır.

17 fevral

- Azərbaycan Respublikası ilə Polşa Respublikası arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30 illiyi ilə əlaqədar Polşa Respublikasının Prezidenti Andjey Dudanı təbrik etmişdir.

18 fevral

- Coşqun Cəbrayılovu Bakı şəhəri Nizami Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı, Elgin Həbibullayevi Bakı şəhəri Nərimanov Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı və Elxan İbrahimovu Kürdəmir Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı təyin olunmaları ilə əlaqədar videoformatda qəbul etmişdir.

21 fevral

- Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.

- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə Rusiya Federasiyasına rəsmi səfərə gəlmişdir.
- Azərbaycan Respublikası ilə Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığı arasında əlamətdar tarix – diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30-cu ildönümü münasibətilə Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığının Baş naziri Boris Consonu təbrik etmişdir.
- Azərbaycan Respublikası ilə Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30 illiyi ilə əlaqədar İki Müqəddəs Ocağın Xadimi, Səudiyyə Ərəbistanının Kralı Əlahəzrət Salman bin Əbdüləziz Al Səudu təbrik etmişdir.

22 fevral
- Rusiya paytaxtında Kremlin divarı yanındakı Aleksandr bağına gəlmişdir.
- Sonra Aleksandr bağında naməlum əsgərin məzarını ziyarət edərək əbədi məşəl önünə əklil qoymuşdur.
- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin ilə birlikdə “Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında müttəfiqlik qarşılıqlı fəaliyyəti haqqında” Bəyannaməni imzalamışdır.
- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin ilə birlikdə mətbuata bəyanatla çıxış etmişdir.
- Moskvada Rusiya Nazirlər Kabinetinin Əlaqələndirmə Mərkəzi ilə tanış olmuşdur.
- Daha sonra Rusiya Federasiyası Hökumətinin sədri Mixail Mişustin ilə görüşü olmuşdur.

23 fevral
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Moskvada TASS agentliyinin mənzil-qərargahında “Rusiya və Azərbaycanın diplomatik münasibətlərinin 30 ili TASS və AZƏRTAC-ın fotolarında” adlı ekspozisiya ilə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə sərgi ilə tanışlıqdan sonra TASS agentliyinin mənzil-qərargahında Rusiyanın aparıcı kütləvi informasiya vasitələrinin rəhbərləri ilə görüşmüşdür.
- Rusiya Federasiyasına rəsmi səfəri başa çatmışdır.

24 fevral
- Dünya İqtisadi Forumunun Prezidenti Borge Brendenin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- Moldova parlamentinin sədri İqor Qrosu ilə videoformatda görüşmüşdür.
- Azərbaycan Respublikası ilə Avstriya Respublikası arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30-cu ildönümü ilə əlaqədar Avstriya Respublikasının Federal Prezidenti Aleksander Van der Belleni təbrik etmişdir.
- Ad günü münasibətilə Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı təbrik etmişdir.

25 fevral
- BMT Baş Assambleyasının sədrinin “Universal peyvəndlənmə üçün səylərin artırılması” mövzusunda təşkil etdiyi yüksək səviyyəli tematik müzakirələrdə milli qisimdə və Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi Hərəkata üzv dövlətlər adından videoformatda çıxışı təqdim olunmuşdur.
- Rəsmi feysbuk səhifəsində Xocalı soyqırımının 30-cu ildönümü ilə əlaqədar “Xocalıya Ədalət! 30 il” sözlərinin yer aldığı paylaşım etmişdir.

26 fevral
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə XX əsrdə bəşər tarixinə Xocalı soyqırımı kimi daxil olan qanlı faciənin 30-cu ildönümü ilə əlaqədar Bakıda keçirilən ümumxalq yürüşündə iştirak etmiş, Xətai rayonunda ucaldılan Xocalı abidəsinin yerləşdiyi əraziyə gəlmişdir.
- Xocalı soyqırımı abidəsinin önünə əklil qoymuş, faciə qurbanlarının xatirəsini ehtiramla yad etmişdir.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğana telefonla zəng edərək, ona ad günü münasibətilə təbriklərini çatdırmış, ona qardaş Türkiyənin inkişafı və firavanlığı naminə fəaliyyətində uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulamışdır.
- Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin ilə telefon danışığı zamanı Ukraynada hadisələrin eskalasiyası ilə əlaqədar vəziyyəti, həmçinin Rusiya-Azərbaycan münasibətləri ilə bağlı məsələləri müzakirə etmişdir.

Mart

1 mart
- Fransa Respublikasının Prezidenti Emmanuel Makron ona telefonla zəng edərək, Ukraynada cərəyan edən böhran vəziyyəti və Ukraynaya humanitar dəstəyin göstərilməsi məsələlərini müzakirə etmiş, həmçinin enerji məsələlərinə dair fikir mübadiləsi aparmışdır.

2 mart
- Rumıniyanın energetika naziri Virgil-Daniel Popeskunu və Rumıniya Prezidentinin strateji layihələr üzrə xüsusi nümayəndəsi Ana Birçalı videoformatda qəbul etmişdir.

3 mart
- Şahin Seyidzadəni “İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin İdarə Heyətinin sədri vəzifəsinə təyin olunması ilə əlaqədar videoformatda qəbul etmişdir.
- Moldova Respublikasının Prezidenti Maya Sandu ona telefonla zəng edərək, regional məsələlər barədə fikir mübadiləsi aparmış, həmçinin Azərbaycan ilə Moldova arasında iqtisadi-ticarət əlaqələrinin genişləndirilməsi və enerji sahəsində əməkdaşlıq məsələlərini müzakirə etmişdir.

5 mart

- Türkiyə Respublikasının xarici işlər naziri Mövlud Çavuşoğlunu qəbul etmişdir.
- BMT-nin Məskunlaşma Proqramının icraçı direktoru Maimuna Mohd Şərifi qəbul etmişdir.
- Dünya Etnoidman Konfederasiyasının sədri Bilal Ərdoğanı qəbul etmişdir.

7 mart

- Sosial şəbəkə hesablarında 8 Mart – Beynəlxalq Qadınlar Günü ilə bağlı “8 Mart – Beynəlxalq Qadınlar Günü” sözlərinin yer aldığı paylaşımı etmişdir.
- Azərbaycan Respublikası ilə Fransa Respublikası arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30 illiyi ilə əlaqədar Fransa Respublikasının Prezidenti Emmanuel Makronu təbrik etmişdir.

8 mart

- İtaliya Respublikasının Nazirlər Şurasının Sədri Mario Draqi ona zəng edərək, ikitərəfli və regional mövzular barədə, o cümlədən Ukraynada cərəyan edən hadisələr ətrafında fikir mübadiləsi aparmışdır.

9 mart

- Böyük Britaniya Baş nazirinin Azərbaycan üzrə ticarət elçisi xanım Baronessa Emma Nikolsonu qəbul etmişdir.

10 mart

- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın dəvəti ilə Türkiyəyə işgüzar səfərə gəlmişdir.
- Ankarada Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanla görüşmüşdür.
- Türkiyə Respublikasına işgüzar səfəri başa çatmışdır.
- Tacqoyma Günü münasibətilə Roma Papası Fransisk Həzrətlərini təbrik etmişdir.

11 mart

- Gürcüstanın ədliyyə naziri Rati Breqadzenin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- İran İslam Respublikasının yol və şəhərsalma naziri, Azərbaycan Respublikası ilə İran İslam Respublikası arasında iqtisadi, ticarət və humanitar sahələrdə əməkdaşlıq üzrə Dövlət Komissiyasının həmsədri Rüstəm Qasiminin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.

14 mart

- Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel ona zəng edərək, Cənubi Qafqazda post-münaqişə dövrü, Ermənistan ilə Azərbaycan arasında təmaslar və normallaşma prosesi, o cümlədən kommunikasiyaların açılması və sərhədlərin delimitasiyası ilə bağlı məsələləri müzakirə etmişdir.
- Koreya Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə yeni seçilməsi münasibətilə Prezident Yun Sok Yolu təbrik etmişdir.
- Macarıstanın Prezidenti vəzifəsinə yeni seçilməsi münasibətilə Prezident xanım Katalin Novakı təbrik etmişdir.

15 mart

- Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin energetika və infrastruktur naziri Suhail Al Mazroueinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- Gülüstan sarayında Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin “Masdar” şirkəti tərəfindən Azərbaycanda inşa ediləcək 230 MVt gücündə Qaradağ Günəş Elektrik Stansiyasının təməlqoyma mərasimində iştirak və çıxış etmişdir.
- Türkmənistanın Prezidenti vəzifəsinə keçirilmiş seçkilərdə qazandığı qələbə münasibətilə Türkmənistanın yeni seçilmiş Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədovu təbrik etmişdir.
- Rumıniya Prezidenti Klaus Yohannis ona zəng edərək, ikitərəfli əlaqələrin genişləndirilməsinə dair fikir mübadiləsi aparmışdır.
- Amerika Birləşmiş Ştatlarının dövlət katibi Entoni Blinken ona zəng edərək, Cənubi Qafqaz regionunda postmünaqişə dövrünə aid məsələləri, o cümlədən Ermənistanla Azərbaycan arasında normallaşma prosesi barədə fikir mübadiləsi aparmış, regional təhlükəsizlik məsələlərini müzakirə etmiş, eyni zamanda Ukraynaya humanitar yardım göstərdiyinə görə Azərbaycana təşəkkürünü bildirmişdir.

17 mart

- 23 yaşadək idmançıların Bolqarıstanda keçirilmiş güləş üzrə 7-ci Avropa çempionatının iştirakçılarını qəbul etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Tunis Respublikasının Prezidenti Kays Sayidi təbrik etmişdir.

18 mart

- Novruz bayramı münasibətilə Azərbaycan xalqını təbrik etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – Pakistan Günü münasibətilə Pakistan İslam Respublikasının Prezidenti Arif Alvini təbrik etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Yunanıstan Respublikasının Prezidenti xanım Katerina Sakellaropulunu təbrik etmişdir

19 mart

- Sosial şəbəkə hesablarında Novruz bayramı ilə əlaqədar paylaşım etmişdir.

20 mart

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Tərtərin Suqovuşan qəsəbəsində olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə "Azərişıq" ASC tərəfindən Azərbaycanda ilk dəfə Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsinə çəkilmiş 35 kilovoltluq müasir izolyasiyalı, kənar təsirlərdən mühafizəli və istismar xərcləri daha az olan kabel xəttinin təqdimatında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində fərdi evdə aparılmış təmir-bərpa işləri ilə tanış olmuşdur.

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə qəsəbədəki 144 şagird yerlik tam orta məktəbin binasında olmuş, təhsil müəssisəsindəki vəziyyətlə maraqlanmışdır.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Mehriban Əliyeva Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində yeni tikiləcək məscidin təməlini qoymuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində Müdafiə Nazirliyinin "N" saylı hərbi hissəsinin açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə əvvəlcə sıra meydanında düzülmüş döyüş texnikalarına baxmışdır.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə hərbi hissənin əsgər yeməkxanasında yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində Turizm İnkişaf Konsepsiyası əsasında yaradılacaq turizm kompleksinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə turizm kompleksində istifadə olunacaq xüsusi maşınlara baxmışdır.
- Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə kompleksin ərazisində ağac əkmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Azərbaycan Kanoe və Avarçəkmə Federasiyası tərəfindən Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində təşkil edilən ilk avarçəkmə təlim-məşq toplantısının rəsmi açılış mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə məşq prosesini və bayraq şousunu izləmişdir.
- Sonra xatirə hədiyyəsini imzalamış və Azərbaycan Kanoe və Avarçəkmə Federasiyasına təqdim etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində bayram tonqalı alovlandırmışdır.
- Sonra Novruz bayramı münasibətilə Azərbaycan xalqını təbrik etmişdir.
- Amerika Birləşmiş Ştatlarının Prezidenti Co Bayden onu Novruz bayramı münasibətilə təbrik etmişdir.

26 mart
- Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti vəzifəsinə yenidən seçilməsi münasibətilə Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişeli təbrik etmişdir.

28 mart
- Prezident Administrasiyasının Vətəndaş Qəbulu Mərkəzinin açılışında iştirak etmişdir.

29 mart
- Cəmiyyətin həssas qrupu olan qadın və yetkinlik yaşına çatmayan məhkumlar üçün Bakıda yeni inşa olunmuş müasir penitensiar müəssisələrdə yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Azərbaycan Respublikası ilə Misir Ərəb Respublikası arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30 illiyi münasibətilə Misir Ərəb Respublikasının Prezidenti Əbdülfəttah əs-Sisini təbrik etmişdir.

30 mart
- Böyük Britaniyanın Silahlı Qüvvələr naziri, Böyük Britaniya parlamentinin üzvü Ceyms Hippini qəbul etmişdir.

31 mart
- Polşanın xarici işlər naziri, ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri Zbiqnev Raunun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN RƏSMİ QƏBULLARI

Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Abdelouahab Osmanın etimadnaməsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 10-da Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Abdelouahab Osmanın etimadnaməsini qəbul edib.

Səfir Abdelouahab Osman etimadnaməsini Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev səfirlə söhbət etdi.

Dövlətimizin başçısı ölkələrimiz arasında əlaqələrin yaxşı səviyyədə olduğunu qeyd edərək, beynəlxalq təşkilatlar, o cümlədən BMT, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində fəal əməkdaşlığın həyata keçirildiyini vurğuladı. Prezident İlham Əliyev iqtisadi sahədə əlaqələrə toxunaraq, bu müstəvidə də fəaliyyətin intensivləşdirilməsinin və ticarət dövriyyəsinin artırılması imkanlarının araşdırılmasının zəruriliyini bildirdi. Dövlətimizin başçısı, həmçinin insanlar arasında fəal təmasların təşviqinin ikitərəfli münasibətlərin inkişafı baxımından önəmini qeyd etdi. Prezident İlham Əliyev Abdelouahab Osmanın səfirliyi dövründə ölkələrimiz arasında ikitərəfli əlaqələrin uğurla inkişaf edəcəyinə əminliyini ifadə etdi.

Dövlətimizin başçısı vurğuladı ki, Azərbaycan Qoşulmama Hərəkatına sədrliyi dövründə həmişə beynəlxalq hüququn aliliyini və Qoşulmama Hərəkatının təməlini təşkil edən Bandunq prinsiplərini rəhbər tutmuşdur.

Prezident İlham Əliyev 30 ilə yaxın müddətdə Azərbaycan ərazilərinin işğal altında qalmasına və Ermənistanın bu ərazilərdə törətdiyi dağıntılara, Azərbaycanın mədəni irsinə qarşı vandalizm əməllərinə toxunaraq regional əməkdaşlığı nəzərdə tutan postmünaqişə dövrünə aid sülh gündəliyinin həyata keçirildiyini bildirdi.

Səfir Abdelouahab Osman Əlcəzair Prezidenti Abdelmacid Tebbunun salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Əlcəzair dövlətinin başçısına çatdırmağı xahiş etdi.

Abdelouahab Osman Əlcəzairin BMT Nizamnaməsinin prinsipləri və məqsədlərinə, o cümlədən ölkələrin milli suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə hörmət etməyə və daxili işlərə müdaxilə etməməyə tam sadiq olduğunu qeyd etdi. Səfir ikitərəfli münasibətlərin daha da inkişaf etdirilməsi üçün səylərini əsirgəməyəcəyini bildirdi.

Səfir Abdelouahab Osman Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına sədrliyini yüksək qiymətləndirdiyini vurğuladı.

Koreya Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Li İn-Yonqun etimadnaməsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 10-da Koreya Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Li İn-Yonqun etimadnaməsini qəbul edib.

Səfir Li İn-Yonq etimadnaməsini Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev səfirlə söhbət etdi.

Prezident İlham Əliyev ölkələrimiz arasında əlaqələrin möhkəm təməllər üzərində qurulduğunu bildirərək, müstəqillik illərində münasibətlərimizin çox uğurla inkişaf etdiyini vurğuladı. Dövlətimizin başçısı Azərbaycanla Koreya Respublikası arasında uzun illər müxtəlif sahələrdə fəal əməkdaşlığın həyata keçirildiyini bildirdi, siyasi əlaqələrin inkişafından məmnunluğunu ifadə etdi. Bu baxımdan Koreyanın yüksək səviyyəli rəsmilərinin Azərbaycana səfərlərinin münasibətlərimizin inkişafına töhfə verdiyini bildirdi. Prezident İlham Əliyev iqtisadi sahədə əməkdaşlığa toxunaraq, Koreyanın bir çox şirkətinin ölkəmizdə müxtəlif sahələrdə, o cümlədən infrastruktur və inşaat layihələrində uğurla iştirak etdiklərini vurğuladı. Dövlətimizin başçısı birgə investisiya sahələrinin, ixrac-idxal əməliyyatlarının artırılmasının, insanlar arasında təmasların genişləndirilməsinin əhəmiyyətinə toxundu. Prezident İlham Əliyev əlaqələrimizin bundan sonra da inkişaf edəcəyinə əminliyini ifadə etdi.

Səfir Li İn-Yonq son 30 il ərzində Azərbaycan Respublikası ilə Koreya Respublikası arasında əlaqələrin inkişaf etdiyini vurğulayaraq, iqtisadi əməkdaşlığın və insanlar arasında əlaqələrin ölkələrimizin potensialına uyğun olaraq daha da möhkəmləndirilməsinin vacibliyini bildirdi və səfir fəaliyyəti dövründə bu istiqamətdə səylərini əsirgəməyəcəyini qeyd etdi.

Görüşdə Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərində həyata keçirilən bərpa və yenidənqurma işlərində Koreya şirkətlərinin mümkün iştirakı ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının energetika naziri, şahzadə Əbdül Əziz bin Salman Əl-Səudun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 13-də Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının energetika naziri, şahzadə Əbdül Əziz bin Salman Əl-Səudun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Qonaqları salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

– Cənab nazir, bir daha xoş gəlmisiniz. Mən həqiqətən çox məmnunam ki, siz gəlib bizim ölkəmiz, tərəfdaşlığımız, qardaşlıq münasibətlərimiz üçün mühüm olan bu tədbirdə iştirak etməyə vaxt tapmısınız. Bir daha sizdən Əlahəzrət Krala və Əlahəzrət vəliəhd şahzadəyə ən xoş salamlarımı çatdırmağı xahiş etmək istərdim.

Mən sizin ölkənin rəhbərləri ilə görüşlərimi və qardaş Səudiyyə Ərəbistanına çoxsaylı səfərlərim zamanı mənə göstərilən böyük qonaqpərvərliyi xatırlayıram. Çıxışımda qeyd etdiyim kimi, işğal illərində Səudiyyə Ərəbistanının Azərbaycana göstərdiyi davamlı dəstəyə görə minnətdarlığımı bildirmək istərdim. Biz bunu həqiqətən də yüksək qiymətləndiririk və əsl qardaşlıq, həmrəylik göstəricisi və həqiqi dəstək göstəricisi hesab edirik. Əlbəttə ki, bizim beynəlxalq təşkilatlarda, BMT-də, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatında torpaqlarımızın işğalı ilə bağlı ədalətin bərpasına yönəlmiş birgə səylərimiz Azərbaycan xalqı tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. Torpaqlarımızın işğaldan azad olunması indi ölkə üçün yeni imkan, regionda nəhəng geosiyasi dəyişiklikdir. Bizim İkinci Qarabağ müharibəsindəki Qələbəmiz regional əməkdaşlıq, o cümlədən elektrik enerjisi istehsalı, xüsusilə bərpaolunan enerji sahəsində əməkdaşlıq üçün yeni imkanlar açır. Mən artıq planlarımız, potensial barədə danışdım. Hesab edirəm ki, biz artıq bu mühüm infrastruktur layihəsinin icrası zamanı gələcəyə baxaraq, nəhəng potensialımızdan istifadə edərək maksimal dərəcədə səylərimizin necə əlaqələndirilməsini nəzərdən keçirə bilərik. Çox şadam ki, bizim nazirlə sizin yaxın münasibətləriniz var. O, mənə OPEC+ formatında və ikitərəfli əlaqələr sahəsində sizin təmaslarınız haqqında müntəzəm olaraq məlumat verir.

Mən investorları cəlb etmək məqsədimizə nail olduğumuzu yüksək qiymətləndirirəm və bu investorun bu sahədə dünyada ən aparıcı şirkətlərdən biri və qardaş ölkədən olması məni şəxsən sevindirir. Bu, bizim üçün və gələcək əməkdaşlığımız üçün çox önəmlidir. Əminəm ki, sizin bizi ziyarət etmək üçün daha çox vaxtınız olacaq. Qeyd etdiyiniz kimi bu, sizin Azərbaycana ilk səfərinizdir. Ümidvaram ki, biz sizi daha da çox görəcəyik. Bir daha xoş gəlmisiniz.

Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının energetika naziri, şahzadə Əbdül Əziz bin Salman Əl-Səud ölkəmizə səfərindən məmnunluq hissi keçirdiyini dedi. Qonaq özünün və rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinin Bakıda fəal çalışdıqlarını vurğulayaraq qarşılıqlı əməkdaşlığın daha da genişlənəcəyini bildirdi. Əbdül Əziz bin Salman Əl-Səud yaxın vaxtlarda daha geniş əlaqələri əks etdirən əməkdaşlıq müqaviləsi layihəsinin təqdim olunacağına ümidvarlığını ifadə etdi.

Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının energetika naziri əlaqələrimizin uğurla inkişaf etdiyini bildirərək "Xızı-Abşeron" Külək Elektrik Stansiyasının təməlqoyma mərasiminin əhəmiyyətini vurğuladı, səmərəlilik, bərpa olunan enerji mənbələri və digər aspektlər üzrə baxışlarımızın üst-üstə düşdüyünü məmnunluqla bildirdi.

Amerika Yəhudi Komitəsinin icraçı direktoru Devid Harrisin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 15-də Amerika Yəhudi Komitəsinin icraçı direktoru Devid Harrisin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Görüşdə Azərbaycanda tarixən tolerant mühitin hökm sürdüyü vurğulandı. Ölkəmizdə bütün xalqların və dinlərin nümayəndələrinin, o cümlədən yəhudi icmasının bir ailə kimi mehribanlıq və əmin-amanlıq şəraitində yaşaması, dövlət qayğısı ilə əhatə olunması, onlar üçün dövlət səviyyəsində hərtərəfli şəraitin yaradılması yüksək qiymətləndirildi, bunun dünyada nümunəvi xarakter daşıdığı qeyd edildi. Devid Harrisin və onun rəhbərlik etdiyi Amerika Yəhudi Komitəsinin ölkəmizlə əməkdaşlığından məmnunluq ifadə olundu.

Söhbət zamanı hazırda regionda yaranan yeni geosiyasi vəziyyət, Azərbaycanın dünyada və regionda artan nüfuzu, həmçinin qarşılıqlı maraq doğuran bir sıra regional məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Devid Harris səfər çərçivəsində Bakıda keçirdiyi məhsuldar görüşlər, o cümlədən yəhudi icması ilə keçirdiyi görüşlər barədə dövlətimizin başçısına məlumat verdi.

Fransa Prezidenti Kabinetinin kontinental Avropa və Türkiyə üzrə müşaviri xanım İzabel Dümonu və Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarın qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 20-də Fransa Prezidenti Kabinetinin kontinental Avropa və Türkiyə üzrə müşaviri xanım İzabel Dümonu və Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarı qəbul edib.

Prezident İlham Əliyev Fransanın Avropa İttifaqının sədrliyi funksiyasını qəbul etməsi münasibətilə təbriklərini çatdırdı və Fransanın Avropa İttifaqına sədrliyinin uğurla həyata keçiriləcəyinə və səmərəli olacağına ümidvar olduğunu bildirdi. Dövlətimizin başçısı ötən il dekabrın 15-də

Brüsseldə Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel və Fransa Prezidenti Emmanuel Makronla keçirdiyi görüşləri məmnunluqla xatırladı. Prezident İlham Əliyev Fransa və Avropa İttifaqı nümayəndələrinin iştirakı ilə bu formatda baş tutan görüşü yüksək qiymətləndirərək bunun Brüsseldə müzakirə olunan sülh gündəliyinin inkişaf etdirilməsi üçün müsbət imkanlar yaratdığını vurğuladı.

Fransa Prezidenti Kabinetinin kontinental Avropa və Türkiyə üzrə müşaviri xanım İzabel Dümon Azərbaycan xalqı üçün 20 Yanvar Hüzn Günündə nümayəndə heyətini qəbul etdiyinə görə Prezident İlham Əliyevə təşəkkürünü bildirdi. O, Avropa İttifaqının sədri qismində Fransadan və Avropa İttifaqından olan nümayəndələrlə birlikdə bu səfəri həyata keçirdiklərini qeyd etdi. İzabel Dümon bu səfərin dekabrın 15-də Brüsseldə keçirilən müsbət görüşlərin davamı olaraq müzakirələrin aparılması məqsədi daşıdığını vurğuladı.

Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaar Brüsseldə Avropa İttifaqı Şərq Tərəfdaşlığının VI Sammiti çərçivəsində keçirilən görüşlərin əhəmiyyətini vurğuladı, regiona səfərin vacib məsələlərin müzakirəsi baxımından mühüm əhəmiyyət daşıdığını bildirdi.

Görüşdə regionda davamlı sülhün və sabitliyin təmin olunması, həmçinin qarşılıqlı maraq doğuran digər məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

İran İslam Respublikasının yol və şəhərsalma naziri, Azərbaycan-İran Hökumətlərarası Birgə İqtisadi Əməkdaşlıq Komissiyasının həmsədri Rüstəm Qasiminin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin videoformatda qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 25-də İran İslam Respublikasının yol və şəhərsalma naziri, Azərbaycan-İran Hökumətlərarası Birgə İqtisadi Əməkdaşlıq Komissiyasının həmsədri Rüstəm Qasiminin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini videoformatda qəbul edib.

İranlı naziri salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

– Hörmətli cənab nazir, hörmətli İran nümayəndə heyətinin üzvləri Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Mən çox şadam ki, sizin Azərbaycana səfəriniz azad edilmiş torpaqlardan başladı. Siz dünən İrandan birbaşa Füzuliyə, Füzuli Beynəlxalq Hava Limanına təyyarə ilə gəlmisiniz, həm Füzulidə, həm Zəngilanda olmusunuz və biz bunu çox yüksək qiymətləndiririk.

Vətən müharibəsindən sonra regional əməkdaşlıq üçün çox gözəl imkanlar yaranmışdır. Müharibədən sonra İran-Azərbaycan əlaqələri bu istiqamətdə daha da geniş vüsət almışdır. Regional əməkdaşlığın yaradılması üçün hazırda çox ümidverici 3+3 əməkdaşlıq platforması yaradılmışdır. Artıq birinci görüş keçirildi. Əminəm ki, bu görüşlər müntəzəm olaraq keçiriləcək və region ölkələrinin maraqlarını təmin edəcək. Eyni zamanda, əminəm ki, yaxın gələcəkdə İran şirkətləri azad edilmiş torpaqlarda fəal işə başlayacaqlar. İqtisadiyyat Nazirliyinə müvafiq göstərişlər verildi, İran tərəfi ilə ilkin danışıqlar aparıldı və indi konkret nəticələr gözləyirik.

Siz azad edilmiş torpaqlarda olan dağıntıları dünən öz gözlərinizlə görmüsünüz. Ermənistan işğal dövründə bizim bütün şəhərlərimizi, kəndlərimizi yerlə-yeksan edib. Ona görə bu böyük ərazidə - 10 min kvadratkilometrdən böyük olan ərazidə indi quruculuq işlərinə start verildi, amma gördüyünüz kimi, bu, çox genişmiqyaslı bir işdir. Yüzlərlə şəhər və kənd demək olar ki, yer üzündən silinib. Bərpa işlərinə start verildi və dediyim kimi, ümid edirəm ki, İran şirkətləri bu işlərdə fəal iştirak edəcəklər.

Siz dünən, eyni zamanda, Zəngəzur dəhlizinin yaradılması üçün aparılan işlərlə də tanış olmusunuz. Həm avtomobil yolu, həm dəmir yolu artıq uğurla inşa edilir və Ermənistandan da biz müsbət xəbərlər alırıq. Ermənistan öz tərəfində də bu işlərə start verməyi planlaşdırır.

Bir sözlə, ümid edirəm ki, müharibədən sonrakı dövr bütün region üçün yeni imkanlar açacaq. Əlbəttə ki, İran İslam Respublikasının bu işlərə töhfəsi də çox önəmlidir.

Digər məsələlərə gəldikdə, Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizinin yaradılması, Xudafərin Su Elektrik stansiyalarının inşa edilməsi, Astaraçay üzərində körpünün inşa edilməsi – bütün bu və digər məsələlər dünən Şahin Mustafayevlə müzakirə olunub və hökumətlərarası komissiyanın işində, əlbəttə ki, prioritetlər sırasında olacaq.

Onu da bildirməliyəm ki, noyabrın sonlarında İran İslam Respublikasının Prezidenti cənab Rəisi ilə keçirdiyim görüş çox uğurlu, əhəmiyyətli idi və İran-Azərbaycan əlaqələri üçün yeni imkanlar açır. Bu, əlaqələrimizin, dostluq, qardaşlıq əlaqələrimizin yeni səhifəsinin açılması deməkdir.

Bir daha xoş gəlmisiniz.

İranlı nazir Rüstəm Qasimi dedi:

– Allahın adı ilə. Cənab Prezident, mən Sizi salamlayıram və Sizə, Azərbaycan xalqına cansağlığı, Azərbaycan dövlətinə uğurlar arzu edirəm. İran İslam Respublikasının Prezidenti cənab doktor Rəisinin səmimi salamlarını Sizə çatdırıram.

İran dövləti və İran xalqı adından şəxsən Sizə, Azərbaycan dövlətinə, Azərbaycan xalqına ərazilərin geri qaytarılmasında əldə etdiyiniz uğurlar və bu müharibədə qazandığınız Qələbə münasibətilə təbrik çatdırıram. Qeyd etdiyiniz kimi, Sizinlə cənab Prezident Rəisi arasında keçirilən görüş iki ölkə münasibətlərində yeni bir səhifə yaradacaq.

Biz dünən azad edilmiş əraziləri gördük, orada aparılan quruculuq və yenidənqurma işləri ilə yerində tanış olduq. Ümid edirəm ki, bu gün cənab Şahin Mustafayevlə və eləcə də Azərbaycan Respublikasının digər nazirləri ilə keçirəcəyim görüşlərdə iki ölkə arasındakı əlaqələr və müştərək layihələr barədə bir daha fikir mübadiləsi aparacağıq.

Onüçüncü hökumət, yəni, cənab İbrahim Rəisinin prezidentliyi dövründə dövlətimiz bütün qonşu ölkələrlə, xüsusilə də mədəni, tarixi və ictimai bağları daha çox olan Azərbaycan Respublikası dövləti və xalqı ilə bütün sahələrdə əməkdaşlığı genişləndirmək niyyətindədir.

* * *

Prezident İlham Əliyev İran dövlətinin başçısının salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını İran Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Söhbət zamanı ikitərəfli əlaqələrə dair müxtəlif məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Ümumdünya Gömrük Təşkilatının Baş katibi Kunio Mikuriyanın videoformatda qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 28-də Ümumdünya Gömrük Təşkilatının Baş katibi Kunio Mikuriyanı videoformatda qəbul edib.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanla Ümumdünya Gömrük Təşkilatı arasında səmərəli əməkdaşlığı və təşkilatın ölkəmizə göstərdiyi dəstəyi qeyd edərək, Kunio Mikuriya ilə əvvəllər keçirdiyi görüşləri və aparılmış müzakirələri məmnunluqla xatırladı. Dövlətimizin başçısı Ümumdünya Gömrük Təşkilatının Baş katibinin Azərbaycanla əməkdaşlığı daim diqqət mərkəzində saxlamasını yüksək qiymətləndirdiyini, təşkilatın dəyərli tövsiyə və məsləhətlərinin ölkəmizdə bu sektorun inkişafına töhfə verdiyini diqqətə çatdırdı.

Baş katib Kunio Mikuriya Azərbaycanda gömrük xidmətinin yaradılmasının 30 illiyi ərəfəsində Bakıda olmasından məmnunluğunu ifadə etdi, ölkəmizin regionda və dünyada rolunun artması münasibətilə Prezident İlham Əliyevə təbriklərini çatdırdı. O, rəhbərlik etdiyi təşkilatın Azərbaycanda gömrük sahəsində aparılan islahatlara dəstəyinin davam edəcəyini vurğulayaraq, Azərbaycanın regional inkişaf və nəqliyyat qovşağı mərkəzinə çevrildiyini bildirdi. Kunio Mikuriya Cənubi Qafqaz regionunda yaranmış sabitliyin regional əməkdaşlıq, insanlararası təmaslar və nəqliyyat bağlantılarının inkişafı üçün əlverişli imkanlar yaratdığını qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev ölkəmizin əlverişli coğrafi mövqeyi, infrastruktura yatırılmış investisiyalar, qonşu dövlətlərlə qurulmuş əlaqələr sayəsində Azərbaycanın regionun nəqliyyat-logistika mərkəzinə çevrildiyini bildirdi və regional bağlantıların əməkdaşlıq üçün əlverişli mühit yaratdığını diqqətə çatdırdı. Dövlətimizin başçısı regional əməkdaşlıq məsələlərinə toxunaraq, COVID-19 pandemiyasının yaratdığı qlobal iqtisadi böhrana baxmayaraq, Azərbaycanın keçən il əsas tərəfdaş dövlətlərlə ticarət dövriyyəsinin artmasının ölkə iqtisadiyyatının bərpasının və inkişafının göstəricisi olduğunu bildirdi. Azərbaycan Prezidenti keçən il iqtisadiyyatın 5 faizdən çox, qeyri-neft sektorunun 7 faiz, qeyri-neft sənaye sektorunun isə 20 faiz artmasının aparılmış islahatların nəticəsi olduğunu qeyd etdi. Prezident İlham Əliyev Ermənistan və Azərbaycan arasında münaqişənin bitməsindən sonra regionda əməkdaşlıq üçün yeni imkanların yarandığını vurğuladı.

Görüşdə Azərbaycan ilə Ümumdünya Gömrük Təşkilatı arasında əməkdaşlığın inkişaf perspektivlərinə dair fikir mübadiləsi aparıldı.

Avropa İttifaqının energetika məsələləri üzrə komissarının başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev fevralın 4-də Bakıda keçirilən Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin VIII toplantısında iştirak edən Avropa İttifaqının energetika məsələləri üzrə komissarı xanım Kadri Simsonun rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin VIII toplantısında iştirakına və dəyərli çıxışına görə Avropa İttifaqının energetika məsələləri üzrə komissarı Kadri Simsona təşəkkürünü bildirdi.

Prezident İlham Əliyev Avropa İttifaqı ilə enerji sahəsində əməkdaşlığa dair birgə bəyanatın imzalanmasından 10 ildən artıq müddətin keçdiyini qeyd etdi. Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında bu sahədə həyata keçirilən əməkdaşlığın yeni mərhələyə qədəm qoyduğunu və bunun Cənub Qaz Dəhlizi çərçivəsində də davam etdirildiyini bildirdi. Bu layihənin birgə əməkdaşlıq və əlaqələndirmə şəraitində uğurla başa çatdırıldığını dedi.

Dövlətimizin başçısı Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurası çərçivəsində aparılan müzakirələrin ikitərəfli və çoxtərəfli əsasda enerji sahəsində əməkdaşlıq üzrə yeni ideya və planların müzakirəsi baxımından əhəmiyyətini vurğuladı.

Bu toplantının Cənub Qaz Dəhlizi xətti ilə qazın Avropa İttifaqına çatdırılmasından bir il sonrakı dövrə, həm Avropa İttifaqı, həm də Azərbaycanın yeni "yaşıl enerji" strategiyasına keçidi mərhələsinə və hazırda dünya qaz bazarında baş verən qiymət dəyişmələri və digər tendensiyalar şəraitinə təsadüf etdiyini bildirən Prezident İlham Əliyev bu baxımdan tədbirdə aparılan müzakirələrin önəmini qeyd etdi.

Dövlətimizin başçısı Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında yeni saziş üzrə danışıqların uğurla aparıldığını bildirdi və bu danışıqların da tezliklə başa çatdırılacağına ümidvar olduğunu ifadə etdi.

Avropa İttifaqının energetika məsələləri üzrə komissarı Kadri Simson Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin VIII toplantısının

keçirilməsinə görə Prezident İlham Əliyevə minnətdarlığını bildirdi. Cənub Qaz Dəhlizinin Avropa İttifaqının enerji təhlükəsizliyinin təmin olunmasında rolunu qeyd edən Kadri Simson Avropa İttifaqının enerji təminatının şaxələndirilməsinə böyük əhəmiyyət verdiyini dedi və bu xüsusda Cənub Qaz Dəhlizinin önəmini vurğuladı.

Görüşdə Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında enerji, o cümlədən "yaşıl enerji" sahəsində əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı. Dövlətimizin başçısı qeyd etdi ki, Azərbaycan alternativ və bərpaolunan enerji konsepsiyasını inkişaf etdirir və ölkəmizdə bu sahə xarici sərmayədarları cəlb edir.

Moldovanın Baş nazirinin müavini, xarici işlər və Avropaya inteqrasiya nazirinin qəbulu

Fevralın 10-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ölkəmizdə rəsmi səfərdə olan Moldova Respublikasının Baş nazirinin müavini, xarici işlər və Avropaya inteqrasiya naziri Niku Popeskunu qəbul edib.

Prezident İlham Əliyev ötən ilin dekabrında Moldova Prezidenti Maya Sandu ilə Brüsseldə keçirdiyi görüşü məmnunluqla xatırlayıb və ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın hərtərəfli inkişafı üçün böyük potensialın olduğunu vurğulayıb.

Moldova Respublikasının Baş nazirinin müavini, xarici işlər və Avropaya inteqrasiya naziri Niku Popesku Moldova Prezidentinin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırıb.

Prezident İlham Əliyev Moldovanın dövlət başçısının salamlarına görə minnətdarlığını bildirib, onun da salamlarını Maya Sanduya çatdırmağı xahiş edib.

Nazir Niku Popesku ölkələrimiz arasında diplomatik münasibətlərin olduğu 30 ilə yaxın müddətdə həmrəylik prinsipindən çıxış edərək Azərbaycan və Moldovanın daim bir-birinin ərazi bütövlüyünü və suverenliyini dəstəklədiyini diqqətə çatdırıb. Niku Popesku iqtisadi, ticarət, sərmayə qoyuluşu, kənd təsərrüfatı, enerji sahələrində və digər sahələrdə əməkdaşlıq üçün geniş imkanların olduğunu bildirib, bu sahələrdə konkret layihələrin həyata keçirilməsinin vacibliyini vurğulayıb.

Coşqun Cəbrayılovun Bakının Nizami, Elgin Həbibullayevin Nərimanov və Elxan İbrahimovun Kürdəmir rayon icra hakimiyyətlərinin başçısı təyin olunmaları ilə əlaqədar videoformatda qəbulları

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev fevralın 18-də Coşqun Cəbrayılovu Bakı şəhəri Nizami Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı, Elgin Həbibullayevi Bakı şəhəri Nərimanov Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı və Elxan İbrahimovu Kürdəmir Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı təyin olunmaları ilə əlaqədar videoformatda qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı videoqəbulda çıxış edib.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

– Bu gün siz icra başçıları vəzifəsinə təyin edilirsiniz. Bakı şəhərinin Nizami, Nərimanov və Kürdəmir rayonlarına rəhbərlik edəcəksiniz. Sizə böyük etimad göstərilir və əminəm ki, siz bu etimadı doğruldacaqsınız, öz işinizlə vətəndaşların rəğbətini qazanacaqsınız və ölkəmizdə gedən islahatları dərinləşdirmək üçün əməli səylər göstərəcəksiniz.

İlk növbədə, rayonlarda vəziyyət dərindən təhlil edilməlidir, mövcud problemlərə xüsusi diqqət göstərilməlidir. Son illər ərzində ölkəmizin hər bir yerində genişmiqyaslı quruculuq-abadlıq işləri, geniş islahatlar aparılır. Bildirməliyəm ki, 2004-cü ildə qəbul edilmiş birinci Regionların Sosial-İqtisadi İnkişafı Dövlət Proqramının və sonrakı dövrdə buna oxşar proqramların qəbul edilməsi bölgələrdə vəziyyəti böyük dərəcədə müsbətə doğru dəyişdirmişdir. Qarşıda duran əsas vəzifələr icra edildi, infrastrukturla bağlı olan məsələlər, sosial obyektlərin təmiri, tikintisi, ictimai yerlərin yaradılması, iş yerlərinin yaradılması, işsizliyin aradan qaldırılması, yəni, bütün bu göstəricilər, eyni zamanda, aparıcı beynəlxalq maliyyə qurumları tərəfindən qeyd edilir və Azərbaycan ümumi inkişaf indeksinə görə inkişafda olan ölkələr arasında qabaqcıl yerlərdədir, birinci üçlükdədir. Amma bu, o demək deyil ki, biz əldə olunan nailiyyətlərlə kifayətlənək. Ölkə qarşısında hələ də problemlər var və bu problemlər həll olunmalıdır.

Bölgələrə gəldikdə, bölgələrdə canlanma və inkişaf imkan verdi ki, Azərbaycanın bütün bölgələrində genişmiqyaslı işlər aparılsın. Amma bu günə qədər mövcud olan problemlər də var, o cümlədən Bakı şəhərində. Baxmayaraq ki, Bakı şəhəri gördüyümüz işlər nəticəsində dünyanın ən gözəl şəhərlərinin birinə çevrilib. Bakıya gələn qonaqlar və əlbəttə ki, yerli sakinlər bunu məmnunluqla qeyd edirlər. Ancaq əgər biz desək ki, Bakının bütün problemləri həll edilib, əlbəttə ki, səhv edərik. Bakı doğrudan da dünyanın ən gözəl şəhərlərindən biridir. Ancaq Bakının bütün yerləri heç də bu meyarlara cavab vermir. Ona görə xüsusilə inkişafa yönəlmiş addımlar Bakının hər bir guşəsində atılmalıdır. İnsanları narahat edən problemlərin həlli həm Bakıda, həm bölgələrdə ön planda olmalıdır.

Siz daim insanlarla təmasda olmalısınız, onların problemlərini onlardan eşitməlisiniz, laqeyd olmamalısınız. Yəni, bütün məmurlar qarşısında mənim tərəfimdən qoyulan vəzifələr bundan ibarətdir. Çünki hər bir dövlət məmuru Prezident başda olmaq şərti ilə xalqın xidmətçisidir. Mən bunu dəfələrlə öz çıxışlarımda demişəm və icra başçılarını vəzifəyə təyin edərkən demişəm. Ancaq əfsuslar olsun ki, bəzi hallarda mənim təyin etdiyim vəzifəli şəxslər öz vəzifə borcunu yerinə

yetirmək əvəzinə qanunsuz işlərlə məşğul idi, korrupsiya ilə, rüşvətxorluqla məşğul idi. Kasıb insanların malına göz dikmişdilər, dövlət tərəfindən ictimai işlərə cəlb edilən insanların maaşını mənimsəmişdilər. Bu vicdansızlıq və əxlaqsızlıq nəticəsiz qalmadı. Bildiyiniz kimi, bir çox icra başçıları cinayət məsuliyyətinə cəlb olunub, artıq bir çoxu məhkum edilib və bəzilərinin cinayət işlərinin istintaqı davam edir.

Bu, təkcə icra hakimiyyəti başçılarına aid deyil, bütün məmurlara aiddir. Heç kim qanundan yuxarı ola bilməz. Qanun qarşısında hamı bərabərdir. Dövlət məmurunun üzərinə düşən vəzifə və məsuliyyət onları dediyim prinsiplərə riayət etmələrinə sövq etməlidir. Əks təqdirdə onlar cəzalandırılacaq və artıq gördüyümüz işlər bunu təsdiqləyir. Böyük vəzifə böyük imtiyaz deyil, böyük məsuliyyətdir. Ona görə bu məsuliyyəti dərk edərkən siz öz addımlarınızı da bu istiqamətdə atmalısınız.

Kadr sahəsində kadrların düzgün seçilməsi böyük dərəcədə işlərin uğurla getməsinə şərait yaradacaq. Ona görə kadrların seçilməsində, ilk növbədə, insanların iş qabiliyyəti nəzərə alınmalıdır, dövlətçiliyə, dövlətə sədaqət nəzərə alınmalıdır, vətənpərvərlik nəzərə alınmalıdır. Tanışlıq, qohumluq əlaqələri və hansısa başqa prinsiplər tamamilə aradan qaldırılmalıdır. Elə kadrlar seçilməlidir ki, bu kadrlar dövlət məmurları qarşısında duran vəzifələri şərəflə yerinə yetirsinlər. Eyni zamanda, qeyd etdiyim kimi, vətənpərvər insanlar, dövlətə, xalqa bağlı olan insanlar, əlbəttə ki, ön plana çıxmalıdır və kadr təyinatları aparılanda bu, nəzərə alınmalıdır.

Vətən müharibəsində qəhrəmanlıq göstərmiş övladlarımızın məşğulluq məsələləri də mənim göstərişimlə öz həllini tapır. Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi bu sahədə genişmiqyaslı işlər görür - Məşğulluq Marafonu keçirilir. Mənim tərəfimdən sahibkarlara tövsiyə edilib ki, işə qəbulda, ilk növbədə, Vətən müharibəsində fərqlənmiş gənclərimizi nəzərə alsınlar. Əlbəttə ki, dövlət qurumları qarşısında bu vəzifəni mən qoymuşam. Siz də bu amili nəzərə almalısınız ki, öz canını fəda etməyə hazır olan gənclərimiz işlə təmin edilsin. Onların peşə qabiliyyətinin təkmilləşdirilməsi üçün müxtəlif tədbirlər görülməlidir. Yəni, biz onları gələcək fəaliyyətə hazırlamalıyıq. Bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, kadr məsələlərinin düzgün təşkilində əsas prinsiplər, bax, dediyim iş qabiliyyəti, vətənpərvərlik və dövlətçilik əsasları olmalıdır.

Son vaxtlar özəl sektorun inkişafı nəticəsində biz daha böyük uğurlara nail olmuşuq. Bu sahə deyə bilərəm ki, ilk günlərdən mənim Prezident kimi fəaliyyətimdə önəmli yer tuturdu və məhz bunun nəticəsində biz ümumi daxili məhsulumuzun əsasını, əksər hissəsini indi özəl sektor tərəfindən, qeyri-neft sektoru tərəfindən təmin edirik. Ancaq indiki şəraitdə, xüsusilə postmüharibə dövründə özəl sektorun üzərinə daha böyük vəzifələr düşür. Əlbəttə ki, ilk növbədə, onlar azad edilmiş torpaqlara fikir verməlidirlər və orada öz işlərini qurmalıdırlar. Bu məsələ ilə bağlı mən artıq dəfələrlə öz fikirlərimi demişəm və eyni zamanda, fəaliyyət göstərdikləri bütün bölgələrdə fəal olmalıdırlar. Bu fəallığı dövlət təmin edir. Mən Prezident kimi həmişə sahibkarlara dəstək olmuşam həm mənəvi cəhətdən, həm də yaradılmış infrastruktur, güzəştli şərtlərlə verilmiş kreditlər və digər addımlar atılmışdır. Yerlərdə isə onlara elə şərait yaradılmalıdır ki, onlar həvəslə investisiya qoysunlar, iş yerləri yaratsınlar. Bir sözlə, onlara maneçilik törətmək yox, əksinə, kömək göstərmək lazımdır. Özəl sektorun inkişafı ümumi iqtisadi siyasətimizin istiqamətlərini nəzərə almalıdır.

Bir sözlə, baxmayaraq ki, biz böyük uğurlara nail olmuşuq, ölkə qarşısında problemlər kifayət qədər çoxdur və yerlərdəki bu problemlərin həlli böyük dərəcədə məmurlardan asılıdır. Çünki dövlət və hökumət öz üzərinə nə düşürsə, onu edir. Eyni zamanda, qanunvericilik orqanımız - Milli Məclis qanunlar qəbul edir. Prezident sərəncamlar imzalayır, dövlət proqramları qəbul edilir. Hökumət gündəlik fəaliyyətdə islahatların dərinləşməsi ilə bağlı addımlar atır. Yəni, bütün lazımi tədbirlər görülür. Bundan əlavə, bizim uğurlu siyasətimiz nəticəsində əldə edilmiş maliyyə resursları buna imkan verir. Biz indi dünyada nadir ölkələrdənik ki, heç kimdən asılı deyilik, iqtisadi cəhətdən tamamilə müstəqilik, heç bir kreditə ehtiyacımız yoxdur. Əksinə, mən göstəriş vermişəm ki, xarici dövlət borcumuz ildən-ilə azalsın və keçən ilin nəticələrinə görə, ümumi daxili məhsulun cəmi 17 faizini təşkil edir. Mən göstəriş vermişdim ki, onu 15, 12, 10 faizə endirək. Yəni, bizim qarşımızda indi maliyyə problemlərimiz yoxdur desəm, səhv olar. Ancaq, eyni zamanda, bütün bu işləri özümüz görürük. O cümlədən Qarabağı və Zəngəzuru dirçəltmək üçün heç kimdən bir manat yardım, yaxud da ki, kredit almamışıq. Yəni, bu, onu deməyə əsas verir ki, sadəcə olaraq, yerlərdə işlər düzgün təşkil olunduqda problemlər də öz həllini tapacaq.

Kürdəmir rayonunun kəndlərində mövcud olan problemlər təhlil edilməlidir. İcra başçısı bütün kəndlərə getməlidir, insanlarla görüşməlidir. Əgər hər bir kəndin problemi həll olunarsa, onda demək olar ki, bütün problemlər həll olunar. O cümlədən Nizami və Nərimanov rayonlarının bütün guşələrində işlər elə getməlidir ki, bu rayonlar nümunəvi olsun.

Yerlərdə həlli mümkün olmayan problemlərin, - elə problemlər təbii ki, var, - həlli üçün siz mərkəzi icra orqanlarına müraciət etməlisiniz, həlli mümkün olan problemləri isə özünüz həll etməlisiniz ki, insanlar sizdən razı olsun. İnsanlar sizdən razı olsalar, mən də sizin işinizdən razı olacağam.

Bir daha demək istəyirəm ki, sizə böyük etimad göstərilir. Bu təyinatı mən ictimaiyyət üçün açıq edirəm ki, hər kəs bir daha görsün mənim tövsiyələrimi və sizin məsuliyyətinizi. Sizə uğurlar diləyirəm.

* * *

Coşqun Cəbrayılov: Möhtərəm cənab Prezident, mənə göstərdiyiniz bu böyük etimada görə Sizə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Söz verirəm ki, fəaliyyətim dövründə bu böyük etimadı doğrultmaq üçün var gücümlə çalışacağam.

Elgin Həbibullayev: Möhtərəm cənab Prezident, mən də göstərdiyiniz bu böyük etimada görə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Sizin Sərəncamınızla təyinat almaq həm böyük şərəf, həm də çox böyük məsuliyyətdir. Sizin qarşıya qoyduğunuz bütün vəzifələri icra etmək, böyük etimadınızı doğrultmaq üçün var qüvvəmlə çalışacağıma söz verirəm.

Elxan İbrahimov: Möhtərəm cənab Prezident, göstərdiyiniz bu böyük etimada görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. İşimizi Sizin müəyyən etdiyiniz müasir idarəetmə prinsipləri üzərində qurmaqla bu etimadı doğrultmağa çalışacağam.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev fevralın 21-də Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı arasında əlaqələrin uğurla inkişaf etdiyini qeyd etdi. Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında konstruktiv dialoqun mövcud olduğunu söyləyən dövlətimizin başçısı Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel ilə müntəzəm dialoq apardığını xatırlatdı. Prezident İlham Əliyev Prezident Şarl Mişelin Azərbaycan-Avropa İttifaqı münasibətlərinə, həmçinin Ermənistan-Azərbaycan əlaqələrinin normallaşmasına töhfəsini müsbət qiymətləndirdiyini vurğuladı.

Toivo Klaar Azərbaycan-Avropa İttifaqı münasibətlərinin inkişafından məmnunluğunu ifadə etdi. Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurasının iclasında iştirak etmək və Azərbaycan- Avropa İttifaqı əlaqələrinə dair müzakirələr aparmaq üçün Aİ-nin iki komissarının bu yaxınlarda Azərbaycana səfər etdiyini xatırladan xüsusi nümayəndə səfər çərçivəsində çox səmərəli müzakirələrin aparıldığını dedi. Toivo Klaar da Prezident Şarl Mişelin Azərbaycan-Avropa İttifaqı münasibətlərinə, həmçinin Ermənistan-Azərbaycan əlaqələrinin normallaşmasına önəmli dəstək verdiyini bildirdi. O, həmçinin Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı arasında əməkdaşlığa dair yeni saziş üzrə danışıqların tezliklə yekunlaşacağına ümidvar olduğunu dedi.

Prezident İlham Əliyev Aİ-nin iki komissarının Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurasının iclasında iştirakının müsbət qiymətləndirdiyini və bunun Avropa İttifaqının Azərbaycan ilə münasibətlərə verdiyi önəmin ifadəsi olduğunu bildirdi. Dövlətimizin başçısı Azərbaycan-Avropa İttifaqı əlaqələrinin şaxələndirilmiş xarakter aldığını və bir çox sahələri əhatə etdiyini diqqətə çatdırdı. Prezident İlham Əliyev Avropa İttifaqının qonşuluq və genişlənmə üzrə komissarı Oliver Varhelyinin bəyan etdiyi kimi Azərbaycana müxtəlif layihələrin dəstəklənməsi üçün iki milyard avro dəyərində güzəştli kredit xəttini ayrılmasının da əlaqələrimizin müsbət inkişafının göstəricisi olduğunu bildirdi.

Dövlətimizin başçısı ötən ilin dekabrında Prezident Şarl Mişelin təşəbbüsü ilə Brüsseldə Ermənistanın baş nazirinin də iştirakı ilə keçirilən görüşün əhəmiyyətini vurğuladı. Brüssel gündəliyinin önəmini diqqətə çatdıran Prezident İlham Əliyev bu xüsusda müzakirələrin və praktiki işin aparılmasının vacibliyini qeyd etdi, həmçinin Azərbaycana minaların təmizlənməsi prosesində veriləcək dəstəyin təqdir olunduğunu dedi. Dövlətimizin başçısı Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığa dair saziş üzrə danışıqların intensiv şəkildə aparılması və onun tez bir zamanda yekunlaşdırılması üçün müvafiq qurumlara tapşırıqların verildiyini diqqətə çatdırdı. Birinci Ermənistan–Azərbaycan müharibəsi zamanı dörd mindən artıq insanın itkin düşdüyünü xatırladan Prezident İlham Əliyev ötən il Brüsseldə və cari il fevralın 4-də Fransa Respublikasının Prezidenti Emmanuel Makronun təşəbbüsü ilə dördlü formatda keçirilən görüşlərin nəticəsi olaraq itkin düşmüş şəxslərin taleyinin və onların basdırıldığı kütləvi məzarlıqların müəyyən edilməsi məsələsində Ermənistan tərəfinin konstruktiv formada davranmasının vacibliyini diqqətə çatdırdı.

Görüşdə, həmçinin Ermənistan-Azərbaycan arasında kommunikasiyaların bərpası, sərhədlərin delimitasiyası və digər prinsipial məsələlərə dair ətraflı fikir mübadiləsi aparıldı.

Dünya İqtisadi Forumunun Prezidentinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev fevralın 24-də Dünya İqtisadi Forumunun Prezidenti Borge Brendenin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Dünya İqtisadi Forumunun Prezidenti Borge Brende ölkəmizə səfərləri zamanı Dünya İqtisadi Forumunun Dördüncü Sənaye İnqilabı Şəbəkəsinin Azərbaycan Mərkəzinin açılışında iştirak etmələrini məmnunluqla vurğuladı.

O, ölkəmizin bütün sahələrdə əldə etdiyi iqtisadi uğurların əhəmiyyətini qeyd etdi, Azərbaycan iqtisadiyyatının regionda vacib amilə çevrilməsinin önəmini bildirdi.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanla Dünya İqtisadi Forumu arasında əməkdaşlığın yüksək səviyyədə həyata keçirilməsindən razılığını ifadə etdi. Dövlətimizin başçısı Dünya İqtisadi Forumu ilə ölkəmiz arasında əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsi üçün yaxşı imkanların olduğunu dedi.

Görüşdə əməkdaşlığımızın perspektivləri və qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Borge Brende Dünya İqtisadi Forumunun növbəti toplantısında iştirak etmək üçün Forumun təsisçisi və icraçı sədri Klaus Şvabın dəvətini Prezident İlham Əliyevə çatdırdı.

Rumıniyanın energetika nazirinin və strateji layihələr üzrə xüsusi nümayəndənin videoformatda qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 2-də Rumıniyanın energetika naziri Virgil-Daniel Popeskunu və strateji layihələr üzrə xüsusi nümayəndə Ana Birçalı videoformatda qəbul edib.

Rumıniyanın energetika naziri Virgil-Daniel Popesku Rumıniya Prezidenti Klaus Yohannisin diplomatik əlaqələrimizin qurulmasının 30 illiyi münasibətilə və Prezident İlham Əliyevi Rumıniyaya səfərə dəvətlə bağlı dövlətimizin başçısına ünvanladığı məktubu qeyd etdi.

Dövlətimizin başçısı məktuba görə minnətdarlığını Rumıniya Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Söhbət zamanı Azərbaycanla Rumıniya arasında münasibətlərin strateji tərəfdaşlıq prinsiplərinə əsaslandığı vurğulandı və bu baxımdan strateji tərəfdaşlığa dair imzalanmış birgə Bəyannamənin önəmi qeyd edildi.

Virgil-Daniel Popeskunun səfərinin ölkələrimiz arasında energetika sahəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsinə töhfə verəcəyinə əminlik ifadə olundu.

Görüşdə Azərbaycan-Avropa İttifaqı əlaqələrinə toxunuldu, bu əlaqələrin uğurla inkişaf etdiyi vurğulandı və ölkəmizlə Avropa İttifaqının 9 üzv dövləti arasında strateji tərəfdaşlıq haqqında sənədlərin imzalanmasının bunun yaxşı göstəricisi olduğu qeyd edildi.

Söhbət zamanı əməkdaşlığın perspektivlərinə dair fikir mübadiləsi aparıldı.

Tacikistan Respublikası Ali Məclisi Milli Məclisinin sədrinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 3-də Tacikistan Respublikası Ali Məclisi Milli Məclisinin sədri Rüstəm Emoməlini qəbul edib.

Prezident İlham Əliyev Tacikistan Respublikası Ali Məclisi Milli Məclisinin sədri Rüstəm Emoməlinin səfərinin səmərəli keçəcəyinə və ölkələrimiz arasında dostluq münasibətlərinin daha da möhkəmlənməsi işinə xidmət edəcəyinə əminliyini ifadə etdi.

Azərbaycanın və Tacikistanın bir çox istiqamətlərdə sıx qarşılıqlı fəaliyyət həyata keçirdiyini vurğulayan dövlətimizin başçısı özünün Tacikistan Prezidenti Emoməli Rəhmonla təmaslarının və qarşılıqlı dəstəyin önəmini qeyd etdi.

Dövlətimizin başçısı ölkələrimiz arasında parlamentlərarası əməkdaşlığın da uğurla inkişaf etdiyini bildirdi, iqtisadi, nəqliyyat və investisiya qoyuluşu sahələrində də yaxşı perspektivlərin mövcud olduğunu vurğuladı.

Xoş sözlərə görə minnətdarlığını bildirən Tacikistan Respublikası Ali Məclisi Milli Məclisinin sədri Rüstəm Emoməli, ilk növbədə, Tacikistan Prezidenti Emoməli Rəhmonun salamlarını və ən xoş arzularını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Rüstəm Emoməli parlamentlərimiz arasında əməkdaşlıq haqqında sazişin, həmçinin Bakı və Düşənbənin qardaşlaşması barədə sənədin imzalanacağını qeyd edərək, bunları dostluq əlaqələrimizin yaxşı göstəricisi kimi qiymətləndirdi.

Prezident İlham Əliyev Tacikistanın dövlət başçısının salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Emoməli Rəhmona çatdırmağı xahiş etdi.

Türkiyənin xarici işlər nazirinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 5-də Türkiyə Respublikasının xarici işlər naziri Mövlud Çavuşoğlunu qəbul edib.

Türkiyənin xarici işlər nazirini salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

-Xoş gəlmisiniz, hörmətli Mövlud bəy. Vətəninizə xoş gəlmisiniz. Şadam ki, yenə də görüşmək imkanımız oldu.

Əlbəttə ki, bu gün Türkiyə-Azərbaycan müttəfiqlik əlaqələrinin gələcək inkişafı ilə bağlı fikir mübadiləsi aparacağıq. Üç aydan sonra biz Şuşa Bəyannaməsinin birinci ildönümünü qeyd edəcəyik. Bu, tarixi bir sənəddir. Əslində, Türkiyə-Azərbaycan əlaqələri hər zaman müttəfiqlik səviyyəsində idi və müttəfiqlik xalqlarımızın qəlbindədir. Sadəcə olaraq, biz keçən il Şuşada bunu rəsmən təsdiqlədik.

Bu gün və bundan sonrakı illərdə daim Türkiyə-Azərbaycan qardaşlıq əlaqələri həm xalqlarımız üçün, həm bölgə üçün böyük önəm kəsb edəcək. Çünki təkcə ikitərəfli formatda yox, bölgə təhlükəsizliyi üçün bizim əlaqələrimizin çox böyük əhəmiyyəti var. Türkiyə və Azərbaycan birgə səylərlə bizim bölgəmizdə gələcək inkişafı təmin edir, təhlükəsizliyi təmin edir, xalqlarımızın rahat həyatını təmin edir. Aramızda olan əlaqələr o qədər şaxəlidir ki, onların hər birini sadalamaq üçün çox vaxt lazım olacaq. Biz, sözün əsl mənasında müttəfiqik, qardaşıq və dünya miqyasında bizim əlaqələrimizə bənzəri olan əlaqələr yoxdur. Dünya miqyasında

Türkiyə və Azərbaycan qədər bir-birinə canla, qanla bağlı olan ikinci ölkələr yoxdur. Bu, bizim böyük sərvətimizdir və bunu biz qoruyuruq, gücləndiririk, istənilən vəziyyətə hazırıq və hər zaman bir-birimizin yanındayıq.

Ona görə sizi bu gün görmək mənim üçün çox xoşdur. Bildiyiniz kimi, cənab Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanla biz daim təmasdayıq, daim telefon əlaqələri saxlayırıq, görüşürük və gələcək addımlarımızı birgə atırıq. Bir daha xoş gəlmisiniz.

* * *

Mövlud Çavuşoğlu: Cənab Prezidentimiz, əvvəla, bizi qəbul etdiyiniz üçün Sizə təşəkkür edirəm, minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Qardaşınız, hər zaman təmasda olduğunuz Prezidentimiz Ərdoğanın səmimi salamlarını çatdırmaq istəyirəm. İki gün əvvəl Brüsselə gedərkən oradan da Bakıya gələcəyimi söylədikdə "Biz onsuz da qardaşımla davamlı görüşürük, amma sən salamlarımı da çatdır" demişdi.

Cənab Prezident, Şuşa Bəyannaməsini hazırlamaq və imzalamaq sizlərin fikri idi. Biz də Ceyhun qardaşımla birlikdə bunun üzərində çalışdıq və təxminən bir il əvvəl - doqquz ay əvvəl qardaşınız – Prezidentimiz Ərdoğan ilə birlikdə imzaladınız. Təxminən bir ay əvvəl iki gün ara ilə iki Məclisdə də bunun təsdiqlənməsi, əslində, Sizin ortaya qoyduğunuz bu iradəni daha da gücləndirdi. Xalqımızın təmsilçilərinin də buna səs verməsi önəmli idi. Bunun da koordinasiyasını biz bir yerdə Sizin tapşırığınızla etdik.

Şuşa Bəyannaməsi, - həqiqətən də biz onsuz da təbii müttəfiqik, – bir millət, iki dövlətə yaraşan kimi oldu. Cənab Prezident, bunu Sizin imzalarla, sadəcə, rəsmiləşdirdik. Bunun içərisindəki məsələlərin həyata keçirilməsi istiqamətində də biz qardaşlarımızla səylə çalışırıq. Təkcə xarici işlər nazirləri deyil, bütün qurumlarımız çalışır, konkret addımlar atmalıyıq. Sizin də söylədiyiniz kimi, bizim aramızda əlaqələrin güclənməsi yalnız iki ölkənin və xalqın əlaqələrinin güclənməsinə, ya da marağına deyil, bölgənin sabitliyi və əmin-amanlığına da çox faydası olacaq. Bu səbəbdən biz Şuşa Bəyannaməsində yer alan məsələləri bölgədəki ölkələrlə münasibətlərimizdə də əksini tapması üçün üçtərəfli, dördtərəfli formatlarda çalışacağıq.

Təbii ki, bölgəmizdə mühüm proseslər yaşanır, bu proseslərin təsirləri var. Bundan başqa, burada Sizin Zəngəzur dəhlizi daxil olmaqla həyata keçirəcəyiniz önəmli layihələr var. Bütün bu məsələlərdə gördüyümüz işlər haqqında məlumat vermək və bundan sonra birlikdə hansı addımları atacağıq, onları birlikdə dəyərləndirmək üçün bu gün Bakıya gəldim.

Bizə vaxt ayırdınız. Buna görə də Sizə bir daha təşəkkürlərimi bildirmək istəyirəm, cənab Prezidentim.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

* * *

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Türkiyə Prezidentinin salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğana çatdırmağı xahiş etdi.

BMT-nin Məskunlaşma Proqramının icraçı direktorunun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 5-də BMT-nin Məskunlaşma Proqramının icraçı direktoru Maimuna Mohd Şərifi qəbul edib.

Qonağı salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

– Xoş gəlmisiniz. Sizi görməyə çox şadam.

Maimuna Mohd Şərif: Çox sağ olun, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Şadam ki, bizi ziyarət edirsiniz. Bilirsiniz ki, biz BMT-nin çox fəal üzvüyük və BMT-nin müxtəlif qurumları ilə uğurla əməkdaşlıq edirik. Şadam ki, BMT-nin Məskunlaşma Proqramı - UN-HABİTAT-ın icraçı direktoru olaraq bizi ziyarət edirsiniz. Bilirəm ki, siz bərabərlik, yoxsulluğun azaldılması və urbanizasiya dəyərlərini təşviq edirsiniz. Yəqin ki, yoxsulluğun azaldılması ilə bağlı göstəricilərimizdən sizin məlumatınız var. Yoxsulluğun azaldılması ilə bağlı hesab edirəm ki, biz bu qlobal bəlanın öhdəsindən uğurla gələ bildik və Azərbaycanda yoxsulluğun səviyyəsi təxminən beş faizdir. Bu da onu göstərir ki, sərvətin bərabər şəkildə bölüşdürülməsi üçün biz enerji sektorundan qaynaqlanan gəlirlərdən müvafiq şəkildə istifadə edə bilmişik. Əlbəttə, iqtisadi islahatlarla, məşğulluqla bağlı yeni imkanlar Azərbaycanda yeni mənzərə yaradacaqdır, çünki əhalimiz artır. Buna görə də məşğulluqla və əlbəttə ki, bununla birbaşa əlaqəli olan yoxsulluğun səviyyəsi ilə bağlı məsələlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

İşğaldan azad edilmiş əraziləri ziyarət etdiyiniz üçün sizə minnətdaram. Bilirəm ki, Ağdamda olmusunuz və dağıntının miqyasını öz gözlərinizlə görmüsünüz. Sizi əmin edə bilərəm ki, işğaldan azad olunmuş bütün ərazilərdə vəziyyət eynidir. Hər şey dağıdılıb, məhv edilib, vandalizm, barbarlıq nəticəsində Ağdam mövcud deyil. On minlərlə insanın məskəni olmuş şəhər indi dağıntılar içindədir. Bu, işğal illəri ərzində ermənilər, erməni cinayətkar rejimi tərəfindən törədilmişdir. Demək olar ki, otuz il ərzində Azərbaycan mədəniyyəti və tarixinin izini silmək üçün şəhərlərimiz, kəndlərimiz, tarixi və dini abidələrimiz qəsdən, planlaşdırılmış şəkildə dağıdılırdı. Lakin torpaqlarımızın azadlığı uğrunda müharibə onu göstərdi ki, gec və ya tez ədalət zəfər çalacaqdır. Səbirli olmaq lazımdır. Eyni zamanda, ölkəyə sadiq olmaq və məqsədə nail olmaq üçün hər gün işləmək lazımdır. Bizim müharibəmiz azadlıq müharibəsi idi. Biz işğala son qoyduq. Biz torpağımızdakı şər qüvvələrə son qoyduq. Yəqin, sizin məlumatınız var ki, ermənilər həm də bizim dini abidələrimizi təhqir edib və dağıdıblar. 65 məscid tamamilə dağıdılmışdır və yerdə qalan iki məsciddə bütün dünya

müsəlmanlarının hisslərini təhqir edərək onlar donuz və inək saxlayırdılar. Əfsuslar olsun ki, bütün bu işğal illəri ərzində beynəlxalq birlik buna susurdu. Bununla belə, sizin bildiyiniz kimi BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası, Baş Assambleyası və digər mühüm beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən bizim mövqeyimizi dəstəkləyən qərar və qətnamələr qəbul edilməsinə baxmayaraq, Ermənistana ciddi təzyiq göstərilmirdi. Ermənistana qarşı heç bir sanksiya tətbiq edilməmişdi. Hətta bəzi ölkələr təcavüzkarı və təcavüzün qurbanını tərəzinin eyni gözünə qoymağa cəhd edirdilər. Ermənilərin bu əraziləri uzun müddət ərzində öz nəzarəti altında saxlamalarının əsas səbəblərindən biri də bunlar idi. Biz şücaət, vətənpərvərlik və gücümüzü göstərməsəydik, bu işğal davam edəcəkdi. Çünki bizə belə gəlirdi ki, beynəlxalq təşkilatlar artıq özləri vəziyyətə uyğunlaşmışdı. Mənasız danışıqlarla qəribə turistlər qrupu kimi Minsk qrupu bizi ildə bir neçə dəfə ziyarət edirdi. İndi isə bu danışıqların yalnız arxasında Ermənistanın işğalın nəticələrini möhkəmləndirməyə çalışdığı sanki bir pərdə rolunu oynaması aydındır. Ermənilər bizim şəhər və kəndlərimizin adlarını dəyişirdi. Ermənilər dünyanın işğalı unutması üçün əlindən gələni edirdilər. Lakin Azərbaycan xalqı bunu unutmadı. Heç birimiz unutmadıq. Hamımız bir olaraq tarixi doğma vətənimizi azad etmək üçün canımızı qurban verməyə hazır idik və bu da baş verdi.

Hazırda bizim qarşımızda böyük çağırışlar var. Əminəm ki, bizim planlarımız barədə sizə məlumat verilib. Ola bilsin ki, bizim bərpa prosesimizin müəyyən nəzərəçarpan hissəsini görmüsünüz. Bu, böyük işdir. İndiyə qədər biz nə beynəlxalq təşkilatlardan, nə də dünyanın heç bir ölkəsindən beynəlxalq yardım olaraq bir dollar belə almamışıq. Gördüyümüz bütün işləri öz hesabımıza edirik. Biz bunu etməyə davam edəcəyik. Lakin, əlbəttə qəribədir ki, torpaqların azad edilməsindən demək olar il yarım keçməsinə baxmayaraq, heç kim bizə kömək etməyə hazır deyil. Yalnız sözlər, başqa heç nə. Nə donor konfransı ilə bağlı ideyalar, nə də maliyyə dəstəyi var. Hətta məşhur qeyri-hökumət təşkilatları, məşhur beynəlxalq fondlar Qarabağ və Zəngəzurda baş verənlərə göz yumur. Bu, təəssüf doğurur. Bilirsiniz, biz əraziləri bərpa edəcəyik, Qarabağ və Zəngəzurda dediyim kimi yer üzündə cənnət nümunəsi yaradacağıq. Biz bunu nəyin bahasına olursa-olsun edəcəyik. Lakin düşünürəm ki, beynəlxalq təşkilatların, donor təşkilatların, böyük fondların bu etinasızlığı qəbuledilməzdir. Ümidvarıq, BMT öz qurumları və öz kommunikasiya kanalları vasitəsilə bizi dəstəkləyəcək, bu mühüm mesajı çatdıracaq ki, Azərbaycanın dəstəklənməyə ehtiyacı var. Biz sizin səfərinizi bu dəstəyin əlaməti hesab edirik. Əminəm ki, orada gördükləriniz barədə hesabat verəcəksiniz. Çünki eşitmək, bilmək, oxumaq ayrı, gəlib öz gözlərinizlə görmək isə ayrı məsələdir.

Həmçinin dünyanın erməni barbarlığı haqqında öyrənməyi vacibdir. Bu, cəzalandırılmalıdır. Biz müharibə zamanı onları elə cəzalandırdıq ki, onlar bunu heç vaxt unutmayacaqlar, lakin təcavüzkar beynəlxalq səviyyədə də cəzalandırılmalıdır. Əlbəttə ki, təzminat məsələsi var. Biz təzminat tələb edirik. Bu məsələni beynəlxalq arenada qaldırmaqda bizə kömək etmək üçün artıq beynəlxalq təsisatları, hüquqşünas qrupları cəlb etmişik. Beləliklə, planlar bundan ibarətdir. Düşünürəm ki, gələn ilin proqramı üçün biz əməkdaşlığımızı yaranmış bu mühüm reallığa uyğunlaşdırmalıyıq.

Hazırda minalar səbəbindən keçmiş məcburi köçkünlərin işğaldan azad edilmiş ərazilərə geri qaytarılması mümkün deyil. Əfsuslar olsun ki, indiyədək bizdə minalar səbəbindən 200-dən çox insan həlak olub və ya ağır yaralanıb. Ərazilərin bu minalardan təmizlənməsi böyük təcrübə və texniki imkanlar tələb edir. Həmçinin biz geri qayıdacaq insanlar üçün layiqli şərait yaratmalıyıq və proses başlayıb. Əminəm ki, siz ölkəmizə yenidən səfər edəcəksiniz, çünki bu, qlobal miqyasda həqiqətən də çox mühüm məsələdir. Düşünürəm ki, bizim Livan böyüklüyündə ərazini necə bərpa edəcəyimiz, işğaldan, dağıntıdan və başqa ciddi problemlərdən əziyyət çəkən digər ölkələr üçün yaxşı nümunə olacaq. Əminəm ki, bizim kimi eyni problemlərlə üzləşən və ya üzləşmiş bütün digər ölkələr üçün nümunə ola bilərik. Bir daha xoş gəlmisiniz. Bizimlə olduğunuz üçün təşəkkür edirəm.

* * *

Ölkəmizə ilk dəfə səfər etdiyini deyən BMT-nin Məskunlaşma Proqramının icraçı direktoru Maimuna Mohd Şərif Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycandakı inkişaf proseslərinin, şəhər planlaşdırma və inkişaf konsepsiyasının onda dərin təəssürat hissi yaratdığını dedi. Azərbaycanda qədimiliklə müasirliyin vəhdətinin şahidi olduğunu, tarixi binalar saxlanılmaqla müasir tikililərin ahəngdar formada inşa edildiyini, şəhər planlaşdırılması və urbanizasiyanın tərkib hissəsi olan şəhər nəqliyyat sisteminin və yol infrastrukturunun müasirliyindən məmnunluğunu bildirdi.

Azərbaycana səfərinin bir gününü Ağdam şəhərində keçirdiyini deyən BMT-nin Məskunlaşma Proqramının icraçı direktoru dövlətimizin başçısının rəhbərliyi ilə Azərbaycan hökuməti tərəfindən həyata keçirilən Ağdam şəhərinin inkişaf və urbanizasiya planı ilə yaxından tanış olduğunu qeyd etdi.

Maimuna Mohd Şərif Azərbaycanın məqsədinin Ağdam da daxil olmaqla işğaldan azad edilmiş ərazilərdə sıfır emissiyalı müasir eko-şəhər konsepsiyasının tətbiq edilməsi olmasını məmnunluqla vurğuladı. Bildirdi ki, BMT-nin Məskunlaşma Proqramı dünyanın müxtəlif ölkələrində postmünaqişə şəraitində şəhərlərin qurulmasında, dayanıqlı şəhər inkişaf konsepsiyalarının yaradılmasında təcrübəsi ilə dəstək verir və bu xüsusda Azərbaycan hökuməti ilə də sıx əməkdaşlığa hazırdır.

Dünya Etnoidman Konfederasiyasının sədrinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 5-də Dünya Etnoidman Konfederasiyasının sədri Bilal Ərdoğanı qəbul edib.

Dünya Etnoidman Konfederasiyasının sədri Bilal Ərdoğan Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev Türkiyənin dövlət başçısının salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Rəcəb Tayyib Ərdoğana çatdırmağı xahiş etdi.

Söhbət zamanı Bakıda keçirilən "Ənənəvi idmanın dirçəldilməsi" adlı 5-ci Beynəlxalq Etnoidman Forumunun əhəmiyyəti vurğulandı, onun yüksək səviyyədə təşkil olunduğu bildirildi. Xalqımızın ənənəvi idman növlərinə böyük marağının olduğu qeyd edildi.

Görüşdə bu tədbirin idman sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi işinə töhfə verəcəyinə əminlik ifadə olundu.

Sonda Bilal Ərdoğan etnoidman növlərinin və oyunlarının dünya miqyasında tanınmasında, kütləviliyinin artırılmasında xidmətlərinə, ənənəvi idman növlərinin inkişafı üçün göstərdiyi liderliyə, fədakar yanaşmasına, idmana və idmançıya daim fəal dəstəyinə görə Dünya Etnoidman Konfederasiyasının Ənənəvi İdman Mükafatları çərçivəsində "Liderlik Mükafatı"nı Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Böyük Britaniya Baş nazirinin Azərbaycan üzrə ticarət elçisinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 9-da Böyük Britaniya Baş nazirinin Azərbaycan üzrə ticarət elçisi Baronessa Emma Nikolsonu qəbul edib.

Prezident İlham Əliyev bu il Azərbaycanla Böyük Britaniya arasında diplomatik əlaqələrin qurulmasının 30 illiyinin qeyd olunduğunu məmnunluqla xatırladı, bu münasibətlə Böyük Britaniyanın Baş naziri Boris Conson tərəfindən ona ünvanlanmış səmimi məktubu xüsusilə qeyd etdi və özünün də Böyük Britaniyanın Baş nazirinə diplomatik münasibətlərimizin 30 illiyi münasibətilə səmimi məktub göndərdiyini dedi.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycan ilə Böyük Britaniya əlaqələrinin yüksək səviyyədə olduğunu və strateji tərəfdaşlıq zəminində inkişaf etdiyini vurğulayaraq ölkələrimiz arasında qarşılıqlı inam və etimadın olduğunu qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev Böyük Britaniyanın Azərbaycanın əsas ticarət tərəfdaşı və iqtisadiyyatımıza ən böyük sərmayə qoyan ölkə olduğunu bildirdi, iqtisadi, ticarət əlaqələrinin genişlənməsini, enerji sahəsində əməkdaşlıq və bu sahədə BP-nin ölkəmizdə uğurlu fəaliyyətini xüsusilə vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev Böyük Britaniya şirkətlərinin işğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə fəaliyyət göstərməsini, xüsusilə şəhərlərin planlaşdırılması, minalardan təmizləmə və digər sahələrdə uğurlu fəaliyyətini qeyd etdi.

Böyük Britaniya Baş nazirinin Azərbaycan üzrə ticarət elçisi Baronessa Emma Nikolson diplomatik münasibətlərimizin qurulmasının bu il 30 illiyinin qeyd edildiyini məmnunluqla vurğuladı və bu münasibətlə Böyük Britaniya Baş nazirinin dövlətimizin başçısına ünvanlandığı məktuba diqqət çəkdi.

Baronessa Emma Nikolson iqtisadi, ticarət, enerji sahələrində ölkələrimiz arasında əməkdaşlıq və bu xüsusda BP-nin Azərbaycandakı fəaliyyəti və onun genişləndirilməsi, BP ilə ölkəmizin bərpa olunan enerji sahəsində əməkdaşlığının inkişaf etdirilməsi məsələlərinə toxundu.

İşğal dövründə ermənilərin şəhər və kəndlərimizdəki tarixi, mədəni, dini abidələri və tikililəri vəhşicəsinə dağıtdıqlarını, torpaqlarımızda vandallıq əməlləri törətdiklərini deyən Prezident İlham Əliyev işğaldan azad edilmiş ərazilərdə Azərbaycanın daxili imkanlar hesabına həyata keçirdiyi genişmiqyaslı quruculuq prosesi barədə məlumat verdi. Həmin ərazilərdə, ilk növbədə, infrastrukturun yaradılması, yollar, elektrik enerjisi, minalardan təmizləmə istiqamətində intensiv fəaliyyətin aparıldığını bildirdi.

Prezident İlham Əliyev ölkəmizin enerji siyasətində bərpaolunan enerjiyə xüsusi əhəmiyyət verildiyini, artıq bir çox xarici şirkətlərlə bu sahədə əməkdaşlığın qurulduğunu deyərək BP ilə də enerji sahəsindəki ənənəvi əməkdaşlığa əsaslanaraq bərpaolunan enerji sahəsində əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsinin vacibliyini vurğuladı.

Söhbət zamanı, ölkələrimiz arasında iqtisadi, ticarət əlaqələrinin genişləndirilməsi, təhsil, mədəniyyət və digər sahələrdə əməkdaşlıq məsələlərinə dair fikir mübadiləsi aparıldı.

Görüşdə regional məsələlər və Ukrayna ətrafında cərəyan edən hadisələr müzakirə olundu.

İranın yol və şəhərsalma nazirinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 11-də İran İslam Respublikasının yol və şəhərsalma naziri, Azərbaycan Respublikası ilə İran İslam Respublikası arasında iqtisadi, ticarət və humanitar

sahələrdə əməkdaşlıq üzrə Dövlət Komissiyasının həmsədri Rüstəm Qasiminin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Nazir və Dövlət Komissiyasının həmsədri Rüstəm Qasimi İran Prezidenti Seyid İbrahim Rəisinin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev İranın dövlət başçısının salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Seyid İbrahim Rəisiyə çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə bölgədə yaranmış yeni reallıqların əməkdaşlıq üçün yaxşı imkanlar yaratdığı qeyd edildi. Xüsusilə nəqliyyat sahəsində bu gün imzalanacaq Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə İran İslam Respublikası Hökuməti arasında İran İslam Respublikasının ərazisindən keçməklə Azərbaycan Respublikasının Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında yeni kommunikasiya bağlantılarının yaradılması haqqında Anlaşma Memorandumunun önəmi vurğulandı. Bu, dostluq əlaqələrimizin təzahürü kimi dəyərləndirildi və onun imzalanmasının yeni nəqliyyat yollarının açılmasına xidmət edəcəyinə əminlik ifadə olundu. Yeni dəhlizin həm nəqliyyat, həm də elektrik enerjisi üçün önəmli bir beynəlxalq dəhliz olacağı qeyd edildi. Vurğulandı ki, bu gün Şimal-Cənub Nəqliyyat Dəhlizinin bir qolu olacaq yeni nəqliyyat yolunun işə salınması istiqamətində çox mühüm addımlar atılır və bu, həm Şərq-Qərb, həm də Şimal-Cənub istiqamətlərində əməkdaşlıq üçün gözəl zəmin yaradacaq.

Görüşdə İran şirkətlərinin işğaldan azad edilmiş ərazilərdə işə başlamalarından məmnunluq ifadə olundu.

Söhbət zamanı Azərbaycan və İran arasında nəqliyyat sahəsində ikitərəfli əməkdaşlığın həm ölkələrimiz, həm bölgə üçün, həm də beynəlxalq səviyyədə önəmi bildirildi. Bu baxımdan aviareyslərin həyata keçirilməsinin əhəmiyyəti vurğulandı.

Gürcüstanın ədliyyə nazirinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 11-də Gürcüstanın ədliyyə naziri Rati Breqadzenin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, görüşdə Azərbaycanla Gürcüstan arasında dostluq əlaqələrinin müxtəlif istiqamətlərdə, o cümlədən nəqliyyat, enerji, ticarət sahələrində uğurla inkişaf etdiyi bildirildi.

Söhbət zamanı Azərbaycanın və Gürcüstanın Ədliyyə nazirlikləri arasında təcrübə mübadiləsinin aparılmasının əhəmiyyətinə toxunuldu.

Rati Breqadzenin ölkəmizə səfərinin və səfər çərçivəsində nazirliklər arasında imzalanan Əməkdaşlıq Memorandumunun bu sahədə əlaqələrin genişləndirilməsi işinə töhfə verəcəyinə əminlik ifadə olundu.

Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin energetika və infrastruktur nazirinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 15-də Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin energetika və infrastruktur naziri Suhail Al Mazroueinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Nümayəndə heyətini salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

- Hörmətli cənab nazir və nümayəndə heyətinin üzvləri, bir daha xoş gəlmisiniz. Sizi görməyə şadıq. Bu vacib mərasimdə iştirak etmək üçün vaxt ayırdığınıza görə sizə təşəkkür edirəm. Ümidvaram ki, növbəti il biz artıq stansiyanın istismarının başlanğıcını qeyd etmək məqsədilə daha bir mərasim keçirəcəyik. Bu, həqiqətən də böyük və mühüm əhəmiyyət kəsb edən tədbirdir. Çünki bu stansiya Azərbaycanda tikiləcək belə miqyasda olan ilk günəş elektrik stansiyasıdır. Bu stansiya bu sahədə ən aparıcı şirkətlərdən biri tərəfindən inşa ediləcək və çıxışımda qeyd etdiyim kimi, dost ölkədən olan şirkət tərəfindən. Bu, çox vacibdir. Düşünürəm ki, bu, bizim əməkdaşlığımızın yalnız başlanğıcıdır. Əminəm ki, başqa sahələrdə olduğu kimi, bərpaolunan enerji sahəsində də biz bir çox imkanları taparaq kəşf edəcəyik. Əlbəttə ki, biz ticarətdə, siyasi təmaslarda yaxşı nəticələr əldə etmişik və iki ölkənin rəhbərləri arasında münasibətlər çox səmimidir. Əminəm ki, biz bərpaolunan enerji sahəsində uğur qazanacağıq. Dünya enerji bazarında cari vəziyyəti nəzərə alaraq hesab edirəm ki, biz daha geniş mənzərəyə nəzər sala bilərik. Əlbəttə ki, OPEC+ formatında aramızda mükəmməl əməkdaşlıq var. Mən məqsədlərimizə maksimal şəkildə çatmaq üçün potensiala, potensial sərmayələrə və bu sahədə birgə fəaliyyətə daha geniş nəzər salmağı düşünürəm.

Bir daha sizi salamlayıram və sizə Bakıda yaxşı vaxt keçirməyi arzulayıram.

Nazir Suhail Al Mazrouei dedi:

-Çox sağ olun, Zati-aliləri. Yenidən Bakıda olmaqdan çox məmnunam. Zati-aliləri, mən hər dəfə gələndə Bakını daha inkişaf etmiş görürəm. Sizin müdrik rəhbərliyinizlə Azərbaycan həqiqətən də həm turistlər, həm də birbaşa xarici investisiyalar üçün cəlbedici olub. Zati-aliləri, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri və "Masdar" şirkəti olaraq Sizi əmin etmək istərdik ki, bərpaolunan enerji ilə bağlı strategiyanıza dəstək olmağa sadiqik. Biz, həmçinin digər layihələrdə iştirakda maraqlıyıq. Mənim azərbaycanlı həmkarımla müzakirə apardığım kimi, məsələn, qaz mövzusu. Bugünkü vəziyyətə nəzər salsaq, mənbələrin şaxələndirilməsi üçün Azərbaycandan Avropaya daha çox qaz nəql oluna bilər. Eləcə də, hidrogen. Qaz kəmərindən istifadə etməklə gələcəkdə hidrogen Azərbaycanın ixrac edə biləcəyi yaşıl enerjinin bir forması ola bilər.

Böyük Britaniyanın silahlı qüvvələr nazirinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 30-da Böyük Britaniyanın silahlı qüvvələr naziri, Böyük Britaniya parlamentinin üzvü Ceyms Hippini qəbul edib.

Görüşdə bu il Azərbaycanla Böyük Britaniya arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30 illiyinin qeyd olunduğu məmnunluqla vurğulandı və bu dövr ərzində ölkələrimiz arasında müxtəlif sahələrdə səmərəli əməkdaşlığın həyata keçirildiyi bildirildi. Bu münasibətlə Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığının Baş naziri Boris Consonun Prezident İlham Əliyevə və dövlətimizin başçısının Boris Consona ünvanlanmış təbrik məktublarının əhəmiyyəti qeyd edildi.

Bildirildi ki, 30 illik dövrdə uğurlu əməkdaşlığın həyata keçirilməsi əlaqələrimizin bundan sonra da genişlənməsi üçün yaxşı zəmin yaradır.

Görüşdə neft, qaz, Azərbaycan iqtisadiyyatına Böyük Britaniya tərəfindən sərmayə qoyuluşu, ticarət, nəqliyyat, müdafiə sahələrində əməkdaşlığın perspektivləri ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Söhbət zamanı NATO-nun Əfqanıstanda həyata keçirdiyi "Qətiyyətli dəstək" missiyasında Azərbaycanın iştirakı qeyd edildi.

Prezident İlham Əliyev Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllindən sonra bölgədə postmünaqişə dövründə gedən proseslər barədə danışdı.

ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədrinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 31-də Polşanın xarici işlər naziri, ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri Zbiqnev Raunun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Qonaqları salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

-Sizi görməyə şadam. Azərbaycana gəldiyiniz üçün təşəkkür edirəm. Bu, bizim gündəliyimizdə duran mühüm məsələləri müzakirə etmək üçün yaxşı fürsətdir. Əlbəttə ki, ATƏT-in sədri olaraq sizinlə regionda postmünaqişə vəziyyətindən danışacağıq. Eyni zamanda, Polşa və Azərbaycan arasında ikitərəfli gündəlik də çox genişdir. Bilirsiniz ki, bu yaxınlarda Prezident Andjey Duda ilə bizim telefon söhbətimiz də olub. Mənim Prezidentlə Varşavada, Bakıda, Davosda görüşlərimlə bağlı çox yaxşı xatirələrim var. Bilirsiniz ki, biz müntəzəm olaraq bir-birimizlə təmasdayıq və ölkələrimiz arasındakı münasibətlər bizim güclü tərəfdaşlığımızı yaxşı nümayiş etdirir.

Həmçinin Avropa İttifaqı ilə əməkdaşlıq məsələlərində bizi daim dəstəklədiyinə görə Polşaya minnətdarıq. Bu proses indi sürətlə gedir və artıq Avropa İttifaqı tərəfindən elan edilmişdir ki, Prezident Şarl Mişelin təşkilatçılığı ilə Ermənistanın baş nazirinin mənimlə yeni görüşü olacaqdır. Ümid edirəm ki, bu görüş məhsuldar olacaq. Çünki artıq bir neçə görüş olub və biz Azərbaycanla Ermənistan arasında sülhə doğru irəliləməliyik, mümkün olduğu qədər qısa müddətdə sülh sazişini imzalamalıyıq. Azərbaycan bizim baxışımıza uyğun olaraq bu razılaşmanın əsas prinsiplərini təqdim edib.

Münaqişə artıq öz həllini tapıb. Azərbaycan bunu özü etdi və indi də Azərbaycanla Ermənistan arasında münasibətləri nizamlamaq vaxtıdır. Bizə Ermənistan rəsmiləri tərəfindən müəyyən mesajlar daxil olur. Bu yaxınlarda mənə verilən məlumata görə, bu mesajlardan biri də ondan ibarətdir ki, onlar bizim təklifimizi məqbul hesab edirlər. Bu, çox yaxşı xəbərdir və mən ümid edirəm ki, Brüsseldəki görüşdə bu məsələyə daha çox aydınlıq gətiriləcək.

Bizim təqdim etdiyimiz beş prinsip beynəlxalq hüququn normalarını, yaxşı beynəlxalq davranışı əks etdirir. Necə deyərlər, biz burada velosiped ixtira etmirik. Bütün bu prinsiplər istənilən ölkələr arasında dövlətlərarası münasibətlərin təməl prinsipləridir. Qarşılıqlı olaraq ərazi bütövlüyünün və beynəlxalq sərhədlərin toxunulmazlığının tanınması, daha sonra sərhədlərin delimitasiyası – hesab edirəm ki, bunun əsasında Qafqaza sülh gələcəkdir. Biz bunu istəyirik. Biz Cənubi Qafqazın üç ölkəsi arasında Cənubi Qafqazda fəal əməkdaşlıq üçün potensialın olduğunu görürük və hesab edirəm ki, bu, nəinki bu ölkələr üçün, daha geniş region üçün önəmli olacaq. Əlbəttə ki, bütün bu məsələləri çox ehtiyatla və vaxtında həll etmək lazımdır. Çox şadam ki, bu və digər mühüm məsələləri sizinlə müzakirə etmək imkanımız var.

Prezident İlham Əliyev 30 illik işğal dövründə ermənilərin torpaqlarımızda vəhşiliklər törətdiklərini, tarixi, dini, mədəni abidələri və digər tikililəri dağıtdıqlarını qeyd etdi. İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə hazırda ölkəmizin üzləşdiyi ən böyük problemin ermənilər tərəfindən basdırılan minalar olduğunu dedi.

Dövlətimizin başçısı 1-ci Ermənistan-Azərbaycan müharibəsindən indiyədək 4 min soydaşımızın itkin düşdüyünü ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri kimi Zbiqnev Raunun diqqətinə çatdırdı.

Polşanın xarici işlər naziri, ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri Zbiqnev Rau Bakı şəhərinin gözəlliyinin onu heyran etdiyini dedi.

Zbiqnev Rau Azərbaycanla Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşacağına ümidvar olduğunu bildirərək, qeyd etdi ki, nizamlanmaya aparan indiki mərhələ çox nikbin görünür. ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri bu proseslərin Qafqaz regionu, eyni zamanda, Mərkəzi və Şərqi Avropa üçün də çox sevindirici

olduğunu dedi və bunun gələcək üçün yeni imkanlar yaratdığını bildirdi.

Qonaq Azərbaycanın hazırda regionun əsas nəqliyyat-logistika mərkəzlərindən birinə çevrildiyini vurğuladı.

Azərbaycanla Polşa arasında ikitərəfli münasibətlərin uğurla inkişaf etdiyini deyən Zbiqnev Rau iqtisadi-ticari əlaqələrin genişləndirilməsi məqsədilə qarşıdan gələn aylarda hökumətlərarası komissiyanın iclasının keçiriləcəyini vurğuladı.

Zbiqnev Rau Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərində aparılan bərpa-quruculuq işlərində Polşa şirkətlərinin də maraqlı olduğunu bildirdi.

Görüşdə qarşılıqlı maraq doğuran digər məsələlər müzakirə olundu.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN SƏFƏRLƏRİ

Ukraynaya işgüzar səfər

Yanvarın 14-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenskinin dəvəti ilə Ukraynaya işgüzar səfərə gəlib.

Hər iki ölkənin dövlət bayraqlarının dalğalandığı Kiyevin Borispol Beynəlxalq Hava Limanında Azərbaycan Prezidentinin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Dövlətimizin başçısını Ukrayna xarici işlər nazirinin birinci müavini Emine Caparova və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Yanvarın 14-də Prezident Volodimir Zelenskinin dəvəti ilə Ukraynada işgüzar səfərdə olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Ukrayna Prezidenti ilə təkbətək görüşü olub.

Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi qarşıladı.

Prezidentlər birgə foto çəkdirdilər.

Azərbaycan nümayəndə heyəti Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenskiyə, Ukrayna nümayəndə heyəti isə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə təqdim edildi.

Sonra dövlət başçılarının təkbətək görüşü oldu.

Prezidentlər görüşdə iki ölkə arasında əlaqələrin müxtəlif sahələrdə inkişafı ilə bağlı məsələləri müzakirə etdilər.

Yanvarın 14-də Ukraynada işgüzar səfərdə olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenskinin geniş tərkibdə görüşü keçirilib.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə təşəkkürünü bildirən Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski çıxış edərək dedi:

-Təşəkkür edirəm!

Azərbaycan Prezidenti İlham Heydər oğlu Əliyevlə gözəl, çox məzmunlu söhbətimiz oldu. Mən onu, onun komandasını, xüsusən indiki vaxtda, COVID-ə baxmayaraq Ukraynada görməyimə çox şadam. COVID həqiqətən ölkələrimiz üçün böyük təhdiddir. Lakin biz başa düşürük ki, COVID-lə mübarizə aparmalıyıq, görüşməliyik ki, gələcəkdə ölkələrimiz arasında gözəl münasibətləri inkişaf etdirək.

Ukraynanı, bizim suverenliyimizi, dövlətlərimiz arasında mövcud olan birgə layihələri dəstəklədiyinizə görə Sizə təşəkkür edirəm. Əminəm ki, həmin layihələr gələcəkdə bizim münasibətlərimizi inkişaf etdirəcək.

Bu gün biz bir neçə məsələni qaldırdıq: enerji xarakterli, infrastruktur, nəqliyyat məsələləri, hərbi-texniki əməkdaşlıq və sair – çoxlu məsələlər. Düşünürəm ki, aqrosənaye kompleksi məsələsi ən vacib məsələdir, ona görə ki, bu gün ərzaq təhlükəsizliyi təbabətdə təhlükəsizlik və ya dünyada prioritet olan enerji təhlükəsizliyi və müstəqillik ilə müqayisədə heç də az aktual deyil. Fikrimcə, bu birgə layihələrin başlanğıcı kimi mühüm sənədləri biz hökmən imzalayacağıq və bu layihələrin nazirliklər səviyyəsində tamamlanmasını davam etdirəcəyik.

Azərbaycan Prezidentinə bir daha təşəkkür etmək istəyirəm ki, belə mürəkkəb bir zamanda Ukraynaya səfər üçün vaxt tapıb. Bu, birinci səfər deyil və artıq dəqiq başa düşürəm ki, sonuncu səfər də deyil.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Təşəkkür edirəm cənab Prezident, məni Ukraynaya dəvət etdiyiniz üçün Sizə minnətdaram. Şadam ki, yenidən gözəl ölkənizə səfər edirəm. Qeyd etdiyiniz kimi, bu gün keçirdiyimiz təkbətək görüş çox məhsuldar olub. Ukrayna və Azərbaycan uzun illər ərzində bir-biri ilə uğurla əməkdaşlıq edir, biz beynəlxalq platformalarda da bir-birimizin maraqlarını müdafiə edirik. İki ölkənin bir-birinin ərazi bütövlüyünün qarşılıqlı surətdə dəstəklənməsi, müdafiə edilməsi əməkdaşlığımızın səviyyəsindən xəbər verir. Bu gün siyasi dialoqla bərabər, çox geniş iqtisadi gündəliyimiz var. Bu gün biz Sizinlə bu gündəliyi geniş, bir-bir müzakirə etdik və qeyd etdiyiniz kimi, çox gözəl perspektivlər var.

Şadam ki, artıq iqtisadi sahədə canlanma var, baxmayaraq ki, pandemiya hələ davam edir. Amma ticarət dövriyyəmizin qalxmasına nəzər salsaq görərik ki, müsbət meyillər mövcuddur. Bu gün müzakirə etdiyimiz və əminəm ki, həyata keçiriləcək məsələlər və layihələr bizim iqtisadi əməkdaşlığımızı dərinləşdirəcək. Ənənəvi olaraq, energetika sektorunda bizim əməkdaşlığımız var, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti - SOCAR uzun illər Ukraynada fəaliyyət göstərir və bu fəaliyyəti genişləndirmək istəyir. Nəqliyyat, kənd təsərrüfatı, turizm sektorlarının da böyük perspektivləri var. Əsas odur ki, hökumətlərarası komissiya bütün bu məsələləri geniş təhlil edib konkret qərarların hazırlanması ilə bağlı bundan sonra da fəal məşğul olsun. Mən komissiyanın fəaliyyətini müsbət qiymətləndirirəm və eyni zamanda, müxtəlif dövlət qurumları arasındakı təmaslar da son vaxtlar daha intensiv xarakter alır. Həm qarşılıqlı səfərlər, eyni zamanda, telefon vasitəsilə təmaslar bir çox məsələlərin həllinə xidmət göstərir.

Ukrayna ilə Azərbaycan arasında uzun illər qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələr davam edir. Əminəm ki, bu səfərdən sonra biz əməkdaşlığımızın daha da dərinləşməsini, bütün sahələrdə dərinləşməsini görəcəyik. Bir daha dəvətə və qonaqpərvərliyə görə təşəkkürümü bildirirəm.

Görüşdə iqtisadi sahədə, o cümlədən kənd təsərrüfatı, nəqliyyat, enerji, qida təhlükəsizliyi

sahələrində əməkdaşlıqla bağlı məsələlər müzakirə edildi.

Yanvarın 14-də Kiyevdə geniş tərkibdə görüş başa çatdıqdan sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenskinin iştirakı ilə Azərbaycan-Ukrayna sənədlərinin imzalanması mərasimi olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski Azərbaycan Respublikası Prezidentinin və Ukrayna Prezidentinin Birgə Bəyannaməsini imzaladılar.

Azərbaycan Respublikasının energetika naziri, Hökumətlərarası komissiyanın həmsədri Pərviz Şahbazov və Ukrayna Baş nazirinin müavini, Hökumətlərarası komissiyanın həmsədri İrina Vereşçuk Ukrayna Nazirlər Kabineti ilə Azərbaycan Respublikası Hökuməti arasında "Qida təhlükəsizliyi sahəsində əməkdaşlıq haqqında" Sazişi imzaladılar.

Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyat naziri Mikayıl Cabbarov və Ukrayna Baş nazirinin müavini, Hökumətlərarası komissiyanın həmsədri İrina Vereşçuk Ukraynanın İqtisadiyyat Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi arasında "İkitərəfli ticarətdə təcili əməkdaşlıq haqqında" Anlaşma Memorandumunu imzaladılar.

Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyat naziri Mikayıl Cabbarov və Ukraynanın aqrar siyasət və ərzaq naziri Roman Leşçenko Ukrayna Aqrar Siyasət və Ərzaq Nazirliyi ilə Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi arasında "Aqrar sahədə əməkdaşlıq haqqında" Anlaşma Memorandumunu imzaladılar.

Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyat naziri, SOCAR-ın Müşahidə Şurasının sədri Mikayıl Cabbarov və "Neft-qaz Ukrainı" Milli Səhmdar Şirkəti" Səhmdar Cəmiyyətinin İdarə Heyətinin sədri Yuri Vitrenko "Neft-qaz Ukrainı" Milli Səhmdar Şirkəti" Səhmdar Cəmiyyəti ilə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti - SOCAR arasında "Energetika sahəsində əməkdaşlıq haqqında" Anlaşma Memorandumunu imzaladılar.

Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyat naziri Mikayıl Cabbarov və Ukraynanın Geodeziya, Kartoqrafiya və Kadastr üzrə Dövlət Xidmətinin rəisi vəzifəsini icra edən Sergiy Zavadski Ukraynanın Geodeziya, Kartoqrafiya və Kadastr üzrə Dövlət Xidməti ilə Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi arasında "Torpaq münasibətləri, dövlət torpaqlarının idarə edilməsi və dövlət torpaq kadastrı sahəsində əməkdaşlıq haqqında" Anlaşma Memorandumunu imzaladılar.

Yanvarın 14-də Ukraynada işgüzar səfərdə olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenski sənədlərin imzalanması mərasimindən sonra mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər.

Əvvəlcə dövlətimizin başçısı bəyanatla çıxış edib.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin bəyanatı

Hörmətli cənab Prezident.

Hörmətli xanımlar və cənablar.

Xoş sözlərə görə cənab Prezident, Sizə təşəkkürümü bildirirəm. Məni Ukraynaya səfərə dəvət etdiyiniz üçün də Sizə minnətdaram. Mən çox şadam ki, Ukrayna–Azərbaycan əlaqələrində çox ciddi irəliləyiş var. Bizim aramızda yüksəksəviyyəli siyasi dialoq aparılır. Biz Prezident Zelenski ilə keçən ay, düz bir ay bundan əvvəl Brüsseldə görüşmüşük. Prezident Zelenski qeyd etdiyi kimi, 2019-cu ilin sonunda Azərbaycana səfər etmişdir. Yəni biz təmasları möhkəmləndiririk və müzakirələr əsnasında iki ölkə arasındakı gələcək inkişaf perspektivlərini həm müzakirə edirik, həm də ki, vacib qərarlar qəbul edirik. O cümlədən bu gün keçirdiyimiz çox geniş fikir mübadiləsi nəticəsində əminəm ki, yaxın gələcəkdə biz yeni, gözəl hadisələrin şahidi olacağıq.

Prezident qeyd etdiyi kimi, yaxın gələcəkdə biz diplomatik münasibətlərimizin 30 illiyini qeyd edəcəyik, fevralın 6-da. Bildirməliyəm ki, müstəqillik dövründə Ukrayna və Azərbaycan hər zaman bir-birini dəstəkləmişlər, hər zaman bir-birinin müstəqilliyini, ərazi bütövlüyünü, suverenliyini dəstəkləmişlər və bu dəstək bu gün birgə imzaladığımız Birgə Bəyannamədə də öz əksini tapır.

Xalqlarımızı dostuq əlaqələri birləşdirir və bildiyiniz kimi, Azərbaycanda Ukrayna xalqının mədəniyyətinə çox böyük maraq və böyük hörmət var. Bu hörmətin əlamətini Bakı şəhərində də görmək olar. Bakının mərkəzi yerlərinin birində böyük Ukrayna oğlu Taras Şevçenkonun abidəsi bir neçə il bundan əvvəl mənim təşəbbüsümlə ucaldılmışdır və onun adına olan parkda həm Bakı sakinləri, həm şəhərimizin qonaqları istirahət edirlər. Eyni zamanda, Bakının ən böyük meydanlarının biri Ukrayna adını daşıyır. Yəni, bu faktlar özlüyündə onu göstərir ki, xalqlarımız arasında əlaqələrin böyük tarixi var və biz bu əlaqələri qoruyuruq.

Bu gün geniş müzakirə etdiyimiz məsələlər haqqında Prezident artıq öz çıxışında bildirdi. Əlavə etmək istəyirəm ki, müzakirə etdiyimiz bütün istiqamətlər üzrə konkret fəaliyyət proqramının işlənməsi ilə bağlı bu gün müvafiq göstərişlər verildi. Həm birgə hökumətlərarası komissiyasının rəhbərliyinə, həm aidiyyəti qurumların rəhbərlərinə və əminəm ki, iki aydan sonra birgə komissiyanın Bakıda keçiriləcək növbəti iclasında artıq konkret qərarların verilməsinin də şahidi olacağıq.

Ənənəvi əməkdaşlıq sahəsi olan energetika sahəsində yeni planlarımız var. Əminəm ki, bu planlar həyatda öz əksini tapacaq. Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti – SOCAR Ukraynada öz fəaliyyətini genişləndirmək əzmindədir və şadam ki, Ukrayna tərəfi də bunu dəstəkləyir. Hazırda SOCAR-ın Ukraynada geniş yanacaqdoldurma stansiyalardan ibarət şəbəkəsi var və

əlbəttə ki, neft və neft məhsullarının ixracı və emalı ilə bağlı yeni addımların atılması bizim əməkdaşlığımızı daha da dərinləşdirəcək. Enerjinin digər növləri ilə üzrə əməkdaşlıqla bağlı fikir ayrılığı yoxdur.

Şadam ki, ticarət dövriyyəmiz pandemiyaya baxmayaraq, keçən il 20 faizdən çox artıb və mən ümid edirəm ki, yaxın gələcəkdə 1 milyard dollar səviyyəsinə çatacaq, bəlkə də ondan çox. Çünki bizim bu gün imzaladığımız sənədlərin və müzakirə olunan digər məsələlərin həyatda öz əksini tapması, əlbəttə ki, iki ölkə arasındakı ticarət dövriyyəsinin artırılmasına da mütləq xidmət edəcəkdir.

Hesab edirəm ki, ərzaq təhlükəsizliyi ilə bağlı bu gün əldə edilmiş razılaşmalar Azərbaycana imkan verəcək ki, öz ərzaq təhlükəsizliyini daha geniş həcmdə təmin etsin. Eyni zamanda, birgə müəssisələrin yaradılması, kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı və ixracı ilə bağlı birgə fəaliyyət üçün bu gün zəmin yaradılmışdır. Bu, bir yenilikdir, bizim əlaqələrimizdə bu sahə ilə bağlı hesab edirəm ki, atılan ən mühüm addımlardan biridir. Bütün başqa sahələrdə də biz əməkdaşlığa açığıq.

Bir daha demək istəyirəm ki, bizim əməkdaşlığımızın təməlində dostluq əlaqələri dayanır və ümid edirəm ki, bu gün ilin əvvəlində həyata keçirilən bu səfər həm bu ili ikitərəfli müstəvidə yaxşı nəticələrlə başa vurmağa xidmət göstərəcək, həm də gələcək illər üçün də gözəl zəmin olacaq.

Bir daha hörmətli cənab Prezident, dəvətə, qonaqpərvərliyə görə Sizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Fürsətdən istifadə edərək, Sizi yenidən Bakıya səfərə dəvət edirəm. Sağ olun.

Sonra Ukrayna dövlətinin başçısı bəyanatla çıxış etdi.

Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelinskinin bəyanatı

– Çox sağ olun.

Sabahınız xeyir, hörmətli jurnalistlər, hörmətli qonaqlar.

Hörmətli cənab Prezident.

Xanımlar və cənablar.

Bu gün mən məmnuniyyətlə Kiyev şəhərində bizim etibarlı tərəfdaşımız, mənim dostum Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevi və onun rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinin üzvlərini salamlayıram. Onun səfəri böyük rəmzi xarakter daşıyır, xüsusi bir səfərdir. Əslində, bizim ölkələrimiz arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30-cu ildönümünə təsadüf edən bu səfər baş tutur.

Bu gün biz siyasət, iqtisadiyyat və təhlükəsizlik sahəsində fikir mübadiləsi apardıq. Ukrayna və Azərbaycan prezidentləri Bəyanat imzaladılar. Bunun sayəsində suverenlik və ərazi bütövlüyü məsələlərində ölkələrimiz arasında dəstək verəcəyik, bizim beynəlxalq səviyyədə müəyyən edilmiş sərhədlərin qorunması üçün çalışacağıq. O cümlədən biz təhlükəsizlik məsələləri - Xəzər və Qara dəniz hövzələrində təhlükəsizlik məsələləri ilə məşğul olacağıq, terrorçuluğa qarşı birgə mübarizə aparacağıq, bütün çətinlikləri birgə nəzərdən keçirərək istər regional, istər qlobal çətinlikləri birgə araşdıraraq cavab həllərini hazırlayacağıq.

Biz, həmçinin təbii ki, münasibətlərimizin gücləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirəcəyik. Kənd təsərrüfatı, nəqliyyat, energetika, ticarət sahələrinə aid olan ikitərəfli 6 sənəd imzalandı. Bunlar çox vacibdir. Qarşımızda planlarımız çoxdur və bu gün biz cənab Azərbaycan Prezidenti ilə geniş müzakirə apardıq. Bizim məhz qida təhlükəsizliyi sahəsində razılaşmamız, o cümlədən ticarət sahəsində aparılan müzakirələr geniş imkanlar yaradır.

Əlbəttə, biz bilirik ki, pandemiya qlobal səviyyədə hələ davam edir. Lakin COVID-19-a baxmayaraq, əslində, 7 il ərzində ilk dəfə olaraq bizim ikitərəfli ticarətimizin dövriyyəsi təxminən artıq 1 milyard dollara çatıb. Bu, bizim qarşımızda daha mühüm məqsədlər qoymağa imkan yaradır. 2024-cü ilə qədər bizim ticarət dövriyyəmizin bundan sonra da artırılması ilə bağlı dəqiq planımız var. Biz, həmçinin bir sıra birgə genişmiqyaslı layihələr əsasında sərmayələrin qoyulması, Azərbaycanda bərpa işlərinin aparılmasında iştirak etmək fikrindəyik. Mən infrastruktur layihələrini nəzərdə tuturam. Ukraynanın şirkətləri Azərbaycanda həyata keçirilən layihələrdə iştirak edə bilər. İndicə cənab Azərbaycan Prezidenti bizi dəvət etdi. Təbii ki, Azərbaycan şirkətləri də Ukraynada fəaliyyət göstərir. Biz, eyni zamanda, təbii ki, avtomatlaşdırma və bu kimi sahələrdə şirkətlərimizlə əməkdaşlığın genişləndirilməsi üzərində düşünməliyik. Çünki bu əməkdaşlıq qarşılıqlı şəkildə faydalı ola bilər.

Biz, həmçinin bu ilin birinci yarısında hökumətlərarası birgə iqtisadi komissiyanın növbəti iclasının keçirilməsi ilə bağlı razılığa gəldik. Azərbaycan və Ukrayna prezidentləri bu məsələyə də öz dəstəyini veriblər. Biz, həmçinin tranzit potensialını nəzərdən keçirdik və belə bir nəticəyə gəldik ki, müxtəlif dövlət qurumları və agentlikləri arasında bu təmasları daha da genişləndirərək bu sahədə təcrübəni artırmalıyıq. Daha sonra aviasiya sahəsində istərdik əməkdaşlığımız genişlənsin. Bir sıra təşəbbüsləri irəli sürmüşük. Tutaq ki, nəqliyyat dəhlizlərinin GUAM çərçivəsində daha da genişləndirilməsində iştirak etməliyik. Burada Azərbaycan, Gürcüstan, Moldova və Ukrayna var, bildiyiniz kimi, bu əlaqələr genişlənməlidir. Kənd təsərrüfatı sahəsinə gəldikdə, biz əməkdaşlıq üzrə razılığa gəlmişik. Daha sonra titanın istehsalı sahəsində müzakirələr aparmışıq.

Yekun olaraq, icazə verin, cənab Prezident İlham Əliyevə və onun rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinə təşəkkürümü bildirim. Onlar, həmçinin mənim Sizin ölkənizə səfərimi xatırlatdılar. Bizə göstərilmiş qonaqpərvərlik hələ də yadımdadır və hesab edirəm ki, məhz bu gündən etibarən bizim strateji tərəfdaşlığımız sahəsində biz yeni səhifəni açacağıq.

Mən bunu tarixi bir səfər adlandırıram. Bizim çox əhatəli əməkdaşlığımız var.

Bir daha, cənab Prezident, Sizə təşəkkürümü bildirirəm. Diqqətinizə görə minnətdaram.

Yanvarın 14-də Kiyevdə Ukrayna Prezidenti Volodimir Zelenskinin adından Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin şərəfinə lanç verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Ukraynaya işgüzar səfəri yanvarın 14-də başa çatıb.

Gəncə şəhərinə səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 30-da Gəncə şəhərində səfərdə olub.

Dövlətimizin başçısı xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin Gəncə şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edib, önünə gül dəstəsi qoyub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 30-da Gəncə Dövlət Dram Teatrının yeni binasının açılışında iştirak edib.

Gəncə Dövlət Dram Teatrı 1921-ci ildə Bakıda yaradılıb. 1925-ci ilədək "Tənqid-təbliğ" teatrı, 1932-ci ilədək "Bakı-işçi-kəndli" teatrı adlandırılıb. 1932-ci ilin dekabr ayında teatr bütün heyəti ilə birlikdə Gəncəyə köçürülüb və fəaliyyətini burada davam etdirib. Görkəmli teatr xadimləri İsmayıl Talıblı, Ələsgər Ələkbərov, Ağasadıq Gəraybəyli, Ağahüseyn Cavadov, Mehdi Məmmədov, Kazım Ziya, Fatma Qədri, Əmir Dadaşlı, Rəmziyyə Veysəlova kimi şəxsiyyətlərin sənət yolu məhz buradan keçib.

Dövlətimizin başçısına Gəncə Dövlət Dram Teatrının yeni binasında görülən işlərlə bağlı məlumat verildi.

Qeyd edildi ki, Gəncə Dövlət Dram Teatrının 2014-cü ildə təməli qoyulan yeni binasında 478 yerlik böyük tamaşaçı zalı, 22 tamaşaçı yerlik lojalar və 120 yerlik kiçik tamaşaçı zalı var. Yeddimərtəbəli binada, həmçinin iki zaldan, 135 eksponat və rəsm əsərlərindən ibarət Gəncə Teatr Muzeyi, zəngin kitabxana, xoreoqrafiya zalı, qrim otaqları, mehmanxana, kafe və digər zəruri infrastruktur yaradılıb. Bir sözlə teatrın yeni binasında tamaşaların nümayişi üçün müasir texniki şərait təmin edilib, yaradıcı heyətin məşqləri ilə bağlı bütün məqamlar nəzərə alınıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 30-da 2 saylı Gəncə regional "ASAN xidmət" Mərkəzinin açılışını edib.

Bu Mərkəz ölkə üzrə sayca iyirmi ikincidir. Vətəndaş əhatəsinə nəzər salsaq görərik ki, Gəncə şəhəri, Şəmkir, Gədəbəy, Göygöl, Goranboy, Samux, Naftalan, Kəlbəcər və Xocalı rayonlarını əhatə edən bu bölgədə qeydiyyatda olan ümumilikdə 1 milyona yaxın insan var. Lakin Mərkəz ərazi məhdudiyyəti olmadan fəaliyyət göstərəcək.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin sədri Ülvi Mehdiyev dövlətimizin başçısına Mərkəzdə yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Mərkəzdə vətəndaşlara müxtəlif dövlət qurumları, həmçinin özəl şirkət və müəssisələr tərəfindən 320-dən çox xidmət göstəriləcək. Mərkəzdə əməkdaşların sayı 208, könüllülərin sayı 85 nəfər nəzərdə tutulur. "ASAN xidmət" Mərkəzinin işçilərinin sayı 40 nəfərdir ki, onlar da əsasən şəhid ailəsi üzvləri, qazilər və ASAN könüllülərindən təşkil olunub.

Prezident İlham Əliyev 2 saylı Gəncə regional "ASAN xidmət" Mərkəzini işə saldı.

"ASAN xidmət" konsepsiyasının mühüm tərkib hissələrindən biri könüllülərdir. İndiyədək prosesə 28 mindən çox könüllü gənc qoşulub. Onlar tərəfindən 3000-dən çox təlim, 700-dən çox layihə həyata keçirilib. 2700-dən çox könüllü isə "ASAN kadr" portalı vasitəsilə işlə təmin olunub.

Yarandığı ilk gündən ASAN vətəndaş məmnunluğu əmsalına görə fərqlənib. İndiyədək mərkəzlərə 7 milyon 710 mindən çox vətəndaşın 50 milyona yaxın müraciəti daxil olub. Vətəndaşların məmnunluq əmsalı isə 99,5 faizə bərabərdir.

Ülvi Mehdiyev: Cənab Prezident, Sizə innovasiyalarla bağlı yerli bir məhsul da təqdim etmək istəyirəm. Həyətdə quraşdırılıb, strateji obyektlər, dövlət sərhədi üçün lazım olan mühafizə skaneridir. Özünü elektrik enerjisi ilə Günəş paneli vasitəsilə qidalandırır, kamera və işığı var.

Prezident İlham Əliyev: Deməli, yaxınlaşdı, toxundu, dərhal...

Ülvi Mehdiyev: Dərhal həyəcan siqnalı və bu hansı blokda baş verdiyini göstərir.

Prezident İlham Əliyev: Orada sensorlar var?

Ülvi Mehdiyev: Bəli, sensorlar var. Deməli, bunu kəsə bilər, aralaya bilər, bloku zədələyə bilərlər. Dərhal siqnal verir. Hətta özü xarab olursa, sistemin özünə müdaxilə olursa, onda da özü çağırış verir ki, buraya müdaxilə olundu.

Növbəti innovativ yenilik – "ASAN kömək" vasitəsilə xarici ölkələrə səfər edən vətəndaşların köməyə ehtiyacı olarkən, eyni zamanda, təcili və təxliyə hallarında faydalana biləcəkləri mobil proqramdır.

"Smeta-Normativ və Qiymətqoyma" İnformasiya Sistemi vasitəsilə isə müxtəlif istiqamətlər üzrə məlumatların toplanması, təhlil edilməsi, digər əlaqəli dövlət informasiya sistemlərinə ötürülməsi və aidiyyəti qurumlar üçün hesabatlılığın təmin edilməsi mümkün olacaq.

Ülvi Mehdiyev: Cənab Prezident, bu rəqəmsal icra hakimiyyəti sistemi ilə biz həm fiziki olaraq icra hakimiyyətlərinin ASAN standartına uyğunluğunu təmin edirik, eyni zamanda, bu sistem vasitəsilə icra qurumlarının bütün xidmətlərini elektronlaşdırmışıq. Noyabr ayında istifadəyə vermişik, artıq 2437-dən çox istifadəçi yararlanıbdır.

Prezident İlham Əliyev: Burada sizdə var? Quraşdırılır?

Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Niyazi Bayramov: Bizim işçilər burada oturacaqlar, cənab Prezident. İcra hakimiyyətinin, Nizami, Kəpəz rayonlarının nümayəndələri burada olacaqlar.

Ülvi Mehdiyev: Pilot olaraq Gəncə, Quba və Masallıdan başlamışıq.

Prezident İlham Əliyev: Səmərəliliyi var?

Niyazi Bayramov: Olacaq, bəli.

Azərbaycanın intellektual brendi olan ASAN konsepsiyası həm də ixrac səbətində yer alır, Agentliyin ekspertləri tərəfindən müxtəlif ölkələrdə təlimlər keçirilir, beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq genişləndirilir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 30-da Gəncə İdman Sarayında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olub.

İkimərtəbəli Gəncə İdman Sarayında böyük idman zalı, üzgüçülük hovuzu, beynəlxalq turnirlərin keçirilməsi üçün məkan, şahmat, güləş, boks və idmanın digər növləri üzrə məktəblər fəaliyyət göstərəcək.

Regionların Sosial-İqtisadi İnkişafı Dövlət proqramlarının uğurlu icrasını təmin edən əsas məsələlərdən biri infrastruktur layihələrinin tikintisinin gedişi ilə Prezidentin yerində tanış olmasıdır.

Qeyd edək ki, dövlətimizin başçısı 2020-ci il iyunun 24-də Gəncəyə səfəri çərçivəsində bu idman qurğusunda inşaat işlərinin gedişi ilə tanış olub, müvafiq tapşırıqlarını vermişdi. Bundan sonra obyektdə tikinti işlərinin sürəti daha da artmışdır.

Yanvarın 30-da Gəncədə "Azərbaycan Dəmir Yolları" QSC-nin lokomotiv deposu istismara verilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Dördüncü regional inkişaf proqramı çərçivəsində icra olunan növbəti layihə Gəncə lokomotiv deposudur. Yeni depoda dəyişən cərəyanla işləyən elektrovozların texniki xidməti və təmiri işləri həyata keçiriləcək. 2021-ci ilin noyabrında açılışı olan Biləcəri lokomotiv deposu ilə bərabər, Gəncə deposu Azərbaycan Hökuməti ilə Fransa İnkişaf Agentliyinin birgə maliyyəsi hesabına inşa edilib.

Dövlətimizin başçısı deponu işə saldı.

Bildirildi ki, əsas təmir zonasında eyni vaxtda 6 lokomotivə xidmət etməyə imkan verən ikimərtəbəli platforma mövcuddur. Yeni depo sifariş edilmiş bütün dəyişən cərəyanlı lokomotivlərə fasiləsiz olaraq texniki xidmət göstərmək qabiliyyətindədir.

Gəncə lokomotiv deposu ABŞ, Almaniya, İngiltərə, Hollandiya, İtaliya, Türkiyə, Koreya Respublikası, Çin, Rusiya və bir sıra digər ölkələrin istehsalı olan müasir avadanlıq və cihazlarla təchiz olunub. Həmçinin depo ərazisində 350 ədəd günəş paneli quraşdırılıb ki, bu da enerjiyə olan tələbatın bir hissəsini qarşılamaq imkanı yaradır.

Yeni depoda 75 nəfərin işlə təmin olunması nəzərdə tutulur. Gəncə lokomotiv deposunun istismarı enerji resurslarına qənaətə, xərclərin azalmasına, təmir və texniki xidmətin optimallaşdırılmasına, istismarın etibarlılığının artırılmasına və fasiləsiz daşımaların təmin olunmasına imkan yaradacaq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 30-da Gəncə Memorial Kompleksinin təməlini qoyub.

Dövlətimizin başçısı Kompleksin yaradılacağı ərazi ilə tanış oldu. Prezident İlham Əliyevə Kompleks barədə məlumat verildi.

Vətən müharibəsi dövründə Gəncə şəhəri oktyabrın 4-ü, 5-i, 8-i, 11-i və 17-də Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən müxtəlif təyinatlı "Toçka-U", "Smerç", "SCUD" və digər raket qurğularından endirilən zərbələrə məruz qalıb. Nəticədə 6-sı uşaq olmaqla, 26 mülki şəxs həlak olub, 31-i uşaq olmaqla, 142 dinc sakin müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətləri alıb.

Prezident İlham Əliyev Ermənistan silahlı qüvvələrinin Gəncə şəhərinə raket hücumu nəticəsində həlak olan dinc sakinlərin xatirə guşəsinin önünə gül dəstəsi qoydu.

Münaqişə bölgəsindən kilometrlərlə kənar ərazilərin qadağan olunmuş kaset bombalarla hədəfə alınması nə beynəlxalq hüquqa, o cümlədən Ermənistanın 1993-cü ildə ratifikasiya etdiyi Cenevrə konvensiyalarına və onların əlavə protokollarına, nə müharibənin əxlaq kodeksinə, nə də ümumiyyətlə heç bir mənəvi müstəviyə uyğun deyildi. Bu ifadənin dəqiq definisiyası "alçaqcasına hücum"dur. Azərbaycan isə müharibənin ilk günündən heç bir halda mülki əhaliyə atəş açmır, yalnız legitim hərbi hədəfləri zərərsizləşdirir, qisasımızı döyüş meydanında alırdı.

Ermənistanın raket hücumları nəticəsində həlak olan dinc sakinlərin xatirəsi isə bu ərazini ziyarətə gələn hər kəs tərəfindən ehtiramla anılır.

Prezident İlham Əliyev Gəncə Memorial Kompleksinin təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 30-da Gəncə şəhərinə səfəri çərçivəsində Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyinə - AZƏRTAC-a müsahibə verib.

Müsahibəni təqdim edirik.

Müxbir: Cənab Prezident, öncə suallarımızı cavablandırdığınız üçün minnətdarlığımızı bildiririk. Cənab Prezident, dəfələrlə Gəncə şəhərində olmusunuz, şəhərdə xeyli işlər görülüb. Bu işlər barədə fikirlərinizi bilmək istərdik.

Prezident İlham Əliyev: Bu, mənim Gəncəyə Prezident kimi 18-ci səfərimdir. Belə çıxır ki, orta hesabla hər il Gəncədə səfərdə oluram. Elə illər olub ki, iki dəfə olmuşam. Həm ona görə ki, Gəncə Azərbaycanın ikinci şəhəridir və bu şəhərə daim diqqət həmişə yüksək səviyyədə olub. İkincisi, ona görə ki, bir çox layihələr Gəncə şəhərində icra edilib və bu layihələrin icrası davam edir. Gəncə şəhərinin kompleks inkişaf planı həm təsdiqlənib, həm də uğurla icra edilir. On səkkiz ildir ki, mən ölkə Prezidentiyəm və 18 dəfə Gəncədə olmuşam.

Son illərdə biz Gəncənin əsas infrastruktur layihələrini icra etməyə çalışdıq və bu layihələrin böyük əksəriyyəti öz həllini tapdı. Elektrik enerjisi ilə təchizat tam öz həllini tapmışdır. Gəncədə 10 yarımstansiya həm yenidən tikilib, həm də əsaslı təmir edilib. Onların enerji istehsalı gücü 220 meqavatdır, şəhərin tələbatını tam ödəyir. Eyni zamanda, şəhərin artan tələbatı, o cümlədən sənaye potensialı da nəzərə alınacaqdır.

Qazlaşdırma layihəsi tam icra edilibdir. İçməli su layihəsi hələ ki, icra edilir. Əfsuslar olsun ki, bu layihə bir qədər uzandı. Düzdür, çox genişmiqyaslı layihədir, həm də maliyyətutumlu layihədir, təqribən 800 milyon manat dəyərində olan bir layihədir. Bu layihənin icrası nəticəsində Gəncə şəhərinin içməli su və kanalizasiya problemləri birdəfəlik həll olunacaq. Mənə verilən son məlumata görə, hazırda bu layihənin icrası 42 faiz səviyyəsindədir. Əlbəttə, əlavə tapşırıqlar veriləcək ki, bu layihənin icrası sürətləndirilsin, Gəncə şəhərinin bu problemi də öz həllini tapsın.

Avtomobil yollarının çəkilişi ilə bağlı deyə bilərəm ki, indi bütün ölkədə olduğu kimi, Gəncəyə gedən yollar tam müasirləşdirilib. Həm Bakı-Gəncə avtomobil yolunun, həm də Gəncə-Qazax-Gürcüstan sərhədi yolunun çəkilişi başa çatıb. İndi biz bu yolu iki zolaqdan dörd zolağa genişləndiririk. Eyni zamanda, Gəncədən digər şəhərlərə - Göygöl, Daşkəsən şəhərlərinə gedən yollarda da əsaslı təmir işləri aparılmışdır.

Bildiyiniz kimi, Gəncəyə Bakıdan dəmir yolu xətti də tam modernləşdirilib. Bu, əslində, Şərq-Qərb nəqliyyat dəhlizinin bir parçasıdır. İndi xəttə sürətli qatarlar da buraxılıb. Dünyanın aparıcı İsveçrə şirkəti tərəfindən istehsal edilən bu qatarlar həm vaxt baxımından çox əlverişlidir, həm də ki, komfortludur. Hazırda Bakıdan Gəncəyə və Gəncədən Bakıya yüksək sürətli qatarlar işləyir. Bu, əlbəttə ki, insanların rahatlığı üçün də çox önəmli bir məsələdir. Həm avtomobil yolu ilə rahat gəlmək olur, həm də hava məkanı qonaqlar üçün, Azərbaycan vətəndaşları üçün indi tam müasir səviyyəyə uyğundur. Gəncə Beynəlxalq Hava Limanı uzun illər bundan əvvəl mənim təşəbbüsümlə yenidən qurulmuşdur.

Yəni, bunlar əsas infrastruktur layihələridir. Bunlar həll olunmadan şəhərin inkişafından söhbət gedə bilməzdi. Bununla paralel olaraq, əlbəttə ki, həm səhiyyə, həm təhsil sahəsində bütün sosial infrastruktur yenilənib. Baxın, indi Gəncədə 245 çarpayılıq şəhər xəstəxanası demək olar ki, yenidən tikilib və əlavə 200 çarpayılıq modul tipli xəstəxana quraşdırılıb. Təhsillə bağlı. Şəhərdə 30-dan çox məktəb tikilib və təmir edilib. Bu problemin böyük hissəsi öz həllini tapıb. Dövlət Aqrar Universitetinin iki yataqxanası istifadəyə verilib. Mən hər ikisinin açılışında iştirak etmişəm və tədris korpusu yenidən qurulub. Nəzərə alsaq ki, hazırda ölkə iqtisadiyyatı üçün kənd təsərrüfatı xüsusi önəm daşıyır, bu təhsil mərkəzinin müasirləşdirilməsi, əlbəttə, çox böyük əhəmiyyətə malik idi.

Eyni zamanda, Gəncənin mədəni həyatı çox zəngindir. Həm Dövlət Filarmoniyasının yeni binası tikilib, həm də Dram Teatrının. Yəni, Gəncənin hərtərəfli inkişafı ilə bağlı işlər görülür, o cümlədən parklar, xiyabanlar, istirahət və əyləncə zonaları yenidən qurulur. Görülən bütün bu işlər düzgün müəyyən edilmiş siyasətin nəticəsidir.

Bir də ki, İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra Gəncə, eyni zamanda, Kəlbəcər rayonunun inkişafı ilə bağlı öz sözünü deyir və deməlidir. Çünki hazırda bizim Kəlbəcərə yeganə, yəni, rahat gedə biləcəyimiz yol Gəncədən Göygölə, Göygöldən Kəlbəcərədir. Rahat deyəndə, biz ancaq yaz-yay mövsümlərində o yoldan rahat istifadə edə bilərik. Çünki qış aylarında yol həm bəzi yerlərdə keçilməz, həm də çox təhlükəli olur. Bu yol faktiki olaraq sovet vaxtında olmayıb, bir cığır idi. Biz qısa müddət ərzində o cığırı genişləndirdik və mən özüm də keçən il o yolla Kəlbəcərə getmişdim, Murov aşırımından keçərək. Hazırda Murov dağının altından böyük - uzunluğu təqribən 12 kilometr olan tunel çəkilir. Yəni, Kəlbəcərin gələcək inkişafı, vətəndaşların oraya qayıtmaları və Kəlbəcər rayonunun, eyni zamanda, Laçın rayonunun təchizatı böyük dərəcədə bu bölgədən təşkil ediləcəkdir. Ona görə Gəncə və bu zona azad edilmiş torpaqların bərpası, vətəndaşların rahat yaşaması üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Hazırda bizim hərbi postlarımıza, bizim sərhəd boyunca yerləşən postlara da əsas təchizat buradan gedir. Ona görə Gəncə və Gəncənin ətrafında yerləşən ərazilərin bundan sonra da ölkəmizin həyatında, xüsusilə azad edilmiş torpaqların həyatında xüsusi rolu olacaqdır.

Əlbəttə ki, şəhərin əhalisi artır. Əhalinin bu artımına və müasir tələblərə uyğunlaşmaq üçün biz, əlbəttə ki, əlavə addımlar atırıq və atacağıq. Eyni zamanda, hazırda Daşkəsən rayonunda dağ-mədən sənayesinin uğurla inkişafı da böyük dərəcədə Gəncədəki infrastrukturla bağlı olacaq. Çünki orada həm qızıl yataqları, həm də dəmir filizi yataqları mövcuddur. Bu işlərin sürətləndirilməsi üçün əlavə göstərişlər verilib. Dəmir filizi yataqlarından səmərəli istifadə etmək üçün zəncirvari sənaye klasteri yaradılmalıdır. Əlbəttə ki, Gəncənin də burada xüsusi rolu olacaqdır. Bir sözlə, Regionların Sosial-İqtisadi İnkişafı Dövlət proqramlarının icrası nəticəsində Gəncə şəhəri həmişə xüsusi yerə malik olubdur. Bu gün də belədir, sabah da belə olacaq.

- Cənab Prezident, bu gün də bir neçə mühüm obyektin açılışını etdiniz. Bu açılışlar nəyi göstərir? Bu açılışlar barədə nələri deyə bilərsiniz?

- Əslində, bu açılışlar onu göstərir ki, Gəncənin inkişafı və şəhərin problemlərinin həlli daim diqqət mərkəzindədir. Həm də, onu göstərir ki, baxmayaraq, bizim əsas diqqət mərkəzimiz azad edilmiş torpaqlara - Qarabağa və Zəngəzuradır, eyni zamanda, bütün başqa şəhər və rayonlarımız daim diqqətlə əhatə olunur. Əgər mənim təkcə bugünkü proqramıma nəzər salsaq, görərik ki, bir çox önəmli obyektin açılışı oldu, təməlqoyma mərasimi oldu. Onların içində, əlbəttə ki, "ASAN xidmət" Mərkəzinin açılışını xüsusilə qeyd etmək istəyirəm. Bir neçə il bundan əvvəl Gəncədə "ASAN xidmət" Mərkəzi açılmışdır. Ancaq tələbat o qədər böyükdür ki, növbələr yarandı. Əlbəttə ki, "ASAN xidmət"in xüsusiyyətlərindən biri həm şəffaflıqdır, müasir xidmətlərin göstərilməsidir, həm də rahatlıqdır. Ona görə biz xidmətin adını "ASAN" qoymuşuq. Əgər növbə yaranırsa və insanlar saatlarla növbədə dayanırsa, bu, artıq "ASAN xidmət" olmadı. Ona görə mənim göstərişimlə ikinci "ASAN xidmət" Mərkəzi yaradıldı, birincidən daha böyük. Bu xidmət artıq bu gün rəsmən açıldı və bir neçə gündən sonra öz qapılarını vətəndaşların üzünə açacaq. Beləliklə, növbələr artıq aradan götürüləcək.

Eyni zamanda, bu gün Gəncə Dram Teatrının açılışı oldu. Təəssüf edirəm ki, pandemiyaya görə teatrın truppası ilə görüşə bilmədim. Ancaq yadımdadır ki, mən bir neçə il bundan əvvəl Gəncədə olarkən teatrın truppasının nümayəndələri şəhərdə dram teatrının tikilməsi ilə bağlı mənə müraciət etmişdilər. Mən də onlara söz vermişdim ki, bu müraciəti nəzərə alacağam. Həm memarlıq, həm də funksionallıq baxımından çox gözəl, möhtəşəm Dram Teatrı açıldı. Yenə də deyirəm, ölkə qarşısında bir çox problemlər var və bu problemlər təxirəsalınmaz həllini gözləyir. Amma buna baxmayaraq, mədəniyyətə, şəhərin, Gəncənin mədəni həyatına töhfə verə biləcək hər bir təşəbbüs dəstəklənməlidir. Neçə ki, bir neçə il bundan əvvəl Gəncə Filarmoniyası açıldı. Baxın, bu Filarmoniyanın açılması Gəncə şəhərinin mədəni həyatına nə qədər töhfə veribdir, eyni zamanda, şəhərin ümumi görünüşünə gözəl töhfə olubdur. Çünki memarlıq baxımından çox gözəl bir binadır. Dram Teatrı da çox möhtəşəm binadır və orada artistlər, truppa üzvləri və tamaşaçılar üçün gözəl şərait yaradılıb.

Bu gün, eyni zamanda, Gəncə İdman Sarayının tikintisi ilə tanış oldum. Bu sarayı da mənim təşəbbüsümlə inşa etməyə başlamışıq. Bu, çox böyük layihədir. Deyə bilərəm ki, Azərbaycanda bu boyda idman sarayı yoxdur, hətta Bakı şəhərində. Baxmayaraq ki, Bakı şəhərində bir çox idman sarayları var, - ancaq bütün əsas idman növlərinin bir yerdə cəmləşməsi Bakıda yoxdur. Burada isə həm döyüş idman növləri, güləş, boks, həm məktəblər - güləş məktəbi, boks məktəbi, həmçinin əl oyunları üçün xüsusi zal - basketbol, voleybol, həndbol, 50 metrlik üzgüçülük hovuzu, yardımçı otaqlar və zallar, otel. Yəni, bir daha demək istəyirəm ki, bu, ölkəmizin ən böyük idman sarayıdır. Bu sarayı Gəncədə inşa etmək gəncəlilərə edilən bir hədiyyədir. Onu da bildirməliyəm ki, hələ mən Prezident olmadığım dövrdə, Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti kimi Gəncədə Olimpiya Mərkəzinin yaradılması ilə bağlı təşəbbüslə çıxış etmişdim və o idman qurğusu o vaxt inşa olunub. Ancaq illər keçdikcə, əlbəttə ki, bu idman obyekti həm fiziki, həm mənəvi cəhətdən köhnəlib və orada normal məşq etmək üçün şərait o qədər də uyğun deyildi. Amma bu idman sarayı əminəm ki, gələn ilin sonuna qədər istifadəyə veriləcək, həm idmançılar, həm də şəhər sakinləri üçün çox faydalı olacaq. Çünki mən hesab edirəm və haqlıyam ki, hər bir insan idmanla məşğul olmalıdır. Yəni, bu obyektlərin açılması və təməlinin qoyulması, əlbəttə ki, şəhərə olan qayğının təzahürüdür.

Gəncədə lokomotiv deposunun yaradılması artıq başa çatıb. Buna da çox böyük ehtiyac var. Çünki qeyd etdiyim kimi, Gəncədən Şərq-Qərb nəqliyyat dəhlizi keçir. Bakıda bu yaxınlarda lokomotiv deposu açılmışdır, ikinci depo isə Gəncədə açıldı. Görün, bugünkü proqramın nə qədər böyük əhatə dairəsi var. Bütün bu açılışlar və təməlqoyma mərasimləri göstərir ki, ölkəmizin hər bir yerində inkişaf getməlidir, davam etməlidir, biz əldə olunmuş nailiyyətlərlə kifayətlənməməliyik, yalnız irəliyə getməliyik və bütün gücümüzü səfərbər edib insanlar üçün daha yaxşı həyat şəraiti yaratmalıyıq.

- Cənab Prezident, bu gün Siz, eyni zamanda, Vətən müharibəsi ərzində erməni faşist ordusu tərəfindən dağıdılmış ərazidə Memorial Kompleksin təməlini qoydunuz. Bununla bağlı fikirlərinizi bilmək istərdik.

– Bilirsiniz, bu dağılmış evlərin önündə olmaq, bax, bu dəhşətli mənzərəni seyr etmək hər bir azərbaycanlı üçün çox ağırdır. İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə Gəncə dəfələrlə cinayətkar Ermənistan ordusu tərəfindən bombalanıb. Şəhərə 13 raket atılıb, onlardan 8-i partlayaraq əfsuslar olsun ki, insanların həyatına son qoyub, beş raket isə partlamayıb. Bu da öz növbəsində onu göstərir ki, Ermənistan ordusu nə vəziyyətdə idi. Ancaq bu namərd atəş nəticəsində həlak olan vətəndaşlarımız yaşamalı idi. Onların arasında uşaqlar, qadınlar, yaşlı insanlar da var idi, 6 uşaq həlak oldu. Təkcə Gəncə şəhərində 26 mülki vətəndaş namərd atəş nəticəsində həlak oldu, erməni faşizminin qurbanı oldu. Gəncə şəhəri həm "Toçka-U", həm "SCUD" raketləri ilə atəşə tutulurdu. Biz bu məsələ ilə bağlı öz sözümüzü deyəndə Ermənistan tərəfi bunu inkar edirdi. Sonra da yalançı Ermənistan təbliğatı növbəti uydurma ortaya qoyaraq bəyan etmişdi ki, Azərbaycan özü öz şəhərlərini atəşə tutur. Görün nə dərəcədə alçaqlıq və vicdansızlıqdır. Necə ki, vaxtilə ermənilər deyirdilər, azərbaycanlılar özləri Xocalı soyqırımını törədiblər. Bu dəfə də ermənilər öz yalanlarının, necə deyərlər, qurbanlarına

çevrilib. Çünki ballistik raketlərin trayektoriyası böyük dövlətlər tərəfindən izlənilir və hər kəs gördü ki, erməni ordusu gecə vaxtı dinc şəhəri, müharibə zonasından uzaqlarda yerləşən şəhərin məhz yaşayış məhəlləsini məqsədyönlü şəkildə atəşə tutub. Yəni, bu, təsadüfən açılan atəş deyildi, məqsədyönlü şəkildə yaşayış binasını vurmaq, Azərbaycan vətəndaşlarını öldürmək, Azərbaycan xalqının gözünü qorxutmaq, Azərbaycan rəhbərliyini torpaqların azad edilməsindən çəkindirmək məqsədi daşıyırdı. Əlbəttə, bu, hərbi cinayətdir və hərbi cinayət kimi dünya tərəfindən tanınmalıdır. Azərbaycan Ordusu müharibə dövründə belə cinayətlərə əl atmayıb, biz müharibəni ləyaqətlə aparmışıq, biz döyüş meydanında düşmənə cavab vermişik. Gəncə və digər şəhərlər – Mingəçevir, Bərdə, Tərtər, Goranboy, Ağdam rayonu, Füzuli rayonu, Naftalan bombalananda mən deyirdim ki, biz döyüş meydanında qisasımızı alacağıq. Biz ermənilərdən fərqli olaraq heç vaxt hərbi cinayətə əl atmarıq. Bu, bir daha xalqımızın böyüklüyünü göstərir, siyasətimizin düzgünlüyünü göstərir.

Ermənistan isə döyüş meydanında məğlub olaraq, 10 min fərari verərək, tamamilə biabır olaraq, görün, hansı çirkin əməllərə əl atıb bizi dayandırmaq istəyirdi. Amma Azərbaycan xalqı, hətta bu dağıntılar altından çıxan insanlar, qanın içində olan insanlar, öz yaxınlarını itirmiş insanlar da deyirdilər ki, biz ancaq qabağa getməliyik. Bizi heç kim və heç nə dayandıra bilməzdi. Biz bu günahsız insanların, şəhidlərimizin qisasını döyüş meydanında aldıq. Ermənistanı diz çökdürdük, məğlub etdik. Erməni faşizmini məğlub etdik və ədaləti bərpa etdik.

Bu gün, burada təməlini qoyduğum Memorial Kompleks böyük ərazini əhatə edəcək. Bu Memorial Kompleks təqribən dörd hektarda yaradılacaq. Dağıdılmış bu binalar olduğu kimi qalacaq. Yəni, bu yaddaş silinməməlidir. Bu erməni vəhşiliyini unutmamalıyıq. Müharibə başa çatıb. Bəli, biz deyirik ki, sülh olmalıdır. Ancaq heç vaxt erməni vəhşiliyini, erməni faşizmini unutmamalıyıq. Xocalı qurbanlarını unutmamalıyıq. Gəncə qurbanlarını, digər şəhərlərimizin qurbanlarını heç vaxt unutmamalıyıq və unutmayacağıq. Onların müqəddəs ruhu qarşısında baş əyərək bir daha deyirik ki, onların qanı yerdə qalmadı. Onların yaxınları üçün bəlkə də bu, təsəlli ola bilər. Eyni zamanda, deyirik ki, biz müzəffər xalqıq, biz qalib dövlətik. Erməni faşizmini məğlub etdik. Elə etməliyik ki, erməni faşizmi bundan sonra heç vaxt baş qaldırmasın.

– Cənab Prezident, bildiyimiz kimi, bu günlərdə Rusiyada erməni faşist Qaregin Njde haqqında filmin yayımı dayandırıldı, aradan qaldırıldı. Bu məsələni Azərbaycan dövlətinin apardığı uğurlu xarici siyasətin nəticəsi kimi dəyərləndirmək olarmı? Bu barədə də fikirlərinizi bilmək istərdik?

– Mən hesab edirəm ki, ilk növbədə, Rusiya ictimaiyyəti bundan xəbərdar oldu və Rusiya ictimaiyyətinin təkidi nəticəsində bu biabırçı aksiya baş tutmadı. Ancaq o da həqiqətdir ki, ilk dəfə olaraq, bu məsələni siyasi müstəviyə gətirən mən olmuşam. Mən əvvəlki illərdə də dəfələrlə bu erməni faşistləri haqqında öz çıxışlarımda məsələ qaldırmışdım. Beynəlxalq təşkilatlar qarşısında, ölkələr qarşısında məsələ qaldırmışdım ki, faşistlərin qəhrəmanlaşdırılmasına imkan vermək olmaz. Cəllad Njde ilə bağlı mən MDB Zirvə görüşünün birində öz çıxışımda məsələni qaldırdım. Dedim ki, Njdeyə Ermənistanın paytaxtında - İrəvanda qoyulan abidə faşizmin təbliğatıdır. Buna son qoyulmalıdır. Bu adam faşist olub. Bu adam cəllad olub. Bu adam günahsız azərbaycanlıların və ondan sonra İkinci Dünya müharibəsi zamanı sovet ordusunun əsgərlərini, zabitlərini qətlə yetirib. Bu Njde faşistdir və bunu hər kəs bilməlidir. Ancaq Ermənistanda onun qəhrəmanlaşdırılması gedir. Əgər bu, təkcə əvvəlki faşist hakimiyyətlə bağlı olsaydı, dərd yarı idi. Ancaq əfsuslar olsun ki, indiki Ermənistan hakimiyyəti faşistləri təbliğ edir, onları müdafiə edir. Moskvada ermənilərin diaspor təşkilatının xətti ilə bu dözülməz aksiyanın keçirilməsi heç bir çərçivəyə sığmır. Çünki Rusiya özü faşizmin qəhrəmanlaşdırılmasına qarşı gedən mübarizədə ön sıralardadır, Azərbaycan kimi. Bu məsələ ilə bağlı Rusiya tərəfi ilə dəfələrlə fikir mübadiləsi olub. Prezidentlər səviyyəsində, digər vəzifəli şəxslər səviyyəsində, ictimai təşkilatlar səviyyəsində biz həmfikirik. Faşizmin baş qaldırmasına yol vermək olmaz. İkinci Dünya müharibəsinin tarixi ilə bağlı təhrifetmə cəhdlərinə son qoyulmalıdır. Bu siyasət dünyanı uçuruma aparacaq. Faşizmi qəhrəmanlaşdırmaq olmaz. Amma bir tərəfdən Ermənistan rəsmən bu fikirlərə qoşulsa da, faktiki olaraq Njde kimi faşistin qəhrəmanlaşdırılması ilə bağlı konkret addımlar atır. Bu günə qədər Ermənistanda, İrəvanda faşist Njdenin adını daşıyan küçələr, meydanlar, metro stansiyası var, ona böyük - altımetrlik abidə qoyulub. Bu abidə bu günə qədər sökülməyib.

Yəni, bu, nəyi göstərir? Onu göstərir ki, erməni faşizmi yaşayır. Bəli, İkinci Qarabağ müharibəsində, Vətən müharibəsində biz erməni faşizmini məğlub etmişik. Deyə bilərəm ki, erməni faşistlər indi əvvəlki illərdəki qədər fəal deyillər. Ancaq biz görürük ki, faşizm baş qaldırır, Ermənistanda baş qaldırır. Ermənistanın keçmiş faşist rəhbərləri, uşaq qatilləri Sarkisyan, Köçəryan baş qaldırırlar və yenə də meydan sulamağa çalışırlar. Biz onları məğlub etmişik. Onlar bizim qabağımızda diz çöküblər. Onlar tarixdə fərari kimi qalacaqlar. O cümlədən erməni xalqının tarixində Serjik Sarkisyan və Robert Köçəryan fərarilər kimi qalacaqlar. Çünki Azərbaycan Ordusu Şuşaya yaxınlaşdıqca onlar Xankəndidən qorxaqcasına, dovşan kimi qaçmışdılar. Amma indi Ermənistanda baş qaldırırlar, Rusiyada baş qaldırırlar. Rusiyanın paytaxtında erməni diaspor təşkilatının xətti ilə belə biabırçı aksiyanın təşkili dediyim sözlərin sübutudur. Biz erməni faşizmini məğlub etdik, ancaq o, məhv edilməyib. Biz bundan

sonra da çalışacağıq ki, erməni faşizminin bütün təzahürlərini yer üzündən silək və buna gücümüz çatır. Ancaq gərək digər ölkələr də, beynəlxalq ictimaiyyət də bu məsələdə həmrəy olsun. Erməni faşizminin XXI əsrdə törətdiyi bu dağıntılar hamı üçün gərək bir nümunə olsun ki, faşizmin yaxşısı, pisi yoxdur. Erməni havadarları, Ermənistanın arxasında dayanan dairələr də bunu bilməlidirlər, dərk etməlidirlər və bizim tarixi missiyamızı qiymətləndirməlidirlər, biz hansı bəlanı məhv etdik. Biz təkcə öz torpağımızı azad etmədik, biz regionu, Cənubi Qafqazı bu vəhşixislətli qüvvələrdən təmizlədik. Yenə də deyirəm, indi onlar artıq boynubükük şəkildə yaşayırlar. Ancaq heç kim qarantiya verə bilməz ki, yenə də baş qaldırmayacaqlar. Biz heç vaxt imkan verə bilmərik ki, bizim bölgədə erməni faşizmi baş qaldırsın. Heç vaxt imkan verə bilmərik ki, Ermənistan yenə də Azərbaycan üçün potensial təhdidə çevrilsin. Əgər bunu görsək, onu yerindəcə məhv edəcəyik. Bunu hər kəs bilməlidir.

– Cənab Prezident, AZƏRTAC-ın suallarını ətraflı cavablandırdığınız üçün Sizə təşəkkür edirik, minnətdarıq.

– Sağ olun.

Ağdam və Ağcabədi rayonlarına səfəri

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva fevralın 13-də Ağdam rayonunda səfərdə olublar.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım əvvəlcə Ağdam şəhərində yeni inşa olunmuş “Ağdam-1” və “Ağdam-2” yarımstansiyalarının, o cümlədən “Qarabağ” Regional Elektrik Şəbəkəsinin Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin açılışında iştirak ediblər.

“Azərenerji” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin prezidenti Baba Rzayev dövlətimizin başçısı İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, işğaldan azad edilən Ağdam rayonunun Azərbaycanın ümumi enerji sisteminə qoşulması, dayanıqlı və fasiləsiz elektrik enerjisi ilə təchiz edilməsi üçün “Azərenerji” ASC tərəfindən “Xındırıstan” yarımstansiyasından 35 kilometr məsafədə ikidövrəli 110 kilovoltluq yüksəkgərginlikli elektrik verilişi xətti çəkilib. Demək olar ki, xətt tam minalanmış ərazidən keçib. Bəzi yerlərdə minalar arasından bir neçə metr enində cığır açılaraq bu çətin vəzifə icra edilib. Ən əsası isə Ağcabədidən Xındırıstana, oradan da “Ağdam-1” və “Ağdam-2” yarımstansiyalarına qədər ümumilikdə 63 kilometr məsafədə 110 kilovoltluq xəttin üzərində ildırımdan mühafizə və yarımstansiyalararası informasiya mübadiləsi üçün 24 damarlı fiberoptik kabel çəkilib. Bununla da Ağdama təkcə elektrik xətti deyil, həm də ən yüksək ötürmə qabiliyyətli sürətli internet xətti gətirilib.

Məlumat verildi ki, Ağdam rayon mərkəzində yaradılan böyük və müasir enerji kompleksinin bir hissəsində 110 kilovoltluq açıq və 35, 10 kilovoltluq qapalı paylayıcı qurğuların yerləşdirildiyi inzibati bina da daxil olmaqla, yeni 110/35/10 kilovoltluq “Ağdam-1” yarımstansiyası tikilib. “Ağdam-1” yarımstansiyası tam rəqəmsallaşdırılaraq avtomatlaşdırılıb. Yarımstansiyada aktivlərin, proseslərin, resursların idarə edilməsi, tədarük və paylanma zəncirlərinin təkmilləşdirilməsi, qüsurların vaxtında aradan qaldırılması, sistemin monitorinq və analizinin, problemlərin tez həllinin proqram təminatı vasitəsilə avtomatik həyata keçirilməsi təmin olunub.

Azərbaycanın elektroenergetika tarixində ilk dəfə Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun elektrik şəbəkəsinin Regional Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzi məhz Ağdamda yaradılıb. Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin binası Operativ Qərargahın şəhərsalma işçi qrupu tərəfindən təsdiq edilmiş müasir üslubda hazırlanmış memarlıq layihəsi əsasında inşa olunub.

Dövlətimizin başçısı Qarabağ Regional Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzində “Ağdam-1” elektrik yarımstansiyasının açılışını etdi.

Bildirildi ki, Qarabağ Regional Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzi vasitəsilə regiondakı bütün elektrik stansiyaları, yarımstansiyalar, ötürmə xətlərinin monitorinqi, önləyici analizlər, açılıb-qoşulmalar, tənzimlənmələr və başqa əməliyyatlar avtomatik şəkildə həyata keçirilir. Ölkə üzrə 2500 kilometr məsafədə çəkilən optik kabel şəbəkəsi üzərindən qurulan yeni sistem vasitəsilə nəinki Qarabağın, bütövlükdə Azərbaycanın enerji sistemi əhatə olunur. Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzindən obyektlərin monitorinqi aparılmaqla, parametrlərdə düzəlişlər edilməsi imkanı yaradılıb. Bu da serverlərin, o cümlədən digər şəbəkə aktivlərinin istismarı üzrə məlumat axınına nəzarət və onun idarə olunmasını mümkün edir. Yeni tətbiq olunan elektron texniki pasportlaşma nəticəsində Mərkəzdən “Azərenerji” ASC-nin struktur tərkibinə daxil olan istənilən müəssisənin nəzdindəki avadanlığın texniki göstəricilərinə və formullarına nəzarət etmək mümkündür.

Həmçinin Qarabağ üzrə Operativ Qərargaha təqdim edilən və ali rəhbərlik tərəfindən təsdiqlənmiş memarlıq layihələri, xətlərin keçdiyi yerlər, icazələr sənədləşdirilərək elektron qaydada sistemləşdirilib. Satınalmalar prosesinin rəqəmsallaşdırılması balans və qalıq dəyərlərinin dəqiq uçotunun aparılmasına, materialların naviqasiyalı hərəkətinin izlənməsinə, israfçılığın aradan qaldırılmasına və səmərəliliyin artırılmasına imkan verib. Nəticədə avadanlığın təmiri, daşınması, qəzaların aradan qaldırılması xərcləri, ehtiyat hissələrinin

alınması və başqa sahələrdə səmərəlilik orta hesabla 30 faiz yüksələrək böyük həcmdə maliyyə vəsaitinə qənaət edilib.

Qarabağ Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin ərazisində elektrik avadanlığının təmiri sahəsi, xüsusi təyinatlı maşın və mexanizmlər üçün qaraj, anbar binası və mühəndis yataqxanası da daxil olmaqla, digər xüsusi təyinatlı binalar tikilib.

"Ağdam-1" yarımstansiyasının və Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin ətrafındakı 2,5 hektarlıq ərazidə yaşıllıq zolağı və meyvə bağı salınıb, xüsusi suvarma sistemi qurulub.

Dövlətimizin başçısına məlumat verildi ki, Ağdam rayonunun Əsgərana yaxın Şelli kəndi istiqamətində yeni 110/35/10 kilovoltluq “Ağdam-2” yarımstansiyası da inşa edilib. Bir neçə ay ərzində minalardan təmizlənmiş ərazidə dördüncü sənaye inqilabının yaratdığı texnoloji yeniliklərə uyğun olaraq süni intellektə adaptasiya edilən enerjisistem şəbəkəsi konsepsiyası çərçivəsində müasir, dayanıqlı, tam rəqəmsallaşdırılmış yarımstansiya tikilib. Burada 110 kilovoltluq açıq paylayıcı qurğu yaradılıb, açarların, ayırıcıların və digər texniki avadanlığın açılıb-qoşulması, o cümlədən aktivlərin, proseslərin, resursların idarə edilməsi, qüsurların təcili aradan qaldırılması və başqa əməliyyatların proqram təminatı vasitəsilə avtomatik həyata keçirilməsi təmin edilib. Yarımstansiyanın yeni tikilən İdarəetmə Mərkəzi isə 35 və 10 kilovoltluq rəqəmsal qapalı paylayıcı qurğular yerləşdirilməklə yanaşı, əks-qəza avtomatikası, mikroprosessor tipli rele mühafizəsi, avtomatika və idarəetmə panelləri, sabit və dəyişən cərəyan qurğuları ilə təmin edilib. Yarımstansiyada müasir tələblərə cavab verən micro-SCADA sistemi yaradılıb və “Azərenerji”nin mərkəzi SCADA sistemi ilə sinxronlaşdırılıb.

Prezident İlham Əliyev "Ağdam-2" yarımstansiyasını məsafədən idarə olunan SCADA dispetçer idarəetmə sistemi vasitəsilə işə saldı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva fevralın 13-də Ağdam Sənaye Parkında iki müəssisənin təməlinin qoyulması mərasimində iştirak ediblər.

İqtisadi Zonaların İnkişafı Agentliyinin sədri vəzifəsini icra edən Elşad Nuriyev dövlətimizin başçısına və birinci xanıma görüləcək işlər barədə məlumat verdi.

Qeyd edək ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən ölkəmizdə həyata keçirilən iqtisadi siyasətin ən önəmli istiqamətlərindən biri sənaye sektorunun, xüsusilə də qeyri-neft sənayesinin sürətli inkişafıdır. Bu baxımdan yeni dövrün iqtisadi inkişaf tələbləri ilə uzlaşan mütərəqqi mexanizmlərin tətbiqi - sənaye zonalarının (sənaye parkları və məhəllələri) yaradılması xüsusi önəm kəsb edir. Sənaye zonaları sahibkarlıq fəaliyyətinin genişləndirilməsində, biznesin innovativliyinin və səmərəliliyinin artırılmasında, yüksək texnologiyalara əsaslanan rəqabətqabiliyyətli məhsul istehsalında, neftqaz amilindən asılılığın azaldılmasında, qeyri-neft sektorunun inkişafında və əhalinin məşğulluq səviyyəsinin yüksəldilməsində mühüm amilə çevrilir.

Qeyri-neft sektorunun inkişafına mühüm töhfə verən sənaye parklarında sahibkarlığın inkişafı üçün əlverişli şərait yaradılıb və rezidentlər üçün stimullaşdırıcı tədbirlər tətbiq olunur. Hazırda Azərbaycanda 5 sənaye parkı – Sumqayıt Kimya, Balaxanı, Mingəçevir, Qaradağ və Pirallahı sənaye parkları fəaliyyət göstərir. Dövlətimizin başçısının 2021-ci il 28 may tarixli Fərmanına əsasən Ağdam, 4 oktyabr tarixli Fərmanı ilə Araz Vadisi İqtisadi Zonası sənaye parklarının yaradılması nəticəsində ölkəmizdə sənaye parklarının sayı 7-yə çatıb.

Regionların, xüsusilə də kiçik və orta sahibkarlığın inkişafında sənaye məhəllələri də əhəmiyyətli rol oynayır. Hazırda ölkəmizdə 5 sənaye məhəlləsi – Hacıqabul, Masallı, Neftçala, Sabirabad və Şərur sənaye məhəllələri fəaliyyət göstərir.

Sənaye zonaları üzrə indiyədək 90 sahibkarlıq subyektinə rezidentlik statusu verilib və bunlardan artıq 58-i istehsal fəaliyyətinə başlayıb. Sənaye zonalarında məhsul istehsalı və ixracı istiqamətində müsbət dinamika müşahidə olunur. 2021-ci ildə 2,4 milyard manatlıq məhsul istehsalı ilə sənaye zonalarının ölkə sənayesinin qeyri-neft sektorunda xüsusi çəkisi 15,5 faiz, qeyri-neft sənaye məhsullarının ixracında isə xüsusi çəkisi 30,8 faiz (959,3 milyon manatlıq ixrac) təşkil edib. Sənaye zonalarında istehsal olunan məhsullar dünyanın 35-dən çox ölkəsinə ixrac edilir.

Vətən müharibəsində Azərbaycanın qazandığı böyük Zəfərlə ərazi bütövlüyümüzün bərpa olunması, işğaldan azad edilmiş torpaqlarımızın ölkə iqtisadiyyatına reinteqrasiyası, regionda mövcud yeni reallıqlar və əməkdaşlıq imkanları, beynəlxalq və regional nəqliyyat-logistika dəhlizlərinin artan potensialı Azərbaycanın sürətli inkişafı üçün əlavə stimul yaradır. İqtisadi resursları, təbii ehtiyatları, enerji mənbələri, yeraltı metal filizi yataqları, termal suları, tikinti materialları üçün xammal bazası, nəqliyyat-tranzit, turizm imkanları və s. azad edilmiş ərazilərimizə investor marağını da artırır. Ağdamın Qarabağ regionundakı strateji coğrafi mövqeyi, Qarabağla digər bölgələrin qovuşuğunda yerləşməsi, insan resursları potensialı və infrastruktura çıxış imkanları şəhərin gələcəkdə Qarabağın sənaye mərkəzinə çevrilməsi imkanlarını genişləndirir. Ağdam Sənaye Parkının yaradılması da məhz bu məqsədə xidmət edir.

Məlumat verildi ki, Ağdam Sənaye Parkı 190 hektar ərazini əhatə edir. Sənaye Parkının prioritet istiqamətləri kimi tikinti materiallarının istehsalı, kənd təsərrüfatı məhsullarının qablaşdırılması, meyvə-tərəvəz konservləri, ət və süd məhsulları, yem, gübrə istehsalı və emalı, eyni zamanda, xidmət sahələrinin, soyuducu kameraların və s. təşkili müəyyənləşdirilib.

Sənaye Parkında quruculuq işləri mərhələli şəkildə həyata keçirilir. İlk olaraq Parkın ərazisinin minalardan

və hərbi sursatlardan təmizlənməsi işlərinə başlanılıb və artıq 190 hektar ərazinin 74 hektardan çoxu mina və hərbi sursatlardan təmizlənib, qalan ərazilərdə isə hazırda təmizləmə işləri aparılır. Rezidentlər fəaliyyətə başlayanadək Sənaye Parkında bütün lazımi şərait yaradılacaq. İşçilərin rahatlığının təmin edilməsi məqsədilə artıq Sənaye Parkında mobil tipli şəhərcik salınıb. Burada rezidentlər üçün konteyner tipli ofis, yataqxana, tibb məntəqəsi, mağaza, aptek və yeməkxana yaradılıb, əraziyə asfalt yol çəkilib, abadlıq işləri görülüb. Parkın ərazisində bankomat quraşdırılıb.

Sənaye Parkının ərazisində tikinti aparılacaq sahənin su ilə təmin edilməsi məqsədilə 350 metr dərinliyində subartezian quyusu qazılıb. Əraziyə 10 kilovoltluq elektrik xətti çəkilib və 630 kilovoltluq transformator məntəqəsi quraşdırılıb. Belə ki, işğaldan azad olunduqdan sonra Ağdam şəhərində ilk elektrik enerjisi və su təchizatı sistemi Ağdam Sənaye Parkının ərazisində quraşdırılıb. Sənaye Parkının işıqlandırılmasında günəş enerjisindən qidalanan panellərdən istifadə edilir.

Qeyd olundu ki, Ağdam Sənaye Parkının 74 hektar ərazisində topoqrafik planlama və mühəndis-geoloji tədqiqat işləri yekunlaşdırılıb. Topoqrafik planlama zamanı Parkın ərazisində dağılmış tikililərin geometrik ölçüləri müəyyən edilib və ərazidən daşınması nəzərdə tutulan tullantıların həcmi dəqiqləşdirilib. Geoloji-tədqiqat işləri zamanı isə Parkın ərazisində süxurların tərkibi və litoloji təsviri, fiziki və mexaniki xüsusiyyətləri müəyyənləşdirilib.

Ağdam Sənaye Parkına sahibkarlar tərəfindən böyük maraq göstərilir. Artıq 5 sahibkarlıq subyekti bu Parkın rezidenti kimi qeydiyyata alınıb. Hazırda İqtisadi Zonaların İnkişafı Agentliyində sahibkarlar tərəfindən təqdim edilən daha 10-dan çox layihəyə baxılır. Havalandırma, yanğınsöndürmə avadanlıqları və metal məmulatları istehsalı, beton istehsalı, ağır texnikaya texniki xidmətin göstərilməsi və bununla əlaqədar olaraq bəzi metal ehtiyat hissələrinin bərpası və istehsalı, ortopedik matras və yumşaq mebellərin (divan və kresloların), kanalizasiya və içməli su borularının istehsalı və s. təqdim olunan layihələr üzrə əsas fəaliyyət istiqamətləridir.

Ağdam Sənaye Parkının rezidenti “Smartpoint” MMC burada reallaşdıracağı layihə çərçivəsində alternativ və bərpaolunan enerji mənbələri ilə (əsasən günəş enerjisi) qidalanan işıq dirəklərinin və digər qurğuların istehsalını təşkil edəcək. Layihənin investisiya dəyəri 9,1 milyon manatdır. Layihə çərçivəsində yaradılacaq müəssisədə Türkiyə və İtaliya texnologiyalarından istifadə ediləcək. Müəssisədə ildə 21 min işıq dirəyi və 40 meqavat gücündə digər qurğuların istehsal olunması nəzərdə tutulur. “Smartpoint” MMC Sənaye Parkının rezidentləri üçün nəzərdə tutulan bütün güzəştlərdən (tam infrastruktur təminatı və vergi azadolmaları) faydalanacaq. Sənaye Parkının 1,3 hektar ərazisində inşa ediləcək müəssisədə 80 daimi iş yeri yaradılacaq. Yaxın vaxtlarda müəssisənin layihələndirmə işlərinə başlanacaq. Müəssisənin tikintisinə başlandıqdan sonrakı 6 ay müddətində istismara verilməsi nəzərdə tutulur. İstehsal edilən məhsulların daxili bazarda satılması ilə yanaşı, Gürcüstan, Qazaxıstan və Özbəkistana da ixrac olunması planlaşdırılır.

Digər rezident -“Dadaş-N” MMC Sənaye Parkında həyata keçirəcəyi layihə çərçivəsində müxtəlif çeşidli sintetik xalçalar istehsal edəcək. İnvestisiya dəyəri 9,5 milyon manat olan layihə çərçivəsində yaradılacaq müəssisədə il ərzində 700 min kvadratmetr xalça istehsal ediləcək. Məhsul istehsalında polipropilen, polietilen və poliakril kimi yerli xammaldan istifadə olunacaq. İstehsal prosesində Belçika və Çin texnologiyaları tətbiq ediləcək. “Dadaş-N” MMC də Sənaye Parkının rezidentləri üçün nəzərdə tutulan bütün güzəştlərdən yararlanacaq. Sənaye Parkının 2 hektar ərazisində inşa ediləcək müəssisədə 60 daimi iş yeri yaradılacaq. Müəssisənin tikintisinə başlandıqdan 24 ay müddətinə istismara verilməsi nəzərdə tutulur. İstehsal edilən məhsulların daxili bazarda satılmaqla yanaşı, MDB ölkələrinə ixrac olunması planlaşdırılır.

Dövlətimizin başçısı hər iki müəssisənin təməlini qoydu.

Beləliklə, yeni yaradılan sənaye zonaları, həmçinin Ağdam Sənaye Parkında yaradılan müəssisələr yerli istehsalın inkişafına təkan verməklə, bölgənin resurslarının iqtisadi dövriyyəyə cəlb edilməsinə, Qarabağın dirçəlişinə, bütünlükdə ölkəmizdə qeyri-neft sənayesinin inkişafına mühüm töhfə verəcək.

Fevralın 13-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Ağdam şəhərində inşa olunacaq “Park Forest Otel Ağdam” mehmanxanasının təməlinin qoyulması mərasimində iştirak ediblər.

“PMD Projects” MMC-nin İdarə Heyətinin sədri Nəriman Topçıbaşev dövlətimizin başçısına və xanımına layihə barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, 2,16 hektar ərazidə inşa ediləcək “Park Forest Otel Ağdam” mehmanxanası 110 nömrədən ibarət olacaq. Mehmanxananın ərazisində əsas bina ilə yanaşı, konfrans mərkəzi, açıq havada üzgüçülük hovuzu, uşaq oyun meydançası, gəzinti yolları və istirahət zonaları yaradılacaq. Tikinti işlərinin 2024-cü ilin dekabrında başa çatdırılması nəzərdə tutulub.

Prezident İlham Əliyev otelin təməlini qoydu.

Qeyd edək ki, son illər Azərbaycanda turizmin inkişafı istiqamətində böyük işlər görülsə də, ölkəmizin ən böyük turizm potensialına malik Qarabağ bölgəsi işğal altında olduğundan bu proseslərdən kənarda qalmışdı. İlin dörd fəslində füsunkar təbiəti ilə qonaqları heyran edən, saf havası, müalicəvi suları, tarixi abidələri ilə dillərdə dastan olan bu diyar Müzəffər Ali Baş Komandanın qətiyyəti və Ordumuzun rəşadəti sayəsində artıq düşmən tapdağından azad edilib. Qarabağın işğaldan azad olunmasından qısa müddət ötməsinə

baxmayaraq, bu tarixi torpaqlarımızın dirçəldilməsi prosesi sürətlə davam etdirilir. Bu prosesdə diqqət yetirilən əsas sahələrdən biri də işğaldan azad olunmuş ərazilərimizdə turizmin inkişaf etdirilməsidir.

Strateji mövqeyinə görə Qarabağın giriş qapısı hesab edilən Ağdam rayonunda ən müasir standartlara cavab verən mehmanxananın inşası sürətlə dirçəldilən tarixi ərazilərimizin turizm potensialının inkişafına mühüm töhfə verəcək. Bu, həm də işğaldan azad edilən ərazilərimizdə, o cümlədən Ağdam rayonunda sosial layihələrin davamlı şəkildə həyata keçirilməsinin növbəti göstəricisidir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva fevralın 13-də Ağdamda yeni yaşayış kompleksinin təməlinin qoyulması mərasimində iştirak ediblər.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Emin Hüseynov və "PMD Projects" MMC-nin İdarə Heyətinin sədri Nəriman Topçibaşev dövlətimizin başçısına və xanımına inşa olunacaq kompleks barədə məlumat verdilər.

Qeyd olundu ki, ümumi sahəsi 1,55 hektar olan ərazidə ilkin mərhələdə 209 mənzildən ibarət 6 yaşayış binası inşa ediləcək. Mənzillərin ümumi yaşayış sahəsi 21 min 921 kvadratmetr olacaq. Kompleksin tikintisinin 2023-cü ilin dekabrında başa çatdırılması nəzərdə tutulub.

Prezident İlham Əliyev yaşayış kompleksinin təməlini qoydu.

Vətən müharibəsində şanlı Qələbə müjdəsini Azərbaycan xalqına çatdırmaq üçün tarixi müraciətində Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin ifadə etdiyi "Məcburi köçkünlər yaxşı bilirlər ki, onların öz dədə-baba torpaqlarına qayıtması üçün biz əlimizdən gələni edəcəyik, işğaldan azad edilmiş bu torpaqları yenidən quracağıq" ifadəsi Ağdam rayonunda yeni yaşayış kompleksinin təməlinin qoyulması ilə bir daha təsdiqini tapır. Otuz ilə yaxın müddətdə doğma yurd-yuvalarına qovuşmaq həsrəti ilə yaşayan ağdamlılar üçün bu yaşayış kompleksinin təməlinin qoyulması onları bu arzularına daha da yaxınlaşdırır. Bu mərasim, eləcə də növbəti mərhələdə 0,86 hektar ərazidə daha 4 yaşayış binasının inşası ilə bağlı layihələndirmə işləri aparılması ağdamlılarda bu arzularının da olduqca qısa müddətdə reallaşdırılacağına qəti inam yaradır.

Fevralın 13-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Ağdam Cümə məscidində görülən bərpa-restavrasiya işlərinin gedişi ilə tanış olublar.

İşğaldan azad olunan ərazilərdə Heydər Əliyev Fondunun layihələrinin koordinatoru Sabiq Abdullayev dövlətimizin başçısına və birinci xanıma görülən işlər barədə məlumat verdi.

Qeyd edək ki, Ağdam Cümə məscidi 1868–1870-ci illərdə memar Kərbəlayi Səfixan Qarabaği tərəfindən tikilib. Bu məscid Ağdamın işğal altında olduğu müddətdə şəhərdə ermənilər tərəfindən dağıntıya nisbətən az məruz qalan yeganə tikilidir.

Cümə məscidinin bərpa-restavrasiyasına Heydər Əliyev Fondu tərəfindən başlanılıb. Layihənin icrası üçün Avstriyanın "Brugger&KO Restauratoren GmbH" şirkəti ilə müqavilə imzalanıb.

Bildirildi ki, ilk addımda örtük və sement birləşmələri tamamilə çıxarılacaq. Tarixi kərpiclərin zədələnməməsi və kompozitin divardan qopmaması üçün işlər əl ilə aparılacaq. Bərpa prosesinin ikinci mərhələsində fasadlar biogen böyümədən təmizlənəcək, zədələnmiş və ya qırılmış kərpiclər bərpa ediləcək, karxana daşı hörgüsü əhəng əsaslı birləşmiş məhlul ilə yenidən işarələnəcək.

Məscidin bişmiş kərpicdən hörülmüş iki minarəsinə spiralvari pilləkənlə qalxmaq mümkündür. Birinci mərhələdə qırıq birləşmələr, kafel başları və mövcud rəng nümunələri çıxarılacaq, ikinci mərhələdə minarələrin kərpic hörgülərinin biogen artımının qarşısı alınacaq, üçüncü mərhələdə isə kərpic başları bərpa olunacaq. Daha sonra rəng nümunələri və yazı zolaqları tarixi xüsusiyyətlərə uyğun olaraq mineral rəngli materialla bərpa ediləcək.

Tarixi görüntülərdən də göründüyü kimi, məscid əvvəlcə taxta dam örtüyü ilə örtülüb, kərpic günbəzlər damın altında havadan və küləkdən qorunub. İlkin mərhələdə damın bütün landşaftı son biogen artımından azad ediləcək, qübbələr üzərində qırılan hörgü birləşmələri və gips örtükləri çıxarılacaq.

Konservasiya zamanı çatışmayan, zəifləmiş və ya qeyri-sabit hörgü və tonoz konstruksiyaları yenilənəcək və ya birləşdiriləcək.

Namaz zalında birinci mərhələdə əsas kərpicdən başqa bütün gips çıxarılacaq və sonrakı iş mərhələləri üçün hazırlanacaq. Bütün otaqlarda əhəng əsasında yeni, üçqatlı suvaq sistemi tətbiq ediləcək, son qatda ilk versiyaya (ağ rəngli) uyğun mineral boya tətbiq olunacaq.

Məscidin mehrabı hazırda qəzalı vəziyyətdədir. Müvafiq olaraq, məscidin bərpası zamanı təxminən 2 metr hündürlüyə qədər torpaq sahəsində duzsuzlaşdırma tədbirləri həyata keçiriləcək.

Bərpa işləri bütövlükdə tarixi görünüşə uyğun olaraq həyata keçiriləcək.

Görülən işlərlə tanışlıqdan sonra dövlətimizin başçısı çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

– Ağdam rayonunun bərpası ilə bağlı kompleks tədbirlərin görülməsi bizə imkan verəcək ki, qısa müddət ərzində Ağdamı yenidən quraq, yaradaq. Bu gün Ağdamın gələcək inkişafı ilə bağlı çox önəmli addımlar atılmışdır, bir neçə təməlqoyma mərasimi keçirilmişdir. Hesab edirəm ki, qısa müddət ərzində görülmüş işlər yaxın gələcəkdə konkret nəticələrə gətirib çıxaracaq.

Bu gün Ağdam şəhərində sənaye parkının ilk rezidentləri tərəfindən yaxın gələcəkdə istifadəyə veriləcək yeni müəssisələrin təməl daşı qoyuldu. Sənaye parkının təməl daşını mən keçən dəfə Ağdamda qoymuşdum, Müstəqillik Günündə qoymuşdum. Bu gün isə artıq ilk müəssisələrin təməli qoyuldu. Artıq 5 rezident vardır və onlar işə başlayırlar. Beləliklə, 190 hektar ərazidə qurulacaq Ağdam Sənaye Parkının ilk müəssisələri artıq bu sahədə ilk addımlarını atır. Bu, çox önəmli hadisədir. Ona görə ki, Ağdam şəhərinin gələcək inkişafı ilə bağlı planlarımızda, ilk növbədə, yaşayış binalarının inşası və iş yerlərinin açılması var. Çünki burada yaşayacaq ağdamlılar işlə təmin olunmalıdırlar. İş yerlərinin yaradılması ilə bağlı əlavə addımlar da atılacaq. Əminəm ki, yaxın gələcəkdə Ağdam Sənaye Parkında onlarla müəssisə işə başlayacaqdır. Azərbaycan iş adamlarına da mən bu gün burada – Ağdam Cümə məscidinin önündə çağırış edirəm ki, gəlsinlər həm Ağdama, həm də azad edilmiş bütün digər ərazilərə sərmayə qoysunlar, vəsait qoysunlar. Çünki bu gün Azərbaycanda biznes üçün, sahibkarlar üçün çox gözəl şərait yaradılıb. Dövlət sahibkarları dəstəkləyir və həm mənəvi-siyasi dəstək verilir, eyni zamanda, güzəştli kreditlər verilir. Əlbəttə ki, bölgələrdə infrastruktur layihələrinin icrası sahibkarlıq üçün də gözəl imkanlar yaradır. Ona görə Azərbaycan sahibkarları gərək azad edilmiş torpaqlara gəlsinlər və burada müəssisələr qursunlar, iş yerləri yaratsınlar. Biz azad edilmiş torpaqları ancaq bu yolla tezliklə canlandıra bilərik. Əlbəttə, dövlət öz tərəfindən lazımi addımları atır və atacaq. Ağdam şəhərinin Baş planı hazırlanıb, Baş plan əsasında işlər görülür. Əlbəttə ki, özəl sektorun nümayəndələri bu işlərdə fəal olmalıdırlar.

Bu gün, eyni zamanda, iki yarımstansiyanın açılışı olmuşdur. Beləliklə, azad edilmiş torpaqlarda yarımstansiyaların sayı 9-a çatıb. “Ağdam-1” və “Ağdam-2” yarımstansiyalarının fəaliyyəti nəticəsində bütün rayon elektrik enerjisi ilə dayanıqlı şəkildə təmin ediləcək. Bu gün Ağdamda mehmanxananın təməli qoyuldu. Müasir mehmanxana təqribən 2 ildən sonra fəaliyyətə başlayacaq. Buraya böyük sayda gələcək qonaqlara indi şərait yaradılır. Əlbəttə ki, bu gün qeyd etdiyimiz hadisələrdən biri də yaşayış kompleksinin təməl daşının qoyulmasıdır. Altı evdən ibarət yaşayış kompleksi təqribən il yarıma - iki ilə inşa ediləcək, bəlkə də ondan da tez və beləliklə, Ağdamın hərtərəfli inkişafı təmin olunacaq.

Bu gün, eyni zamanda, Ağdam Mərkəzi Şəhər Xəstəxanasının təməli qoyulur. Əlbəttə ki, 210 çarpayılıq xəstəxana ağdamlılara tibbi xidmətin göstərilməsi üçün imkanlar yaradacaq.

Keçən dəfə Ağdamda olarkən mən burada 1 nömrəli məktəbin təməlini qoydum. O məktəbdə təqribən minə yaxın şagird oxuyacaq. Yəni, bir daha demək istəyirəm, kompleks tədbirlər görülür – elektrik enerjisi ilə təchizat, Ağdama qaz xətlərinin çəkilişi layihəsi indi işlənilir, içməli suyun gətirilməsi, o cümlədən Xaçınçay su anbarının təmiri layihəsi builki İnvestisiya Proqramında vardır, yaşayış binaları, mehmanxana, iş yerləri. Yəni, bu, hərtərəfli inkişaf deməkdir. Elə bu gün açılışında və təməlqoyma mərasimində iştirak etdiyim obyektlərdə biz bu genişmiqyaslı işləri görə bilərik.

Bununla yanaşı, Ağdamın yol-nəqliyyat infrastrukturu tamamilə yenidən qurulur. Bərdə-Ağdam avtomobil yolu, dəmir yolu inşa edilir. Hesab edirəm ki, avtomobil yolu təqribən bir ilə hazır olacaq. Mənim göstərişimlə Füzuli-Ağdam avtomobil yolunun çəkilişi layihəsi artıq icra olunmağa başlamışdır. Bu yol həm Füzuli və Ağdam şəhərlərini birləşdirəcək, eyni zamanda, Ağdamı Füzuli Beynəlxalq Hava Limanı ilə birləşdirəcək və Ağdama başqa ölkələrdən gəlmək daha asan olacaq.

Bu işlər bir daha onu göstərir ki, biz vaxt itirmədən, tarixi Zəfərdən sonra vaxt itirmədən bu işlərə start vermişik, siyasi iradə ortaya qoymuşuq, bütün maliyyə və texniki imkanlarımızı, kadr potensialımızı səfərbər etmişik. Bütün bu işləri biz özümüz görürük, öz vəsaitimiz hesabına, büdcəmiz hesabına, heç kimdən yardım istəmədən, heç bir kredit almadan. Bunu Azərbaycan vətəndaşları edir. Əlbəttə ki, müxtəlif xarici şirkətlər artıq bu işlərdə fəal iştirak edirlər. Bu şirkətlərin sayı artmaqdadır. Mən çox şadam ki, həm yerli şirkətlər, həm xarici şirkətlər azad edilmiş torpaqlarda işləməyə can atırlar, maraq göstərirlər və biz bunu alqışlayırıq.

Qarşımızda böyük işlər vardır. Bu işləri maksimum səmərə ilə və keyfiyyətlə aparmaq üçün əlbəttə ki, düşünülmüş addımlar planı olmalıdır. Bütün şəhərlər Baş plan əsasında yenidən qurulacaq. Ağdamın, Füzulinin Baş planları təsdiq edilib. Ağdam və Füzuli rayonlarının ictimaiyyəti bu Baş planlarla tanış olub və öz müsbət rəyini verib. Hazırda yerli və xarici şirkətlər tərəfindən digər şəhərlərin Baş planları işlənilir. Onlar hazır olan kimi biz artıq praktiki işlərə başlayacağıq.

Görülmüş bütün bu işlərlə yanaşı, əlbəttə ki, biz tarixi, dini abidələrimizi də bərpa edirik. Mənə bu gün verilən məlumata görə, Ağdam Cümə məscidinin bərpa işlərinə başlanılır. Artıq bütün tədqiqatlar aparılıb və mart ayından başlayaraq məscidin həm daxilində, həm çöl hissəsində təmir-bərpa işlərinə start veriləcək. Azad edilmiş torpaqlarda hazırda 8 məscidin əsaslı təmiri, bərpası və tikintisi nəzərdə tutulub. Bütün bu istiqamətlər üzrə işlər gedir. Ağdam Cümə məscidi, Şuşada Yuxarı Gövhərağa, Aşağı Gövhərağa, Saatlı məscidləri əsaslı təmir edilir. Şuşa şəhərində yeni məscidin inşasına start verilib. Zəngilan şəhərində, Hadrutda və Daşaltıda məscidlərin yenidən qurulması və tikintisi prosesi başlamışdır.

Bütün bu işləri Heydər Əliyev Fondu öz imkanları hesabına görür. Bu, Heydər Əliyev Fondunun Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərinin qorunmasına növbəti töhfəsidir. Bu, bizim borcumuzdur. Bunu biz edirik. Vətən qarşısında bu borcu şərəflə yerinə yetiririk. Necə ki, Vətən müharibəsində Azərbaycan xalqı tarixi ədaləti

bərpa etdi, düşməni doğma torpaqlarımızdan qovdu. Beləliklə Azərbaycan ərazi bütövlüyünü bərpa etdi. Mən müharibədən sonra Ağdama 3-cü dəfədir ki, səfər edirəm. Hər dəfə buraya gələndə ürəyim ağrıyır. Çünki Ağdamda bir dənə də olsun salamat bina yoxdur. Təkcə bu yarıdağılmış məsciddir ki, onun da dam örtüyü zədələnmişdir. Bu məscid ermənilər tərəfindən təhqir edilib, burada inəklər, donuzlar saxlanılıb. Ermənilər nəinki Azərbaycan xalqını, bütün müsəlman aləmini təhqir ediblər. Ağdam şəhərində, Ağdam rayonunda bu yarıdağılmış məsciddən başqa bir dənə də bina ayaq üstə deyil. Bütün binalar, bütün kəndlərdəki evlər, ictimai binalar ermənilər tərəfindən dağıdılıb. Bu, misli görünməmiş barbarlıqdır, vandallıqdır, vəhşilikdir. Bu, erməni faşizminin eybəcər sifətinin göstəricisidir. Bütün dünya bunu görməlidir və görür. Biz bundan sonra da xarici vətəndaşları buraya dəvət edəcəyik. Onlar gələcəklər və erməni vəhşiliyi nədir onu görəcəklər.

Artıq Ağdama və Şuşaya avtobus marşrutları təşkil edilib. Ağdamlılar, şuşalılar və digər bölgələrdən olan vətəndaşlar gəlirlər, tanış olurlar və öz gözləri ilə görürlər ki, bizim xalqımız hansı bəla ilə üz-üzə idi. Otuz il ərzində məqsədyönlü şəkildə bütün şəhərlərimiz, kəndlərimiz, məscidlərimiz, qəbiristanlıqlarımız ermənilər tərəfindən dağıdılıb. İmarət ermənilər tərəfindən dağıdılıb, təhqir edilib. İndi bəziləri gələcək barışıq haqqında danışırlar. Əlbəttə ki, Ermənistan-Azərbaycan arasında sülh müqaviləsi olmalıdır. Beynəlxalq hüququn norma və prinsipləri əsasında qarşılıqlı surətdə ölkələrin ərazi bütövlüyünü tanımaq şərtilə bu sülh müqaviləsi imzalanmalıdır. Mən də onu demişəm. Ancaq heç vaxt Azərbaycan xalqı bu vəhşiliyi unutmamalıdır. Heç kim bu vəhşiliyi unutmamalıdır.

Əminəm ki, bizim bu gün gördüyümüz işlər, o cümlədən ordu quruculuğu sahəsində gördüyümüz işlər Azərbaycanı daha da gücləndirəcək və Ermənistanda baş qaldıran revanşist qüvvələrə cavab olacaq. Biz öz torpağımızdayıq. Biz bu torpağa qan tökərək, şəhidlər verərək qayıtmışıq. Bu torpaqda möhkəm dayanmışıq və bu torpaqlarda əbədi yaşayacağıq. Qarabağ Azərbaycandır!

Fevralın 13-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva 210 çarpayılıq Ağdam Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təməlinin qoyulması mərasimində iştirak ediblər.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa rayonu istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Emin Hüseynov görüləcək işlər barədə dövlətimizin başçısına və birinci xanıma məlumat verdi.

Bildirildi ki, 6 hektardan çox ərazidə inşa olunacaq bu tibb müəssisəsində qəbul, terapiya, kardiologiya, cərrahiyyə, travmatologiya-ortopediya, ürək-damar cərrahiyyəsi, oftalmologiya, LOR, pediatriya, doğum, ginekologiya, yoluxucu xəstəliklər, anesteziologiya-reanimasiya, hemodializ şöbələri və əməliyyat bloku fəaliyyət göstərəcək.

Xəstəxananın ambulator xidmət hissəsi isə konsultativ poliklinika, uşaq poliklinikası, şüa-diaqnostika, funksional diaqnostika, fizioterapiya və tibbi bərpa şöbələrindən, klinik diaqnostika laboratoriyasından və aptekdən ibarət olacaq.

Müalicə ocağı ən müasir tibbi avadanlıqla, həmçinin Regional Kardiocərrahiyyə Mərkəzi xidmətini təmin etmək üçün angioqrafiya cihazı ilə təchiz olunacaq. Binanın zirzəmi hissəsindən isə stasionar tibbi xidmət və sığınacaq kimi istifadə ediləcək, ehtiyac yaranarsa, dərhal hərbi hospital kimi fəaliyyət göstərəcək.

Prezident İlham Əliyev xəstəxananın təməlini qoydu.

Qeyd olundu ki, növbəti mərhələdə Ağdam rayonu üzrə daha bir neçə səhiyyə müəssisəsinin inşası nəzərdə tutulub. Belə ki, qarşıdakı dövrdə burada Gigiyena və Epidemiologiya Mərkəzi, Təcili Tibbi Yardım Stansiyası, Məhkəmə Tibbi Ekspertiza və Patoloji Anatomiya Birliyinin binası, çoxprofilli modul tipli xəstəxana, onkoloji, 50 çarpayılıq psixiatriya və 50 çarpayılıq vərəm əleyhinə xəstəxanalar, 20 çarpayılıq Narkoloji Dispanser, Regional Perinatal Mərkəz və QİÇS-lə Mübarizə Mərkəzi, 20 həkim məntəqəsi və ya kiçik həcmli Ailə Sağlamlıq Mərkəzi, Regional Tibb Kolleci də inşa olunacaq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva fevralın 13-də Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəliyinin qərargahında yaradılan şəraitlə tanış olublar.

Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Emin Hüseynov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma qərargahda yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Ağdam şəhərində yerləşən Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəliyinin qərargahı ən son innovativ texnologiyalar əsasında tikilib.

Bir hektar sahəni əhatə edən qərargahın ərazisi düşərgə və inzibati hissədən ibarət olmaqla, inşası əsasən 6 komponent üzrə həyata keçirilib. Bunlar yaşayış, inzibati, sağlamlıq, iaşə, müasir düşərgə idarəetmə sistemi və alternativ enerji sahələridir.

Qərargahda innovativ tikinti materiallarından istifadə olunmaqla, yüksəkkeyfiyyətli modul tipli isti və soyuğa davamlı, ekoloji fərdi yaşayış və inzibati binalar inşa olunub. Təhlükəsizliyin təmin edilməsi məqsədilə müasir kamera müşahidə məntəqəsi yaradılıb, açıq və qapalı idman zalları, futbol, basketbol və voleybol meydançaları, ilkin tibbi yardım məntəqəsi, müxtəlif tədbirlər üçün iclas zalı və avtomobil dayanacaqları tikilib.

Qərargahda günəş və bioqaz enerjisindən istifadə sistemləri quraşdırılıb və daxili yollar müasir işıqlandırma sistemləri ilə təchiz edilib. Ümumilikdə 3300 kvadratmetr sahədə salınmış yaşıllıq zolağında ilin hər fəslinə uyğun 30-dan çox növdə ağac və bitki kolları əkilib. Yaşıllıqların suvarılması üçün 3500 metr avtomatlaşdırılmış damcılama və çiləmə sistemləri quraşdırılıb.

İnzibati ərazinin tam mərkəzində Bayraq Meydanı tikilib. Meydanın ətrafı abadlaşdırılıb, burada günəş enerjisi ilə qidalanan işıq dirəkləri quraşdırılıb. Ümumiyyətlə, günəş enerjisi düşərgə daxilində istifadə olunan əsas alternativ enerji mənbəyidir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva fevralın 13-də Ağdamda Qarabağ xanlarının türbələri və yaşayış evi - İmarət kompleksində olublar.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa rayonu istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Emin Hüseynov dövlətimizin başçısına və xanımına kompleksdə görülməsi nəzərdə tutulan tədbirlər barədə məlumat verdi.

Qeyd edək ki, XVIII əsrə aid bu tarix-memarlıq abidəsi xan nəslinin ilk mülklərindən olmaqla, iki binadan ibarətdir. Saray Azərbaycan ərazisində yayılmış digər xan saraylarından fərqlənərək dəbdəbəli yaşayış evi xüsusiyyəti daşıyıb. Buna görə də, Pənahəli xanın imarəti də adlandırılıb. İşğal edilən ərazilərdəki digər tarixi-mədəni, dini abidələr kimi Pənahəli xanın imarəti də ermənilər tərəfindən təhqir edilib, vandalizmə məruz qalıb. Buradan tövlə kimi istifadə olunub.

Qarabağ xanları Pənahəli xanın, İbrahimxəlil xanın və Mehdiqulu xan Cavanşirin, eləcə də onların ailə üzvlərinin - Xan qızı, şairə və xeyriyyəçi Xurşidbanu Natəvanın, şair və ictimai xadim Cəfərqulu xan Cavanşirin, xeyriyyəçi, Şuşada Aşağı və Yuxarı Gövhərağa məscidlərini tikdirmiş Gövhərnisə bəyimin, şairə, "Məclisi-üns"ün iştirakçılarından olmuş Xanbikə xanımın qəbirləri burada yerləşir. Xan sarayının yaxınlığında yerləşən və Qarabağ xan nəslinin bir çox nümayəndələrinin dəfn edildiyi İmarət qəbiristanlığı da erməni vəhşiliyinə məruz qalıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva fevralın 13-də Ağcabədi rayonuna səfər ediblər.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin Ağcabədi şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsi önünə gül dəstələri düzərək, Ulu Öndərin xatirəsini dərin ehtiramla yad ediblər.

Fevralın 13-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva "Ağcabədi taxıl Aqropark"da yaradılan şəraitlə tanış olublar.

Aqroparkın icraçı direktoru Elman Kərimov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma burada görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, müasir əkinçilik və bağçılıq təsərrüfatının qurulması layihəsi olan aqroparkın ümumi sahəsi 3 min hektardır. Bu ərazinin 850 hektarı dövlət ehtiyat fonduna daxildir. Aqroparkın faktiki əkin sahəsi 1368 hektardır. Burada əsasən arpa, buğda, qarğıdalı, pambıq, günəbaxan və sair bitkilər becərilib. Aqroparkda, həmçinin 110 hektar sahədə intensiv badam bağı salınıb. Burada suvarma mənbəyi kimi Yuxarı Qarabağ kanalından istifadə olunur. Əkin sahələrinin suvarılmasında ən müasir sistemlərdən istifadə edilir.

Məlumat verildi ki, aqroparkın emal sahəsi gündəlik gücü 150 ton olan yem zavodundan və 100 ton olan yem paketləmə xəttindən ibarətdir. Burada, həmçinin 26 min kubmetr həcmində müasir taxıl və 12 min kubmetrlik silos anbarları yaradılıb. Gücü saatda 50 ton olan qurutma sahəsində dənli bitkilərin qurudulması üçün müasir avadanlıq quraşdırılıb. Aqroparkın texnika parkı 20 traktor və kombayndan, eləcə də 86 aqreqatdan ibarətdir.

Qeyd olundu ki, "Ağcabədi taxıl Aqropark"ın təchizatı üçün 3 kilometr uzunluğunda su xətti, 150 min kubmetr həcmində su anbarı, 2 nasos stansiyası, 6 transformator mərkəzi, uzunluğu 4 kilometr olan 10 kilovoltluq birdövrəli elektrik verilişi hava xətti və 3 kilometr uzunluğunda qaz xətti çəkilib.

Ümumi dəyəri 35 milyon manat olan aqroparkın yaradılmasına 9,8 milyon manat məbləğində güzəştli kredit verilib. Burada 41-i daimi olmaqla 150 iş yeri yaradılıb.

Diqqətə çatdırıldı ki, ötən il aqroparkda ümumilikdə 3094 hektar sahədən 20 min 721 ton məhsul - 2240 ton buğda, 1932 ton arpa, 7685 ton dən üçün qarğıdalı, 416 ton birillik ot, 87 ton pambıq, 14 ton soya, 1705 ton qarışıq senaj və 6642 ton digər məhsullar götürülüb. Cari ildə aqroparkda 466 hektar sahədə pambıq, 100 hektarda popkorn, 1177 hektarda qarğıdalı, 146,5 hektarda buğda, 1050,45 hektarda arpa, 10 hektarda isə yonca əkilməsi nəzərdə tutulur.

Fevralın 13-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yenidən qurulan 110/35/10 kilovoltluq "Ağcabədi" yarımstansiyasının açılışını edib.

"Azərenerji" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin prezidenti Baba Rzayev dövlətimizin başçısına görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, 40 il əvvəl tikilən və istismar müddəti başa çatan, eləcə də artan tələbatı ödəyə bilməyən 110/35/10 kilovoltluq "Ağcabədi" yarımstansiyası genişləndirilərək rəqəmsal qaydada tam yenidən qurulub. Yarımstansiyanın gücü 23 meqavolt-amper artırılaraq 126 meqavolt-amperə çatdırılıb. Burada 110 kilovoltluq açıq paylayıcı qurğu sökülərək yenidən qurulub.

İşğaldan azad edilən ərazilərə qonşuluqda yerləşən sistem əhəmiyyətli "Ağcabədi" yarımstansiyasında yeni İdarəetmə Mərkəzi tikilib. Müasir mikroprosessor tipli rəqəmsal idarəetmə, mühafizə, avtomatika sistemləri ilə

təchiz olunmuş rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzində yerli mikro-SCADA dispetçer idarəetmə sistemi yaradılıb. 35 və 10 kilovoltluq qapalı paylayıcı qurğular İdarəetmə Mərkəzinin daxilində yerləşdirilib. İdarəetmə Mərkəzi ilə 110 kilovoltluq açıq paylayıcı qurğu arasında xüsusi hermetik kabel kanalları tikilib.

Dövlətimizin başçısı yarımstansiyanı işə saldı.

Qeyd olundu ki, yenidən qurulan yarımstansiya Ağcabədi şəhərində və rayon ərazisində yerləşən yaşayış məntəqələrini, meliorasiya, sənaye, sosial infrastruktur, ictimai-iaşə və digər obyektləri elektrik enerjisi ilə təchiz edəcək.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva fevralın 13-də Daxili İşlər Nazirliyi Daxili Qoşunlarının Ağcabədi rayonunda yeni inşa olunan hərbi şəhərciyinin açılışında iştirak ediblər.

Daxili işlər naziri general-polkovnik Vilayət Eyvazov və Daxili Qoşunların komandanı general-leytenant Şahin Məmmədov Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevə raport verdilər.

Hərbi şəhərcikdə görülən işlər barədə məlumat verən nazir Vilayət Eyvazov bildirdi ki, ərazisi 6,2 hektar olan hərbi şəhərciyin inşasına 2019-cu ilin sentyabrında başlanılıb. Tikinti işləri ötən ilin noyabrında uğurla başa çatdırılıb.

Qeyd olundu ki, hərbi şəhərcikdə şəxsi heyətin xidmət, məişət, sıra və döyüş hazırlığı səviyyəsinin daha da yüksəldilməsi üçün qərargah, 3 əsgər kazarması, zabitlər üçün beşmərtəbəli və ikimərtəbəli 84 mənzilli 2 yataqxana, 2 yeməkxana, tibb, qarovul, texniki nəzarət-buraxılış məntəqələri, digər köməkçi binalar inşa olunub, idman şəhərciyi yaradılıb. Yeni binalar zəruri mühəndis-kommunikasiya, o cümlədən elektrik və su təchizatı, havalandırma, yanğın-siqnalizasiya, rabitə-informasiya və videomüşahidə sistemləri ilə təchiz edilib.

Binalar zəruri mebel və inventarla təmin edilib, ehtiyat elektrik təchizatı mənbəyi olaraq generator və stabilizator qurğuları quraşdırılıb. Şəhərciyin daxilində və ətrafında abadlıq və yaşıllaşdırma işləri aparılıb.

Prezident, Ali Baş Komandan hərbi şəhərcikdə qərargah, əsgər yataqxanaları, tibb məntəqəsi və yeməkxana ilə tanış oldu.

Diqqətə çatdırıldı ki, şəhərcikdə xidmətin yüksək səviyyədə təşkili üçün bütün şərait yaradılıb.

Sonra Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyev Daxili Qoşunların xüsusi təyinatlıları üçün nəzərdə tutulan silah-sursata və hərbi texnikaya baxdı.

Qeyd edək ki, Daxili Qoşunların şəxsi heyəti ictimai asayişin qorunmasında və təhlükəsizliyin təmin olunmasında, cinayətkarlığa qarşı mübarizədə, xüsusi əməliyyatların keçirilməsində fəal iştirak edir. Daxili Qoşunların xüsusi təyinatlıları Birinci Qarabağ müharibəsində olduğu kimi, Vətən müharibəsində də Azərbaycanın haqq işinin müdafiəsində fəal iştirak ediblər. 44 günlük Vətən müharibəsində Daxili Qoşunların şəxsi heyətindən 66 nəfər şəhid olub, 346 hərbi qulluqçu isə yaralanıb, 4 nəfər Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı adına layiq görülüb.

Daxili Qoşunlar Daxili İşlər Nazirliyinin ayrılmaz tərkib hissələrindən biri kimi cəmiyyətin və dövlətin mənafeyini, vətəndaşların konstitusion hüquqlarını cinayətkar qəsdlərdən qorumağa, mühüm və strateji əhəmiyyətli dövlət obyektlərinin mühafizəsini həyata keçirməyə, ictimai asayişin və təhlükəsizliyin təmin olunmasını, habelə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş digər vəzifələri bundan sonra da layiqincə yerinə yetirməyə qadirdir və hazırdır.

Fevralın 13-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Ağcabədi rayonunda Avşar–Salmanbəyli–Aşağı Avşar–Xocavənd avtomobil yolunun yenidənqurmadan sonra açılışında iştirak ediblər.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin idarə heyətinin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma görülən işlər barədə məlumat verdi.

Qeyd edildi ki, uzunluğu 41 kilometr olan və Avşar–Salmanbəyli–Aşağı Avşar–Xocavənd marşrutu üzrə yaşayış məntəqələrinə gedən avtomobil yolu başlanğıcını respublika əhəmiyyətli Mingəçevir-Stansiya Mingəçevir-Bəhrəmtəpə avtomobil magistralından götürür.

Dövlətimizin başçısının müvafiq Sərəncamına əsasən, Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin "Azəryolelmitədqiqatlayihə İnstitutu" MMC tərəfindən avtomobil yollarının V texniki dərəcədən IV texniki dərəcəyə uyğun təkmilləşdirilməsi məqsədilə yol layihəsi hazırlanıb. Layihəyə uyğun olaraq, yolun bir neçə marşrut üzrə yenidən qurulmasına start verilib. Bu, Avşar, Salmanbəyli, Aşağı Avşar və Xocavənd kəndlərinə gedən 27,4 kilometrlik, həmçinin Avşar kəndinin 5,6, Salmanbəyli kəndinin 2,9, Aşağı Avşar kəndinin 4,5 və Xocavənd kəndinin 0,6 kilometr uzunluğunda daxili yolları idi.

Layihə çərçivəsində yolda 4 avtobus dayanacağı inşa edilib, yol nişanları və məlumatverici lövhələr, təhlükəsizlik dirəkləri quraşdırılmaqla müasir yol infrastrukturu yaradılıb.

Prezident İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya respublika əhəmiyyətli Ucar-Zərdab-Ağcabədi avtomobil yolunda görülmüş işlər barədə də məlumat verildi.

Bildirildi ki, respublika əhəmiyyətli bu yolun yenidən qurulması işləri sürətlə və keyfiyyətlə başa çatdırılıb. Ucar şəhərinin girişindən başlayan bu yol Ağcabədi şəhərinin cənubunda Mingəçevir-Bəhrəmtəpə avtomobil yoluna birləşir. Layihəyə əsasən, hər birinin eni 3,75 metr olmaqla iki hərəkət zolağından ibarət yolun ümumi eni 15 metrdir. Yolboyu 9 yeraltı keçid,

26 su keçidi, 74 suötürücü boru və 30 avtobus dayanacağı inşa edilib. Həmçinin uzunluqları 20 metrdən 175 metrədək olan 7 avtomobil körpüsünün inşası da uğurla başa çatdırılıb.

Bu avtomobil yolu respublikamızın regionları, o cümlədən Ucar, Zərdab, Ağcabədi rayonları arasında iqtisadi əlaqələrin, nəqliyyat xərclərinin azaldılması baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bununla yanaşı, ölkəmizin ərazisindən keçən nəqliyyat dəhlizlərini əlaqələndirən yol tranzit xidmətlərinin səmərəliliyinin artırılmasında da mühüm rol oynayacaq.

Layihənin icrası həm də yolboyu yerləşən yaşayış məntəqələrinin sosial-iqtisadi inkişafına böyük töhfə verəcək. Prezident İlham Əliyevin sərəncam və göstərişlərinə əsasən, yolların müasirləşdirilməsi bölgələrimizin turizm, kənd təsərrüfatı potensialını da gücləndirir.

Rusiya Federasiyasına rəsmi səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə fevralın 21-də Rusiya Federasiyasına rəsmi səfərə gəlib.

Hər iki ölkənin dövlət bayraqlarının dalğalandığı "Vnukovo-2" Beynəlxalq Hava Limanında Prezident İlham Əliyevin şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyevi və birinci xanım Mehriban Əliyevanı Rusiya Federasiyasının xarici işlər nazirinin müavini Andrey Rudenko və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Fəxri qarovul dəstəsinin rəisi dövlətimizin başçısına raport verdi, Azərbaycanın və Rusiyanın Dövlət himnləri səsləndirildi.

Rusiya Federasiyasında rəsmi səfərdə olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev fevralın 22-də Moskva şəhərindəki Aleksandr bağında naməlum əsgərin məzarını ziyarət edib.

Prezident İlham Əliyev Rusiya paytaxtında Kremlin divarı yanındakı Aleksandr bağına gəldi.

Prezident İlham Əliyev naməlum əsgərin məzarını ziyarət edərək əbədi məşəl önünə əklil qoydu.

Azərbaycanın dövlət himni səsləndirildi.

Sonra fəxri qarovul dəstəsinin keçidi oldu.

Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə Rusiyada rəsmi səfərdə olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin fevralın 22-də Rusiya dövlətinin başçısı ilə təkbətək görüşü olub.

Görüşdə dövlət başçıları çıxış etdilər.

Rusiya Prezidenti Vladimir Putin dedi:

-Salam. Təəssüf ki, pandemiya bizim normal ünsiyyət saxlamağımıza və görüşməyimizə imkan vermir. Bu da müəyyən dərəcədə narahatlıq doğurur, lakin hər halda Sizi görməyə çox şadam. Sağ olun ki, təklifimi qəbul etdiniz.

Sizin səfəriniz ikitərəfli münasibətlərimizdə əlamətdar hadisə - diplomatik münasibətlərimizin yaradılmasının 30 illiyi ərəfəsində keçir. Bu gün biz Qarşılıqlı müttəfiqlik əlaqələri haqqında Bəyannamə imzalayacağıq. Tamamilə aşkardır ki, bu, bizim münasibətlərimizin inkişafında yeni mərhələdir və şübhəsiz, bu, o cümlədən bütövlükdə hələ sona qədər nizamlanmamış, lakin həllində irəliləyiş əldə edilmiş Qarabağ münaqişəsinin tənzimlənməsinə nail olduqdan sonra mümkün olub.

Fikrimcə biz indiki həyatda hələ qarşıya çıxan problemlərə baxmayaraq, hər halda məmnun ola bilərik ki, hazırda olduğumuz səviyyəyə çatmışıq. Əlbəttə, bu barədə biz bu gün ətraflı danışacağıq. Lakin istənilən halda həm orada yaşayan bütün insanların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi baxımından, həm də ticari-iqtisadi əlaqələrin inkişafı, nəqliyyat kommunikasiyalarının açılması baxımından artıq müəyyən razılaşmalar var.

Bilirəm ki, hələ mübahisələr var, üzərində işləniləsi məsələlər var. Lakin biz öz tərəfimizdən bu prosesin dinc vasitələrlə getməsi, sülh yolu ilə inkişaf etməsi və əlbəttə, bu prosesə cəlb edilmiş bütün tərəflərin razı qalmasına nail olmaq üçün əlimizdən gələni edəcəyik.

Yeri gəlmişkən, həm Rusiya Federasiyası, həm də bilirəm, Sizin digər qonşularınız bu məsələlərin, o cümlədən nəqliyyat kommunikasiyaları məsələlərinin həll edilməsində maraqlıdırlar, ona görə ki, bunda təkcə Azərbaycan və Ermənistan maraqlı deyil, - Rusiya da, təkrar edirəm, Sizin bütün başqa qonşular da maraqlıdırlar.

Ticari-iqtisadi əlaqələrə gəldikdə, onlar durmadan inkişaf edir. Pandemiyaya baxmayaraq, keçən il bizdə əmtəə dövriyyəsi 16 faizdən çox artıb və bu, çox yaxşı göstəricidir. Sizə təşəkkür edirik ki, Siz bizim qarşılıqlı fəaliyyətimizi dəstəkləyirsiniz. Bu baxımdan bizim çox ciddi planlarımız var. Bizim iqtisadi əlaqələrimiz yetərincə yaxşı şaxələndirilib və bu, irəliyə hərəkətin davam etməsi üçün yaxşı ilkin şərait yaradır.

Bizim üçün həssas və mənim fikrimcə Azərbaycan üçün də çox vacib olan humanitar məsələlərin həllini, ilk növbədə, rus dilinin inkişafını dəstəklədiyinizə görə Sizə təşəkkür edirik. Mən bilirəm ki, Azərbaycanın 300 məktəbində rus dili fəal öyrənilir, bu dil populyardır. Əlbəttə, biz bunu gələcəkdə də hər vasitə ilə dəstəkləyəcəyik.

Regional əlaqələr yetərincə səmərəli inkişaf edir.

Bir də, əlbəttə, fürsətdən, Sizin səfərinizdən istifadə edərək Sizi Ukrayna istiqamətində bizdə nələr baş verməsi barədə məlumatlandıracağam. Bilirsiniz ki, dünən Rusiya Donbasın iki xalq respublikasının suverenliyinin tanınması haqda qərar qəbul edib.

Bəri başdan demək istəyirəm, biz bu mövzuda – Rusiyanın imperiya sərhədləri daxilində imperiyanı

bərpa etməyə hazırlaşması mövzusunda spekulyasiyaları görürük və demək olar ki, əvvəldən görürdük. Bu, əsla həqiqətə uyğun deyil.

Sovet İttifaqı dağılandan sonra Rusiya bütün yeni geosiyasi reallıqları etiraf etdi və Sizin də bildiyiniz kimi, postsovet məkanında yaranmış bütün ölkələrlə, müstəqil dövlətlərlə bizim qarşılıqlı əlaqələrimizin möhkəmləndirilməsi üzərində fəal iş aparır. Hətta məsələn, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tənzimlənməsi kimi kəskin, çox kəskin vəziyyətlərdə də biz həmişə çox səliqəli hərəkət etmişik, bu prosesə cəlb edilmiş bütün dövlətlərin maraqlarını nəzərə almışıq və həmişə qarşılıqlı məqbul həllərə nail olmağa çalışmışıq.

Təəssüf ki, Ukraynada dövlət çevrilişindən sonra biz Ukrayna ilə qarşılıqlı əlaqələrin bu səviyyəsini və keyfiyyətini görmürük, əvvəlki səviyyə yox olub. Vurğulamaq istəyirəm, məhz dövlət çevrilişindən və bu çevrilişi edənlər tərəfindən hakimiyyətin qanunsuz ələ keçirilməsindən sonra.

İndicə, Sizinlə görüşdən əvvəl Qazaxıstan Prezidenti ilə söhbət edirdim. Fikrimcə, bu, Rusiyanın qonşularımızın suverenliyini yalnız dəstəklədiyini, onu hər vasitə ilə möhkəmləndirdiyini göstərən ikinci çox yaxşı nümunədir. Qazaxıstan nümunəsi də bizim məhz bu cür siyasətimizə dəlalət edir, onu təsdiq edir.

Bildiyiniz kimi, biz beynəlxalq terrorizmin xarici təcavüzü ilə əlaqədar Qazaxıstan rəhbərliyinin xahişi ilə Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatı çərçivəsində Qazaxıstanı dəstəklədik. Bu problem aradan qalxan kimi Qazaxıstan rəhbərliyinin xahişi ilə biz Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatının kontingenti çərçivəsində özümüzün bütün silahlı qüvvələrimizi oradan çıxartıq və bütün istiqamətlər üzrə Qazaxıstan ilə əməkdaşlığı davam etdiririk. Şübhəsiz, bu iş həm Rusiyanın, həm də Qazaxıstanın xeyrinədir və Qazaxıstanın suverenliyini möhkəmlədir.

Biz bundan sonra da bütün qonşularımızla münasibətdə bu cür hərəkət etmək niyyətindəyik. Təkrar edirəm, Ukrayna ilə bağlı vəziyyət başqadır. Bu, onunla bağlıdır ki, təəssüflər olsun, üçüncü ölkələr tərəfindən bu ölkənin ərazisindən Rusiya Federasiyasına qarşı təhdidlər yaratmaq üçün istifadə edilir. Məsələ yalnız bundadır.

İndi bizim hər şey barədə daha ətraflı söhbət etmək imkanımız olacaq. Mən təfərrüat barədə Sizi məlumatlandıracağam.

İstənilən halda demək istəyirəm ki, Sizi görməyə çox şadam.

Xoş gəlmisiniz.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

– Çox sağ olun, hörmətli Vladimir Vladimiroviç. İlk növbədə, Rusiyaya rəsmi səfərə dəvət etdiyinizə görə sağ olun. Şadam ki, bizim əlaqələrimiz müntəzəm xarakter daşıyır. Sizinlə noyabrın sonunda görüşmüşdük, o vaxtdan üç aydan az keçib. Bu gün də mən Rusiya Federasiyasındayam. Bütün bunlar ona dəlalət edir ki, bizim münasibətlərimiz çox dinamik şəkildə inkişaf edir. Biz daim əlaqə saxlayırıq, zəngləşirik. Əlbəttə, şəxsi görüşlərimiz həmişə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir, xüsusən ona görə ki, Siz qeyd etdiyiniz kimi, ölkələrimiz arasında ən mühüm sənədin imzalanması ərəfəsində. Rəmzi haldır ki, bu görüş, Siz qeyd etdiyiniz kimi, ölkələrimiz arasında diplomatik münasibətlərin yaradılmasının 30 illiyi ərəfəsində keçir. Fikrimcə, bu sənəd ölkələrimiz, qarşılıqlı əlaqələrimiz, həmçinin regional təhlükəsizlik üçün birmənalı olaraq çox müsbət əhəmiyyət kəsb edəcəkdir. Biz ölkələrimiz arasında yaranmış dostluq, mehriban qonşuluq münasibətlərini çox yüksək qiymətləndirir, onları möhkəmləndiririk. Qarşılıqlı müttəfiqlik haqqında Bəyannamənin imzalanması son illərdə bizim necə fəal işlədiyimizi və qarşılıqlı əməkdaşlığın potensialını artırmağımızı çox yaxşı illüstrasiya edir. Bu, sadəcə sözlər, sadəcə niyyətlər deyil, həm də konkret işlər olub. Bəyannamə yetərincə genişdir. Onun 40-dan çox bəndi var. Bizim qarşılıqlı fəaliyyətimizin ən mühüm sahələrini əhatə edir və artıq dediyim kimi, bizim ikitərəfli münasibətlərin gələcəyi üçün çox böyük əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

Bütövlükdə ölkələrimiz arasında siyasi münasibətlər son illərdə həmişə çox müsbət inkişaf edir. Hazırda bu münasibətlər ən yüksək səviyyəyə çatır. Ticari-iqtisadi əlaqələrdə yaxşı dinamika olması barədə Sizin fikrinizə şərik olduğumu bildirmək istərdim. Bizim əmtəə dövriyyəsinin həcmi artıq 3 milyard dolları aşıb və Sizin qeyd etdiyiniz kimi 16 faiz artıb. Bu ildə də artım perspektivi var, yanvar ayının göstəriciləri buna dəlalət edir. Biz çoxsaylı konkret layihələri həyata keçiririk. Əlbəttə, bu gün bu barədə də danışacağıq, humanitar sahədə gördüyümüz işləri yüksək qiymətləndirdiyinizə görə sağ olun.

Təşəkkür edirəm ki, Siz bunu həmişə vurğulayırsınız, bizim səylərimizi qiymətləndirirsiniz və düzgün olaraq qeyd etdiyiniz kimi, bu, həm Rusiya üçün, həm də Azərbaycan üçün vacibdir. Məktəblər məsələsinə gəldikdə, bir qədər dəqiqləşdirmək istərdim. Azərbaycanda təhsilin rus dilində olduğu 340-a yaxın məktəb var, bu məktəblərdə 140 mindən çox uşaq təhsil alır. Azərbaycanda 15 mindən çox vətəndaş ali məktəblərdə rus dili bölmələrində oxuyur. Mənim fikrimcə, bu, bizim münasibətlərimizin və gələcək əlaqələrimizin çox mühüm əsasıdır, ona görə ki, rus dili keçmiş Sovet İttifaqı ölkələrini həmişə birləşdirirdi və əlbəttə, rus dilini bilmədən gələcək nəsillərin əlaqələrini nizamlamaq çox çətin olar. Buna görə də, dediyim kimi, bu, həyatımızda çox mühüm amildir.

Əlbəttə, Siz qeyd etdiyiniz kimi, bu gün bizim regionda vəziyyət, münaqişədən sonrakı vəziyyət barədə danışacağıq. Rusiya Federasiyası Azərbaycan ilə

Ermənistan arasında müharibənin dayandırılmasında və münaqişənin nizamlanmasının qaynar mərhələdən siyasi diplomatik sahəyə keçirilməsində çox mühüm rol oynayıb. 2020-ci ilin noyabrında Sizin fəal iştirakınızla imzalanmış üçtərəfli Bəyanat bu çoxillik münaqişəni nizamlamağımıza imkan verdi. Bu gün yeni vəziyyət yaranıb, regionda bugünkü geosiyasi reallıqlar dünya birliyi tərəfindən qəbul edilib. Rusiya Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşması, nəqliyyat kommunikasiyalarının açılması, normal qonşuluq münasibətlərinin qurulması üçün imkanlar yaradılması işində çox mühüm, mən deyərdim əsas rol oynayır. Biz bu rolu çox yüksək qiymətləndiririk. Ümidvarıq ki, erməni tərəfi də bizim kimi, öz tərəfindən 2020-ci ilin noyabrında imzalanmış Bəyanatın bütün bəndlərini yerinə yetirəcək.

Beləliklə, gündəliyimiz çox genişdir, bu səfər xüsusi səfərdir. Mən Prezident kimi 48-ci dəfədir ki, Rusiyadayam. Lakin bu, xüsusi haldır. Bu gün biz tarixi xarakterli çox mühüm sənəd imzalayacağıq. Dəvətə görə bir daha təşəkkür edirəm.

Prezident Vladimir Putin: Sağ olun.

Fevralın 22-də Moskvada "Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında müttəfiqlik qarşılıqlı fəaliyyəti haqqında" Bəyannamə imzalanıb.

Sənədi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin imzalayıblar.

Fevralın 22-də Moskvada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər.

Prezident Vladimir Putinin bəyanatı

- Hörmətli İlham Heydər oğlu! Xanımlar və cənablar!

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ilə birgə indicə bizim tərəfimizdən imzalanan Rusiya və Azərbaycanın müttəfiqlik qarşılıqlı fəaliyyəti haqqında Bəyannamə dövlətlərarası münasibətlərimizin keyfiyyətcə yeni səviyyəyə keçidi ilə əlamətdardır. Bu strateji sənəd apardığımız danışıqların mərkəzi elementi və əsas yekunudur.

Müttəfiqlik qarşılıqlı fəaliyyəti haqqında Bəyannamənin Rusiya ilə Azərbaycan arasında rəsmi diplomatik əlaqələrin 30 illiyinin tamam olduğu ildə imzalanması çox rəmzi xarakter daşıyır. Ötən onilliklər ərzində Rusiya-Azərbaycan əməkdaşlığı nəzərəçarpacaq dərəcədə möhkəmlənib və genişlənib, siyasi, iqtisadi və humanitar sahələrdə çoxsaylı konkret qarşılıqlı faydalı layihələrlə zənginləşib. Biz, sözsüz ki, möhkəm dostluq, mehriban qonşuluq, qarşılıqlı hörmət və bir-birinin maraqlarının nəzərə alınması ənənələrinə əsaslanmaqla əsl sıx qarşılıqlı müttəfiqlik münasibətlərini bundan sonra da hərtərəfli inkişaf etdirmək əzmindəyik.

Bu gün ikitərəfli gündəlikdə duran aktual məsələlərin bütün kompleksi ətraflı nəzərdən keçirildi. Biz hər şeydən əvvəl qarşılıqlı ticari-iqtisadi əlaqələrin artırılması imkanlarını və perspektivlərini müzakirə etdik. Qeyd edim ki, 2021-ci ilin yekunlarına görə, qarşılıqlı əmtəə dövriyyəsi 16 faiz artıb və təqribən 3,4 milyard dollara çatıb, qarşılıqlı kapital qoyuluşunun ümumi həcmi isə 6 milyard dollar təşkil edir.

Rusiya-Azərbaycan hökumətlərarası komissiyası tezliklə növbəti iclasını keçirəcək. Həmçinin energetika, kənd təsərrüfatı və bir sıra sahələrdə kooperasiyanın inkişafı üzrə imkanların öyrənilməsi üçün Azərbaycana Rusiya işgüzar missiyalarını göndərməyi planlaşdırırıq.

Rusiyanın biznes strukturları elektroenergetika sahəsində Azərbaycan ilə əməkdaşlıqda maraqlıdırlar, Azərbaycan elektrik şəbəkələrinin modernləşdirilməsinə, həmçinin bərpaolunan enerji mənbələri sahəsində olan layihələrə qoşulmağa hazırdırlar.

Sənayedə də səmərəli tərəfdaşlıq qurulub. Ötən il kommersiya və xüsusi təyinatlı avtomobillərin istehsalı üzrə "QAZ qrupu" ilə "Azərmaş"ın müştərək zavodu açılıb. Rusiyanın iştirakı ilə Azərbaycan dəmir yollarının və Bakı metropoliteninin qatarları texniki cəhətdən yenilənir. Azərbaycanda "KamAZ" birgə servis mərkəzi tikilir.

Ölkələrimizin maliyyə sahəsində qarşılıqlı fəaliyyətini bundan sonra da möhkəmləndirməyi vacib hesab edirik. Qarşılıqlı hesablaşmalarda milli valyutaların daha fəal istifadəsi və Azərbaycan banklarının Rusiya Bankının maliyyə məlumatlarının ötürülməsi sisteminə qoşulması şübhəsiz ki, buna kömək edə bilərdi.

Rusiya və Azərbaycan arasında tibb və əczaçılıq sahəsində əməkdaşlıq aktivləşib. Ölkələrimiz koronavirus infeksiyasının yayılmasına qarşı mübarizədə tərəfdaşlar kimi qarşılıqlı fəaliyyət göstərirlər. Pandemiyanın ən kəskin dövründə Rusiyanın aparıcı tibb müəssisələrinin mütəxəssis briqadaları azərbaycanlı həkimlərə köməyə göndərilib. Respublikaya "Sputnik V" vaksinlərinin tədarükü təşkil olunub.

Humanitar sahədə də əməkdaşlıq ənənəvi olaraq yüksək səviyyədədir. Bu günlərdə Moskvada Azərbaycan Günlərinə start verilib. Bu tədbir çərçivəsində sərgilər, konsertlər, ədəbi qiraət və digər parlaq mədəni tədbirlər təşkil olunacaq. Öz növbəsində, martın əvvəlində Azərbaycanda iki ölkə gənclərinin növbəti Forumu keçiriləcək.

Biz respublikada rus dili və mədəniyyətinin dəstəklənməsi və təşviqinə görə Azərbaycan rəhbərliyinə minnətdarıq. Xatırladım ki, ölkədə rus dilinin tədris olunduğu 300-dən çox məktəb, ali məktəblərin əksəriyyətində rusdilli fakültələr fəaliyyət göstərir. Cənab Prezident danışıqların gedişində xatırlatdı ki, məktəb-

lərin sayı 300 deyil, 340-dır. Biz bunu izləməyə və saymağa macal tapmırıq, buna görə biz çox təşəkkür edirik və buna böyük əhəmiyyət veririk. Xatırladım ki, Rusiyada hazırda 11 mindən artıq azərbaycanlı tələbə, o cümlədən 1000-dən çoxu federal büdcə vəsaitləri hesabına təhsil alır.

Təbii ki, Azərbaycan və Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılması məsələlərinə xüsusi diqqət yetirdik. Bildiyiniz kimi, dünən Ermənistanın baş naziri ilə mənim telefon danışığım olub. Azərbaycan, Ermənistan və Rusiyanın Dağlıq Qarabağ üzrə ali səviyyədə nail olunan bütün üçtərəfli razılaşmalarının tam həcmdə icrasının vacibliyi təsdiq edilib.

Fikrimizcə vacib olan odur ki, indi regionda həyat qaydaya düşür, dinc məcraya daxil olur. Artıq 50 mindən çox qaçqın öz evlərinə qayıdıb. Təsərrüfat infrastrukturunun yenidən qurulması, tarixi, dini və mədəni obyektlərin mühafizəsi üzrə praktik məsələlər həll olunur.

Rusiya sülhməramlı kontingentinin fəaliyyətinə və bütövlükdə Dağlıq Qarabağ ətrafındakı vəziyyətin sabitləşməsinə Rusiyanın töhfəsinə Azərbaycan tərəfdən yüksək qiymət verilib. Bizim sülhməramlılar vəziyyətin gecə-gündüz monitorinqini aparır və atəşkəs rejiminin dəstəklənməsini təmin edir, minalardan təmizlənmə işləri aparır, humanitar aksiyalarda iştirak edir və yerli əhaliyə kömək göstərirlər. Rusiyalı hərbi həkimlər koronavirus əleyhinə profilaktik tədbirlər, o cümlədən Rusiya preparatları ilə vaksinləmə həyata keçirirlər.

Regionda bütün iqtisadi, nəqliyyat əlaqələrinin tezliklə açılmasına bundan sonra da kömək göstərmək barədə razılaşdıq. Söhbət Azərbaycan və Ermənistan arasında və regionun digər ölkələri ilə sərnişin və yük daşımalarının tam həcmdə bərpasından, ticarət, sənaye, kənd təsərrüfatı, infrastruktur kimi sahələrdə konkret birgə layihələrin icraya hazırlanmasından gedir. Bu prosesin bütün iştirakçıları – bilavasitə Azərbaycan və Ermənistan, əlbəttə ki, Ermənistanın və Azərbaycanın bütün qonşuları bunda maraqlıdırlar.

Daha bir prioritet məsələ Azərbaycan-Ermənistan sərhədinin delimitasiyası və demarkasiyası prosesinin işə salınmasıdır. Rusiya öz tərəfindən, yuxarıda adları çəkilən bütün hədəf və məsələlərə nail olmaq üçün çox iş görüb və görəcək. Əlbəttə ki, hər hansı mübahisəli məsələlərə, o cümlədən sərhəd məsələlərinin nizamlanmasına hər cür yardım göstərməyə davam edəcək, mövcud olan kəskin problemlərin həllinə kömək göstərəcəyik.

Ümumiyyətlə, bugünkü danışıqlar aydın göstərdi ki, Qafqaz və Xəzər regionlarında sabitlik və təhlükəsizliyin təminatında, bütün Avrasiya məkanında inteqrasiya proseslərinin inkişafında Rusiya və Azərbaycanın ümumi maraqları var.

Sonda İlham Heydər oğluna bu gün məhsuldar birgə işə görə minnətdarlığımı bildirmək istərdim. Əminəm ki, bu gün əldə olunan razılaşmalar iki ölkə naminə Rusiya-Azərbaycan münasibətlərinin bütün kompleksinin bundan sonra da möhkəmlənməsinə xidmət edəcək.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Prezident İlham Əliyevin bəyanatı

– Hörmətli Vladimir Vladimiroviç.

İlk növbədə, Rusiyaya rəsmi səfərə dəvətə görə Sizə təşəkkürümü bildirmək istərdim. Mən yenidən Moskvada olmağıma çox şadam. Bizim görüşlərimiz müntəzəm xarakter daşıyır. Təxminən üç ay bundan əvvəl də görüşdük və ikitərəfli gündəliyə, regional problemlərə aid mühüm məsələləri müzakirə etdik. Bizim görüşlərimizin intensivliyi əlaqələrimizin inkişafının dinamik xarakter daşımasına parlaq sübutdur. Rusiya ilə Azərbaycanı çoxəsrlik dostluq, mehriban qonşuluq telləri bağlayır. Vladimir Vladimiroviçin qeyd etdiyi kimi, bu əlaqələr bu gün keyfiyyətcə yeni səviyyəyə çatıb.

Ölkələrimiz arasında çox geniş müqavilə-hüquq bazası vardır, 245 sənəd imzalanıb. Lakin onların arasında bu gün imzalanmış Bəyannamə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu Bəyannamə bizim münasibətlərimizi müttəfiqlik səviyyəsinə çıxarır. Bu, həm böyük imtiyaz, həm də böyük məsuliyyətdir. Biz bu günə təkidlə, uzun müddət əməkdaşlıq potensialını artırmaqla, səmimiyyətə, mehriban qonşuluğa, praqmatizmə, qarşılıqlı maraqların nəzərə alınmasına əsaslanan münasibətlər qurmaqla gəlib çatmışıq. Müttəfiqlik qarşılıqlı fəaliyyəti haqqında Bəyannamə üzərində praktiki iş bir ildən bir qədər artıq bundan əvvəl başlanıb. Bu müddətdə ölkələrimizin müvafiq ekspert qrupları tərəfindən 43 bənddən ibarət olan və praktiki olaraq fəaliyyətimizin bütün əsas sahələrini əhatə edən çox geniş sənəd razılaşdırılıb. Bəyannamənin birinci bəndində deyilir ki, tərəflər öz münasibətlərini müstəqilliyə, dövlət suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə, sərhədlərin toxunulmazlığına qarşılıqlı hörmət və bir-birinin daxili işlərinə qarışmamaq əsasında quracaqlar. Bu bənd bizim münasibətlərimizin xarakterinə, ona dəlalət edir ki, bu münasibətlər zamanın sınağından çıxıb və artıq dediyim kimi, dostluq hisslərinə, qarşılıqlı maraqlara və gələcəyə yönəlməyə əsaslanır. Ona görə ki, bu sənəd təkcə çoxillik birgə işə yekun vurmaqla kifayətlənməyib, həm də gələcək üçün böyük perspektivlər açır. Biz qarşılıqlı siyasi fəaliyyəti artıracaq, əvvəl olduğu kimi, yenə bir-birimizi beynəlxalq qurumlarda dəstəkləyəcək, qarşılıqlı ticarətin həcmini artıracaq və gündəlikdəki bütün məsələləri həll edəcəyik.

Bu gün biz 5 saatdan çox Vladimir Vladimiroviçlə birlikdə olduq. Vaxt hiss olunmadan keçdi. Beş saat intensiv ünsiyyət özlüyündə bizim əlaqələrimizin nə qədər sıx və səmimi olmasının göstəricisidir. Biz əminik

ki, ticari-iqtisadi sahədə yeni imkanlar açılır. Vladimir Vladimiroviç əmtəə dövriyyəsinin əhəmiyyətli dərəcədə artmasını qeyd etdi. Əminəm ki, bu müsbət meyillər bu il daha da artacaq.

Sizə məlum olduğu kimi, bu il ölkələrimiz arasında diplomatik münasibətlər yaradılmasının 30 illiyidir. Aprel ayında bu tarixi qeyd edəcəyik. Biz həmin hadisəyə yaxşı bünövrə ilə yaxınlaşırıq.

Qarşılıqlı investisiyaların artırılması işində çox ümidverici imkanlar var. Bu gün biz nəqliyyat sahəsində, özü də təkcə ikitərəfli formatda deyil, regionda yeni vəziyyət, yeni geosiyasi reallıqlar nəzərə alınmaqla çoxtərəfli, regional formatda əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi imkanlarını da ətraflı müzakirə etdik. Artıq "3+3" deyilən əməkdaşlıq platforması mövcuddur. Əminəm ki, bu platformanın iştirakçıları olan tərəflər ilk addımı atandan sonra, o cümlədən bu sahədə də əməkdaşlıq edəcəklər. Bu gün regionda kommunikasiyaların açılması məsələsi də müzakirə edildi və düşünürəm ki, bu məsələnin çox yaxşı perspektivi var. Bizim fəaliyyətimizi, humanitar əməkdaşlıq üzrə birgə fəaliyyətimizi qiymətləndirdiyinə görə Vladimir Vladimiroviçə təşəkkür edirəm. Bu sahə həmişə prezidentlərin diqqət mərkəzindədir. Biz demək olar ki, bu sahənin inkişafına müvafiq impuls veririk və Rusiyada təhsil alan azərbaycanlı tələbələrin sayı və təhsilin rus dilində olduğu məktəblərin sayı barədə Vladimir Vladimiroviçin gətirdiyi rəqəmlər əlamətdardır, onlar özləri çox şeyi deyir. Buna onu əlavə etmək istərdim ki, Azərbaycanda ali məktəblərin rus bölməsində 15 mindən çox tələbə təhsil alır və rus dilində təhsilə maraq artır. Ölkəmizdə Moskva Dövlət Universitetinin, Seçenov adına Tibb Akademiyasının filialları fəaliyyət göstərir və biz əməkdaşlıq potensialını artırmaq niyyətindəyik.

Biz bu il Bakı Humanitar Forumunun müntəzəm keçirilməsini də bərpa etməyi planlaşdırırıq. Rusiya və Azərbaycan prezidentlərinin himayəsi altında keçirilən və keçiriləcək Forumda pandemiya səbəbindən fasilə yaranmışdı. Bu gün biz işğaldan azad edilmiş ərazilərdə aparılan işlərdə Rusiya şirkətlərinin iştirakı ilə bağlı məsələləri də müzakirə etdik, bu işə böyük maraq var. Bu günə qədər artıq Rusiya şirkətlərindən 14 sifariş alınıb və biz həmin sifarişləri diqqətlə nəzərdən keçiririk. Hesab edirəm ki, bu sahə bizim əməkdaşlığımızın yeni sahəsidir. O, həm praktiki baxımdan faydalı olacaq, həm də bizim qarşılıqlı fəaliyyətimizin səviyyəsini artıracaq.

Əlbəttə, bu gün biz regionda münaqişədən sonrakı vəziyyəti də ətraflı müzakirə etdik. Azərbaycan ilə Ermənistan arasında müharibənin başa çatmasında və münaqişədən sonrakı dövrdə nizamlama səylərində roluna görə Rusiyaya və şəxsən Prezident Vladimir Vladimiroviç Putinə təşəkkür edirik. Hesab edirəm ki, belə çoxillik, – otuz ilə yaxın, – qarşıdurma, Azərbaycanın üzləşdiyi böyük itkilər şəraitində bir ildən bir qədər çox vaxt keçəndən sonra Azərbaycan və Ermənistan ən azı iki beynəlxalq formatda, məhz Rusiya, Azərbaycan və Ermənistanın Baş nazirlərinin müavinləri səviyyəsində işçi qrup, habelə Rusiya, Türkiyə, İran, Azərbaycan və Ermənistanın daxil olduğu "3+3" platformasında fəaliyyət göstərirsə, bu, artıq bizim niyyətlərimizin göstəricisidir. Əlbəttə, biz gözləyirik ki, Ermənistan tərəfi 9–10 noyabr 2020-ci il tarixli Bəyannamənin bütün erməni silahlı qüvvələrinin Azərbaycan ərazisindən çıxarılması, habelə Azərbaycanın əsas hissəsi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında kommunikasiyaların açılması barədə bütün bəndləri tamamilə yerinə yetirəcək. Bu, erməni tərəfin hüquqi öhdəliyidir, lakin təəssüf ki, bu istiqamətdə iş çox ləng gedir. Artıq qeyd etdiyim kimi, Prezident Vladimir Vladimiroviç Putin müharibənin başa çatmasında, nizamlamanın qaynar fazadan siyasi nizamlama fazasına keçməsində mühüm rol oynayıb. Bu gün Rusiya Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşması üçün yollar axtarışında bizim əsas tərəfdaşımızdır. Bunun üçün imkanlar var. Azərbaycan sülh müqaviləsi üzərində işə başlamağa hazır olduğunu dəfələrlə bəyan edib. Bu müqavilə öz aralarında münasibətləri tənzimləmək istəyən hər hansı ölkələr üçün zəruri olan sərhədlərin dəqiqləşdirilməsi, delimitasiyası və digər məsələləri də əhatə edəcək.

Mən əminəm, regionda yeni reallıqlar yeni imkanlar yaradacaq. Azərbaycan dinc gələcək əzmindədir. Bizə müharibə lazım deyil. O, bizə heç vaxt lazım olmayıb. Azərbaycan ərazilərinin azad edilməsi, ərazi bütövlüyünün hərbi yolla bərpa olunması məcburi tədbir idi və müharibədən sonrakı mərhələdə bu məsələni siyasi metodlarla həll etməyə hazır olmağımız bizim niyyətlərimizin daha bir təsdiqidir. Mən əminəm ki, Rusiya və Azərbaycan birgə səyləri ilə Qafqazda sülhün, Xəzər regionunda və Avrasiya məkanında əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi işinə bundan sonra da sanballı, mən deyərdim, həlledici töhfə verəcəklər.

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç, dəvətə, qonaqpərvərliyə görə Sizə bir daha təşəkkür edirəm. Fürsətdən istifadə edib Rusiyanın dost, müttəfiq xalqına yeni uğurlar və yeni nailiyyətlər arzu etmək istərdim.

Prezident Vladimir Putin: Sağ olun.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev fevralın 22-də Moskvada Rusiya Nazirlər Kabinetinin Əlaqələndirmə Mərkəzi ilə tanış olub.

Rusiya Federasiyası Hökumətinin sədri Mixail Mişustin Prezident İlham Əliyevi qarşıladı.

Sonra birgə foto çəkdirildi.

Daha sonra Prezident İlham Əliyev ilə Rusiya Federasiyası Hökumətinin sədri Mixail Mişustin arasında görüş oldu.

Prezident İlham Əliyevi salamlayan Mixail Mişustin dedi: Hörmətli İlham Heydər oğlu, icazə verin, Sizi bir

daha salamlayım. Bu gün Vladimir Vladimiroviç Putin ilə Sizin imzaladığınız Rusiya ilə Azərbaycan arasında müttəfiqlik qarşılıqlı fəaliyyəti haqqında Bəyannamə ilə əlaqədar ən mühüm, strateji məsələləri müzakirə etməyi təklif edirəm. Bu mühüm qərar bizim dostluq və mehriban qonşuluq münasibətlərimizi daha yüksək səviyyəyə çatdırır. Sizi əmin etmək istərdim ki, Rusiya Federasiyasının Hökuməti liderlərimizin qərarlarını həyata keçirmək üçün nə lazımdırsa edəcək.

Biz azərbaycanlı tərəfdaşlarla dostluğumuzu yüksək qiymətləndiririk. Bu dostluq bizim qardaş xalqlarımızın sıx əlaqələrinə əsaslanır. Bu il ölkələrimiz arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30 illiyi qeyd olunur və bizim mehriban qonşuluğumuzun tarixinin kökləri əsrlərin dərinliyinə gedib çatır. Əsas odur ki, pandemiyaya baxmayaraq, bizim ticari-iqtisadi əlaqələrimiz möhkəmlənir, əmtəə dövriyyəsi, - Siz yəqin bu barədə ətraflı danışdınız, - 2020-ci ildəkinə nisbətən 16 faiz artaraq 3 milyard 300 milyon dollara çatıb. Azərbaycanda Rusiya kapitalı ilə mindən artıq şirkət fəaliyyət göstərir, energetika, maşınqayırma, nəqliyyat sahələrində böyük sayda birgə layihələr icra olunur, kənd təsərrüfatı, infrastruktur, bərpaolunan enerji, rəqəmsal iqtisadiyyat sferalarında belə əməliyyatlar üçün böyük potensial mövcuddur. Bizim hökumətlərarası komissiya bu məsələni fəal həll edir. Rusiya Federasiyası tərəfindən komissiyaya Baş nazirin müavini Aleksey Loqvinoviç Overçuk kuratorluq edir. Rusiya şirkətlərinin Azərbaycana müntəzəm işgüzar missiyaları da müsbət nəticələr verir. Biz bu əlaqələri, Rusiya İxrac Mərkəzi tərəfindən təşkil olunan səfərləri davam etdirmək istərdik. Biz, həmçinin regionlararası əlaqələrimizə də böyük diqqət yetiririk. Rusiya Federasiyasının 70-dən çox subyekti Azərbaycan ilə əməkdaşlıq edir.

Biz koronavirus infeksiyasına qarşı birgə mübarizə aparır, bir-birimizə qarşılıqlı kömək edirik. Bizim tərəfimizdən Azərbaycana xüsusi test-sistemlər verilib, ən yaxşı həkimlərimizdən ibarət briqadalar göndərilib. Bu günədək təqribən 220 min doza “Sputnik V” vaksini tədarük edilib. Mən əminəm ki, kütləvi immunlaşdırma bizə, həmçinin pandemiyanın öhdəsindən gəlməyə və insanlarımızın sağlamlığını qorumağa kömək edəcək.

Bir daha Rusiya, Azərbaycan və Ermənistan liderlərinin Cənubi Qafqazın inkişafına imkan verən mühüm Bəyanatını xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Əminəm ki, iqtisadi və nəqliyyat əlaqələrinin bərpası, yeni infrastruktur marşrutlarının yaradılması Cənubi Qafqazın bütün dövlətlərinin maraqlarına cavab verir. Bizim zəngin gündəliyimiz var. Sağ olun. Biz şadıq ki, Siz bizim Rusiya Federasiyası Hökumətinin Əlaqələndirmə Mərkəzinə gəlmisiniz. Əlbəttə, bizim qarşılıqlı fəaliyyətimizin bütün aktual məsələlərini müzakirə etməyə hazırıq. Buyurun, söz Sizindir, hörmətli İlham Heydər oğlu.

Prezident İlham Əliyev dedi: Çox sağ olun, hörmətli Mixail Vladimiroviç. Xoş sözlərə görə sağ olun. Siz tamamilə düzgün olaraq qeyd etdiniz ki, bu gün Müttəfiqlik qarşılıqlı fəaliyyəti haqqında Bəyannamə imzalanıb. Bu, bizim münasibətlərimizin inkişafında yeni mərhələdir. Bu gün Vladimir Vladimiroviç ilə biz çox söhbət etdik, həm ikitərəfli qarşılıqlı fəaliyyətə, həm də regional problemlərə dair çox mühüm mövzuları müzakirə etdik. Əlbəttə, mətbuat qarşısına çıxanda ölkələrimizin dövlətlərarası münasibətləri tarixində qalacaq bu günün vacibliyini qeyd etdik. Əlbəttə, rəmzi haldır ki, bu hadisə ölkələrimiz arasında diplomatik münasibətlərin yaradılmasının 30 illiyi ərəfəsində baş verir. Başqa məsələlərdən əlavə, biz ticari-iqtisadi əməkdaşlıq məsələlərini də nəzərdən keçirdik, əlaqələrimizin necə inkişaf etməsindən məmnun olduğumuzu bildirdik. Ölkələrimiz arasında ticari-iqtisadi əlaqələrimizin inkişafına şəxsən ayırdığınız diqqətə görə sizə təşəkkürümü bildirmək istərdim. Pandemiya şəraitinə baxmayaraq, əmtəə dövriyyəsi xeyli artıb. Bu, əlbəttə, bizim nə dərəcədə səmərəli işləməyimizin göstəricisidir. Ölkələrimizin Baş nazirlərinin müavinlərinin rəhbərlik etdiyi hökumətlərarası komissiyanın səmərəli işini də qeyd etmək istərdim. Bu komissiya gömrük məntəqələrində, nəzarət-buraxılış məntəqələrində yaranan məsələləri operativ surətdə həll edir və ticari-iqtisadi əlaqələrimizin strateji planlaşdırılması ilə məşğul olur. Çox xoşdur ki, qarşılıqlı ticarətin həcmi artır. Fikrimcə, daha çox potensial var. Ümid edirik ki, biz bu il də əmtəə dövriyyəsinin artmasını məmnuniyyətlə qeyd edəcəyik.

Şübhəsiz, regionda yeni reallıqlar nəzərə alınmaqla regional problemlərlə bağlı məsələlər həm regionda etimad, sülh və təhlükəsizlik tədbirlərinin möhkəmlənməsi, həm də ikitərəfli və çoxtərəfli formatda qarşılıqlı faydalı iqtisadi tərəfdaşlıq üçün yaxşı ilkin şərait yaradır. Bu gün Rusiya Federasiyasının Prezidenti ilə görüşdə biz “3+3” yeni əməkdaşlıq formatının perspektivlərini də müzakirə etdik. Bu format indiki mərhələdə, ilk növbədə, nəqliyyat-kommunikasiya, logistika problemlərinə dair fəal iş aparılmasını nəzərdə tutur. Əminəm, bugünkü diskussiyalar, aparacağımız fikir mübadiləsi Rusiya, Azərbaycan və Ermənistan rəhbərlərinin 2020-ci il noyabr tarixli üçtərəfli Bəyanatın bütün bəndlərinin həyata keçirilməsinə xidmət edəcək ki, biz öz planlarımızı tamamilə reallaşdıra bilək.

Rusiya-Azərbaycan münasibətləri zamanın sınağından çıxıb. Əlbəttə, biz diplomatik münasibətlər yaradılmasından bəri əlaqələri inkişaf etdiririk, lakin, əlbəttə, əvvəlki nəsillər tərəfindən qoyulmuş təməl olmasaydı, yəqin ki, biz bu uğurları qazana bilməzdik. Bu gün imzalanmış Müttəfiqlik qarşılıqlı fəaliyyəti haqqında Bəyannamə bizim ticari-hüquqi baza portfelində xüsusi sənəddir. Əminəm ki, bu sənəd ölkələrimiz

arasında dostluq, mehriban qonşuluq və bu gündən etibarən müttəfiqlik münasibətlərinin möhkəmlənməsi işinə xidmət edəcək.

Koronavirusa qarşı mübarizədə köməyə görə Rusiya tərəfinə ayrıca təşəkkür etmək istərdim. Biz çox minnətdarıq ki, bizə mütəxəssis briqadaları göndərilib, PZR-testlər almışıq və bildiyiniz kimi, biz "Sputnik-V" vaksinini sertifikatlaşdırmışıq. Vətəndaşlarımızın sağlamlığını qorumaq üçün biz gələcəkdə də bu istiqamətdə işləmək niyyətindəyik.

Fikir mübadiləsi aparmaq üçün yaratdığınız bu imkana görə bir daha sağ olun. Əlaqələndirmə Mərkəzinin çox maraqlı təqdimatına görə sağ olun və artıq indidən ümumi mülahizələrdən irəli gələn praktiki məsələləri müzakirə edəcəyik. Sağ olun.

Fevralın 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Moskvada TASS agentliyinin mənzil-qərargahında "Rusiya və Azərbaycanın diplomatik münasibətlərinin 30 ili TASS və AZƏRTAC-ın fotolarında" adlı ekspozisiya ilə tanış olublar. Bu, TASS və AZƏRTAC-ın birgə layihəsidir.

İyirmi fotoşəkildən ibarət olan ekspozisiyada Rusiya və Azərbaycan xalqlarının siyasi, iqtisadi, hərbi, mədəni və digər sahələrdə dostluğunun və əməkdaşlığının tarixinin ən yeni dövrü barədə söhbət açılır.

TASS agentliyinin baş direktorunun birinci müavini Mixail Qusman ekspozisiyada təqdim edilən şəkillər barədə qonaqlara məlumat verib. TASS-ın fotoqrafları 1997-ci ildə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev və Rusiya Prezidenti Boris Yeltsin tərəfindən Dostluq, Əməkdaşlıq və Təhlükəsizlik haqqında Müqavilənin, 2001-ci ildə Heydər Əliyev və Vladimir Putin tərəfindən Xəzər dənizində əməkdaşlığın prinsipləri haqqında Birgə Bəyanatın və Qafqazda təhlükəsizliyin təmin edilməsi və əməkdaşlığın inkişafı prinsipləri haqqında Bakı Bəyannaməsinin imzalanması anlarını əbədiləşdiriblər.

Ekspozisiyada Rusiya Prezidenti Vladimir Putinin, RF xarici işlər naziri Sergey Lavrovun, Moskvanın və Bütün Rusiyanın Patriarxı Kirillin Azərbaycana rəsmi səfərlərindən çəkilmiş fotoşəkillər nümayiş etdirilir.

Xalq Təsərrüfatı Nailiyyətləri Sərgisində "Azərbaycan" pavilyonunun açılışı və Rusiya Prezidenti Vladimir Putin tərəfindən Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevaya Rusiya-Azərbaycan münasibətlərinin inkişafında və möhkəmləndirilməsində xidmətlərinə görə "Dostluq" ordeninin təqdim edilməsi mərasimlərindən çəkilmiş kadrlar Mehriban Əliyevanın Rusiyaya səfərlərini əks etdirir.

2021-ci ildə Cəbrayılda "KamAZ" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin servis mərkəzinin və "Gəncə Avtomobil Mərkəzi" İstehsalat Birliyinin təməlinin qoyulmasını əks etdirən, AZƏRTAC-ın fotomüxbirinin çəkdiyi fotoşəkil iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlıq nümunəsidir. Azərbaycanın Xəzər Gəmiçiliyi üçün tikilmiş "Prezident Heydər Əliyev" neftdaşıyan tankerinin "Krasnoye Sormovo" zavodunun stapellərindən suya buraxılması mərasimindən çəkilmiş fotoşəkli TASS agentliyi təqdim edib.

Sankt-Peterburqda dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin abidəsinin açılışından, Rusiyanın və Azərbaycanın Xalq artisti Lyudmila Zıkinanın konsertindən sonra Heydər Əliyevin onunla söhbəti zamanı AZƏRTAC-ın fotomüxbirinin çəkdiyi kadrlar mədəniyyət sahəsində qarşılıqlı münasibətlərdən bəhs edir.

Ekspozisiyada Rusiya Prezidenti Vladimir Putin ilə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin görüşləri həm rəsmi fotoşəkillərlə, həm də onların Bakı sakinləri ilə qeyri-formal görüşündən çəkilmiş kadrlarla nümayiş etdirilir.

Prezident İlham Əliyev sərgi ilə tanışlıqdan sonra TASS agentliyinin mənzil-qərargahında Rusiyanın aparıcı kütləvi informasiya vasitələrinin rəhbərləri ilə görüşüb.

Xəbər verildiyi kimi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Rusiya Federasiyasına rəsmi səfəri çərçivəsində fevralın 23-də TASS agentliyində bu ölkənin aparıcı kütləvi informasiya vasitələrinin rəhbərləri ilə görüşüb.

Görüşdə birinci xanım Mehriban Əliyeva da iştirak edib.

Görüş iştirakçılarını salamlayan TASS agentliyinin Baş direktoru Sergey Mixaylov dedi: Salam, həmkarlar. Biz sizin hamınızı burada görməyə şadıq. Əlbəttə, pandemiya üzərində qələbə elan edə bilmərik, lakin yavaş-yavaş TASS-ın məşhur "TASS-ın baş redaktorları klubu"nu bərpa edirik. Ona görə yox ki, biz əlifba sırası ilə "A" hərfindən başlamağı qərara almışıq, sadəcə, belə alınıb. TASS agentliyinə gəldiyinizə görə çox sağ olun. Cənab Prezident, biz çox şadıq, Siz burada həmişə çox əziz qonaqsınız və 10 il bundan əvvəlki görüş yadımızdadır, Mehriban xanım da burada olmuşdu. Ümumiyyətlə, nisbətən yaxın vaxtlarda, 5-6 il bundan əvvəl. Adətən bizim görüşlər səmimi dostluq şəraitində keçir. İstənilən sualları verə bilərsiniz. Siz nə isə demək istəyirsinizmi?

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun. Mən Rusiyanın aparıcı media rəhbərləri ilə görüşmək imkanı yaratdığına görə TASS rəhbərliyinə təşəkkür etmək istərdim. Zənnimcə, mənim Rusiyaya rəsmi səfərimin formatı və əlbəttə, xüsusən dünən qarşılıqlı müttəfiqlik münasibətləri haqqında Bəyannamənin imzalanması nəzərə alınmaqla, əsl münasib vaxtdır. Rusiya ilə Azərbaycan arasında çoxsaylı sənədlər imzalanıb – 200-dən artıq. Lakin bu, xüsusi sənəddir, çünki dövlətlərarası münasibətlər qurulmasından 30 il keçdikdən sonra biz müttəfiqlik səviyyəsinə çatmışıq. Əslində, mən deyərdim ki, biz bunu rəsmən təsbit etmişik. Ona görə ki,

Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin xarakteri, mənim fikrimcə, uzun illər boyu müttəfiqlərin münasibətlərinin bütün parametrlərinə cavab verirdi. Yəni, bu sənəd təkcə böyük işə yekun vurmaqla qalmayıb, həm də Rusiya ilə Azərbaycanın gələcək qarşılıqlı əlaqələri üçün, müsbət regional inkişaf üçün böyük perspektivlər açır. Bu sənəd imzalanandan heç bir gün keçməmiş mən buradayam. Qeyd edildiyi kimi, mən buraya ilk dəfə gəlməmişəm və bu divarlar mənə doğma olub. Xüsusən TASS-da həmişə mövcud olan sərbəstlik şəraitini, fikir mübadiləsi aparmaq və bəzən rəsmi bəyanatların çərçivəsindən kənarda olan müəyyən məsələləri aydınlaşdırmaq imkanını vurğulamaq istərdim.

Dünən Rusiya Prezidenti və mən rəsmi bəyanatlar verdik. Həmin bəyanatlar Azərbaycan mətbuatında tam şəkildə dərc edilib. Fikrimcə, onlarla tanış olmağa imkanınız olub. Buna görə təkrarçılıq etmək istəməzdim. Zənnimcə, sadəcə, bizim söhbətimiz üçün daha çox vaxt saxlamaq lazımdır. Beləliklə, sizin hamınızı görməyə çox şadam. Sağ olun ki, gəlməyə, vaxtınızı bu görüşə sərf etməyə imkan tapmısınız. Mən bunu çox yüksək qiymətləndirirəm.

Sergey Mixaylov: Buyurun, həmkarlar.

Vladislav Fronin, "Rossiyskaya qazeta"nın Baş redaktoru: Onda Bəyannaməyə aid birinci sual yaranır. Bəyannamədə 43 bənd var. Siz ümumi sözlərlə "ümumi səviyyə" deməsək, yeni səviyyə daha konkret olaraq nə deməkdir? Xahiş edirəm izah edin, həqiqətən iqtisadiyyatda, mədəniyyətdə, qarşılıqlı fəaliyyətin digər sahələrində yeni səviyyə nədən ibarətdir? Axı, bizdə neçə illərdir ki, müqavilə mövcuddur. Bəs bu, nə deməkdir, müqavilədən yüksək sənəddirmi?

Prezident İlham Əliyev: Mənim fikrimcə, elədir. Bu, müqavilədən yüksəkdir, ona görə ki, yadımdadırsa müqavilə dostluq, əməkdaşlıq və təhlükəsizlik haqqında idi, lakin o, müttəfiqlər kimi münasibətlərin formatını müəyyən etmirdi. Uzun illər boyu Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətləri mən də, Prezident Putin də strateji tərəfdaşların münasibətləri kimi xarakterizə etmişik. Münasibətlərin indiki formatı ali formatdır. Yəni, bundan yüksək format praktiki olaraq yoxdur. Dövlətlərarası münasibətlərdə bu, belə demək mümkünsə, aysberqin zirvəsidir. Mən tapşırıq vermişəm, Azərbaycanın Xarici İşlər Nazirliyi Bəyannamənin tam mətnini öz saytında yerləşdirib ki, hər kəs onunla tanış ola bilsin. Mənim dünən qeyd etdiyim kimi, orada 43 bənd var. Əlbəttə, bütün bəndləri şərh etmək həddən artıq vaxt aparar. Bir də ki, buna ehtiyac yoxdur, baxmaq olar. Lakin bu Bəyannamənin adının özü çox şeydən xəbər verir. Bu, artıq dediyim kimi, qarşılıqlı fəaliyyətin səviyyəsinin artırılması üzrə uzun illər boyu aparılmış çox ciddi işin nəticəsi, Rusiya və Azərbaycan nümayəndələrindən ibarət qrupun bir ildən artıq müddətdə, – keçən ilin yanvar ayından, – bu Bəyannamənin mətni üzərində konkret işinin nəticəsidir. Bəyannamə həyat fəaliyyətinin praktiki olaraq bütün sahələrini ehtiva edir. Əlbəttə, bu Bəyannaməni müxtəlif istiqamətlər üzrə konkret sazişlərlə möhkəmlədəcək silsilə sənədlər də işlənib hazırlanma mərhələsindədir.

Onu da deməliyəm ki, Rusiya və Azərbaycan tərəfindən müxtəlif istiqamətlər – ticari-iqtisadi, nəqliyyat, humanitar fəaliyyət və digər istiqamətlər üzrə qəbul edilmiş səkkiz yol xəritəsi reallaşma mərhələsindədir. Yəni, münasibətlər o dərəcədə şaxələndirilib ki, bizim hansı sahələrdə əməkdaşlıq etməyimizi müəyyənləşdirməkdənsə, hansı sahələrdə əməkdaşlıq etmədiyimizi göstərmək və ya söyləmək daha asandır. Əlbəttə, hesab edirəm ki, bizim iki qonşu ölkə üçün bu səviyyəni qarşılıqlı müttəfiqlik səviyyəsi kimi müəyyən etmək böyük nailiyyətdir və əlbəttə, böyük məsuliyyətdir. Biz gələcəkdə də həmişə bu yüksək səviyyəyə uyğun olmalıyıq.

Dmitri Kiselyov, "Rossiya Seqodnya" Beynəlxalq İnformasiya Agentliyinin baş direktoru: İlham Heydər oğlu, müttəfiqlik münasibətləri bir şəraitdə və bir Rusiya ilə hazırlanıb, lakin dünyada vəziyyətin keyfiyyətcə dəyişdiyi və Rusiyanın da keyfiyyətcə dəyişdiyi məqamda imzalanıb. Biz hamımız nə barədə danışdığımızı bilirik. Bax, bu dəyişmiş şəraitdə Rusiya ilə müttəfiqlik münasibətləri nə deməkdir? Bu, vəziyyəti – bizim müttəfiqlik münasibətlərimizi nə dərəcədə dəyişir və Siz bu şəraitdə həmin münasibətləri necə açıqlayırsınız?

Prezident İlham Əliyev: Bütün bunlar o qədər yaxın vaxtda baş verib ki, əlbəttə, bunu hələ yenidən dərk etmək lazımdır. Lakin deməliyəm ki, Bəyannamənin mətni bir neçə ay bundan əvvəl hazır idi. Yəni, son mətn hazır idi, sadəcə, prezidentlərin şəxsən görüşməsi lazım idi. Əlbəttə, pandemiya ilə bağlı bütün məhdudiyyətlər və prezidentlərin iş qrafiki nəzərə alınmaqla. Hələ mənim Moskvaya bundan əvvəlki səfərim zamanı - noyabrın axırlarında razılıq əldə edilmişdi ki, bu görüş cari ilin əvvəlində olacaq. Hətta Rusiya tərəfi görüşün tarixini də təklif etmişdi. Təklif edilən tarix imzalanma günündən təqribən 20 gün əvvəl idi və biz həmin təklifi qəbul etmişdik. Təbii ki, mən bu tarixi təshih etmək imkanını heç nəzərdən keçirməmişdim, ona görə ki, haqqında sizin dediyiniz hadisələr ayın 21-də, mən təyyarə ilə buraya uçanda baş verdi. Hətta mən hələ Bakıda olsaydım belə, buraya uçub gələrdim. Buna görə də bizim münasibətlərimizdə heç nə dəyişməyib və dəyişməməlidir. Biz bundan sonra da Bəyannamədə əks olunmuş və uzun illər boyu işlədiyimiz istiqamətlərdə çalışacağıq. Biz uzun illər boyu beynəlxalq arenada həmişə bir-birimizi dəstəkləyirik. Saxta təvazökarlıq olmasın, deyə bilərəm ki, bu yolun əsasını mən qoymuşam, AŞPA-da Azərbaycan parlamenti nümayəndə heyətinin sədri olarkən. Biz oraya seçiləndə bizim

təşəbbüsümüzlə Rusiya nümayəndə heyəti ilə görüş təşkil etdik və razılığa gəldik ki, bütün məsələlər barədə bir-birimizi dəstəkləyəcəyik və həmişə həmrəylər kimi səs vermişik. Bu ənənə sonradan başqa beynəlxalq strukturlara da transformasiya edib. Ona görə də bunu hətta mütəxəssis olmayanlar da izləyə bilərlər. Odur ki, mənim fikrimcə biz dünən, sadəcə, olanları rəsmiləşdirdik, bunu lazım olduğu şəkildə, bizim münasibətlərimizin ruhuna uyğun şəkildə adlandırdıq və bundan sonra da bu istiqamətdə işləyəcəyik. Əminəm ki, bizim regionda baş vermiş və hələ baş verə biləcək hadisələrlə əlaqədar istər Azərbaycan tərəfindən, istərsə də Rusiya tərəfindən heç bir düzəliş olmayacaq.

Mixail Komissar, "İnterfax" Agentliyinin baş direktoru: Elə bu mövzunun davamı kimi və eyni zamanda, yaxın vaxtlarda Qarabağda vəziyyətin müəyyən dərəcədə nizamlanmasını nəzərə alaraq Siz necə hesab edirsiniz, indi Azərbaycan Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatına, Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatına tərəf meyil edə bilərmi? Belə planlar varmı?

Prezident İlham Əliyev: Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatına gəldikdə, biz müəyyən mənada artıq fəaliyyətə başlamışıq. Artıq neçə ildir ki, biz dialoq üzrə tərəfdaşıq. Bu, birinci pillədir. İkinci pillə - müşahidəçilərdir. Biz bir neçə il bundan əvvəl öz statusumuzu müşahidəçi statusuna qədər yüksəltmək üçün Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının Katibliyinə rəsmən müraciət etmişik. Təəssüf ki, bu məsələ indiyə qədər həll edilməyib. Mənim Rusiya rəhbərliyi ilə, Çin Xalq Respublikasının rəhbərliyi ilə və Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının digər üzvləri ilə bu kontekstdə əlaqələrim onu göstərir ki, bizim statusumuzu yüksəltməmək üçün heç bir səbəb yoxdur. Lakin bizə məlum olmayan səbəblərə görə, bu məsələ indiyə qədər baş tutmur.

Digər inteqrasiya layihələrinə gəldikdə, biz bunun məqsədəuyğunluğunu və milli maraqlarımıza nə dərəcədə cavab verməsini əsas götürürük. Fikrimcə heç kəs üçün sirr deyil ki, Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatında aparıcı rol Rusiyaya məxsusdur. Bu, yaxın vaxtlarda MDB məkanında nümayiş etdirildi və hətta Qazaxıstan hadisələrindən əvvəl də hamıya aydın idi. Rusiya Federasiyası ilə müttəfiqlik münasibətləri, habelə 43 bənddən 2-si - 6-cı və 16-cı bəndlər, - zəruri hallarda hərbi yardım göstərilməsi ilə bağlı məsələlərə birbaşa dəlalət edir. Mənim fikrimcə bu, tamamilə kifayətdir. Axı aydındır ki, KTMT-ni KTMT edən Rusiyanın orada olmasıdır. Əgər Rusiya KTMT-də olmasa, KTMT heç kəsin yadına düşməz. Hər şey bundan irəli gəlir. Rusiya ilə Azərbaycan arasında hərbi-siyasi əməkdaşlığın səviyyəsinin artırılması istiqamətində bir addım artıq atılıb. Ermənistan istisna olmaqla KTMT-nin digər üzvləri ilə bizim çox etimadlı, yaxın, dostluq münasibətlərimiz var. Fikrimcə, İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatandan sonra Ermənistanla münasibətlər də normallaşacaq. Hər halda biz Ermənistan ilə sülh müqaviləsi bağlamaq arzusunda olduğumuzu rəsmən bəyan etmişik. Yəqin ki, müəyyən mərhələdə bu, baş tutacaq. Lakin indiki geosiyasi reallıqlarda biz realist olmalı, əldə edilməsi mümkün olmayanı arzu etməməliyik. Biz Qafqazda möhkəm sülhün bərqərar olması istiqamətində irəliləməliyik. Buna görə düşünürəm ki, dünənki sənəd sizin sualınıza müəyyən dərəcədə cavab verir. Növbəti mövzuları qabaqcadan duyaraq deyə bilirəm ki, eyni sözlər Avrasiya İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı ilə bağlı suala da aiddir. Həm ekspertlər cəmiyyətində, həm də siyasi müstəvidə bu barədə də çoxdan diskussiya gedir. Lakin biz burada da onu əsas götürürük ki, bu, bizim iqtisadi maraqlarımıza nə dərəcədə cavab verəcək, çünki bizim strategiyamız və taktiki addımlarımız həmişə öz resurslarımıza, nəyə malik olmağımıza əsaslanıb. Biz özünəyetərli iqtisadiyyat yaratmağa və istər beynəlxalq maliyyə təsisatlarından, istərsə də hər hansı başqa maliyyə mədaxilindən asılı olmamağı bacarmışıq.

Buna görə də biz hər şeyi praqmatik baxımdan təhlil edəcəyik. Dünən Rusiya Federasiyası Hökumətinin başçısı ilə görüşdə bu mövzu müzakirə edilib. Bizim mövqeyimiz Rusiya tərəfə açıq çatdırılıb ki, biz, necə deyərlər, qarşımıza iki kağız vərəqi qoymalıyıq – harada müsbət cəhətlər, harada müəyyən məhdudiyyətlər ola bilər və ya bizim iqtisadi suverenliyimizə müəyyən dərəcədə düzəliş edilə bilər. Təbii ki, lehinə və əleyhinə olan məqamları təhlil edəndən sonra bizə sərfəli olan qərar qəbul ediləcək. Bununla yanaşı, deməliyəm ki, MDB üzvü olan bütün ölkələrlə, - təbii ki, Ermənistan istisna olmaqla, - azad ticarət haqqında, o cümlədən Rusiya ilə müqavilələr imzalanıb. İqtisadi və gömrük baryerlərinin yumşaldılması istiqamətində addım atılıb. Sonrasını isə, necə deyərlər, yaşayarıq, görərik. Heç nəyi tapmaca kimi tapmaq olmaz və biz heç vaxt qısa müddətdə əldə edilməsi mümkün olmayan hansısa hədəflər elan etməmişik. Lakin təbii ki, bu, bizim komandamızın daxilində müzakirələr çərçivəsində gündəlikdədir.

Marqarita Simonyan, "RT" telekanalının və "Rossiya seqodnya" Beynəlxalq İnformasiya Agentliyinin baş redaktoru: İlham Heydər oğlu, biz yeni-yeni sanksiyaların, o cümlədən personal sanksiyaların müzakirə olunduğu prosesdəyik, burada iştirak edənlərin bəzilərinin, məsələn Dmitrinin Avropaya girişi artıq qadağan edilib, mənim kimi bəzilərinə isə yəqin ki, bu gün qadağan ediləcək. Biz insanların nəyi isə etdiklərinə və ya etmədiklərinə görə, yaxud Dmitri ilə mənim kimi nəyi isə dediyimizə və ya demədiyimizə görə harayasa getməyin qadağan edilməsinə dair çox nümunə gətirə bilərik. Biz, həmçinin vətəndaşlıq əsasında ölkəyə girişə qadağa qoyulmasına dair çox nümunə göstərə bilərik, çünki müxtəlif ölkələr arasında münasibətlər müxtəlif

olur. Lakin dünyada etnik əlamətinə görə ölkəyə girişə qadağa qoyulmasına aid nümunələr demək olar ki, yoxdur. Biz hamımız bilirik ki, ermənilərin Azərbaycana girişinə qadağa qoyulub. Adətən bu, təhlükəsizlik mülahizələri ilə izah olunur. Beləliklə Azərbaycan xalqı qəribə də olsa, pis şəkildə təqdim olunur. Mənim üçün inanmaq çətindir və mən inanmıram ki, insanlar Azərbaycanda canlı etnik erməni görərsə onun üstünə atılar və onu tikə-tikə edərlər, hər halda orta əsrlərdə yaşamırıq. Siz bu məsələyə belə sivil, mədəni münasibət nümunəsi göstərmək və bu cəfəng status-kvonu, sadəcə, ləğv etmək istəməzdinizmi?

Prezident İlham Əliyev: Birincisi, deməliyəm ki, bizimlə bölüşdüyünüz informasiya yumşaq desək, həqiqətə uyğun deyil. Bizdə etnik prinsipə görə ölkəyə girişə qadağa yoxdur və erməni xalqının nümayəndələrinin Azərbaycana çoxsaylı səfərləri buna sübutdur. Onlar Avropa Oyunları kimi idman tədbirlərində iştirak edirlər. Ermənistandan olan komanda iştirak edib, mən hətta xatırlayıram ki, Ukraynanın milliyyətcə erməni olan bir nümayəndəsinə gümüş medalı şəxsən özüm təqdim etmişəm. O, qızıl medal qazanan azərbaycanlı boksçu ilə fəxri kürsüdə yanaşı dayanmışdı. Mən onun da əlini sıxıb təbrik etdim və bu, zaldakı adamların ürəyincə olmasa da, onlar məni uzun müddət alqışladılar.

Marqarita Simonyan: Mən bu əhvalatı bilirəm.

Prezident İlham Əliyev: Bax, görürsünüz. Deməli, sizin dediklərinizdə hər halda müəyyən qərəzlilik var. Ermənistan nümayəndələri, hətta etnik ermənilər Azərbaycana müxtəlif tədbirlərə gələndə də eyni vəziyyət baş verir. Bir neçə il bundan əvvəl Katolikos Qareginin səfəri olub, mən öz iş kabinetimdə onunla görüşmüşəm. O, Bakının mərkəzində erməni kilsəsində oldu və bu kilsədə erməni dilində 5 mindən çox kitabı qoruyub saxlamağımıza təəccübləndi, o, özü buna şahiddir. Mən belə nümunələri çox misal gətirə bilərəm – erməni soylu deputatlar, ictimai xadimlər, digər ölkələrin vətəndaşları. Bizdə qadağa yoxdur. Narahatlıq var, daha doğrusu, vardı ki, belə hallar xaotik şəkildə baş verəndə hansısa insidentlərin ola biləcəyi barədə müəyyən risk var. Çünki təqribən 30 il ərzində Qarabağda və Zəngəzurda bütün Azərbaycan mədəniyyəti, tarixi, dini irsi məhv edilib. Mən özümlə kitab gətirmişəm, bu, hətta kitab deyil, "Qarabağ işğaldan əvvəl və sonra" adlı fotoalbomdur. Mən onu sizə təqdim edəcəyəm, siz baxarsınız, bu, hər bir sözdən yaxşıdır, orada nə baş verib və təbii ki, çoxlu zərərçəkən, valideynlərindən, yaxınlarından məhrum olan çoxlu insanlar. Bizdə indiyədək itkin düşənlərimizin sayı təqribən 4 mindir. Əfsuslar olsun ki, onlar bizə qaytarılmır və kütləvi məzarlıqların yerləri bildirilmir.

Biz öz vətəndaşlarımızın və qonaqlarımızın təhlükəsizliyinə cavabdehik. Buna görə xahişimiz ondan ibarətdir ki, ya Ermənistan vətəndaşları, ya da erməni soyadlı vətəndaşlar Azərbaycana gələndə müvafiq orqanlar məlumatlandırılsın. Xüsusi halda Rusiyadan söhbət gedirsə, səfirlik və səfir Polad Bülbüloğlu bu təlimatları bilir. Azərbaycana gəlməyə rədd cavabı verilən hallar olub. Lakin belə hallar məhz ona görə olub ki, bu formal qaydalara riayət edilməyib.

Erməni silahlı dəstələrinin nəzarəti altında olan əraziyə təsadüfən düşmüş, öz evlərinə getmək istəyən və tutulub saxlanmış, sonra əsir götürülmüş və işgəncələrə məruz qalmış azərbaycanlıların başına gələnlər barədə danışmaq istəmirəm. Bu, başqa mövzudur. Lakin düşünürəm ki, müharibə başa çatandan sonra əgər Ermənistan rəhbərliyi sülh müqaviləsi üzərində işləməyə başlamaq barədə bizim ideyaları qəbul etsə, belə səfərlər müharibədən əvvəl olduğu kimi adi hal ala bilər. İrəvandan fərqli olaraq, Bakı həmişə çoxmillətli şəhər olub. Monoetnik dövlət olan, praktiki surətdə bütün milli azlıqların, ilk növbədə, azərbaycanlıların deportasiya edildiyi, qovulduğu Ermənistandan fərqli olaraq, Azərbaycan indiyə qədər çoxmillətli dövlətdir. Buna görə də Azərbaycanda multikulturalizm ruhu praktiki olaraq hər yerdə görünür və üstəlik, Azərbaycanda erməni millətindən olan minlərlə Azərbaycan vətəndaşı yaşayır. Onların sayı deyilən 30 mindən azdır. Yəqin ki, 30 min 10-15 il bundan əvvəl olub, bununla belə onlar var, yaşayırlar və normal yaşayırlar, heç kəs onlara heç bir iddia irəli sürmür. Buna görə də sizin sualınıza cavab vermək imkanından istifadə edərək sizi Azərbaycana gəlməyə dəvət etmək istərdim. Siz görərdiniz ki, heç bir məhdudiyyət yoxdur.

Marqarita Simonyan: Siz dediniz ki, mənim sualımda qərəzlilik var. İnanın, qərəzlilik yoxdur. Sizin dediyiniz halları mən bilirəm. Siz deyirsiniz ki, hər halda bunlar xüsusi hallardır. Onlar ölkənin Prezidentinə məlumdur – idman tədbirləri, siyasi, ictimai tədbirlər. Amma, məsələn, mənim bu sistemdə işlədiyim 20 il ərzində heç kəs oraya erməni soyadlı səs rejissorunun da daxil olduğu çəkiliş qrupu göndərə bilməyib. Əgər indi belə deyilsə, Siz erməni soyadlı məni dəvət edirsinizsə, bəlkə mən özümlə daha bir neçə həmkarımı götürüm, onlar məmnuniyyətlə gələrdilər. Mən Sizi düz başa düşdümsə, belə hallarda, əgər biz oraya qrup şəklində gəliriksə, müraciət etmək olar?

Prezident İlham Əliyev: Bəli.

Mixail Qusman: Bu, o demək deyil ki, Marqaritanın başçılıq etdiyi qrupda işləyənlərin hamısı ermənidir. Xeyr, bu, o demək deyil.

Prezident İlham Əliyev: Amma mən fikirləşirəm ki, onların əksəriyyəti ermənilərdir.

Marqarita Simonyan: Siz yanılırsınız.

Prezident İlham Əliyev: Siz də indicə yanıldınız.

Marqarita Simonyan: Mənim 6 min işçim var. Onların əksəriyyəti ingilis və amerikalıdır. Mən düz

başa düşürəmmi ki, biz oraya gələ bilərik. İlham Heydər oğlu, mənim beşinci nəslim rusiyalıdır.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, lakin mən belə başa düşdüm ki, siz indiki halda erməni kimi sual verdiniz.

Marqarita Simonyan: Mən öz əməkdaşlarını yalnız etnik əlamətə görə iki ölkəyə - erməni soyadlı insanları Azərbaycana və gürcü soyadlı insanları Abxaziyaya göndərə bilməməklə üzləşən təşkilatın rəhbəri kimi sual verdim. Sadəcə, mənə elə gəlir ki, müasir dünyada bu, düzgün deyil və indi Sizinlə söhbətimizdə hansısa etnik səviyyəyə keçməyimiz də düzgün deyil.

Prezident İlham Əliyev: Siz başladınız, mən, sadəcə, düzəliş vermək istədim, dedim ki, sizin dediyiniz düz deyil. Mən yüzlərlə belə misal göstərə bilərəm, erməni soyadlı insanlar həm çəkiliş qrupunun tərkibində, həm rəsmi nümayəndə heyətlərinin tərkibində, o cümlədən Rusiyadan, digər ölkələrdən – Fransadan, ABŞ-dan gəlirlər. Belə hallar çox olub, sadəcə, yəqin bu barədə sizin məlumatınız yoxdur. Lakin düşünürəm ki, siz öz qrupunuzla gəlsəniz, bunu yəqin edərsiniz.

Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyeva: Olarmı, mən Marqaritanın dediklərinə bir az əlavə edim.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, olar.

Mehriban Əliyeva: Bizim Moskvaya səfərimiz ərəfəsində Azərbaycan televiziyasında bir sənədli film göstərilirdi. Film bir ahıl qadın haqqında idi. Onun 79 yaşı var, Ağdama, işğaldan azad edilmiş Ağdama gəlib, öz evini axtarır. Qadın həqiqətən çox qoca idi, çətinliklə yeriyirdi və 30 dəqiqə ərzində o, praktiki olaraq göz yaşları tökə-tökə öz emosiyaları barədə, təbii ki, heç nə tapmaması barədə danışmağa çalışırdı. O, hətta evinin xarabalığını da tapmadı, yəni o, heç olmasa həmin sahəni tapmağa çalışırdı. Bu, həqiqətən tamamilə dəhşətli mənzərədir. Düşünürəm, indi imkan yaranıb, mən sizin hamınızı dəvət etmək istəyirəm. Ona görə ki, cənab Prezident kitab barədə də danışdı, lakin bunları öz gözünüzlə görmək lazımdır. Nə üçün indi bu barədə danışıram, - o qadın öz sərgüzəştini danışdı və paralel olaraq müharibədən əvvəl, birinci müharibədən əvvəl çəkilmiş kadrlar qalıb. O vaxt o qadının ailəsində toy olub, - onlar bu toyu həyətdə necə qeyd ediblər, gənc gəlini qəbul ediblər və indiki, bugünkü kadrlar. Onun gözlərindən sevinc yaşı axır: nəhayət ki, bu torpağa qovuşub. O deyirdi: “Mən bu günü gördüm. Xoşbəxtəm ki, bu günə qədər yaşadım”. Sonda həmin qadın bir ovuc torpağı götürüb öpür. İndi mən bunu ona görə danışıram ki, bunları çatdırmaq çətindir, yəqin bunu görmək, hiss etmək lazımdır ki, belə insanlar çoxdur. Birinci müharibə illərində bizdə 1 milyona yaxın qaçqın olub. Bu günü görmək arzusu ilə yaşayanların çoxu dünyasını dəyişib, sağ qalanlar üçün indi, əlbəttə, xoşbəxt günlərdir. Təbii ki, bu insanların ailələri var, tanışları var. Belə vəziyyətlər yarananda, həqiqətən Prezidentin vurğuladığı kimi, ilk növbədə, onları qorumaq lazımdır. Ona görə ki, çox vaxt biz böyük problemlərdən söz açanda ümumi şəkildə danışırıq və ayrıca insanı görmürük, - bu, bəlkə də təbiidir. Hər bir problemin arxasında yəqin ki, konkret insan dayanır, onun həyat tarixçəsi, emosiyaları dayanır və təəssüf ki, insanlar da, onların emosional fonu da fərqlidir. Məhz bu səbəbdən dövlət, - indiki halda Prezident Azərbaycan dövlətinin adından danışır, - Azərbaycana gələn hər kəsi qorumalıdır. Lakin dövlət insanların hansı emosiyalarla yaşadığını da bilir. Mən məktəbdə oxuyanda bizim sinif çoxmillətli idi – ermənilər, ruslar, yəhudilər, azərbaycanlılar... Hətta deyə bilmərəm ki, mənim sinfimdə azərbaycanlılar əksəriyyət təşkil edirdi, - yadınızdadırsa o vaxt bir sinifdə 45 şagird olurdu. Biz hamımız dostluq edirdik, əlbir idik, heç bir pislik gözləmirdik. Hesab edirəm ki, bu məziyyət Azərbaycan xalqının ən yaxşı cəhətlərindən biridir və o, yox ola bilməz. Bu gün belə olması tamamilə izah edilə biləndir və təəssüf ki, bunun baş verməsinin tarixi səbəbləri var.

Marqarita Simonyan: Sizinlə bir sinifdə oxuyan ermənilər yəqin ki, artıq Azərbaycanda yaşamırlar, onlar gələ bilərlərmi? Mən bunu soruşuram. İndi mən tarixə varmaq istəmirəm.

Mehriban Əliyeva: Əlbəttə, Marqarita, gələ bilərlər.

Marqarita Simonyan: Yəni, onlar səfirliyə müraciət etməlidirlər və gələ bilərlər.

Timur Vaynşteyn, NTV telekanalının baş prodüseri: Marqarita, bu mövzuda biz hətta səninlə danışdıq. Hətta dedim ki, mən Mehriban xanımın oxuduğu məktəbdən təqribən 150 metr məsafədə yerləşən 160 nömrəli məktəbdə oxumuşam. Bizim sinifdə də müxtəlif millətlərdən 45 nəfər var idi, özü də o zaman hələ bilmirdilər, sonralar kimin hansı millətdən olmasını öyrənməyə başladılar. Mən erməni millətindən olan məktəbli yoldaşımı konkret bilirəm, o, bir neçə il əvvəl Bakıda olub, o zaman səfirliyə müraciət edib. Bütün bunlar rəsmi idi. Aydındır ki, bizim eşitdiyimiz hallar yəqin var. Sadəcə, hadisələr olur, təəssüf ki, sosial şəbəkələrə çıxır. Lakin qlobal olaraq mümkündür. Mən yaxın vaxtlarda öz məktəbimdə oldum. Orada hər şey gözəldir. Mən hətta oxuduğum illərdən əvvəl həmin məktəbdə işləmiş pedaqoqlara rast gəldim. Hərçənd mən məktəbi bitirəndən 30 ildən çox vaxt keçib. Əlbəttə, mənim diqqət yetirdiyim, heyrətamiz faktlardan biri odur ki, məktəb indi də rus dilində işləyir. Siz dünən Vladimir Vladimiroviçlə bunu müzakirə etdiniz ki, Azərbaycanda tədrisin rus dilində aparıldığı 300-dən çox məktəb - 340 məktəb və təqribən 20 ali təhsil müəssisəsi, o cümlədən Rusiyanın məşhur universitetlərinin filialları var. Mənə elə gəlir, biz bu gün Rusiyanın müxtəlif ölkələrlə münasibətindən danışanda, vacib məsələlərdən biri məhz müttəfiqlikdir. Çünki bir çox ölkələr, təəssüf ki, həmin 1990-cı illərdə rus dilində

təhsil imkanlarını və ünsiyyətin qarşısını, ümumiyyətlə, kifayət qədər sərt şəkildə kəsdilər, bu gün biz ümumilikdə Rusiyanın bu ölkələrlə kifayət qədər mürəkkəb münasibətlərini görürük, mən keçmiş Sovet İttifaqı ölkələrindən danışıram. Siz necə hesab edirsiniz, bu tendensiya, ümumiyyətlə, necə davam edəcək?

Prezident İlham Əliyev: Bu, dövlət siyasətinin bir hissəsidir. Lakin sizin suala cavab verməzdən əvvəl mən söhbətimizin mövzusu barədə kiçik bir arayış vermək istərdim. Lap elə bu günlərdə, hətta ola bilər elə bu gün Azərbaycan parlamentinin iki üzvü İrəvanda Avronestin sessiya iclasında olublar. Onların ora getməsi üçün biz Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsi və ya Nazirliyindən, – mən bilmirəm Ermənistanda necə adlandırılır, – bu adamların təhlükəsizliyi barədə zəmanət aldıq. Bəziləri biləndə ki, onlar Ermənistandadır, iğtişaşlar başlandı. İndi buna sosial şəbəkələrdə baxmaq olar, iğtişaşlar səngimir. Mənə bu gün məlumat verdilər ki, etirazçılardan on nəfəri saxlanılıb, onlar bizim deputatlarımız üçün sadəcə, təhlükə doğurur. Bundan başqa, bu iclasın iştirakçıları üçün naharın nəzərdə tutulduğu yerdə, – orada isə təbii ki, təkcə bizim vətəndaşlar deyil, həm Avropa Parlamentinin üzvləri, həm Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrindən üzvlər var, – restoranın sahibləri azərbaycanlılara xidmət göstərməkdən imtina ediblər. Onlar Ermənistanın baş nazirini bunda ittiham edirlər ki, guya o, azərbaycanlılar Yerevana gedəcək deyən Əliyevin fikri ilə oturub-durur. Bəli, mən bunu demişəm. Onu da demişəm ki, tanklarda yox, tədbirlərə gedəcəyik. Bu, ona görədir ki, onlar özləri razılaşdırılmadan, bütün təhlükəsizlik tədbirləri olmadan getsəydilər, onların üzərində hansı Linç mühakiməsinin qurulacağını və bütün bunların nə ilə qurtaracağını təsəvvür etmək çətin deyil. Mən əminəm ki, ən azından hamının gözü qarşısında onların başlarını kəsərdilər. Buna görə biz də tədbirlər görürük. Bu mövzu, yeri gəlmişkən, Rusiya xarici siyasət idarəsinin rəhbəri Sergey Viktoroviç Lavrovun səfərləri zamanı müzakirə edilib. Mən o vaxt izah etməyə çalışdım ki, biz hər hansı ekssess baş verməsinə yol verə bilmərik və onda bizi də ittiham edəcəklər ki, kimsə kiməsə hücum edib, daş atıb, buna görə də biz məsuliyyətli yanaşmalıyıq. Əgər bunların hamısı təşkil edilib və razılaşdırılıbsa, onda buyurun, heç bir məhdudiyyət yoxdur. Üstəlik, Mehribanın dediyi tamamilə doğrudur, müharibənin yaraları sağalmayıb. Əgər bu yaralar bizdə 30 il ərzində sağalmayıbsa, təbii ki, ikinci müharibədə məğlubiyyətdən sonra erməni xalqının da yaraları indi sağalmayıb. Bunu da başa düşmək lazımdır. Biz axı, hansısa vakuumda yaşamırıq, biz insanlar arasında yaşayırıq və buna məsuliyyətlə yanaşmalıyıq. Yeri gəlmişkən, bizim, o cümlədən mənim atdığım addımlar, erməni rəhbərliyindən fərqli olaraq, barışmalı olduğumuzu bəyan etməyimiz belə məsələlərin yaranmamasına, bunun adi hala çevrilməsinə yönəlib. Yəqin ki, İkinci Dünya müharibəsi qurtarandan sonrakı ilk ildə də almanlar və SSRİ vətəndaşları bir-birinə qonaq getməyiblər. Onda da yəqin ki, müəyyən vaxt lazım olub. Təsəvvür edin, deyək ki, Ukraynanın və ya Belarusun, yaxud Smolenskin işğalı dövründə Moskvaya almanlar gəlsəydilər, onlara nə edərdilər? Yəni, bu analogiya, necə deyərlər, tam adekvatdır. Bu sözləri mövzuya qayıdaraq deyirəm.

Rus dilində təhsilə gəldikdə, bəli, bu, düşünülmüş siyasətdir. Təbii ki, biz bunu, ilk növbədə, özümüz üçün edirik, rus dilində təhsil almaq istəyənlərin – həm azərbaycanlıların, həm qeyri-azərbaycanlıların belə imkanları olsun. Bizim rus sektoru dediyimiz məktəblərə tələbat çoxdur və dediyim kimi, həmin məktəblərdə həm azərbaycanlılar, həm də qeyri-azərbaycanlılar – 140 mindən çox uşaq və ali məktəblərin rus bölmələrində 15 mindən çox Azərbaycan vətəndaşı təhsil alır. Arayış üçün deyim ki, Ermənistanda erməni millətinin uşaqlarının qeyri-erməni məktəblərində təhsil alması, ya qanunvericiliklə, ya da hansısa təlimatlarla ümumiyyətlə qadağan edilib. Bildiyimə görə, Ermənistanda cəmi bir və ya iki rus məktəbi var, onlar da hərbçilər üçündür. Necə deyərlər, baxın görün kim kimdir. Odur ki, əlbəttə, dünən imzalanmış Bəyannamədə humanitar əməkdaşlıq haqqında bənd də var, bu, qarşılıqlı əməkdaşlıqdır. Moskvaya səfərdən əvvəl mənə arayış verildi, orada deyilir ki, Rusiyada da təqribən 80 məktəbdə Azərbaycan dili bölməsi var. Biz bunu çox alqışlayırıq ki, azərbaycanlılar və Rusiya vətəndaşları, burada işləyənlər, onların uşaqları da öz dillərində təhsil ala bilsinlər. Yəni, bu qarşılıqlı proses tamamilə əməkdaşlıq ruhundadır və düşünürəm ki, Timur dediyi kimi, postsovet məkanındakı digər ölkələrlə müqayisədə, bu, məsələyə necə yanaşmaq nümunəsidir. Bu, təkcə təhsilə yox, bütövlükdə rus dilinə münasibətə aiddir. Azərbaycanda dövlət ali təhsil müəssisəsi var – Slavyan Universiteti, orada, ilk növbədə, rus dili öyrənilir, rus dili və digər slavyan dilləri üzrə müəllimlər hazırlanır.

Pandemiyaya qədər, demək olar, Bakıda hər həftə yaradıcı ziyalıların nümayəndələri çıxış edirdilər – tamaşalar, konsertlər olurdu, yəni biz bu cür qarşılıqlı əlaqədə yaşayırıq. Timur yaxşı bilir, birinci il deyil və çox vacibdir ki, bizim artıq bir dövlətdə olmadığımız illərdə yeni nəsil yetişib, biz bunu qorumağı bacardıq və bunu gələcəkdə də qorumaq üçün əlimizdən gələni edəcəyik.

Pavel Qusev, "Moskovskiy komsomolets" qəzetinin baş redaktoru: Rusiyalıların nəzərində Türkiyə istirahət üçün çox populyar yerdir. Azərbaycan burada birinciliyə nail olmaq barədə düşünürmü, alkoqollu içkilər daha yaxşı, dəniz pis deyil, meyvələr və yerdə qalan hər şey, çay - əladır. Mənə elə gəlir ki, Azərbaycan Türkiyə ilə güclü rəqabət apara bilərdi.

Prezident İlham Əliyev: Yox, əlbəttə, düşünürəm bu, ağlabatan deyil. Çünki birincisi, Türkiyənin turizm sənayesi, mən hesab edirəm, dünyada ən yaxşılarından biridir və əlbəttə, iqlim şəraiti də. Yəni, sırf iqlim şəraiti səbəbindən bizim rəqabət aparmağımız tamamilə faydasızdır. Əlbəttə ki, biz, mən düşünürəm, tamam başqa seqmenti təmin edərik. Biz buraya gələnlərin özlərini evlərində olduğu kimi hiss etmələrini təmin edərik. Türkiyəyə isə görməli yerlərə baxmaq, dənizdə çimmək, xizək sürmək üçün gedirlər. Bütün bunları da Azərbaycanda etmək olar, lakin rusiyalılar çox vaxt elə bil öz evlərinə gedirlər. Yeri gəlmişkən, pandemiyaya qədər 2019-cu ildə bizdə Rusiyanın bir milyon vətəndaşı turist kimi səfərdə olub, onlar, ilk növbədə, ona görə gedirlər ki, özlərini rahat, öz mühitində, o cümlədən dil mühitində hiss edirlər. Əlbəttə ki, sizin dedikləriniz də mövcuddur, lakin bütün başqa şərait olsaydı və bu ab-hava olmasaydı, onlar yəqin ki, gəlməzdilər. Biz hər il təqribən 15-20 faiz artım müşahidə edirdik, pandemiya bütün bunları dağıtdı, lakin ötən il yenə 15 faiz artım oldu. Odur ki, biz, sadəcə, təkcə Moskvada deyil, Rusiyada daha fəal olmalı, imkanlarımızı göstərməliyik. Yəni, Azərbaycanda istirahət ən müxtəlif formalardadır və düşünürəm ki, istənilən adam, necə deyərlər, özünə maraqlı məşğuliyyət tapa bilər, sadəcə, bunu yaxşı təqdim etmək lazımdır. Əlbəttə ki, turizm sənayesinin zəif olması bizim zəif yerimizdir. Lakin burada yəqin ki, həm də obyektiv səbəblər var. Çünki bu sahə bizim üçün nisbətən yenidir və burada kadrların hazırlığı, servis məsələləri mühüm rol oynayır. Lakin məsələn, indi Rusiya şəhərləri ilə Azərbaycan şəhərləri arasında həftədə yüz reys var, əlbəttə, bu, yaxşı göstəricidir. Mən fürsətdən istifadə edib sizin hamınızı Azərbaycana dəvət etmək istərdim, ya qrup şəklində, ya fərdi qaydada.

Mixail Qusman: Yaz gələndə, təbiət çiçək açanda, – TASS-ın təcrübəsi var, – biz bütün heyətlə Azərbaycana gələrik.

Konstantin Remçukov, "Nezavisimaya qazeta"nın baş redaktoru: Avropada olanda ATV kanalını tapdım və iki həftə hər gün xəbərlərə baxdım. Aydın oldu ki, bu, Azərbaycan xəbərləridir. Mənim o zaman türklərlə Sizin əməkdaşlığınız haqqında belə geniş məlumatım yox idi: Hər gün regional aeroport, avtostansiyalar açılır və insanlar danışır. Türkiyənin regional güc kimi rolunun dinamizmini, bəzən Rusiyanın mənafeləri ilə kəsişən və ya üst-üstə düşən maraqlar, bəzən Suriyadakı kimi münaqişəli, Ukraynaya hərbi dronların tədarükü halında olduğu kimi məqamlar nəzərə alınmaqla, dünyanın bu hissəsində tərəfdaşlar kimi Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərini səciyyələndirməyinizi xahiş etmək istərdim. Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Münasibətlər də müttəfiqlik münasibətləridir. İşğaldan azad edilən Şuşa şəhərində ötən il iyunun 15-də mən və Prezident Ərdoğan tərəfindən müttəfiqlik barədə Bəyannamə imzalandı. Bu da bizim malik olduqlarımızın formallaşdırılması idi, çünki Azərbaycan və Türkiyə arasında müttəfiqlik münasibətləri birinci il deyildi ki, mövcud idi. Türkiyə Azərbaycanı müstəqil dövlət kimi tanıyan ilk ölkə idi. Biz müstəqil dövlət kimi ən birinci addımlardan Türkiyə tərəfindən mənəvi dəstəyi hiss etdik. Son illər ərzində Prezident Ərdoğanın prezidentliyi dövründə və mənim dövrümdə, - bu dövrlər ümumilikdə daha çox üst-üstə düşür, - biz faydalı əməkdaşlıq fəaliyyətimizin əmsalını əhəmiyyətli şəkildə artırmışıq. Belə bir misal çəkim: Azərbaycan Türkiyə iqtisadiyyatına 19 milyard dollar, Türkiyə isə Azərbaycana 13 milyard dollar sərmayə qoyub. Podratçı kimi Türkiyə şirkətləri tərəfindən icra olunan çoxlu infrastruktur layihələri var. Təbii ki, mədəni yaxınlıq, dil yaxınlığı, etnik yaxınlıq – bunlar çox vacibdir. Bu, həmin bünövrədir ki, bizə bu münasibətləri misli görünməmiş səviyyəyə yüksəltməyə imkan verib.

Ancaq biz bilirik, etnik yaxınlıq, o cümlədən dil yaxınlığı əfsuslar olsun ki, heç də həmişə sıx münasibətlərin rəhni deyil. Bizim vəziyyətdə buna nail olundu, fikrimcə, uzun illər ərzində və indi də qorunub saxlanılan düzgün siyasət, bərabərhüquqlu münasibətlər sayəsində buna nail olduq. Əlbəttə, Türkiyə Azərbaycana İkinci Qarabağ müharibəsinin elə ilk günlərindən siyasi və mənəvi dəstək göstərən ölkə oldu. Həmçinin bu siyasi, mənəvi dəstəklə Türkiyə bəzi ölkələrdəki bir sıra dairələrin Azərbaycana münasibətdə düşməncəsinə hərəkətlərin birmənalı şəkildə qarşısını aldı. Biz bunu çox yüksək qiymətləndiririk. İkinci Qarabağ müharibəsinin ilk günündən, ilk saatlarından Prezident Ərdoğan bəyanatla çıxış etdi və sonra dəfələrlə Azərbaycanı dəstəkləyən bəyanatlar verdi. Təəccüblü deyil ki, indi Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun bərpası işində ən başlıca rolu Türkiyə şirkətləri oynayır, onlar bizə çox kömək edirlər.

Deməliyəm ki, biz bütün bərpa işlərini yalnız öz vəsaitimiz hesabına görürük, biz heç kimdən nə kredit qismində, nə də hansısa müftə kömək kimi bir manat, rubl və ya dollar almamışıq. Biz hər şeyi öz hesabımıza edirik, lakin podratçı kimi Türkiyə şirkətlərindən çox fəal istifadə edirik. Yeri gəlmişkən, deməliyəm ki, Rusiyanın 14 şirkəti də onlara işğaldan azad edilən ərazilərdə işləmək imkanı yaradılması istəyi ilə bizə müraciət edib. Fikrimcə, əgər bizim nöqteyi-nəzərdən baxsaq dünən imzalanan sənəd mahiyyətcə tarixi nailiyyətdir. Çünki Azərbaycan iki böyük ölkə, iki qonşusu ilə müttəfiqlik münasibətlərinə malikdir. Düşünürəm ki, başqa heç bir ölkə bununla öyünə bilməz. Mən hələ o barədə demirəm ki, NATO-ya üzv ölkə ilə və KTMT-nin de-fakto rəhbər ölkəsi ilə. Bu, əslində, nailiyyətdir və yəqin, heç kim üçün sirr deyil ki, artıq əməkdaşlığın üçtərəfli formatı da de-fakto

formalaşır. O, hələ formalaşmayıb, prezidentlər də daxil olmaqla, hələ xarici işlər nazirlərinin görüşü baş tutmayıb, lakin o, artıq formalaşır. O, ümumi maraqlar, praqmatizm və oxşarlıq əsasında formalaşır. Bizim idarəetmə sisteminin oxşarlığı, tərəfdar olduğumuz dəyərlərin oxşarlığı heç kim üçün sirr deyil. Məsələn, bizə çox xoşdur ki, prezidentlər Ərdoğan və Putin arasında olduqca etibarlı münasibətlər mövcuddur. Onların hər ikisi bu barədə açıq şəkildə danışırlar. Beləliklə, mən fikirləşirəm ki, bu münasibətləri formalaşdıracağımız o gün artıq uzaqda deyil. Xüsusən ona görə ki, Azərbaycan Rusiyanın və Türkiyənin müttəfiqidir, burada necə deyərlər, artıq növbəti addım tələb olunur. Ancaq bu, bizim işimiz deyil, lakin biz öz tərəfimizdən iki ölkənin maraqlarının yaxınlaşdırılması üzərində həmişə işləmişik.

Oleq Dobrodeyev, Ümumrusiya Dövlət Teleradio Yayımlar şirkətinin baş direktoru: İlham Heydər oğlu, mən Sizdən bunu soruşmaq istərdim. Mənim yəqin ki, ən ağır xatirələrimdən biri 1990-cı illərin əvvəllərində Bakıda olanda yüz minlərlə qaçqın barədə idi, praktik olaraq bütün şəhər, şəhərin bütün mərkəzi. Əlbəttə, Siz xatırlayırsınız. Mənim sualım belədir. Artıq 30 ildən çox müddət keçib. Aydındır ki, bu, ağlasığmaz ağrı, faciədir, lakin Siz haqlı olaraq dediniz, ən ağrılı odur ki, bu, hər bir konkret insanın üzərindən keçir. Onlar indi hansı fəallıqla geriyə qayıdırlar?

Prezident İlham Əliyev: Hələ ki, qayıtmağa yer yoxdur, çünki birincisi, hər şey dağıdılıb və ikincisi, hər yer minalanıb. Müharibənin qurtarmasından keçən bir il üç ay ərzində minaların partlaması nəticəsində ölənlərin və əlil olanların sayı 200 nəfərdən çoxdur. Müharibə başa çatandan sonra ilk aylarda Vladimir Vladimiroviç Putinin çağırışlarına baxmayaraq, baş nazir Paşinyan onlarda mina xəritələrinin olmaması barədə inadla danışırdı. Bu, yalan idi və biz bilirdik ki, minalanmış sahələrin xəritəsi var. Bir neçə aydan sonra artıq onlar etiraf etdilər ki, bəli, belə xəritələr mövcuddur, lakin onları bizə verməkdən imtina edirdilər. Əslində, bununla beynəlxalq humanitar hüququ kobud şəkildə pozur və barələrində danışdığınız qaçqınları ölümə məhkum edirdilər. Çünki insanlar 30 il gözləmişdilər, hamının qarşısını almaq, hər yolda blok-postlar qurmaq da mümkün deyildi. Yəni, dolayı yollar var, insanlar keçir, gedirlər, öz evlərinin heç olmasa xarabalığını axtarıb tapmaq istəyirlər və həlak olurlar. Minalanmış sahələrin xəritələri yekunda bizə təhvil verildi, lakin onların dəqiqliyi 25 faiz təşkil edir. Yəni, əslində, yararsızdır. Bu, başlıca problemdir ki, niyə biz artıq indi insanları qaytara bilmirik. Buna baxmayaraq, biz indi pilot layihəni icra edirik, yəqin ki, bir neçə aydan sonra Zəngilan rayonunun kəndlərindən birində həyata keçiriləcək, ilk olaraq, təqribən 200 ailə artıq bu ilin yazında oraya qayıdacaq. Sadəcə, müqayisə üçün deyim ki, biz Livanın ərazisinə bərabər ərazini bərpa etməliyik. Həmin ərazidə heç nə yoxdur, yəni, sözün əsl mənasında, hər şey dağıdılıb. Ağdam şəhərində 30-40 min insan yaşayırdı, orada xarabalıqdan başqa heç nə yoxdur. Daşları daşıyıb aparıb, satıblar. Başdaşılarını sındırıb, aparıb və satıblar. Yəni, misli görünməmiş, ağlasığmayan miqyasda vandallıq. Bütün bunlar beynəlxalq ictimaiyyətdən gizlədilib. Əfsuslar olsun ki, işğal altında olan ərazilərə dəfələrlə səfər edən ATƏT-in Minsk qrupu bunu görməməyi üstün tutub.

Beləliklə, bizim qarşıda böyük işlərimiz var – su, işıq, qaz, yollar, minalar, evlər. Biz başlamışıq, biz ötən il 1 milyard 300 milyon dollar ayırmışdıq, bu il isə eyni vəsaiti bərpa işlərinə ayırmışıq. Pilot layihə icra olunur, lakin bu, vaxt aparacaq. Deməliyəm ki, bununla paralel olaraq, işğal dövründə biz qaçqınlar üçün fəal şəkildə evlər tikirdik, hər il təxminən 5-6 min ailəni, təqribən 30 min insanı yerləşdirirdik. Yəni, onlardan təqribən 70 faizi normal yaşayır. Biz Bakıda, Sumqayıtda, Gəncədə və bir çox şəhərlərdə evlər tikirdik. Lakin onların 30 faizi hələ də uyğunlaşdırılmayan binalarda, yataqxanalarda, uşaq bağçalarında və ağır şəraitdə yaşayır. Buna görə də, ilk növbədə, bu kateqoriyadan olan insanlar geri qaytarılacaq. Artıq bizim tərəfimizdən Ağdam, Füzuli, Şuşa şəhərlərinin tikintisinin Baş planları işlənib hazırlanıb, digər şəhərlərinki də yaxın vaxtlarda təsdiqlənəcək. Hər şey plan üzrə yerinə yetiriləcək, heç bir qarma-qarışıqlıq olmayacaq. “Yaşıl enerji” prinsipi əsas götürüləcək. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun bütün zonası “yaşıl enerji” zonası və “ağıllı şəhərlər”, “ağıllı kəndlər” konsepsiyası olacaq. Bu insanlar çox gözləyiblər, bu səbəbdən onlar Azərbaycanda mümkün olan ən yaxşı şəraitdə yaşamalıdırlar. Mən konkret müddət deyə bilmərəm, hətta onlarla görüşlərdə deyə bilmərəm, onları yanıldа bilmərəm. Biz bu prosesi sürətləndirmək üçün hər gün, hər saat hər şey edirik. Lakin bizə, əlbəttə ki, kömək lazımdır, məhz minalardan təmizlənmə baxımından, hətta maliyyə yardımı deyil, texniki yardım lazımdır. Sadəcə, biz fiziki cəhətdən çatdıra bilmirik. Bizim Minatəmizləmə Agentliyimiz var, Müdafiə Nazirliyində bir neçə batalyonumuz var, FHN qrupu var. Lakin fiziki baxımdan çatmır, çünki bu, çox ləng prosesdir. Buna görə də biz beynəlxalq strukturlara kömək üçün müraciət etmişik. Lakin əfsuslar olsun ki, artıq bir il üç ay keçib, hələ də müraciətimiz cavabsız qalıb.

Konstantin Ernst, Birinci kanalın baş direktoru: Minalardan təmizlənmə işlərində Rusiya FHN-in böyük təcrübəsi var. Onlar Afrikada böyük müqavilələr götürürlər, onlarda təcrübə böyükdür.

Prezident İlham Əliyev: Onlar, ilk növbədə, treninq üzrə pulsuz kömək qismində iştirak ediblər, çünki hər şeydən ziyadə indi bizə bacardığımız qədər çox mütəxəssis hazırlamaq lazımdır ki, onlar bu işlə məşğul

olsunlar. Əfsuslar olsun ki, minalardan təmizləmə işlərini aparanlar arasında da zərər çəkənlər var. Bu, əsas problemdir.

Əlbəttə ki, itkin düşənlər, çünki İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra işğaldan azad etdiyimiz ərazilərdə 1700-dən çox həlak olmuş erməni hərbi qulluqçusu bizim tərəfimizdən tapılıb və biz onların hamısını qaytarmışıq. Birinci Qarabağ müharibəsi dövründən 3890 azərbaycanlı, o cümlədən təqribən 200 uşaq indiyədək itkin düşmüş hesab edilir. Biz erməni tərəfinə kütləvi məzarlıqların yerini göstərmələri barədə müraciət etmişik, lakin hələ cavab yoxdur. Mən bilmirəm niyə. Yəqin onlar başa düşürlər ki, orada, sadəcə, hərbi cinayətlərin sübutları olacaq. Lakin bununla belə biz tələb edirik və yeri gəlmişkən, Avropa İttifaqı da bu məsələ ilə bağlı fikrini bildirib ki, kütləvi məzarlıqların yeri bizə təqdim edilsin. Çünki ehtimal çox böyükdür ki, hər şey Qarabağdadır, bizim işğaldan azad etdiyimiz ərazilərdədir.

Yevgeni Bekasov, “Rossiya-24” telekanalının Baş redaktoru: İlham Heydər oğlu, qısa sual verəcəyəm. Hazırda spot bazarındakı qazın qiymətinin artması barədə hamınız bilirsiniz. Azərbaycan Avropa bazarına tədarükü artırmağa hazırdırmı və hansı miqdarda?

Prezident İlham Əliyev: Belə sorğular bizə mövcud vəziyyəti nəzərə almaqla Avropa komissiyasının məsul nümayəndələri tərəfindən daxil olur. Lakin məsələ ondadır ki, bizim ölkədə Avropaya tədarükə başladığımız bütün həcmlər, biz isə bunu bir ildən bir qədər artıq, Trans-Adriatik qaz kəmərinin tikildiyi zaman etməyə başladıq, hamısı artıq çoxdan, 4 və ya 5 il əvvəl kontraktlaşdırılıb. Siz yaxşı bilirsiniz, qaz elə bir məhsuldur ki, onu əvvəlcə satmaq, sonra isə hasil etmək lazımdır, ona görə də biz, sadəcə, fiziki olaraq, buna malik deyilik, yəni, bizə əlavə qazın lazım olduğunu nəzərə almamışdıq. Bizim ən böyük istehlakçımız Türkiyədir. Ondan sonra İtaliya, sonra Gürcüstan, Yunanıstan, Bolqarıstan. Biz keçən il cəmi 19 milyard kubmetr qaz ixrac etmişik, bu il daha çox olacaq. Ola bilər ki, artığı spot bazarında satılsın.

Uzunmüddətli kontraktlara gəldikdə isə bunun üçün təbii ki, biz əlavə olaraq sərmayə qoymalıyıq. Söhbət böyük həcmlərdən gedirsə, o cümlədən Trans-Adriatik qaz kəmərinin genişləndirilməsinə sərmayə qoymaq lazımdır, çünki o, bizim qazın həcminə uyğun hesablanmışdı. Bütün bunlar, təbii ki, böyük xərc və təminat tələb edir. Artıq bizə bir neçə ölkə müraciət edir, lakin onlar özləri də, yəqin başa düşürlər ki, bu, həll oluna bilməz. Spot bazarında satışlar cüzi ola bilər, həcmi artırmaq üçün isə təbii ki, potensial var. Bir neçə ildən sonra biz ən azı iki yeni yataqdan qaz hasil edəcəyik, onlardan birindən artıq gələn il. Bu qaz, təbii ki, xarici bazarda satıla bilər.

Lakin deməliyəm ki, bizim üçün ən cəlbedici tərəfdaş Türkiyədir. Birincisi, çünki biz müttəfiqik və düşünürəm ki, Türkiyə və Azərbaycan arasında qarşılıqlı fəaliyyət təsəvvür oluna biləcək ən yüksək səviyyədədir. İkincisi, Türkiyə bazarında artan tələbatdır və Rusiya iri təchizatçıdır. Bazar da böyüyür, çünki Türkiyədə qazlaşdırma prosesi gedir. Lakin yaxşı şərtlər təklif olunduğu təqdirdə, əlbəttə, biz istənilən digər variantı gözdən keçirə bilərik. Hazırda Avropada müxtəlif ölkələr arasında Türkiyədən keçməklə Rusiya, Azərbaycan və ya hər hansı digər ölkənin qazına yönəldilmiş interkonnektorların yaradılması üzrə iş gedir. Odur ki, sata biləcəyimiz həcmi dəqiq təsəvvür etmək üçün səylərimizi əlaqələndirmək planında Rusiya ilə Azərbaycan arasında fəal əməkdaşlıq da mümkündür. Başqa sözlə, bir-birimizə problem yaratmamalıyıq. Çünki qazın yüksək qiyməti həm bizim, həm Rusiyanın maraqlarına cavab verir. Buna görə düşünürəm ki, burada söhbət rəqabətdən getmir, həcmlər müqayisə olunmazdır. Lakin aydındır ki, qaz bazarında hətta kiçik həcmlər bəzən müəyyən əhəmiyyət kəsb edə bilər. Bax, bunun qarşısını almaq üçün biz prinsip etibarilə Rusiya tərəfi ilə bu istiqamətdə iş birliyi qurmağa hazırıq.

Jurnalist: Biz Pavel Nikolayeviçin sayəsində artıq aprel ayında Azərbaycana səfər barədə razılığa gəlmişik.

Mixail Qusman: TASS ənənəvi olaraq təşkilati məsələlərlə məşğul olur.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, maraq olsa, həmçinin istərdim ki, Siz işğaldan azad etdiyimiz ərazilərdə də olasınız. Hazırda, yeri gəlmişkən, artıq ikinci beynəlxalq səyahətçilər qrupu gəlir, üstəlik, onlar bizim onlara yardım etməyimizi xahiş edirlər, yəni, biz onları çağırmırıq, onlar özləri gəlirlər. Nomad Maniya beynəlxalq səyahətçilər qrupu vardır. Bu, yəqin ki, heç bir yerdə görə bilməyəcəyiniz bir mənzərədir. Bu, əslində, ağır, çox ağır sınaqdır. Müharibədən dərhal sonra ilk dəfə biz Mehribanla orada olanda bunu gördük. Onu heç nə ilə müqayisə etmək olmaz. Yenə də deyirəm, dağıntının miqyasını təsəvvür etmirdik, biz güman edirdik, bilirdik, orada binoklla nəyisə görmüşdük, lakin bunun bu qədər kütləvi xarakter daşıdığını təsəvvür etmirdik.

Mixail Qusman: İlham Heydər oğlu, Azərbaycanın COVID-19-la necə mübarizə apardığını mən şəxsən özüm bilirəm və ÜST yüksək qiymət verib. Hazırda vəziyyət necədir?

Prezident İlham Əliyev: Mən düşünürəm ki, bu suala Mehriban cavab versə, daha məqsədəuyğun olar, çünki bizdə bu məsələ ilə o, məşğul olur.

Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva: Hazırda vəziyyətə görə demək olar ki, Azərbaycanda son dalğa azalmaqdadır. Lakin maraqlıdırsa, mən bir qədər təcrübəmiz barədə danışa bilərəm, çünki Azərbaycan da

daxil olmaqla, bütün ölkələrin qarşılaşdığı vəziyyət qeyri-adi idi və problem çox böyük idi. İki ildən bir qədər artıq müddət keçəndən sonra hazırda bizdə müəyyən təcrübə var və mən onu bölüşə bilərəm. Bütün bunlar başlayanda, 2020-ci ilin fevral-mart ayları idi. Yəqin ki, hamınız xatırlayırsınız, müxtəlif versiyalar var idi, kimsə inanırdı, kimsə dərk edirdi, kimsə anlamırdı, inkaretmə mövcud idi. Fevral ayının sonunda biz aydın şəkildə dərk edirdik ki, nəyisə həqiqətən də çox ciddi hadisə baş verir və bu, qeyri-ordinar, təxirəsalınmaz tədbirlərin görülməsini tələb edir. Mən hesab edirəm ki, sonrakı işin uğurlu həyata keçirilməsinin başlıca səbəblərindən biri yəqin ki, çox peşəkar qərargahın, komandanın tez bir zamanda yaradılmasına nail olmağımızdır. Üstəlik, aydın idi ki, burada yalnız tibb işçiləri ilə kifayətlənmək olmaz, diapazon tamamilə genişdir və hökumət üzvləri, ekspertlər, gənc alimlər, xüsusilə riyaziyyatçılardan ibarət qrup toplandı. Çünki artıq o vaxt aydın idi ki, hesablamaq, proqnozlaşdırmaq lazım olacaq.

Lakin cənab Prezident sağ olsun, o, dərhal tövsiyələri dinləməyə başladı. Beləliklə, biz birinci mərhələdə sərhədlərin bağlanması barədə qərarı kifayət qədər tez qəbul etdik. Mart ayı idi. Bu, əlbəttə, müəyyən dərəcədə kömək etdi, lakin hadisələrin sonrakı gedişi göstərdi ki, güclü, ciddi karantin rejimləri nə dərəcədə kifayət imiş. Bundan başqa tez bir zamanda daha bir vacib tədbir görülməli idi və komanda bu işin öhdəsindən gəldi. Təbii ki, səhiyyə sahəsində bizim zəif yerlərimiz gözdən keçirilməli idi, çünki əsas problem – səhiyyə sistemində kollaps idi və artıq təxminən aprel ayında bizdə nəyin çatışmadığını bilirdik. Biz qısa müddətdə on, sonradan isə daha iki – cəmi 12 modul tipli xəstəxana ala bildik. Əlbəttə, yenə vəsait ayrılmışdı. Həmin xəstəxanalar çox qısa müddətdə ölkəyə gətirildi və yığıldı. Bir ildən sonra, ilk ilin təcrübəsinə əsaslanaraq, hansı avadanlığın, hansı xəstəxanaların bizə lazım olduğunu biz dəqiq bilirdik. Məsələn, pandemiyanın ikinci ilində biz artıq sırf reanimasiya çarpayıları ilə təchiz olunmuş modul tipli xəstəxanalar sifariş edirdik, çünki aydın oldu ki, adi çarpayılarla problem olmayacaq, reanimasiya çarpayıları ilə isə ola bilər.

Yəqin əsas aspektlərdən biri ondan ibarətdir ki, bu komanda işləyirdi. O, indiyə qədər işləyir. Deyə bilərəm ki, onların bu günə qədər verdiyi proqnozlar 90-95 faiz düz çıxıb. Yəni, biz hər bir dalğanı gözləyirdik. Bizdə nə vaxt artım, nə vaxt azalma, nə vaxt pik olacağı barədə xəta bir həftə ola bilərdi. Bu, bizə çox kömək edirdi, çünki hökumətin müəyyən təcili tədbirlər, karantin tədbirləri görməsi lazım olanda, müddətləri düzgün hesablamasına imkan verirdi. Təbii ki, bununla paralel olaraq zəruri tibbi avadanlıq və dərmanlar alındı. Birinci ilin sonuna, hətta ortalarına doğru artıq aydın oldu ki, söhbət vaksinasiyadan gedir. Burada da həmkarlarımız sürətlə əlaqə saxlaya bildilər. Səhv etmirəmsə, dünyada birinci vaksinasiya 2020-ci ilin dekabrında Amerikada, gərək ki, Birləşmiş Ştatlarda həyata keçirilib. Bizdə vaksinasiya 2021-ci il yanvarın 18-də başlandı. Yəni, ölkəyə vaksinlər kifayət qədər tez çatdırıldı. Bunlar Çin vaksinləri, növbəti mərhələdə Rusiya vaksinləri idi. COVAX layihəsi xətti ilə Avropa vaksinləri də aldıq. Yəni, vaksinləri seçmək imkanı vardı. Təbii ki, vaksinasiyanın könüllü olacağı qərara alındı və seçim vardı. Burada, əlbəttə, ikinci aspekt çox vacibdir. Hesab edirəm ki, Mixailin dediyi kimi, bizim təcrübəmizi uğurlu hesab etsək, yəqin ki, cəmiyyətlə düzgün kommunikasiya çox vacib aspektdir. Ona görə ki, situasiya insanlar üçün yeni, çox cəhətdən qorxulu idi. İnkar edənlər də vardı, hər yerdə olduğu kimi, prinsip etibarilə müxtəlif konspiroloji versiyalar vardı. Bizə nə kömək etdi? İlk növbədə, bizə kömək edən bunu başa düşməyimiz oldu ki, qərargahdan daxil olacaq ismarıclar tamamilə dürüst olmalıdır, biz onları elə yoxlamalıyıq ki, sonradan dəyişməyək. Ona görə ki, belə vəziyyətdə dediyimizi etmək çox vacib idi. Bu halda da mən yenə Prezidentə minnətdaram, çünki o, insanlara, ictimaiyyətə müraciət edir və bu ismarıcları verirdi. Əlbəttə, burada insanların Prezidentə etimadı öz rolunu oynadı. COVID ilə bağlı vəziyyətdə bu etimadın nə dərəcədə vacib olması bir daha təsdiqləndi, ona görə ki, Prezidentdən eşidilənlər birmənalı həqiqət kimi qəbul edilirdi. Əlbəttə, skeptiklər, skeptik əhval-ruhiyyəli insanlar vardı, az sayda vaksin əleyhdarları var. Lakin bütövlükdə biz ciddi ziddiyyətlərdən və ya iğtişaşlardan qaça bildik. Bizdə insanlar vaksin vurdurmağa getdilər və yetərincə intizamlı şəkildə vaksinləndilər. Bu günə qədər bizdə yaşı 18-dən yuxarı olan insanların təqribən 70 faizi iki doza vaksin alıb. Ona görə ki, bizdə əsasən yaşı 18-dən yuxarı olan insanlar vaksinlənir. Uşaqlar üçün vaksinləmə yalnız valideynlərin qərarı ilə həyata keçirilir, məcburi vaksinləmə yoxdur. Səhiyyə Nazirliyi belə də elan edir ki, bu, yalnız valideynlərin qərarı ilə həyata keçir. Ona görə də bu iki tədbirin kompleksi ən optimal ssenari üzrə hərəkət etməyə imkan verdi. Əlbəttə, belə bir ehtiyatlı optimizm var ki, "omikron" epidemiyanın sonu ola bilər. Bununla bərabər, başqa versiyalar da səslənir. Deyirlər ki, virusun daha artıq təhlükəli, daha ölümcül yeni versiyaları yarana bilər. Lakin bütövlükdə keçilmiş yolu təhlil edərək bu gün mən bu iki komponenti əsas hesab edirəm: tezliklə yüksək iş qabiliyyətli, çox düzgün komanda yaratmaq, - vurğulamaq istəyirəm ki, bu komanda təkcə həkimlərdən ibarət olmamalıdır, - ikincisi, biz cəmiyyətə fikrimizcə, çox yoxlanılmış və çox düzgün ismarıclar vermişik. Bu, öz təsirini göstərib. Bu, elə mövzudur ki, fürsətdən istifadə edib, hamıya cansağlığı arzu etmək istəyirəm. Ona görə ki, əlbəttə,

bu iki il hamı üçün çox mürəkkəb olub. Kimlərinsə daha uğurlu sağalmasına baxmayaraq, təəssüf ki, kimlərinsə müalicəsi nisbətən uğursuz olur, insanlar vəfat edir. Bizdə də ölənlər olur. Çox ümid etmək istərdim ki, biz artıq bu bəlanın sonuna yaxınlaşırıq.

Mixail Qusman: Mehriban xanım, qeyd etmək lazımdır ki, cənab Prezident televiziya formatında müraciət edirdi, yaşı "18+" olanlar isə Sizin yazdıqlarınızı sosial şəbəkələrdə oxuyurdular. Obyektivlik naminə həm də daim sosial şəbəkələr vasitəsilə müraciət edirdilər.

Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva: Bax, məhz bu, çox vacibdir. Ona görə ki, yadımdadır, bu iki il ərzində Prezidentin keçirdiyi müxtəlif tədbirlərin istər pandemiyaya, istərsə təbabətə aidiyyəti yox idi. Lakin mən hər dəfə ondan xahiş edirdim ki, həmin məqam üçün mühüm tezis hazırlayım, bu və ya digər formada xahiş edirdim ki, bu tezis səsləndirilsin, bilirəm ki, insanlar qulaq asır və inanırlar. Bu da real təsirini göstərdi. Bax, bu, çox kömək etdi.

Prezident İlham Əliyev: Yeri gəlmişkən, biz beynəlxalq səviyyədə də həm kömək edən, həm də "vaksin millətçiliyi"nə qarşı çox fəal çıxış edən azsaylı ölkələrdən biriyik. Mən beynəlxalq tribunalardan çıxışlarımda dəfələrlə demişəm, rəqəmlər gətirmişəm ki, inkişaf etməkdə olan ölkələr arasında vaksinasiya səviyyəsi inkişaf etmiş ölkələrlə müqayisədə onlarca dəfə aşağıdır. Üstəlik, inkişaf etmiş bəzi ölkələr, xüsusən ilk dövrdə, bu vaksinlərin çatışmadığı, onları əldə etməyin çox çətin olduğu dövrdə onları külli miqdarda alıblar və almaqda davam edirlər. Mehriban deyir ki, biz yanvarda başlamışıq, lakin bu, çox çətin idi, çünki o vaxt, ümumiyyətlə, vaksinləri olanlar az idi, biz regionda birincilərdən biri olduq. Məhz yardım göstərmək, inkişaf etməkdə olan ölkələrə kömək göstərmək üçün biz başçılıq etdiyimiz Qoşulmama Hərəkatının Zirvə görüşünün keçirilməsi təşəbbüsünü, sonra isə Qoşulmama Hərəkatının adından Azərbaycanın təşəbbüsü ilə BMT-nin Baş Assambleyasının xüsusi sessiyasının keçirilməsi təşəbbüsünü irəli sürdük və bu sessiya keçirildi. Həmçinin nəinki başqalarına kömək etməyən və yalnız özü haqqında düşünən, həm də onlara lazım olduğundan qat-qat çox vaksin alan ölkələri qınayan müvafiq qətnamələr qəbul edildi. İndi mən həmin ölkələrin adlarını çəkmək istəmirəm, bu statistika bizdə var. Bu, qəbul edildi. Ona görə ki, həqiqətən qlobal mənzərəyə nəzər salsaq inkişaf etmiş ölkələr, - təbii ki, Avropa ölkələri, - özlərini tam təmin ediblər, amma belə adlanan üçüncü dünya ölkələrinin çoxunda hətta kimin ölməsi, kimin qalması statistikası belə aparılmır. Onlar, sadəcə, taleyin ümidinə qalıb. Biz təqribən 80 ölkəyə maliyyə yardımı və humanitar yardım göstərmişik. Bir çox ölkələrə vaksinlərlə - həm Çin vaksini, həm AstraZeneca ilə yardım göstərmişik və göstərməkdə davam edirik. Biz Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatına (ÜST) ilk növbədə, Qoşulmama Hərəkatının üzvü olan ölkələrdə vaksinasiya üçün 10 milyon dollar könüllü ianə ayırmışıq və ÜST özünün açıq çıxışlarında Azərbaycanı həm daxildə, həm də kənarda nümunəvi ölkə kimi qiymətləndirib. Ona görə bu beynəlxalq format da çox vacibdir. Mən bilirəm ki, Rusiya da çox fəal kömək edib və edir. Yeri gəlmişkən, Rusiya bizə də həm PZR testləri ilə kömək edib, həm həkim briqadaları, həm də "Sputnik V" vaksini göndərib. Biz bilirik ki, bəzən ölkə daxilində də "Sputnik V" vaksini çatışmır, lakin bizim üçün artıq 220 min doza ayrılıb. Əlbəttə, bizim istifadə etdiyimiz 12 milyon doza ilə müqayisədə bu, kiçik miqdardır, lakin hər halda bu da dostluq jestidir. Biz bunu belə qəbul etmişik.

Mixail Qusman: İlham Heydər oğlu, Siz Qoşulmama Hərəkatını xatırlatdınız. Bu Hərəkat daha çox 1960-cı illərdə populyar idi. Siz dediniz ki, indi Hərəkata Azərbaycan sədrlik edir. Dünya arenasında Qoşulmama Hərəkatının yeni amil kimi yaranması meyli varmı? Çünki bu, onunla bağlıdırmı ki, ona Azərbaycan sədrlik edir. Lakin prinsipcə müasir dünyada yeni qüvvə kimi bu, nə qədər aktualdır?

Prezident İlham Əliyev: Fikrimcə, buna tələbat var. Biz bu missiyaya çox məsuliyyətlə yanaşmışıq. Mən, əlbəttə, bizi heç kimlə müqayisə etmək istəmirəm. Lakin siz də qeyd etdiniz ki, müəyyən mərhələdə Hərəkat öz dinamikliyini itirdi. Yəqin ki, bu, nəsillərin dəyişməsi ilə əlaqədar idi. Hər halda Qoşulmama Hərəkatının başlanğıcında Tito, Nasir... durmuşdular.

Mixail Qusman: Bandaranaike...

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, bu xadimlər siyasi arenadan getdikdən sonra yəqin ki, müəyyən boşluq əmələ gəldi. Lakin beynəlxalq ictimaiyyətin belə qütbləşməsi də ümumilikdə ehtimal ki, öz rolunu oynayıb, çünki o, necə isə yavaş-yavaş sönməyə başladı. Biz nisbətən yeni üzvük. Biz 10 ildən bir az artıqdır ki, seçilmişik və sözün əsl mənasında, bir neçə ildən sonra bizə belə etimad göstərildi, yekdilliklə seçildik. Bizə özümüz daxil olmaqla, 120 ölkə səs verdi. Bizim missiyamızın hansı dərəcədə uğurlu olmasını deyə bilmərik. Lakin sədrliyimizin bir il uzadılması faktı yenə də bizim öz funksiyamızı yerinə yetirməyimizdən xəbər verir. Bakıda, sədrliyi öz üzərimizə götürdüyümüz sammitdə mən dedim ki, biz beynəlxalq hüququ, ədaləti qoruyacaq və üzv ölkələrin maraqlarını müdafiə edəcəyik. Biz bunu edirik. Biz beynəlxalq hüququ və ədaləti 2020-ci ildə bərpa etdik, üzv ölkələrin maraqlarını isə öz imkanlarımız hüdudunda müdafiə edirik. Dediyim kimi, humanitar-maliyyə yardımı və qlobal arenada mühüm tezislərin artikulyasiyası ilə. Hesab edirəm ki, Hərəkatın institutlaşdırılması istiqamətində müəyyən addımların atılması üçün potensial mövcuddur. Çünki bu, təşkilat deyil, Hərəkat adlandırılıb. Həm

ölkə daxilində, həm də bəzi ölkələr arasında ziddiyyətlər olmasına baxmayaraq, hər halda bu, BMT-dən sonra ikinci təşkilatdır. Lakin Azərbaycanın həm vicdanlı üzv kimi və rəhbər kimi rolu artıq tanınıb. Bir daha deyirəm ki, Hərəkatın bütün üzv ölkələrinin bizi iki dəfə dəstəkləməsi, - ölkələr arasında çox ciddi qarşıdurmalar mövcuddur, - məhz bizim xarici siyasətimizin qarşıdurmasız kursundan xəbər verir, əksinə, bu siyasət əməkdaşlığa və imkanlar çərçivəsində köməyə hədəflənib. Bu istiqamətdə işləyən bizik. Fikrimcə, məkan mövcuddur və biz onun içərisinə çox səmərəli şəkildə yerləşə bilərik.

Mixail Petrov, TASS agentliyinin baş redaktoru: İlham Heydər oğlu, icazə versəniz, bugünkü görüşümüzə nə ilə başlamağımıza qayıtmaq istərdim. Belə alındı ki, Siz Rusiya tərəfindən Donetsk respublikalarının tanınmasından sonra Prezident Putin ilə ünsiyyətdə olan ilk xarici dövlət liderisiniz. Aydındır ki, biz, əlbəttə, hamımız Prezidentin Bəyanatını, Rusiya Prezidentinin televiziya müraciətini eşitdik. Lakin bununla belə Siz vəziyyəti daxildən bilirsiniz və Putin ilə danışıqlardan sonra Siz ukraynalı həmkarlarınızla, türkiyəli həmkarınızla daim kontaktda olursunuz, hər halda, bu hadisəyə cəlb edilmiş olursunuz. Bu biliyinizlə, böyük təcrübənizlə Sizin proqnozunuz necədir? Aydındır ki, bu, ikitərəfli Rusiya-Ukrayna vəziyyəti deyil, bu vəziyyət bütün dünyaya aid edilir. Bundan sonrakı inkişafı Siz necə görürsünüz? Bu, zaman etibarilə nə qədər davam edəcək? Həm region üçün və həm də bütün dünya üçün bunun nə dərəcədə ciddi fəsadları olacaq? Mən, əlbəttə, Sizdən danışıqlarda səslənən qapalı məlumatlardan söhbət açmağınızı xahiş etmirəm. Lakin bununla belə Sizin bu məsələyə verdiyiniz şəxsi qiymət necədir?

Prezident İlham Əliyev: Bilirsiniz ki, proqnoz vermək mən tərəfdən çox məsuliyyətsizlik olardı, çünki mən həmişə faktlardan istifadə etməyin, baş verən vəziyyəti bizə aid olan sahədə dəyərləndirməyin, bu vəziyyətin Azərbaycan üçün maksimum əlverişli formalaşması üçün mümkün olan hər şeyi etməyin tərəfdarıyam. Düzünü desəm, Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlər, bu münasibətlərin necə cərəyan edəcəyi barədə proqnoz vermək mənim üçün çətindir. Çünki bütün bunlar təzədir. Bizim bəyanatlarımız və sülhün bərqərar olmasına hədəflənməyimiz hələ ki, erməni rəhbərliyi tərəfindən ən azı açıq şəkildə qəbul edilmir. Buna görə də bu yaxınlarda baş verən hadisələr nəzərə alınmaqla dünyada vəziyyətin necə inkişaf edəcəyini proqnozlaşdırmaq çox çətindir. Fikrimcə, təkcə mənə deyil, bilavasitə bu prosesə cəlb edilənlərə də çox çətindir. Çünki hər şeyi və bütün əsas ölkələrin hərəkətini qabaqcadan görmək çox çətindir. Hətta İkinci Qarabağ müharibəsi başlananda, hətta o potensialla - həm siyasi, həm hərbi, həm iqtisadi potensialla biz hər şeyi qabaqcadan nəzərə ala bilmirdik. Çünki müharibəni qabaqcadan proqnozlaşdırmaq mümkün deyil. Çünki təsdiqlənmiş planlar çərçivəsində gedirdik və yolumuzdan çıxmırdıq, lakin bu axında müxtəlif dolambaclar vardı. Rusiya ilə Ukrayna arasında vəziyyət barədə də bunu demək olar. Hər şey o qədər təzədir ki, hələ aparıcı paytaxtlardan biz yalnız təbii ki, büsbütün zidd bəyanatlar görürük. Vəziyyətin necə cərəyan edəcəyini deməyə çətinlik çəkirəm. Rusiyaya qarşı da sanksiyalar nədən ibarət olacaq? Axı, Qərb hələ də bunları elan etməyib. Yəni, hansısa eyhamlar edilir.

Mən eşitdim ki, sanksiya elan etmək istəmirlər, guya hesab edirlər ki, bu, onların elan olunmamasının qarşısının alınması amili ola bilər, elan isə onların nöqteyi-nəzərindən əl-qolu açacaq. Lakin bu, sizin kimi mənim də həm Rusiya televiziyasına, həm Türkiyə televiziyasına, həm də Britaniya televiziyasına, mənim linqvistik bacarıqlarım imkan verdiyi qədər baxaraq çıxardığım elə həmin təhlildir. Mən hansısa analogiyalar və analiz, vəziyyəti bilmək nöqteyi-nəzərindən sizdən çox məlumata malik deyiləm, çünki biz Rusiya ilə çox sıx işləyirik, Ukrayna ilə də bizim münasibətlərimiz inkişaf edir. Nəyisə təxmin edə bilərəm, lakin əminəm ki, dediyim kimi, bilavasitə cəlb edilənlər hər şeyi proqnozlaşdıra bilməzlər. Bunun üçün planları bilmək lazımdır. Bunun üçün Rusiya rəhbərliyinin planlarını, Ukrayna rəhbərliyinin planlarını, imkanlarını bilmək lazımdır. Biz Qərbin reaksiyasını o, praktik müstəviyə - bəyanatlardan fəaliyyətə keçəndə təxmin edə bilərik. Hələ ki, bütün bunları proqnozlaşdırmaq çox çətindir, lakin birmənalıdır ki, bu, uzunmüddətli prosesin başlanğıcıdır. Birmənalıdır ki, Rusiya Federasiyasının Prezidenti bu qərarı qəbul edəndə, yəqin düşünürəm ki, o da bu prosesin uzun olduğunu nəzərə alıb. Mən hesab edirəm ki, Rusiya özünün potensialı, coğrafiyası, imkanları ilə istənilən növ sanksiyaya davamlıdır. Bu, mənim şəxsi fikrimdir və bu, Rusiyaya tətbiq edilmiş həmin sanksiyalarla təsdiq edilir. Əslinə baxanda həmin sanksiyalar Rusiya istehsalçılarına idxaldan asılılığı azaltmaqda kömək etdi. Yəni, mən birmənalı əminəm ki, sanksiya yolu səmərəsizdir. Əlbəttə, o, Rusiya iqtisadiyyatına sözsüz ki, zərər vuracaq. Prezident Putin bu qərarı qəbul edəndə, yəqin ki, o, bunun hamısını hesablayıb. Lakin bu, həmin sanksiyaları tətbiq edənlərə də birmənalı şəkildə zərər vuracaq. Çünki ixrac üçün, özü də yüksək texnologiya məhsulları üçün ikinci belə perspektivli bazar tapmaq çətindir. Bu, mənim deyə biləcəyim maksimum bundan ibarətdir. Bu mövzunu 30 il ərzində bizə hər zaman çağırış edilən məlum ifadələrlə bitirmək istəyirəm: “Bütün məsələləri sülh yolu ilə həll etmək lazımdır”. Biz bunu 30 il eşitdik, 30 il çalışdıq, lakin heç nə alınmadı. Buna görə də, əlbəttə, istərdik ki, hər şey sülh yolu ilə həll edilsin, lakin bu, həyatda, təəssüf ki, heç də hər zaman, mümkün olmur.

Mixail Qusman: İlham Heydər oğlu, Sizə bir texniki sual verməк olarmı? Bildiyiniz kimi, bizim bu görüşlər ənənəvi olaraq "off the record" formatında keçirilir. Bu gün isə bizim görüş bir növ yarım "off the record" formatında alınıb. Sonuncu sualı TASS agentliyinin baş redaktoru verdiyinə görə, biz həmkarlarımıza Sizin söhbətinizdən özlərinin, necə deyərlər, praktiki fəaliyyətində istifadə etmələrinə icazə verə bilərikmi?

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə. Mən dediyim hər bir sözə görə məsuliyyət daşıyıram.

Mixail Qusman: Bu çıxışdan ümumi məkanda istifadə etmək olarmı?

Prezident İlham Əliyev: Birmənalı şəkildə olar.

Mixail Qusman: Mən Prezidentə sual vermək istəyirəm. Gəlin məsləhətləşək, həmkarlar?

Prezident İlham Əliyev: Mən öz praktikam barədə danışaram. Azərbaycan cəmiyyətinin müxtəlif kateqoriyalarının nümayəndələri ilə və media, - Azərbaycan və xarici media, - təmsilçiləri ilə mənim bütün söhbətlərim açıq keçirilir. Yəni, mən heç nəyi gizlətmirəm. Mən nə düşünürəmsə, onu deyirəm, öz sözlərimə görə cavabdehəm və düşünürəm ki, bu gün burada elə bir söz deyilməyib ki, ona görə bizlərdən kim isə xəcalət çəksin. Əksinə, mənim fikrimcə, biz çox mühüm məsələləri aydınlaşdırdıq. Mən Azərbaycanın mövqeyini bütün məsələlər barədə yetərincə dürüst ifadə edirəm və bağlı qapılar arxasında öz həmkarlarıma dediklərimi bu və ya digər dərəcədə açıq şəkildə də deyirəm. Ona görə indiki halda mən aşkarlığın tərəfdarıyam. Bəs siz?

Mixail Qusman: Onda indiki halda "off the record" formatını ləğv edirik. Bu istisnaya görə sağ olun. Bu, o deməkdir ki, qabaqcadan xəbərdarlıq edirəm, növbəti dəfə biz yenidən qayıdacağıq.

Prezident İlham Əliyev: Bəlkə ənənələrin əsasını siz qoyursunuz?

Mixail Qusman: İlham Heydər oğlu, heç də hamı bizimlə Sizin kimi açıq olmur, heç də hamı.

Prezident İlham Əliyev: Mən bilmirəm, siz ki məsuliyyətli insanları, dövlət başçılarını dəvət edirsiniz. Düşünmürəm ki, onlar sizə bir söz desinlər, ictimaiyyətə nə isə başqa söz.

Mixail Qusman: Bəziləri hətta bizim suallarımızı bilirlər. Belə də olur.

Prezident İlham Əliyev: Xeyr, mən hər bir suala cavab verməyə hazıram. Bir daha deyirəm, məndən ötrü hər hansı qapalı mövzu yoxdur. Xarici siyasətə gəldikdə isə, o cümlədən sizin qeyd etdiyiniz kimi, vəziyyətin həssaslığı nəzərə alınmalıdır. Buna görə düşünürəm ki, bu, düzgün yoldur. Çünki bu, hər hansı ikimənalı şərhi və hər hansı interpretasiyanı istisna edir. Mən öz mövqeyimin ən yaxşı interpretasiyasını özüm verə bilərəm, odur ki, belə də edirəm. Qəribə olardı ki, biz burada görüşək, sonra isə Azərbaycanda fikirləşsinlər, tapmaca tapsınlar, onlar orada bağlı qapılar arxasında nə barədə danışıblar?

Sergey Mixaylov: Biz lap yaxın vaxtlarda Sizin bütün dünyada ardıcıl müsahibələrinizi müşahidə etmişik.

Prezident İlham Əliyev: Elədir.

Sergey Mixaylov: Məlum hadisələr haqqında müsahibələrinizin hamısını diqqətlə izləmişik.

Prezident İlham Əliyev: Fikrimcə, bütün prezidentlik illərim ərzində hər hansı dövrdə olduğundan daha çox müsahibəm olub.

Sergey Mixaylov: Bu zaman kəsiyi ərzində müsahibələr qalan bütün müddətdəkindən çox olub.

Prezident İlham Əliyev: Azərbaycanda məni hətta bəzən tənqid edirdilər ki, nə üçün mən nadir hallarda müsahibə verirəm. Hesab edirəm ki, müxtəlif tezislərlə və müxtəlif məsələlərlə əlaqədar kifayət qədər çıxış edirəm. Sadəcə, hesab edirdim ki, mən demək istədiklərimin hamısını çıxışlarımda demişəm. Lakin müharibə xüsusi vəziyyətdir, buna görə belə etməli oldum.

Sergey Mixaylov: Bu dövrdə müsahibələrinizin sayı misli görünməmiş dərəcədə çox olub.

Prezident İlham Əliyev: Yeri gəlmişkən, TASS agentliyi sağ olsun ki, sizin vasitənizlə öz baxışlarımı çatdırmağa imkan verib.

Mixail Qusman: Bu əyləşən xanım Sizdən müsahibə götürəndir.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, tanıdım. Çox vacib idi. Ona görə ki, bilirsiniz, biz müstəqilliyin lap ilk dövründən müəyyən informasiya boşluğu ilə üzləşmişik. Üstəlik, əgər bu, sadəcə, vakuum olsaydı dərd yarı idi, biz öz fəaliyyətimizin düzgün interpretasiya edilməməsi ilə üzləşdik. Yeri gəlmişkən, biz indiyə qədər bunu hiss edirik, təkcə qərb ölkələrində deyil, həm də başqa ölkələrdə. Bəzən bilməmək səbəbindən, bəzən də qərəzli şəkildə bizim ölkə daxilində və beynəlxalq arenada nə etdiyimizi düzgün interpretasiya etmirlər. Buna görə son vaxtlara qədər bizim üçün əsas problemlərdən biri məhz Qarabağ münaqişəsi haqqında həqiqətin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması idi. Məhz ictimaiyyətə, çünki siyasi strukturlar hər şeyi çox gözəl bilirdilər. Lakin bu, sadəcə, onları qane edirdi – nə müharibə, nə sülh, faydasız danışıqlar, 30 ildir ki, Minsk qrupu gəlir, gedir. Yeri gəlmişkən, bu il onlar 1992-ci ildən bəri fəaliyyətlərinin yubileyini qeyd edəcəklər. Buna görə biz Qarabağda baş verənlər barədə həqiqəti geniş ictimaiyyətə, ekspert cəmiyyətlərindəkilərə, ictimai əhval-ruhiyyəni formalaşdıranlara çatdırmalı idik. Məhz həqiqəti, təəssüf ki, illər boyu təqdim edilənləri yox, müharibə dövründə bunu edə bildik. Bacardıq. Çoxları deyir ki, biz informasiya müharibəsini udmuşuq. Lakin biz elə müharibə aparmamışıq. Biz, sadəcə, imkan qazandıq, dünyanın diqqəti bu müharibəyə yönəldiyinə görə biz, sadəcə, həqiqəti demək imkanı qazandıq. Erməni tərəfindən fərqli olaraq biz öz xalqımıza da, ictimaiyyətə də həqiqəti deyirdik. Buna görə mən həm

sizə, həm də bu imkanı yaradan digər Rusiya KİV-lərinə təşəkkür edirəm. Dmitri Konstantinoviçə xüsusi təşəkkürümü bildirirəm ki, o, efirdə Paşinyan ilə olmağa və necə deyərlər, öz mövqeyimizi Rusiya və bir sıra qərb televiziya tamaşaçılarına çatdırmaq imkanı verdi. Hərçənd deməliyəm ki, mənim ünsiyyətdə olduğum qərb KİV-lərinin demək olar ki, hamısı Azərbaycana qarşı qərəzli əhval-ruhiyyədə idilər və onların suallarında nə isə öyrənmək arzusundan daha çox ittihamlar səslənirdi. Bununla belə bu, hər halda həmin məkana daxil olmağımıza imkan verdi. Fikrimcə, dünyada bütövlükdə kifayət qədər tezliklə yeni reallıqları qəbul etdilər, o cümlədən ona görə ki, kimin haqlı olması, kimin işğala məruz qalması, kimin öz torpağında vuruşması, kimin işğalçı olması aydın idi. Bax, buna görə Sizə və sizin həmkarlarınıza təşəkkür edirəm. Onu da deməliyəm ki, Rusiya media məkanı bütövlükdə neytral olub. Əlbəttə, bəzi şəxsi məqamlar istisna olmaqla bütövlükdə neytrallıq tamamilə qorunub saxlanıb. Buna görə də təşəkkür edirəm, çünki heç də həmişə belə olmayıb.

Mixail Qusman: Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Siz sağ olun.

Mixail Qusman: Sizə bir hədiyyəmiz var. Bunu həmkarlara demək lazımdır. Hamı bilir ki, bu yaxınlarda İlham Heydər oğlunun yubileyi oldu. Bu, Azərbaycan Prezidentinin TASS lentlərində və fotoxronikasında tam arxividir. Burada 32 mindən çox məlumat və 400-ə yaxın fotoşəkil var. Sizin bütün prezidentlik dövrünün bütün arxividir.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Mənim belə arxivim yoxdur.

Dövlətimizin başçısı da TASS agentliyinə xatirə hədiyyəsi təqdim etdi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rusiya Federasiyasına rəsmi səfəri fevralın 23-də başa çatıb.

Türkiyə Respublikasına işgüzar səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın dəvəti ilə martın 10-da Türkiyəyə işgüzar səfərə gəlib.

Hər iki ölkənin Dövlət bayraqlarının dalğalandığı Ankaranın Esenboğa Hava Limanında dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyevi Türkiyənin energetika və təbii sərvətlər naziri Fatih Dönməz və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 10-da Ankarada Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanla görüşüb.

Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Çankaya Köşkündə dövlətimizin başçısını qarşıladı.

Prezidentlər birgə foto çəkdirdilər.

Görüşdə Şuşa Bəyannaməsinin imzalanması və bu sənədin hər iki ölkənin parlamentində təsdiqlənməsi ilə Azərbaycan-Türkiyə qardaşlıq və dostluq münasibətlərinin müttəfiqlik əsasında daha da inkişaf etdiyi vurğulandı. Postmünaqişə dövründə Azərbaycan ilə Ermənistan arasında əlaqələrin normallaşdırılmasının perspektivləri ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı. Həmçinin Zəngəzur dəhlizinin açılmasının, onun region üçün yaratdığı perspektivlərin, bu xüsusda Qars-Naxçıvan dəmir yolu xəttinin çəkilməsinin əhəmiyyəti qeyd olundu.

Söhbət zamanı 2020-ci il noyabrın 10-da imzalanmış üçtərəfli Bəyanatda təsbit olunmuş bütün müddəaların Ermənistan tərəfindən icrasının vacibliyi qeyd edildi, Türkiyə və Ermənistan nümayəndə heyətlərinin təmasları mövzusunda müzakirə aparıldı.

Görüşdə Azərbaycan ilə Türkiyə arasında enerji sahəsində əməkdaşlığa toxunuldu, bu xüsusda Cənub Qaz Dəhlizinin uğurla fəaliyyət göstərdiyi qeyd olundu, bu dəhliz vasitəsilə qardaş ölkəyə və Türkiyə ərazisindən keçərək Avropaya qaz təchizatının artırılması imkanları müzakirə edildi, həmçinin İğdır-Naxçıvan qaz xəttinin çəkilməsi və bununla bağlı Azərbaycanın dövlət büdcəsində investisiyanın nəzərdə tutulduğu vurğulandı.

Söhbət əsnasında iqtisadi-ticarət əlaqələrinin daha da genişləndirilməsi barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Hərbi, hərbi texniki, o cümlədən hərbi təlim və tədris sahələrində əməkdaşlığın uğurla davam etdirildiyi bildirildi, qarşılıqlı maraq doğuran digər məsələlər müzakirə olundu.

Görüşdə Ukraynadakı hadisələrlə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı, Türkiyə və Azərbaycanın, eyni zamanda, Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın müharibənin tezliklə dayandırılması istiqamətindəki şəxsi səyləri yüksək qiymətləndirildi.

Sonda Azərbaycan-Türkiyə müttəfiqlik əlaqələrinin inkişafından bir daha məmnunluq ifadə olundu və Prezident İlham Əliyev Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı Azərbaycana səfərə dəvət etdi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyə Respublikasına işgüzar səfəri martın 10-da başa çatıb

Tərtər rayonuna səfər

"Azərişıq" ASC tərəfindən Azərbaycanda ilk dəfə Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsinə çəkilmiş 35 kilovoltluq müasir izolyasiyalı, kənar təsirlərdən mühafizəli və istismar xərcləri daha az olan kabel xəttinin təqdimatı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva təqdimatda iştirak ediblər.

"Azərişıq" ASC-nin sədri Vüqar Əhmədov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma layihə ilə bağlı məlumat verdi.

Diqqətə çatdırıldı ki, "Azərişıq" ASC tərəfindən ölkədə ilk dəfə tətbiq edilən, müasir texnologiyalara əsaslanan 35 kilovoltluq izolyasiyalı və mühafizəli kabel elektrik veriliş xətləri ənənəvi hava elektrik xətlərinə nisbətən daha rentabelli və texniki baxımdan şəbəkələrin dayanıqlı işini təmin etmək üçün əlverişli innovativ həldir. Suqovuşan qəsəbəsinin elektrik enerji təchizatında tətbiq edilmiş 35 kilovoltluq kabel xətti məhz belə, müasir şəbəkə quruculuğu üçün əsas elementlərdən biridir. Belə ki, izolyasiya olunmuş 35 kilovoltluq yeni tip xətlərin mühafizə zonası 3-6 metrdir və bu, mövcud xətlərə nisbətən 6-10 dəfəyə qədər azdır. Mövcud naqillərdə texniki itkilər 9-12 faiz olduğu halda, müasir tipli izolyasiya olunmuş kabellərdə itkilər 3,5-4 faiz təşkil edir. Həmçinin şəbəkələrin saxlanma xərcləri 100 faizdən 30 faizə, illik mal-material sərfi 100 faizdən 25 faizə endirilir. İzolyasiya olunmuş kabellərdə qəza açılmalarının sayı və müddəti mövcud naqil xətləri ilə müqayisədə 60 faizədək azdır.

Prezident İlham Əliyev: Bütövlükdə gələcəkdə ölkəmizin bütün yerlərində bu sistemə keçmək lazımdır.

Vüqar Əhmədov: Cənab Prezident, Siz artıq tapşırıq vermisiniz. Biz Bakıda da bunun üzərində işləyirik.

Bildirildi ki, yeni kabel xətlərinin tətbiqi yüksək gərginlik xətlərinin bilavasitə altında, yaxud yaxınlığında yerləşən yaşayış və əkin sahələrinin, həmçinin insanların fəaliyyət təhlükəsizliyi dəfələrlə artır, təbiət hadisələrinin elektrik veriliş xətlərinə təsiri aradan qalxır. İzolyasiya olunmuş yeni tip kabel xətlərinin istifadəsi ümumilikdə ölkənin enerji sisteminin dayanıqlılıq, etibarlılıq və səmərəlilik göstəricilərini beynəlxalq standartlara yaxınlaşdırmağa imkan verir. Eyni zamanda, bu növ kabel xətlərinin istənilən mühitdə, o cümlədən yeraltı, sualtı və hava ilə çəkilişinin mümkünlüyü işğaldan azad edilmiş ərazilərdə qurulan 35/0,4 kilovoltluq innovativ paylayıcı şəbəkələrin istismarını asanlaşdırmaqla yanaşı, dayanıqlı fəaliyyətini də tam təmin edəcəkdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində fərdi evdə aparılmış təmir-bərpa işləri ilə tanış olublar.

Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa rayonu istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Emin Hüseynov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma görülən işlərlə bağlı məlumat verdi.

Bildirildi ki, 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı, hərbi əməliyyatlar nəticəsində Tərtər rayonunun işğaldan azad edilmiş Suqovuşan qəsəbəsində 16 fərdi ev qismən yararsız vəziyyətə düşmüşdür. Bu evlərdən biri əsaslı təmir olunub.

Təmir olunan evin ümumi yaşayış sahəsi 92 kvadratmetrdir. Layihəyə əsasən ev 3 otaq, mətbəx və 2 sanitar qovşağından ibarətdir. Tikinti altında olan sahə isə 148 kvadratmetr təşkil edir. Fasadın əsas hissəsi dekorativ təbii daşla üzlənib ki, bu da evin və yerləşdiyi ərazinin ahəngini tamamlayır. Fasadın qalan hissəsində isə suyadavamlı boya materialından istifadə olunub. Evin damı metal kirəmitlə örtülüb, terrasa keramika döşənib, tavanı isə taxta materialdan hazırlanıb.

Evin otaqları yüksək səviyyədə və müasir dizaynla bərpa olunub. Həyətyanı sahə abadlaşdırılıb, ərazidə ağaclar əkilib. Fərdi evlərin yerləşdiyi məhəlləyə işıq və su xətləri çəkilib, yola asfalt örtüyü döşənib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Suqovuşana səfərləri çərçivəsində qəsəbədəki 144 şagird yerlik tam orta məktəbin binasında olub, təhsil müəssisəsindəki vəziyyətlə maraqlanıblar.

Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa rayonu istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Emin Hüseynov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma eskiz layihəsi əsasında məlumat verdi.

Qeyd olundu ki, yararsız vəziyyətə düşmüş Suqovuşan qəsəbə tam orta məktəbinin binası Təhsil Nazirliyi tərəfindən təmir olunacaq. Diqqətə çatdırılıb ki, məktəbin ərazisi 1 hektardır. Binanın ümumi sahəsi 820 kvadratmetrə yaxındır. Məktəb 12 sinif otağından, 60 nəfərlik akt zalından və kitabxanadan ibarətdir.

Bildirildi ki, dördmərtəbəli binanın fasadının ətrafdakı fərdi evlərə uyğunlaşdırılacağı nəzərdə tutulur. Fasadda fərdi evlərdə olduğu kimi, dekorativ təbii daşlardan istifadə ediləcək. Məktəbdə müasir standartlara uyğun idman meydançası qurulacaq, həyətyanı sahə abadlaşdırılacaq.

Dövlətimizin başçısı məktəb binasının əsaslı təmirinə başlanılması barədə tapşırıq verdi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Tərtər

rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində yeni tikiləcək məscidin təməlini qoyublar.

Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa rayonu istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Emin Hüseynov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma qəsəbədə inşa olunacaq məscidin layihəsi barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, ümumi ərazisi 0,6 hektar olan kompleksə məscid binası, köməkçi bina, dəstəmaz otağı və avtodayanacaq daxildir. İki mərtəbədən ibarət olacaq məscid binasının uzunluğu 16,8 metr, eni isə 11,2 metr təşkil edəcək. Burada kişilər və qadınlar üçün ibadət zalının olması planlaşdırılır. Layihəyə əsasən məsciddə eyni vaxtda 110 nəfərin ibadət etməsi üçün şərait yaradılacaq.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım məscidin təməlini qoydular.

Qeyd edək ki, işğal dövründə vandalizmə məruz qalan mədəni-dini obyektlər sırasında İslam dini abidələri - məscidlər, türbələr və digər inanc yerləri mütləq əksəriyyət təşkil edir. Qarabağda rəsmi fəaliyyət göstərmiş 67 məscidin (Şuşada 13, Ağdamda 5, Füzulidə 16, Zəngilanda 12, Cəbrayılda 5, Qubadlıda 8, Laçında 8) 63-ü tamamilə, 4-ü isə qismən dağıdılaraq yararsız hala salınıb. İşğaldan azad olunmuş ərazilərimizdə hazırda geniş quruculuq işləri aparılır, yeni məscidlər tikilir. Onlardan biri də Suqovuşan qəsəbəsində təməli qoyulan məsciddir.

Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində Müdafiə Nazirliyinin "N" saylı hərbi hissəsinin açılışı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva açılışda iştirak ediblər.

Müdafiə naziri general-polkovnik Zakir Həsənov dövlətimizin başçısına raport verdi.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva əvvəlcə sıra meydanında düzülmüş döyüş texnikalarına baxdılar.

Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanına hərbi hissədə yaradılan şərait barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, hərbi hissənin ərazisində nəzarət-buraxılış məntəqəsi, qərargah binaları, əsgər yataqxanaları, tibb məntəqəsi, qazanxanalar, mağaza, 174 nəfərlik yeməkxana binası yaradılıb. Hərbi hissənin qərargah binasında hərbçilər üçün bütün zəruri avadanlıqla təchiz edilən iş otaqları var. Əsgər yeməkxanası da müasir səviyyədədir.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım hərbi hissənin əsgər yeməkxanasında yaradılan şəraitlə tanış oldular.

Qeyd edək ki, burada hərbi qulluqçulara xidmətlərini yüksək səviyyədə aparmaq üçün hərtərəfli şərait yaradılıb.

İşğaldan azad edilən ərazilərdə hərbi hissələrin açılması, ən müasir texnikalarla təchizatı onu göstərir ki, Azərbaycan hərbi təhlükəsizliyini xüsusi diqqətdə saxlayır. Bunun üçün kifayət qədər imkan, ən əsası siyasi iradə var. Digər tərəfdən, cəmiyyət də dövlətin bu istiqamət üzrə siyasətini dəstəkləyir və birmənalı şəkildə dövlətin yanında olduğunu nümayiş etdirir.

Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində Turizm İnkişaf Konsepsiyası əsasında yaradılacaq turizm kompleksinin təməli qoyulub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva tədbirdə iştirak ediblər.

Azərbaycan Dövlət Turizm Agentliyinin sədri, Azərbaycan Qış İdman Növləri Federasiyasının prezidenti Fuad Nağıyev dövlətimizin başçısına və birinci xanıma kompleksin layihəsi barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, ərazinin minalardan təmizlənməsindən, dağıdılmış tikililərin qalıqlarının yığışdırılmasından, çoxillik bitkilərin budanmasından sonra burada abadlıq işlərinə başlanılacaq və əraziyə uyğun bitkilər əkiləcək.

Diqqətə çatdırıldı ki, ötən əsrin 70-ci illərində ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə tikilən Suqovuşan su anbarı ətrafında yaradılacaq kompleksdə sahilboyu gəzinti cığırları salınacaq, oturacaqlar, söhbətgahlar quraşdırılacaq. Həmçinin burada turistlərə xidmət göstərəcək 40 nəqliyyat vasitəsi üçün avtodayanacaq, turizm məlumat mərkəzi və ictimai iaşə obyekti yaradılacaq.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva turizm kompleksində istifadə olunacaq xüsusi maşınlara baxdılar.

Prezident İlham Əliyev kompleksin təməlini qoydu.

Sonra dövlətimizin başçısı və birinci xanım kompleksin ərazisində ağac əkdilər.

Qeyd edək ki, Suqovuşan Turizm Kompleksində işlər cari ilin sonunadək başa çatdırılacaq, növbəti mövsümdə turistlərə xidmət göstərəcək. Görülən işlər sübut edir ki, çox füsunkar, təkrarolunmaz təbiəti olan və tarixi abidələrlə zəngin Qarabağ bölgəsi tezliklə Azərbaycanın əsas turizm zonalarından birinə çevriləcək.

Azərbaycan Kanoe və Avarçəkmə Federasiyası tərəfindən Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində təşkil edilən ilk avarçəkmə təlim-məşq toplantısının rəsmi açılışı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva açılış mərasimində iştirak ediblər.

Azərbaycan Kanoe və Avarçəkmə Federasiyasının prezidenti Vüqar Əhmədov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma federasiyanın gələcək planları barədə məlumat verdi və videoçarx nümayiş etdirildi.

Diqqətə çatdırıldı ki, avarçəkmə idman növü ilə Azərbaycanda 1930-cu illərdən məşğul olunmağa başlanılıb. Sonralar ənənəvi idman növlərindən birinə çevrilib. Ümummilli lider Heydər Əliyevin diqqəti sayəsində Azərbaycanda 11 avarçəkmə klubu fəaliyyət göstərirdi. Müstəqilliyin ilk illərində Mingəçevirdəki baza baxımsız hala düşsə də, dövlətimizin başçısının tapşırığı ilə 2010-cu ildə bu baza ən yüksək standartlara cavab verən səviyyəyə çatdırılıb. Hazırda əsas məqsəd ölkəmizdə avarçəkmə idman növünün coğrafiyasını genişləndirmək və gəncləri bu idman növünə cəlb etməkdir.

Dövlətimizin başçısına və birinci xanıma avarçəkmə yarışlarında istifadə olunan qayıqlarla bağlı məlumat verildi. Bildirildi ki, avarçəkmənin 3 əsas növü var – akademik, kayak və kanoe. Akademik avarçəkmədə idmançılar 1, 2, 4 və 8 nəfərlik qayıqlarda mübarizə aparırlar. Yarış iştirakçıları qayığı geriyə hərəkət etdirirlər. Burada qayıq həm əl, həm ayaq, həm də bədən gücü ilə və sinxron şəkildə hərəkət etdirilir.

Azərbaycan Prezidenti təlim-məşq toplantısının rəsmi açılışını bildirən düyməni sıxandan sonra qarşı tərəfdəki metal konstruksiyadan “QARABAĞ AZƏRBAYCANDIR!” yazısı əks olunmuş banner açıldı, səmaya 7 min hava şarı buraxıldı və ardınca idmançılar məşq prosesinə başladılar.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım məşq prosesini və bayraq şousunu izlədilər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev xatirə hədiyyəsini imzaladı və Azərbaycan Kanoe və Avarçəkmə Federasiyasına təqdim etdi.

Xüsusi vurğulanmalıdır ki, Prezident İlham Əliyevin və birinci xanım Mehriban Əliyevanın Suqovuşan qəsəbəsinə bu səfəri işğaldan azad olunan ərazilərdə ilk idman tədbirinin təşkili ilə də yadda qaldı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində bayram tonqalı alovlandırıblar.

Sonra dövlətimizin başçısı Azərbaycan xalqını təbrik edib.

Prezident İlham Əliyevin təbriki

- Əziz bacılar və qardaşlar.

Sizi Novruz bayramı münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

İkinci dəfədir ki, tarixi Zəfərimizdən sonra biz Novruz bayramını doğma Qarabağ diyarında qeyd edirik. Bilirəm, hər birimiz, xüsusilə keçmiş məcburi köçkünlər hər dəfə bayram ərəfəsində və bayram günlərində deyirdik ki, İnşallah, gələn il azad edilmiş torpaqlarda, Qarabağda Novruz bayramını qeyd edəcəyik və artıq bu, reallıqdır. İkinci dəfədir ki, bu gözəl bahar bayramını biz işğaldan azad edilmiş torpaqlarda qeyd edirik. Bu gün mən Novruz tonqalını burada - Suqovuşanda qaladım, qədim Azərbaycan diyarı olan Suqovuşanda. Keçən il isə Novruz bayramını mən Şuşa şəhərində, hər birimiz üçün əziz olan Cıdır düzündə qeyd etmişdim və Azərbaycan xalqına müraciət etmişdim. Şadam və xoşbəxtəm ki, artıq bu, bir ənənəyə çevrilib və Novruz bayramını biz burada, doğma Qarabağ diyarında qeyd edirik.

Suqovuşan qədim Azərbaycanın tarixi yeridir. Azərbaycan xalqı bu ərazilərdə əsrlər boyu yaşayıb. Ancaq 1923-cü ildə doğma Qarabağ diyarımızda qanunsuz və heç bir əsası olmadan Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti yaradılmışdır. Qarabağın gözəl, səfalı yerləri qondarma quruma daxil edilmişdi, o cümlədən Şuşa şəhəri və Suqovuşan qəsəbəsi. Bu, xalqımıza qarşı növbəti ədalətsizlik idi, növbəti düşmənçilik idi. Çünki Qarabağ, onun tarixi Azərbaycan xalqının adı ilə bağlıdır. Azərbaycan xalqı Qarabağda əsrlər boyu yaşayıb. Sadəcə olaraq, siyasi məqsədlər naminə uzun illər, sovet dövründə burada qondarma Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti fəaliyyət göstərirdi. Bildiyiniz kimi, sonra ermənilər xalqımıza qarşı işğalçılıq siyasətinə əl atdılar və 30 ilə yaxın müddətdə bizim doğma Qarabağımız və Şərqi Zəngəzurun bir hissəsi ermənilərin əlində idi. Buna son qoyulmalı idi və son qoyuldu. Biz gördük ki, heç bir danışıqlar, heç bir siyasi addımlar bizi məqsədimizə yaxınlaşdırmır. Biz görürdük və bilirdik, ancaq güclü, daha iradəli olmalıyıq ki, öz haqqımızı qoruyaq, tarixi ədaləti bərpa edək. Azərbaycan dövləti, Azərbaycan Ordusu, bütün Silahlı Qüvvələrimiz bu tarixi missiyanı 2020-ci ildə yerinə yetirdi. Biz döyüşərək, qan tökərək, şəhidlər verərək doğma diyarımızı erməni işğalından azad etdik və Qarabağa qayıtdıq. Biz artıq burada yerləşmişik, biz buraya qayıtmışıq, doğma diyarımıza qayıtmışıq. Bütün Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgəsində çox genişmiqyaslı abadlıq işləri aparılır, şəhərlər yenidən qurulur, kəndlər yenidən salınır. Əlbəttə ki, bizim əsas vəzifəmiz keçmiş məcburi köçkünləri tezliklə bu doğma diyara qaytarmaqdır.

Abadlıq və quruculuq işləri, o cümlədən Suqovuşan qəsəbəsində də geniş vüsət alıbdır. Bu gün burada bir neçə tədbirdə iştirak etmişəm, o cümlədən yaşayış binalarının bərpası, turizm zonalarının yaradılması. Bütövlükdə həm Qarabağda, həm Şərqi Zəngəzurda quruculuq, abadlıq işləri planlı şəkildə aparılır. Biz elə etməliyik ki, qısa müddət ərzində ancaq böyük səmərə ilə və böyük keyfiyyətlə 10 min kvadratkilometrdən çox olan ərazini yenidən quraq. Çünki mənfur düşmən işğal dövründə bütün şəhərlərimizi, kəndlərimizi yerlə-yeksan edib, bütün tarixi abidələrimizi dağıdıb, təhqir edib. Biz isə qurub-yaradan xalqıq. Müharibədən cəmi bir ildən bir qədər çox vaxt keçməsinə baxmayaraq, biz artıq qurub-yaradırıq. Əminəm ki, biz bütün planlara,

nəzərdə tutulmuş bütün məqsədlərə nail olacağıq və nail oluruq. Budur bugünkü Azərbaycanın reallıqları. Bugünkü güclü Azərbaycan bütün bu işləri görməyə qadirdir. Siyasi iradə var, iqtisadi güc var, xalqımızın səfərbərliyi var, milli həmrəylik ən yüksək zirvədədir və əlbəttə ki, şanlı tarixi Zəfərimiz hər birimiz üçün qürur mənbəyidir. Biz haqlı olaraq fəxr edirik ki, müzəffər dövlətin vətəndaşlarıyıq, ordumuzla fəxr edirik, insanlarımızla fəxr edirik. Bizə bu xoşbəxtliyi yaşadan gənclərimizlə fəxr edirik və əbədi fəxr edəcəyik. Biz Qarabağa və Şərqi Zəngəzura əbədi qayıtmışıq və burada, tarixi torpaqlarımızda bundan sonra əbədi yaşayacağıq.

Bu gün bu gözəl mənzərəli yerlərə baxdıqca bir daha görürəm, diyarımız nə qədər gözəldir, dağlarımız nə qədər əzəmətlidir. Bütün bu tarixi gözəlliyə biz gözəllik qatacağıq, zövq qatacağıq və burada azərbaycanlılar rahat yaşayacaqlar, sülh, əmin-amanlıq, təhlükəsizlik şəraitində yaşayacaqlar. Sülhün və təhlükəsizliyin təminatçısı Azərbaycan dövlətidir və Azərbaycan Silahlı Qüvvələridir.

Mən xoşbəxt adamam ki, əziz, doğma xalqıma işğaldan azad edilmiş Qarabağdan Novruz bayramı münasibətilə təbriklərimi çatdırıram. Bu əziz gündə bir daha bütün Azərbaycan xalqını gözəl bayram münasibətilə təbrik etmək istəyirəm. Bir daha demək istəyirəm, bundan sonra da var gücümlə çalışacağam ki, Azərbaycan daim sürətlə inkişaf etsin, yüksələn xətlə getsin və qarşıda duran bütün vəzifələr icra edilsin. Qarabağ Azərbaycandır!

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN NİTQLƏRİ, ÇIXIŞLARI VƏ MÜSAHİBƏLƏRİ

Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və Yeni il münasibətilə müraciəti

-Əziz həmvətənlər.

2021-ci il arxada qaldı. 2021-ci il ölkəmiz üçün uğurlu il olmuşdur. İl ərzində qarşımıza qoyduğumuz bütün məqsədlərə çatdıq. Azərbaycan uğurla inkişaf etdi və bu gün daha güclü Azərbaycan dünyada tanınır.

Biz beynəlxalq arenada öz mövqelərimizi möhkəmləndirdik. Bizim beynəlxalq nüfuzumuz artdı, bir neçə beynəlxalq təşkilat çərçivəsində uğurla fəaliyyət aparmışıq. Bildiyiniz kimi, Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi bütün üzv ölkələrin maraqlarını müdafiə etmişik, beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərini müdafiə etmişik və təsadüfi deyil ki, Qoşulmama Hərəkatına üzv ölkələrin hamısı yekdilliklə Azərbaycanın sədrliyini daha bir il uzadaraq bizə böyük etimad göstərdi. BMT-dən sonra ikinci ən böyük təsisat, 120 üzvü olan təsisat Azərbaycana yekdilliklə bir daha öz dəstəyini ifadə etmişdir.

Bu il biz Türk Şurasına sədrliyimizi uğurla başa vurduq. Bildiyiniz kimi, noyabr ayında keçirilmiş Zirvə görüşündə Türk Dövlətləri Təşkilatı yaradılmışdır və bu təşkilat Qoşulmama Hərəkatı kimi Azərbaycanın haqlı işində daim bizə dəstək olmuşdur, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi dönəmində daim dəstək ifadə etmişdir və son Zirvə görüşündə bütün üzv ölkələrin adından Azərbaycana torpaqlarımızın azad edilməsi ilə əlaqədar təbriklər ifadə olunmuşdur.

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı ənənəvi olaraq Azərbaycanın haqlı mövqeyini dəstəkləyən beynəlxalq təşkilatdır. Bu il də bu dəstəyi biz hiss etmişik, müharibədən sonra müharibənin nəticələrinin qəbul etdirilməsi üçün İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının fəaliyyətini mən yüksək qiymətləndirirəm.

Eyni zamanda, dekabr ayında NATO və Avropa İttifaqına mənim uğurlu səfərlərim olub. NATO öz zirvə görüşlərində daim Azərbaycanın suverenliyini, ərazi bütövlüyünü dəstəkləyən qətnamələr qəbul etmişdir. Doqquz zirvə görüşündə bu qətnamələr qəbul edilmişdir. Bu dəfə də bu dəstək ifadə olundu. Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı Zirvə görüşünün yekununda qəbul edilmiş yekun sənəddə ölkələrin ərazi bütövlüyü, suverenliyi bir daha dəstəklənir.

Yəni, bütün dünya İkinci Qarabağ müharibəsinin nəticələrini qəbul etdi. Hesab edirəm ki, müharibədən sonra cərəyan edən proseslər bizim haqlı olduğumuzu bütün dünyaya bir daha sübut etdi. Bunun çox böyük əhəmiyyəti var. Çünki İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə bizə qarşı əsassız ittihamlar səsləndirilirdi. Bu əsassız ittihamların heç birinin real təsdiqi olmadı və müharibədən sonrakı dövr bunu bir daha göstərdi. Ona görə, müharibə reallıqlarını, müharibədən sonrakı reallıqları qəbul etdirmək, hesab edirəm ki, siyasi baxımdan çox önəmli hadisə kimi sayıla bilər.

Beynəlxalq arenadakı fəaliyyətimizə gəldikdə, bildirməliyəm ki, bizim qonşu dövlətlərlə əlaqələrimiz uğurla inkişaf etdi. Bu əlaqələr ənənəvi olaraq dostluq, əməkdaşlıq üzərində qurulubdur. Türkiyə ilə bu il imzalanmış Şuşa bəyannaməsi Türkiyə-Azərbaycan əlaqələrini rəsmən müttəfiqlik səviyyəsinə qaldırır, halbuki faktiki olaraq bu, müttəfiqlik əlaqələri idi, amma bu, artıq rəsmən təsdiqləndi və əlbəttə ki, bu bəyannamənin Şuşa şəhərində imzalanmasının xüsusi mənası var idi.

Rusiya ilə əlaqələrimiz uğurla inkişaf edir. Əminəm ki, növbəti dövrdə Rusiya ilə də bizim əlaqələrimiz daha yüksək səviyyəyə rəsmən qaldırılacaqdır.

Digər qonşularla, İran və Gürcüstanla daim təmaslar əsnasında, fikir mübadiləsi əsnasında dostluq və tərəfdaşlıq əlaqələri daha da inkişaf etmişdir. Artıq regionda çoxtərəfli əməkdaşlıq platformu formalaşır və əlbəttə ki, bu, bizim maraqlarımıza cavab verir.

Qonşular haqqında danışanda təbii olaraq Ermənistanı mən heç vaxt bu kateqoriyadan olan ölkələrə daxil etmirdim. Bu gün də hələ ki, daxil etmirəm. Amma ümid edirəm ki, nə vaxtsa Ermənistanla da bizim qonşuluq əlaqələrimiz qurulacaq. Hər halda İkinci Qarabağ müharibəsinin nəticələrini qəbul edərək Ermənistan da regional çərçivədə öz rolunu artıra bilər. Hər halda noyabr və dekabr aylarında Soçi və Brüssel şəhərlərində keçirilmiş görüşlər ümidvericidir və ümid edirəm ki, bu görüşlərdə əldə edilmiş razılaşmalar 2022-ci ildə real həyatda öz əksini tapacaqdır.

Biz İkinci Qarabağ müharibəsini heç vaxt unutmamalıyıq. İşğal dövründə törədilmiş vəhşilikləri unutmamalıyıq və unutmayacağıq. Biz şəhidlərimizin xatirəsini daim öz qəlbimizdə yaşadacağıq. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin, onların qəhrəmanlığı və minlərlə, on minlərlə Azərbaycan əsgər-zabitinin qəhrəmanlığı, peşəkarlığı sayəsində biz işğala son qoyduq, doğma torpaqlarımızı azad etdik, tarixi Zəfər çaldıq və bu Zəfər bizim tariximizdə əbədi qalacaq. Azərbaycan xalqı artıq dünyada müzəffər xalq kimi, Azərbaycan dövləti isə müzəffər ölkə kimin tanınır. Onu da bildirməliyəm ki, bu il Azərbaycana olan ənənəvi dəstək və hörmət daha da artdı və bunun başlıca səbəbi İkinci Qarabağ müharibəsindəki Zəfərimiz, müharibə dövründə bütün müharibə qaydalarına riayət etməyimiz və müharibədən sonra özümüzü ləyaqətlə aparmağımız idi.

Bununla paralel olaraq, biz hərbi gücümüzü bundan sonra da artıracağıq. 2021-ci ildə də bu istiqamətdə

əməli addımlar atılıb, yeni silahlar, texnikalar alınıb və alınacaqdır. Eyni zamanda, hərbi birləşmələrimizin hazırlıq işinə də böyük əhəmiyyət verilir. İkinci Qarabağ müharibəsində bütün dünya Azərbaycanın hərbi gücünü gördü, Müdafiə Nazirliyinin xüsusi təyinatlıları artıq bütün dünya tərəfindən tanındı, onların qəhrəmanlığı, fədakarlığı, peşəkarlığı dastana çevrildi. Onu da bildirməliyəm ki, bu il artıq Azərbaycanda yeni hərbi birləşmə yaradılmışdır – Komando Qüvvələri. Bu Komando Qüvvələri istənilən hərbi vəzifəni icra etməyə hazırdırlar, onların sayı durmadan artır və artacaq. Beləliklə yeni çevik, peşəkar və çox böyük imkanlara malik olan silahlı birləşmənin yaradılması onu deməyə əsas verir ki, biz hər an öz torpaqlarımızı, öz sərhədlərimizi qorumağa hazır olmalıyıq. 2021-ci ildə Ermənistan-Azərbaycan sərhədində baş vermiş bəzi insidentlər onu göstərdi ki, Azərbaycan üstünlüyü tam öz əllərində saxlayır.

Azad edilmiş torpaqlarda bu il geniş quruculuq-bərpa işlərinə start verildi. Deyə bilərəm ki, dünya müharibələrinin tarixində müharibələrdən sonra bu sürətlə heç bir yerdə quruculuq-bərpa işləri aparılmayıb. Bu işlər haqqında Azərbaycan vətəndaşları müntəzəm olaraq məlumatlandırılır. Əgər mən bu haqda danışmağa başlasam, yəqin ki, bir neçə saat vaxt lazım olacaq, hər şey göz qabağındadır. Bizim əsas vəzifəmiz keçmiş köçkünləri tezliklə dədə-baba torpaqlarına qaytarmaqdır və biz buna nail olacağıq.

Eyni zamanda, Azərbaycanın bütün yerlərində inkişaf müşahidə olunur. Regional inkişaf proqramı uğurla icra edilir. Bu il mən bölgələrə çoxsaylı səfərlər sayəsində əlavə imkanların aşkar edilməsi üçün səylər göstərmişəm və mənim səfərlərim müntəzəm xarakter daşıyır. Azərbaycanın bölgələrinə bu il 47 dəfə səfər etmişəm, bu səfərlərin 32-si azad edilmiş torpaqlara olan səfərlərdir. Təkcə Şuşa şəhərinə 7 dəfə getmişəm. Biz Şuşada böyük quruculuq işlərinə start verdik və azad edilmiş torpaqlar arasında təbii olaraq ən genişmiqyaslı bərpa işləri Şuşa şəhərində aparılır. Eyni zamanda, digər şəhər və kəndlərdə çox genişmiqyaslı işlər aparılır və aparılacaq.

Əlbəttə ki, bütün bu işlərə nail olmaq üçün iqtisadiyyatımız uğurla inkişaf etməlidir. Həm Azərbaycanda, həm dünyada hər kəs yaxşı bilir ki, Azərbaycan təkbaşına, heç kimdən bir manat, bir dollar yardım almadan bu işləri görür. Azad edilmiş bütün torpaqlarda görülmüş işlər Azərbaycanın dövlət büdcəsi hesabına aparılır. Heç bir yardım almamışıq, heç bir kredit almamışıq, bu işləri öz gücümüz hesabına görürük. Əlbəttə, əgər iqtisadi inkişaf sürətlə getməsə, bu işləri bu sürətlə aparmaq mümkün olmayacaq. Görülmüş işlər nəticəsində demək olar ki, biz artıq postböhran dövrünə qədəm qoyduq. Azərbaycan iqtisadiyyatı bu ilin 11 ayında 5,3 faiz, qeyri-neft iqtisadiyyatı isə 6,4 faiz artıb. Sənaye istehsalı 5,5 faiz, qeyri-neft sektorunda sənaye 20,7 faiz artıb. Valyuta ehtiyatlarımız 2,2 milyard dollar artıb. Ticarət əlaqələrimizin müsbət saldosu 9,4 milyard dollardır. Xarici dövlət borcumuz ümumi daxili məhsulumuzun cəmi 17 faizini təşkil edir və bu il ərzində həm mütləq rəqəmlərdə, həm ümumi daxili məhsula nisbətdə xarici dövlət borcu azalıb.

Yəni, bu göstəricilərlə hər bir ölkə öyünə bilər. Amma bizim üçün bu, təbiidir. Çünki Azərbaycan xalqı görür ki, uzunmüddətli, düzgün strategiyanın həyata keçirilməsi nəticəsində iqtisadi inkişaf göz önündədir. Eyni zamanda, iqtisadi sahədə aparılan islahatlar, şəffaflıq, korrupsiya və rüşvətxorluqla mübarizə öz nəticələrini verməkdədir. Təkcə vergi orqanları sayəsində xəzinəyə proqnozdan əlavə 1,4 milyard manat pul daxil edilib və bu puldan istifadə edərək biz geniş sosial paket tədbirlərini keçiririk. Yanvarın 1-dən maaşlar, pensiyalar, təqaüdlər əhəmiyyətli dərəcədə artırılacaq. İki milyon yüz min insanı əhatə edən bu sosial paketin ümumi həcmi 1,5 milyard manatdır. Baxın, vergi orqanları xəzinəyə ancaq proqnozdan əlavə 1,4 milyard manat pul cəlb ediblər, onun hamısı və artıqlaması ilə sosial məsələlərin həllinə yönəldilib. Mən əvvəllər də demişəm ki, əlavə vəsait toplandıqca, ilk növbədə, biz bu vəsaiti sosial layihələrə yönəldəcəyik. Eyni zamanda, azad edilmiş torpaqlarda görülən işlər də sosialyönümlü işlərdir. Çünki o işlərin mütləq əksəriyyəti sosial xarakter daşıyır, keçmiş məcburi köçkünlərin tezliklə o ərazilərə qaytarılmasına hesablanıbdır.

Hesab edirəm ki, bu il COVID-lə mübarizədə yaxşı nəticələr əldə edilib, pandemiya tam nəzarət altındadır. Azərbaycan nadir ölkələrdəndir ki, bu sahədə vəziyyət qəbuledilləndir. Eyni zamanda, aparılan genişmiqyaslı peyvəndlənmə siyasəti, peyvəndlənmə işləri bizə kömək göstərir. Əhalinin təxminən 50 faizi artıq 2 doz peyvənd alıb. 18 yaşdan yuxarı olan əhaliyə gəldikdə isə, bu rəqəm 62 faizə çatır. Ümumilikdə 11 milyondan çox doz vaksin vurulubdur və bu bəla ilə biz yeni ildə də ciddi mübarizə aparacağıq.

Biz 2022-ci ildə Şuşa şəhərinin 270 illiyini qeyd edəcəyik. Pənahəli xan 1752-ci ildə Şuşanın təməlini qoyub və biz yeni ildə bu yubileyi böyük təntənə ilə qeyd edəcəyik. Bu şanlı tarixi nəzərə alaraq və Şuşanın bərpasının sürətləndirmək məqsədilə mən yeni ili "Şuşa İli" elan edirəm.

Bildiyiniz kimi, bu gün Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günüdür. Əminəm ki, dünya azərbaycanlıları bu bayramı ruh yüksəkliyi ilə qeyd edirlər. Artıq ikinci ildir ki, ruh yüksəkliyi ilə qeyd edirlər. Çünki mən bilirəm ki, bu işğal dövrü və işğalla bağlı olan məsələlər xaricdə yaşayan azərbaycanlılara da böyük əzab-əziyyət verirdi. Çünki ermənilərlə müxtəlif ölkələrdə ünsiyyətdə olarkən onların təkəbbürlü baxışları əminəm ki, dünya azərbaycanlılarını incidirdi. İndi isə vəziyyət tam fərqlidir. Biz heç vaxt təkəbbürlü olmamışıq, amma hər zaman öz gücümüzü hiss etmişik. Bu gün əminəm ki, dünya azərbaycanlıları yaşadıqları bütün ölkələrdə başı dik, alnıaçıq, üzüağ gəzirlər və öz tarixi vətəni olan Azərbaycanla haqlı olaraq fəxr edirlər.

Əziz həmvətənlər, qeyd etdiyim kimi, bu il ölkəmiz üçün uğurlu olub. Əminəm ki, 2022-ci il də uğurlu olacaq. Çünki ölkədə mövcud olan birlik, həmrəylik və gözəl ab-hava bu reallığı bizə təmin edəcək. Mən isə Prezident kimi, Ali Baş Komandan kimi hər zaman Azərbaycanın maraqlarının keşiyində duracağam, ölkəmizin hərtərəfli inkişafı, hərbi gücünün artırılması, vətəndaşların daha yaxşı yaşaması üçün əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm.

Mən sizi ürəkdən təbrik edirəm. Bayramınız mübarək olsun!

İlham Əliyev yerli televiziya kanallarına müsahibə verib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 12-də yerli televiziya kanallarına müsahibə verib.

Dövlətimizin başçısı müsahibədə jurnalistlərin Azərbaycanda 2021-ci ildə iqtisadi, sosial sahələrdə görülən işlərə, Azərbaycan ilə Ermənistan arasındakı münasibətlərə, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə aparılan yenidənqurma işlərinə, ölkəmizin xarici siyasətinə və digər məsələlərə dair suallarını cavablandırıb.

Azərbaycan Televiziyasından Rüfət Həmzəyev: Cənab Prezident, xoş gördük. İlk növbədə icazə verin, həm öz adımdan, həm də həmkarlarımızın adından Sizə 2022-ci – "Şuşa İli"ndə ilk müsahibəyə vaxt ayırdığınıza görə minnətdarlığımızı ifadə edək.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Rüfət Həmzəyev: Əvvəlcə, iqtisadi məsələlərdən başlamaq istəyərdik. Siz ötən ilin sonunda Həmrəylik Günü və Yeni il münasibətilə xalqa müraciətinizdə ötən ilin 11 ayının nəticələrini qeyd etdiniz, səsləndirdiniz. Biz iqtisadi artımın şahidiyik. Bu reallıqdan çıxış etsək, postmüharibə və pandemiya reallıqlarını da buraya əlavə etsək, biz uğurların əsasını necə qruplaşdıra bilərik? Ötən ilin uğurları bu ilin proqnozları üçün nə deyir?

Prezident İlham Əliyev: Mən müraciətimdə Azərbaycan xalqına 11 ayın yekunları ilə bağlı məlumat verdim. Bu yaxınlarda ilin yekunları mənə təqdim edildi və nəticələr də gözlənilən kimidir. İqtisadi artım 5 faizdən çoxdur. Bu, çox gözəl göstəricidir, xüsusilə müharibədən çıxmış ölkə üçün. Ən sevindirici hal odur ki, qeyri-neft iqtisadiyyatımız 7,2 faiz artıb. Bu, onu göstərir ki, qeyri-neft sektorunun inkişafı ilə bağlı bizim bütün planlarımız həyatda öz əksini tapır.

Sənaye istehsalına gəldikdə, həm ümumi sənaye istehsalımız 5 faizdən çox artıb, həm də qeyri-neft sənayemiz 20 faizə yaxın artıb. Hesab edirəm ki, bu, dünya miqyasında bəlkə də ən yüksək göstəricidir. Çünki biz neft amilini kənara qoysaq, real iqtisadi və sənaye artımı məhz bu rəqəmdə özünü əks etdirir.

Bizim valyuta ehtiyatlarımız artıb, baxmayaraq ki, keçən il böyük xərclərimiz olub. Xüsusilə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrində və ölkəmizin digər yerlərində investisiya proqramı tam icra edilmişdir. Buna baxmayaraq, valyuta ehtiyatlarımız 2,5 milyard dollar artıb. Bildiyiniz kimi, mənim hökumətə ümumi göstərişim ondan ibarət idi ki, biz valyuta ehtiyatlarının azalmasına imkan verməməliyik. Əgər lazım olarsa, xərcləri, xüsusilə investisiya xərclərini bir qədər azaldıb, amma valyuta ehtiyatlarımızı sabit saxlamalıyıq və çalışmalıyıq ki, artıraq. Çünki bu, bizə iqtisadi müstəqillik verir və iqtisadi müstəqillik olmadan, siyasi müstəqillikdən danışmaq mümkün deyil.

Azərbaycan bəlkə də nadir ölkələrdən biridir ki, bizdə xarici ticarət balansının saldosu müsbətdir. Çünki dünyanın əksər ölkələrində idxal ixracı üstələyir. Bizdə isə ilin yekunlarına görə, ixrac idxalı böyük dərəcədə üstələyib və müsbət saldo 10 milyard dollardan çoxdur. İqtisadiyyatla məşğul olan hər bir adam bunun nə dərəcədə əhəmiyyətli olmasını görür. Əlbəttə ki, ilk növbədə, manatın sabit qalmasına bunun ən böyük təsiri var. Uzun illər ərzində manat sabitdir və həm ölkə əhalisi bundan faydalanır, həm də manata inam böyük dərəcədə artıb. Manat depozitlərinin həcmi artır və ümumi depozitlərin balansında artıq üstünlük təşkil edir. Bunun investorlar üçün də çox böyük faydası var. Çünki investorlar da görürlər ki, milli valyuta sabitdir. Belə olan halda investisiyalar, o cümlədən xarici investisiyalar daha böyük həcmlə təşkil oluna bilər.

Deməliyəm ki, sabah ölkəmizin həyatında çox önəmli hadisə baş verəcək. Xarici investorların maliyyə vəsaiti hesabına Azərbaycanda 240 meqavatlıq böyük külək elektrik stansiyasının təməli qoyulacaq. Vəsaiti 100 faiz investorlar özləri təmin edəcəklər. Yəni, bu, ölkəmizin inkişafına, gələcəyinə inamın təzahürüdür. Ona görə bütün bu iqtisadi rəqəmlər, sadəcə olaraq, statistik rəqəmlər deyil. Adi vətəndaş üçün bəlkə də bu rəqəmlər o qədər böyük əhəmiyyət kəsb etmir. Ancaq hər bir vətəndaş öz həyatında bu rəqəmlərin və bu nailiyyətlərin nəticələrini təbii olaraq hiss edir.

Bir də ki, bizim ixracımızla bağlı planlarımız həyata keçirilir. Qeyri-neft ixracımız 40 faizdən çox artıb. Bu, imkan verir ki, biz valyutanı təkcə neft-qaz hesabına yox, eyni zamanda, digər məhsullar hesabına ölkəmizə gətirək. Nəzərə almalıyıq ki, ölkədə əhali artır, deməli, tələbat artır, daxili istehlak artır. Belə olan halda qeyri-neft ixracını artırmaq doğrudan da böyük nailiyyət sayıla bilər. Bütün bu rəqəmlər, yalnız keçən ilin rəqəmləri deyil. Bu rəqəmlərin təməlində uzunmüddətli iqtisadi strategiyamız dayanır. Keçən il biz bu strategiyanın çox gözəl nəticələrini görmüşük.

Bu ilə gəldikdə isə bu ilin büdcəsi, - bu da keçən ildə əldə edilmiş nailiyyətlərin hesabınadır, - tarixdə ən

böyük büdcə olacaq. Büdcə xərcləri təxminən 30 milyard manata çatacaq. Müharibədən təzə çıxmış ölkə üçün bu nailiyyətlər doğrudan da onu göstərir ki, iqtisadi sahədə çox gözəl mənzərə vardır. Bu il həm investisiya layihələri icra ediləcək azad olunmuş torpaqlarda, həm də ölkəmizin bütün yerlərində islahatlar davam etdiriləcək. Bu islahatların nəticələrini biz görürük. Təkcə vergi orqanları keçən il proqnozdan əlavə təqribən 1,4 milyard manat vəsait yığa bilmişlər. Sahibkarlar artıq yeni, şəffaf münasibətlər qaydalarına öyrəşiblər və bunu alqışlayırlar. Yəni, ümumiyyətlə, ölkəmizdə gedən saflaşma və şəffaflıq siyasətimiz bütün sahələrdə özünü göstərir. Təbii ki, iqtisadi sahə istisna deyil.

"ARB 24" kanalından Rasim Şərifov: Cənab Prezident, Sizin qeyd etdiyiniz iqtisadi artım templərinin qorunması sahəsində, eyni zamanda, hər il ölkəmizdə əhalinin sosial rifah halının, maddi güzəranının daha da yaxşılaşdırılması, gücləndirilməsi ilə bağlı bir sıra layihələr icra olunur. Elə ötən il də bu layihələri biz müşahidə etdik. Xüsusən də ötən ilin sonunda yüz minləri əhatə edən bir sosial paket reallaşdırıldı. Bilmək istərdik, çətin proqnozlaşdırılan bu il ərzində Azərbaycan hökumətinin iqtisadi, sosial layihələrlə bağlı hansı planları, hansı strategiyası var?

– Bilirsiniz, bizim, ümumiyyətlə, iqtisadi və sosial sahədə siyasətimiz bir-birini tamamlayır. Çünki bir çox ölkələrin təcrübəsinə nəzər saldıqda görürük ki, o ölkələrdə ki, yalnız elmi əsaslarla təsbit edilmiş iqtisadi model həyata keçirilir, o ölkələrdə adətən əhali bundan əziyyət çəkir. Çünki prinsip etibarilə əgər tarixə nəzər salsaq görərik ki, iqtisadi islahatlar, yəni, köklü iqtisadi islahatlar bir çox hallarda insanların rifah halına mənfi təsir göstərir. Ancaq Azərbaycanda biz elə siyasət aparırıq ki, sosial sahə daim diqqət mərkəzində olsun və köklü iqtisadi islahatlar insanların güzəranına mənfi təsir göstərməsin. Düzdür, istisnalar olub. Bildiyiniz kimi, bir neçə il bundan əvvəl biz çox ağır bir addımın atılmasına məcbur idik. Manatın qiymətdən düşməsi insanların rifah halına mənfi təsir göstərmişdi. Amma o addımı biz mütləq atmalı idik. Çünki əgər biz o addımı atmasaydıq, bütün valyuta ehtiyatlarımızı xərcləyə bilərdik. Onsuz da bu addımın gecikməsi ona gətirib çıxardı ki, Mərkəzi Bankın valyuta ehtiyatları böyük dərəcədə tükənmişdi. Təqribən 10 milyard dollar vəsait manatın sabit saxlanmasına istifadə edilmişdi. Nəticə etibarilə Mərkəzi Bank manatı sabit saxlaya bilmədi və biz 10 milyard dollar valyutanı itirdik.

Yəni, belə hallar olub. Amma mənim prezidentlik dövrümdə mən tək bu halı yada sala bilərəm. Bu hal, bu addım qaçılmaz idi. Amma prinsip etibarilə bizim siyasətimizin təməlində, mərkəzində insan amili olduğu üçün daim sosial sahəyə xüsusi diqqət göstərilir. Həm maaşların, pensiyaların, təqaüdlərin qaldırılması, həm də sosial obyektlərin yaradılması, şəhid ailələrinə, keçmiş məcburi köçkünlərə diqqətin göstərilməsi kimi sosial paket imkan verirdi ki, biz iqtisadi islahatları uğurla həyata keçirək. Ötən il qəbul edilmiş qərarın məqsədində bu amil dayanır. Çünki çörəyin qiymətinin qalxması qaçılmaz idi. Dünyada taxılın, buğdanın qiyməti kəskin artıb. Bizim əsas təchizatçı Rusiya tərəfidir. Ona görə ki, ən ucuz buğdanı biz Rusiyadan alırıq. Orada həm qiymətlər, həm də ixrac rüsumları artmışdır və artmaqda davam edir. Təbii ki, biz çörəyin qiymətini süni şəkildə əvvəlki səviyyədə saxlaya bilməzdik. Bunu nəzərə alaraq və eyni zamanda, dövlət orqanlarının tənzimləyici rolunu gücləndiririk ki, burada süni qiymət artımı olmasın, möhtəkirlik olmasın. Eyni zamanda, çox geniş sosial paket də həyata keçirildi. Bildiyiniz kimi, minimum əməkhaqqı 20 faiz, minimum pensiya 20 faiz, təqaüdlər, sosial müavinətlər artırılıb. Bütövlükdə bu, bizə 1,5 milyard manat vəsaitə başa gəldi və əhatə dairəsi 2 milyon insandan çoxdur. Biz hesab edirik ki, bu artan maaşlar çörəyin qiymətinin qalxmasının təzminatı kimi qiymətləndirilə bilər və bu addım birinci dəfə deyil atılır. Biz müntəzəm olaraq maaşları qaldırırıq. Əgər misal üçün son 10 ilin tarixçəsinə nəzər salsaq görərik ki, minimum əməkhaqqı nə dərəcədə artıb. Bu, bizi qane edir? Əlbəttə ki, yox. Ancaq biz imkan daxilində bütün işləri aparmalıyıq. İnsanların sosial rifahının yaxşılaşdırılması üçün kompleks tədbirlər görülür. Maaşların və təqaüdlərin artırılması bunun bir hissəsidir.

Digər instrumentlər var və biz onlardan istifadə edirik. Azərbaycan xalqı əmin ola bilər ki, imkan daxilində, imkan yarandıqca biz əlavə yığılmış vəsaiti, ilk növbədə, sosial məsələlərə yönəldəcəyik. Necə ki, mən qeyd etdiyim kimi, vergi orqanları proqnozdan 1,4 milyard manat vəsait artıq toplayıblar, 1,5 milyard manatlıq sosial paket dərhal təmin edildi. Yəni, əlavə yığılmış bütün vəsait yalnız sosial layihələrə istiqamətləndirildi və bu, bir daha bizim sosial sahəyə nə qədər böyük önəm verdiyimizdən xəbər verir.

İctimai Televiziyadan Murad Hüseynov: Cənab Prezident, az öncə dünya bazarında buğdanın qiyməti məsələsinə toxundunuz və eləcə də qeyd etmək lazımdır ki, digər ərzaq növlərində də Azərbaycanın idxal etdiyi ərzaqlar var və dünyada ərzağın bahalaşması prosesi gedir. BMT-nin hesabatına görə, 21 faizə yaxın bahalaşma müşahidə olunur. Bu, pandemiyanın nəticələridir. Azərbaycanın ərzaq təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi üçün hansı addımların atılmasını vacib hesab edirsiniz?

– Bu, ən vacib məsələlərdən biridir. Bu məsələ ilə bağlı mən uzun illər fəaliyyət göstərirəm və hökumətə dəfələrlə tapşırıqlar vermişəm. Biz imkan daxilində bu məsələnin həlli ilə bağlı hesab edirəm ki, lazımi addımları atırıq. Amma biz reallığı nəzərə almalıyıq. Azərbaycanda adambaşına düşən torpaq sahəsi qonşu ölkələrə və bir çox ölkələrə nisbətdə daha azdır. Nəzərə alsaq ki, uzun illər ərazimizin təxminən 20 faizi işğal altında idi, nəzərə alsaq ki, ərazimizin bir hissəsi iqlimə görə, torpağın keyfiyyətinə görə kənd təsərrüfatı üçün yararsızdır, əlbəttə, bu, bizim işimizi çətinləşdirir. Yəni

bu, reallıqdır və biz bu reallıqdan kənara çıxa bilmərik. Yəni, bu, bizim coğrafi vəziyyətimizdir.

Eyni zamanda, uzun illər ərzində bizim torpaqlarımızla yanaşı, çaylarımız da işğal altında idi və ermənilər o çayların məcralarını dəyişdirərək, xüsusilə Tərtərçayın suyunu kəsərək bizi bu imkanlardan məhrum edirdilər. Suvarma da ərzaq təhlükəsizliyi üçün əsas amillərdən biridir. Buna baxmayaraq, biz fəal çalışırdıq və eyni zamanda, ixracla da bağlı addımlar atılmalı idi. Mən misal gətirdiyim rəqəmlər, o cümlədən kənd təsərrüfatı ixracı hesabına əldə edilib. Əgər biz sovet dövrünə baxsaq, görərik ki, o vaxt Sovet İttifaqında vahid kənd təsərrüfatı və xalq təsərrüfatı kompleksi var idi, bölgü aparılırdı. Azərbaycan pambıq, üzüm, tütün, meyvə-tərəvəz istehsal edirdi və ət, süd, buğda idxal olunurdu Rusiyadan, Ukraynadan, Belarusdan. O vaxt biz özümüzü, ümumiyyətlə, bu əsas ərzaq məhsulları ilə təmin edə bilmirdik. Ona görə bizim qarşımızda iki vəzifə dayanmışdı. Birincisi, ərzaq təhlükəsizliyini maksimum dərəcədə təmin etmək ki, özümüzü kənarda başqa ölkələrdə yaranmış böhrandan sığortalayaq. İkincisi, ənənəvi kənd təsərrüfatı sahələrini inkişaf etdirmək ki, həm məşğulluğu, eyni zamanda, yerli istehsalı və ixracı artıraq. Ona görə bu gün də bu vəzifə gündəlikdədir.

Ənənəvi kənd təsərrüfatı məhsullarının yetişdirilməsinə fikir versək, deyə bilərəm ki, son 15 il ərzində meyvə istehsalı Azərbaycanda 2 dəfə artıb. İki dəfə, yəni, çox böyük rəqəmdir. Üzüm istehsalı da, həmçinin 2 dəfə artıb, tərəvəz istehsalı artıb. Pambıq istehsalı dəfələrlə artıb. Demək olar ki, biz son beş il ərzində pambıqçılığı diriltdik və qeyri-neft ixracatında pambığın nisbəti ildən-ilə artır. Eyni zamanda, biz özümüzü əsas ərzaq məhsulları ilə təmin etmək üçün praktiki addımlar atdıq. Məsələn, bu gün mal ətinə əgər baxsaq, biz özümüzü təqribən 90 faiz səviyyəsində təmin edirik, qoyun əti ilə 100 faiz. Azərbaycan heç vaxt süd istehsal etmirdi və bizdə ənənəvi olaraq mal-qaranın cinsi südçülük üçün əlverişli deyildi. Ona görə biz cins mal-qaranın alınmasına böyük vəsait xərclədik və bu gün Azərbaycanda əgər 1 milyondan çox iribuynuzlu mal-qara varsa, onun artıq 70 mini cins mal-qaradır. Son illər ərzində gətirdiyimiz və Azərbaycanda müəyyən tədbirlərin nəticəsində yetişdirilmiş cins mal-qaradır ki, bir neçə ildən sonra onların, əlbəttə, sayı artacaq. Ona görə məsələn, süd və süd məhsullarının istehsalında biz 80 faizə çıxa bilmişik. Həmçinin toyuq əti istehsalında da 80 faizə çıxa bilmişik. Yəni heç vaxt tarixdə - sovet dövründə və müstəqillik dövründə bu rəqəmlərə biz çıxmamışıq. Amma yenə də özümüzü biz hələ ki, təmin edə bilmirik və xüsusilə buğda ilə. Biz təqribən 3,3 – 3,4 milyon ton buğda istehlak edirik. Onlardan cəmi 2 milyonu Azərbaycanda istehsal edilir. Qalanını idxal edirik və əgər mən bu gün desəm ki, biz 100 faiz özümüzü ərzaq buğdası ilə təmin edə bilərik, yəqin ki, indiki şəraitdə səhv olar. Amma çalışmalıyıq ki, yerli istehsal artsın, ilk növbədə, məhsuldarlıq hesabına. Çünki bu gün taxılçılıqda məhsuldarlıq 32 sentnerdir, yəni 3,2 tondur. Əgər bu rəqəm 4 tona, 4,5 tona çatsa, bu, mümkündür, çünki iri fermer təsərrüfatlarının bəzilərində 7 tondur, bəzilərində 6 tondur. Mən bu təsərrüfatlarda olmuşam və bu təsərrüfatların yaradılmasında da fəal iştirak etmişəm. Onda biz mövcud əkin sahələrində özümüzü maksimum dərəcədə ərzaq buğdası ilə təmin edə bilərik.

Biz azad edilmiş torpaqlarda vaxt itirmədən əkin işlərinə başlamışıq və böyük vəsait səfərbər etmişik, özəl şirkətlərə, fermerlərə təlimat vermişik və artıq orada əkin işləri başlanıb. Amma biz onu da bilməliyik ki, azad edilmiş torpaqlar sovet dövründə daha çox heyvandarlıq üçün istifadə olunurdu. Yəni orada - dağlıq ərazilərdə, xüsusilə Kəlbəcər, Laçın, Zəngilan rayonlarında bitkiçiliklə məşğul olmaq ənənəsi olmayıb. Orada üzümçülük, tütünçülük, heyvandarlıq, pambıqçılıq inkişaf etmişdi. Ermənilər işğal dövründə 100 min hektarda taxıl əkirdilər və təqribən 100 min tona yaxın buğda əldə edirdilər. Yəni bu, Ermənistan üçün böyük rəqəmdir. Amma bizim üçün bu, böyük rəqəm deyil. Əgər azad edilmiş mövcud torpaqlarda taxılçılıq üçün yararlı olan və məqbul sayılan yerlərdə əkin aparılsa, indiki məhsuldarlıqla təqribən 200 min tona yaxın buğda götürmək mümkündür. Yəni bu da reallıqdır. Yəni bu, bizim kəsirimizi, 1,3 milyonluq kəsirimizi örtmür. Onu da bilməliyik ki, əhali artır, ildən-ilə tələbat artır, pandemiyaya görə ölkəmizə xarici vətəndaşların gəlişində azalma olub. Pandemiyadan sonra yenə də milyonlarla turist gələcək. Ona görə özümüzü demoqrafik perspektivləri nəzərə alaraq təmin etmək üçün biz ancaq müasir texnologiyalar, müasir suvarma sistemləri, iri fermer təsərrüfatları yaratmalıyıq. Kiçik fermer təsərrüfatlarına indi kömək göstərilir, subsidiyalar və metodik tövsiyələr verilir. Bu işi də təkmilləşdirməliyik. İstisna edilmir ki, biz artıq bu məsələ ilə də məşğul olmağa başlamışıq - başqa ölkələrdə taxılçılıq üçün məqbul olan münbit torpaqları icarəyə götürüb, orada məhsul yetişdirmək və Azərbaycana gətirmək. Ona görə bu, real mənzərədir. Bizim istəyimizlə imkanlarımız bu gün üst-üstə düşmür. Ona görə hər kəs bu real vəziyyəti bilməlidir və nə mümkünsə biz edirik. Mən demək olar ki, gündəlik formatda bu işlərlə məşğul oluram. Ümid edirəm ki, ölkəmizdə, o cümlədən kənd təsərrüfatında aparılan islahatlar, iqtisadi mühitin və biznes mühitinin yaxşılaşdırılması sayəsində biz böyük dərəcədə bu məqsədlərə çatacağıq. Hər halda, biz buğdadan başqa digər əsas ərzaq məhsulları ilə özümüz-özümüzü təmin etməliyik, mən buna inanıram.

Real TV-dən Səbinə Ağayeva: Cənab Prezident, İkinci Qarabağ müharibəsi başlayanda da, başa çatanda da Siz Hərbi Hospitala yollandınız və yaralıların yanında oldunuz, bu gün də onların yanındasınız. Təkcə onların yox, ümumiyyətlə, şəhid ailələri, müharibə əlillərinə dövlətin qayğı və diqqətini və onların

sosial rifahının yaxşılaşdırılması istiqamətində görülən işləri necə qiymətləndirirsiniz?

– Mən bütövlükdə deyə bilərəm ki, bu sahədə Azərbaycan dünya miqyasında öz modelini ortaya qoyur. Çünki dünyada bir çox ölkələr müharibə şəraitində olublar. O ölkələrin təcrübəsini biz bilirik, öyrənirik. Görürük ki, Azərbaycanda şəhid ailələrinə, qazilərə və müharibədən əziyyət çəkmiş insanlara göstərilən diqqət doğrudan da nümunəvi sayıla bilər. Çünki elə təşəbbüslər irəli sürülür ki, başqa ölkələrdə biz buna rast gəlmirik. Misal üçün, şəhid ailələrinə, müharibə əlillərinə dövlət tərəfindən mənzillərin verilməsi. Bu, bizim təşəbbüsümüz idi. Bu günə qədər bu kateqoriyadan olan 10 minə yaxın insan mənzillərlə təmin edilib. Minik avtomobilləri verilir, 7400 avtomobil verilib. Növbədə duranlar, yəni Birinci Qarabağ müharibəsinin iştirakçıları və qaziləri artıq yaxın gələcəkdə tam təmin ediləcəklər. Təkcə keçən il Birinci Qarabağ müharibəsi şəhidlərinin ailələri və qaziləri evlərlə təmin edilib. Onlardan 850 nəfəri mənzillərlə təmin edilib, İkinci Qarabağ müharibəsinin iştirakçıları, yəni qaziləri və şəhid ailələri, onlara da 750 mənzil verilib, bu proses davam etdirilir. Hesab edirəm ki, Birinci Qarabağ müharibəsində iştirak etmiş bu kateqoriyadan olan insanlara bəlkə də iki il ərzində, tam, yəni növbədə duranlara mənzillər veriləcək. İkinci Qarabağ müharibəsində, həmçinin yaxın bir neçə il ərzində bu şərait yaradılacaq. Yəni, bir daha demək istəyirəm ki, bu, sırf bizim təşəbbüsümüzdür. Biz bunu heç yerdə görməmişik, bu təcrübəni heç yerdən gətirməmişik. Sadəcə olaraq, bu həssas kateqoriyadan olan insanlara müəyyən dərəcədə təsəlli vermək və onların dərdinə şərik olmaq üçün biz bu addımı atırıq. Əlbəttə, bu, böyük vəsait tələb edir. İndi hər kəs bilir ki, bir mənzilin qiyməti neçəyə başa gəlir və bu, büdcə üçün böyük bir yükdür. Amma biz bu yükün altına girmişik və sona qədər bu işi aparacağıq, bu kateqoriyadan olan ta axırıncı insan mənzillə, avtomobillə təmin olunana qədər bu məsələ ilə məşğul olacağıq.

Eyni zamanda, şəhid ailələrinin sosial təminatı da yaxşılaşır. Onlara nəzərdə tutulmuş müavinətlərin məbləği müntəzəm olaraq artırılır. Biz daim onları diqqət mərkəzində saxlayacağıq. Bu kateqoriyadan olan insanları, xüsusilə İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra işlə təmin etmək üçün Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə təlimat verilib. Artıq bu prosesə start verilib. Müharibə zamanı əlini, qolunu, ayağını itirmiş qazilərə ən müasir protezlər təqdim edilir. Bu proses artıq başa çatmaq üzrədir. Onları normal həyata qaytarmaq üçün biz bunu edirik, özü də bu protezlər ən son texnologiyadır. Yəni Avropanın ən qiymətli, ən bahalı, ən son texnologiyası olan protezlərdir ki, insan normal yaşaya bilər, yeriyə bilər, futbol oynaya bilər. Hətta indi əlini, qolunu itirmiş insan da artıq normal həyata qayıda bilər. Yəni, bu, əsas faktorlardır. Əlbəttə ki, bu siyasət və mənim bu kateqoriyadan olan insanlarla daim təmaslarım cəmiyyətə də göndərilən çox ciddi siqnaldır. Görürəm ki, cəmiyyətdə də bu kateqoriyadan olan insanlara xüsusi isti münasibət var. O cümlədən biznes strukturları, onlara da mən dəfələrlə müraciət etmişəm ki, bu kateqoriyadan olan insanlara qayğı göstərsinlər, hərəsi imkan daxilində - həm işlə təmin etmək üçün, həm onlara maddi yardım göstərmək üçün. Yəni, özləri bu təşəbbüsü göstərsinlər. Bütövlükdə, hesab edirəm ki, cəmiyyətdə bu məsələ ilə bağlı çox düzgün istiqamət var, vahid fikir var. Hər birimiz imkan daxilində bu insanlara daim yardım etməliyik. Atasız qalan uşaqlara yardım etməliyik və edəcəyik.

- Cənab Prezident, icazənizlə, müharibədən sonrakı məsələ ilə bağlı fikirlərinizi daha da genişləndirərdik. Siz qeyd etdiniz ki, sosial dəstək tədbirləri görülür. Eyni zamanda, ötən ilə nəzər saldıqda görürük ki, Siz tarixə ekskursiya etdiniz, yəni biz tarixə baxsaq görərik ki, müharibədən sonrakı bərpa-yenidənqurma üçün bir çox planlar həyata keçirilib. Beynəlxalq donorların dəstəyindən istifadə olunub. Azərbaycan öz resurslarına güvənib, təbii ki, burada təkcə maliyyə resurslarından söhbət getmir. Ötənilki işlərin davamı olaraq bu il işğaldan azad olunan ərazilərdə hansı işlərin görülməsi nəzərdə tutulur?

- Keçən il çox böyük proqram icra edilməyə başlanmışdır. Bu işləri sadalamaq üçün çox vaxt lazımdır. Amma əsas məsələləri mən bir daha qeyd etməliyəm, Azərbaycan vətəndaşları görsün ki, müharibədən çıxmış ölkələrin təcrübəsinə nəzər saldıqda bu, doğrudan da miqyas baxımından tarix boyu ən genişmiqyaslı proqramdır. Bu proqramın qeyd etdiyiniz kimi, özəlliyi ondadır ki, biz heç kimdən yardım istəmədən və almadan öz vəsaitimiz hesabına bunu həyata keçiririk. Əlbəttə ki, burada da ardıcıllıq olmalı idi. Bu ardıcıllıq məntiqə əsaslanmalı idi. İlk növbədə, nə lazımdır? İlk növbədə, minalardan təmizləmə işləri aparılmalıdır. Bu sahədə həm ANAMA, həm Müdafiə Nazirliyi fəal işləyirlər, eyni zamanda, Fövqəladə Hallar Nazirliyi. Bu proses gedir. Əfsuslar olsun ki, bu günə qədər biz insanları itiririk. Müharibədən sonra 200-ə yaxın Azərbaycan vətəndaşı - mülki və hərbi vətəndaş ya həlak olub, ya da ki, ciddi yaralanıb. Ona görə bu işləri görmədən biz genişmiqyaslı qayıdış proqramına başlaya bilmərik. Ona görə mina təmizləməklə bağlı, ilk növbədə, infrastrukturun keçdiyi yerlər diqqət mərkəzində idi, yəni elektrik xətləri, yollar. O sahələr təmizlənməli idi ki, artıq biz bu işlərə başlaya bilək. Digər tərəfdən baş planı hazır olan şəhərlərin də minalardan təmizlənməsi prosesi sürətlə gedir, xüsusilə Şuşa və Ağdam şəhərlərində bu proses sürətlə gedir. İlk növbədə, biz bundan başqa elektrik təsərrüfatını yaratmalıyıq. Çünki azad edilmiş torpaqların, xüsusilə dağlıq ərazilərin relyefi belədir ki, əgər orada infrastruktur olmasa, hərbçilər üçün xidmət aparmaq çox çətin olacaq, bəlkə də mümkünsüz olacaq. İndi təsəvvür edin, Kəlbəcər və Laçın rayonlarının Ermənistanla həmsərhəd

olan hissələrində sovet vaxtında heç bir yaşayış məntəqəsi olmayıb, on kilometrlərlə sərhəddən içəriyə doğru məsafədə heç kim yaşamayıb, heç bir yol olmayıb. Oktyabr ayından qar yağmaya başlayır, may ayında əriyir. İndi təsəvvür edin, biz qısa müddət ərzində hansı işləri görməliydik? Deyə bilərəm ki, bunu bir çoxları bilmir. Təkcə o bölgələrdə - Kəlbəcər, Laçın, Zəngilan, Qubadlı – Ermənistanla həmsərhəd olan yerlərdə biz 700 kilometrə yaxın yol çəkmişik. Yəni, bu, xidməti yol sayıla bilər, hərbi yol sayıla bilər. Mövqelərə gedən yoldur, sərhədlərə gedən yoldur, yüksək dağlara, təpələrə gedən yoldur. Texnikanı gətirməliydik, mütəxəssisləri gətirməliydik. O tərəfdən bizim işçilərə müntəzəm olaraq atəş açılır. Ermənistan əfsuslar olsun ki, İkinci Qarabağ müharibəsindən axıra qədər dərs çıxarmayıb. Ona görə çox çətin bir şəraitdə bunu bacardıq və biz bu gün bütün sərhədboyu əsas məntəqələrdə yerləşdik. Nəinki yerləşdik, eyni zamanda, orada xidmət aparmaq üçün biz müasir infrastruktur qurduq. Çünki orada hava çox soyuqdur və xidmət aparmaq çox çətindir. Qarın qalınlığı bəlkə də 3-4 metrdir. İndi isə həm təchizat, həm ərzaq, həm də yollar, elektrik xətləri çəkilib və orada biz indi normal xidmət aparırıq, amma erməni postlarına baxdıqda görürük ki, bunlar nə dərəcədə acınacaqlı vəziyyətdədir. Yəni, çadırlarda məskunlaşıblar və üşüyə-üşüyə, dona-dona orada güc-bəlaynan qalırlar. Ona görə yollar və elektrik xətləri həm də bu məqsəd üçün lazımdır. Çünki biz bu sərhədlərə çıxmalıydıq, bu sərhədi qorumalıydıq və bu gün buna nail olmuşuq - sərhədboyu Arazdan Murov dağına qədər. Eyni zamanda, elektrik təsərrüfatının yaradılması prosesinə start verildi və biz bütün azad edilmiş torpaqlarda bir ildə 7 yarımstansiya inşa etdik və bütün bu yarımstansiyaları ümumi dairəvi şəbəkəyə qoşduq. Heç biri indi avtonom qaydada işləmir. Yəni orada, misal üçün, indi alınan güclər və su elektrik stansiyalarında istehsal edilən güclər ümumi şəbəkəyə daxil edilir. Beləliklə bu, bizə imkan verir ki, böhranlı vəziyyət yaranmasın. Bu da çox böyük və çətin bir iş idi. Təsəvvür edin, bir ildə 7 yarımstansiya, özü də o yerlərdə ki, yaşayış yoxdur, minalardır, heç bir infrastruktur yoxdur. Bu, böyük fədakarlıqdır. Xüsusilə, Kəlbəcər rayonuna qışda, qar şəraitində hündürlüyü 3500 metr olan Daşkəsəndən elektrik dirəkləri çəkildi, bu, doğrudan da böyük fədakarlıqdır və bizim potensialımızı göstərir. Yəni, onu göstərir ki, biz təkcə maliyyə baxımından müstəqil deyilik, eyni zamanda, texniki baxımdan, mütəxəssislər baxımından müstəqilik. Heç kimdən yardım almamışıq, hər şeyi özümüz etmişik.

Ondan sonra şəhərlərarası yollar. Bu prosesə start verildi və geniş vüsət almışdır. Göygöldən Kəlbəcərə uzunluğu 11 kilometrdən çox olan tunel çəkilir. Çünki qışda bu yoldan istifadə etmək demək olar ki, çox çətindir. Kəlbəcər ilə Laçın arasında 4 kilometr uzunluğu olan ikinci tunel inşa edilir. Bu, nə verəcək? Onu verəcək ki, biz Kəlbəcərə rahatlıqla Göygöl-Gəncə istiqamətindən gələ bilərik, artıq həm strateji nöqteyi-nəzərdən, həm də vətəndaşların ora qayıtması nöqteyi-nəzərindən bütün məsələləri həll edə bilərik. Bərdə-Ağdam avtomobil yolu inşa edilir. Biz Naftalanı Talış və Suqovuşanla birləşdiririk. Bu da həm strateji nöqteyi-nəzərdən, həm də turizm nöqteyi-nəzərindən çox önəmli olacaq. Çünki Naftalan indi beynəlxalq turizm mərkəzinə çevrilib və oradan Suqovuşan gölünə məsafə çox qısadır. O ərazini də, Ağdərə ərazisini də biz həm turizm mərkəzinə çevirmək fikrindəyik, eyni zamanda, insanların ora qayıtmasını təmin etməliyik. Digər yollar, məsələn, Füzuli-Şuşa yolu, Zəfər yolu bir ilə çəkilibdir. İkinci yol - magistral yol çəkilir, Füzuli-Hadrut, Füzuli-Cəbrayıl, Horadiz-Ağbənd, Zəngilan-Qubadlı-Laçın yolu, Laçın istiqamətində əlavə yolların çəkilməsi. Mən hamısını bəlkə də sadalaya bilmərəm, çünki o qədər çoxdur ki, onları yadda saxlamaq çətindir.

Dəmir yolları. Artıq Bərdə-Ağdam dəmir yolunun inşasına başlamışıq. Horadiz-Ağbənd-Zəngəzur dəhlizinin bir parçası olan dəmir yolunun inşasına başlamışıq.

Tarixi abidələrin bərpası. Şuşa şəhərində, görün, nə qədər böyük işlər görülüb. Eyni zamanda, Ağdam, Zəngilan, Hadrut, Daşaltı məscidlərinin təməli qoyulub və təmir işlərinə start verilib. Yəni, bunları sadalamaq üçün çox vaxt lazımdır, mən də çalışıram ki, hər bir layihəyə daim diqqət göstərim. Ona görə, 2021-ci ildə azad edilmiş torpaqlarda dəfələrlə olmuşam və bu il artıq bu infrastruktur layihələri ilə yanaşı, şəhərsalma layihələri də icra ediləcək. Biz indi məktəblərin, xəstəxanaların təməlini qoyduq. Ağdam, Füzuli şəhərlərinin baş planı hazırdır. Digər şəhərlərin baş planlarının hazırlanması ilə bağlı müvafiq şirkətlərlə sazişlər imzalanıb. Biz istəyirik ki, hər şey əsaslı olsun. Həm tez edək, eyni zamanda, tələskənliyə yol verməyək. Çünki hər şey əsaslı olmalıdır və ora qayıdacaq insanlar ən yaxşı şəraitlə təmin edilməlidir. Çünki bu insanlar 30 il ağır vəziyyətdə yaşayırdılar. Düzdür, onların bir çoxu dövlət tərəfindən ayrılmış gözəl mənzillərdə yaşayırdı, ancaq onlar həmişə Vətən həsrəti ilə, öz torpaqlarının həsrəti ilə yaşamışlar. Biz elə şərait yaratmalıyıq ki, onlar bundan sonra rahat yaşasınlar. Ona görə həm vaxt itirməməliyik, həm də tələsməməliyik. Hər şey əsaslı olmalıdır, bütün inşaat işləri şəffaf, tender əsasında aparılmalıdır. Xüsusi göstəriş verilib, maksimum şəffaflıq təmin edilməlidir. Əgər hər hansı bir xoşagəlməz halla üzləşsək, cəzamız çox sərt olacaq, bunu hər kəs bilməlidir və bilir.

Yenə də deyirəm, infrastruktur layihələri ilə bərabər, məsələn, Şuşada artıq yaşayış kompleksinin inşasına start verilib, təməli qoyulub, artıq praktiki inşaata başlayacağıq. Ağdamda, digər yerlərdə, kəndlərdə məktəb, xəstəxana. İndi Ağalı kəndinin istifadəyə verilməsi nəzərdə tutulur. Yəni genişmiqyaslı işdir, çox böyük işdir - həm texniki nöqteyi-nəzərdən, maliyyə

tutumu baxımından və məsuliyyət baxımından. Çünki bu, çox məsuliyyətli işdir, biz burada səhv buraxmamalıyıq.

– Cənab Prezident, sosial-iqtisadi inkişafa nail olmaq, bunu reallaşdırmaq, eyni zamanda, korrupsiya və rüşvətxorluqla mübarizə də deməkdir? Siz şəffaflıqdan danışdınız və xüsusən Sizin bu sahədə, korrupsiya ilə mübarizə sahəsində barışmaz mövqeyiniz məlumdur. Ona görə bilmək istərdik, bütün bu ciddi islahatların aparılmasına baxmayaraq, məmur bürokratiyası, məmur biznesi – yəni, bu neqativlərlə rastlaşırıq. Bu il bu sahədə hansı islahatların aparılmasını nəzərdə tutursunuz?

– Bu il bu sahədə mübarizə davam etdiriləcək. Son illər ərzində göstərdiyimiz qətiyyət və sözlə əməl arasında olan vəhdət, hesab edirəm ki, hər kəs üçün dərs olmalıdır. Çünki mən dəfələrlə dövlət məmurlarına həm rəsmi qaydada, həm də görüşlər zamanı, onları vəzifəyə təyin edərkən təlimat verirdim ki, korrupsiya ilə, rüşvətxorluqla ciddi mübarizə aparılmalıdır və əgər bu və ya digər məmur bu çirkaba bulaşarsa, cəza çox sərt olacaq. Nəticə də onu göstərir - ən yüksəkvəzifəli məmurlar bu gün istintaq qarşısında, məhkəmə qarşısında cavab verməli olublar və haqlı cəzalarını alıblar. Bir daha demək istəyirəm ki, heç kim bu məsuliyyətdən boyun qaçıra bilməz, heç kim qanundan üstün deyil, qanun qarşısında hamı bərabərdir, heç kimin əvvəlki xidmətləri nəzərə alınmayacaq. Xüsusilə bu əyri yola gedən insanların xidmətləri daha çox “ayı xidməti”nə bənzəyir. Ona görə hesab edirəm ki, bunu hər kəs artıq görüb və bilib. Ona görə bizim addımlarımız çox sərt olacaq, cəzalarımız da çox sərt olacaq.

Amma bu, işin bir tərəfidir. Artıq 18 ildir ki, mən Prezident vəzifəsində işləyirəm və mənim təşəbbüsümlə çoxlu kadr dəyişikliyi edilib. Əfsuslar olsun, bəzi hallarda kadr dəyişikliyi vəziyyətin müsbətə doğru dəyişməsinə aparmır. Çünki yeni kadr təyin edilir, müəyyən müddət ərzində özünü verilmiş təlimatlara uyğun aparır, amma sonra vaxt keçdikcə, necə deyərlər, köhnə, əyri yola gedir. Ona görə burada cəza tədbirləri ilə yanaşı, kadrların düzgün seçilməsi məsələsi öz rolunu oynamalıdır.

Bu sahədə son vaxtlar, Azərbaycan ictimaiyyəti görür ki, çox ciddi kadr islahatı aparılıb. Hakimiyyətin demək olar ki, bütün qollarında ciddi kadr islahatları aparılıbdır. Hökumətdə, Milli Məclisdə, Prezident Administrasiyasında, nazirliklərdə, yerli icra orqanlarında artıq böyük dərəcədə ciddi kadr dəyişikliyi baş verib və bu, hesab edirəm ki, korrupsiyaya qarşı mübarizədə önəmli rol oynayacaq. Eyni zamanda, biz cəmiyyətdə də elə ab-hava yaratmalıyıq ki, ictimai nəzarət güclənsin. Siz yaxşı bilirsiniz ki, mən dəfələrlə bu məsələ ilə bağlı öz fikirlərimi bildirmişəm. Mən daim bunu deyirəm, vətəndaşlara müraciət edirəm, biganə qalmayın və nəzarət edin. İctimai nəzarət bir çox məmurları bu cinayət xarakterli işlərdən çəkindirəcək. Ona görə ictimai nəzarətin hansısa institusional formatı da gərək işlənilsin. Sizin, media nümayəndələrinin bu sahədə çox böyük rolunuz var. Deyə bilərəm ki, mən bəzən xoşagəlməz hallar haqqında sizdən öyrənirəm, sizdən bu xəbəri tuturam və dərhal reaksiya verilir. Deyə bilərəm ki, bir çox hallarda mediada olan məlumatlar təsdiqlənir. Elə məlumatlar var ki, onlar qərəzli xarakter daşıyır. Amma məlumatların mütləq əksəriyyəti təsdiqlənir və dərhal ölçü götürülür. Ona görə dövlət məmurları bilməlidirlər, onların işinə təkcə Prezident Administrasiyası yox, həm ictimaiyyət, həm də media nümayəndələri nəzarət edir.

Hesab edirəm ki, vacib amillərdən biri də korrupsiya üçün meydanı daraltmaqdır. Burada da əlbəttə ki, institusional tədbirlər görülməlidir, şəffaflıqla bağlı, hesabatlılıqla bağlı əlavə addımlar atılmalıdır. Bunu sadə sözlə desəm - bütün sahələrdə ASAN modeli tətbiq edilməlidir. Çünki ASAN modeli artıq sınaqdan çıxmış bir modeldir. O da bizim təşəbbüsümüz idi. Bizə qədər bu cür, bu miqyasda və bu əhatədə oxşar bir xidmət sahəsi olmamışdı. Bunu da biz etmişik və bacarmışıq. Ona görə “ASAN xidmət”in əhali tərəfindən bəyənmə əmsalı haradasa 98 faizdir, bəlkə də çox. Mən təəccüb edirəm, nə üçün 100 faiz deyil. Çünki orada tam şəffaf mənzərə mövcuddur. Ona görə bütün sahələrdə – iqtisadi, sosial, məmur-vətəndaş münasibətləri sahəsində bu model tətbiq edilməlidir. Məmur-vətəndaş təmasları da, yəni haradakı korrupsiya imkanları var, minimuma endirilməlidir. Belə olan halda uğurlar daha da təsirli olacaq. Ancaq hesab edirəm ki, bizim siyasi iradəmiz artıq hər kəsə bəllidir. Mən demişəm, əgər hansısa dövlət məmuru özünü dəmir barmaqlıqlar arxasında görmək istəmirsə və əgər öz çirkin əməllərindən əl çəkə bilmirsə, o, vəzifədən könüllü çıxsın ki, özünü bədbəxt etməsin.

CBC telekanalından Elmira Musazadə: Cənab Prezident, CBC beynəlxalq kanal olduğuna görə icazənizlə, sualımı rus dilində vermək istərdim. Siz bu gün işğaldan azad edilmiş ərazilərdə həyata keçirilən genişmiqyaslı layihələr barədə danışdınız. Bununla əlaqədar mən hərbi quruculuq məsələləri barədə danışmaq istərdim. Dekabrın 24-də Siz Xocavənd rayonunun Hadrud qəsəbəsinə səfəriniz çərçivəsində Komando qüvvələrinin formalaşması üzrə yeni hərbi hissənin açılış mərasimində iştirak etmisiniz. Siz orada qeyd etdiniz ki, icazənizlə, sitat gətirmək istərdim: “Bu hərbi hissənin ən böyük əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, müharibədən sonra biz ordu quruculuğu prosesini dayandırmamışıq, ordu üçün xərcləri azaltmamışıq, əksinə, artırmışıq”. Bu, nəyə görə belə vacibdir və Azərbaycanın Vətən müharibəsində Qələbəsindən sonra qarşıdakı illərdə hərbi quruculuq necə həyata keçiriləcək?

– İşğal faktı nəzərə alınmaqla hərbi quruculuq məsələləri mənim gündəliyimdə həmişə birinci dərəcəli yer tutub. Bu mövzu həm mənim iş qrafikimdə, həm açıq çıxışlarımda, həm də həmkarlarımla əlaqələrimdə həmişə üstünlük təşkil edib. Təbii ki, bu mövzu bütün

xalqı birləşdirirdi və biz hamımız Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpasını təmin etməyə çalışmışıq. Təsadüfi deyil ki, biz dövlət büdcəsini nəzərdən keçirən və hazırlayan vaxt mən həmişə göstəriş verirdim ki, ən böyük xərclər hərbi quruculuq üçün ayrılmalıdır. Bu, başqa amillərlə yanaşı, özünün haqlı olduğunu sübut edib. İndiki mərhələyə gəldikdə isə, mən bu barədə danışdım və siz tamamilə düzgün olaraq mənim sözlərimi xatırlatdınız ki, biz bir sıra amillər üzrə dayanmamalıyıq. İlk növbədə, ona görə ki, təəssüflər olsun, Ermənistanda həm iqtidarda, həm müxalifətdə, həm də cəmiyyətdə güclü revanşist əhval-ruhiyyə var. Təəssüf ki, biz bunu real həyatda da görürük. Elə dünən Azərbaycan hərbi qulluqçularına qarşı növbəti hərbi təxribat törədilib. Heç bir əsası olmayan bu təcavüz nəticəsində Azərbaycanın hərbi qulluqçusu öldürülüb. Bu, müharibədən sonra baş verən birinci hadisə deyil. Təəssüf ki, bizim bundan əvvəlki cəza xarakterli bütün cavab tədbirlərimiz Ermənistan üçün ibrət dərsi olmayıb. Dünənki hadisə də istisna deyil. Azərbaycan Silahlı Qüvvələri cinayətkarları cəzalandırmaq üçün qəti tədbirlər görüblər və bu gün müdafiə nazirindən aldığım məlumata görə düşmən tərəfin 6-8 hərbi qulluqçusu məhv edilib, çoxları yaralanıb. Bu hadisədən bir qədər sonra erməni tərəfi təkidlə atəşin dayandırılmasını xahiş etməyə başladı. Lakin onlar başa düşməlidirlər ki, azərbaycanlı hərbi qulluqçunun ölümü heç vaxt onlara bağışlanmayacaq. Erməni tərəfin çoxsaylı xahişlərinə, mən deyərdim, yalvarışlarına, bu hadisənin rusiyalı sülhməramlıların məsuliyyət zonasında deyil, Kəlbəcər istiqamətində baş verməsinə, rusiyalı sülhməramlıların da xahişlərinə baxmayaraq, saat 21:30-da mən müdafiə nazirinə komanda verdim ki, atəş dayandırılsın və erməni tərəfin çoxsaylı yaralılarını götürməsinə imkan verilsin. Yəni, istər bu hadisə, istərsə də əvvəl baş vermiş hadisələr bu şəkildə sona çatıb – cinayətlər, təxribat, gizlincə törədilən alçaq təxribatlar, Azərbaycan tərəfin cəza tədbirləri, sonra da atəşin dayandırılması barədə yalvarışlar. Nəticədə Azərbaycan yenə humanizm nümayiş etdirdi, lakin yalnız bizim fikrimizcə cəza əməliyyatının başa çatdırılmalı olması qənaətinə gələndən sonra.

Əslində, bizim hərbi quruculuğu davam etdirməyimiz bununla izah olunur. Burada bir neçə aspekt var. Birincisi, müharibə dövründə biz, əlbəttə, çoxlu sayda döyüş sursatından istifadə etmişik, indi biz onları bərpa etməliyik və bağlanmış yeni kontraktlar bizim üçün bunu təmin edir. Artıq silah və sursat tədarükü gedir. Növbəti məqam – müxtəlif xarakterli müasir silah sistemlərinin alınmasıdır. Biz bu məsələyə həmişə böyük əhəmiyyət vermişik. Ona görə ki, hərbi texnologiya inkişaf edir və biz həmişə ən yaxşı texnologiyaları almaq istəyirik. Bildiyiniz kimi, bizə silah satmaq istəyənlərin sayı baxımından problemimiz yoxdur. Üçüncüsü – Silahlı Qüvvələrin döyüş qabiliyyətinin artırılması. İkinci Qarabağ müharibəsi Böyük Qələbə ilə yanaşı, həm də əməliyyatlar aparılması sahəsində böyük təcrübə deməkdir. Bu, Silahlı Qüvvələrin təlim şəraitində deyil, əməli işdə yoxlanmasıdır və bizim Silahlı Qüvvələr bu yoxlamadan şərəflə çıxdılar. Bununla belə, İkinci Qarabağ müharibəsi bizim bundan sonra nə etməli olduğumuzu, hərbi infrastrukturun hansı elementlərinin bizim tərəfimizdən ya istifadə edilməməsini, ya çox məhdud formatda istifadə edilməsini, ya da onların zəif olmasını göstərdi. Bu da böyük təcrübədir. Lakin indi dediklərimdən artığını məlum səbəblərə görə deyə bilmərəm. Komando qüvvələrinin yaradılması bizim hərbi potensialı təkmilləşdirmə elementlərindən yalnız biridir və lakin çox vacib elementdir. Bu proses başlanıb və artıq dediyim kimi, davam etdiriləcək.

Xüsusi təyinatlı qüvvələr İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə özlərini ən yaxşı cəhətdən göstərdilər. Mən bunu dəfələrlə demişəm. Buna görə də həmin qüvvələrin təkmilləşdirilməsi, həmçinin xüsusi təyinatlı yeni qüvvələrin yaradılması vəziyyətin diktə etdiyi zərurətdir. Söhbət revanş cəhdlərindən gedir. Söhbət ondan gedir ki, bir ildən, iki ildən, beş ildən sonra nə olacağını bilmirik. Bu gün Ermənistan ordusu tamamilə bərbad vəziyyətdədir və İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə olduğundan daha artıq dərəcədə bizə müqavimət göstərməyə qabil deyil. Biz Ermənistanda həm öz qüvvələri, həm də onların tərəfdaşlarının köməyi ilə bütün hərbi quruculuq cəhdlərini çox diqqətlə izləyirik. Buna görə mən səmimi və açıq demişəm ki, əgər bizim təhlükəsizliyimizə azacıq da olsa təhdid görsək, bu təhdid harada, Ermənistan ərazisinin hansı dərinliyində olsa da, biz onu dərhal, sadəcə, məhv edəcəyik. Bunu hamı, ilk növbədə, Ermənistan rəhbərliyi bilməli və başa düşməlidir.

Beləliklə, bizim gördüyümüz tədbirlər nəticəsində Azərbaycan Silahlı Qüvvələri İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə nümayiş etdirildiyindən daha güclü olacaq. Hərçənd, artıq hamının bildiyi kimi, bizim nümayiş etdirdiyimiz həm mütəxəssislərin, həm də bir sıra ölkələrin ictimaiyyətinin gizlətmədiyi heyranlıq doğurub. Bu gözlənilməz və gizlədilməyən heyranlıq, əlbəttə, bizdə, hər kəsdə qürur hissi doğurub. Lakin, eyni zamanda, biz, necə deyərlər, qürrələnməməli, lovğalanmamalı, özlərini böyük döyüşçülər hesab edən, lakin, əslində, sprintdə yeni rekordlar müəyyən etmiş böyük sprinterlər olan erməni tərəfin səhvlərini təkrarlamamalıyıq. Əlbəttə, belə olmayacaq, lakin hər halda indi mənim hərəkətlərim, o cümlədən hərbi quruculuq çərçivəsində hərəkətlərim reallıqlardan kənara çıxmamağa yönəlib. Biz nə lazımdırsa onu etmişik, ləyaqətlə, şərəflə, ədalətlə etmişik və gələcək haqqında, Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin xalqımızı və dövlətimizi bütün mümkün təhlükələrdən qoruya bilməsi barədə düşünməliyik. Fikrimcə, müharibədən sonrakı dövr, – ötən bir il ərzində çox hadisələr baş verib, özü də təkcə Ermənistana münasibətdə deyil, - nümayiş etdirib ki, biz özümüzü layiqincə qorumağı bacarırıq.

– Cənab Prezident, Ermənistanda revanşizm meyillərinə toxundunuz. Bu məsələ ilə bağlı Sizin fikrinizi öyrənmək istərdim. Erməni mətbuatında daim revanşist meyillər hiss olunur. Sanki kimlərsə onilliklər boyu, xüsusən Robert Koçaryanın, Serjik Sarkisyanın vaxtında olan mifləri – Ermənistan ordusu, "böyük Ermənistan" miflərini bərpa etməyə çalışır. Sizin fikrinizcə, bu qüvvələrin məqsədi nədir və bu, nə ilə nəticələnə bilər?

– Bəli, mən də bunu, təbii ki, izləyirəm. Deyə bilərəm ki, Ermənistanda revanşist meyillər təkcə keçmiş hakimiyyət nümayəndələri tərəfindən yox, eyni zamanda, indiki hakimiyyət nümayəndələri tərəfindən özünü büruzə verir. Çünki biz görürük ki, birincisi, dediyim kimi, müharibədən sonrakı dövr ərzində hərbi təxribatlar və bir neçə dəfə belə cəhd edilmişdir - həm noyabr ayında, ondan əvvəl, dünən və istisna deyil ki, bundan sonra da belə cəhdlər ediləcək. Təbii ki, Ermənistan rəhbərliyi və bütövlükdə cəmiyyəti müharibədəki məğlubiyyətindən hələ özünə gələ bilməyib. Onlara elə bir ciddi psixoloji zərbə vurulub, psixoloji cəhətdən elə zədələniblər ki, onların indi bütün ideoloji əsasları darmadağın edilib. Yəni, onların uydurduqları və özləri inandıqları bütün miflər dağıdılıb. Onu biz 44 gün ərzində göstərmişik. Ona görə belə meyillər Ermənistan ictimaiyyətində var və istənilən hakimiyyət ictimai rəylə hesablaşmalıdır. Ona görə belə meyillər davam edəcək. Bu, birincisi.

İkincisi, onu da biz unutmamalıyıq ki, indiki hakimiyyət əgər bu gün özünü daha konstruktiv aparırsa, faktiki olaraq müharibədən əvvəlki dövrdə müharibənin qaçılmaz olmasını şərtləndirdi. Axı "Qarabağ Ermənistandır və nöqtə" deyən indiki hakimiyyətin təmsilçisidir, "Yeni torpaqlar uğrunda yeni müharibə" ilə bizi hədələyən indiki hakimiyyətin təmsilçisidir. Cıdır düzündə oynayan, Azərbaycan xalqının heysiyyətinə toxunan indiki hakimiyyətin təmsilçisidir. Yəni, indi biz indiki hakimiyyətin davranışına baxmamalıyıq, özümüzü aldatmamalıyıq. Məhz onlar Azərbaycan ərazilərini daim işğal altında saxlamaq fikrində idilər, məhz indiki hakimiyyət dırnaqarası qondarma "Dağlıq Qarabağ respublikası"nın parlamentini Şuşaya köçürmək istəyirdi və hətta orada binanın daş işləri də artıq tamamlanmışdı. Biz onu yerlə bir etdik. İndiki hakimiyyət nümayəndələri deyirdi ki, biz dırnaqarası "Dağlıq Qarabağ respublikası" ilə danışıqlar aparmalıyıq və dırnaqarası "Dağlıq Qarabağ respublikası" danışıqlar masasında olmalıdır. Yəni Koçaryan-Sarkisyan yox, məhz indiki hakimiyyət. Ona görə yenə də deyirəm, biz heç vaxt indiki hakimiyyətin xoş sözlərinə aldanmamalıyıq. Heç vaxt unutmamalıyıq ki, biz hansı qonşu ilə qonşuluqda yaşayırıq. Sərhəddə törədilmiş təxribatlar da bundan qaynaqlanır. Onlar bizi yenə də sınağa çəkmək istəyirlər. Ola bilsin, dünənki təxribatın mənşəyi də son vaxtlar MDB məkanında baş vermiş hadisələrdir və hesab edirlər ki, bunların imkanları artıb, yaxud da haradansa dəstək ala bilərlər. Amma unutmamalıdırlar ki, İkinci Qarabağ müharibəsindəki kimi, kimin onlara yardım edəcəyindən asılı olmayaraq, biz istədiyimizə nail olacağıq və heç kim bizi dayandıra bilməz, heç nə bizi dayandıra bilməz. Bizi dayandıran sadəcə odur ki, üçüncü müharibə istəmirik, bu, bizim planlarımızda yoxdur. Biz istəyirik ki, müharibə dövrü başa çatsın, istəyirik ki, normal əlaqələr yaradılsın, Ermənistan Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü, nəhayət, tanısın. Biz bunu istəyirik. Amma əgər biz görsək ki, dediyim kimi, bizim üçün təhlükə var, o təhlükə elə yerindəcə məhv ediləcək.

O ki qaldı, Ermənistan müxalifətinə, yəni, özünü müxalifət adlandıran Sarkisyan-Koçaryan cütlüyünə, əlbəttə, o insanlarda Azərbaycan xalqına qarşı o dərəcədə nifrət var ki, onlar öz çirkin əməllərindən əl çəkmək istəmirlər. Halbuki İkinci Qarabağ müharibəsi onların məğlubiyyəti idi. Çünki biz onların ordusunu məhv etmişik. Paşinyan iki ildə nə ordu yarada bilərdi, nə ordu dağıda bilərdi. Bu, Koçaryan-Sarkisyan ordusu idi ki, biz o ordunu məhv etmişik. Onların hər ikisi müharibə zamanı Xankəndiyə gəlmişdilər və orada guya müqavimət hərəkatına rəhbərlik etmək istəyirdilər. Görəndə ki, artıq Azərbaycan Ordusu Şuşaya yaxınlaşır, oradan qorxaqcasına qaçmışdılar. Yəni, onlar fəraridirlər, onlar yalançı qəhrəmandırlar. Onlar ancaq dinc əhaliyə qarşı müharibə apara bilərdilər. Onların hər ikisi Xocalı qatilləridirlər. Onlar elə bil ki, Siam əkizləridir. İkisi də partiya işində olublar, ikisi də Gevorkovun əlaltıları olublar, ikisinin də namizədliyi Bakıda, Mərkəzi Komitədə təsdiqlənib. Atam Xankəndinə gələndə ikisi də onu orada ayaqüstə qarşılayıb əl çalırdılar. Bunların Ermənistan-Azərbaycan, erməni-Azərbaycan xalqlarının dostluğu haqqında nə qədər çıxışları var. Yəni, onlar Azərbaycan çörəyini yeyib və çörəyi diziüstə olan nankorlardır. Birinci Qarabağ müharibəsində, sadəcə olaraq, özlərindən belə bir mif yaratmışdılar ki, guya bunlar müharibə qəhrəmanlarıdır. Mən dedim, onların sinələrində olan o dəmir-dümürlərin yeri zibil yeşiyidir. Çünki İkinci Qarabağ müharibəsi onu göstərdi ki, kim kimdir. Birinci Qarabağ müharibəsində onlar dinc əhaliyə qarşı vuruşurdular, soyqırımı, qətliam törətmişdilər. O vaxt Azərbaycan ordusu müqavimət göstərmək iqtidarında deyildi. Amma bu dəfə biz onları diz çökdürdük və onlar öz miskin ömürlərinin sonuna qədər məğlubedilmiş fərarilər kimi yaşayacaqlar. Əlbəttə ki, belə adamlar istənilən fürsətdən istifadə edib bizə zərbə vurmağa hər an hazır olan adamlardır. Amma onlar da bilməlidirlər, indiki hakimiyyət də bilməlidir və istənilən hakimiyyət bilməlidir ki, Ermənistan bizim qabağımızda heç vaxt dayana bilməz. Yenə də deyirəm, bizi heç nə dayandıra bilməz. Bizi dayandıran yeganə amil odur ki, biz müharibə istəmirik. Məhz buna görə dünən saat 21:30-da mən Müdafiə Nazirliyinə göstəriş verdim ki, atəşi dayandırın. Mən bu göstərişi verməsəydim, bu gün də onların vəziyyəti daha ağır olacaqdı.

Yəni, biz bir daha göstərdik ki, bizim səbrimizlə oynamasınlar. Ümid edirəm ki, bu cəhd, bu təxribat cəhdi sonuncu cəhd olacaq. Olmasa, yenə də nəticə eyni olacaqdır.

– Cənab Prezident, bu gün rəsmi Bakı Yerevana sülh təklif edir. Amma Sizin qeyd etdiyiniz kimi, Ermənistan yenə zaman-zaman təxribatlara əl atır. Siz may ayında, noyabrda və dünən baş verən ciddi toqquşmalar barədə danışdınız. Belə halların bir daha baş verməməsi üçün Azərbaycan hansı rıçaqlardan istifadə edəcək və delimitasiya, demarkasiya ilə bağlı bu il hansı tədbirlərin görülməsi nəzərdə tutulur?

- Biz, əslində, bu sülh gündəliyini onlara təqdim etmişik və delimitasiya ilə bağlı, əgər o baş tutarsa, ondan sonra demarkasiya ilə bağlı çox aydın təkliflər irəli sürmüşük. Bildiyiniz kimi, ilkin mərhələdə Ermənistan cavab vermirdi, nə hə, nə yox deyirdi. Yəni, bu, bir daha onu göstərir ki, Ermənistan rəhbərliyində gələcəklə bağlı açıq-aydın təsəvvür yoxdur. Bizim siyasətimiz isə tam aydındır - istər müharibə ilə bağlı, istər keçmiş Qarabağ münaqişəsinin baş vermiş həlli ilə bağlı, istər gələcəklə bağlı. Biz təklif etmişik ki, hər iki ölkə bir-birinin ərazi bütövlüyünü tanısın, sərhədlərin delimitasiyası ilə bağlı işlərə start verilsin, kommunikasiyaların açılması prosesinə start verilsin və sülh müqaviləsi imzalansın. Yəni, sülh müqaviləsinin imzalanması 100 faiz qarantiya olmasa da, hər halda, müharibə riskini böyük dərəcədə minimuma endirir. Halbuki biz onu da bilməliyik ki, istənilən sülh müqaviləsi Ermənistan üçün, sadəcə, kağız parçası ola bilər. İndi imzalansa da, imzalanmasa da, biz dediyim kimi, öz hərbi gücümüzü, qüdrətimizi daim artıracağıq və artırmalıyıq. Ermənistan tərəfi isə tərəddüd edir. Yenə də bu, onu göstərir ki, rəsmi dairələr bu məsələ ilə bağlı öz fikrini hələ formalaşdıra bilməyib. Bir tərəfdən, onlar başa düşürlər ki, sülh müqaviləsi olmasa və güclü Azərbaycan mövcud olduğu halda onların müəyyən narahatlığı ola bilər. Digər tərəfdən başa düşürlər ki, sülh müqaviləsi imzalanarsa, orada mütləq hər iki ölkənin bir-birinin ərazi bütövlüyünü tanıması müddəası olmalıdır və onlar buna hazır olmalıdırlar. Ona görə, bilirsiniz, necə deyərlər, iki daş arasında qalıblar. Ancaq seçim etməlidirlər, düzgün seçim etməlidirlər. Mən demişəm, bizim xoşniyyətli davranışımız şərt deyil ki, əbədi olacaq və şərt deyil ki, bu təkliflər əbədi masa üzərində qalacaq. Əgər bizim ərazi bütövlüyümüzü tanımaq istəmirlərsə, o zaman biz də onların ərazi bütövlüyünü tanımayacağıq. Bizim Ermənistanın ərazi bütövlüyünü tanımamaq üçün bəlkə də yüz dəfə daha çox əsasımız var, nəinki onların bizim ərazi bütövlüyümüzü tanımaması üçün. Çünki hər kəs artıq bunu yaxşı bilir, dünya ictimaiyyəti də bilir ki, 1920-ci ilin noyabr ayında tarixi torpağımız Zəngəzur bizdən ayrılıb Ermənistana birləşdirildi, Göyçə də həmçinin. İrəvan şəhəri 29 may 1918-ci ildə Ermənistana verildi. Yəni, bizim Ermənistanın ərazi bütövlüyünü tanımamaq üçün, necə deyərlər, bir çox amillərimiz var. Amma buna baxmayaraq, gələcək sülh naminə, ölkələr arasındakı əlaqələrin qurulması naminə biz buna hazırıq. Amma mən qarantiya verə bilmərəm ki, bu, altı aydan sonra da eyni olacaq. İstəmirlər, yaxşı, onda olmasın, onda görərik nə olacaq.

– Çox üzr istəyirəm, qısa bir dəqiqləşdirmə. Müqayisəli təhlil apardıq, yəni, Ermənistan tərəfindən davamlı təxribatlar, indiki hakimiyyətin hərəkətlərində mütərəddidlik, qeyri-davamlı proseslərin baş verməsi. Qeyd etdiyiniz məsələ – sülh sazişi və ölkələrin bir-birinin ərazilərini tanıma məsələsinin, fikrinizcə, perspektivi görünür, yoxsa yox?

– Yox, mən bunu görmürəm. Çünki Ermənistan tərəfindən hələlik hər hansı bir cavab verilməyib bu təklifə. Kommunikasiyanın açılması ilə bağlı artıq cavab verilib. Baxmayaraq ki, biz bu məsələni gündəliyə salanda ona da etiraz edirdilər. İndi hər kəs bunu yaxşı xatırlayır ki, həm dəmir yolunun tikintisinə, xüsusilə avtomobil yolunun tikintisinə etiraz edirdilər və deyirdilər ki, yox, bu, olmayacaq. Sonra mən müsahibələrimin birində dedim ki, istəsə də, istəməsə biz bunu edəcəyik. Bunu deyəsən aprel ayında demişdim və nəticə etibarilə indi avtomobil yolunun, Azərbaycanla Naxçıvan Muxtar Respublikası arasındakı avtomobil yolunun çəkilişinə də razılıq verib. Yəni, mən demək istəmirəm ki, biz onları məcbur etmişik, biz heç bir zor tətbiq etməmişik. Ola bilər ki, bizim, necə deyərlər, siyasi addımlarımız, diplomatik addımlarımız, eyni zamanda, bölgədə gedən proseslər göstərir ki, bunu artıq təkcə Azərbaycan yox, bir çox region ölkələri istəyir. Ona görə bu tarixçəyə nəzər salsaq görərik ki, Ermənistanın mövqeyində dəyişiklik baş verir. Ona görə istisna edilmir ki, bu gün inkar etdiyi sülh müqaviləsinin imzalanmasına da nə vaxtsa hazır olacaq. Ancaq yenə də deyirəm, elə bilməsinlər ki, biz daim onlardan sülh tələb edəcəyik. Biz, sadəcə olaraq, regionun gələcəyi naminə və müharibə riskinin sıfra endirilməsi naminə bu təklifi edirik. Yenə də deyirəm, əgər Ermənistan buna hazır deyilsə, onda bu, olmayacaq. Olmasa nə olacaq? Heç nə. Biz nə itirəcəyik? Heç nə itirməyəcəyik, nə bu gün, nə sabah. Bəlkə də əksinə. Amma itirən tərəf Ermənistan olacaq.

– Cənab Prezident, bu gün biz açıq-aşkar görürük, Siz də dəfələrlə vurğulamısınız ki, Qarabağ münaqişəsi artıq keçmişdə qalıb. Şübhəsiz, bu, yeni geosiyasi reallıq yaradır. Sizin rəyiniz necədir, bəzi ölkələrin, beynəlxalq təşkilatların, siyasi liderlərin bu yeni reallığı necə qəbul etmələri Sizi qane edirmi?

– Bəli, deməliyəm ki, müharibənin başa çatmasından bir il keçəndən sonra beynəlxalq birliyin reaksiyası məni qane edir. Lakin deməliyəm ki, bu, çox cəhətdən bizim fəaliyyətimiz nəticəsində baş verib. Ona görə ki, müharibə qurtarandan sonra, elə ertəsi gün mənim tapşırığımla biz işə başladıq ki, müharibənin nəticələri bütün beynəlxalq birlik tərəfindən qəbul

edilsin. Yəni, biz, belə deyək, bircə gün də həm ərazilərin bərpası baxımından, həm də artıq dediyim kimi, yüzlərlə kilometrlik sərhədin qaydaya salınması, beynəlxalq birliyin bunu qəbul etməsi baxımından nail olduğumuz işləri dayandırmamışıq. Bu iş tədricən gedib, lakin hər halda biz buna nail olmuşuq. ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrlərinin ilk bəyanatlarını yada salsaq görərik ki, onlar yeni reallıqlardan tamamilə uzaq idi. Biz orada vaxtaşırı həm münaqişə mövzularını, həm də digər qəbuledilməz məsələləri görürdük. Lakin sonradan, onların bəyanatlarına baxsaq indi artıq həm 10 noyabr tarixli üçtərəfli Bəyanata, həm də başqa sənədlərə istinadlar görərik. Yəni, reallıq artıq üstünlük təşkil edir. Bir də ki, bilirsiniz, Azərbaycan artıq o ölkə deyil ki, onun mənafelərinə etinasızlıq göstərilsin. Əlbəttə, biz heç vaxt özümüzü şişirməmişik və şişirtməli deyilik, lakin lazımınca qiymətləndirməmək də gərək deyil. Biz öz konstitusion hüquqlarımız çərçivəsində, BMT-nin Nizamnaməsi, Helsinki Yekun Aktı çərçivəsində yeni reallıq yaratmışıq və hamı bu reallıqla hesablaşmalıdır. Bu, asan məsələ deyildi. Bu, ictimaiyyətə görünməyən iş idi. Ona görə ki, biz bu işi açıq şəkildə görə bilməzdik. Əks halda özümüzə ziyan vura bilərdik. Ona görə bu, daimi iş idi. Nəticədə bu gün beynəlxalq təşkilatlar – BMT, Qoşulmama Hərəkatı, ATƏT, Avropa İttifaqı, MDB bu reallıqları tamamilə qəbul ediblər. Biz bunu həm formal mənada, həm də xalis ünsiyyətdə görürük. Üstəlik, mən beynəlxalq strukturların çoxsaylı rəhbərləri və dövlət başçıları ilə əlaqədə olarkən müşahidə edirəm, indi biz öz haqq işimizə qat-qat artıq dəstək görürük. Bəli, amma bunlar hər şey başa çatandan sonra belə olub. Əlbəttə, çoxları bizə deyir ki, siz haqlı idiniz, siz hər şeyi düzgün edirdiniz, biz həmişə sizin tərəfinizdə olmuşuq. Lakin nədənsə çoxları bu barədə susmağı üstün tuturdu. Amma bilirsiniz, həmişə qaliblərin dostları çox olur. Biz bunu tarixdə dəfələrlə görmüşük, lakin hər halda bu, müsbət addımdır, xüsusən deməliyəm ki, buna İkinci Qarabağ müharibəsinin necə getməsi də yəqin ki, təsir göstərib. Biz o müharibəni ləyaqətlə, kişi kimi, beynəlxalq humanitar normaları pozmadan aparmışıq. Mən dəfələrlə demişəm, erməni tərəfdən dinc əhali arasında itki az olub. Olan qurbanlar da yalnız müharibədə iştirak edən dinc vətəndaşlar olub. Erməni tərəfi isə alçaqcasına hücumlar edib, bizim şəhərlərimizi daim bombalayıb. Təkcə Tərtərə 16 min mərmi düşüb. Təsəvvür edin, kiçik bir şəhər və 16 min mərmi. Bəs Gəncə, bəs Şuşa, “Skad”lar, “İskəndər”lər!

Müharibənin daha bir epizodu barədə hələ danışmamışam. Yəqin ki, bu söhbət ilk dəfə biz Zəngilan istiqamətində Ermənistanla sərhədə doğru irəliləyəndə və Ağbənd qəsəbəsinə bir neçə kilometr qalan vaxt olub. Biz məlumat aldıq ki, erməni tərəfi Rusiya tərəfinə müraciətlə xahiş edib ki, Rusiyanın Gümrüdəki hərbi bazasının kontingentinin bir hissəsi oraya, sərhədə, Zəngilana ezam edilsin. Bunu onunla əsaslandırmaq istəyirdilər ki, guya Azərbaycan Ermənistan ərazisinin Mehri hissəsini ələ keçirmək niyyətindədir. Hərçənd bizim belə niyyətimiz yox idi. Bununla belə Gümrüdəki Rusiya bazasının çox məhdud kontingenti oraya ezam edildi. Bu operativ informasiya bizdə vardı. Bu hadisə baş verəndən dərhal sonra erməni silahlı qüvvələri rusiyalı hərbi qulluqçuların arxasından Azərbaycan qoşunlarını atəşə tutmağa başladılar. Orada məsafə çox kiçik idi, buna görə onlar minomyotlardan da atəş açırdılar. Orada biz tələfat verdik. Lakin təbii ki, biz cavab verdik və dərhal Rusiyaya müraciət etdilər ki, Azərbaycan rusiyalı hərbi qulluqçuları atəşə tutur. Bu dərəcədə alçaqlığı təsəvvür etmək olarmı? Yeri gəlmişkən, Rusiya tərəfi sonralar, artıq bizimlə kontaktlarda bu hadisəni eyni ilə mənim kimi qəbul edirdi: bu, alçaqlıqdan başqa bir şey deyil. Yəni istəyirdilər ki, biz erməni mövqelərinə cavab atəşi açmaqla rusiyalı hərbi qulluqçulara ziyan vuraq, onlar öz məqsədlərinə çatsınlar və Rusiyanı bu müharibəyə cəlb etsinlər.

Müharibə dövründə baş verən çox hadisələr erməni tərəfin hərəkətlərinin alçaq xarakterinə sübutdur. Hətta öz hərbi qulluqçularına münasibətdə. Səngərlərdə, maşınlarda, yük maşınlarında zəncirlə bağlanmış vəziyyətdə ölən erməni hərbi qulluqçularını nə qədər tapdıq. Ermənistanın hərbi və siyasi komandanlığı fərarilərin yerindəcə güllələnməsi barədə göstəriş vermişdi. Bütün bu informasiya bizdə var. Ona görə ki, biz təkcə Qarabağda deyil, Ermənistan ərazisinin çox hissəsində də bütün məkanı izləmişik. Buna görə baş verənlər haqqında mötəbər informasiyaya malik idik. Yeri gəlmişkən, indi də belədir.

Düşünürəm ki, bu amil də rol oynayıb. Fikrimcə növbəti amil odur ki, biz işğaldan azad edilmiş ərazilərə dərhal müxtəlif ölkələrdən olan diplomatların, jurnalistlərin, ictimaiyyət nümayəndələrinin səfərlərini təşkil etdik. Onlar hamısı şokda idi. Elə biz hamımız da. Orada olan hər birimiz, sadəcə, şok vəziyyətinə düşürdük. Ona görə ki, biz vandalizmin və barbarlığın miqyasını bilmirdik. Bu da ermənilərin bütün ideoloji konsepsiyasını tamamilə alt-üst edirdi ki, guya onlar sivil xalqdır, qədim xalqdır, barbar müsəlmanların əhatəsində qalıblar, Qafqazda xristianlığın nəticəsi olan nəcib xalqdır. Məgər nəcib xalq belə hərəkət edə bilərmi? Ölüləri qəbirdən çıxarıb onların qızıl dişlərini çıxartmaq, qəbirüstü daşları sındırıb qonşu ölkələrə satmağa aparmaq, məscidləri dağıtmaq, orada donuz saxlamaq. Biz bütün bunları göstərdik, hərçənd heç nə göstərməyə ehtiyac yox idi, sadəcə, adamların oraya gəlməsi lazım idi ki, özləri baxıb görsünlər. Mən hələ işğal dövründə müsəlman ölkələrə müraciətlə deyəndə ki, ermənilər dəhşətli hadisələr törədir, bütün müsəlmanların müqəddəs ziyarətgahlarını təhqir edirlər, bəlkə də çoxları buna inanmırdı, lakin indi özləri bunu görəndən sonra necə qəbul edəcəklər? Yəni burada baş verənlərin dərk edilməsində, bizim təkcə tarixi, hüquqi və siyasi baxımdan deyil, həm də xalis insanlıq baxımından haqlı

olmağımızı dərk etməkdə daha bir dönüş baş verdi. Biz belə hərəkətlər etməmişik. Hazırda bizim nəzarətimizdə olan kəndlərdə, – mən ermənilərin yaşadıqları kəndləri nəzərdə tuturam, – hər şey salamatdır. Bir il keçib, mən Hadrutda olmuşam, orada bircə binaya da toxunulmayıb. İşğal dövründə orada əsasən ermənilər yaşayırdı. Bu, ümumiyyətlə, Azərbaycan xalqının xarakterinə ziddir. Heç bir qəbirüstü daş sındırılmayıb, heç bir kilsə dağıdılmayıb. Amma yəqin bilirsiniz, UNESCO ilə bağlı epopeyanı deyirəm, onlar bizi az qala vandalizmdə təqsirləndirməyə çalışırdılar, düşünürdülər ki, indi biz kilsələri dağıdacağıq. Biz ermənilərin buraya gəlməsi marşrutunu onlarla razılaşdırdıq. Onlar da, onlarla əlaqədə olan bəzi ölkələr də çox təkidlə buraya gəlmək istəyirdilər. Biz işğaldan azad edilmiş ərazilərə xarici diplomatların və əcnəbi jurnalistlərin səfərlərini təşkil edəndə, onlar bu kilsələrin və bu qəbirlərin yerində olduğunu görəndə UNESCO-nun gəlməsi mövzusu gündəlikdən çıxarıldı. Məsələ belədir. Biz bütün illər boyu onları dəvət edirdik. Cavab necə olurdu? Deyirdilər ki, UNESCO siyasi məsələlərlə məşğul olmur. İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatan kimi onlar təkidlə buraya gəlməyi xahiş etməyə başladılar. Biz marşrutları razılaşdırdıq və sair. Bu müddətdə baş verənlər məlumdur. Onlar özləri də gördülər ki, biz heç nəyi dağıtmırıq, amma buraya gələndə dağıdılmış məscidləri, dağıdılmış qəbiristanlıqları, tarixi abidələri, dağıdılmış şəhərləri görəcəklər, sadəcə, bunu kimin etdiyini deməyə məcbur olacaqlar. Deməli, bunu etmək istəmirlər. Bütün bu amillər, üstəgəl bizim fəal diplomatik işimiz bu reallıqların dünyada qəbul edilməsinə şərait yaratdı. Hesab edirəm ki, bu, böyük uğurdur. Ona görə ki, bu müharibədən sonra, əslində, biz müharibə başlayacağı halda nələr baş verəcəyi barədə dünya miqyaslı himayədarları olan Ermənistanın bütün proqnozlarını, bütün fərziyyələrini alt-üst etdik. Əlbəttə, düşünürəm ki, dünya Azərbaycan xalqının öz torpağına nə qədər sadiq olduğunu, hər şeyə - qurbanlar verməyə də, böyük riskə də nə dərəcədə hazır olduğunu gördü və bu amil də rol oynadı. Ona görə ki, sentyabrın 27-də ermənilərin himayədarlarının reaksiyasını hətta mən də - bunu bilən və ya güman edə biləcək adam da fərz edə bilməzdik. Bütün bunlar öz rolunu oynadı. Buna görə də bizim xalqımıza və ölkəmizə hörmət inanılmaz dərəcədə artdı. Biz bunu görürük. Bunu hər kəs, hər bir azərbaycanlı, Azərbaycandan uzaqda yaşayan hər kəs görür və hiss edir. İkinci Qarabağ müharibəsi təkcə ərazilərin azad edilməsi, təkcə milli ruhun oyanması və ləyaqət hissinin qaytarılması demək deyil, bu, çox böyük multiplikativ, müsbət effektdir və düşünürəm ki, daim müsbət təsir göstərəcək.

– Cənab Prezident, münaqişə dövründə ATƏT-in Minsk qrupu deyilən bir qrup da var idi, bayaq Siz də onu qeyd etdiniz. ATƏT-in bu Minsk qrupu faktiki olaraq 30 il müddətində heç bir irəliləyişə nail olmadı və Azərbaycan öz gücünə istər beynəlxalq hüququ, istərsə də BMT-nin məlum qətnamələrini özü təmin etdi. Münaqişə həll olunandan sonra isə Minsk qrupu bir neçə bəyanat verdi və ondan sonra yoxa çıxdı. Onlardan heç xəbər də yoxdur. Sizdə hər hansı məlumat varmı? Onlar nə işlə məşğuldurlar?

– Yox, məndə də məlumat yoxdur. Hesab edirəm ki, onlar indi yubiley tədbirlərinə hazırlaşırlar. Çünki bildiyiniz kimi, Minsk qrupu 1992-ci ildə yaradılmışdır və bu il 30 illiyidir. Yəqin ki, bu tədbirlərin hazırlanması onları məşğul edir. Amma əgər bu zarafatları kənara qoysaq, hesab edirəm ki, onlar özləri üçün bir gündəlik formalaşdırmalıdırlar. Bu, bizim işimiz deyil. Halbuki, mənim təsəvvürüm var ki, onlar nə ilə məşğul olmalıdırlar və nə ilə məşğul olmamalıdırlar. Nə ilə məşğul olmamalıdırlar, mən deyə bilərəm. Onlar Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə məşğul olmamalıdırlar, çünki bu münaqişə həll olunub. Biz onların yerinə bu məsələni həll etdik. Onların görünməməsinin səbəbi də hesab edirəm ki, bundan qaynaqlanır. Çünki onlar üçün nə qədər çətin olsa da, bu yeni reallığı qəbul etməlidirlər. Bilməlidirlər ki, onlar bundan sonra Qarabağ məsələsi ilə məşğul olmayacaqlar. Çünki buna biz imkan verməyəcəyik. Biz bu münaqişənin bir tərəfi idik. Əgər bir tərəf deyir ki, bu münaqişə həll olunub, deməli, burada vasitəçiliyə yer qalmır və bizim mövqeyimiz onlara çatdırılıbdır. Nə ilə məşğul olacaqlar, yəqin ki, özləri fikirləşməlidirlər. Bildiyimə görə, indi həmsədrlər arasında da əvvəlki dövrlərdəki kimi birlik yoxdur. Mənim mülahizələrim buna dəlalət edir. Həm bu ölkələr arasındakı münasibətlər son vaxtlar xüsusilə çox gərginləşib, eyni zamanda, keçmiş münaqişə və indiki vəziyyətlə bağlı onların fərqli fikirləri var. Məncə, onlar öz aralarında bir razılığa gələ bilmirlər. Hər halda onların fəaliyyətinin belə aşağı səviyyədə olması bizi qətiyyən narahat etmir, bəlkə də əksinə. Prinsipcə 30 il böyük iş stajıdır, pensiya ərəfəsindədirlər. Ona görə onlara uzun ömür, cansağlığı arzulayıram.

– ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədr ölkələrindən biri də Fransadır. Fransanın nəinki parlament nümayəndələri, hətta prezidentliyə bir neçə namizədləri də Ermənistana və qeyri-qanuni olaraq Qarabağa səfər etdilər və orada bir az qızışdırıcı bəyanatlar verməyə başladılar. Bu bəyanatlar nəyisə dəyişə bilərmi?

– Yox, əlbəttə ki, yox. Hesab edirəm ki, bu bəyanatları verənlərdə bunu başa düşürlər ki, bu, heç nəyi dəyişməyəcək. Bu bəyanatların səbəbi də aydındır, növbəti prezident seçkilərində erməni təşkilatlarının səsini qazanmaqdır. Prezidentliyə namizəd xanım Pekresin Azərbaycan ərazisinə bu təxribat xarakterli səfəri, ilk növbədə, Prezident Makrona qarşı edilən səfər idi. Mən, sadəcə olaraq, təəccüb edirəm ki, Prezident Makron müharibə zamanı Ermənistana dəstək verən ən qabaqcıl siyasətçi idi və hətta məsələ o yerə çatmışdı ki, Fransa-Azərbaycan əlaqələri də artıq sual altına düşmüşdü. Buna baxmayaraq, bütün müharibə dövründə o, birmənalı şəkildə Ermənistan tərəfini tuturdu.

Mən təəccüb edirəm ki, Paşinyan tərəfindən indi nə dərəcədə nankorluq göstərilir, ona əsas rəqib olan xanım Pekres Qarabağa göndərilir və beləliklə, erməni səslərinin qazanılmasında onun daha böyük imkanları yaranır. Yəni məni təəccübləndirən budur. İkincisi, bir daha demək istəyirəm ki, bu, heç nəyi dəyişməyəcək.

Prinsipcə siz də, yəqin Azərbaycan ictimaiyyəti də yaxşı bilir ki, müharibə dövründə və müharibədən sonra bu üç ölkə necə davranış sərgiləyirdi. Rusiya siyasi nöqteyi-nəzərdən tam neytral mövqe nümayiş etdirirdi. Amerikadakı Tramp administrasiyası ümumiyyətlə, bu məsələ ilə məşğul olmaq fikrində deyildi. Müharibə Tramp administrasiyasının məhz son aylarına təsadüf etdiyi üçün biz Amerika tərəfinin hər hansı bir mövqeyini görmədik. Avropa İttifaqı rəhbərlik səviyyəsində həm Ermənistan, həm Azərbaycan rəhbərliyi ilə telefon təmaslarında olmuşdur. Fransa isə birmənalı Ermənistan mövqeyini müdafiə edirdi. Azərbaycana qarşı əsassız ittihamlar ifadə edirdi və əlbəttə ki, hər iki parlamentin palatasının qondarma "Dağlıq Qarabağ respublikası"nı tanıması Fransa-Azərbaycan əlaqələrinə çox böyük zərbədir. Müharibədən sonra isə müəyyən müddət bu siyasət davam edirdi. Ancaq sizin sualınıza qayıtdıqda deyə bilərəm ki, Fransa da müharibənin nəticələrini qəbul edib və Prezident Makronun təşəbbüsü ilə keçən ay Brüsseldə üçtərəfli görüş keçirilmişdir. Bu görüş, eyni zamanda, Fransa-Azərbaycan əlaqələri üçün önəmli idi. Çünki biz bir çox məsələləri Prezident Makronla aydınlaşdırdıq. Hesab edirəm ki, normal münasibətlər formatına qayıtmaq üçün imkanlar var. Bilirsiniz, siyasətdə mən həmişə onun tərəfdarı idim ki, emosiyalara qapılmayım və emosiyaları siyasətlə heç vaxt qarışdırmaq olmaz. Bizim müharibədəki davranışımız da bunu göstərirdi. Gəncə, Tərtər, digər şəhərlər bombalanandan sonra biz eyni cavabı vermədik. Halbuki, siz də başa düşürsünüz ki, mən hansı hissləri keçirirdim. Eyni zamanda, beynəlxalq müstəvidə, indi necə deyərlər, Fransa başa düşür ki, səhv addım atıb, heç nə əldə etməyib. Sadəcə olaraq, öz addımları ilə və müharibədən sonrakı addımlarla Azərbaycan ictimaiyyətinin inamını itirib. Nəticə etibarilə, bax, Ermənistan hakimiyyəti onlara belə nankorluq göstərib. Azərbaycan isə faktiki olaraq, öz yolu ilə davam edir. Ona görə münasibətlərin normallaşması istiqamətində Fransa tərəfindən atılan addımlar bizim tərəfimizdən müsbət qarşılanır.

– Cənab Prezident, Azərbaycan cəmiyyətində ölkəmizdə müvəqqəti yerləşdirilmiş Rusiya sülhməramlılarının fəaliyyəti ilə bağlı daim müəyyən suallar yaranır, yumşaq desək, suallar yaranır. Bu, xüsusən də Siz qeyd etdiyiniz kimi qeyri-qanuni səfərlər zamanı baş verir, cəmiyyətdə qıcıq və narahatlıq doğurur. Siz necə hesab edirsiniz, sülhməramlıların fəaliyyətini necə qiymətləndirirsiniz və bu cür halların qarşısını almaq üçün əlavə hansı alətlərdən istifadə eləmək olar?

– Sülhməramlıların fəaliyyətini qiymətləndirmək üçün hesab edirəm ki, biz daha geniş prizmadan yanaşmalıyıq və əlbəttə ki, qıcıq doğuran məqamlar az deyil. Amma, eyni zamanda, onların müsbət funksiyalarını da qeyd etməmək ədalətsizlik olar. Onlar indi önəmli funksiyanı yerinə yetirirlər. Eyni zamanda, onlar Kəlbəcər, Laçın rayonlarına bizim həm hərbçilərimizin, həm də yüklərin göndərilməsini və daşınmasını müşayiət edirlər və prinsipcə deyə bilərəm ki, mən onların ümumi fəaliyyətinə müsbət yanaşıram. Yəni, keçən il bir çox şeylərə aydınlıq gətirdi, çünki eyni zamanda, bizim Rusiya ilə əlaqələrimizdə yeni bir element yarandı, hansı ki, bu element yox idi. Azərbaycan–Rusiya əlaqələri həmişə çox müsbət olub. Amma keçən il bu əlaqələr daha da dinamik olub və təmaslar daha çox olub, o cümlədən prezidentlər səviyyəsində, müxtəlif səviyyələrdə. Bu, bizim əlaqələrimiz üçün bir yenilik idi və bu yenilik ikitərəfli əlaqələrə problem yarada bilərdi, ya da ki, ikitərəfli əlaqələri gücləndirə bilərdi. Mən deyə bilərəm, artıq keçən ili, bu ili təhlil edərkən sülhməramlı missiyanın Azərbaycan tərəfdaşları ilə münasibətləri ikitərəfli əlaqələrə müsbət təsir göstərmişdir. Ona görə bunu biz bilməliyik, Azərbaycan vətəndaşları da bilməlidirlər.

O ki qaldı, qıcıq doğuran məsələlərə, əlbəttə, bu bizi də qıcıqlandırır və dəfələrlə belə qanunsuz səfərlər baş verdikdə rəsmi qaydada Rusiya tərəfinə irad bildirilir. Həm müdafiə nazirimiz öz həmkarına məktublar göndərib dəfələrlə, həm sülhməramlı missiya rəhbərinə irad bildirilir və Valeri Pekresin son qanunsuz səfəri ilə bağlı da eyni addımlar atılmışdır. Bizə belə bir cavab verildi ki, biz görməmişik, bilməmişik, diqqətdən kənarda olub, o, hansısa adi bir maşında gəlib və sair. Halbuki, əlbəttə, bu, inandırıcı deyil və mən necə var elə də deməliyəm, müsbəti də, mənfini də. Bu, təşkil edilmiş səfər idi, çünki Valeri Pekres istədiyi müşayiətlə gedə bilməyib, çox məhdud sayda gediblər. Onun yanında Fransanın keçmiş xarici işlər naziri, avrokomissar Barnye, bir deputat olmuşdur. Onlar gizli şəkildə oraya getdilər və qayıtdılar. Qayıdandan sonra artıq xəbər çıxdı, çünki yəqin ehtiyatlanırdılar ki, biz Laçın dəhlizində onları dayandıracağıq. Çünki əgər xəbərimiz olsaydı ki, onlar oradadırlar, biz onları geri buraxmayacaqdıq, birmənalı şəkildə. Laçın dəhlizi bizim nəzarətimiz altındadır. Siz Şuşada olmusunuz, görmüsünüz. Biz orada istənilən maşını saxlaya bilərik və heç kim bizə heç nə deyə bilməz. Ona görə belə hallar baş verir, buna yol vermək olmaz qətiyyən və buna son qoyulmalıdır. Məndə olan məlumata görə, Qarabağa gələn Ermənistan nümayəndələri sülhməramlı missiyaya xarici vətəndaşların səfərləri ilə bağlı müraciətlər edirlər. Orada ya icazə verilir, ya da ki, verilmir. Ümumiyyətlə, deyə bilərəm ki, həm giriş-çıxışda, həm Xankəndidə, həm ətraf bölgələrdə baş verən bütün hadisələrdən bizim dəqiq xəbərimiz var. Ona görə bizdən nəyisə gizlətmək, "görməmişik, bilməmişik" demək, qeyri-ciddidir.

Digər qıcıq doğuran məsələ odur ki, biz görürük, Qarabağa, Xankəndiyə və Rusiya sülhməramlı qüvvə-

lərinin nəzarətində olan digər yerlərə gələnlərin sayı gedənlərin sayı ilə böyük fərq təşkil edir. Daha çox insan oradan gedir. Biz bunu izləyirik. Bir şeyi də izləyirik ki, gedən maşınların 91 faizi, - bax, 91 faiz deməklə, o cümlədən mən bildirirəm ki, biz bunu nə dərəcədə dəqiqliklə bilirik, – yoxlanılmır. Oradan çıxan maşınların cəmi 46 faizi yoxlanılmır. Yəni, bu, nəyi göstərir? Onu göstərir ki, Rusiya sülhməramlı qüvvələri çalışırlar, giriş sərbəst olsun, çıxışda isə müəyyən problemlər olsun. Yəni, o maşını dayandırırlar, sorğu-suala tuturlar və sair. Yəni, istəyirlər ki, insanlar oradan getməsinlər. Bu isə təsadüfən ola bilməz. Bu dərəcədə fərq ola bilməz. Biz maşınların da, insanların da sayını bilirik, nə qədər insan girib, nə qədər çıxıb və bu da qəbuledilən məsələ deyil. Bizdə olan məlumata görə, müharibə dövründə oradan çıxmış əhalinin 38 mini İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra qayıdıbdır və qayıdanlardan 11 mini oranı həmişəlik tərk edib. Dəqiqləşdirilmiş məlumata görə, indi Rusiya sülhməramlılarının nəzarətində olan ərazidə 27 min insan yaşayır. Bax, bu iki məsələ istisna olmaqla, bütövlükdə, yenə də deyirəm, onların funksiyasını mən müsbət qiymətləndirirəm. Ciddi insidentlər olmamışdır. İnsidentlər Ermənistan-Azərbaycan sərhədində baş verib, yəni, o zonada ciddi insidentlər olmayıb.

– Cənab Prezident, icazə versəniz, ATƏT-in Minsk qrupu ilə bağlı daha bir sualım var. Həmsədrlər və onları dəstəkləyən ölkələr özlərinə haqq qazandırmaq üçün deyirlər ki, otuz il ərzində, – bu həqiqətən böyük müddətdir, – onlar müəyyən qədər təcrübə toplayıblar. Biz hamımız İkinci Qarabağ müharibəsinin də, müharibəyə qədər onların işinin də nəticələrini gördük. Siz necə hesab edirsiniz, bu müddət ərzində onların fəaliyyətsizliyi nəzərə alınmaqla bu formatı necə dəyişmək lazımdır ki, itirilmiş etimad bərpa olunsun?

– Bu, yenə də onların nə ilə məşğul olmağa hazırlaşmalarından asılı olacaq. Mən bu məsələ barədə öz mövqeyimi bizim xarici işlər naziri vasitəsilə çatdırmışam. Artıq dediyim kimi onların nə ilə məşğul olmamalı olduğunu demişəm. Onlar öz gündəliyini formalaşdırmalı və bizə təqdim etməlidirlər. Sonra biz həmin gündəliyi ya təsdiq etməli, ya təsdiq etməməli, ya da qismən təsdiq etməliyik. Yəni, onların belə konsolidə edilmiş qrup kimi məşğul olmaq istədikləri bəndlərdən söhbət gedir. Hərçənd, bir daha vurğulamalıyam, Rusiya ilə ABŞ, Rusiya ilə Avropa İttifaqı arasında baş verən son hadisələr bunu deməyə əsas verir ki, həmin ölkələr arasında əməkdaşlığın bu yeganə formatı formal mənada deyil, məhz belə konsolidə edilmiş şəkildə saxlanacaq. Buna görə də biz özümüz üçün ilk növbədə, aydınlaşdırmalıyıq ki, bu gün Minsk qrupunun həmsədrliyi zamanın reallıqlarına nə dərəcədə cavab verir, həmsədrləri dəyişməyə zərurət varmı, çünki Minsk qrupu təkcə bu üç ölkədən ibarət deyil. Bu üç ölkə, əslində, qalan ölkələri təcrid ediblər, həqiqəti demək lazımdır. Üstəlik, nizamlamaya hansı şəkildəsə kömək etmək arzusunu bildirmiş bütün başqa təşkilatlar da bloklanmışdı. Bu, mənə dəqiq məlumdur. 2005-ci ildə biz Avropa Şurasının Parlament Assambleyasında işğalı pisləyən Qətnaməni keçirməyə nail olanda, bildiyimə görə, orada Minsk qrupu tərəfindən böyük qalmaqal qoparılmışdı ki, necə yəni, siz özünüzə aid olmayan işlərə qoşulursunuz. Onlar Avropa İttifaqının cəhdlərinə də beləcə qısqanclıqla yanaşırdılar. Yadınızdadırsa, bir müddət bundan əvvəl - keçən il, mənim fikrimcə Avropa İttifaqının üzvləri olan üç ölkənin xarici işlər nazirlərindən ibarət nümayəndə heyəti gəlmişdi. Bu səfərə də münasibət çox qısqanc olmuşdu.

Yəni, prosesi tamamilə inhisarlaşdırmaq, təkcə başqa aktorları deyil, Minsk qrupunun öz üzvlərini də kənarlaşdırmaq cəhdi onların, sadəcə, statistlər rolunda qalmasına səbəb olur. Çoxları hətta bu qrupun kimlərdən ibarət olmasını bilmir. Ardıcıllıq belə olmalıdır. Birincisi, bu qrupun nə dərəcədə həyat qabiliyyətli olması aydınlaşdırılmalıdır. İkincisi, onlar nə ilə məşğul olmağı planlaşdırdıqlarını əks etdirən gündəlik təqdim etməlidir, özü də bu gündəlik onların üçünün arasında razılaşdırılmalıdır. Daha sonra Azərbaycan və erməni tərəfi buna öz münasibətini bildirməlidir. Hələlik bu iki ilk bənd yoxdur. Buna görə də prinsip etibarilə danışmaq üçün mövzu yoxdur.

Təcrübə məsələsinə gəldikdə isə, təcrübə yaxşı şeydir, lakin o halda ki, bu, müsbət təcrübə olsun. Buna görə düşünürəm ki, onlar özləri bir şey fikirləşib tapmalı, bir qərara gəlməlidirlər.

– Cənab Prezident, bu gün Azərbaycan görünməz bir düşmənlə də mübarizə aparır – koronavirus. Xatırlayaq, iki il bundan öncə əksər ölkələr Azərbaycana nümunə göstərilirdisə, bu gün bu virusla mübarizədə Azərbaycan dünya ölkələrinə nümunədir. Amma təəssüflər olsun ki, ölkəmizdə artıq "omikron"a da yoluxma halları təsdiqləndi. Az zərərlərlə çıxmaq üçün, bu siyasətin davam etdirilməsi üçün bundan sonra hansı tədbirlər görüləcək?

– Bilirsiniz, görülmüş tədbirlər öz səmərəliliyini göstərir. Azərbaycan o ölkələrdəndir ki, hesab edirəm, bu çətin sınaqdan şərəflə çıxır. Halbuki itkilərimiz də az deyil və hər ölən vətəndaş, əlbəttə ki, bizim vətəndaşdır. Bütün ölənlərin yaxınlarına bir daha başsağlığı vermək istəyirəm. Biz əvvəlcədən bu məsələ ilə bağlı ciddi məşğul olmağa başlamışıq. Yəqin xatırlayırsınız, MDB məkanında birinci ölkə idik ki, vaksinasiyaya start verdik. Dəqiq xatırlayıram, keçən ilin yanvarın 18-də artıq biz vaksinləri əldə etdik. O vaxt vaksinləri ölkəyə gətirmək də çox böyük problem idi, indiki kimi deyildi. Çünki vaksinlər çox məhdud sayda idi və birinci mərhələdə qardaş Türkiyə bizə böyük köməklik göstərdi. Türkiyə vasitəsilə biz "Sinovac" vaksinlərini ölkəyə gətirdik və peyvəndləmə prosesinə start verdik. Ondan sonra biz həm "Sinovac"la, həm "Pfizer"lə birbaşa kontraktlar bağladıq. Əsas bu vaksinlərdən istifadə olunur və biz tibb sahəsindəki imkanlarımızı da

böyük dərəcədə genişləndirdik. Bildiyiniz kimi, ölkəmizə modul tipli xəstəxanalar gətirildi, Yeni Klinikanı – ən gözəl xəstəxananı COVID xəstələrinin sərəncamına verdik və bütövlükdə hazırda 46 xəstəxanamız COVID xəstələrinin müalicəsi ilə məşğuldur. Hesab edirəm ki, bu sahədə nəticələr pis deyil.

Vaksinasiya ilə bağlı son məlumata görə, 18 yaşdan yuxarı olan əhalinin haradasa 64 faizi artıq iki dozu alıb, ümumi əhali daha az. Eyni zamanda, buster dozasını 1 milyon 500 mindən çox adam alıb, o cümlədən də mən. Mən bunu ilk dəfə deyirəm. Mən üçüncü dəfə vaksin almışam və hər kəsə bunu məsləhət görürəm.

Hazırda bir çox ölkədə əsas problem xəstələrin sayı və çarpayıların çatışmazlığı ilə bağlıdır. Bizdə isə vəziyyət müsbətdir. Bizdə hazırda 10 min çarpayı var, onlardan cəmi 10 faizi doludur. Yəni, 9 min çarpayı boşdur. Allah eləməsin, əgər pandemiya daha geniş vüsət alsa, bizim kifayət qədər imkanımız var. Burada önəmli məsələ reanimasiya yerləri ilə bağlıdır. Bizdə 875 reanimasiya yerimiz var, onlardan 26 faizi doludur. Burada da kifayət qədər boş reanimasiya yerlərimiz var. Yəni bu nöqteyi-nəzərdən biz özümüzü rahat hiss edə bilərik. Məhz buna görə biz demək olar ki, bütün məhdudiyyətləri aradan qaldırdıq. İndi bir çox ölkələr yenidən qapanır, yenidən məhdudiyyətlər tətbiq edirlər. Bu, insanların psixoloji vəziyyətinə, iqtisadi fəallığa çox mənfi təsir göstərir. Biz isə hər şeyi vəziyyətə uyğun şəkildə edirdik, lazım olan halda qapanırdıq, lazım olan halda açılırdıq. Yəni burada əsas məsələ bu virusun yayılma həcmini azaltmaqdır. Onu da bildirməliyəm ki, Azərbaycan əhalisi də özünü çox məsuliyyətlə aparır və bizdə hər hansı bir anti-COVID meyilləri, anti-COVID kampaniyaları yoxdur. İndi insanlar şüurlu şəkildə gedirlər, bu peyvəndi alırlar və başa düşürlər ki, bu, onları qoruyur. Peyvəndlənmiş insanların arasında ölüm halları çox azdır. Bəlkə də peyvəndlənmiş xəstələrdən hansısa çox ciddi xəstəliyi olan, yaxud da ki, xroniki xəstələr dünyadan gedir. Mənim tanıdığım bir çox insan var ki, onlar vaksinasiyadan keçiblər, sonra yoluxublar və əsasən çox yüngül keçib. Hətta mən “omikron”a yoluxmuş insanları tanıyıram ki, 5-6 günə heç bir ciddi simptom olmadan sağalırlar. Görünür ki, “omikron” daha zəif virusdur. Mən düzü, mütəxəssis deyiləm, bu haqda belə geniş fikir söyləmək istəmirəm. Amma müşahidələrim onu göstərir ki, bu, daha yoluxucudur, amma fəsadları daha azdır.

Amma bunu da heç kim bilmir. Bunu əlbəttə ki, biz gərək izləyək. Əsas məsələ özümüzü, hamımız özümüzü qorumalıyıq. Hər birimiz vaksin almalıyıq və vaxtaşırı o anticisimlərin sayını da yoxlamalıyıq. Mən də özümü yoxlatdırıram, qan analizi verirəm, baxıram. Mən nə üçün üçüncü dəfə peyvənd olundum?! Gördüm ki, artıq məndə anticisimlər azalır. Haradasa artıq o səviyyəyə düşə bilər ki, sanki peyvənd almamışam, ona görə üçüncü – “buster” dozanı aldım. Heç bir təsir yoxdur, Azərbaycanda ümumiyyətlə heç bir fəsad olmayıb. Çünki həm “Sinovac”, həm “Pfizer” görünür ki, çox sağlam və keyfiyyətli vaksinlərdir. Ona görə məsləhətim budur və əlbəttə ki, özlərini qorusunlar, öz valideynlərini qorusunlar. Xüsusilə yaşlı insanlar özlərini qorumalıdırlar. Bütün bu yeni davranış qaydalarına biz gərək özümüzü uyğunlaşdıraq. İndi görək, deyirlər ki, bu viruslar illər keçdikcə öz gücünü itirir və sonra adi qrip halına çevrilir. Ümid edirəm ki, bunu da biz görəcəyik.

– Cənab Prezident, icazənizlə Zəngəzur dəhlizi məsələsinə qayıdaq. Bir daha vurğuladınız ki, hansı yolla olursa-olsun bu dəhliz açılacaq və biz bir müddət əvvəl ötən ilin yekunlarından danışdıq. Ötən il də artıq siyasi-diplomatik müstəvidə biz bunun ritorikaya daxil olduğunu gördük, Brüssel səfərinizdə media nümayəndələri bu ifadəni işlətdi. Hətta ötən il mülki aviasiya sahəsində olmaq şərti ilə biz Zəngəzur dəhlizi üzərindən, hava məkanından artıq dəhlizin açıldığını gördük. Bəs, quru yolla açılma mərhələsi hansı yerdədir?

– Hava məkanından istifadə etmək məsələsinə gəldikdə, onu da bildirməliyəm ki, biz bu dəhlizdən Ermənistandan icazə almadan istifadə etdik. Bunu hər kəs bilsin, biz onlardan icazə almamışıq. Bu, bizim hüququmuzdur, bu, beynəlxalq dəhlizdir. Dünya aviasiya sistemində qaydalar var, yəni, mövcud olan dəhlizdən istifadə etmək olar. Biz qərara gəldik ki, bundan da istifadə edək, Zəngəzur dəhlizinin hava versiyasını həyata keçirək. Naxçıvana uçan təyyarələr həm vaxta, həm də yanacağa qənaət edirlər. Amma əsas məsələ, əlbəttə ki, bu deyil. Əsas məsələ artıq bu dəhlizi açmaq idi.

Bildiyiniz kimi, Ermənistan tərəfi bu Zəngəzur dəhlizi ifadəsinə çox böyük qısqanclıqla yanaşır. Bilmirəm, nəyə görə? Amma deyə bilərəm ki, bu terminin - təvazökarlıqdan uzaq olsa da, - müəllifi mənəm. Nə üçün mən bunu məhz Zəngəzur adlandırdım? Ona görə ki, birincisi, bu, Zəngəzurdur, bunun tarixi adıdır. Azərbaycan toponimidir, necə ki, Zəngilan, Zəngəzur, Zəngi çayı, - hansı ki, ermənilər indi Razdan adlandırırlar, - Azərbaycan toponimidir. İkincisi, biz bu dəhlizə, sadəcə olaraq, dəmir yolu kimi baxmırıq. Çünki bu dəhlizdən həm dəmir yolu keçəcək, həm avtomobil yolu keçəcək. Bizim planımızda var, gələcəkdə oradan Naxçıvana elektrik xətləri çəkilsin. Çünki bizim elektrik enerjisi ilə bağlı çox böyük ixrac planlarımız var. Mən qeyd etdim ki, sabah 240 meqavatlıq külək elektrik stansiyasının təməli qoyulacaq. Cəbrayıl rayonunda 240 meqavatlıq yeni günəş stansiyasının tikintisi ilə bağlı xarici investorlar artıq bizə rəsmən müraciət edib. Xudafərin, Qız qalasında biz 140 meqavat elektrik enerjisi əldə edə bilərik. Kəlbəcər və Laçında isə 10 min meqavata yaxın potensial var, külək və enerji gücləri almaq imkanımız var. Ona görə biz elektrik xətləri də nəzərdə tuturuq. Ondan sonra ola bilsin ki, qaz xətləri də oradan keçsin. Bir xətt Qafandan, bir xətt Mehridən keçə bilər. Bir xətt Qarakilsədən keçə bilər, onlar Sisyan

adlandırırlar. Ona görə Zəngəzur dəhlizi bütün Zəngəzur bölgəsini əhatə etməlidir. Ermənistan tərəfi, bildiyiniz kimi, ilkin mərhələdə həm bu söz ifadəsinə etiraz edirdi, həm də ki, bütövlükdə buna etiraz edirdi. Hətta bu gün də belə Ermənistan siyasi məkanında bu dəhlizin Ermənistan üçün əlverişsiz olması ilə bağlı fikirlər var.

Biz isə ardıcıl olaraq bu məsələnin həlli ilə bağlı çalışmışıq. Bildiyiniz kimi, Rusiya, Azərbaycan, Ermənistan Baş nazirlərinin müavinləri səviyyəsində işçi qrup fəaliyyət göstərir. Onun başlıca vəzifəsi budur. Bu işçi qrup Ermənistan ərazisində olub və avtomobil yolunun mümkün olan marşrutlarını da incələyib. Çünki Ermənistan tərəfi ilkin mərhələdə qeyd edirdi ki, orada avtomobil yolu çəkmək mümkün deyil. Halbuki biz bilirik ki, bu, mümkündür və sovet vaxtında belə bir layihə var idi. Sovet vaxtında Ermənistan bu layihəyə etiraz edirdi və qeyd edirdi ki, bu, mümkünsüzdür. O vaxt Heydər Əliyev Moskvada Siyasi Büronun üzvü idi və sovet hökumətinin Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini idi. Məhz onun göstərişi və təkidi ilə Ermənistanın ovaxtkı rəhbərliyi – birinci katib və hökumətin rəhbəri məcbur olub bu layihəyə icazə verdilər. Necə icazə verdilər? O vaxt Dövlət Plan Komitəsi və digər aidiyyəti qurumlar yerində tanış oldular və bunu artıq plana salmışdılar. Avtomobil yolunun tikintisi də artıq başlanmışdı. Baxın, ermənilər hələ o vaxt istəmirdilər ki, Azərbaycan ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında avtomobil bağlantısı olsun. Hələ o vaxt buna müxtəlif bəhanələrlə etiraz edirdilər. Yəni, bu imkanlar var. Bu gün bu işçi qrup da bunu təsbit edib. Ermənistan isə ilkin mərhələdə dəmir yoluna elə bil ki, razılığını verdi. Ondan sonra avtomobil yolunun çəkilişinə razılığını verdi. Artıq bu, təsdiqləndi. Hazırda avtomobil yolunun marşrutu məsələsi müzakirə olunur, haradan keçəcək. Bizim əsas şərtimiz ondan ibarətdir ki, ən qısa marşrut olmalıdır və ilin bütün fəsillərində bu marşrutdan istifadə etmək mümkün olsun. Çünki orada həm hava şəraiti bəzi yerlərdə əlverişsizdir, həm relyef. Bax belə. Bu dəhlizlə bağlı məsələ bu yerdədir.

Onu da bildirməliyəm ki, bizim səylərimiz nəticəsində artıq bu termin beynəlxalq leksikona da daxil edilib. Hətta qeyd etdiyiniz kimi, xarici jurnalistlər mənə sual verdikdə də Zəngəzur dəhlizi deyirlər. Bunu hər dəfə eşitdikcə, necə deyərlər, mənə çox xoş olur. Hər dəfə təxmin edirəm ki, Ermənistan tərəfi yəqin, yenə də başını divara vurur. Ona görə ki, bu, artıq beynəlxalq leksikona daxil edildi və əlbəttə, həyata keçiriləcək.

Bildiyiniz kimi, 3+3 formatı çərçivəsində də, – baxmayaraq, birinci görüş tanışlıq xarakteri daşıyırdı, – mən əminəm ki, ikinci görüşdə daha predmetli müzakirələr aparılacaq, ilk növbədə, kommunikasiyaların açılması ilə bağlı. Burada hər bir ölkənin fayda götürməsi göz önündədir. Sadəcə olaraq, Ermənistan öz antiazərbaycan, islamofob, antitürk xislətlərindən əl çəkməlidir. Ermənistan da təbii olaraq bundan fayda götürə bilər.

– Cənab Prezident Zəngəzurla bağlı biz bilirik ki, Sizin şəxsi tarixçəniz də var. Siz Naxçıvana səfəriniz zamanı öz əcdadlarınızı ziyarət etdiniz. Şuşa azad olunanda Fəxri xiyabanda Ulu Öndərin məzarını ziyarət etməyinizi bunun davamı hesab edə bilərikmi?

-Bəli, belədir. Mən təşəkkür edirəm ki, siz bunu belə qəbul etdiniz, bəli. Məhz bu idi mənim ürəyimdə olan fikirlərim və ürəyimdə olanları mən hələ ki, deməyəcəyəm. Amma babamın məzarını ziyarət etməklə, eyni zamanda, ürəyimdə olan sözləri dedim. Baxmayaraq ki, mən babamı görməmişəm, o, həyatdan gedəndə mən hələ doğulmamışdım. Amma bildiyiniz kimi, o, Zəngəzurda doğulmuşdur, erməni etnik təmizləmə siyasətinin də qurbanı olmuşdur, onun ailəsi məcburən oradan köçüb Şahbuza, ondan sonra Naxçıvanda yerləşmişdir.

Əlbəttə ki, biz əcdadlarımızın yolu ilə getməliyik. Onların ruhlarını həmişə şad etməyə çalışmalıyıq. Azərbaycan xalqının üstünlüyü ondadır ki, biz öz qədim ənənələrimizə sadiqik. Bu nöqteyi-nəzərdən, hər birimiz üçün onun ailəsi, onun ulu babaları, əcdadları böyük əhəmiyyət kəsb edir, o cümlədən mənim üçün. Orada babamın məzarı önündə ürəyimdə dediyim sözləri ola bilsin ki, nə vaxtsa dilə gətirəcəyəm.

-Cənab Prezident, münaqişədən sonrakı dövr, müharibədən sonrakı dövr barədə danışarkən Azərbaycanın beynəlxalq arenada artmış rolunu qeyd etməmək mümkün deyil. Siz dediyiniz kimi, Azərbaycan regionda gedən prosesləri, sadəcə, müşahidə etmir, Azərbaycan regionun gündəliyini diktə edir. Bunun təməlində hansı amillər durur və bu, ölkənin Qoşulmama Hərəkatına sədrliyi çərçivəsində necə əks olunub?

-Bəli, siz tamamilə haqlısınız. Bu gün regional gündəlikdə duran məsələlər çox cəhətdən bizim fəaliyyətimizlə bağlıdır və bizim təşəbbüslərimizin çoxu, tərəfdaşlarımızın təşəbbüslərinin çoxu bizim iştirakımız və müsbət münasibətimiz olduğu halda reallaşır. Bununla paralel olaraq deməliyəm ki, bu, qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığa yönəlib. Energetika, nəqliyyat, humanitar məsələlərlə, multikulturalizmlə bağlı bütün təşəbbüslər regionda daha çox proqnozlaşdırılan vəziyyətə, həm siyasi, həm iqtisadi fayda əldə edilməsinə hədəflənib. Ona görə də bu halda artıq uzun illər ərzində Azərbaycanın təşəbbüsləri ilə bağlı olan hər şey apriori, düşünülmüş və həyata keçirilmək üçün zəmin olan təşəbbüs kimi qəbul edilir. Onu da deməliyəm, elə bir hal olmayıb ki, biz kiməsə ağıllı görünmək və ya kiminsə xoşuna gəlməkdən ötrü hansısa xəyalpərəstliklə, populizmlə, havaya sözlə və ya hansısa bayağı, çeynənmiş terminlərin artikulyasiyası ilə məşğul olaq. Yəni, bizim təşəbbüs göstərdiyimiz hər şey yerinə yetirilə bilən idi və yerinə yetirildi.

Qoşulmama Hərəkatına gəlincə, əlbəttə bu, Azərbaycan üçün yeni roldur. Xüsusən ona görə ki, bizim ölkəmiz bu təşkilata daxil olan son ölkələrdən biridir. Biz yeni üzvük. Lakin biz dərhal bütün ölkələrin etimadını və

hörmətini qazana bildik. Buna görə də ölkələr iki dəfə bizim lehimizə səs verdilər. Yəni bir dəfə bizim rəhbərlik etməyimizə etimad göstərdilər, sonra isə yekdilliklə təklif etdilər ki, biz sədrliyimizi daha bir il uzadaq. Biz buna formal baxımdan deyil, hansısa fayda və ya hansısa güzəşt naminə deyil, bizim nə edə biləcəyimiz və bu təşkilatı necə möhkəmlədə biləcəyimiz baxımından yanaşırıq. Çünki mən sırf mexaniki surətdə təşkilat deyirəm, amma bu, təşkilat deyil, Hərəkatdır və beynəlxalq terminologiyada o, təşkilat adlandırılmır. Lakin, düşünürəm ki, institusionallaşdırma yolu ilə getmək lazımdır. Bu yolda biz müəyyən addımlar atmışıq. Birincisi, Hərəkatın üzvü olan parlamentlərin başçılarının qarşıdakı Bakı görüşüdür. Biz parlament elementi yaratmaq istəyirik. Artıq razılıq əldə edilib. Həmçinin bu Hərəkatın gənclər elementini də yaratmaq və beləliklə, struktur dəyişiklikləri yolu ilə getmək istəyirik. Əlbəttə, bu, bütün ölkələrin razılığını tələb edəcək. Bilirsiniz ki, Hərəkatın üzvü olan bəzi ölkələr arasında mürəkkəb münasibətlər var. Biz bütün bunları nəzərə alırıq və buna görə də çox səliqə ilə, lakin israrla hərəkət edirik.

Pandemiya vaxtı bizim gördüyümüz işlər, beynəlxalq təşəbbüslər, Hərəkatın sammiti, BMT-nin Baş Assambleyasının xüsusi sessiyasının keçirilməsi təşəbbüsü, BMT-nin İnsan Haqları Şurasında aldığımız dəstək, yaxın vaxtlarda Baş Assambleyada planlaşdırılmış, lakin COVID-19 səbəbindən təxirə salınmış müzakirə - bütün bunlar Hərəkatın nüfuzunu artırır. O, beynəlxalq arenada daha tanınmış, daha nəzərəçarpan olur. Biz, eyni zamanda, hətta COVID pandemiyasına qədər üzv ölkələrə kömək göstərmişik. Bizim çoxlu humanitar proqramlarımız var ki, bu barədə bəlkə də Azərbaycan ictimaiyyətinin məlumatı yoxdur. Xarici İşlər Nazirliyi tərkibində Beynəlxalq Yardım Agentliyinin xətti ilə biz çox ölkələrə humanitar yardım göstəririk, pandemiya dövründə isə biz 80-dən çox ölkəyə həm maliyyə yardımı, həm də maddi yardım göstərmişik. Bu, əlbəttə, yüksək qiymətləndirilir. Xüsusən ona görə ki, bu ölkələrin resursları məhduddur, onlar vaksin millətçiliyindən əziyyət çəkirlər. Fikrimcə, bu məsələni beynəlxalq səviyyədə bizdən çox qaldıran olmayıb. Bu, hiddətləndirici ədalətsizlikdir ki, özlərini demokratiya, insan hüquqları bərabərliyi mənbələri kimi göstərməyə çalışan ölkələr onlara lazım olduğundan üç-dörd dəfə artıq vaksin alırlar, sonra bu vaksinlərin istifadə müddəti bitir və onları tullayırlar. Yoxsul ölkələrə isə, əslində, heç nə qalmır. Axı, bu statistika məlumdur. Bu, hiddətləndirici ədalətsizlikdir. Bu, bütün mənəvi oriyentirlərin və hansısa hüquqdan, ədalətdən danışmaq haqqının tamamilə itirilməsidir. Azərbaycan bu mürəkkəb funksiyanı öz üzərinə götürüb. Biz başa düşürük ki, Afrika ölkələrində və digər yerlərdə insanların öldüyü bir vaxtda, - sadəcə, orada statistika aparılmır, - öz əhalisini artıq üç doza ilə təmin edəndə özlərini çox yaxşı hiss edən bir sıra ölkələrlə qarşıdurmaya gedirik. Biz şüurlu olaraq buna getdik. Məhz ona görə ki, biz buna inanırıq və ona görə ki, konyunkturanı deyil, prinsipləri rəhbər tuturuq. Bu, bizim ölkəmizə daha çox hörmət qazandırdı. Hərəkata üzv ölkələrin çoxu indi Azərbaycanı onların maraqlarını açıq şəkildə müdafiə edə bilən ölkə kimi görürlər. Yeri gəlmişkən, Bakıda keçirilən sammitdə, sədrlik funksiyasını öz üzərimə götürəndə demişəm ki, biz üzv ölkələrin maraqlarını, beynəlxalq hüququ və ədaləti qoruyacağıq. Biz bunu edirik və Hərəkatın nüfuzunu yüksəltməyə, struktur dəyişiklikləri yolu ilə getməyə səy göstərəcəyik.

– Cənab Prezident, Azərbaycanın Avropa İttifaqı ilə əlaqələri barədə də soruşmaq istəyirəm. Ötən ilin iyul ayında Avropa İttifaqının Prezidenti Azərbaycana gəldi. Siz isə dekabr ayında Brüsselə getdiniz. Bakı-Brüssel əlaqələrinin perspektivini necə qiymətləndirirsiniz?

– Mən müsbət qiymətləndirirəm. Prezident Şarl Mişelin Azərbaycana səfəri və burada keçirdiyim görüş çox müsbət idi. Brüsseldə keçən ay keçirdiyimiz görüşlə bağlı eyni sözləri deyə bilərəm. Bizim üçün əsas məsələ, Avropa İttifaqı ilə gələcək planlarımızı düzgün tərtib etmək idi. Mən bunu dəfələrlə keçmiş rəhbərliklə görüşlər əsnasında dilə gətirmişdim. Deyirdim ki, bilirsiniz, bizim hər hansı bir xüsusi gözləntilərimiz yoxdur. Bildiyiniz kimi, biz assosiasiya sazişinə qoşulmadıq. Bu gün həyat göstərir ki, haqlı idik. Çünki qoşulan o biri ölkələr haqqında mən indi bir şey demək istəmirəm. Əgər biz real baxsaq bu assosiasiya sazişi nə verdi?! Əlbəttə ki, sual doğurur. Yəni, üzvlük perspektivi varmı? Yoxdur. Yəni, yaxın gələcəkdə və orta müddətli gələcəkdə yoxdur. Hansısa başqa imtiyazlar varmı? Bilmirəm. Hər halda yenə də deyirəm. Bizim mövqeyimiz həmişə realist olub. Deyirdim ki, biz gərək həyata keçirə bilmədiyimiz şeylərin, necə deyərlər, ətəyindən yapışmayaq. Real. Biz istəyirik ki, Avropa ilə daha yaxın əlaqələr olsun. Avropa da istəyir ki, onun sərhədlərində vəziyyət sabit olsun. Hesab edirəm ki, cənab Mişellə görüşlər əsnasında biz bu gündəliyi formalaşdıra bildik. Ümid edirəm, bu müştərək yanaşma imkan verəcək ki, tezliklə yeni sazişi də tamamilə razılaşdırılacaqdır. Çünki hazırda sazişin təqribən 90-92 faizi razılaşdırılıb. Bir neçə maddə var ki, orada fikir ayrılığı var. Amma hesab edirəm ki, ciddi iradə göstərilərsə, hər iki tərəfdən buna biz nail ola bilərik.

Əlbəttə ki, bizim əlaqələrimiz üçün yeni səhifə açılacaqdır. Bununla paralel olaraq Avropa İttifaqı ilə bizim gündəliyimiz onsuz da çox genişdir. Bunu mən artıq dəfələrlə demişəm ki, 9 ölkə ilə biz strateji tərəfdaşıq. Enerji təhlükəsizliyi baxımından fəal əməkdaşlıq edirik. Xüsusilə indiki şəraitdə. Avropada qaz böhranı yaşanır. Bizim qazımıza böyük ehtiyac var. İndi artıq bu, açıq mətbuata da çıxır. Mən Bolqarıstanla olan məsələləri nəzərdə tuturam. Bilirsiniz ki, bu, bizdən yox, Bolqarıstandan çıxıbdır. İndi bu məsələnin mahiyyəti yəqin ki, bəllidir. Ona görə buna böyük ehtiyac var. Azərbaycan da etibarlı təchizatçıdır. Uzun illər ərzində

neft təchizatçısı olaraq etibarlı tərəfdaş kimi rol oynayıb, o cümlədən Avropa üçün qaz təchizatçısı kimi. Onların bizim nəqliyyat imkanlarımıza böyük marağı vardır. Onu da bildirməliyəm ki, Avropa İttifaqı Şurasının keçmiş prezidenti cənab Tusk 2019-cu ildə Bakıda olarkən, xüsusilə Ələtə getmişdir. Beynəlxalq Dəniz Limanına gedib orada vəziyyətlə tanış olmuşdur. İndiki Prezident Mişelə isə Şamaxıya səfəri çərçivəsində orada həm Ələt İqtisadi Zonası ilə, həm də limanla bağlı təqdimat edilmişdir. Yəni, bu sahəyə çox böyük maraq var.

Azərbaycanda yaradılmış nəqliyyat infrastrukturu ən müasirdir. Demək olar ki, bütün işlər artıq tamamlanıb. Bu, Avropa üçün böyük maraq kəsb edir. Şarl Mişel Azərbaycanda olarkən, Şamaxıya gedəndə yol üstündə Azərkosmosu da ziyarət etdi. İndi Azərbaycanın Avropa tərəfdaşları ilə kosmik sahədə yeni əməkdaşlıq formatı yaradılır. Bu da çox müsbətdir. Biz, əlbəttə ki, texnologiyaların Azərbaycana gətirilməsində maraqlıyıq. Biz bu texnologiyaları Avropadan alırıq, Avropa isə bizim enerji resurslarımızı alır. Yəni, burada qarşılıqlı maraqlar uzlaşır. Narahatedici məqamlar demək olar ki, yoxdur. Ya da ki, son hadisələrə qədər yox idi. Onu da mən cənab Mişelə həm Bakıda, həm Brüsseldə demişəm. O da Ermənistana və Azərbaycana nəzərdə tutulan maliyyə paketinin həcmi ilə bağlıdır. Biz çox təəccüb etdik ki, böyük dağıntılara məruz qalmış Azərbaycana cəmi 140 milyon, Ermənistana isə 2,6 milyard avro maliyyə paketi nəzərdə tutulur. Bu, ədalətsizlikdir. Hətta onu deyə bilərəm ki, dekabr ayında Brüsseldə İtaliya jurnalistinə müsahibə verərkən jurnalist məndən soruşdu ki, bu nə dərəcədə ədalətlidir. Yəni, bunu təkcə mən demirəm. Artıq bu Avropa məkanına yayılmış bir məsələdir. Mən bunu ictimai qaydada da dilə gətirmişəm həmişə. Bu, ədalətsizlikdir və bunun izahatı bizə lazımdır. Əgər bu ədalətsizlik həyatda öz əksini taparsa, əlbəttə ki, biz səssiz qalmayacağıq. Nəinki səssiz qalmayacağıq, bu, Avropa İttifaqı-Azərbaycan əlaqələrinə çox böyük mənfi təsir göstərəcək. Çünki əhali və ərazi baxımından Azərbaycan Ermənistandan beş dəfə böyükdür. Ermənistanda bir dənə də bina dağılmayıb. Bizim Livan boyda ərazimiz tamamilə yerlə-yeksan edilib. Bizə cəmi 140 milyon, onlara 2,6 milyard? Hansı əsasla, əsas nədir?! Qoy, izahat versinlər. Mən məsələni elə qoymuşam ki, Ermənistana hansı şərtlərlə və hansı məbləğdə vəsait veriləcəksə, eyni şərtlərlə eyni məbləğdə bizə də verilsin. O izahat ki, Azərbaycanın pulu çoxdur, Ermənistanın pulu azdır. Bu, nə dərəcədə ədalətlidir? Ola bilməz. Ona görə bu son hadisələrdə yeganə narahatlıq və problem yarana biləcək məsələ budur. Bizim aramızda hər hansı başqa bir fikir ayrılığı yoxdur. Şərq Tərəfdaşlığının son Zirvə Görüşü də bunu göstərdi. Avropa İttifaqı ilə əminəm ki, əlaqələrimiz uğurla davam etdiriləcək. Bu, bizim üçün önəmlidir, bizim xarici siyasət konsepsiyamızın tərkib hissəsidir.

– Cənab Prezident, Avropa İttifaqı ilə bağlı qısa sual vermək istəyirəm. Avropa İttifaqı əvvəlki dövrlərdən fərqli olaraq, Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin tənzimlənməsində müəyyən rol oynamağa çalışır. Bu, Brüsseldə keçirilən görüşdən göründü. Bəzən ekspertlər camiyəsində belə bir fikir yaranır ki, bu məsələdə Moskva ilə Brüssel arasında müəyyən bir rəqabət var. Siz necə hesab edirsiniz, Azərbaycanla Ermənistanı yaxınlaşdırmaqda bir tərəfdaş və bir vasitəçi kimi Avropa İttifaqının rolu ola bilərmi?

– Bəli, əlbəttə, ola bilər. Mən Brüsseldə olarkən orada Avropa İttifaqının rəhbərliyinə də bu haqda bildirdim ki, ola bilər. Əsas odur ki, bu gündəlik düzgün tərtib edilsin və Ermənistan da burada özünü səmimi aparsın. Çünki bilirsiniz, Ermənistan bir çox hallarda bir tərəfdaşa bir söz deyir, o biri tərəfdaşa bunun əksini deyir, üçüncü tərəfdaşa isə üçüncü versiyanı deyir. Yəni, bu, uzunmüddətli siyasət ola bilməz. Çünki gec-tez bunun üstü açılacaq. Bizim isə mövqeyimiz birmənalıdır və mən bunu açıq bəyan edirəm və bəli, hesab edirəm ki, Ermənistan-Azərbaycan əlaqələrinin normallaşmasında Avropa İttifaqı rol oynaya bilər. Mən bunu müsbət qarşılayıram və sadəcə olaraq, burada ədalət prinsipi əsas rol oynamalıdır. Çünki bu günə qədər bəzi ölkələrdən fərqli olaraq, Avropa İttifaqı ədaləti qorumuşdur. Qeyd etdiyim kimi, müharibə zamanı Fransa baxmayaraq ki, neytral olmalı idi, vasitəçi kimi birmənalı şəkildə Ermənistan tərəfini tutdu. Müharibədən sonra Amerika Birləşmiş Ştatları, halbuki vasitəçidir, neytral olmalıdır, açıq şəkildə Ermənistan tərəfini tutdu. Təkcə elə mətbuatda olan iki hadisəni qeyd etməklə, bunu sübut etmək olar. Birincisi, Ermənistanı dırnaqarası "demokratiya zirvəsinə" dəvət etməsi, halbuki Ermənistan və demokratiya – bunlar fərqli qütblərdir. Ermənistanda insan haqları kobudcasına pozulur, siyasi müxalifət həbsə atılır və siyasi rəqiblər təqib edilir. Ermənistan, necə deyərlər, hansı əməllərə görə ora dəvət edilib ki, Azərbaycan dəvət edilməyib. Yəni bu, açıq ayrı-seçkilikdir. İkinci də, bu yaxınlarda Ermənistan Təhlükəsizlik Şurasının katibi Vaşinqtona dəvət edilib, orada görüşlər keçirir. Azərbaycan Təhlükəsizlik Şurasının katibi isə dəvət edilməyib. O, başqa məsələdir ki, biz dəvət olunmamışıq, heç nə itirmirik və demokratiya uğrunda dırnaqarası "zirvə görüşündə" iki dəqiqəlik çıxış üçün adam özünü heç əziyyətə verməməlidir. Amma fakt odur ki, burada balans pozulur, nümayişkaranə göstərilir ki, indiki Amerika administrasiyası birtərəfli olaraq Ermənistan tərəfindədir və bu, onların öz işidir. Biz, necə deyərlər, sadəcə olaraq, öz fikirlərimizi bildiririk və əlbəttə ki, öz siyasətimizdə bunu nəzərə alacağıq. Avropa İttifaqı belə balansı pozan hadisələrdə olmayıb. Son Brüssel görüşündə də tam paritet saxlanılıb və bu, deməyə əsas verir ki, onlar iki ölkə arasındakı əlaqələrin normallaşmasında müsbət rol oynaya bilərlər. Bu ola bilər, eyni zamanda, Zəngəzur dəhlizinin fəaliyyəti ilə bağlı,

iqtisadi və maliyyə yardımı ilə bağlı, qeyd etdiyim kimi, əgər bu, ədalətli olarsa. Avropa məkanında böyük intellektual potensial mövcuddur, təcrübə mövcuddur və sərhədlərin müəyyən edilməsində onlar öz tövsiyələrini verə bilərlər. Yəni bir çox sahələrdə onlar yardımçı ola bilərlər. Hər halda biz bunu alqışlayırıq.

– Cənab Prezident, əgər Avropa və qarşılıqlı maraq məsələsini davam etdirsək, Siz artıq qeyd etdiniz ki, Azərbaycan uzun illərdir Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təmin olunmasında əsas rol oynayır və bu status artıq 2020-ci ilin son günündə Cənub Qaz Dəhlizinin istifadəyə verilməsi ilə daha da möhkəmlənib. Onu da vurğuladınız ki, hazırda dünyada, ələlxüsus Avropada qaz böhranı yaşanır. Biz həm də bilirik ki, Cənub Qaz Dəhlizinin ixracat imkanları da daha da genişdir. Bunu qarşılıqlı, müqayisəli təhlil etsək, hansı reallıqlar üzə çıxır və perspektivlər necə görünür?

– Birinci onu deməliyəm ki, Cənub Qaz Dəhlizinin reallaşması birmənalı şəkildə tarixi hadisədir və bu nəhəng enerji layihəsini bu dərəcədə, yəni keyfiyyətlə və çətin geosiyasi vəziyyətdə həyata keçirmək doğrudan da böyük səylər tələb edirdi. Burada Azərbaycan bir neçə ölkəni bir komanda şəklində necə deyərlər, səfərbər edib. Bu işə biz birlikdə nail olmuşuq və gələn ay Bakıda növbəti dəfə Cənub Qaz Dəhlizinin Məşvərət Şurası keçiriləcək, ənənəvi olaraq bizim təşəbbüsümüzlə Bakıda keçirilir. Hər dəfə bu görüşlərdə mən özüm şəxsən iştirak edirəm və görüləcək işlərlə bağlı geniş fikir mübadiləsi aparılır, artıq orada iştirak edən ölkələrin sayı genişlənir. Üstəgəl, orada bütün aparıcı banklar iştirak edir – Dünya Bankı, Asiya İnkişaf Bankı, Avropa İnvestisiya Bankı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, Asiya İnfrastruktur Bankı - yəni, bütün aparıcı maliyyə qurumları, həmçinin şirkətlər iştirak edir. Ona görə Cənub Qaz Dəhlizinin əhəmiyyətini bəlkə də indi Avropada daha çox görürlər. Çünki bu qaz böhranı bunları böyük dərəcədə sarsıtdı - həm qiymətlər, həm qazın qıtlığı, həm qaz anbarlarının dolu olmaması.

Qış təzə başlayır və gözlənilir ki, qış çox sərt olacaq. Ona görə qazın çatışmamazlığı böyük fəsadlara gətirib çıxaracaq. Azərbaycan qazının həcmi o qədər də böyük deyil, amma bir neçə ölkə üçün bu, həlledici ola bilər və əlbəttə ki, ilk növbədə, burada bizim maraqlarımız təmin olunur. Çünki əgər bu kəmər çəkilməsəydi, biz zəngin qaz ehtiyatlarının üstündə, necə deyərlər, oturacaqdıq, nəyi isə gözləyəcəydik. Əgər bu perspektiv olmasaydı, heç bir şirkət milyardlarla, on milyardlarla dollar vəsaiti bu yataqların işlənməsinə qoymazdı. Hazırda ixrac artır, yeni rəqəmlər mənə təqdim edildi. Bu il təxminən 19 milyard kubmetr qaz ixrac ediləcəkdir. Ondan 8 milyarddan çoxu Türkiyə, 7 milyarddan çoxu İtaliyaya ixrac ediləcək. Qalan qaz Gürcüstan, Bolqarıstan, Yunanıstan arasında bölünəcək. Yəni bu, böyük rəqəmdir və eyni zamanda, daxili tələbat da artır və artacaq. Biz daxili tələbatı ödəyirik. Bütövlükdə Azərbaycanda 45 milyard kubmetr qazın hasilatı gözlənilir. Qeyd etdiyim kimi, 19 milyard ixraca gedəcək, qalan hissə isə daxili tələbata və lay təzyiqini saxlamaq üçün neft laylarına yenidən qazın vurulmasına. Bu, böyük həcmdir və əlbəttə, bizə imkan verəcək ki, həm öz tələbatımızı ödəyək, eyni zamanda, Avropa məkanına daha böyük həcmlə çıxa bilək. Məhz bizim bu layihəmiz, eyni zamanda, Avropa ölkələri arasındakı interkonnektorların, bağlantıların tikintisinə də rəvac verdi və indi orada bu sahədə də işlər görülür. Beləliklə, fiziki olaraq, yəni infrastruktur nöqteyi-nəzərindən biz qazımızı başqa ölkələrə də çatdıra bilərik, nəzərə alsaq ki, "Şahdəniz"in çox böyük potensialı var. Bunun, düzdür, təsdiq edilmiş həcmi 1 trilyon kubmetrdən çoxdur. Amma mən tam əminəm ki, daha çox olacaq, necə ki, Azəri-Çıraq-Günəşli. İlkin hesablamaları göstərirdi ki, 500 milyon tondur, amma bunun potensialı artıq 1 milyardı ötür. Üstəgəl, gələcəkdə Abşeron qaz yatağı istismara veriləcək. Ümid, Babək, Asiman, yəni bir çox qaz yataqlarımız tədricən artıq işlək vəziyyətə çıxacaq və bizim həcmimiz böyük dərəcədə artacaq. Bu, bizim böyük üstünlüyümüzdür. Həm ölkəmizə əlavə vəsait gətirəcək, ölkəmizin beynəlxalq imkanları genişlənəcək və təbii ki, Avropa İttifaqı-Azərbaycan əlaqələrində bu faktor bundan sonra da mühüm rol oynayacaq.

– Cənab Prezident, icazənizlə sonuncu sualı vermək istərdim, çünki artıq üç saata yaxındır davam edir. Təşəkkür edirəm ki, yorulmadan müsahibə verirsiniz. Bu, sonuncu sualımızdır. Hazırda dünyada beynəlxalq hüququn ciddi böhranı yaşanır. Hüquq amili geri çəkilir, güc amili önə çıxır. Bunu bir çox siyasi araşdırmaçılar deyir. Daha dərinə gedib deyənlər var ki, yeni dünya düzəni formalaşır, dünyanı yenidən nüfuz dairələrinə bölmək istəyirlər və yaxud da bölmək fikrindədirlər. Yeni Yalta deyənlər də var. Sizin baş verən bu proseslərə münasibətiniz necədir? Bu proseslər Azərbaycan qarşısında hansı yeni çağırışlar yaradır?

– Mən sizin fikrinizlə razıyam və onu da bildirməliyəm ki, bu meyilləri mən uzun illər müşahidə edirəm. Çünki indi bir çox təmaslar əsnasında, görüşlər əsnasında görürəm və görürdüm ki, ənənəvi davranış qaydaları artıq tükənir. Baxmayaraq ki, onlar hələ sözdə tələffüz edilir, amma real həyatda bəyan edilmiş açıqlamalar real həyatla uzlaşmır. Əgər yadınızdadırsa, artıq son illərdə, hətta pandemiyaya qədər mən öz çıxışlarımda dəfələrlə deyirdim ki, indi güc amili ön plana çıxır və biz buna hazır olmalıyıq. Deyirdim ki, bu, bizim seçimimiz deyil. Biz hər zaman beynəlxalq hüququn aliliyini müdafiə edirdik və ümid edirdik ki, bu, bizim məsələmizin həllinə, bizə köməklik göstərəcək. Amma görürük ki, bu, yoxdur, bu, işləmir. Münaqişələr uzun müddət həll olunmayanda, bu münaqişələrlə məşğul olanlar və ümumiyyətlə, beynəlxalq aləm dediyimiz bir toplum bu münaqişələrdən yorulur. Bu yorğunluq indi digər münaqişələrdə də hiss olunur. Yəqin ki, siz də bunu izləyirsiniz. Ona görə mənim üçün artıq son illər ərzində

tam aydın idi ki, ənənəvi yollarla, yəni, Minsk qrupunun xətti ilə, yaxud da vasitəçilik xətti ilə biz öz torpaqlarımızı geri ala bilməyəcəyik. Yəni, bu, bugünkü fikrim deyil. Mən artıq bunu görürdüm və Ermənistanın daha da azğınlaşması, Ermənistanın cəzasız qalması bu fikri gücləndirirdi. Ona görə, hər zaman deyirdim ki, biz öz gücümüzə güvənməliyik, daha güclü olmalıyıq, gücümüzü artırmalıyıq, daha güclü ordu yaratmalıyıq. İqtisadiyyatı gücləndirməliyik ki, heç kimdən asılı olmayaq. Çünki təsəvvür edin, əgər biz indi iqtisadi cəhətdən kimdənsə asılı olsaydıq, nə gündə olacaqdıq. Bizə heç kim imkan verməzdi öz torpaqlarımızı güc tətbiq etməklə azad edək. Ona görə biz bütün bu istiqamətlərdə ardıcıl iş aparırdıq, əlbəttə ki, beynəlxalq davranış qaydalarını gözləmək şərti ilə. Əlbəttə ki, bizə vaxt lazım idi və əminlik lazım idi. Çünki torpaqlarımızın azad edilməsində biz ancaq uğur qazanmalı idik. Bütövlükdə baxdıqda, əgər Azərbaycan kontekstindən çıxsaq, görərik ki, bu gün böyük ölkələr artıq açıq bəyan edirlər ki, beynəlxalq hüquq onlar üçün əhəmiyyət daşımır. Əgər əvvəlki dövrlərdə bunu hansısa bəyanatlarla pərdələmək istəyirdilərsə, bu gün bu da yoxdur. Yəni, bu, mən buna siyasi sinizm deyirəm, artıq ifrat dərəcəyə çatıb. Əgər belədirsə, əgər bu qaydaları işləyən, bu qaydaları İkinci Dünya müharibəsindən sonra təsdiqlə-yən ölkələr özlərini belə aparırlarsa, onda başqa ölkələr nə etsin? Onda başqa ölkələr də onlar da özünə, necə deyərlər, öz başına çarə qılmalıdırlar. Biz bunu çoxdan edirik. Bəzi ölkələr ki, beynəlxalq hüquqa inanıb və buna aldanıb və gözləyir ki, kimsə gələcək onların yerinə onların problemlərini həll edəcək, onlar, indi, hesab edirəm ki, peşmançılıq çəkirlər. Bizim üçün də bu müddət olub və mən gizlətmirəm. Prezident vəzifəsinə seçiləndən sonra mənim də ümidlərim var idi. İlkin mərhələdə mən də hesab edirdim ki, bu məsələni, Qarabağ məsələsini sülh yolu ilə həll etmək olar. Bizə elə gəlirdi ki, təklif etdiyimiz variantlar məntiqlidir, ədalətlidir və beynəlxalq hüquqa tam uyğundur. Hətta təəccüb edirdim ki, nə üçün bunu qarşı tərəf, yaxud da vasitəçilər başa düşmürlər. Prezident seçiləndə mənim 41 yaşım var idi və təcrübəm də o qədər böyük deyildi və mən o vaxt beynəlxalq hüquqa inanırdım. İnanırdım ki, ədalət haradansa göydən düşüb bizim məsələmizi həll edəcək. Sonra başa düşdüm ki, ədaləti biz özümüz bərpa etməliyik. Danışıqların birinci mərhələsində, mənim iştirak etdiyim dövrdə belə ümidlərim var idi. Sonra isə gördüm ki, artıq bunun heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Xüsusilə indiki Ermənistan hakimiyyəti bunu yenə də açıq-aşkar bəyan edəndə, faktiki olaraq, danışıqlara öz bəyanatları və yersiz addımları ilə son qoyanda, artıq tam aydın oldu ki, vaxt itirmək mümkün deyil. Bilirsiniz, bir şeyi də deməliyəm, hər şeyi vaxtında etmək lazımdır. İkinci Qarabağ müharibəsi də onu göstərdi. Bir il əvvəl bəlkə də tez idi, bir il sonra gec idi, hər şey vaxtında. Bu vaxtı müəyyən etmək, düzgün seçmək, avantüraya getməmək, ölkəni risk altına salmamaq və mümkün dərəcədə maksimum uğura nail olmaq, əlbəttə ki, böyük zəhmətin işidir. Bunu mən tamamilə açıq deyə bilərəm.

Amma buna baxmayaraq, bu gün Azərbaycan beynəlxalq aləmin məsuliyyətli üzvü kimi və Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi, əlbəttə, bundan sonra da beynəlxalq hüququn aliliyini müdafiə edəcək. Biz dünya təsisatlarının – BMT və İkinci Dünya müharibəsindən sonra yaradılmış digər təsisatların fəaliyyətində fəal iştirak edəcəyik, bu imkanlardan bu gün daha rahat istifadə edəcəyik. Çünki artıq biz Qarabağ problemi kimi ağır yükü çiynimizdən atdıq və hesab edirəm ki, yeni dünya düzənində də təşəbbüs göstərən ölkələrdən biri olacağıq. Çünki de-fakto bu, artıq baş verib və biz bu de-fakto vəziyyətə tam hazırıq, bütün daxili resurslarla hazırıq. Həm mənəvi, həm xalqımızın səfərbərliyi, xalq-iqtidar birliyi, iqtisadi müstəqillik, enerji müstəqilliyimiz, siyasi gündəliyimiz və Qarabağ Zəfərindən sonra xüsusilə artan imkanlarımız – biz tam hazırıq, istənilən varianta hazırıq. Əgər dünya ənənəvi yollarla inkişaf etməyə davam etsə, – halbuki, mən buna inanmıram, – hazırıq. Əgər dünya, beynəlxalq arxitektura tamamilə çöksə, biz buna hazırıq. Yəni, biz komanda kimiyik. Hər an hazır olmalıyıq ki, özümüz öz gücümüzə əsaslanaraq istənilən vəzifəni istənilən yerdə yerinə yetirək və bayrağımızı həmişə uca tutaq.

– Cənab Prezident, maraqlı müsahibəyə və bizə vaxt ayırdığınıza görə, Sizə həmkarlarım adından təşəkkür edirəm və həmçinin arzulayıram ki, Siz bu 2022-ci ildə də uğur qazanasınız, uğurlarınız davamlı olsun və istədiyiniz yerə bayrağımızı sancasınız.

– Sağ olun. Təşəkkür edirəm, sağ olun.

"Xızı-Abşeron" Külək Elektrik Stansiyasının təməlqoyma mərasimində İlham Əliyevin nitqi

Hörmətli xanımlar və cənablar, əziz dostlar.

Bu gün ölkəmizin həyatında çox əlamətdar bir gündür. Bu gün Gülüstan sarayında Azərbaycanda inşa ediləcək yeni külək elektrik stansiyasının təməli qoyulur. Bu münasibətlə sizi və bütün Azərbaycan xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Bu, çox gözəl hadisədir. Bu stansiya Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə öz töhfəsini verəcəkdir. Bu stansiyanın yaradılması bir daha onu göstərir ki, bərpaolunan enerji növlərinin istehsalına Azərbaycan dövləti çox böyük önəm verir. Təxminən bir il bundan əvvəl Azərbaycan Energetika Nazirliyi ilə Səudiyyə Ərəbistanının "ACWA Power" şirkəti arasında icra müqaviləsi imzalanmışdır. Faktiki olaraq stansiyanın tikintisi ilə bağlı qərar verilmişdir və son bir il ərzində fəal iş aparılaraq bu gün artıq biz bu gözəl günü birlikdə qeyd edirik. Bu stansiya Azərbaycanda bərpaolunan enerji sektorunda ən böyük elektrik stansiyası olacaqdır. Onun istehsal gücü 240 meqavatdır və təbii ki, dediyim kimi, həm ölkəmizin enerji təhlükəsizliyinə töhfə verəcək, eyni zamanda, çoxlu iş yerlərinin yaradılmasına səbəb olacaq. Həmçinin bizim təbii qaza qənaətimiz ilə bağlı planlarımızda olan məsələlər də öz həllini tapacaq. Təbii ki, ətraf mühitə mənfi təsirin azaldılması istiqamətində bu stansiyanın çox böyük əhəmiyyəti olacaqdır.

Mən şadam ki, bizim bərpaolunan bu böyük enerji layihəsinin icraçısı və investoru qardaş Səudiyyə Ərəbistanının şirkətidir. Bildiyiniz kimi, Səudiyyə Ərəbistanı ilə Azərbaycan arasında çox sıx dostluq və qardaşlıq münasibətləri vardır. Biz müstəqillik dövründə bu əlaqələrin inkişaf etdirilməsində fəal çalışmışıq. Mən Səudiyyə Ərəbistanı Krallığına səfərlərimi böyük məmnuniyyətlə xatırlayıram. Kral həzrətləri, Vəliəhd həzrətləri ilə keçirdiyim görüşlər bir daha bizim aramızdakı dostluq və qardaşlığın təzahürüdür. Biz bir çox sahələrdə uğurla əməkdaşlıq edirik. Təbii ki, bütün Azərbaycan xalqı Səudiyyə Ərəbistanının Azərbaycana işğal dövründə göstərdiyi siyasi dəstəkdən xəbərdardır. Səudiyyə Ərəbistanı o nadir ölkələrdəndir ki, erməni işğalına görə Ermənistanla ümumiyyətlə diplomatik əlaqələr qurmamışdır və bu, Azərbaycan xalqına, Azərbaycan dövlətinə göstərilmiş böyük mənəvi dəstəkdir və qardaşlığın əlamətidir. Azərbaycan xalqı bunu yüksək qiymətləndirir.

Bizim siyasi əlaqələrimiz çox yüksək səviyyədədir. Eyni zamanda, iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində fəal əməkdaşlıq edirik. Pandemiyaya qədər Səudiyyə Ərəbistanından gələn turistlərin sayı ildən-ilə artırdı. Ümid edirəm ki, pandemiya başa çatandan sonra biz yenə də Səudiyyə Ərəbistanının vətəndaşlarını, öz qardaşlarımızı Azərbaycanda görəcəyik.

İqtisadi sahədə çox böyük perspektivlər var. Təbii ki, biz birlikdə energetika sahəsində OPEC+ formatında fəal çalışırıq. Deyə bilərəm ki, OPEC+ formatı yaradılandan bu günə qədər Səudiyyə Ərəbistanı ilə Azərbaycanın əməkdaşlığında xüsusi rol oynamışdır. Bu formatda iştirak edən digər ölkələrlə bərabər biz neftin qiymətinin sabitləşməsinə nail ola bilmişik.

Bu stansiyanın investoru tanınmış və bu sahədə böyük təcrübəsi olan Akvopao şirkətidir. Şirkət haqqında çox danışmaq olar, təkcə onu qeyd etməliyəm ki, bu, enerji sahəsində dünyanın ən böyük şirkətidir. Mənə verilən məlumata görə, şirkət tərəfindən inşa edilmiş stansiyaların enerji istehsalı gücü 42 min meqavatdan çoxdur. Yəni, təsəvvür etmək o qədər də çətin deyil və şadam ki, bu şirkət Azərbaycana da maraq göstərir.

Əlbəttə ki, burada bizim ikitərəfli dövlətlərarası əlaqələrimizin rolu çox böyükdür, eyni zamanda, son illər Azərbaycanda, o cümlədən energetika sahəsində aparılan islahatlar, gözəl investisiya iqlimi, ölkəmizin uğurlu inkişafı, ölkəmizdə mövcud olan sabitlik, əmin-amanlıq, təhlükəsizlik – bütün bu amillər təbii ki, hər bir investor üçün önəmli rol oynayır. Bir də ki, Azərbaycanda xarici investisiyaların qorunması da ən yüksək səviyyədədir. Xarici investorlar yaxşı bilirlər ki, bizim sözümüz imzamız qədər qiymətlidir və dəyərlidir. Bu möhtəşəm Gülüstan sarayında 1994-cü ildə imzalanmış Əsrin müqaviləsi artıq uzun illərdirki icra edilir və o müqavilədə bir söz, hətta bir vergül belə dəyişdirilməyib. Bütün digər müqavilələrə, böyük xarici şirkətlərlə imzalanmış müqavilələrə bizim münasibətimiz buna bənzərdir. Ona görə, Azərbaycana 10 milyardlarla dollar həcmində xarici sərmayə qoyulub. Bu sərmayə qoyuluşu davam edir. Xüsusilə dünyada hökm sürən maliyyə böhranı, eyni zamanda, pandemiya ilə bağlı iqtisadi fəallığın təbii olaraq azalması - bütün bunlar mənfi amillərdir. Amma buna baxmayaraq, qardaş ölkənin şirkəti Azərbaycana böyük həcmdə investisiya qoyuluşuna qərar verib, bu qərarı qəbul edib və bu gün biz Xızı rayonunda inşa ediləcək 240 meqavat gücündə külək elektrik stansiyasının təməlini qoyuruq. Onu da bildirməliyəm ki, Azərbaycan müstəqillik dövründə uzun illər ərzində öz enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün fəal çalışıb. Azərbaycan dünya miqyasında nadir ölkələrdəndir ki, həm xam neft, həm təbii qaz, neft məhsulları və elektrik enerjisini daxili tələbatı ödəmək üçün tam istehsal edir və eyni zamanda, bu dörd məhsulu dünya bazarlarına ixrac edir. Beləliklə, ölkəmizin enerji təhlükəsizliyi tam təmin edilib və ildən-ilə artan təbii qazın ixracı və elektrik enerjisinin ixracı digər ölkələrin enerji təhlükəsizliyinə də müsbət təsir göstərir. Ancaq onu da bilməliyik ki, ölkə sürətlə inkişaf edir. Keçən ilin yekunlarına görə, bizim neft və qazla bağlı

olmayan, yəni qeyri-neft sənayemiz təxminən 20 faiz artıbdır. Ölkə əhalisi artır, tələbat artır. Ona görə təbii ki, biz yeni enerji növlərinin istehsalı ilə ciddi məşğul olmalıyıq. Bərpaolunan enerji növlərinin istehsalı enerji sahəsində bizim gündəliyimizdə duran ən başlıca vəzifələrdən biridir. Onu da bildirməliyəm ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə, Cəbrayıl rayonunda hazırda böyük günəş elektrik stansiyasının tikintisi ilə bağlı danışıqlar, müzakirələr aparılır. Bu stansiyanın enerji istehsalı potensialı da 240 meqavata bərabər olacaq. Deyə bilərəm, aparılmış dəqiq təhlil nəticəsində bəlli oldu ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə bütövlükdə 10 min meqavata yaxın bərpaolunan külək və günəş elektrik enerjisinin istehsalı mümkündür. Əlbəttə, biz çox istərdik ki, dost ölkələrin investorları, şirkətləri bu imkanları da araşdırsınlar və bizimlə bərabər bu böyük layihələrə start versinlər.

Onu da bildirməliyəm ki, Azərbaycan həm daxili tələbatı tam ödəyir, eyni zamanda, bütün qonşu ölkələrə elektrik enerjisi ixrac edir. Qonşu ölkələrlə bizi birləşdirən yüksəkgərginlikli enerji xətləri bu imkanı bizə yaradır, lazım olarsa, yeni xətlər də çəkilər. Çünki region ölkələrində və eyni zamanda, Avropada elektrik enerjisinə tələbat artır. Bəzi ölkələr nüvə elektrik stansiyalarının bağlanması ilə əlaqədar qərar qəbul ediblər, biz, eyni zamanda, kömürlə işləyən elektrik stansiyalarının bağlanması prosesini müşahidə edirik. Eyni zamanda, dünyanın demək olar ki, gündəliyinin ön sıralarında olan "Yaşıl gündəliyi" də təsdiq edilib və biz öz növbəmizdə işğaldan azad edilmiş əraziləri - 10 min kvadratkilometr ərazini "yaşıl enerji" zonası elan etmişik. Artıq bir neçə su elektrik stansiyası inşa edilib, fəaliyyətdədir. Günəş və külək elektrik stansiyalarının yaradılması ilə bağlı konkret planlarımız var.

Bir sözlə, bu külək elektrik stansiyasının yaradılması bir çox mənalarda olduqca önəmli və əhəmiyyətli layihədir. Bu, gözəl göstəricidir. Digər potensial investorlar üçün də bir siqnaldır ki, onlar da vaxt itirmədən müəyyən addımlar atsınlar. Onu da bildirməliyəm ki, Azərbaycanın bərpaolunan enerji potensialına dünyanın böyük şirkətləri tərəfindən böyük maraq vardır. Hazırda Azərbaycan Energetika Nazirliyi dünyanın bir neçə aparıcı şirkəti ilə müvafiq danışıqlar aparır və yenə də deyirəm, bu, müxtəlif amillərin vəhdətidir. Həm ölkəmizdə sabitlik, əmin-amanlıq, ölkəmizin inkişafı ilə bağlı dünyada çox müsbət fikirlər, yəni, həqiqəti əks etdirən fikirlər, siyasətimizin proqnozlaşdırılması və eyni zamanda, güclü sənaye potensialı, iqtisadi müstəqillik, enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və hazırlıqlı kadr potensialı var. Yəni, bunlar əsas amillərdir. Bu amillər istənilən investor üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Mən tam əminəm ki, hazırda ölkəmizdə inşa ediləcək bu ən böyük bərpaolunan enerji stansiyasının açılışından sonra və bəlkə də açılışına qədər biz digər investisiya layihələrini icra etməyə başlayacağıq. O ki qaldı, bu stansiyanın açılışına, ümid edirəm, çox vaxt keçmədən biz bu böyük enerji layihəsinin açılışını birlikdə qeyd edəcəyik.

Bir daha sizi və bütün Azərbaycan xalqını bu gözəl hadisə münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Arzu edirəm ki, dediyim kimi, yaxın gələcəkdə bu stansiyanın açılışını birlikdə qeyd edək. Sağ olun.

Hacı Zeynalabdin Tağıyevin Bakıda ucaldılan abidəsinin açılışında İlham Əliyevin nitqi

Bir neçə dəqiqə bundan əvvəl Zeynalabdin Tağıyevin abidəsinin açılışını qeyd etdik. Abidə metronun girişinə yaxın olduğuna görə insanlara problem yaratmamaq üçün mən əziz xalqımı bu münasibətlə buradan təbrik edirəm.

Bu abidənin açılması çox əlamətdar hadisədir. 2020-ci ildə mənim tərəfimdən Zeynalabdin Tağıyevin abidəsinin ucaldılması ilə bağlı müvafiq Sərəncam imzalanmışdır. Açıq müsabiqə elan edilmişdir və Xalq rəssamı, məşhur heykəltaraş Xanlar Əhmədovun işi müsabiqədə qalib gəlmişdir. Ondan sonra mənə abidənin ucaldılması üçün bir neçə yer təklif edildi və mən məhz bu yeri seçdim. Çünki Zeynalabdin Tağıyevin adına layiq olan bir yerdir, Bakının tarixi yerlərindən biridir, şəhər sakinlərinin ən sevimli yerlərindən biridir, tarixi qala divarının önündədir. Tağıyevin abidəsinin məhz bu yerdə yerləşməsinin böyük rəmzi mənası var. Çünki Zeynalabdin Tağıyev ömrü boyu Bakının inkişafına, abadlaşmasına, ümumiyyətlə Azərbaycanın inkişafına böyük töhfələr vermişdir.

Çox zəngin adam idi, amma hər kəs bilir ki, çox kasıb ailədə böyümüşdü və sərvətini öz zəhməti hesabına qazanmışdır. Ancaq tarixdə o, zəngin adam kimi yox, məhz xeyriyyəçi kimi qalmışdır. Əgər onun xeyriyyəçilik fəaliyyəti olmasaydı, yəqin ki, o, Azərbaycan xalqının yaddaşında qalmazdı. Onun təşəbbüsü ilə Azərbaycanda bir çox önəmli layihələr həyata keçirilmişdir. Onların arasında, əlbəttə ki, Bakıya təmiz içməli suyun gətirilməsi layihəsini xüsusilə qeyd etməliyəm. Şollar su kəməri bu günə qədər fəaliyyətdədir, bu günə qədər Bakını, Sumqayıtı təmiz içməli su ilə təmin edir. Bu kəmərin tikintisi üçün Zeynalabdin Tağıyev öz vəsaitindən istifadə etmişdir. Məhz onun təşəbbüsü və maliyyə dəstəyi ilə Bakıda teatr binası inşa edilmişdir, bir çox sənaye müəssisəsi inşa edilmişdir, azərbaycanlı qızlar üçün ilk dünyəvi məktəb açılmışdır. Deyə bilərəm

ki, müsəlman aləmində ilk dünyəvi məktəb məhz Bakıda azərbaycanlı qızlar üçün Tağıyevin vəsaiti və təşəbbüsü ilə yaradılmışdır. Bakıda tramvay xətlərinin açılması da Tağıyevin adı ilə bağlıdır. Bu gün Bakıya əlavə gözəllik verən, Bakının memarlığına töhfə verən bir çox gözəl binaların müəllifi, yəni ki, təşəbbüskarı məhz Tağıyev olmuşdur. Biz Bakının müxtəlif yerlərində onun memarlıq əsərlərini görə bilərik. Baxmayaraq ki, o, kasıb ailədə doğulub və o dövrün mühitində böyüyüb, amma Bakının gözəlliyini təmin etmək üçün xaricdən memarlar dəvət etməsi onun mütərəqqi fikirdə olmasından xəbər verir. Qızlar üçün məktəbin açılması gələcəyə yönəlmiş bir addımdır. Hər kəs bilir ki, o, yüzlərlə tələbəni Rusiyaya və Avropaya göndərməklə onların təhsil xərcini öz üzərinə götürmüşdür və bu da gələcəyə yönəlmiş bir addım idi, gələcəyi düşünürdü. Mən artıq bunu bir dəfə demişəm, bir daha demək istəyirəm ki, o tələbələrin arasında mənim babam Əziz Əliyev də olmuşdur. Əziz Əliyev qədim Azərbaycan torpağı olan İrəvan xanlığı ərazisində doğulmuşdur. O da Tağıyev kimi kasıb ailədən idi, oxumaq istəyirdi. Tağıyevə məktub yazmışdı, xahiş etmişdi ki, ona maddi kömək göstərilsin. Tağıyev də onu təbii ki, tanımırdı, sadəcə olaraq, bir gəncin təhsilə olan belə marağını nəzərə alaraq ona pul göndərmişdir və Əziz Əliyev bu pul hesabına o vaxt Sankt-Peterburq Hərbi Tibb Akademiyasında oxumuşdur. Hesab edirəm ki, bu hadisə onun gələcək taleyində həlledici rol oynamışdır. Çünki o, həm gözəl həkim, eyni zamanda, böyük dövlət xadimi olmuşdur. İkinci Dünya müharibəsində onu Bakıdan Dağıstana ezam etmişlər. Bir neçə il Dağıstanın rəhbəri vəzifəsində işləmişdir və dağıstanlıları sürgündən xilas etmişdir. Çünki o vaxt başqa Qafqaz xalqları ilə bərabər, dağıstanlıları da Qazaxıstana sürgün etmək istəyirdilər, sovet hökumətinin belə planları var idi. Məhz Əziz Əliyevin qətiyyətli mövqeyinə görə bu, baş vermədi. Dağıstanlılar bunu yaxşı bilirlər, yaxşı xatırlayırlar və təsadüfi deyil ki, Mahaçqalada dağıstanlıların təşəbbüsü ilə Əziz Əliyevin abidəsi ucaldılmışdır.

Zeynalabdin Tağıyev Qurani-Kərimi Azərbaycan dilinə tərcümə etdirmiş və eyni zamanda, bu sahədə də təşəbbüskar olmuşdur. İlk dəfə olaraq Qurani-Kərim Azərbaycan dilinə tərcümə edilmişdir. Onun təşəbbüsü və maliyyə vəsaiti hesabına Azərbaycanda bir çox dini abidə inşa edilmiş və təmir olunmuşdur. Onun təhsillə bağlı təşəbbüsləri təkcə Bakı ilə məhdudlaşmırdı. Eyni zamanda, Naxçıvanda, Gəncədə, Şamaxıda, Gürcüstanda azərbaycanlıların yaşadıqları bölgələrdə onun pulu hesabına məktəblər açılmışdır.

Yəni, onun haqqında çox danışmaq olar. O, böyük şəxsiyyət idi, xalqa bağlı olan, xalqı qəlbən sevən, xalqın gələcəyini düşünən bir insan idi. Onu da bildirməliyəm ki, XIX əsrdə xeyriyyəçilik ənənələrini məhz Zeynalabdin Tağıyev qoymuşdur. Bu ənənələr sovet dövründə təbii ki, davam etmədi. Onu da bildirməliyəm ki, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti süqut edəndən sonra sovet hakimiyyəti onu bütün imkanlardan məhrum etmişdir, bütün onun əmlakları əlindən alınmışdı, tək bir bağ qalmışdı, orada da o, ömrünün sonuna qədər yaşamışdır. O, uzun ömür yaşadı, dolğun ömür yaşadı. Ancaq əfsuslar olsun ki, ömrünün sonunda bu cür ədalətsizliklə üz-üzə qaldı və həyatdan çox narahat getdi.

Bu gün isə müstəqil Azərbaycanda xeyriyyəçilik ənənələri, onun qoyduğu xeyriyyəçilik ənənələri davam edir, geniş vüsət almışdır. Bildirməliyəm ki, bu sahədə ən böyük xeyriyyəçi nəinki Azərbaycanda, Cənubi Qafqazda Heydər Əliyev Fondudur. Heydər Əliyev Fondu 20 ilə yaxındır ki, yaradılmışdır və bütün bu illər ərzində Fondun əsas məqsədi, vəzifəsi insanlara kömək göstərmək, Azərbaycan mədəniyyətini dünyada təbliğ etmək, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, incəsənət, elm sahələrinə töhfə verməkdir. Azərbaycanın multikultural dövlət kimi, müasir dövlət kimi dünyada tanıdılmasında Heydər Əliyev Fondunun müstəsna xidmətləri vardır. Məhz Fondun fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycan daha çox tanınır və məhz bu amil bizə İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə kömək göstərdi. Çünki Azərbaycan xalqı yaxşı bilir ki, o vaxt erməni lobbisi və onun havadarları Azərbaycan haqqında olmazın yalanlar uydurub media məkanına atmışlar. Ancaq uzun illər ərzində Heydər Əliyev Fondunun müxtəlif ölkələrdə fəaliyyəti və Azərbaycanın müasir, mütərəqqi dövlət kimi tanıdılması bu təbliğatı alt-üst etmişdir. Bu gün Heydər Əliyev Fondu qarşısında yeni vəzifələr dayanır. Ənənəvi fəaliyyətlə yanaşı, bu gün Fond azad edilmiş torpaqlarda geniş fəaliyyətə başlamışdır. Fondun təşəbbüsü ilə azad edilmiş torpaqlarda hazırda dini abidələrimizin əsaslı təmiri, bərpa edilməsi və inşası prosesinə start verilib. Şuşa şəhərində Yuxarı Gövhərağa, Aşağı Gövhərağa, Saatlı məscidləri, Ağdam şəhər məscidi Heydər Əliyev Fondu tərəfindən əsaslı bərpa edilir, Zəngilan şəhər məscidi də həmçinin. Eyni zamanda, Daşaltıda, Hadrutda və Şuşa şəhərində yeni məscidlərin tikintisi də məhz Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə həyata keçirilir. Təkcə sadaladığım dini abidələrimizin sayı 8-ə bərabərdir və əminəm ki, Fond digər layihələrdə də fəal iştirak edəcək. Bildiyiniz kimi, məcburi köçkünlər üçün yeni evlərin yaradılması da Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə geniş vüsət almışdır və mənim iştirakımla Qobu qəsəbəsində bir neçə böyük, çoxmərtəbəli evlərin inşası təmin edilmişdir.

Yəni, bu ənənələr var, davam edir, cəmiyyətdə çox yüksək qiymətləndirilir. Müharibədən sonra mənim təşəbbüsümlə Qarabağ Dirçəliş Fondu, "YAŞAT" Fondu yaradılmışdır. Azərbaycan vətəndaşları, eyni zamanda, şirkətlər könüllü olaraq həm Qarabağ Dirçəliş Fonduna, həm "YAŞAT" Fonduna vəsait təqdim edirlər və bu vəsait hesabına bu gün yüzlərlə qazi həm Azərbaycanda,

həm xüsusilə xaricdə müalicə alır, həyata qayıdır, öz sağlamlığını bərpa edir. Bu, bir daha onu göstərir ki, xeyriyyəçilik hər zaman Azərbaycan xalqının ayrılmaz əlaməti olubdur. Sadəcə olaraq, buna şərait yaradılmalı idi, dövlət tərəfindən bu siyasət dəstəklənməli idi və bu gün biz bunu görürük.

Mən Zeynalabdin Tağıyevin şəxsiyyətinə həmişə böyük hörmətlə yanaşmışam. Hələ 2000-ci illərin əvvəllərində, – mən hələ Prezident deyildim, – onun qəbrinin yerləşdiyi Pirhəsən ziyarətgahı mənim təşəbbüsümlə abadlaşdırıldı və qəbrin ətrafında olan ərazi yeni görkəm aldı. Prezident seçiləndən sonra dərhal mənim təşəbbüsümlə onun evi, hazırda Tarix Muzeyinin binası əsaslı təmir edildi, həm onun yaşadığı evin bir hissəsi muzey kimi qaldı, eyni zamanda, Tarix Muzeyində bizim tariximizin müxtəlif dövrlərini əhatə edən eksponatlar nümayiş etdirilir.

Bu gün mən çox şadam ki, Zeynalabdin Tağıyevin abidəsi Bakıda ucaldılıb. O, buna layiq idi. Azərbaycan xalqı qarşısında, tarix qarşısında, millət qarşısında xidməti olan hər bir insanı Azərbaycan xalqı öz qəlbində yaşadır.

Bir daha əziz xalqımı bu münasibətlə ürəkdən təbrik etmək istəyirəm, Azərbaycan xalqına yeni uğurlar, yeni qələbələr arzulayıram. Sağ olun.

“Rossiya 24” telekanalında Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasının 30 illiyinə və İlham Əliyevin 60 illik yubileyinə həsr olunmuş “Hakimiyyət formulu” verilişi yayımlanıb

Yanvarın 30-da “Rossiya 24” telekanalında TASS informasiya agentliyinin baş direktorunun birinci müavini Mixail Qusmanın Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasının 30 illiyinə və Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin 60 illik yubileyinə həsr olunmuş “Hakimiyyət formulu” verilişi yayımlanıb.

Müəllifdən: Azərbaycan Cənubi Qafqazın Şərqində, Xəzər dənizinin sahilində yerləşir. Ölkənin ümumi sahəsi 86,6 min kvadratkilometrdir. Şimalda Rusiya Federasiyası, şimal-qərbdə Gürcüstan, qərbdə Ermənistan, cənub-qərbdə Türkiyə, cənubda isə İran ilə həmsərhəddir. Quru sərhədlərinin uzunluğu 2647 kilometr, dəniz sərhədlərinin uzunluğu isə 816 kilometrdir. Əhalisi 10 milyon 383 min 704 nəfər, paytaxtı Bakı şəhəridir. Bir neçə ay bundan əvvəl Azərbaycan dövlət müstəqilliyinin bərpasının 30 illiyini qeyd edib.

Mixail Qusman: “Hakimiyyət formulu” verilişində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ilə dəfələrlə görüşmüşük. Lakin hər dəfə bizim görüşlərimiz çox maraqlı, məzmunlu, dərin xarakter daşıyıb. Bu gün mən filmimizə 10 il bundan əvvəl olmuş bir söhbət epizodundan başlamaq istərdim: “İlham Heydər oğlu, istəristəməz artıq 50 yaşın astanasındasınız. Çox iş görülüb. Şəxsən Siz öz qarşınızda növbəti yarım əsr üçün hansı vəzifələri qoyursunuz?

Prezident İlham Əliyev: Açığını deyim ki, mən həyatda qabaqcadan qarşıma heç bir vəzifə qoymuram. Amma Prezident kimi bunu özümə rəva görə bilmərəm, çünki əgər gələcəyi düşünməsək, bu günün problemlərini həll etmək çox çətin olacaqdır. Lakin mən məhz sizin dediyiniz kimi, yarım əsr irəliyə baxıram. Energetika sahəsində bu müddət 100 ildir. Yəni, Azərbaycan ən azı yüz il beynəlxalq enerji bazarında əvəzedilməz və çox mühüm aktora çevrilir. Biz nəqliyyat sahəsində elə infrastruktur yaradırıq ki, o, əsrlər boyu ölkəmizin rifahı naminə işləyəcək. Təhsil – o da bir neçə onillik irəlini nəzərdə tutmalıdır.

Mixail Qusman: Bunlar gələcəyə investisiyalardır.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, kadrların, informasiya texnologiyalarının hazırlanması. Dünya irəliyə doğru hərəkət edir, biz də geri qalmamalıyıq. Əgər istək, siyasi iradə və yaxşı təşəbbüskarlıq varsa, çox iş görmək olar.

Mixail Qusman: O vaxtdan 10 il keçib. Bir neçə ay bundan əvvəl Azərbaycan dövlət müstəqilliyinin bərpasının 30 illiyini, bir ay bundan əvvəl isə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev 60 illik yubileyini qeyd edib. Ölkə yetkinləşir, təcrübə toplayır, dünyada daha mühüm yer tutur və bunu BMT Baş Assambleyasının tribunasından bəyan edir.

Prezident İlham Əliyev: BMT-nin Davamlı İnkişaf Məqsədlərinin həyata keçirilməsi Azərbaycan üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan 2030-cu ilin gündəliyinin icrası barədə üçüncü Könüllü Milli Hesabat təqdim etmiş 12 ölkədən biri və öz regionunda birinci dövlətdir.

Müəllifdən: Son onilliklərdə Azərbaycan iqtisadiyyatı 3 dəfədən çox artıb. Azərbaycan gəlir səviyyəsi ortadan yuxarı olan dövlətlər qrupuna daxil olub. Ölkədə davamlı demoqrafik artım müşahidə olunur. Neft hasilatı artır. Bu gün Azərbaycan dünyada enerji təhlükəsizliyinə nail olmaqda liderlər sırasındadır. 2017-ci il sentyabrın 14-də Bakıda “Azəri”, “Çıraq” yataqlarının və “Günəşli” yatağının dərin sulu hissəsinin birgə işlənməsi barədə yeni Saziş imzalanıb. Bu layihəyə 36 milyard dollardan çox sərmayə qoyulub. 500 milyon ton neft çıxarılıb. 2018-ci il mayın 29-da Cənub Qaz Dəhlizinin mühüm hissəsi olan Trans-Anadolu qaz kəməri – TANAP-ın rəsmi açılışı olub. Azərbaycanda təsdiqlənmiş qaz ehtiyatları 2,6 trilyon

kubmetrə, proqnozlaşdırılan ehtiyatlar təqribən 3 trilyon kubmetrə bərabərdir.

Mixail Qusman: Azərbaycan tarixən neft hasil edən ölkədir, lakin bununla bərabər Siz artıq neçə illərdir deyirsiniz ki, Azərbaycan neftdən asılılıqdan xilas olmalıdır.

Prezident İlham Əliyev: Siz tamamilə haqlısınız. Mən bu mövzunu çox fəal şəkildə qaldırmışam və qaldırıram. Bu istiqamətdə müəyyən addımlar atılır. Ona görə də qeyri-neft sektoruna istiqamətlənmə əsas prioritet olub və yenə belədir.

Müəllifdən: Azərbaycan əlavə regional layihələr həyata keçirir. Şərq-Qərb, Şimal-Cənub və Şimal-Qərb nəqliyyat dəhlizləri sayəsində bu ölkə Avrasiyanın əsas nəqliyyat və logistika mərkəzlərindən birinə çevrilib. Şimal-Cənub Nəqliyyat Dəhlizinin Azərbaycan hissəsi yekun mərhələyə qədəm qoyub. Bu dəhliz Hindistanı, Pakistanı, İranı, Azərbaycanı, Rusiyanı və Şimali Avropa ölkələrini birləşdirəcək.

Prezident İlham Əliyev: Azərbaycan ərazisində bütün nəqliyyat-kommunikasiya layihələri praktiki olaraq başa çatdırılıb. Nəqliyyat-logistika infrastrukturunun yaradılması tamamlanıb. Bu gün biz daşımanı çoxaltmaq və Azərbaycanın tranzit imkanlarını artırmaq üçün tərəfdaşlarımızla, qonşularımızla işləyirik.

Müəllifdən: 2017-ci il oktyabrın 30-da Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu istifadəyə verilib, Trans-Avropa və Trans-Asiya dəmir yolu şəbəkələrinin birləşdirilməsi təmin edilib. Mahiyyət etibarı ilə Qədim İpək Yolu bərpa olunub. 2018-ci il mayın 14-də Bakının Qaradağ rayonundakı Ələt qəsəbəsində Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı Kompleksi təntənəli şəkildə açılıb. Bu kompleksin yükaşırma qabiliyyəti 15 milyon tondur. Bu həcm 25 milyon tona qədər artırıla bilər. Prezident İlham Əliyevin tapşırığına əsasən, Ələt qəsəbəsində yaradılan azad ticarət zonası 130 milyon nəfəri əhatə edən regional miqyaslı bazara xidmət edəcək. Azərbaycan iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinə böyük investisiyalar cəlb etmək üçün bank islahatı aparır.

Prezident İlham Əliyev: İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları sektorunda da təməl pis deyil. Artıq üç peykə malik olan Azərbaycan kosmik klubun üzvüdür. İKT sahəsi çox fəal inkişaf edir və bu sahədə mühüm artım var. Başqa sahələrə gəldikdə isə, əlbəttə, mən ilk növbədə, kənd təsərrüfatını qeyd edərdim. Burada çox böyük potensial var, çox böyük sərmayə qoyulub və yetərincə ciddi artım var. Biz turizmə böyük diqqət yetirmişik və yenə yetiririk, müasir turizm infrastrukturu yaradılıb. Lakin, əlbəttə, pandemiya bu sektora çox güclü zərbə vurub. Hazırda biz daxili turizmin stimullaşdırılması barədə düşünürük.

Mixail Qusman: Bütün dünyanı faciəli şəkildə əənginə almış koronavirus pandemiyası, əlbəttə, Azərbaycanda da həyata təsir göstərməyə bilməzdi. Azərbaycan rəhbərliyi koronavirusun ölkəyə nüfuz etməsinə, onun inkişafına mane olmaq üçün nə mümkündürsə edib. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın hakimiyyət orqanlarının fəaliyyəti Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı tərəfindən yüksək qiymətləndirilib.

Müəllifdən: 2021-ci ilin yanvar ayı. Azərbaycanda vaksinasiya kampaniyasının başlanğıcı. Hər yüz nəfər üçün istifadə edilmiş vaksin dozalarının həcmi 80 faizdən çoxdur. Əhalinin və sahibkarlıq subyektlərinin dəstəklənməsi üçün 2 milyard 700 milyon dollar həcmində sosial-iqtisadi paket təqdim olunub. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının proqramlarına Bakının könüllü maliyyə yardımı 10 milyon dollar olub. 30-dan çox ölkəyə humanitar və maliyyə yardımı göstərilib. Dörd ölkəyə təmənnasız olaraq 150 min doza vaksin göndərilib.

Prezident İlham Əliyev: Yeri gəlmişkən, bizim təşkil etdiyimiz, həyata keçirdiyimiz işi Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı da qiymətləndirib. Bu təşkilatın Baş direktorunun mənə ünvanladığı məktubda Azərbaycan rəhbərliyinin fəaliyyəti yüksək qiymətləndirilib, habelə Azərbaycan nümunəvi ölkə, yəni bu bəla ilə mübarizədə nümunə göstərən ölkə adlandırılıb.

Müəllifdən: 2020-ci ilin may ayı. Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə Bakıda Qoşulmama Hərəkatının Təmas Qrupu ölkələrinin Zirvə görüşü keçirilib. Bu görüş COVID-19-a qarşı mübarizəyə həsr edilib. Qoşulmama Hərəkatı üçün yubiley ili olan 2021-ci ildə təşkilatın 120 üzvünün qərarı ilə Azərbaycanın sədrlik müddəti 2023-cü ilə qədər uzadılıb.

Prezident İlham Əliyev: Azərbaycan yekdilliklə Hərəkatın sədri seçilib, bu da çox əlamətdar amildir. Bildiyiniz kimi, Hərəkatda 120 ölkə iştirak edir və bu ölkələrin bəziləri arasında münasibətlər, yumşaq desək, gərgindir. Lakin bizə göstərilən hörmət və etimad ona dəlalət edir ki, Azərbaycan beynəlxalq arenada çox böyük nüfuz qazana bilib.

Müəllifdən: 2020-ci ilin dekabr ayı. Azərbaycan Prezidentinin təşəbbüsü ilə BMT Baş Assambleyasının dövlət və hökumət başçıları səviyyəsində koronavirusa qarşı mübarizəyə həsr edilmiş xüsusi sessiyası keçirilib. İlham Əliyev BMT Baş Assambleyasının 76-cı sessiyasında çıxışında yeni təşəbbüs irəli sürüb.

Prezident İlham Əliyev: Biz COVID-19-dan sonra ümumi bərpa üzrə BMT-nin yüksək səviyyəli panelinin yaradılmasını təklif edirik. O, postpandemiya dövründə qlobal tədbirlər barədə tövsiyələr hazırlayacaq.

Mixail Qusman: Azərbaycan əksər beynəlxalq təşkilatların özünəinamlı və fəal iştirakçısıdır. O, Təhlükəsizlik Şurasının qeyri-daimi üzvü də olub. Azərbaycan Müstəqil Dövlətlər Birliyi sistemində, ATƏT-də və digər qurumlarda fəal işləyir.

Prezident İlham Əliyev: Azərbaycana gəldikdə, biz iştirak etdiyimiz bütün təşkilatlarda məhz həmin təşkilatı gücləndirmək, habelə bu təşkilatın fəaliyyəti çərçivəsində öz milli mənafelərimizi maksimum təmin

etmək üçün iştirak edirik. Hər bir beynəlxalq təşkilat qüdrətli ölkələrdən, ortababların, bir də hələ bir qədər böyüməli olan ölkələrdən ibarətdir. Ona görə də burada bütün ölkələrin mənafelərinin nəzərə alınması vacibdir. Bu səbəbdən beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində qarşılıqlı hörməti mühüm prioritetlərdən biri hesab edirəm. Azərbaycan qanunun aliliyini və beynəlxalq hüququn aliliyini həmişə üstün tutur.

Mixail Qusman: Azərbaycanda ən qədim dövrlərdən ən müxtəlif dini və etnik qrupların nümayəndələri, ən müxtəlif xalqlar sülh və mehriban qonşuluq şəraitində yaşayırlar. Mən bunu başqalarından eşitdiyimə görə demirəm. Tam inamla deyə bilərəm ki, multikulturalizm azərbaycanlıların qanındadır.

Müəllifdən: 2018-ci il mayın 2-də Bakıda Mədəniyyətlərarası Dialoq üzrə V Ümumdünya Forumu keçirildi. BMT bu Forumu mədəniyyətlərarası dialoqun təşviq edilməsi üçün mühüm qlobal platforma kimi qiymətləndirir.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, gənc nəslə müraciət edərək demək istərdim ki, onlar öz əcdadlarından nümunə götürərək fədakarlıqla, yüksək vətənpərvərlik hissi ilə yaşamağı, mübarizə aparmağı öyrənsinlər, öz Vətənini qoruyarkən canını belə əsirgəmədən qəhrəmanlıq göstərsinlər.

Mixail Qusman: 10 il bundan əvvəl Azərbaycan Prezidenti ilə söhbət zamanı biz Onunla çox ağrılı bir məsələni – Dağlıq Qarabağ ətrafında vəziyyəti müzakirə edirdik.

Dəhşətli dərəcədə çətin düyünə düşmüş siyasi problemlər, əlbəttə, öz həllini tələb edir. Sizin fikrinizcə, bu düyünü əmələ gətirən sapları bir-birinin ardınca dartmaqla açmaq mümkündür, yoxsa bu, Qordi düyünüdür, onu yalnız kəsmək olar?

Prezident İlham Əliyev: Avropa Şurasının, Avropa Parlamentinin qətnamələri, ATƏT-in qərarları, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının, digər təşkilatların qətnamələri var. Bu sənədlərin hamısında tələb eynidir – Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa edilsin. Bu, bizim suveren hüququmuzdur.

Müəllifdən: 2020-ci ilin sentyabr ayı. Dağlıq Qarabağda hərbi münaqişənin yeni mərhələsi. 44 gündən sonra, noyabrın 9-dan 10-na keçən gecə atəşkəs barədə üçtərəfli Saziş Rusiyanın vasitəçiliyi, Prezident Putinin şəxsən iştirakı ilə imzalandı. Qarabağda Rusiya sülhməramlı kontingentinin yerləşdirilməsi barədə qərar qəbul edildi.

Prezident Vladimir Putin: Rusiyanın həlledici töhfəsi sayəsində Dağlıq Qarabağda münaqişə dayandırılıb. Rusiya sülhməramlıları regionda sülhə və təhlükəsizliyə etibarlı təminat verirlər.

Prezident İlham Əliyev: Azərbaycan 30 illik münaqişəni hərbi-siyasi yolla nizamladı, öz ərazi bütövlüyünü və tarixi ədaləti bərpa etdi. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi keçmişdə qaldı.

Müəllifdən: Prezident Əliyevin qərarı ilə Qarabağ "yaşıl enerji" zonası elan edilib. Yaxın dörd ildə orada 240 meqavat gücündə yeni günəş elektrik stansiyası tikiləcək. 2030-cu ilədək bütün ölkədə daha 10 belə layihə həyata keçirilməsi planlaşdırılır.

2016-cı il. Azərbaycan İqlimə dair Paris Sazişini ratifikasiya edir. 2030-cu ilədək istixana effekti yaradan qazların səviyyəsini 35 faiz azaltmaq barədə könüllü öhdəlik götürür. Bu gün ölkədə ümumi enerji istehsalında bərpa olunan enerjinin payı 17 faiz təşkil edir. Ən yaxın hədəf 10 ildən sonra bu rəqəmi ikiqat artırmaqdır.

Mixail Qusman: Son illərdə Azərbaycan çoxlu sayda böyük idman, mədəni, siyasi, iqtisadi tədbirlər, müxtəlif forumlar keçirib. Siz postpandemiya dövründə dünyanı necə təsəvvür edirsiniz? Biz hamımız həmin dünyada yaşamalı olacağıq.

Prezident İlham Əliyev: Dünya artıq başqalaşıb, biz tədricən işin yeni formatına, həyatın yeni formatına, özünütəcrid rejiminə öyrəşirik. Əlbəttə, ünsiyyət çatışmazlığını hiss edirik. Beynəlxalq forumlara gəldikdə isə, siz tamamilə haqlı olaraq qeyd etdiniz ki, artıq Azərbaycan, ilk növbədə, humanitar əməkdaşlıq üçün mühüm məkana çevrilib. Rusiya və Azərbaycan prezidentlərinin himayəsi ilə keçirilən və təşəkkülündə sizin, Mixail Solomonoviç, şəxsən çox böyük rol oynadığınız Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu da, Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu da, keçirilməsi bu gün təxirə salınmış çoxlu başqa tədbirlər də suallar doğurur: biz onları necə keçirəcəyik? Lakin mənim fikrimcə, əsas məsələ, hər halda, o cümlədən beynəlxalq praktika məsələlərində əməkdaşlığın məzmununu, bu sahədə müsbət təcrübəni qoruyub saxlamaqdır.

Mixail Qusman: 25 il bundan əvvəl, 1997-ci ildə Rusiya və Azərbaycan Dostluq, Əməkdaşlıq və Qarşılıqlı Təhlükəsizlik haqqında Müqavilə imzalayıblar. 2008-ci ildə bu müqavilə Dostluq və Strateji Tərəfdaşlıq haqqında Bəyannamə ilə möhkəmlənib. Şübhə yoxdur ki, ölkələrimiz arasında ikitərəfli münasibətlərin əsasını hüquq bərabərliyi və mehriban qonşuluq prinsipləri təşkil edir. Əslində, bu prinsiplər Rusiya və Azərbaycan xalqları arasında əsrlər boyu yaranmış dostluq, qarşılıqlı hörmət ənənələrinin davamıdır.

Mən Rusiya Prezidenti Vladimir Putin ilə Sizin münasibətlərinizə toxunmaq istərdim. Bilirəm ki, Sizin aranızda yetərincə sıx yoldaşlıq münasibətləri, necə deyərlər, "personal chemistry", şəxsi münasibətlər yaranıb. Siz Rusiyaya səfərlər etmisiniz, Prezident Putin Azərbaycanda olub.

Prezident İlham Əliyev: Sizin qeyd etdiyiniz kimi, Rusiya Federasiyasının Prezidenti ilə biz həm Rusiyada, həm də Azərbaycanda yetərincə tez-tez görüşürük. Buna görə bizim ünsiyyətimiz və görüşlərimiz qarşılıqlı fəaliyyətimizin inkişafına çox müsbət təkan verir, qarşılıqlı siyasi fəaliyyət də çox yüksək səviyyədədir.

Mixail Qusman: Keçən il dekabrın 24-də Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev 60-cı doğum gününü qeyd etdi. Rusiya Prezidenti Vladimir Vladimiroviç Putin bu yubiley münasibətilə İlham Əliyevi səmimi təbrik etdi.

Prezident Vladimir Putin: İlk növbədə, Onun ölkəsinə əmin-amanlıq, firavanlıq arzu edirəm. Ona görə ki, mən Onu neçə illərdir tanıyıram. Yüksək vəzifə tutan hər hansı abırlı insan kimi Onun da həyatının əsas məqsədi ondan ibarətdir ki, ölkəsi üçün yaxşı olsun, insanlar üçün, Azərbaycan xalqı üçün yaxşı olsun. Mən Ona, ilk növbədə, həyati məqsədlərinin, niyyətlərinin reallaşmasında uğurlar diləyirəm. Əlbəttə, Ona firavanlıq, cansağlığı arzu edirəm. Nəisə dolaşıq salacağımdan qorxuram, məncə Azərbaycan folklorunda bir atalar sözü var: "Həqiqi dost yüz ildən sonra da dostdur". O bilməlidir ki, onun dostları var, o cümlədən Rusiyada da. Ümidvarıq ki, O da bizə, Rusiyaya eyni hisslər bəsləyir. Ona ən xoş arzularımı bildirirəm və yubileyi münasibətilə təbrik edirəm.

Müəllifdən: 2024-cü ilə qədər olan dövrdə Rusiya – Azərbaycan əməkdaşlığının əsas istiqamətləri üzrə fəaliyyət planı 5 yol xəritəsində əks olunub. Bu xəritələr çərçivəsində ticarətdə maneələrin aradan qaldırılması; nəqliyyat infrastrukturunun inkişafı; elmtutumlu birgə istehsalatlar yaradılması; qarşılıqlı turist mübadilələrinin artırılması nəzərdə tutulur.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, humanitar sahədə əməkdaşlığı hökmən qeyd etmək lazımdır və Rusiya Prezidenti ilə biz həmişə belə edirik. Fikrimcə bu, qonşular arasında əməkdaşlığın nümunəsidir. Azərbaycanda təhsilin rus dilində olduğu 330-dan çox məktəbin, Rusiyanın aparıcı ali məktəblərinin filiallarının mövcud olması və yetərincə zəngin mədəni proqramın olması Rusiyada çox yüksək qiymətləndirilir. Biz daim əlaqə saxlayırıq, yaxın dostlar və tərəfdaşlar kimi işləyirik.

Mixail Qusman: Bu gün Azərbaycan gələcəyə istiqamətlənib. İqtisadi islahatlar uğurla inkişaf edir, kənd təsərrüfatı və sənaye yüksək səmərəlilik nümayiş etdirir. Biznes üçün gözəl şərait yaradılıb. Azərbaycan xalqı quruculuqla məşğuldur. Əlbəttə, çox iş görülüb, lakin ölkənin daha da firavanlaşması üçün Prezident Əliyev qarşıya daha yüksək məqsədlər və genişmiqyaslı vəzifələr qoyur.

Azərbaycan vətəndaşları: - Azərbaycan mənim Vətənim, şərəfim və ləyaqətim, vicdanımdır. Biz əsrlər boyu bu torpağı Vətən adlandırmaq hüququnu insanların həyatı bahasına qazanmışıq.

– Mənim doğmalarım və yaxınlarım, mənim işim buradadır.

– Azərbaycanın dünyada öz mövqeyi və öz səsi var.

– Azərbaycan mənim üçün hər şeydir – mənim Vətənim, torpağım, ata yurdumdur, mən burada doğulmuşam, boya-başa çatmışam və xoşbəxt yaşayıram.

– Bu diyarın çöllərindən başlamış uca dağlarına qədər sərhəd bilməyən nadir təbiəti var.

– Öz Vətəninə xidmət etmək hər bir vətəndaşın borcudur.

– Mən öz Vətənimin firavanlığı üçün hər şeyi edirəm və edəcəyəm.

– Azərbaycanın qarşısında çox vəzifələr var. Biz öz Vətənimiz uğrunda canımızdan keçməyə hazırıq.

Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurası çərçivəsində keçirilən nazirlərin VIII toplantısında İlham Əliyevin nitqi

Sabahınız xeyir, əziz dostlar, hörmətli komissar Simson, hörmətli komissar Varhelyi.

Hörmətli qonaqlar, xanımlar və cənablar.

Hamınızı Azərbaycanda salamlamaq istəyirəm və bizi ziyarət etdiyiniz üçün sizə təşəkkürümü bildirirəm.

Bildiyiniz kimi, keçən il iclasımız videokonfrans vasitəsilə olmuşdu. Lakin pandemiya ilə bağlı bəzi narahatçılıqlara baxmayaraq, çox şadam ki, siz iclasda şəxsən iştirak etmək qərarını verdiniz. Eyni zamanda, təəssüf hissi ilə demək istəyirəm ki, iclasın bəzi iştirakçılarının koronavirusa yoluxması aşkar olunub və buna görə də onlar bu gün fiziki olaraq burada iştirak edə bilmirlər. Mən onlara möhkəm cansağlığı, tezliklə sağalmalarını arzulayıram. Əminəm ki, Azərbaycan həkimləri onların mümkün olduğu qədər tez normal həyata qayıtması üçün hər şey edəcəklər.

Qeyd etdiyim kimi, keçən il iclas videokonfrans formatında keçirildi. Bu gün biz qarşılıqlı əlaqəmizin ənənəvi formatını bərpa edirik. Əlbəttə ki, belə format təkcə önümüzdə olan əhəmiyyətli məsələləri həll etmək üçün yox, eyni zamanda, ikitərəfli və çoxtərəfli təmaslar qurmaq üçün daha yaxşı imkanlar yaradır. Hər ilin fevral ayında biz ənənəvi olaraq əvvəlki ildə görülmüş işləri nəzərdən keçiririk və gələcək addımlarımızı planlaşdırırıq.

Qeyd etmək istəyirəm ki, Məşvərət Şurasının hər bir iclasında müəyyən nailiyyətlər əldə edilmişdir. Hər il biz müəyyən yeni nailiyyətlər haqqında məlumat verirdik. Biz çox şadıq və özümüzü təbrik edə bilərik ki, bu dəfə biz Cənub Qaz Dəhlizinin uğurla tamamlanması haqqında məlumat verə bilərik. Biz çox şadıq ki, 2020-ci ilin sonuncu günü - dekabrın 31-də, - yeri gəlmişkən, bu, Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günüdür, – azərbaycanlılar üçün mühüm olan bu gündə biz Cənub Qaz Dəhlizinin sonuncu hissəsi olan TAP layihəsinin tamamlanması haqqında məlumat verdik. Əlbəttə ki, mən layihədə iştirak edən bütün tərəflərə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm, ilk növbədə,

Avropa Komissiyasına. Avropa Komissiyası və Azərbaycan həmtəşkilatçı olaraq və bütün ölkələr, şirkətlər və beynəlxalq maliyyə institutlarının Məşvərət Şurasının iclasında səylərinin koordinatorları olaraq il ərzində bu layihənin həyata keçirilməsində çox mühüm rol oynamışdır. Bu gün iki komissarın burada olması faktı buna dəlalət edir. Həmçinin mən regionda enerji təhlükəsizliyi layihələrinə dəstək verdiyi üçün Prezident Şarl Mişelə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm və minnətdarlığımı ona çatdırmağınızı xahiş edirəm. Eyni zamanda, Azərbaycan və Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılması prosesində şəxsən iştirak etdiyinə görə də ona minnətdarlığımı bildirirəm. Həmçinin Cənub Qaz Dəhlizi layihəsinin iştirakçıları olan ölkələrin hökumətlərinə də təşəkkürümü bildirmək istəyirəm – Türkiyəyə, Gürcüstana, Yunanıstana, Bolqarıstana, Albaniyaya və İtaliyaya. Biz həqiqətən də bir komanda olaraq çalışdıq.

Hesab edirəm ki, milli səviyyədə koordinasiya bizə bu nəhəng layihəni - XXI əsrin ən böyük layihələrindən biri olan Cənub Qaz Dəhlizini icra etməyə kömək etdi. Onun dəyəri 33 milyard ABŞ dollarıdır. Eyni zamanda, əlbəttə ki, biz enerji şirkətlərinin, tikinti şirkətlərinin, investorların fəal iştirakı olmadan uğur qazana bilməzdik. Bu gün onlar buradadırlar. Əlbəttə, onların, eləcə də beynəlxalq maliyyə institutlarının töhfəsi çox dəyərli idi. Cənub Qaz Dəhlizi layihəsi həm də müasir tarixdə çox azsaylı layihələrdən biridir ki, onun icrasına bütün aparıcı beynəlxalq maliyyə institutları öz töhfəsini vermişdir – Dünya Bankı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, Asiya İnkişaf Bankı, Avropa İnvestisiya Bankı, Asiya İnfrastruktur və İnvestisiya Bankı. Beləliklə, aparıcı beynəlxalq maliyyə institutları bu layihənin icrası üçün kredit və maliyyə vəsaiti ayırdı. İndi biz bütün nöqteyi-nəzərlərdən mürəkkəb olan bu layihənin yüksək səmərəliliklə tamamlanmasına görə həqiqətən də fərəhlənə bilərik.

Əlbəttə, biz gələcəyə baxmalıyıq və mən əminəm ki, bugünkü iclasda iştirakçılar ənənəvi əməkdaşlıq sahələrini, gələcək planlarımızı müzakirə edəcək. Çünki hamımızın bildiyi kimi, əlavə qaz mənbəyinə tələbat artmaqdadır. Eyni zamanda, bərpa olunan enerji mənbələri ilə bağlı məsələlər də müzakirə olunacaq. Azərbaycan öz “yaşıl enerji” siyasətinə münasibətdə çox işlər görür. Dediyim kimi, yeni mənbələrdən qaz üçün tələbat artır. Cənub Qaz Dəhlizi layihəsinin tamamlanmasından sonra Azərbaycan beynəlxalq bazarlara, o cümlədən Avropa bazarlarına ixracı artıra bilib. Keçən il Azərbaycan 19 milyard kubmetr təbii qaz ixrac edib - Türkiyəyə 8,5 milyard, İtaliyaya demək olar ki, 7 milyard kubmetr. Yerdə qalan həcm komandanın başqa üzv ölkələrinə – Gürcüstana, Yunanıstana və Bolqarıstana ixrac olunub. Əminəm ki, komandamızın üzvü olan Albaniya da öz qazpaylayıcı şəbəkəsini tamamlayan kimi Azərbaycan qazını əldə edəcək.

Həmçinin o faktı vurğulaya bilərik ki, bugünkü iclasda keçən illə müqayisədə daha çox sayda ölkə və şirkətlər iştirak edir. Yeni iştirakçılarımız var və bu da onu göstərir ki, yeni bazarlarda Azərbaycan qazına ehtiyac var. Biz hazırıq, çünki Azərbaycan həmişə beynəlxalq bazarlara enerji resurslarının etibarlı təchizatçısı olmuşdur.

Biz neft ixracatına 2006-cı ildən başlamışıq, artıq uzun illərdir. Təchizatda heç bir fasilə olmamışdır, müqavilə şərtləri pozulmamışdır, enerji siyasəti arxasında heç bir siyasi gündəm yox idi. Bizim enerji siyasətimiz həmişə çox açıq, şəffaf, biznes və nəticələrə hesablanmış olub, əməkdaşlığa və qarşılıqlı dəstəyə gətirib çıxarıb. İndi isə mən qaz alan ölkələrin bazarlarında Azərbaycan qazının payı ilə əlaqədar son məlumatlara baxanda görürəm ki, bu ölkələrin bəziləri qaz istehlakının 80 faizini, digərləri isə 15-20 faizini Azərbaycandan alırlar və bu göstəricilər artır. Çünki biz hasilatı artırmağı planlaşdırırıq. Bu il biz keçən illə müqayisədə daha çox ixrac edəcəyik – böyük potensial var, xüsusilə indi, qaz bazarındakı vəziyyətin sabit olmamasını nəzərə alaraq. Həmçinin qiymətlər də çox dəyişkəndir.

Hesab edirəm ki, yeni nəticələrin necə əldə olunması üçün biz gələcəyimizi koordinasiya və xoşməramlı şəkildə birlikdə planlaşdırmalıyıq. Azərbaycanın isbat edilmiş qaz ehtiyatı məlumdur: 2,6 trilyon kubmetr. Əlbəttə ki, ən böyük yataq “Şahdəniz”dir - bir trilyon kubmetr. Əminəm ki, daha çox olacaq. Çünki neft və qaz yataqlarının işlənilməsi ilə bağlı təcrübəmizə baxsanız görərsiniz ki, biz həmişə yolumuzun əvvəlində gözlənildiyindən daha böyük həcmdə ehtiyatları görürük. Bunlar yeni yataqların kəşfi və yeni texnologiyalar sayəsində mümkün olmuşdur. Çünki bu gün bu sahədə texnologiya sürətlə inkişaf edir. Buna görə də mən əminəm ki, Azərbaycanın isbat edilmiş qaz ehtiyatları daha da çox olacaq. Dediyim kimi, “Şahdəniz” Azərbaycanda əsas qaz yatağıdır və bu vaxtadək Cənub Qaz Dəhlizinə töhfə verən yeganə yataqdır. Lakin digər layihələr üzərində də iş gedir. Ümid edirik ki, ən böyük qaz kondensatı yataqlarından biri olan “Abşeron”da tezliklə hasilata başlanılacaq. Ola bilsin, bir ildən də az müddətdə. İş mərhələlərlə aparılacaq. “Abşeron”da birinci mərhələdə 1,5 milyard kubmetr qaz hasil olunacaq. Bu, böyük bir həcm deyil. Lakin düşünürəm ki, bəzi ölkələr üçün əhəmiyyətli göstəricidir. Bu, bizim də artan tələbatımızı qarşılaya bilər və həmçinin ixrac imkanlarını da təmin edə bilər.

Yaxşı nəticə verəcəyinə ümid bəslədiyimiz digər böyük bir yataq “Babək”dir. Onun təxmin olunan qaz ehtiyatı 400 milyard kubmetrdir. “Ümid” yatağının qaz ehtiyatı ən azından 200 milyard kubmetrdir. Əlbəttə ki, bizim çoxdan istismarda olan neft-qaz yataqlarımızdan biri – “Azəri-Çıraq-Günəşli”dən böyük gözləntilərimiz var. Onun tezliklə istismara veriləcəyinə ümid etdiyim dərin qaz hissəsində yüz milyardlarla kubmetr qaz

olacaq və düşünürəm ki, qısa zamanda hasil edilə biləcək. Beləliklə, bu, bizim bugünkü potensialımızdır. Bizi 4 ölkə, 4 qonşumuzla birləşdirən şaxələndirilmiş qaz nəqli şəbəkəsinə malik olmaqla, əsas ixrac marşrutu - Cənub Qaz Dəhlizi tamamlanandan sonra, düşünürəm ki, bizim planlarımız həyata keçiriləcək. Lakin əlbəttə ki, biz bu komanda işini davam etdirməliyik. Cənub Qaz Dəhlizi layihəsi başa çatıb, bizim işimiz isə davam edir. Əminəm ki, biz yeni nəticələr əldə edəcəyik.

Həmçinin demək istərdim ki, ilk növbədə, əhalinin sayının artması ilə əlaqədar bizim daxili tələbatımız da artır. Azərbaycanın demoqrafik vəziyyəti çox müsbətdir. Eyni zamanda, sənaye artır. Ötən il bizdə qeyri-enerji əsaslı sənayedə rekord artım göstəricisi qeydə alınıb. Sənayemizin bu sektoru demək olar ki, 20 faiz artıb. Əlbəttə ki, bizim öz tələbatımızı qarşılamaq üçün daha çox qaza ehtiyacımız var. Həmçinin ümidvaram ki, 2020-ci ildə Vətən müharibəsi ərzində işğaldan azad edilən ərazilərimizi qazlaşdırmaq üçün çox tezliklə bizim əlavə həcmdə qaza ehtiyacımız olacaq. Bu, tamamilə dağıdılmış böyük bir ərazidir. Bütün infrastruktur dağıdılıb. Bu ərazi 10 min kvadratkilometrdən çoxdur. Siz bizim qarşımızda necə çağırış olduğunu təsəvvürünüzə gətirə bilərsiniz. Biz artıq bu ildən etibarən keçmiş məcburi köçkünlərimizi geri qaytarmağı planlaşdırırıq. Ona görə də, bizim öz istehlakımız üçün əlavə qaza ehtiyacımız olacaq. Burada biz bərpaolunan enerji mənbələri ilə bağlı diqqətimizi cəmləşdirdiyimiz çox mühüm bir məqama gəlirik. Yeri gəlmişkən, Azərbaycan dünyanın xam neft, təbii qaz, neft-kimya məhsulları, neft məhsulları və elektrik enerjisi ixrac edən az sayda ölkələrindən biridir. Azərbaycanın elektrik enerjisi potensialı əsasən daxili istehlaka hesablanıb.

Biz elektrik enerjisi infrastrukturuna böyük həcmdə investisiya yatırmışıq və deyə bilərəm ki, Davos Dünya İqtisadi Forumunun qiymətləndirməsinə əsasən, enerjiyə əlçatanlıq reytinqində biz dünyada ikinci yerdəyik. Beləliklə, biz böyük həcmdə vəsait yatırmışıq və elektrik enerjisi xətlərini demək olar ki, tamamilə müasirləşdirmişik, yeni elektrik stansiyaları tikmişik. Misal üçün, tezliklə biz Qobu qəsəbəsində demək olar ki, 400 meqavat gücündə yeni elektrik stansiyasının açılışını edəcəyik. Ötən ay bu zalda biz tamamilə əcnəbi investor, enerji bazarında tanınmış, Səudiyyə Ərəbistanının “ACWA Power” şirkəti tərəfindən maliyyələşdiriləcək ilk böyük bərpaolunan enerji mənbəyi layihəsinin – 240 meqavat gücündə külək elektrik stansiyasının təməlqoyma mərasimini qeyd etdik.

Mən, həmçinin demək istərdim ki, bizim elektrik enerjimizə regional bazarda da ehtiyac var, bəlkə də, biz daha uzağa, Avropaya qədər gedə bilərik. Çünki bu gün biz dörd qonşu ölkəyə - Türkiyə, Rusiya, Gürcüstan və İrana elektrik enerjisi ixrac edirik. Həcm artır. Bizim Azərbaycanda bərpaolunan enerji mənbəyimiz nə qədər çox olsa, biz ixrac üçün daha çox qaza qənaət edəcəyik. Məsələn, mənim indicə qeyd etdiyim elektrik stansiyası – külək elektrik stansiyası ilə biz 200 və ya 300 milyon kubmetr qaza qənaət edəcəyik. Bu, yaxşı göstəricidir və istehlakı böyük olmayan ölkələr üçün ciddi dəyişiklik ola bilər. Beləliklə, bizim “yaşıl enerji” strategiyamız hazırda təkcə qiymətləndirilmə deyil, həm də planlamanın yekun mərhələsindədir.

Bizim işğaldan azad edilmiş ərazilər üçün xüsusi proqramımız var. Energetika Nazirliyimiz aparıcı beynəlxalq şirkətlərlə birlikdə artıq Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda “yaşıl enerji” zonası üçün konseptual proqnoz hazırlayıb. Biz artıq Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda bərpaolunan mənbələrin potensialının beynəlxalq qiymətləndirməsini aparmışıq və ilkin rəqəmlər çox ümidvericidir. Külək enerjisində potensial təxminən 7200 meqavat, Günəş enerjisində potensial isə 2000 meqavatdan çoxdur. Yeri gəlmişkən, sizi məlumatlandırmaq istərdim ki, bizim neft-qaz sahəsində strateji tərəfdaşımız olan BP işğaldan azad edilmiş ərazilərdə, xüsusilə Cəbrayıl rayonunda işləməyə böyük maraq göstərir. Biz artıq orada 200 meqavatdan çox gücə malik bərpaolunan enerji mənbəyinin tikintisi ilə bağlı BP ilə danışıqlar mərhələsindəyik.

Mən, həmçinin demək istərdim ki, hazırda bizim Energetika Nazirliyi bərpaolunan enerjiyə investisiyaların yatırılması ilə bağlı aparıcı beynəlxalq enerji şirkətləri ilə fəal danışıqlar mərhələsindədir. Bizdə bununla bağlı böyük ruh yüksəkliyi var. Düşünürəm ki, bu, Azərbaycanda “yaşıl enerji”nin inkişafına dair bizim daxili strategiyamızın bir hissəsi olmaqla yanaşı, ixracdan əldə olunan gəlirlər üçün əlavə mənbə ola bilər və enerji mənbələri idxal edən ölkələr üçün də faydalı olacaq. Bizim, həmçinin Xəzər dənizinin qiymətləndirilməsinə dair xüsusi proqramımız var. İlkin rəqəmlər göstərir ki, Xəzər dənizinin texniki potensialı 150 min meqavatdan çoxdur. Artıq biz bu potensialın inkişafı ilə bağlı aparıcı beynəlxalq enerji şirkətlərindən müəyyən ilkin təkliflər almışıq. Düşünürəm ki, bu, çox təbii olacaq. Çünki Azərbaycan artıq uzun illərdir özünü etibarlı enerji mənbəyi kimi sübut edib.

Qeyd etdiyim kimi, biz hər növ enerji mənbələri ixrac edirik. Biz ölkə daxilində olan və bizi bütün qonşularımızla birləşdirən elektrik xətlərini şaxələndirmişik. Bizim yaxınlığımızda ixrac bazarları, özü də artan ixrac bazarları var. Məsələn, iqtisadiyyatı artan, əhalisi artan Türkiyə kimi ölkə, düşünürəm ki, bizim üçün əsas bazardır, həmçinin əhalisi eynilə artan İran. Mən Qara dənizin dibi ilə Mərkəzi Avropanı bizim regionumuzla birləşdirən elektrik xətlərinin çəkilməsi ilə bağlı müəyyən planlardan xəbərdaram. Azərbaycan Gürcüstanın elektrik enerjisi təchizatçısı olaraq burada iştirak edə bilər. Bizim burada həqiqətən də böyük potensialımız var.

Biz çox fəal işləyirik, üzərimizə düşəni edirik. Eyni zamanda, şadam ki, Avropa Komissiyası ilə bizim

Energetika Nazirliyimiz arasında buna həsr olunmuş xüsusi sessiya keçirilməsi üçün razılıq əldə olunub. Bunu həqiqətən də təqdir etməyə dəyər. Başqa sözlə, Cənub Qaz Dəhlizi tamamlanıb, lakin bizim işimiz davam edir. Biz bir komanda kimi işləməyə davam etməliyik.

Mən bir daha məmnunluğumu ifadə etmək istərdim ki, bu dəfə daha çox iştirakçımız var. Enerji təhlükəsizliyi və enerji şaxələndirilməsi ilə bağlı məsələlərin nə dərəcədə mühüm olduğunu sübut etməyə ehtiyac yoxdur. Biz hamımız bunu başa düşürük. Əlbəttə ki, Azərbaycan nəhəng neft-qaz ehtiyatları və bərpaolunan enerji potensialına malik ölkə olduğundan, sözsüz ki, biz öz məsuliyyətimizi başa düşürük. Sizə deyə bilərəm ki, biz daha yaxşı imkanlar yaratmaq üçün gələcəkdə də məsuliyyətli şəkildə davranacağıq. Bundan əlavə, həmçinin demək istərdim ki, bizim birgə yürütdüyümüz enerji siyasəti enerji şaxələndirilməsi və enerji təhlükəsizliyi məsələlərinin də hüdudlarını aşır. Çünki bu, ölkələr arasında yeni bağlantılar yaradır və əlaqələrin inkişafına kömək edir, bu prosesə cəlb olunmuş bütün ölkələr arasında qarşılıqlı etimad səviyyəsinin artırılmasına kömək edir.

Beləliklə, bizim gördüyümüz işlərin çox sayda müsbət nəticələri var. Bir daha qeyd edim ki, biz bu yola çıxanda işlərin necə olacağı çox aydın deyildi. Biz əməkdaşlığın yeni formatına qədəm qoymuşduq, bu ölkələrin bəziləri ilə bizim heç vaxt bu formatda əməkdaşlığımız olmamışdı. Lakin bu, uğurlu oldu. Çünki biz səmimi, açıq və vicdanlı idik və eyni məqsədimiz var idi. Məqsədimiz budur, layihələr müxtəlif ola bilər, lakin əməkdaşlığın ruhu bizə planlaşdırdığımız hər şeyə nail olmağa kömək edəcək.

Bir daha bizimlə birlikdə olduğunuz üçün təşəkkür edirəm. Məşvərət Şurasının iclasına uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

BMT Baş Assambleyasının sədrinin təşkil etdiyi yüksək səviyyəli tematik müzakirələrdə İlham Əliyevin nitqi

Cənab Sədr.

Cənab Baş katib.

Qoşulmama Hərəkatına üzv dövlətlər adından çıxış etməkdən şərəf duyuram.

Qoşulmama Hərəkatına üzv dövlətlər BMT Baş Assambleyasının sədri cənab Abdulla Şahidin COVID-19 pandemiyası ilə mübarizədə universal peyvəndlənməyə dair belə yüksək səviyyəli tematik müzakirələrin keçirilməsi təşəbbüsünü təqdir edir. Bu toplantı dünyada COVID-19 əleyhinə keyfiyyətli, təhlükəsiz, effektiv və məqbul qiymətə olan peyvəndlərdən istifadə məqsədilə bərabər imkanların təmin edilməsi ilə bağlı problemlərin davam etdiyi vaxta təsadüf edir.

Biz, COVID-19 ilə qlobal mübarizə, onun nəzarət altında saxlanılması və yayılmasının qarşısının alınması, habelə dövlətlərə dəstəyin verilməsi üzrə səylərin əlaqələndirilməsində BMT sisteminin fundamental rolunu vurğulayırıq. Bu mənada biz Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının aparıcı rolunu qeyd edirik.

Pandemiyanın başladığı dövrdən Qoşulmama Hərəkatı multilateralizm, əməkdaşlıq və həmrəylik ruhunda geniş beynəlxalq ictimaiyyətin səylərini fəal şəkildə səfərbər edərək, pandemiya ilə mübarizə və onun mənfi nəticələrinin aradan qaldırılması baxımından bir sıra uğurlu təşəbbüslər irəli sürmüşdür.

2020-ci ilin dekabrında BMT Baş Assambleyasının COVID-19 pandemiyası ilə mübarizəyə həsr edilmiş Xüsusi Sessiyasının keçirilməsi, habelə ötən ilin mart və dekabr aylarında İnsan Hüquqları Şurası və Baş Assambleya tərəfindən qəbul edilmiş "COVID-19 pandemiyası ilə mübarizədə bütün ölkələr üçün peyvəndlərə bərabər, məqbul qiymətə, vaxtında və universal əlçatanlığın təmin edilməsi"nə dair qətnamələr Qoşulmama Hərəkatına üzv dövlətlər adından irəli sürülmüşdür.

COVID-19 pandemiyası kimi qlobal fövqəladə vəziyyət qlobal yanaşma tələb edir. Lakin az və orta gəlirli ölkələrdə peyvəndlərin tədarükünün aşağı səviyyədə olması bu baxımdan hələ də çox işlərin görülməli olduğunu göstərir.

COVID-19 peyvəndlərinin bölgüsü baxımından inkişaf etməkdə olan ölkələrlə inkişaf etmiş ölkələr arasında qeyri-bərabərlik beynəlxalq ictimaiyyətin qısa zamanda pandemiyanın tamamilə aradan qaldırılmasına nail olmasının qarşısını alır. Bu, həm də Dayanıqlı İnkişaf üzrə 2030-cu il Gündəliyinin reallaşdırılmasına mane olur.

Səhiyyə sisteminin davamlı fəaliyyətinin təmin edilməsi və pandemiya ilə mübarizədə səmərəli addımların atılması üçün əsas səhiyyə xidmətlərinin bütün müvafiq aspektlərinin gücləndirilməsi vacibdir. Buraya müxtəlif addımlarla yanaşı, səhiyyənin universal əlçatanlığı üçün fasiləsiz peyvəndlənmə proqramlarının davam etdirilməsi də daxil edilməlidir.

Biz, həmçinin COVID-19 peyvəndlərini ianə edən ölkələrin səylərini alqışlayırıq və bütün dövlətlərə buna ehtiyacı olan az və orta gəlirli ölkələrlə peyvənd dozalarını bölüşməyi fəal şəkildə təşviq edirik.

Bu kontekstdə biz bütün ölkələr üçün COVID-19 peyvəndlərinin məqbul qiymətə, bərabər, universal və

vaxtında əlçatanlığın təmin olunmasına xidmət edən COVAX Mexanizmi, COVAX Öncədən Bazar Öhdəliyi, COVAX Öncədən Bazar Öhdəliyi Forumu və digər aidiyyəti konstruktiv təşəbbüsləri yüksək qiymətləndirir və dəstəkləyirik. Bundan əlavə, BMT sülhməramlıların mürəkkəb vəziyyətlə üzləşdiyini nəzərə alaraq, BMT-nin sülhməramlı əməliyyatlarına COVID-19 əleyhinə peyvənd ianə edən ölkələrin səylərini alqışlayırıq.

Bütün ölkələrin, beynəlxalq təşkilatların və aidiyyəti tərəfdaşların milli və regional hüquqi çərçivəyə uyğun olaraq peyvənd istehsalı, paylanılması və ədalətli qiymət qoyulması məsələlərində şəffaflıqla bağlı öhdəlik götürmələri vacibdir. COVID-19 əleyhinə peyvəndlərin məqbul qiymətə, vaxtında, bərabər və universal əlçatanlığına mane ola biləcək möhtəkirliyin, lazımsız ixrac nəzarətinin və lüzumsuz artıq tədarükün qarşısının alınması ilə bağlı ölkələr tərəfindən təcili addımların atılması eyni dərəcədə əhəmiyyətlidir.

Xanımlar və cənablar, Qoşulmama Hərəkatı pandemiyanın tezliklə aradan qaldırılması və effektiv bərpa prosesinə imkan yaradacaq beynəlxalq həmrəyliyin gücləndirilməsi üçün fəal şəkildə səylərini davam etdirməyə hazırdır. Bu mənada Hərəkatımız post-COVID-19 dövrünün bərpa ehtiyacları ilə bağlı nəticəyönümlü təşəbbüslərlə çıxış edəcək.

Hörmətli tədbir iştirakçıları, indi isə mən ölkəm adından çıxış etmək istərdim.

Azərbaycan COVID-19 pandemiyasının nəzarətdə saxlanılması üçün təsirli və adekvat tədbirlərin həyata keçirilməsini davam etdirir. Biz peyvəndlənmə kampaniyasına 2021-ci ilin yanvarında başlamışıq. Bu günədək ölkədə yetkin əhalinin 68 faizinə peyvəndin hər iki dozası vurulub.

COVID-dən əziyyət çəkmiş əhali və sahibkarlıq subyektlərinin dəstəklənməsi üçün bu ilin dövlət büdcəsindən 1.6 milyard ABŞ dolları məbləğində maliyyə yardımı ayrılıb.

Azərbaycan pandemiya, “peyvənd millətçiliyi” və peyvəndlərdən istifadə ilə bağlı inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələr arasında qeyri-bərabərliyə qarşı beynəlxalq həmrəyliyin gücləndirilməsi istiqamətində vacib qlobal təşəbbüslərlə çıxış edib. BMT Baş Assambleyasının Xüsusi Sessiyası, peyvəndlərdən bərabər və universal istifadənin təmin edilməsinə dair qətnamələr bunun bariz nümunəsidir. Fürsətdən istifadə edərək, həmin təşəbbüsləri dəstəkləmiş bütün üzv dövlətlərə minnətdarlığımı bildirirəm.

Həmrəylik əlaməti olaraq, koronavirusla mübarizəni dəstəkləmək məqsədilə Azərbaycan birbaşa və ya Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı vasitəsilə 80-ə qədər ölkəyə maliyyə və humanitar yardımı etmişdir. Bununla yanaşı, biz 5 ölkəyə peyvənd ianəsi etmişik və bu iş davam etdiriləcək. Hazırda biz Qoşulmama Hərəkatına üzv olan 14 ölkəyə təqribən bir milyon doza peyvəndin ianə edilməsi prosesindəyik.

İndi biz post-COVID-19 dövrü üçün fikir mübadiləsinin aparılması və Hərəkatın mövqeyinin formalaşdırılması məqsədilə Qoşulmama Hərəkatına üzv dövlətlərin növbəti yüksək səviyyəli iclasının təşkil edilməsi üzərində işləyirik.

Biz, həmçinin qlobal tədbirlərlə bağlı konkret tövsiyələr hazırlaya biləcək BMT-nin COVID-19-dan sonra Qlobal Bərpa üzrə Yüksək Səviyyəli Panelinin təsis edilməsinin tərəfdarıyıq. Bundan sonra da təşəbbüslərimizin tərəfinizdən dəstəklənəcəyinə ümid edirik.

Sonda sizə iclasın uğurlu, müzakirələrin məhsuldar olmasını arzu edirəm.

Qaradağ Günəş Elektrik Stansiyasının təməlqoyma mərasimində İlham Əliyevin nitqi

Hörmətli xanımlar və cənablar.

Hörmətli qonaqlar.

Bu gün ölkəmizin energetika sahəsində çox əlamətdar bir gündür. Bu gün Qaradağ Günəş Elektrik Stansiyasının təməli qoyulur. Bu münasibətlə sizi və bütün Azərbaycan xalqını ürəkdən təbrik etmək istəyirəm. Doğrudan da çox önəmli bir hadisədir, 230 meqavat gücündə olan bu stansiya həm ölkəmizin enerjiyə artan tələbatını ödəyəcək, eyni zamanda, ixrac imkanlarımızı da genişləndirəcək.

Mən çox şadam ki, bu böyük layihənin icraçısı dünyada tanınmış və bu sahədə böyük təcrübəsi olan “Masdar” şirkətidir. Qeyd etdiyim kimi, “Masdar” şirkətinin bu sahədə çox böyük təcrübəsi var, bir çox ölkələrdə uzun illər uğurla fəaliyyət göstərir. Əlbəttə ki, bu şirkətin Azərbaycana sərmayə qoyması çox təqdiredici bir haldır. Bu, bir daha onu göstərir ki, Azərbaycan xarici sərmayə üçün çox cəlbedici ölkədir, açıq ölkədir. Azərbaycanda çox gözəl investisiya iqlimi vardır və eyni zamanda, Azərbaycan xarici tərəfdaşlar qarşısında üzərinə düşən bütün öhdəliklərini yerinə yetirir. Xarici sərmayənin Azərbaycana böyük həcmdə qeyri-neft sektoruna qoyulması bizim əsas prioritetlərimizdən biridir. Çünki uzun illər neft-qaz sahəsinə 10 milyardlarla dollar sərmayə qoyulubdur. Bu, bizə imkan verdi ki, enerji sahəsində istədiyimizə nail olaq. Bu gün Azərbaycan həm xam neft, təbii qaz, neft məhsulları və elektrik enerjisini ixrac edən ölkədir. Bizdə elektrik enerjisinin ixracı nöqteyi-nəzərdən böyük potensial var. Biz dörd qonşu ölkəyə ixracı artıq təmin etmişik və

əminəm ki, gələcəkdə digər bazarlara da elektrik enerjisi ilə çıxacağıq. Bunu nəzərə alaraq, hər bir yeni stansiyanın inşa olunması qeyd etdiyim kimi, bizim ixrac imkanlarımızı da artırır.

"Masdar" şirkəti bizim üçün dost ölkəni - Birləşmiş Ərəb Əmirliklərini təmsil edir. Bizim ikitərəfli münasibətlərimiz çox yüksək səviyyədədir. Həm siyasi, həm iqtisadi, həm də digər sahələrdə uğurla əməkdaşlıq edirik. Ticarət əlaqələrimiz artır, turizm sahəsində çox böyük imkanlar var və şadam ki, bu sahədə də artım göz qabağındadır. Bir sözlə, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri ilə Azərbaycan arasında əlaqələrin böyük perspektivi var. Şadam ki, bərpaolunan enerji istehsalı sahəsində də əməkdaşlığa bu gün start verilir. Əslində, Azərbaycan Energetika Nazirliyi ilə "Masdar" şirkəti arasında icra müqaviləsi bir il bundan əvvəl imzalanmışdır. Bu müddət ərzində hazırlıq işləri gedirdi və bu gün biz artıq təməlqoyma mərasiminə toplaşmışıq.

Bildirməliyəm ki, bu ilin əvvəlindən energetika sahəsində çox önəmli addımlar atılıbdır. Yanvar ayında bu sahədə məşhur olan, Səudiyyə Ərəbistanını təmsil edən "ACWA Power" şirkəti ilə 240 meqavat gücündə Külək Elektrik Stansiyasının təməli qoyuldu. Fevral ayında "Azərenerji" tərəfindən inşa edilmiş 385 meqavat gücündə elektrik stansiyasının açılışı oldu və bu gün 230 meqavat gücündə günəş elektrik stansiyasının təməli qoyulur. Yəni hələ 3 ay tamamlanmayıb ki, artıq 855 meqavat gücündə yeni generasiya gücləri yaradılır, artıq 385 meqavat gücündə yaradılıbdır. Əminəm ki, 2023-cü ildə əlavə güclər bizim ümumi sistemimizə daxil ediləcəkdir və bu, işin sadəcə olaraq başlanğıc hissəsidir. Çünki bərpaolunan enerji növlərinin inkişafı bizim üçün prioritet məsələdir. Biz uzun illər bu məsələnin həlli ilə bağlı çalışırıq və bu gün real nəticələr görürük. Bütövlükdə Azərbaycanda mövcud olan sabitlik, iqtisadi inkişaf, qonşu ölkələrlə münasibətlərimiz, nəqliyyat, kommunikasiyalar, elektrik xətləri nöqteyi-nəzərdən qonşu ölkələrlə sıx təmaslar unikal bir vəziyyət yaradır ki, Azərbaycan nəinki xam neft, neft məhsulları və təbii qaz, eyni zamanda, elektrik enerjisinin böyük istehsalçısı və ixracatçısı olacaqdır. Mən buna əminəm, biz artıq bu işin təzahürlərini görürük. Onu da nəzərə almalıyıq ki, qonşu ölkələrdə və Avropa qitəsində elektrik enerjisinə böyük ehtiyac vardır. Biz elektrik enerjisini yalnız ekoloji cəhətdən təmiz mənbələrdən istehsal edirik - təbii qaz, su, günəş və külək. Bir daha demək istəyirəm ki, Azərbaycanda bərpaolunan enerji növlərinin potensialı həddindən artıq böyükdür. Məhz buna görə dünyanın aparıcı enerji şirkətləri indi Azərbaycanla bu sahədə əməkdaşlıq etməyə çox maraqlıdırlar. Əminəm ki, biz yaxın gələcəkdə yeni layihələrin başlanmasına start verəcəyik.

Böyük potensial işğaldan azad edilmiş ərazilərdədir. Artıq dəqiq hesablamalar aparılıb və günəş, külək enerji növlərinin istehsalı təxminən 9-10 min meqavata çata bilər. Artıq ilkin addımlar da atılır, bp şirkəti ilə generasiya gücü 200 meqavatdan çox olan günəş elektrik stansiyasının inşası ilə bağlı danışıqlar gedir. Ümid edirəm ki, bu danışıqlar da uğurla nəticələnəcək. Digər böyük şirkətlər bu bölgəyə maraq göstərirlər. Bildirməliyəm ki, işğal dövründə 30 il ərzində ermənilər və Ermənistan dövləti o vaxt işğal altında olan torpaqlarda bütün infrastrukturu, bütün binaları, tarixi, dini abidələrimizi dağıtmışlar, bunu təsdiqləyən bir çox sənədlər, video-foto məlumatlar vardır. O cümlədən Kəlbəcər və Laçın rayonlarında 30-dan çox su elektrik stansiyasını məhv etmişlər və biz artıq azad edilmiş torpaqlarda genişmiqyaslı işlərə başlayaraq, o cümlədən elektroenergetika sahəsinə böyük diqqət göstərmişik. Keçən il 4 su elektrik stansiyasını bərpa etmişik. Onların ümumi generasiya gücü 20 meqavatdır. Bu il isə 5 su elektrik stansiyasının yenidən qurulması planlaşdırılır və bu stansiyaların generasiya gücü 27 meqavat olacaqdır. Düzdür, digər stansiyalarla müqayisədə həcm o qədər də böyük deyil. Lakin bu stansiyaların ancaq Kəlbəcər və Laçın rayonlarında sayı 30-dan çox olacaqdır və bu, su elektrik stansiyalarıdır. Günəş və külək elektrik stansiyalarının yaradılması üçün təbii ki, daha böyük potensial var. Yenə də demək istəyirəm ki, bütün infrastruktur yaradılıb, daxili xətlər müasirləşdirilib, bir çox yarımstansiyalar inşa olunub, o cümlədən azad edilmiş torpaqlarda cəmi bir il ərzində 7 yarımstansiya yaradılıbdır.

Xarici bazarlar bizim hüdudlarımızın kənarındadır və Avropadadır. Yenə də deyirəm, böyük tələbat var. Daxili tələbat artmaqdadır. Müstəqillik dövründə Azərbaycan əhalisi 7 milyondan 10 milyona çatıbdır. Yəni, bu, əlbəttə ki, böyük üstünlükdür. Eyni zamanda, sənaye və iqtisadiyyatımız artır. Bu ilin iki ayında ümumi daxili məhsul 6,7 faiz, qeyri-neft sektoru 10,1 faiz, qeyri-neft sənaye istehsalı təxminən 21 faiz artmışdır. Bütün bunlar postpandemiya dövründə əldə edilmiş nailiyyətlərdir və onu göstərir ki, Azərbaycanda aparılan islahatlar, sənayeləşmə siyasəti, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması və xarici sərmayənin cəlb edilməsi istiqamətində doğrudan da təqdirəlayiq addımlar atılır. Əlavə etsəm ki, Azərbaycan dünya miqyasında o ölkələrdəndir ki, ölkəmizdə xarici dövlət borcu çox aşağı səviyyədədir, cəmi 7,4 milyard dollardır. Əgər istəsək, biz bu borcu bir gün ərzində sıfırlaya bilərik. Əlbəttə ki, həm beynəlxalq maliyyə qurumları, həm böyük şirkətlər, investorlar Azərbaycana çox böyük maraqla yanaşırlar. Bizim siyasətimiz isə ölkəmizin bundan sonrakı sürətli inkişafını təmin etmək, əlbəttə ki, ilk növbədə, azad edilmiş torpaqları bərpa etmək, – bu, böyük ərazidir, 10 min kvadratkilometrdən çox bir ərazidir, – və eyni zamanda, ölkəmizin dayanıqlı inkişafını təmin etməkdir. Bu, aksiomadır ki, elektrik enerjisi olmadan heç bir ölkə inkişaf edə bilməz. Bu, birinci şərtdir, bu, əsas şərtdir. Xoşbəxtlikdən Azərbaycanda zəngin neft və qaz

yataqları vardır və bu yataqların istismarı və işlənilməsi uğurla gedir. Müasir infrastruktur vardır – həm nəqliyyat, həm kommunikasiya, həm də elektrik xətləri ixrac bazarları ilə bizi birləşdirir. Güclü siyasi iradə vardır. Dünyanın demək olar ki, əksər ölkələri ilə sıx tərəfdaşlıq əlaqələri vardır. Bir çox dostlarımız var, onlardan biri də Birləşmiş Ərəb Əmirlikləridir. Mən bütün sərmayə maraqlarını, biznes maraqlarını nəzərə alaraq onu da bildirməliyəm ki, əgər iki ölkə arasında yaxın dostluq əlaqələri olmasaydı, yəqin ki, bu layihəni də biz görməzdik. Yəni, bütün bu amillərin vəhdəti çox gözəl bir imkan yaradır. Hesab edirəm ki, biz bu imkandan böyük səmərə ilə istifadə edirik və edəcəyik.

Mən stansiyanın inşasına uğurlar arzulayıram, “Masdar” şirkətinə bizə etibar etdiyi və böyük sərmayəni qoymağa planlaşdırdığı üçün təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Əminəm ki, biz yaxın gələcəkdə Qaradağda bu stansiyanın açılışını birlikdə qeyd edəcəyik. Sağ olun.

D Ö V L Ə T İ D A R Ə Ç İ L İ Y İ
P U B L I C A D M I N I S T R A T I O N

UOT 351

MÜBARİZ QURBANLI
Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri, tarix üzrə fəlsəfə foktoru, dosent
e-mail: chairman@scwra.gov.az

AZƏRBAYCANDA DÖVLƏT-DİN MÜNASİBƏTLƏRİ

Bəşəriyyətlə həmyaşıd fenomen: din

Din istənilən tarixi dövrdə hər bir cəmiyyətin əxlaqi-mənəvi dəyərlər sisteminin ayrılmaz hissəsi olmuşdur. Onun insanlar tərəfindən doğru dərk edildiyi və aşılandığı zaman sülhün zəmanətçisi olduğu birmənalıdır. Sivilizasiyalararası toqquşmaların hökm sürdüyü müasir dövrdə ayrı-ayrı dinlərin mənsublarına dözümlülük nümayiş etdirmək nəinki yüksək mənəvi üstünlük, hətta demokratik yaşam tərzinin əsas elementlərindən biri kimi qəbul edilməkdədir. Bu gün bütün dinlərə, onların ardıcıllarına hörmət bəsləmək kimi önəmli keyfiyyət cəmiyyətin bütövlüyünün əsas şərtlərindən biri kimi qəbul edilsə də, təcrübə göstərir ki, bu ali dəyər heç də hər zaman nəzərə alınmır. Amma çağdaş dövrdə dünyada baş verən bir çox münaqişənin kökündə məhz din, yaxud məzhəb ayrı-seçkiliyinin dayandığını nəzərə alsaq, mövcud şəraiti düzəltməyin, insanlara dini dözümlülük xüsusiyyətlərini aşılamağın nəinki ayrı-ayrı dövlətlərin, beynəlxalq təşkilatların, eyni zamanda hər kəsin əsas vəzifələrindən biri olduğunu söyləyə bilərik.

Tarixboyu dinin iki – fərdi və sosial rolu olmuşdur. Bir tərəfdən fərd olaraq insanın əsas problemlərini həll etmək üçün müxtəlif təkliflər önə sürən din, digər tərəfdən sosial qurumlara və hadisələrə də təsir göstərir. Dinin mədəniyyətdən ayrılması mümkün deyildir. Belə ki, o, əvvəlcə fərdlərə, fərdlər vasitəsilə də sosial qurumlara elə nüfuz edir ki, nəticədə mədəniyyətin ayrılmaz parçasına çevrilir.

Fransız sosioloq və filosof Emil Dürkheymin fikrincə, dinin cəmiyyət həyatında dörd əsas vəzifəsi vardır:

1. Din insanın müəyyən qaydalara riayət edərək özünütərbiyəsinə yardım göstərir;
2. Fərdlər arasında birliyə, bərabərliyə və yardımlaşmaya səbəb olur;
3. Adət-ənənələrin qorunmasında mühüm rol oynayır;
4. Dini ayinlər insanlara hüzur, rahatlıq verərək onları qəm-qüssədən, digər problemlərdən uzaqlaşdırır və xoşbəxtliklərini təmin edir [1, s.41-48].

Din insanlığın əsas bağıdır, onun cəmiyyətdəki funksiyalarından biri də birləşdiricilikdir. Bir çox sosioloq hesab edir ki, din inteqrasiya olunduğu cəmiyyətdəki müxtəlif inanclar, normalar, dəyərlər, adətlər, davranış qaydaları vasitəsilə özünə yer tapır, bir müddət sonra isə onlarla qaynayıb-qarışır. Hətta bəzi sosioloqlar iddia edirlər ki, dinin əsas vəzifəsi ictimai həmrəyliyi gücləndirməkdir. Belə ki, o, insanları dostluğa, qardaşlığa, birlikdə yüksəlməyə və irəli getməyə səsləyir. Ancaq bəzi dairələr dindən bölücülük məqsədilə istifadə edirlər. Buna nümunə kimi Yaxın Şərqdə müxtəlif dini qruplar, məzhəblər və təriqətlər arasında baş verən münaqişəni göstərmək olar.

Xalqların milli-mənəvi dəyərlərinin formalaşmasında dinlər bilavasitə rol oynamışdır. Çünki əxlaqi prinsiplərə malik olmayan cəmiyyət xaos, anarxiya və hərc-mərcliyə məhkumdur. Dini rədd edən insan mənəviyyatın topluma nə üçün gərəkli olduğunu anlamaqda çətinlik çəkir. Dinin izlərinə ictimai həyatın, az

qala, hər sahəsində rast gəlmək mümkündür. Memarlıq, rəssamlıq, ədəbiyyat, musiqi, fəlsəfə, hətta mətbəxə də din öz təsirini göstərir. O, bir çox məşhur incəsənət və elm xadimi üçün dayaq nöqtəsi olur. Bu baxımdan din cəmiyyətdə ikinci və ya üçüncü dərəcəli məsələ hesab edilə bilməz. O, bütün maneələrə baxmayaraq, tarixin hər səhifəsində toplumları istiqamətləndirən, onların taleyinə təsir göstərən qüvvə olub. Dini dünyagörüşün təsir gücü o dərəcədə qüvvətlidir ki, o, bir xalqın taleyini tamamilə dəyişə, hətta onu dünyanın ən qabaqcıl xalqlarından birinə çevirə bilər.

Heç kimə sirr deyil ki, dindən siyasi vasitə kimi istifadə olunması onun əsas mahiyyətindən uzaqlaşmasına səbəb olur və xalq kütlələrini idarə etmək üçün alətə çevirir. Bəzi dairələrin sabit və inkişaf edən ölkələrdə qarışıqlıq, xaotik vəziyyət yaratmaq və ya hakimiyyətə yiyələnmək istəyən siyasi qüvvələrin xalq kütlələrini öz tərəfinə çəkmək, yaxud da ölkənin elmi-texniki inkişafını arzulamayan qüvvələrin dövlətin həyata keçirdiyi islahatların, texniki tərəqqinin inkişaf etməsinin qarşısını almaq üçün din amilindən istifadə etməsi tarixin bütün dövrlərində rast gəlinən, tarixi mənbələrdə yüzlərlə nümunəsi olan faktdır. Ona görə də dini təhlükəsizlik bütün dövlətlər üçün milli təhlükəsizliyin əsas elementlərindən birinə çevrilib və elə bu səbəbdən dövlət-din münasibətlərinin daim yüksək səviyyədə saxlanılması, dini məsələlərdə mərkəzdənqaçma meyillərinin qarşısının vaxtında və qəti şəkildə alınması dövrün tələbi olub. Artıq hər bir dövlət öz idarəetmə sistemində təmsil etdiyi xalqın və ya xalqların dini mənsubiyyətini nəzərə almaqla yanaşı, dövlətçilik, milli və dini mənsubiyyət üçün ciddi təhlükə olan kənar dini-ideoloji axınlara qarşı mübarizə aparmalı olur.

Müasir idarəetmə sistemində dinin dövlət idarəçiliyindən uzaqlaşdırılması, onun yalnız xalqın mənəvi-əxlaqi tələbatları üçün istifadə olunması əsas götürülür. Bununla belə, "din dövlətdən ayrı olsa da, dindar dövlətdən ayrı deyil" prinsipi ilə xalqın inancına hörmət, dini bayramların, eləcə də adət-ənənələrin keçirilməsini təmin etmək, dindarların ibadətləri üçün lazımi mühitin formalaşdırılması dövlət idarəetmə siyasətində xüsusi diqqət edilən məqamlardan biridir. Xüsusilə də, çoxkonfessiyalı, müxtəlif din və məzhəb mənsublarının birgə yaşadığı dövlətlərdə bu məsələnin düzgün nizamlanması vacibdir. Çünki etnik qruplaşmalar, din və məzhəb ayrı-seçkiliyi, dindarların sıxışdırılması ciddi fəsadlara yol açan və dövlət idarəetməsində əsaslı xaos yarada biləcək nəticələrə gətirə bilər. İngilis politoloqu Con Anderson "Keçid dövrü cəmiyyətlərində dini etiqad azadlığı: din siyasəti" adlı əsərində keçid dövrü cəmiyyətlərində dövlət-din münasibətlərini və din siyasətini müqayisəli təhlil edərək belə nəticəyə gəlir ki, keçid dövrü cəmiyyətləri kimi xarakterizə edilən ölkələrdə din sahəsinin qanuni yollarla tənzimlənməsi, dinin rəsmi olaraq tanınması, qeyri-ənənəvi dinlərin fəaliyyətinə bəzi məhdudiyyətlərin qoyulması və digər hərəkətlər ictimai nizam və milli təhlükəsizliyin təmin olunmasının prioritetliyi prinsipinə əsaslanır. Əlbəttə, ictimai təhlükəsizliyin dini azadlıqla müqayisədə daha önəmli olduğu başadüşüləndir. Çünki ictimai nizam və təhlikəsizlik təmin olunmazsa, din və etiqad azadlığından danışmaq mümkün deyil [2, s.177].

Azərbaycan modelinin nümunəviliyi

Qloballaşma prosesinin sürətləndiyi müasir dövrdə ali dəyərlərdən biri kimi qəbul edilən etnik-dini tolerantlıq Azərbaycan cəmiyyəti üçün artıq birgəyaşayış normasıdır. Azərbaycanda milli və dini zəmində ayrı-seçkilik və qarşıdurma hallarının olmaması, qarşılıqlı etimada, hörmətə əsaslanan mütərəqqi milli-mədəni, o cümlədən dini münasibətlərin qurul ması ölkəmizi bu mövzuda ən yaxşı nümunəyə çevirmişdir. Şübhəsiz, bütün bunlar müstəqil Azərbaycanın memarı Ulu Öndər Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu mükəmməl din siyasəti və uğurlu dövlət-din münasibətlərinin nəticələridir. Məhz Ümummilli Liderimizin xalqın təkidli tələbi ilə Azərbaycanda ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdışından sonra respublikamızda başladılmış hərtərəfli quruculuq işləri qısa müddətdə din sahəsinə öz

töhfələrini vermişdir.

1995-ci il noyabrın 12-də qəbul olunmuş Konstitusiyanın 18-ci maddəsinin I bəndi ilə ölkəmizdə dinin dövlətdən ayrı, bütün dini etiqadların qanun qarşısında bərabər olduğu təsbit edilmişdir. Eyni zamanda, Konstitusiyada Azərbaycan dövlət idarəetmə siyasətində dinin siyasi amil kimi istifadə edilmədiyi, dövlətin dünyəvi, hüquqi və unitar respublika olduğu qeyd-şərtsiz qəbul olunmuşdur. Lakin bu, heç də dinin tamamilə cəmiyyətin öhdəsinə buraxıldığı, bir növ, nəzarətsiz qoyulduğu mənasına gəlmir. Belə ki, 18-ci maddənin II bəndində bildirilir: “İnsan ləyaqətini alçaldan və ya insanpərvərlik prinsiplərinə zidd olan dinlərin (dini cərəyanların) yayılması və təbliği qadağandır”. Bununla göstərilir ki, Azərbaycan dövləti xalqın milli-mənəvi və dini-əxlaqi normalarına edilən qanunsuz müdaxilələrə, yad, zərərli ideologiyaların ölkəyə idxal edilməsinə imkan verməz. Konstitusiyanın 48-ci maddəsində deyilir: “Hər kəsin dinə münasibətini müstəqil müəyyənləşdirmək, hər hansı dinə təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə etiqad etmək, yaxud heç bir dinə etiqad etməmək, dinə münasibəti ilə bağlı əqidəsini ifadə etmək və yaymaq hüququ vardır”. Lakin dini əqidənin heç bir qanun pozuntusuna bəraət qazandırmadığı elə həmin maddənin IV bəndində öz əksini tapır: “Dini etiqad və əqidə hüquq pozuntusuna bəraət qazandırmır” [3].

Azərbaycanda dövlət-din münasibətlərinin hüquqi mexanizmi “Dini etiqad azadlığı haqqında” Qanunda detallı şəkildə öz əksini tapır. Həm bu qanun, həm də dövlət-din siyasətini tənzimləyən digər hüquqi-normativ aktlar Azərbaycan dövlətinin siyasətinin dini münasibətlərin tənzimlənməsində ənənəviliyə və tarixiliyə böyük önəm verməsinin göstəricisidir.

Azərbaycanda dövlət-din münasibətləri sahəsindəki mütərəqqi addımlardan biri də Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin 21 iyun 2001-ci il tarixdə, Konstitusiyamızın 48-ci maddəsini əsas tutaraq 512 nömrəli Fərmanla Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsini yaratması olmuşdur. 20 iyun 2001-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 544 nömrəli Fərmanı ilə Əsasnaməsi təsdiq edilən, dövlətin din siyasətini həyata keçirən Komitənin əsas fəaliyyət istiqaməti ölkəmizdə dini etiqad azadlığının həyata keçirilməsi üçün münasib şəraitin yaradılmasıdır. Dövlət Komitəsinin vəzifələri sırasına dini etiqad azadlığının təmin olunması ilə yanaşı, dini etiqad azadlığı sahəsində vahid dövlət siyasətinin formalaşması, bu siyasətin həyata keçirilməsi, dövlət-din münasibətlərinin tənzimlənməsi və inkişafının təmin edilməsi, dini etiqad sahəsində maarifləndirmə işinin aparılması, dini qurumların dövlət qeydiyyatının həyata keçirilməsi, öz səlahiyyətləri daxilində dini təhsil ilə bağlı məsələlərin tənzimlənməsi, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş digər istiqamətlər daxildir [4]. Bir sözlə, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi Azərbaycanda dini-ideoloji işlərin qurulmasında iştirak edən əsas orqan kimi dövlətin din siyasətinin mərkəzində dayanır. Bu sahədə qanunvericilik bazası edilən əlavə və dəyişikliklərlə ildən-ilə təkmilləşdirilir, ölkəmizdə ənənəvi dini mühit daha da möhkəmləndirilir, din siyasəti demokratik dövlət quruculuğuna, dövlət-din münasibətlərinin milli-mənəvi və hüquqi müstəvidə tənzimlənməsi prinsipinə əsaslanır. Məhz buna görədir ki, Azərbaycan illərdir dünyada tolerantlığın gücləndirilməsi, universal mənəvi dəyərlərin beynəlxalq hüquq prinsipləri ilə uzlaşdırılması, dini zəmində ekstremizmə və ayrı-seçkiliyə qarşı birgə mübarizə yollarının araşdırılması, eləcə də fərqli dinlərin, mədəniyyətlərin daşıyıcısı olan insanlar arasında dialoq, qarşılıqlı anlaşmanın bərqərar edilməsi kimi aktual problemlər ətrafında konstruktiv fikir mübadilələrinin aparıldığı platformaya, beyin mərkəzinə çevrilib [5, s.24-26].

Ölkədə yaşayan müxtəlif din və məzhəblərin nümayəndələrinə qayğı göstərmək, onların problemlərini həll etmək Azərbaycan hökumətinin din siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birini təşkil edir. Hökumət davamlı olaraq bu istiqamətdə ardıcıl tədbirlər həyata keçirir, nəsillərdən-nəsillərə ötürülən dini dəyərləri, dözümlülük ənənələrini qoruyur və

dini durumu nəzarətdə saxlayır.

Bu gün Azərbaycan bütün dünyada dövlət-din, həmçinin dinlərarası münasibətlərin ideal göstəricilərinin olduğu ölkə kimi tanınır. Ölkə tolerant, multikultural mühitin formalaşması, radikal baxışlara ictimai qınağın və dövlət nəzarətinin olması baxımından mükəmməl nümunə təşkil edir. Multikultural və tolerant dəyərləri öz siyasətinin tərkib hissəsinə çevirmiş Azərbaycan dövləti dini etiqadından asılı olmayaraq, bütün vətəndaşlara öz inanclarını yaşamaq üçün lazımi şərait yaratmışdır və bu, hər sahədə hiss edilməkdədir [6, s. 185].

Prezident İlham Əliyevin yürütdüyü din siyasətinin əsasları

Ulu Öndər Heydər Əliyevin bütün istiqamətlər üzrə siyasətini layiqli şəkildə davam etdirən Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən sosial-iqtisadi siyasət, əldə edilən uğurlar, ictimai-siyasi həyatdakı sabitlik din sahəsində də özünü göstərir. Xüsusilə, böyük tarixə malik məbədlərimizin təmir-bərpa olunması, yeni dini ibadət ocaqlarının tikilməsi milli-mənəvi dəyərlərimizə böyük xidmətdir və ölkədə fəaliyyət göstərən konfessiya rəhbərləri buradakı tolerantlıq mühitini, dövlət başçısının dindarlara diqqət və qayğısını hər zaman dərin minnətdarlıq hissi ilə ifadə edirlər. Dövlətin tolerantlıq prinsiplərinə yanaşmasını dini konfessiyalara, müxtəlif dinlərin nümayəndələrinə münasibətində, din sahəsini ehtiva edən qanunvericilik bazasının möhkəmləndirilməsində də açıq şəkildə görmək mümkündür.

Ölkədə mövcud dini konfessiyaları dəstəkləmək, mənəvi dəyərlərin qorunması və inkişafını, habelə bu sahəyə dövlət dəstəyinin gücləndirilməsini təmin etmək məqsədilə Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin tabeliyində Mənəvi Dəyərlərin Təbliği Fondunun yaradılması Prezident İlham Əliyevin bu sahəyə xüsusi diqqətinin bariz nümunələrindəndir. Dövlət başçısının 10 oktyabr 2017-ci il tarixli Fərmanı ilə yaradılmış Fond, əsasən, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, inkişafı və təbliği istiqamətində işlər görür, eyni zamanda xeyriyyəçilik, şəhid ailələrinə maddi dəstək, tələbələr üçün təqaüd proqramları və s. həyata keçirir. Fondun əhəmiyyətli xidmətləri arasında məscidlərdə çalışan din xadimlərinə maddi yardımın göstərilməsi də xüsusi qeyd edilməlidir. Heç kimə sirr deyil ki, cəmiyyətləri radikalizmə, fanatizmə, mövhumata sürükləyən, yad dini ideologiyaların geniş vüsət almasının əsas səbəblərindən biri, bəlkə də birincisi savadlı din xadimlərinin olmamasıdır. Müstəqilliyinin ilk illərində bu problemlə üz-üzə qalan ölkəmizdə də savadlı mütəxəssislərin yetişdirilməsini və ilahiyyat elminin inkişafını təmin etmək üçün yeni çağırışlara cavab verən ali təhsil müəssisəsinin yaradılmasına ehtiyac var idi. Prezident İlham Əliyevin 2018-ci il 9 fevral tarixli 3654 nömrəli "Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun yaradılması haqqında" Sərəncamına əsasən, Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin tabeliyində Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun (AİI) yaradılması bu istiqamətdə atılmış ən mütərəqqi addımlardandır. Qarşısına Azərbaycan xalqının din sahəsində yüksək ixtisaslı kadrlara olan ehtiyacını beynəlxalq standartlar əsasında təmin etmək, ilahiyyat sahəsindəki problemləri araşdıran beynəlxalq standartlı tədqiqatlar aparmaq, İslam və digər dünya dinləri haqqında dərin biliyə yiyələnən, tərəfsiz və bütün konfessiyalara qarşı dözümlülüklə yanaşan din xadimləri yetişdirmək, milli, dini və əxlaqi dəyərləri qorumaqla Azərbaycan xalqının milli və mədəni inkişafına töhfələr vermək məqsədləri qoyan AİI-də İlahiyyat fakültəsi, Dinşünaslıq, İslamşünaslıq, Dillər və ictimai fənlər kafedraları fəaliyyət göstərir. Cari ilin aprel ayının 11-də Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə yeni inzibati binasının açılışı olan institutda ali təhsil pilləsinin bakalavriat, magistratura və doktorantura səviyyələri üzrə yüksəkixtisaslı kadrlar hazırlanır [7].

Ulu Öndərin irsinə xidmətin parlaq nümunəsi

Azərbaycan gerçəkliklərinin, mədəniyyətinin, tolerantlıq ənənələrinin təbliği istiqamətində görülən işlərdə Birinci vitse-prezident, UNESCO və ISESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondunun çox böyük rolu

vardır. Təsadüfi deyil ki, Ümummilli Liderin zəngin mənəvi irsini yaşatmaq, azərbaycançılıq fəlsəfəsini şaxələndirmək məramı ilə yaradılmış Fondun fəaliyyəti təkcə ölkə daxilində deyil, onun hüdudlarından kənarda da böyük əks-səda doğurur. Bu, həm də ölkəmizdə dinə dövlət qayğısının bariz nümunəsi, ümumiyyətlə, dövlət-din münasibətlərinin ən yüksək məcrada davam etməsinin təzahürüdür. Heydər Əliyev Fondu bütün sahələrdəki nailiyyətləri ilə yanaşı, dünyada tolerantlıq və multikulturalizmin də mükəmməl örnəyini yaratmaqdadır. Fond Azərbaycanda mədəniyyət diplomatiyasını mütəşəkkil, sistemli, təşkilatlanmış, müasir dövrün çağırışlarına uyğun, ən əsası, qlobal miqyasda həyata keçirən ilk ictimai təşkilatdır. Mədəni irsimizin qorunmasına, tarixi abidələrimizin bərpasına böyük önəm verən, beynəlxalq aləmdə milli, dini dəyərlərimizin təbliği sahəsində məqsədyönlü işlər görən, Azərbaycan mesenatlığının dirçəldilməsində layiqli nümunə göstərən Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə ölkə ərazisində onlarla dini ibadət ocağında yenidənqurma və əsaslı təmir-bərpa işləri görülür, yeni məscidlər istifadəyə verilir. Eyni zamanda, Fondun dəstəyi ilə Bakıdakı Pravoslav kilsəsində təmir-bərpa işləri aparılıb, yəhudi uşaqları üçün təhsil kompleksi istifadəyə verilib.

30 illik işğal dövründə Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı həqiqətlərin beynəlxalq aləmə çatdırılması, təcavüzkarın ifşası istiqamətində müstəsna xidmətlər göstərən Fond 44 günlük Vətən müharibəsindən sonra azadlığına qovuşan Vətən torpaqlarında aparılan geniş quruculuq işində fəal iştirak edir. Fond qədim Qarabağ torpağında Azərbaycan xalqının milli sərvəti olan dini abidələrimizin, məscidlərimizin bərpası üzrə layihəyə başlamışdır. Layihə çərçivəsində yerli və xarici mütəxəssislərin iştirakı ilə bölgədəki ziyarətgahlarımızın bərpası, konservasiyası və yenidən qurulması həyata keçirilir. Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın göstərişi ilə regionda icrasına başlanılan layihəyə yerli mütəxəssislərlə yanaşı, xarici ekspertlər də dəvət olunmuşlar. Hazırda bərpa prosesinə Avstriya, Böyük Britaniya, Bolqarıstan, İtaliya, Latviya, Rusiya, Türkiyə, Gürcüstan və digər ölkələrdən mütəxəssislər cəlb edilmişdir. Bərpa işləri dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün abidələri əhatə edir [8].

Vətən müharibəsi: milli və dini birliyin təntənəsi

Qətiyyətlə söyləmək olar ki, dövlətimizin bugünkü hərtərəfli inkişafının, atılmış uğurlu addımların arxasında məhz Ulu Öndərimizin adı ilə bağlı olan azərbaycançılıq ideologiyası dayanmaqdadır. Bu həqiqət Azərbaycan xalqının şanlı qələbəsi ilə başa çatmış 44 günlük müharibə ərzində də bir daha təsdiqini tapdı. Tarixi Zəfərimizin memarı, müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ordumuz otuz ilə yaxın müddət ərzində işğal altında olan torpaqlarımızı düşməndən azad etdi. 44 günlük hərbi əməliyyatlarda Azərbaycanın Milli Ordusunun sıralarında ölkəmizdə yaşayan müxtəlif xalqların, dinlərin nümayəndələri Dəmir Yumruq ətrafında birləşərək Vətənin müdafiəsinə qalxdılar, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası naminə canlarından keçməyə hazır olduqlarını misilsiz şücaətləri ilə sübuta yetirdilər. Ölkəmizdə fəaliyyət göstərən dini konfessiyaların bu prosesdə aktiv iştirakını da xüsusi qeyd etmək lazımdır. Onlar istər döyüş meydanında, istər ideoloji mübarizədə, istərsə də haqq səsimizin beynəlxalq səviyyədə eşidilməsində böyük xidmətlər göstərdilər. Bütün konfessiya rəhbərləri dəfələrlə milli birlik və dini həmrəylik göstərərək düşmənin ölkəmizə qarşı yönəlmiş təxribatlarına kəskin şəkildə etiraz etdilər, cəbhədə Vətən torpaqlarını işğaldan azad edən qəhrəman əsgərlərə humanitar yardımlar göndərdilər. İşğal faktına etiraz məqsədilə dini icmalar tərəfindən müxtəlif səpkili, xarici dillərdə sənədli filmlər, videoçarxlar, məlumat xarakterli materiallar hazırlanaraq yerli ictimaiyyətə və dünya ictimaiyyətinə, o cümlədən beynəlxalq siyasi dairələrə, təşkilatlara, dini mərkəzlərə təqdim edildi. Ermənilər təcavüzkar siyasətlərini və cinayətkar əməllərini gizlətmək üçün bu müharibəni müsəlman-xristian münaqişəsi

kimi təqdim etməyə çalışsalar da, dövlətimizin vaxtında gördüyü tədbirlər, atdığı lazımi addımlar nəticəsində düşmənin bu iyrənc siyasəti iflasa uğradıldı.

Heç kimə sirr deyil ki, Ermənistan hər zaman Azərbaycana qarşı hərbi təcavüz və işğal siyasətinin tərkib hissəsi kimi işğal olunmuş ərazilərimizdə maddi-mədəniyyət və dini abidələrin dağıdılması, talan edilməsi, mənimsənilməsi, mənşəyi və təyinatının dəyişdirilməsi kimi vandalizm siyasəti yürüdüb. XIX əsrə aid Ağdam məscidi kimi onlarla ibadət ocağımız dağıdılaraq talan edilməklə yanaşı, donuz və mal-qara saxlanılması üçün tövlə kimi istifadə edilib. Bu isə beynəlxalq qanunların və konvensiyaların, o cümlədən “Silahlı münaqişələr zamanı mədəni mülkiyyətin qorunmasına dair” 1954-cü il Haaqa Konvensiyasının və 1954, 1999-cu il protokollarının açıq şəkildə pozulması deməkdi. Hesablamalar nəticəsində müəyyən edilib ki, müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında şanlı ordumuzun işğaldan azad etdiyi torpaqlarımızda vaxtilə mövcud olmuş 67 məsciddən 63-ü dağıdılıb. Dağıdılmayanlardan biri – Şuşa şəhərindəki Yuxarı Gövhər Ağa məscidi məqsədyönlü şəkildə salamat saxlanılıb. Bu, Ermənistanın məkrli planı idi və bununla ermənilər İslam aləminə, bütün dünyaya göstərmək istəyirdilər ki, guya onlar məscidləri dağıtmırlar və Ermənistanın İslam dünyası, müsəlmanlar ilə problemi yoxdur. Ancaq hətta bu işi də çirkin şəkildə edirdilər – Yuxarı Gövhər Ağa məscidini başqa ölkəyə məxsus məscid kimi qələmə verirdilər. Ümumiyyətlə, araşdırmalar da göstərir ki, Ermənistanın işğaldan azad olunan ərazilərdə tarixi-dini abidələrimizlə bağlı siyasətində üç əsas məqam olub: tarixi-dini abidələri özününküləşdirmək, özgəninkiləşdirmək və dağıtmaq. Özgəninkiləşdirmək dedikdə Yuxarı Gövhər Ağa məscidi, özününküləşdirmək dedikdə isə Qafqaz Albaniyasının yadigarı olan alban məbədlərini qriqoryanlaşdırmaqları nəzərdə tutulur. Artıq dövlətimiz tərəfindən bu kimi saxtakarlıqların tarixi sübutlar və faktlar əsasında ifşa edilməsi prosesinə başlanılıb ki, bu da ədalətin tezliklə bərpa olunacağına – alban irsinə aid məbədlərin əsl sahiblərinə qaytarılacağına əminlik yaradır.

Artıq bütün dünya ölkələri bu faktla razılaşır ki, Azərbaycan 2020-ci ilin 8 noyabrında qazandığı şanlı qələbədən, Böyük Zəfərdən sonra nəinki Cənubi Qafqazda, bütövlükdə Avrasiya məkanında yeni reallıqlar yaratdı. Bu reallığa imza atan lider Prezident İlham Əliyev, yeni dövrün aparıcı qüvvəsi isə regionda söz sahibi kimi statusunu və mövqelərini qat-qat gücləndirən Azərbaycandır. O Azərbaycan ki, bütün uğurlarının əsasında məhz xalqla iqtidarın birliyi dayanır və bu qarşılıqlı inam sayəsində ölkəmiz bundan sonra da yeni zirvələr fəth edəcək, yeni qələbələrə imza atacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Dürkheim Emile. Dini hayatın ilkel biçimleri, Ataç Yayınları, 2005, s. 530
2. Anderson John. Religious Liberty in Transitional Societies: The Politics of Religion. Cambridge: Cambridge University Press, 232 p.
3. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyas / https://e-qanun.az/framework/897
4. Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla iş üzrə Dövlət Komitəsi haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı / https://e-qanun.az/framework/4392
5. Qurbanlı Mübariz. Azərbaycanda dövlət-din münasibətləri: Tarixi baxış və müasirlik, Tuna printing and publishing company. Bakı, 2017. – 220 s.
6. Qurbanlı Mübariz. Dövlət-din münasibətləri və Azərbaycan modeli // "Din araşdırmaları" jurnalı. – 2019. – №1(2). – s.179-193.
7. İlham Əliyev Azərbaycan İlahiyyat İnstitutunun yeni inzibati binasının açılışında iştirak edib / https://president.az/az/articles/view/55767
8. https://azertag.az/xeber/Heyder_Aliyev_Merkezinde__quotIsgaldan_azad_edilmis_erazilerde_medeni_irs_abidelerinin_berpasi_uzre_layiheler_hedefler_chagirislar_xususiyyetler_perspektivler_quot_movzusunda_deyirmi_masa_kechirilib-1950402

Açar sözlər: *din, dövlət, milli-mənəvi dəyərlər, tolerantlıq, multikulturalizm*

Mubariz Gurbanli
Chairman of the State Committee for Work
with Religious Organizations of Azerbaijan,
Ph.D. in History, Associate Professor

STATE-RELIGION RELATIONS IN AZERBAIJAN

ABSTRACT

The article discusses the role of religion in the life of society and the state-religion relations in Azerbaijan. It is noted that in any historical period, religion, which is an integral part of the system of moral values of any society, acts as a guarantor of peace when adequately understood by people. It calls people to friendship, unity, and brotherhood to rise together and move forward. However, some circles use religion for separatist purposes, trying to create inter-religious or inter-sectarian conflict. An example of this is the religious and political processes in the Middle East.

At the same time, the article says that caring for the representatives of different religions and denominations living in Azerbaijan and solving their problems is one of the essential directions of the government's policy on religion. The government takes consistent measures in this direction, preserves religious values and traditions of tolerance passed down from generation to generation, and monitors the religious situation. Today, Azerbaijan is recognized worldwide as a country with ideal state-religion and inter-religious relations indicators. The Azerbaijani state, which has made multicultural and tolerant values an integral part of its policy, has created the necessary conditions for all citizens to live their faiths, regardless of their religious beliefs.

Keywords: *religion, state, national-moral values, tolerance, multiculturalism*

Мубариз Гурбанлы
Председатель Государственного Комитета
по Работе с Религиозными Структурами Азербайджана,
доктор философии по истории, доцент

ГОСУДАРСТВЕННО-РЕЛИГИОЗНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается роль религии в жизни общества, а также государственно-религиозные отношения в Азербайджане. Отмечается, что в любой исторический период религия, являющаяся неотъемлемой частью системы нравственных ценностей любого общества, при правильном понимании людьми выступает гарантом мира. Она призывает людей к дружбе, единству, братству, вместе подниматься и идти вперед. Однако некоторые круги используют религию в сепаратистских целях, пытаясь создать межрелигиозный или межконфессиональный конфликт. Примером тому служат религиозно-политические процессы на Ближнем Востоке.

В то же время в статье говорится, что забота о представителях различных религий и конфессий, проживающих в Азербайджане, решение их проблем является одним из важных направлений государственной политики в религиозной сфере. Правительство постоянно принимает последовательные меры в этом направлении, сохраняет религиозные ценности, традиции толерантности, передающиеся из поколения в поколение, осуществляет мониторинг религиозной ситуации. Сегодня Азербайджан признан в мире страной с идеальными показателями государственно-религиозных, а также межконфессиональных отношений. Азербайджанское государство, сделавшее мультикультурные и толерантные ценности неотъемлемой частью своей политики, создало необходимые условия для того, чтобы все граждане жили своими верованиями, независимо от их религиозных убеждений.

Ключевые слова: *религия, государство, национально-нравственные ценности, толерантность, мультикультурализм*

DAVAMLI İNKİŞAFIN İDARƏ EDİLMƏSİ
SUSTAINABLE DEVELOPMENT MANAGEMENT

UOT 351

VÜQAR KƏRİMOV
Azərbaycan Respublikası Ekologiya və təbii sərvətlər nazirinin müavini

İŞĞALDAN AZAD EDİLMİŞ ƏRAZİLƏRDƏ EKOLOJİ MÜHİTİN QİYMƏTLƏNDİRMƏSİ VƏ BƏRPASI İSTİQAMƏTİNDƏ HƏYATA KEÇİRİLƏN VƏ PLANLAŞDIRILAN TƏDBİRLƏR

Azərbaycanın təbiəti füsunkar gözəlliyə, zəngin biomüxtəlifliyə və təbii sərvətlərə malikdir. Bu sərvətlərin qorunması ölkənin gündəliyində duran prioritetlərdən biridir.

Ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması üzrə atılan addımlara baxmayaraq Ermənistan tərəfindən işğal dövründə təbiətə qarşı qeyri-humanist münasibət regionun ətraf mühitinə mühüm təhlükə yaratmışdır.

Müasir dövrdə ayrılıqda bir dövlət üçün ekoloji təhlükəsizlik sisteminin yaradılması qeyri-mümkündür. Yalnız birgə səylər sayəsində müvafiq hüquqi rejim yaratmaqla, bugünkü və gələcək nəsillərin sağlam yaşayışını və inkişafını təmin etmək olar. Odur ki, ətraf mühitin qorunmasında və təbii ehtiyatların mühafizəsində beynəlxalq ekologiya hüququ həlledici rol oynamalıdır.

Ermənistanın işğalçılıq siyasəti nəticəsində Azərbaycanın qiymətli meşə sahələrinin, flora və faunanın, o cümlədən təbiət abidələrinin məhv edilməsi, su resurslarının çirkləndirilməsi və təbii sərvətlərin talan edilməsi nəticəsində ekoloji tarazlıq pozulmuşdur.

Ermənistan beynəlxalq hüququn bütün prinsiplərini və ekoloji konvensiyaların müddəalarını kobud şəkildə pozmaqla 30 ilə yaxın bir müddət ərzində praktiki olaraq nəzarətsiz qalmış ərazilərdə ekoloji terror həyata keçirmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında müzəffər ordumuz tərəfindən tarixi torpaqlarımızın işğaldan azad olunması bu ərazilərdə bərpa prosesinin başlanmasına zəmin yaratmışdır.

Şəkil 1. Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğu ərazisində məhv edilmiş Şərq çinarı meşəsi

Şəkil 2. Məhv edilmiş təbiət abidələri
Ağdam şəhərinin mərkəzində məhv edilmiş və əsas gövdə hissəsi kəsilmiş Şərq çinarları (hər ikisinin diametri 90 sm, hündürlüyü 25 m, yaşı 200 il).

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi İnkişafa dair Milli Prioritetlər" sənədində işğaldan azad olunmuş ərazilərə böyük qayıdış və təmiz ətraf mühitin təmin olunması yaxın 10 illiyə əsas strateji istiqamətlər kimi göstərilmişdir.

Bu sənəddə tarixi torpaqlarımızda ətraf mühitin bərpası üçün ekoloji təmiz texnologiyaların tətbiqi, alternativ enerji mənbələrindən istifadə, yaşıllıq ərazilərinin artırılması və çirklənmiş ərazilərin bərpası məsələləri ön plana çəkilmişdir.

Bu ərazilərdə məskunlaşacaq əhalinin sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququnun təmin edilməsi istiqamətində hazırda digər sahələrlə yanaşı ekoloji mühitin bərpası üçün mərhələli şəkildə işlərə başlanılmışdır. Müasir texnologiyaların tətbiqi ilə "ağıllı şəhər" və "ağıllı kənd" konsepsiyalarının reallaşdırılması regionun unikal təbiətinin qorunması, insanla ətraf mühit arasında tarazlığı təmin etməklə sağlam həyat tərzinin bərqərar edilməsinə səbəb olacaqdır.

Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən işğaldan azad olunmuş ərazilərdə qiymətləndirilmə və ekoloji tarazlığın bərpa olunması ilə bağlı tədbirlər görülür - meşələrin bərpası, xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərində ekoloji mühitin yaxşılaşdırılması, təbii sərvətlərdən, su ehtiyatlarından səmərəli istifadə, müşahidə və monitorinq sistemlərinin bərpası və digər istiqamətlərdə işlər aparılır.

Meşə fonduna aid olmayan yaşıllıq sahələrinə, meşə fondu torpaqlarına, xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinə, təbiət abidələrinə (qədim ağaclar, xüsusi qiymətli meşə sahələri, geoloji-paleontoloji obyektlər), mineral-xammal yataqlarına, yerüstü və yeraltı su obyektlərinə baxış keçirilmişdir.

Monitorinqlər zamanı işğal dövründə meşə fonduna aid olmayan yaşıllıq sahələrində 846 min ədəd ağac və kolun, 54 328 ha meşə ilə örtülü sahənin, ümumi sahəsi 43 min hektar olan xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin meşə ilə örtülü 6 800 hektarının, 131 təbiət abidəsi statuslu qədim ağacın məhv edildiyi, 32 hidrometeoroloji stansiya və məntəqənin tamamilə dağıdıldığı, 52 mineral-xammal yatağının qanunsuz şəkildə istismar edildiyi müəyyən olunmuşdur.

Bununla bağlı fotolar çəkilmiş, xəritələr, peyk təsvirləri və digər sübutedici materiallar toplanmışdır. Həmçinin, su mənbələrindən, torpaqdan və atmosfer havasından çoxsaylı nümunələr götürülərək təhlillər aparılmış, çirklənmə səviyyəsi müəyyənləşdirilmiş və mövcud ekoloji vəziyyət qiymətləndirilmişdır.

İşğal dövründə regionun təbii sərvətlərinə, ətraf mühitinə, biomüxtəlifliyinə ziyan vurul-

Şəkil 3. Zəngilan rayonunda məhv edilmiş meşə sahələri

ması, qiymətli meşələrimizin məhv edilməsi ilə bağlı 15-dən çox beynəlxalq təşkilata (UNEP, FAO, UNDP, UNECE və s.) və 30-dan çox ölkənin ətraf mühit, ekologiya və iqlim dəyişmələri sahəsində səlahiyyətli nazirliklərinə müraciət edilmişdir.

Bununla bərabər, Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu çoxtərəfli ekoloji konvensiyaların katibliklərinə müraciət edilmiş, Ermənistanın qanunazidd fəaliyyətinin ölkəmizin konvensiyalar qarşısındakı öhdəliklərinin yerinə yetirilməsinə ciddi maneələr törətməsi diqqətə çatdırılmışdır.

Bununla yanaşı, işğaldan azad edilmiş və münaqişənin təsirinə məruz qalmış ərazilərdə ətraf mühitə dəymiş zərərin aradan qaldırılmasına beynəlxalq dəstəyin göstərilməsi üçün post-münaqişə zonalarında ekoloji zərərin bərpası üzrə təcrübəyə malik BMT-nin Ətraf Mühit Proqramının (UNEP) müvafiq missiyasının ölkəmizə səfəri çərçivəsində həmin ərazilərin yerində qiymətləndirilməsi və ehtiyaclara uyğun olaraq ekoloji bərpası prosesinə dəstək məqsədilə işğaldan azad edilmiş ərazilərə səfərləri təşkil edilmişdir.

Missiya tərəfindən həmin ərazilərin meşə ehtiyatları, su resursları, sənaye və kimyəvi çirklənməsi, tullantılar və onların idarəolunması, bioloji müxtəliflik və digər ekoloji bərpa ehtiyaclarının müəyyən edilməsi nəzərdə tutulur.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə mövcud ekoloji vəziyyətin öyrənilməsi, dəymiş ziyanın qiymətləndirilməsi və bununla bağlı hüquqi və

Şəkil 4. Faydalı qazıntıların qeyri-qanuni istismarı

Şəkil 5. Füzuli rayonu Qacar kəndində məhv edilmiş meşə sahələri

beynəlxalq müstəvidə aparılan işlərlə yanaşı, yüksək keyfiyyətli təmiz ekoloji mühitin bərpası istiqamətində genişmiqyaslı tədbirlər həyata keçirilir.

İşğaldan azad edilmiş rayonlarda mövcud olmuş 167 faydalı qazıntı yatağının kadastr işləri icra edilmiş, işğal dövründə istismar edilmiş 52 yatağın təftişi və monitorinqi aparılmışdır. Kəlbəcər rayonunda 8 termal su yatağında çöl diaqnostik monitorinq və laboratoriya təhlilləri aparılmışdir.

Kəlbəcər rayonunda mövcud Tutğun qızıl təzahürü, Zərqulu, Qızılitən, Qərbi Qızılitən və Qazıxanlı sahələri üzrə geoloji və geofiziki işlər aparılır.

İşğaldan azad edilmiş rayonlarda bərpa-quruculuq işlərində, o cümlədən avtomobil və dəmir yollarının inşasında yerli tikinti və inşaat materiallarının istifadə edilməsi üçün bu ərazilərdəki yataq və təzahürlərin ehtiyatları yenidən qiymətləndirilmişdir. Sığnaq və Yemişcan mərmərləşmiş əhəngdaşı təzahürlərindəki xammaldan Şuşa şəhərində bərpa-quruculuq işlərində üzlük daş materialı kimi istifadəsi nəzərdə tutulur. Ümumiyyətlə regionda həyata keçirilən tikinti-quruculuq işlərində istifadə üçün 18 faydalı qazıntı yatağının hərraca çıxarılması istiqamətində işlər aparılır.

Növbəti mərhələdə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının aerokosmik şəkillərinin deşifrələnməsi, filiz və qeyri-filiz faydalı qazıntı yataqlarının axtarışı, təftişi və qiymətləndirilməsinin davam etdirilməsi, Şərqi Zəngəzur bölgəsində əlvan və nəcib metalların axtarışı və kəşfiyyatı, Qarabağ düzü yeraltı şirin su ehtiyatlarının qiymətləndirilməsi, Zəngilan rayonunun hidrogeoloji, geoekoloji qiymətləndirilməsi nəzərdə tutulur.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə 14 əsas çay (Araz çayı, Tərtərçay, Bərgüşadçay, Həkəriçay, Oxçuçay, Bəsitçay, Levçay, Zabuxçay, Tutqunçay, Torağayçay, Qarqarçay, Xaçınçay, Quruçay və Köndələnçay), 9 su anbarı (Sərsəng, Suqovuşan, Köndələnçay-1, Köndələnçay-2, Aşağı Köndələnçay, Xaçınçay, Ağdamkənd, Xudafərin və Qız Qalası), bir neçə böyük göl (Böyük Alagöl, Qaragöl və s.) və təbii mineral bulaqlar yerləşir.

Bununla yanaşı həmin ərazilərdə ehtiyatları təsdiq edilmiş və balansa qəbul edilmiş 26 su yatağı mövcuddur. Bunların 16-sı yeraltı şirin su, 7-si termal-mineral su, 3-ü mineral su yataqlarıdır.

Azərbaycan Respublikasının illik su təsərrüfatı balansına əsasən işğaldan azad edilmiş ərazilərdə formalaşan əsas çayların illik su

Xəritə 1. İşğaldan azad edilmiş ərazilərin hidroqrafik xəritəsi

ehtiyatı 2021-ci il üçün 1,93 milyard m3 proqnozlaşdırılmışdır.

Ərazinin su ehtiyatlarının dəyişmə tendensiyasının izlənilməsi, hidroloji proqnozların tərtib edilməsi, suyun kəmiyyət və keyfiyyət göstəricilərinin öyrənilməsi məqsədilə mütəmadi olaraq ölçmə işləri aparılmış, yeraltı suların kadastrına daxil edilmiş quyular haqqında fond məlumatları araşdırılmışdır.

Şuşa şəhərinin içməli su təchizatının təmin edilməsi məqsədilə monitorinq keçirilmiş, müvafiq məlumatlar və xəritə hazırlanmışdır. Şuşa şəhərinin mineral su ehtiyatlarının fond məlumatları əsasında təhlilləri, o cümlədən bulaq və quyuların monitorinqi aparılmış və perspektiv istifadə istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir.

Ağdam şəhərinin su təchizatı tədbirləri çərçivəsində müvafiq araşdırmalar aparılmış, rayon ərazisində qeydə alınmış artezian, subartezian və kəhriz komplekslərindən ibarət şəbəkəyə daxil olan 752 qaynağın əksəriyyətinin təftiş və monitorinqi başa çatdırılmış, yeraltı su ehtiyatları hesablanaraq Ağdam şəhərinin içməli su ilə təchizatının təmin edilməsi üçün təklif edilmişdir.

Füzuli rayonu üzrə əsasən Mil düzü hövzəsinə aid olan 68 quyunun, Kəlbəcər rayonu üzrə 7 termal-mineral su yatağı və 15 şirin su çıxışının monitorinq və təftiş işləri başa çatdırılmışdır. İşğal dövrü ərzində hidrorejimin vəziyyəti qiymətləndirilmişdir.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdən axan çaylarda ekoloji vəziyyətin öyrənilməsi və onların çirklənmə səviyyəsinin müəyyən edilməsi məqsədilə yerli və beynəlxalq laboratoriyalar tərəfindən monitorinqlər keçirilmiş, su və dib çöküntüsü nümunələri üzərində fiziki-kimyəvi analizlər aparılmışdır.

Aparılan analizlərin nəticələrinə əsasən Ermənistan ərazisindən daxil olan transsərhəd çaylar, xüsusilə Oxçuçayın ciddi çirklənməyə məruz qaldığı müəyyən edilmişdir. Oxçuçayın su və dib çöküntüsü nümunələrində ağır metalların (mis, molibden, manqan, dəmir, sink, xrom və s.) miqdarının normadan çox (bir sıra hallarda on dəfələrlə) olduğu qeydə alınmışdır.

Oxçuçayın çirklənməsinin əsas mənbəyi Ermənistan ərazisində yerləşən Qacaran mis-molibden zavodu və Qafan mis filizsaflaşdırma kombinatının toksiki tullantıları, eləcə də

Qafan və Qacaran şəhərlərində formalaşan məişət-çirkab və müxtəlif təyinatlı istehsalat obyektlərinin tullantı sularının təmizlənmədən birbaşa çaya axıdılmasıdır.

Oxçuçayın ekoloji böhranı və kritik vəziyyəti, o cümlədən Ermənistan tərəfindən davamlı çirkləndirilməsi baxımından çay və onun ekosistemi üçün gözlənilən ekoloji risklər barədə məlumatlandırma və çirklənmənin qarşısının alınması məqsədilə beynəlxalq təşkilatlara müraciətlər edilmişdir.

Oxçuçayın çirklənməsinin qarşısının alınması, bioloji ehtiyatlarının bərpası və suyun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması üçün elmi cəhətdən əsaslandırılmış tədbirlərin müəyyənləşdirilməsi və müvafiq tədbirlər planının hazırlanması məqsədilə BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı təşkilatı ilə məsləhətləşmələr aparılmış və kompleks elmi tədqiqatın aparılması istiqamətində Ekologiya və Təbii Sərvətlər, Səhiyyə, Kənd Təsərrüfatı, İqtisadiyyat, Fövqəladə Hallar nazirlikləri, Dövlət Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi, "Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı" və "Azərsu" açıq səhmdar cəmiyyətləri ilə birlikdə tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi məqsədilə yeni su anbarlarının layihələndirilməsi nəzərdə tutulur.

Məhv edilmiş meşə ehtiyatlarının bərpası məqsədilə Zəngilan, Qubadlı, Füzuli, Ağdam, Cəbrayıl, Şuşa, Kəlbəcər, Laçın, Xocavənd (Hadrut qəsəbəsi) rayonlarının ərazisində ümumilikdə 54 hektara yaxın sahədə 38 min ədəd çinar, sərv, şam, xurma, göyrüş, dağdağan, qarağac, meliya və akasiya cinsli ağac tingi əkilmiş və 3000 kq palıd və şərq çinarı toxumu səpilmişdir.

Eyni zamanda Ağdam rayonu ərazisində salınmış 13 hektar yeni yaşıllıq sahəsinin suvarılması üçün damcılı suvarma sistemi qurulmuş və hazırda Zəngilan şəhərinin girişində salınan 55 hektar yeni yaşıllıq sahəsində damcılı suvarma şəbəkəsinin qurulması işləri aparılır.

Türkiyə Respublikasının Kənd Təsərrüfatı və Meşə Nazirliyinin dəstəyi ilə Cəbrayıl şəhərinin yaxınlığında "Qapalı Kök Sistemli Tinglik Sahəsi"nin, "Beynəlxalq Meşəçilik Mərkəzi"nin yaradılması, həmçinin "Dostluq meşəsi"nin salınması nəzərdə tutulur. Tinglik sahəsinin yaradılması Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında meşəbərpa tədbirlərinə böyük təkan verəcəkdir.

İşğal dövründə itirilmiş meşə ilə örtülü əraziləri bərpa etmək və müəyyən edilmiş strateji hədəflərə çatmaq üçün yerli meşəbitmə şəraitinə uyğun ağac və kol cinslərindən istifadə edilməklə Şərqi Zəngəzur və Qarabağ iqtisadi regionunda "2022-2026-cı illər üzrə Meşə Fondunun Bərpası Proqramı"na uyğun olaraq 2022-ci ildə 1435,3 ha, 2023-cü ildə 3849,7 ha, 2024-cü ildə 5859,05 ha, 2025-ci ildə 7260,85 ha, 2026-cı ildə 10920,1 ha sahədə meşəbərpa tədbirləri nəzərdə tutulur.

Şəkil 6. Oxçuçayın çirkləndirilməsi

Şəkil 7. Yaşıllaşdırma tədbirləri

Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi ilə "Qarabağ Dirçəliş Fondu" arasında işğaldan azad olunmuş ərazilərdə ətraf mühitə vurulmuş ziyanın aradan qaldırılması və bərpa işlərinin görülməsi sahəsində əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu imzalanmışdır.

Əsas məqsəd işğaldan azad olunmuş ərazilərdə ekoloji tarazlığın və təbiət obyektlərinin bərpası üzrə birgə tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə regionda dayanıqlı məskunlaşmaya və inkişafa töhfə vermək, əlverişli həyat şəraitinin yaradılmasına dair tədbirləri təşviq etməkdir. Bölgədəki ekosistemlərin və infrastrukturun, hidrometeoroloji müşahidə sistemlərinin bərpası, yaşıllıqların salınması, meşəbərpa tədbirləri, su mənbələrinin qiymətləndirilməsi, su bioresurslarının bərpası kimi layihələrin icrası nəzərdə tutulur.

Memorandumdan irəli gələrək "Zəfərdən Dirçəlişə" adlı layihə çərçivəsində Zəngilan şəhərinin girişində 30 hektar ərazidə 30 min ağacın əkilməsi nəzərdə tutulur. Aksiyanın ilkin mərhələsində indiyədək ərazinin torpaq-iqlim şəraitinə uyğun 17 000-dən çox müxtəlif cinsli ağac tingi əkilmişdir.

Həmçinin, "Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa" avtomobil yolunun (Zəfər yolu) və digər avtomobil yollarının mühafizə zolaqlarında yaşıllıqların salınması nəzərdə tutulur.

Şəkil 8. Yaşıllaşdırma tədbirləri

İşğaldan azad olunan ərazilərdə ətraf mühitin sağlamlaşdırılması və xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri şəbəkəsinin, nadir təbiət komplekslərinin və obyektlərinin qorunub saxlanılması məqsədilə xüsusi mühafizə olunan ərazilərin fəaliyyətinin bərpası işləri davam etdirilir.

"Azərbaycan Respublikasının Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğunun fəaliyyətinin təşkili ilə bağlı tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamının icrası istiqamətində Qoruğun sərhədlərinin müəyyənləşdirilməsi, inventarizasiyası və zəruri infrastrukturun yaradılması üzrə işlərə başlanılmışdır. Hazırda Qoruq üçün inzibati binanın tikintisinin layihə-smeta sənədlərinin hazırlanmasına başlanılıb, eləcə də "Qoruğun sanitar-mühafizə zonasının xəritəsi"nin təsdiq edilməsi yekunlaşmaq üzrədir.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri ilə bağlı növbəti mərhələdə Qaragöl Dövlət Təbiət Qoruğunun və Arazboyu, Daşaltı, Qubadlı və Laçın Dövlət Təbiət Yasaqlıqlarının fəaliyyətinin bərpası, bioloji müxtəlifliyinin, ekoloji vəziyyətinin qiymətləndirilməsi və ekosistemin bərpası həyata keçiriləcəkdir.

Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgəsində fauna və floranın yenidən tədqiqi nəzərdə tutulmuşdur. Tədqiqatların nəticələrinə əsasən regionda fauna və flora növləri beynəlxalq kateqoriyalara uyğun qiymətləndirilərək Azərbaycan Respublikasının Qırmızı kitabının 3-cü nəşrinə daxil ediləcəkdir.

IDEA İctimai Birliyinin təsisçisi Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi və BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının birgə əməkdaşlığı çərçivəsində işğaldan azad olunmuş xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərində bərpa tədbirlərinə dəstək verilir.

Təbii su obyektlərində ekoloji vəziyyətinin yaxşılaşdırılması və bərpası məqsədi ilə Zəngilan rayonu ərazisindən keçən Bəsitçaya 1500 ədəd qızılbalıq, 500 ədəd qızılxallı, Qubadlı rayonu ərazisindən keçən Həkəriçay və Bərgüşadçaya 3000 ədəd qızılxallı, Füzuli rayonu ərazisindəki Köndələnçay su anbarına isə 1000 ədəd çəki və 500 ədəd ağ amur balıq körpələri buraxılmışdır.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə yerüstü su ehtiyatlarının qiymətləndirilməsi məqsədilə 10 çay (Araz, Bəsitçay, Oxçuçay, Həkəriçay, Bərguşadçay, Zabuxçay, Levçay, Tərtərçay, Xaçınçay, Qarqarçay) üzərində 11 hidroloji avtomat stansiyanın quraşdırılması işlərinə başlanılmışdır. Həmçinin, Zəngilan rayonunda inşa edilən "Ağıllı kənd" ərazisində avtomat aqrometeoroloji stansiya quraşdırılmışdır.

Bundan əlavə 2022-ci ildə Şuşa, Ağdam, Füzuli, Kəlbəcər və Zəngilan rayonları ərazisində 5 meteoroloji stansiyanın quraşdırılması, Kəlbəcər, Zəngilan, Laçın və Füzuli rayonlarında radioelekoloji müşahidələrin aparılması üçün cihaz və avadanlıqların alınması, Füzuli şəhərində atmosferin yuxarı qatlarında atmosfer proseslərinin şaquli dinamikasının müəyyənləşdirilməsi məqsədilə aeroloji stansiyanın quraşdırılması, Xocavənd rayonu ərazisində Quruçay və Köndələnçay çayları üzərində 2 hidroloji avtomat stansiyanın quraşdırılması, 2023-cü ildə Şuşa şəhərində radar müşahidələrinin bərpası və 4 rayon üzrə avtomat meteoroloji stansiyanın quraşdırılması, 2024-cü ildə 2 rayon üzrə atmosfer havasının keyfiyyəti üzərində müşahidələrin aparılması məqsədilə cihaz və avadanlıqların və 2025-ci ildə 3 çay üzərində avtomat hidroloji stansiyanın quraşdırılması nəzərdə tutulur.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə baş planların hazırlanması məqsədilə Şuşa, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan, Kəlbəcər, Qubadlı şəhərlərində, bu rayonların kəndlərində və Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsində uçuş aparatı vasitəsilə 213 km^2 ərazinin fotoçəkilişləri çəkilmiş, ortofotoplanlar və rəqəmsal topoqrafik planlar hazırlanmışdır.

Ayrı-ayrı rayonlar və ümumi formada meşə fondu, xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri, faydalı qazıntı yataqları, hidrologiya üzrə xəritələr hazırlanmışdır. Qarabağın elektron CİS xəritəsində Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin səlahiyyət çərçivəsinə aid olan müvafiq sahələr üzrə məlumatlar daima yenilənir.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərin sərhədləri, relyefi, daxili və transsərhəd çayları, sututarları, işğaladək fəaliyyət göstərmiş hidrometeoroloji stansiyalar, bərpası nəzərdə tutulan məntəqələr və avtomat hidroloji stansiyalar, rayon mərkəzləri, yaşayış məntəqələri və yollar göstərilməklə elektron su xəritəsinin ilkin versiyası kameral şəraitdə hazırlanmışdır.

Bununla yanaşı, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonları üzrə müxtəlif miqyaslı rə-

qəmsal topoqrafik planları və xəritələri, elektron tematik xəritələr, “Qarabağın təbii ehtiyatlar atlası” hazırlanır.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2021-ci il 27 noyabr tarixli Sərəncamı ilə yaradılmış “İşğaldan azad edilmiş ərazilər də daxil olmaqla, ölkə üzrə bərk məişət tullantılarının idarə edilməsi sahəsində Komissiya” çərçivəsində işğaldan azad edilmiş ərazilərdə tullantıların idarə olunmasının təşkili ilə bağlı əlaqələndirilmiş şəkildə tədbirlər görülür.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə yaranan tullantılarının yerləşdirilməsi məqsədilə poliqon əraziləri müəyyən edilmişdir. 1-ci mərhələdə Zəngilan, Xocalı (Şuşa şəhəri üçün), Füzuli, Ağdam, Tərtər, 2-ci mərhələdə isə Qubadlı və Cəbrayıl rayonlarında 7 poliqon ərazisinin inşası planlaşdırılır.

Şuşa şəhərində bərk məişət tullantılarının idarə olunmasında şəhərin turistik görünüşü və ekoloji təhlükəsizliyi nəzərə alınmaqla müasir və ağıllı sistemin qurulması nəzərdə tutulur.

Bununla yanaşı işğaldan azad edilmiş ərazilərdə tullantıların idarə edilməsi sisteminin müasir standartlara uyğun qurulması və bu tədbirlərin “Azərbaycan Respublikasında bərk məişət tullantılarının idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsinə dair Milli Strategiya”ya inteqrasiya edilməsi məqsədilə tədbirlərin icrasına başlanılmışdır.

Bu ərazilərdə yaranan tikinti və söküntü tullantılarının çeşidlənməsi və tikintiyə yararlı olan çeşidlənmiş tullantıların emalının təşkil edilməsi ilə bağlı aidiyyəti qurumlar tərəfindən tədbirlər görülür.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə törədilmiş ekoloji terrorla bağlı ölkə və dünya ictimaiyyətinin məlumatlandırılması üçün aparıcı kütləvi informasiya vasitələrinin və xarici media nümayəndələrinin mütəmadi olaraq ərazilərə səfərləri təşkil edilmişdir. Belə səfərlər zamanı zəruri məlumatların verilməsi, yerində baxışların keçirilməsi ilə yanaşı, media nümayəndələrinin iştirakı ilə bu ərazilərdə yeni yaşıllıq sahələrinin salınması, su hövzələrinə balıq körpələrinin buraxılması tədbirləri də həyata keçirilmişdir.

İDEA İctimai Birliyi, Azərbaycan Gənclər Fondunun təşkilatçılığı və ETSN-in dəstəyi ilə həyata keçirilmiş "Gənclərin Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərinin ekoloji qiymətləndirilməsində iştirakı" layihəsi çərçivəsində 70-ə yaxın gəncin Ağdam, Şuşa, Xocavənd, Füzuli, Zəngilan, Cəbrayıl və Qubadlı rayonlarına səfəri təşkil edilmiş və layihə iştirakçıları Nazirliyin mütəxəssisləri ilə birlikdə işğal dövründə törədilmiş ekoloji cinayətlərin qiymətləndirilməsində iştirak etmişdir.

ETSN və ADA Universitetinin birgə təşkilatçılığı ilə “Azərbaycanın Şərqi Zəngəzur və Qarabağ iqtisadi zonalarında ətraf mühitin və təbii sərvətlərin vəziyyəti” mövzusunda brifinq keçirilmişdir. Azərbaycandakı diplomatik korpusun 70-dən çox nümayəndəsinin iştirak etdiyi brifinqdə Ermənistan tərəfindən ətraf mühitə vurulmuş zərər və hazırda ekosistemin bərpası istiqamətində aparılan işlər barədə iştirakçılar məlumatlandırılmışdır.

Bölgədə yaşıl enerji potensialından səmərəli istifadə imkanlarını və mövcud bərpa olunan enerji mənbələri ehtiyatlarını nəzərə alaraq, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə “yaşıl enerji” zonasının yaradılması nəzərdə tutulur.

Qlobal iqlim dəyişikliklərinin fonunda “yaşıl” texnologiyaların tətbiqinə əhəmiyyətli yer verilməsi, təmiz enerji mənbələrindən istifadənin təşviq olunması və istilik effekti yaradan qaz emissiyalarının beynəlxalq normalara uyğun səviyyədə saxlanılması bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlərin vacib qayəsini təşkil edəcəkdir.

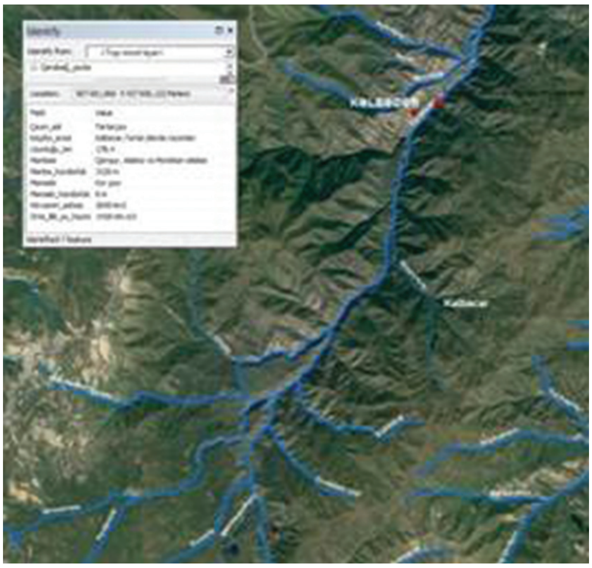

Xəritə 2. İşğaldan azad edilmiş ərazilərin elektron su xəritəsi

Bu sahədə ilkin addım olaraq, institusional alətlərdən geniş istifadə olunması və ən yaxşı təcrübələrin tətbiqi imkanlarının artırılması məqsədilə "Yaşıl enerji zonası" Konsepsiyası hazırlanmışdır. Qeyd edilən Konsepsiyanın reallaşdırılması işğaldan azad edilmiş ərazilərin 2050-ci ilədək netto sıfır emissiya zonasına çevrilməsi hədəfinə çatmağa əhəmiyyətli töhfə verəcəkdir.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası və yenidən qurulması, dayanıqlı və tarazlı sosial-iqtisadi rifaha nail olunması məqsədilə "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinin 2022–2026-cı illər üzrə bərpası və dayanıqlı inkişafı Dövlət Proqramı" çərçivəsində bərpa işlərinin həyata keçirilməsinin və sosial-iqtisadi inkişafın ətraf mühitin qorunması ilə təmin edilməsi, təbii resursların idarə olunmasının dayanıqlılığının artırılması, ekoloji təmiz məhsul istehsalının dəstəklənməsi, biomüxtəliflik və digər təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə və onların etibarlı mühafizəsi, mineral xammal ehtiyatlarından səmərəli istifadə və onların bərpası məsələləri əsas istiqamətlər kimi götürülmüşdür.

Dövlət Proqramında meşə fondunun inventarlaşdırılması, məhv edilmiş meşə sahələrinin bərpası və artırılması, müasir tipli tinglik təsərrüfatının yaradılması, hidrometeoroloji (meteoroloji, hidroloji, aqrometeoroloji, aeroloji və radiometeoroloji) müşahidə şəbəkəsinin bərpası, Füzuli şəhərində Qarabağ regional hidrometeorologiya mərkəzinin yaradılması, yeni xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin yaradılması, mövcud sahələrin genişləndirilməsi və ya statuslarının dəyişdirilməsi, xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərində infrastrukturun yaradılması, fauna növlərinin reintroduksiyası layihələrinin həyata keçirilməsi, mineral xammal ehtiyatlarının monitorinqi, təftişi, axtarışı və qiymətləndirilməsi, faydalı qazıntı ehtiyatlarının dəqiqləşdirilmiş kadastrının hazırlanması, regional geoloji bazanın yaradılması nəzərdə tutulur.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə ekoloji mühitin bərpası üçün meşə ehtiyatlarının, fauna və floranın, xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin vəziyyətinin qiymətləndirilməsi vacibdir. Qiymətləndirmə nəticələri əsasında ekoloji mühitin bərpası və sağlamlaşdırılması layihələri həyata keçiriləcəkdir. Biomüxtəlifliyin qorunması və xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri şəbəkəsinin genişləndirilməsi ekoturizmin inkişafında mühüm əhəmiyyət daşıyacaqdır.

Meşələrin ekoloji, su qoruyucu, iqlim tənzimləyici xassələrinin bərpa edilməsi üçün layihələr həyata keçiriləcəkdir.

Su ehtiyatlarından səmərəli istifadə edilməsi məqsədilə su obyektlərinin kəmiyyət və keyfiyyət parametrlərinin qiymətləndirilməsi üçün hidroloji müşahidələr və monitorinqlər tam bərpa ediləcəkdir. Su obyektlərinin səmərəli istifadəsi və mühafizəsi üzrə dövlət nəzarəti təşkil ediləcəkdir. İçməli su, kənd təsərrüfatı, elektrik enerjisi istehsalı və digər sahələrdə su ehtiyatlarının səmərəli istifadə edilməsi təmin ediləcəkdir.

Ölkənin hidrometeoroloji təhlükəsizliyini təmin etmək üçün işğaldan azad olunmuş ərazilərdə hidrometeoroloji şəbəkənin bərpa edilməsi vacibdir. Azərbaycana hava kütlələrinin daha çox qərb, şimal-qərb və şimaldan daxil olduğunu nəzərə alaraq, Qarabağ bölgəsinin erkən xəbərdarlıq sisteminə daxil edilməsi ilə ölkə üzrə hidrometeoroloji proqnozların dəqiqliyi artırılacaqdır.

Geoloji axtarış və axtarış-qiymətləndirmə işlərinin aparılması nəzərdə tutulur. Mövcud mineral xammal resurslarının monitorinqi və ehtiyatlarının yenidən qiymətləndirilməsi işləri aparılaraq qalıq ehtiyat hesablanacaq və işğal nəticəsində dəymiş ziyan müəyyənləşdiriləcəkdir.

Hər bir rayon üzrə tikinti və qeyri-filiz faydalı qazıntı yataqlarının istismar potensialı və perspektivləri müəyyənləşdiriləcək, ehtiyatlar qiymətləndirilərək istismara cəlb ediləcəkdir.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərə böyük qayıdış çərçivəsində ekoloji bərpa işlərinin həyata keçirilməsi, ətraf mühitin mühafizəsinin etibarlılığının artırılması, biomüxtəliflik və digər təbii resurslardan, həmçinin mineral xammal ehtiyatlarından səmərəli istifadə son nəticədə bu ərazilərdə təbiətin dirçəlməsinə gətirib çıxaracaqdır.

Açar sözlər: *təbiət abidələri, ekoloji terror, ekoloji bərpa, "ağıllı şəhər", "ağıllı kənd", ekoloji konvensiyalar, post-münaqişə, dəymiş ziyan, diaqnostiq monitorinq, dəyişmə tendensiyası, çirklənmə səviyyəsi, ağır metallar, kritik vəziyyət, snitar-mühafizə zonası*

Vugar Karimov
Deputy Minister of Ecology and Natural Resources of the Republic of Azerbaijan

MEASURES TAKEN AND PLANNED TO ASSESS AND RESTORE THE ECOLOGICAL ENVIRONMENT IN THE LIBERATED AREAS

ABSTRACT

During the Armenian occupation, barbaric treatment of nature posed a significant threat to the region's environment. An ecosystem's natural balance has been disturbed due to the destruction of valuable forest areas, flora, and fauna of Azerbaijan, natural monuments, pollution of water resources, and looting of natural resources.

The "Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-economic Development" approved by the Order of the President of Azerbaijan Republic identifies a great return to the liberated territories and ensures a clean environment as key strategic directions for the next ten years. The application of environmentally friendly technologies for the restoration of the environment, the use of alternative energy sources, the growth of greenery, and the restoration of polluted areas were brought to the fore.

Implementation of the concepts of "smart city" and "smart village" with the application of modern technologies to ensure the right of the population to live in a healthy environment in these areas will lead to the preservation of the unique nature of the region and a healthy lifestyle by keeping nature and man in balance.

The application of "green" technologies to combat global climate change, the promotion of clean energy sources, and the maintenance of greenhouse gas emissions in line with international standards will form the basis of measures taken in this direction.

Ensuring environmental protection during rehabilitation and socio-economic development, increasing the sustainability of natural resource management, supporting the production of environmentally friendly products, efficient use and reliable protection of biodiversity and other natural resources, and efficient use of mineral resources and their restoration has been taken as a key direction.

Implementation of ecological restoration works as part of a great return to the liberated territories, ensuring environmental protection, efficient use of biodiversity and other natural resources, and mineral resources, will ultimately lead to the revival of nature in these areas.

Keywords: *natural monuments, ecoterrorism, ecological restoration, "smart city," "smart village," environmental conventions, post-conflict, damage inflicted, diagnostic monitoring, the trend of change, level of pollution, heavy metals, critical situation, sanitary protection zone*

Вугар Керимов
Заместитель министра экологии и природных ресурсов Азербайджанской Республики

ОСУЩЕСТВЛЯЕМЫЕ И ПЛАНИРУЕМЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ ПО ОЦЕНКЕ И ВОССТАНОВЛЕНИЮ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ОБСТАНОВКИ НА ОСВОБОЖДЕННЫХ ТЕРРИТОРИЯХ

РЕЗЮМЕ

Жестокое обращение с природой в период оккупации со стороны Армении представляло значительную угрозу окружающей среде региона. В результате уничтожения ценных лесов, флоры и фауны Азербайджана, в том числе памятников природы, загрязнения водных резервуаров и разграбления природных ресурсов было нарушено экологическое равновесие.

В документе «Азербайджан 2030: национальные приоритеты социально-экономического развития», утвержденном соответствующим Указом Президента Азербайджанской Республики, отмечается, что великое возвращение на освобожденные территории и обеспечение чистой окружающей среды являются основными стратегическими направлениями на ближайшие 10 лет. Также на первый план выдвигается применение экологически чистых технологий для восстановления окружающей среды, использование альтернативных источников энергии, увеличение зеленых зон и восстановление загрязненных территорий.

Реализация концепций «умный город» и «умная деревня» с применением современных технологий для обеспечения права населения жить в здоровой окружающей среде в этих районах создаст баланс между человеком и окружающей средой, а также охрану уникальной природы данного региона.

На фоне глобального изменения климата, важными целями в этом направлении являются применение «зеленых» технологий, продвижение использования экологически чистых источников энергии и регулирование в соответствии с международными стандартами выбросов газов, создающих парниковый эффект.

Выполнение восстановительных работ и социально-экономическое развитие с обеспечением охраны окружающей среды, повышение устойчивости природопользования, поддержка производства экологически чистой продукции, эффективное использование и надежная охрана биоразнообразия и других природных ресурсов, эффективное использование и восстановление минерально-сырьевой базы приняты в качестве основных направлений.

Проведение эколого-восстановительных работ в рамках великого возвращения на освобожденные территории, повышение надежности охраны окружающей среды, рациональное использование биоразнообразия и других природных ресурсов, а также минеральных ресурсов в конечном итоге приведет к возрождению природы на этих территориях.

Ключевые слова: *памятники природы, экологический террор, восстановление экологии, «Умный город», «Умная деревня», экологические конвенции, постконфликтный период, нанесенный ущерб, диагностический мониторинг, тенденция изменения, уровень загрязнения, тяжелые металлы, критическая ситуация, санитарно-защитная зона*

DAVAMLI İNKİŞAFIN İDARƏ EDİLMƏSİ
SUSTAINABLE DEVELOPMENT MANAGEMENT

UOT 328; 342.5; 351/354; UOT 008(091)

Фуад Мамедов
Профессор кафедры Истории Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики, доктор исторических наук, президент Ассоциации культуры Азербайджана «Симург», вице-президент Международной гуманитарной академии «Европа-Азия», иностранный член РАЕН, почетный член ВАС, академик МАГИ, МАНПИР, МАПСН, МГА
e-mail: fuadtm7@gmail.com

ОБРАЗОВАНИЕ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ
(О целесообразности культурологических реформ в системе образования Азербайджанской Республики)

В условиях углубляющегося цивилизационного кризиса только высокая духовная культура может спасти мир от хаоса и разрушения. Исходя из этого постулата, необходима разработка и реализация конкурентоспособных инновационных национальных программ и проектов, нацеленных на прогрессивные культурологические реформы государственной системы образования и просвещения в Азербайджанской Республике. Важное значение для этого имеет системный культурологический анализ истории мировой культуры и цивилизации. Он дает возможность выявить закономерности и особенности развития образования различных народов на разных этапах истории человечества, необходимых для творческого использования этого богатейшего опыта в современных условиях. В этом отношении очень ценным представляется опыт таких стран как Шумер и Вавилон, Египет, Китай, Индия, Япония, Иран, Турция, Германия, Великобритания, Франция, Швеция, Дания, Финляндия, Сингапур и многих других стран. Важными источниками является опыт эпохи Возрождения и Просвещения, периода буржуазных революций в Европе, опыт стран Мусульманского Востока, а также международная деятельность ЮНЕСКО, открывающие новые возможности для совершенствования национальных систем образования.

Исходя из этого богатейшего опыта, представляется своевременным и целесообразным внедрение в систему национального образования Азербайджанской Республики ряда наукоемких культурологических инноваций, призванных обеспечить устойчивое, конкурентоспособное и безопасное развитие азербайджанского общества и государства.

История свидетельствует о том, что образование всегда служило стратегическим институтом формирования духовной культуры человечества. Оно рассматривалось не только как средство развития человека, но и как результат его усилий, продолжающихся в течение всей его жизни. Системный культурологический анализ истории мировой культуры и цивилизации показывает, что хорошо образованный и обладающий высоким интеллектом, гуманизмом и патриотизмом человек является основным капиталом как духовного, так и материального производства, главным национальным

богатством современных государств. Между тем, сходя из диалектики жизни, этот важнейший социальный институт культуры требует постоянного совершенствования, осуществления перманентных культурологических реформ, повышающих эффективность и качество национального образования в соответствии с международными стандартами и нормами, а также вызовами времени. Понимание этого требует постоянного распространения универсальных культурологических знаний путем введения дополнительного культурологического образования и просвещения на всех уровнях системы национального образования, начиная с детских садов и кончая системой подготовки и переподготовки специалистов и ученых.

С начала третьего тысячелетия проблемы повышения уровня и качества образования людей находятся в центре внимания национальных государств, ученых, педагогов, просветителей, политиков и мирового сообщества в целом. В наши дни наукоемкое образование и просвещение, включающее универсальные культурологические знания стало настоятельным требованием времени.

6 сентября 2016 был опубликован Всемирный доклад ЮНЕСКО по мониторингу образования (Global Education Monitoring Report). В нем было показано, как образование может содействовать прогрессу в достижении всего комплекса глобальных целей, установленных в новой Повестке дня в области устойчивого развития на период до 2030 года.

В докладе было подчеркнуто, что «для реализации имеющегося потенциала и соответствия уровню проблем, с которыми сегодня сталкивается человечество и планета в целом, сфера образования нуждается в серьезных реформах». При этом был сделан акцент на важность достижения высоких темпов преобразований, так как в противном случае «планы по достижению мировым сообществом целей в области устойчивого развития к 2030 году могут быть реализованы с 50-летним опозданием».

Генеральный директор ЮНЕСКО Ирина Бокова обратила внимание на необходимость радикальным образом изменить представление в мире о роли образования в человеческом развитии, как фактора повышения благополучия людей и построения лучшего будущего планеты. Она подчеркнула, что современное образование должно совершенствоваться, учитывать «происхождение, самобытность и способности учащихся, содействовать формированию у людей правильных ценностных установок и профессиональных навыков, которые станут залогом устойчивого инклюзивного экономического роста и мирной совместной жизни» [28].

Культурологический взгляд на историю мировой культуры показывает, что, как система обучения и воспитания личности, образование является процессом формирования духовной культуры человека – его знаний, умений, организованности, нравственности и созидательной деятельности. Оно служит способом передачи накопленных человечеством знаний, опыта, духовных ценностей и норм новым поколениям. При этом, как совокупность полученных человеком знаний, умений, организованности, нравственных установок и опыта созидательной деятельности, образование призвано обеспечивать компетентность личности, т.е. ее полное соответствие занимаемой должности. От полученного институциональным путем образования или самообразования в определенной степени зависит и характер личности, который во многом является одной из особенностей ее врожденных качеств, влияющих на судьбу.

Для того чтобы понять стратегическую важность образования, как феномена культуры, для государственного строительства и управления, достаточно вспомнить результаты т.н. «белой революции» – программы реформ, которую проводил Шахиншах Мухаммед Рза Пехлеви в Иране в 60–70-е годы прошлого века. Основной целью реформы было улучшение благосостояния

иранского народа. Для ее достижения была осуществлена аграрная реформа, ликвидировалась неграмотность, и были предприняты шаги по эмансипации женщин, предоставлению им избирательных прав [29]. Однако нам неизвестно, что было сделано для развития интеллектуальной культуры народа. Что было предпринято в области приоритетного развития таких флагманов духовной культуры как наука и образование, которыми обеспечивается жизнеспособность, конкурентоспособность и безопасность национального развития. В частности, какие реформы были осуществлены в области светского образования и просвещения иранского народа в соответствии с требованиями времени?

Безусловно, в крахе шахского режима в Иране с характерными для него явлениями деструктивизма и тирании, сыграл роль целый ряд факторов. Это и утрата связи шаха с народом, и отсутствие политического диалога, и слишком позднее понимание необходимости и обещание установления социальной справедливости, упразднения тирании, утверждения воли народа.

Однако, пожалуй, одной из фундаментальных причин было отсутствие в монархической культуре государственности и государственного управления Ирана культурологического системного подхода, обеспечивающего гармоничное и безопасное развитие «двух крыльев» духовный культуры народа – интеллектуальной и нравственной [14]. Вследствие нарушения гармонии «двух крыльев» и баланса интересов различных категорий народа, обеспечивающих социально-политическую стабильность общества, произошло углубление социально-культурной поляризации общества и возникли предпосылки для интеллектуальной неготовности масс к прогрессивным политическим реформам. В конечном счете, это привело к краху монархической государственной системы и всеобщему обращению народа к религиозной культуре, признанной им как единственный инструмент национального спасения.

Пожалуй, предотвратить национальную катастрофу могло бы помочь широкое культурологическое образование и просвещение народа, аккультурация масс и инкультурация личностей, формирование и развитие общества высококультурных людей, как основы и движущей силы человеческого капитала иранского государства.

При этом, рассматривая известную историческую дилемму о «природосообразности» и «культуросообразности» в обучении, заметим, что результат образования во многом зависит не только от государственной политики, условий учебного процесса, профессионализма и педагогической культуры преподавателей, качества литературы, благоприятного климата в семье и школе, но и от природных способностей и дарований детей и молоде-жи, интереса к добровольно выбранной будущей специальности, силы воли и трудолюбия [30]. Опыт Японии, США и стран Западной Европы показывает, что определяющее значение для получения наиболее высоких результатов образования имеет природосообразный подход, отдающий предпочтение природным способностям человека, обусловленным его генетическим материалом. Такое видение особенностей образования, обоснованное Марком Квинтилианом, Яном Коменским, Джоном Локком, Иоганном Песталоцци, Адольфом Дистервегом, Константином Ушинским и другими, предполагает индивидуальный подход к отбору учащихся в школе, в зависимости от их природных способностей и дарований, развитие выявленных способностей в соответствии с потребностями и возможностями национального развития, с учетом личных предпочтений и особенностей учащегося.

Ценность образования как флагмана духовной культуры трудно переоценить. Чтобы оценить его стратегическую роль в становлении и развитии человечества, достаточно взглянуть на основные пути, достижения и закономерности развития мирового сообщества с древнейших времен до наших дней.

По-видимому, с самого начала зарождения человеческой жизни на Земле, в среде человека разумного типа «Homo sapiens» возникают примитивные, дописьменные формы передачи знаний, без которых не смогли бы развиваться древние общества. Однако предпосылки институционализации образования как важнейшего социального феномена духовной культуры происходит с возникновением письменности в период становления древних цивилизаций человечества, в условиях развития культуры первых городов Востока [35].

Образование, как социальный институт духовной культуры, берет свое начало в Шумеро-месопотамской цивилизации в конце четвертого тысячелетия до н.э. Закономерность его появления была обусловлена потребностями развития шумерских городов-государств в жрецах и образованных работниках для государственной службы, городского хозяйства, ведения учета, описи, документации и т.п. Так появились первые шумерские писцы. Первоначально обучение и воспитание возникло в семье как в ячейке государства и базовом институте социализации граждан. Источниками образования служили литературные памятники назидательного и поучительного характера, такие как "День школьника". Позднее, в Вавилоне основным источником образования и обучения людей ремеслу служил "Кодекс Хаммурапи". При этом мастерство писцов, как правило, передавалось по наследству - от отца к сыну. В остальных случаях ученики называли себя «сыновьями», а учителей называли «отцами». Для записей и чтения использовались «глиняные таблички». Со временем для занятий, с целью обучения будущих писцов, чиновников и жрецов, стали организовываться специальные государственные школы, которые считаются самыми древними в мире [31].

В Древнем Шумере, являющемся родиной первой письменности, при помощи системы образования, как неотъемлемой части городской культуры, впервые оказались возможными выдающиеся культурные достижения, впоследствии ставшие достоянием всего человечества. Благодаря развитию интеллектуальной культуры и системы образования, использовавшей «глиняные книги», в короткий исторический срок здесь были созданы – библиотека, школа, математика, шестидесятеричная система исчисления и семидневная неделя, астрономия, медицина, законы, двухпалатный парламент, колесо, деньги, торговля, налоги, суда, печь для обжига кирпичей, технологии выплавки металлов, строитель-ства, сельского хозяйства и другие изобретения. Устная и письменная формы передачи знаний играли важную роль в формировании разумных норм, форм и правил жизни, установлении стандартов и технологий системы духовной и материальной культуры шумерского общества, в развитии социальной мобильности и творческой деятельности, формировании интеллектуальных, этических, правовых и управленческих норм. Шумерская клинопись в течение тысячелетий использовалась в шумерском, аккадском, эламском, хеттском, хурритском, лувийском, урартском и старом персидском языках. Впоследствии важную роль в развитии образования во всем мире сыграл финикийский алфавит, получивший распространение в арамейской, арабской и древнееврейской письменности, и ставший основой греческого, латинского, коптского алфавита и кириллицы.

Уже в начале третьего тысячелетия до н.э. в Уре, Уруке, Ниппуре, Шуррупаке и других городах для обучения детей и молодежи использовались сотни учебных табличек с перечнями богов и текстов с упражнениями, систематизированные списки всевозможных животных и растений. В этих материалах содержалась и информация об организации школ, отношениях между учителями и учениками, предметах, изучаемых в школах, и методах их преподавания.

Школы получили широкое распространение по всей Месопотамии. В древнем

Шумере школы, называвшиеся «дома табличек» («эдуббы»), первоначально были открыты при храмах, но впоследствии приобрели светский характер. В целях подготовки придворных чиновников, они также были организованы при дворцах. При дворцах, храмах, школах и училищах имелись отделы библиотек «глиняных книг» на разных языках, и даже библиотечные каталоги. В первой половине второго тысячелетия до н.э. дворцовые и храмовые школы, располагавшие библиотеками и помещениями для занятий писцов, стали функционировать в многоступенчатых культовых сооружениях - зиккуратах, своеобразных культурных центрах при храмах, ставших очагами распространения знаний и культуры. Считается, что они представляли собой «дома знаний», являвшиеся аналогом высших учебных заведений [33].

Одним из показателей культуры образования шумеров была поговорка: «кто хочет преуспеть в школе, должен подниматься с рассветом». Обучение в школе было платным, и считалось престижным. В целях достижения мастерства поддерживалась суровая дисциплина, основанная на принципе «знания лучше закрепляются наказанием». Образование было доступным для обеспеченных семей, и представляло большие возможности для карьерного роста и работы в государственном аппарате. Его получали, главным образом, дети царей и сыновья знати, жрецов и чиновников, писцов и врачей. Вместе с тем, особо одаренным детям из небогатых семей также предоставлялась возможность учиться за счет института меценатства. В содержание образования наряду с чтением и письмом, математикой, астрологией и искусством гадания, входили верховая езда, охота, искусство ведения боя, мастерство управления колесницей и придворный этикет. В учебном процессе использовались не только учебники грамматики для школ, но и созданные писцами словари с толкованием древних текстов, редких слов и фраз.

С целью мотивации учащихся, наряду с учебниками широко использовались поучительные и назидательные тексты, включавшие поучения, диалоги-споры о превосходстве, пословицы, поговорки, басни и т.п. Среди них наиболее популярными были «Поучения Шуруппака», «Премудрые советы», «Школьные будни», «Школьные споры», «Писарь и его непутевый сын», «Разговор угулы и писаря» и др. Как правило, они были нацелены на восхваление профессии писца, формирование прилежного поведения и стремления к постижению наук. Большое внимание уделялось качеству образования и нравственному воспитанию на примере старших. Главы семей призывали своих сыновей «следовать благим образцам сородичей, друзей и мудрых людей». Одним из ценнейших источников образования и идеологических установок шумеров служил созданный еще в третьем тысячелетии «Эпос о Гильгамеше», впоследствии вошедший в состав Библии. С конца второго тысячелетия также стал использоваться вавилоно-аккадский эпос о сотворении мира «Энума элиш».

Школы и библиотеки шумеро-месопотамской цивилизации служили не только для подготовки чиновников и жрецов, но и являлись центрами культуры, в которых развивались научные знания, и хранилось огромное количестве научных текстов древности. Выпускники школ, получавшие звание писцов (дуб-сар), должны были владеть шумерским и аккадским языками, а также «языками разных профессий», знанием вычислений и др. Они причислялись к сословию ремесленников, были экономически обеспечены, и пользовались уважением в обществе. Располагая свободным временем, они имели возможность заниматься интеллектуальной деятельностью, имевшей высокий социальный статус в обществе и способствовавшей развитию наук.

Важнейшие документы, отражавшие шумеро-месопотамское духовное наследие,

мифы, эпос и научные тексты, переписывались ими в соответствии с определенными стандартами, для тиражирования во всех храмах, школах и библиотеках государства. Гордостью храмов были сохранившиеся шумерские рукописные оригиналы. Они считались священными и особо почитались. Самой древней библиотекой древней Месопотамии считается библиотека города Ашшур, созданная ассирийским царем Тиглатпаласаром I (1115-1093). Самой крупной и богатой библиотекой древнего Месопотамии была библиотека ассирийского царя Ашшурбанапала (правил приблизительно в 669-627 годах до н. э.), считавшегося одним из самых образованных монархов древности [34].

Формирование нравственной культуры в обществе основывалось на ценностях образованности, включавшей также правовые и религиозные знания, почитания старших, ответственности отца за обучение сына ремеслу и культуре труда, за воспитание его в духе благочестия. В обязанность учителя входило поддержание авторитета отца, а отца – авторитета учителя и мудрого правителя. Добросовестный труд, послушание, почтительность в отношениях с начальством считались нормами культуры, обеспечивавшими высокие социальные результаты. Одной из основ обучения и воспитания служила высокая правовая культура Шумера, Аккада и Вавилона: «Реформы Урукагины», «Законы Ур-Намму», «Законы Липит-Иштара», «Законы Эшнунны», «Законы Хаммурапи». Особое значение имели «Законы Хаммурапи» – один из древнейших в мире памятников правовой культуры, созданный в 1750-е годы до н.э., и представлявший собой унифицированные и дополненные нормы поведения, зародившиеся еще в первобытном обществе [32]. Заметим, что система образования в Древнем Израиле была сходной с древне-месопотамской письменной традицией, в которой наиболее образованные писцы считались «посвященными» и использовались в качестве советников правителя или толкователей изречений пророков.

Образование имело высокий социальный статус и в Древнем Египте. Но также, как и в Шумере, оно было организовано, главным образом, во дворцах и храмах, и было доступно, в основном, для детей фараонов, жрецов и знати. Школы готовили писцов, жрецов, чиновников, врачей, юристов, ремесленников и художников. В программы образования включались – чтение, каллиграфия, счёт, геометрия, астрономия, история, этикет, медицина, музыка, плавание, борьба и другие дисциплины.

Образование египтян было связано с письменной традицией и высоким социальным статусом жанра «поучений» в древнеегипетской культуре, связанных с благочестием и другими нравственными категориями личности. Главной его целью было «производство» писцов в целях «воспитания характера и души, каковое по праву может быть названо мудростью». При этом политическая элита стремилась получить хорошее образование, а высокопоставленным чиновникам предписывалось быть хорошими воинами и защитниками отечества.

Дети изучали поучения, назидательные тексты, гимны и другие документы, помогавшие им правильно выражать свои мысли и строить правильную речь. Обучение заканчивалось экзаменами. Неотъемлемым элементом обучения и воспитания были физические наказания розгами. Определенное число женщин, получившее образование, могло претендовать на должность учителя, жрицы или врача, а также быть представлено во властных структурах.

При храмах Древнего Египта функционировали «дома жизни», в которых хранились научные и религиозные книги. Наиболее талантливые ученики, жрецы и чиновники могли здесь заниматься изучением наук. В конце второго тысячелетия до н.э. «дома жизни» стали также функционировать в качестве политических центров, в которых обсуждались вопросы государственного развития [36].

Ценный опыт содержит в себе история образования в Китае, восходящая к третьему тысячелетию до новой эры. К этому времени в стране существовали специальные места «Сян», в которых воспитывали детей и подростков. Этому способствовала китайская иероглифическая письменность. В эпоху Шан (1766-1122 гг. до н.э.) в Китае появилось первое высшее учебное заведение университетского типа «Да Сюэ», считающееся одним из самых ранних в мире учебных заведений. В последовавший вслед за эпохой Шан рабовладельческий период образование в Китае получило интенсивный характер. Древней классической книге обрядов и этикета «Ли Цзи» основным содержанием образования в это время были т.н. «Шесть искусств»: мораль и этика, церемонии и обряды; музыка; счет (арифметика); чтение и письмо; стрельба из лука; управление лошадью и боевой колесницей [38].

В первом тысячелетии до н.э., в период Чжоу в Китае происходил переход от рабовладельческого к феодальному обществу, которое просуществовало более двух тысяч лет. В соответствии с потребностями этого периода, который называют периодом развития «Ста школ и ста цветов», повысились темпы развития образования, возникли частные школы «Сы сюэ». Происходило формирование ученого сословия («Ши»), из которого стали выходить учителя. В стране возник ряд философских школ и направлений. Основ-ными школами этого периода были: Даоская школа (Даоцзя), основанная Лао-цзы (род. ок. 590 г. до н.э.); Конфуцианская школа (Жуцзя), основанная Кун-цзы (Конфуцием) (551-479 гг. до н.э.); Школа моистов (Моцзя), основанная Моцзы (Моди) (479-381 гг. до н.э.); Школа легистов (законников) (Фацзя), основанная Хань Фэй (280-230 гг. до н.э.) [41].

Ведущие позиции в Китае в этот период занимала Конфуцианская школа, ставшая фундаментальной основой богатства духовной культуры китайского народа и развития его образования на многие столетия. В основе школы Конфуция лежала педагогическая идея зависимости человеческого развития от образования, которая предполагала постоянное культурное совершенствование каждого человека. Конфуций выступал за всеобщее образование китайцев, воспитание в них гуманности и добродетели, способствующих гармонии в культуре человеческих отношений. Главной целью образования он считал формирование всесторонне развитой нравственной личности «Цзюньцзы», отличающейся вежливостью и уважением к людям: правителям, родителям, братьям, друзьям, подчиненным. Как высоконравственная личность, Конфуций выступал против войн, коррупции, протекции и фаворитизма. Как основатель меритократической культуры он считал, что критерием назначения на должность должна быть не знатность, а талант человека. В интересах мира и спокойствия в обществе, Конфуций призывал передавать знания, интеллектуальную культуру личностям, воспитанным в духе высокой нравственности, обладающим добротой, человечностью, гуманизмом, патриотизмом. Пути достижения гармонии в общественных отношениях он видел в образовании, помогающем развитию мировоззрения и самосовершенствованию человека, правильному определению целей его развития, а также в стремлении к их реализации, и в исправлении допущенных ошибок.

Субъективной и уязвимой стороной учения Конфуция считается то, что он игнорировал естественнонаучные и производственно-практические знания, а также презирал физический труд. Он также был сторонником «идеи врожденных знаний и качеств человека», т.е. признания определяющей роли генетического кода культуры в человеческом развитии, в связи с чем делил людей на мудрых и глупых от рождения. Однако такой подход не умаляет значения влияния его выдающихся идей на культурное развитие человечества. Хотя представители школы моистов пропагандировали образовательную ценность прак-

тических знаний и важность овладения ремеслами, в Китае доминирующее положение занял фундаментальный конфуцианский подход [38].

В 221 г. в Китае было создано первое централизованное феодальное государство, царство Цинь, во главе с императором Шихуанди. Выступая за возврат к древним формам государственного правления, администрация царства приняла образовательную политику, основанную на ценностях Школы легистов, противоположной ценностям конфуцианства. В соответствии с ней основой образования стал закон, а учителя должны были стать чиновниками. Сменившая царство Цинь в 206 г. до н.э. империя Хань, свыше четырех столетий проводила прогрессивную внутреннюю политику, нацеленную на решение социальных вопросов. С 124 г. до н.э. конфуцианство было признано официальной идеологией и с тех пор стало основой традиционной китайской системы воспитания и обучения вплоть до начала XX века. Важным направлением этой политики стало развитие образования, нацеленное на развитие культуры государственного управления. В столице империи Чанань впервые была основана высшая императорская школа «Тайсюэ», явившаяся одним из древних в мире прообразов государственного университета. Университет предназначался исключительно для обучения выходцев из «благородных семей» – сыновей аристократов и чиновников.

Высшая школа «Тайсюэ» стала не только учебным, но и научно-исследовательским центром. При ней была учреждена академия «Бошигуань», представлявшая собой совет ученых, отвечающих за работу в области образования. Обучение велось, главным образом, на основе конфуцианского Пятикнижия «У-Цзин», рассчитанного на 10 лет. Оно завершалось присуждением выпускникам ученой степени «доктора пяти классиков».

После царства Хань курс на прогресс образования в Китае сохранился. Получила развитие система экзаменов по присвоению ученой степени. В 278 г. н.э. было создано аристократическое учебное заведение, Школа «Го цзы сюэ», в 581-618 гг., при династии Суй, была создана императорская система экзаменов [39].

Образование, наука и производство получили небывалое ранее развитие в великой китайской средневековой империи Тан (618-907 гг.), традиционно считающейся периодом наивысшего могущества Китая. В этот период Китай опережал в развитии все современные ей страны мира. Система китайского образования носила иерархический характер. В императорской академии обучались только сыновья аристократов и высших чиновников, в императорской высшей школе «Тайсюэ» – дети средних чиновников, в высшей школе – дети богатых помещиков, хотя формально здесь могла получать образование талантливая молодежь из простых семей. Учебные заведения рангом ниже функционировали в провинциях, областях и уездах Китая. При этом на учебу в Китай приезжало много молодежи из Японии и других соседних стран. В Танском государстве была усовершенствована императорская система экзаменов, в которой, в соответствии с конфуцианской меритократической культурой, больше ценились ученость и талант. Она служила целям отбора талантливых людей и использования их на государственной службе. Сделав акцент на выбор личности независимо от ее социального происхождения, эта система позволила сломать монополию аристократии, чиновников и помещиков на образование. Небольшому числу наиболее подготовленной молодежи присуждалась степень доктора «Цзиныши», открывавшая большие возможности для бюрократической карьеры. В требования, предъявляемые к экзаменуемым, входило хорошее знание наследия Конфуция, а также арифметики, истории, географии, права, каллиграфии, умение правильно мыслить и отвечать на вопросы и т.п. Впоследствии этот китайский опыт

был использован во многих странах Азии, Северной Африки и даже в странах Европы и Америки. Знаковой фигурой образования этого периоды был китайский публицист, государственный деятель и педагог, автор известного трактата «О человеке» Хань Юй (763-824), приверженец конфуцианских ценностей, подчеркивавший важную роль учителя в обществе, как носителя знаний, творца интеллектуальной культуры и воплощения мудрости. Хань Юй придавал большое значение пониманию того, что является главным в знаниях [40].

В наступившем с началом X века правлением династии Сун (960-1279) в китайском феодальном обществе наступил золотой век развития образования, науки, литературы и искусства, научных открытий и изобретений, который сравнивают с эпохой Ренессанса в Европе. Политика в области образования в этот период способствовала прогрессу образования и культуры, в особенности развитию научной мысли и творческой деятельности. В этот период широкое распространение получило неоконфуцианство, развивались Академии классического образования, возникли известные авторские учебные заведения, осуществлялся активный культурный и научный обмен Китая с другими странами. Китайская система образования, в которой работали лучшие интеллектуалы страны, оказала большое влияние на развитие образование в Японии, Корее и Вьетнаме. Высокий уровень преподавания обеспечивался в императорской академии «Го цзы цзянь», общих и специализированных высших школах по изучению математики, медицины, права, наследия Конфуция, военного дела, живописи.

Особенности и преимущества Академий классического образования состояли в том, что в них существовал благоприятный климат для развития интеллектуальной культуры, осуществлялась «политика открытых дверей», применялись различные формы и методы обучения, а содержание обучения было свободным, обеспечивавшим дискуссии по самым различным проблемам. Нередко воспитание учащихся происходило в духе, противоречащем установкам императорской экзаменационной системы. Крупным китайским педагогом этого периода, сторонником традиционной конфуцианской морали, был известный философ-неоконфуцианец Чжу Си, создавший Академию классического образования «Байлудун». В методическом отношении Чжу Си обращал особое внимание на важность содержания, принципов и методов, сочетание просвещения и наставления, соединения учения с размышлением. Будучи сторонником меритократического подхода к образованию и развитию культуры человеческих отношений, составляющих моральный фундамент общества, он критиковал официальную государственную систему, зависевшую от императорской системы экзаменов, ограничивавшей доступ народа к образованию и просвещению. Чжу Си считал необходимым постоянное совершенствование интеллектуальной культуры учащихся за счет чтения ценных книг. Непременным условием формирования достойной личности, наряду со знаниями, Чжу Си считал патриархальное конфуцианское воспитание и усвоение молодежью таких добродетелей, как благотворительность, правдивость, мудрость, собственность, благородство. Педагогические идеи Чжу Си оказали большое влияние на последующее развитие китайского феодального общества. В то же время они были использованы консервативными силами для сохранения феодальной системы, что на столетия замедлило процесс социально-культурного развития китайского народа [42].

В период правления монгольской династии Юань (1271-1368) в системе образования был сохранен культ Конфуция. Была возрождена китайская императорская система государственных экзаменов, к обра-зованию были привлечены китайские ученые и преподаватели. В этот период была открыта Академия для монгольской аристократии, созданы учебные заведения для

детей монгольских сановников и школы по изучению монгольского языка [43].

Администрация династии Мин (1368-1644) возродила деятельность императорской академии и учредила высшую школу «Цзунсюэ» для обучения детей из императорской фамилии, но внесла регрессивное изменение в систему императорских государственных экзаменов, практиковавшееся четыре последующих столетия. При написании сочинений стал использоваться восьмичленный стиль «багувэнь», снизивший роль научных знаний и необходимость изучать классические книги, а также такие конкретные науки как арифметика, астрономия, история, география. Такое нововведение противоречило интересам развития национального образования. Оно подавляло творческую мысль, инициативу и самостоятельность учащихся, превратив систему образования в придаток системы государственных экзаменов [44].

В период маньчжурской династии Цин (1644-1912), предшествовавшей Китайской Республике, была сохранена государственная система императорских экзаменов, стиль «багувэнь» и прежняя школьная система, что способствовало консервации феодальных отношений и продолжению застоя в китайском образовании, послужившего одной из причин отставания Китая от стран Западной Европы и Америки в XIX в. В XIX веке, в последний период существования империи Цин патриотически настроенная интеллигенция была сильно озабочена коррумпированностью и некомпетентностью цинского правительства, ведущего страну к кризису. Она выступала за осуществление прогрессивных реформ, способных преодолеть противоречия и недостатки отсталой системы образования феодализма. Гун Цзицзэнь, Линь Цзэской, Вэй Юань, Цзэн Гофань, Ли Хунчжан и другие китайские интеллигенты подчеркивали важность изучения и творческого использования в стране опыта западных государств в развитии образования, науки и технологии. Они призывали к осуществлению государственной политики, способствующей превращению Китая в сильную и богатую страну, требуя обеспечить условия для отбора действительно талантливых людей для управления страной, обучения их в передовых зарубеж-ных странах. Именно в этот период в Китае был создан ряд учебных заведений нового типа, заложивших фундамент современного образования. Это открывало новые возможности для прогрессивного развития китайского общества за счет опережающего развития интеллектуальной культуры, при сохранении традиционных нравственных ценностей конфуцианства [45].

В первые годы XX в. Китай вступил в период перехода от феодализма к капитализму. Важную роль в трансформации китайской культуры в этот период сыграли реформаторы Кан Ю-вэй, его ученик Лян Цичао и другие, основавшие новые школы с инновационным содержанием и методами обучения, в которых использовался передовой образовательный и управленческий опыт зарубежных стран. Они выступали за всеобщее обязательное образование в Китае, а также за развитие женского образования, имеющего важное значение для социально-культурного развития молодого поколения китайцев в настоящем и будущем. Выступая за реформу устаревшей феодальной системы императорских экзаменов, они подчеркивали необходимость концентрации внимания и энергии на изучении научных и политических достижений западных стран для повышения культуры государственного управления в Китае. Важнейшим задачей и показателем эффективности образования было признано повышение культурного уровня китайского народа за счет развития высококультурных, талантливых, достойных и социально активных людей. Однако начавшейся поддержке прогрессивных социально-культурных реформ со стороны императора Цинской династии Гуан Сюэ помешала реакционная феодальная знать во главе с царицей Цы Си. Тем не менее в начале XX века в Китае

стали осуществляться некоторые реформы, обеспечившие и создание новых школ по западному и японскому образцу, включавшие детские сады, колледжи, училища и высшую школу, в том числе институты профессионального образования. Прогрессивным нововведением стало упразднение императорской экзаменационной системы. Однако в новой системе образования доминировала феодальная идеология. Это проявлялось в том, что ее целью было формирование у молодежи чувства верности и лояльности властям на основе изучения китайского классического (конфуцианского) культурного наследия.

С целью образования и просвещения народных масс, под руководством Сунь Ятсена (1866-1925) в различных районах Китая были организованы научно-просветительские общества и учебные заведения, в том числе такие как «Китайское образовательное общество», «Школа по изучению естественных наук», «Общество по обучению народа», «Патриотическое общество», «Патриотическое женское общество» и другие.

Первое правительство Китайской Республики во главе с Сунь Ятсеном провело инновационные реформы системы образования Китая, значительно изменив ее идеологическую основу и содержание, в соответствии с вызовами времени. Китайский национальный конгресс по вопросам образования, состоявшийся в конце 1912 - начале 1913 года принял новую структуру школьной системы. Рядом государственных декретов была упразднена феодальная система образования в Китае, отменены цели образования, связанные с «воспитанием верности императорской власти», а также изучение конфуцианских классических книг. Целью образования было установлено формирование совершенной личности и усиление единства страны. В программы начальных и средних школ было введено изучение практических предметов и естественных наук. Эти и другие нововведения были положены в основу формирования новой китайской культуры и современной системы образования Китая.

Большой вклад в развитие образования в первой половине XX века внес первый министр просвещения Китая и ректор Пекинского университета, известный ученый и педагог Цай Юаньцэй (1868-1940 гг.), выступавший за свободное развитие и политическую нейтральность образования, «всемирный подход к образованию», прагматическое, моральное и эстетическое воспитание молодежи, необходимое для формирования совершенной личности. Цай Юаньцэй уделял особое внимание развитию интеллектуальной культуры, созданию научных обществ, проведению научных исследований и разработке проблем управления школой. В результате его деятельности Пекинский университет был трансформирован из школы феодального типа в исследовательский центр, обеспечивающий интеллектуальное, нравственное и физическое развитие высококультурных людей [38].

Большой ущерб образованию был нанесен т.н. «культурной революцией» в Китае, проходившей с мая 1966 г. до октября 1976 г. Согласно ее идеологическим критериям, имевшим деструктивный характер, большинство преподавателей лишались доверия как буржуазные интеллигенты, а руководителями образования могли быть только «выходцы из пролетарской среды, не замеченные в ревизионизме». Наконец приверженцы академической науки объявлялись «разрушительной силой». С критикой ультралевого идеологического уклона выступили Чжоу Эньлай и Дэн Сяопин. В соответствии с идеологической формулой Дэн Сяо-пина «освобождение разума и поиск истины в реальных фактах действительности», были предприняты меры, направленные на повышение качества образования, повышение престижа образования и профессии учителя. Образование и наука, формирование интеллектуального потенциала были провозглашены приоритетными областями и задачами развития

государства. Дальнейшей основой реформы и развития образования стала провозглашенная Дэн Сяо-пином в 1983 году формула «Образование должно служить целям модернизации, быть открытым внешнему миру и обращено в бу-дущее». В качестве стратегии управления образованием была определена разработка и реализация фундаментальной политики развития образования, отвечающей потребностям социально-культурного и экономического развития Китая. В рамках этой стратегии важнейшими задачами стали совершенствование методологической основы преподавания, подготовка высококомпетентных специалистов, совершенствование законодательства в этой области и повышение культурного уровня народа. Одним из направлений развития образования стало образование для взрослых [38].

Сегодня ВУЗы Китая считаются одними из лучших в Азии. Большая их часть – это огромные высокотехнологичные научные комплексы с библиотеками, музеями и современными лабораториями. Дипломы большинства китайских вузов высоко ценятся в Европе и Америке. Китайское руководство делает очень многое для развития национальной высшей школы [37].

Своими историческими и национальными особенностями отличается развитие образования в Индии. Оно во многом зависело от природно-географических условий, генетического кода культуры, социальной среды, политического режима и культурного обмена. Культура Индии берет свое начало с третьего тысячелетия до н.э., с Индской (доарийской) цивилизации, предположительно обладавшей высокоразвитой системой профессионального и технического образования и имевшей схожие черты с Шумеро-месопотамской цивилизацией [47].

Первым источником образования современной Индии считается древнейший памятник культуры индуизма – Ригведа (1500-900 до н.э.) – огромное собрание древних гимнов на раннем классическом санскрите, составленное арийскими жрецами после заселения ими долины Инда во втором тысячелетии до н.э. Ригведа, которую называли «наукой всех наук, искусством всех искусств», была результатом поиска «высшей истины» и стремления к ее достижению путем созерцания (медитации) и аскетических подвигов «риши» (мудрецов арийских племен) и пророков. «Высшее знание» после обсуждения жрецами заносилось в гимны, с последующей культурологической разработкой методов его получения, сохранения и передачи. Это знание в виде священных текстов становилось достоянием семьи риши, превращавшейся в ведическую школу, в которой обучались другие [48].

В течение нескольких столетий происходил постепенный рост господства сословия жрецов, способствовавший трансформации племенной формы индийской культуры в монархическую. Благословения богов можно было добиться только при помощи при помощи жрецов или брахманов, которые были необходимы и царям, и простым людям. В ведической религии стали господствовать догма и ритуал. Основой деятельности сторонников философских размышлений стали Упанишады. Веды стали основой обучения в 12-летних ведических школах, в которых преподавали ачарья (духовный наставник) или гуру (учитель, мастер). В школы поступали отобранные брахманами способные ученики из представителей трех сословий кастового общества – брахманов, кшатриев и вайшья, готовые служить своим учителям. При этом преподавание было монополизировано брахманами, открывавшими свои школы. Кшатрии обучались военному ремеслу, управлению, поддержанию законности и порядка, вайшьи – торговле, коммерции и сельскому хозяйству. Ведические школы были открыты и для женщин, с целью обучения их помогать мужчинам в их социально-религиозной деятельности. Неспособные ученики занимались земледелием или ремеслом, как и шудры.

Предназначение шудр состояло в удовлетворении социально-экономических нужд арийского общества. Им не разрешалось изучать Веды, за исключением медицины, открытой для всех четырех слоев общества. В период упорядочивания Упанишад письмо осуществлялось на пальмовых листьях (талапатра). Позднее научились писать на медных пластинках. Наряду с Ведами изучались Араньяки, Упанишады, Веданги и Аюрведа. В изучении Упанишад использовался дискурсивный метод преподавания с использованием формы вопросов и ответов, или аллегории или притчи, способствовавший развитию логики. В этот период в Индии существовали и центры религиозного образования (Бенарес и Каши), и центры светского образования (Таксила) [49].

В VI веке до н.э. серьезное место в духовной жизни Индии наряду с Индуизмом занял Буддизм. В 531 году до н.э. представитель царской семьи Будда, в возрасте 35 лет путем медитации достиг просветления. Как создатель новой религии, он применил «высшее знание для освобождения людей от повторного рождения, и избавления их от печалей и страданий». Согласно его учению духовного состояния «нирваны» можно было достичь «благородным путем праведной жизни, состоявшей из восьми ступеней, ведущих к пониманию, просветлению и высшей мудрости». Главными принципами Буддизма были объявлены равенство и братство, взаимная забота, вне зависимости от принадлежности человека к касте или сословию. Обучение буддизму, содержавшего элементы демократии, осуществлялось, в основном, в устной форме, на национальных языках его последователей. Все это, а также поддержка царей и императоров, способствовало быстрому распространению и растущей популярности буддизма, ставшего государственной религией в Индии. В период царствования Ашоки буддизм превратился из индийской в мировую религию. Развитие буддийской системы обучения, с переменным успехом в зависимости от поддержки царей, продолжалось многие века.

В VII веке в буддийские монастыри Индии, располагавшие опытными преподавателями, библиотекам и редкими книгами, и славившиеся как центры учености, приезжали студенты из Китая, Японии, Кореи, Тибета, Суматры, Явы и Цейлона. Некоторые из этих монастырей играли роль университетов, на территории которых могли жить и учиться несколько тысяч студентов. Однако с годами в Индии система обучения брахманизма, обновление которой происходило за счет появления Законы Ману и других новых трактатов, стала вытеснять буддизм, с его центрами учености, прославленными в веках. В стране стали превалировать преподававшиеся на санскрите трактаты брахманизма по астрономии, астрологии, философии, медицине [50].

С начала XII века около 700 лет в Индии стала развиваться мусульманская система образования, введенная делийскими султанами, в наибольшей степени соответствовавшая условиям социально-экономическим и политическим условиям времени. Этому способствовало почтительное отношение к учености и фундаментальное значение, предававшееся исламом науке и образованию народа. Согласно изречениям Пророка Мухаммеда «высшей благотворительностью считались занятия наукой и распространение научных знаний», и «из всех подарков родителей своим детям самым дорогим считалось хорошее образование». Согласно распространившейся в Индии мусульманской идеологии «только через знание может быть осознана разница между добром и злом…вследствие чего приобретение знаний обязательно для всех верующих мужчин и женщин». В силу этого считалось, что учащиеся наделены святостью, а строительство медресе и мектебов рассматривалось как священный долг для правоверных мусульман. В процессе обучения в Индии, наряду с наиболее популярными в мусуль-

манской культуре книгами мудрости, использовались и произведения Низами Гянджеви. В медресе обучали грамматике арабского и персидского языков, прозе, литературе, логике, философии, праву, астрологии, арифметике, истории, географии, медицине и основам сельского хозяйства. В целях поощрения образования в обществе наиболее талантливые выпускники медресе могли занимать должности в административном аппарате государства [51].

Просвещенные делийские султаны покровительствовали развитию образования и науки. Их дворы превратились в центры учености и культуры. В этом отношении наибольшую известность получил двор Ала-ад-дина Хильджи (XIII – начало XIV вв.), который называли «завистью Багдада, соперником Каира и равным Константинополю». В этот период одним из лучших представителей индийской образовательной системы мектеб-медресе считался Амир Кхушрау, ставший всемирно известным ученым. Образовательная традиция этого периода была продолжена моголами. При дворе правившего во второй половине XVI века блестящего государственного деятеля Джелальаддина Акбара, отличавшегося веротерпимостью, высоко ценившего ученость и покровительствовавшего ей, собирались выдающиеся ученые Индии. Отвечавшая интересам социально-политической стабильности Индии образовательная политика, обеспечивавшая приоритетное развитие интеллектуальной культуры народа и религиозную толерантность, продолжалась до начала XVIII века. Ее продолжателями были правители Джахангир, Шах-Джахан и Аурангзебе. В этот и последующий период в Индии также продолжалось индуистское образование, гармонично сочеталось которого с мусульманским способствовало взаимообогащению культур [51].

Начиная с XVIII века, вплоть до 1947 года образование в Индии было тесно связано с деятельностью политической деятельностью Британской Ост-Индийской компании. Компанией были созданы такие учебные заведения, как медресе в Калькутте (1781) и сан-скритский колледж в Бенаресе (1792). В 1784 г. выдающимся оксфордским востоковедом Уильямом Джонсом в Бенгалии было основано «Азиатское общество», проводившее исследования в области истории и древностей, науки, литературы и искусства Азии [52].

Метрополия, рассматривавшая западное образование в Индии как путь к модернизации общества, пыталась ввести в стране христианство и западное образование. Британский парламент ввел в Хартию 1813 г. статью, предусматривавшую финансирование образования в Индии и разрешавшую дальнейшее распространение сети миссионерских организаций по всей ее территории. Важную роль в истории образования в Индии сыграл изданный в 1835 году указ о том, что «одной из главных целей британского правительства следует считать распространение среди коренного населения европейской культуры и науки, и что средства, направляемые на цели образования, могут быть использованы с максимальным эффектом именно в сфере английского образования». Этим указом была заложена основа серьезной трансформации социально-экономических процессов в стране. Вместе с тем указ вызвал недовольство части индусской интеллигенции, рассматривавшей «доминирование английского образования как путь к полной англизации индийского народа».

Между тем благодаря образовательным нововведениям, одним из которых стала организация в 1847 г. Гражданского инженерного колледжа, в Индии началось осуществление прогрессивных проектов по строительству сети железных дорог, созданию электрического телеграфа и системы ирригационных каналов. Исходя из потребностей времени, технические кадры стали готовиться также инженерными колледжами, созданными в различных округах страны. Вместе с тем в 1817 году в Калькутте

были реформированы Медресе и Индуистский колледж, в целях создания в дальнейшем Индийского университета. В середине XIX века в Индии были введены государственные гранты для развития светского образования. Британского правительство, заверяя индийский народ в невмешательстве в дела религии, указом королевы от 1858 года ограничило деятельность христианских миссионеров в Индии. Специальная комиссия по образованию, созданная в 1882 г. выработала новые рекомендации по профессиональному образованию, а также образованию взрослых и женщин. Однако в последующие десятилетия расширение высшего образования в Индии привело к безработице среди образованных индийцев. В 1901 году по инициативе генерал-губернатор Индии Керзона в Шимле состоялась первая конференция экспертов для выработки путей реформирования и эффективного государственного контроля деятельности университетов страны. Между тем Акт британских властей об отделении Бенгалии в 1905 году создал предпосылки для борьбы за независимость Индии, сказавшиеся на устойчивости развития образования [51].

Процесс национализации, укрепления университетской автономии и демократизации образования в Индии начался после Первой мировой войны. В 1919 г. был принят закон, согласно которому народное образование было передано в введение чиновников-индийцев. В 1919-1930 гг. в большинстве регионов было введено обязательное начальное образование. Однако реализация принятых законов осложнялась нищетой населения и недостаточностью финансирования национального образования. Достаточно заметить, что в 1919-1920 гг. на душу населения в Индии расходовалось средств на образование в 45 раз меньше, чем в Англии. Вместе с тем вестернизация индийской школы и университетов, широкий доступ к знаниям, введение новых предметов способствовали модернизации Индии, хотя были ослаблены индийские национальные традиции воспитания и высокий социальный статус учителя.

Важную роль в развитии образования в Индии сыграли Махатма Ганди и Рабиндранат Тагор. Выдающийся индийский педагог XX века Махатма Ганди с 1930 г. возглавил национально-освободительное движение в Индии. Педагогическая концепция Ганди была построена на борьбе за независимость ненасильственным, мирным путем – путем образования и просвещения, внедрения новых принципов воспитания и обучения. Видя в образовании путь к независимости и средство, которое может сделать человека нравственно воспитанным, волевым и сильным, Ганди подчеркивал, что «в рабстве страну удерживают не английские пушки, а несовершенство и невежество индийцев». Для оценки состояния образования в Индии в этот период достаточно отметить, что число грамотных в стране ко времени второй мировой войны составляло менее 7%.

Ганди выдвинул новую парадигму школы, связанную с приобщением молодого поколения через школу к практической жизни и формированием позитивного характера молодежи. В его программе национальной школы были определены такие принципы как учет потребностей развития народа, направленность образования на развитие благосостояния народа, обучение на родном языке, возвращение к традициям индийского образования, развитие этической культуры. Сторонник революции в индийском образовании, он считал, что школа должна быть основана не на насилии, а на уважении к личности, на уважении и к своей, и к другим нациям. С некоторыми поправками Концепция образования Ганди была принята в 1937 году. Она предусматривала бесплатное обучение с 6 до 13-летнего возраста, концентрацию обучения детей вокруг какого-либо ремесла, производственный труд детей и обучение детей на родном языке [53].

Выдающийся писатель, философ и просветитель Рабиндранат Тагор, основав-

ший в 1905 году знаменитую школу Шантинекетон, также выступал за национальную независимость и культурное возрождение Индии. Однако, получив образование в Англии, он ставил во главу угла изучение и творческое использование прогрессивных достижений западной педагогики. Сторонник демократической культуры, Тагор считал, что знания должны быть поставлены на службу всему народу, а не быть привилегией узкого круга людей. Его школа, в основу которой были заложены идеи упанишад и принципы самоуправления личности, призвана была «положить начало новой Индии», как пространства всемирной дружбы, мира и гармонии, далекой от кастовой принадлежности. В 1919 г. школа Шантинекетон была преобразована в национальный университет, в котором обучались студенты из Индии, Бирмы, Китая, Ирана и других стран. Это был прообраз международного университета мировой культуры, в котором изучалась не только культура и история Индии, естествознание и художественные ремесла, но и все ценное из культурного наследия Востока и Запада. К чтению лекций в университете были привлечены индийские и иностранные профессора. Университет был создан на основе принципа самофинансирования, что давало ему возможность не зависеть от колониальной администрации.

В 1944 году Индии была предложена новая программа развития образования, предполагающая достижение в Индии в ближайшие 40 лет уровня современного английского образования. После обретения страной независимости эта программа, отвечавшая потребностям и интересам национального развития Индии, стала основой трансформации ее системы образования. В ходе осуществления этой программы, в 1951 г. университет Тагора был преобразован в Центральный государственный университет Индии [54].

Серьезные трудности в формировании национальной системы образования Индии возникли после обретения страной независимости в 1947 году. Они были обусловлены высоким ростом населения, уровнем неграмотности народа, многократным увеличением числа учащихся, многонациональностью и многоконфессиональностью индийского общества, преобладанием сельского населения в отсталых частях страны и др. В стране также имел место «недостаток внимания к значению образования среди части политических лидеров, для которых неграмотность населения являлась лишь условием для присвоении власти, а не бедствием». В целях преодоления этих трудностей, в 50-е-60-е годы XX века началось совершенствование образовательной системы, завершившееся реформами народного образования Индии в 1968 и 1986 гг.

Согласно Конституции Индии принципами новой государственной политики в сфере образования стали: «обеспечение доступа к образованию независимо от религиозной и кастовой принадлежности, национальности, языка и пола; секуляризация образования; право обучения на родном языке и в контексте своей национальной культуры; всеобщее бесплатное обучение детей до 14 лет». В основу национального образования были положены идеи Тагора и Ганди «о необходимости обучать детей и молодежь на родном языке, необходимость воспитывать молодое поколение в духе дружбы и взаимопонимания с другими народами, достижения своих целей ненасильственным путем» [51].

Опираясь на идеи Ганди и Тагора, первый премьер-министр Индии Джавахарлал Неру (1889-1964) возглавил специальные комиссии по образованию, и заложил основы современной системы народного образования в стране. Будучи сторонником эффективного использования прогрессивных достижений западных стран в сфере образования, он стремился к тому, чтобы политика образования обеспечивала доступность образования для всех социальных групп, классов, каст и вероисповеданий по

всей территории страны. Благодаря Неру в индийских школах и вузах стали утверждаться стандарты знаний, признанные на национальном и международном уровнях, секуляризм, политехническая направленность содержания образования и культурный плюрализм. Реализация этой прогрессивной политики способствовала тому, что в 1988 году общий уровень грамотности населения Индии составил 52,21%. Серьезными проблемами оставались высокие темпы прироста населения, низкая техническая вооруженность отсталых секторов экономики, живучесть архаичных обычаев и традиций, высокий отсев учащихся в школах, недостаток финансовых и материальных ресурсов [55].

Заметим, что привилегированные классы в древней и средневековой Индии преклонялись перед своими учителями. Этот благородный обычай сохранился до наших дней. Сегодня политика образования Индии строится на основе прогрессивной концепции развития духовной культуры народа, формирования и совершенствования человеческого капитала страны, как основы устойчивого развития. Она предполагает отбор и подготовку талантливой молодежи, учет национальных особенностей индийской культуры, обеспечение секуляризации образования и широкого доступа к нему обездоленных категорий населения.

Образование в Древней Японии берет свое начало с первых шагов формирования японской государственности на основе использования стандартов китайской культуры. Государственное строительство по образцу китайского государства Тан привело к созданию сильного централизованного японского государства. Система государственного и частного образования складывается в периоды Нара и Хэйан, охватывающих 710-1185 гг. К концу VII века в Японии была организована столичная школа чиновников, в которой использовались надписи на деревянных табличках «моккан», являвшиеся аналогами берестяных грамот. Основой японского обучения и воспитания становились законодательные, летописные, буддийские и литературные произведения. В VIII веке, «золотом веке» древне японской государственности, школы возникли во всех провинциях Японии. В них изучалось китайская письменность и культура, конфуцианское культурное наследие, японские и китайские законы, а также труды по истории, математике, медицине, астрономии и астрологии. В системе образования распространялся китайский опыт культуры управления государством, изученный японскими послами и стажерами в империи Тан. Изучению духовной культуры придавалось общегосударственное значение, так как оно рассматривалось как основа формирования общенациональной культуры и создания централизованного японского государства [56].

Уже в эпоху Нара, с характерным для нее активным заимствованием китайского цивилизационного опыта, создаются предпосылки для развития духовной культуры: появляются первые исторические хроники Кодзики (записки о делах древности) и Нихон сёки. Создаются поэтические антологии Манъёсю и Кайфусо, формируются прототипы японских фонетических азбук «хирагана» и «катакана», широко распространяется буддизм и правовая культура. Это был период «рицурё кокка» – государства, опирающегося на законы. В правящей среде японского общества широко распространялась китайская книжная образованность. Вместе с тем это было не прямым заимствованием, а стимулированной трансформацией: на основе заимствования китайского опыта японцы создавали свою культурную традицию [57].

Одной из особенностей системы образования было то, что в Японии аристократические традиции оказались намного сильнее, чем в Китае, что привело к большей роли «частных школ» (сигаку) с высокой степенью социальной иерархии: выходцы из низших слоев общества имели ограниченный доступ к образованию, поставленному на службу аристократическим родам,

составляющим управленческую элиту. Это было обусловлено особенностями идеологии того периода, когда общество делилось на две социальные категории: рёмин (добрый люд) и сэммин (подлый люд), первая из которых и служила генетическим материалом для национального образования. Процессы развития образования регулировались государственной палатой наук и образования. В этот период важное значение для развития интеллектуальной культуры в Японии имело создание Института развития литературного искусства «Гуанвэньгуань», в который направлялись 60 лучших студентов для дальнейшего обучения и получения высших ученых званий [58].

Вместе с тем для японской культуры, с ее особенностями национальной идеологии и монархической политической системы, оказались неприемлемыми основные принципы китайской политической и социально-экономической модели, в частности, китайская концепция «мандата неба», предусматривавшая возможность смены неправедной династии. Заимствованная из танского Китая система конкурсных экзаменов также была приспособлена к сословным принципам японской политической культуры. Дети из аристократических семей обучались в находившейся в подчинении государственного Церемониального ведомства «палате наук», имевшей отделения китайской классики, истории и словесности, юриспруденции и математики. К середине периода Хэйан завершился процесс аристократизации бюрократии, выражавшийся в монополизации придворных должностей конкретными знатными родами. Основным критерием при присвоении рангов и назначении на должности служили не личные способности и заслуги перед обществом, а принадлежность к родовитой знати и степень знатности ее происхождения. Важную роль в образовании играли поэтические антологии, исторические повествования и особенности религиозной культуры, проповедовавшей пути спасения человека при помощи философии и медитации [59].

Традиции становления и развития образования по-своему сложились в античной Европе. В Древней Греции античное образование было известно как «пайдейя», а в Древнем Риме – как «хуманитас». Развитие образования в античном мире связано с именами Геродота, Плутарх, Павсания, Платона, Ксенофонта, Исократа, Аристотеля, Цицерона, Квинтилиана и Блаженного Августина. Основными центрами формирования интеллектуальной культуры античного мира были Афины и Александрия.

В эпоху античности, в V-IV вв. до н. э. софистами Древней Греции были заложены основы интеллектуального образования и его демократизация. Общая задача обучения заключалась в «сообщении фундаментальных знаний из многих предметов и выработке способности к суждению». Она была сформулирована Аристотелем, представлявщим идеал пайдейи как «гармонию физического и духовного формирования человека, реализующего все свои способности». Система образования включала элементарное обучение, среднее и высшее образование. Элементарное обучение давало детям навыки письма, чтения и счета. В «гимнасиях» – публичных средних учебных заведениях, изучалась грамматика, риторика и математика, проводились спортивные и музыкальные занятия. Высшее образование ставило целью формирование философа или ритора [60].

В VI-IV веках до н. э. выживание и репутация горожан в греческих полисах связывались с гражданской подготовкой личности, а также ее заслугами и мужеством. Культурным идеалом считалось интеллектуальное обучение и человеческое достоинство. В этот период уровень грамотности был еще невысок, а греческое образование еще не было институализировано. Образование было доступно, в основном, лишь аристократической элите. При этом был сделан акцент на интеллектуализации образования, а научные зна-ния

передавались софистами в поэтической форме. Демократизация афинского общества с V века открыла доступ к образованию и народным массам. Платон и Аристотель настаивали, чтобы полисы субсидировали образование на всех уровнях для своих граждан. В противоположность Афинам, в системе обучения и воспитания Спарты почти не использовались книги, была непопулярна поэзия и литература. Государственное образование здесь было централизованным и весьма специфичным.

Наиболее известными учебными заведениями Древней Греции были – популярная во всей Греции школа Исократа и платоновская Академия. Исократ считался профессиональным преподавателем, которому принадлежала заслуга в разработке сущностных проблем образования, связанных с целями образования, качествами учителя, характером учебных программ и методов обучения. Главной ценностью образования считалось интеллектуальное развитие и здоровье человека, формирование любви к мудрости. Ключевым для формирования качеств личности служило понятие «логос», означавшее – слово, мысль, смысл, понятие, причину и число [61].

Исократ определил семь «тренирующих ум, приучающих к точности суждений и сосредоточению в мышлении» форм знания, входящие в современную культурологию: политику (включавшую политологию, психологию и социологию), экономику, математику, естествознание, литературу, религию и философию. При этом философии отводилось особое значение, так как считалось, что она «тренирует душу к восприятию блага, и сводится к постижению сути наук». Миссия учителя заключалась не только в обладании «знанием предмета и навыками, но и в его способности воплощать идеи, которым стремится научить».

Конкурировавшая с Исократом модель образования Платона, автора знаменитых трудов «Государство» и «Законы», имела целью содействие развитию культуры государственного управления путем воспитания элиты философов, а также мудрых и добродетельных советников для царей, тиранов и республиканских правительств, от которых зависела реальная политика. Характерной особенностью Академии Платона, выступавшего за обязательность образования, было ее триединство, воплощавшее в себе черты религиозной общины, высшего учебного заведения и научно-исследовательского института. При этом основное внимание уделялось развитию интеллектуальной культуры, в первую очередь, за счет приоритетного обучения математике, позволяющей видеть реальность и развивающей способность к абстрактному мышлению. Ценность концепции образования Платона заключалась в том, что он стремился построить образовательную систему, основанную на понятии истины, т.е. на том, что составляет миссию ученого. Истина для Платона служила критерием для определения подлинного знания, основанного на доказательстве, и противоположного общепринятым, обыденным представлениям. Именно этим, согласно Платону, и должен определяться истинный правитель, ученый, философ, врач и другие члены общества. Другой образовательной ценностью Платона было духовное превосходство личности через «постижение Блага» [62].

Интеллектуальную деятельность, направленную на постижение основ мироздания важнейшей задачей образования, считал и ученик Платона, автор «Политики», «Этики» и других известных трудов Аристотель, руководивший собственной школой, основанной в гимнасии при храме Аполлона Ликейского. Образовательной инновацией Аристотеля, нацеленной на приоритет развития интеллектуальной культуры, явилось разграничение между «высокой наукой и её педагогическим двойником, – знанием, тиражируемым школьными программами». Другой инновацией Аристотеля стало выявление зависимости успеха и

результативности образовательной и иной деятельности от любви к ней, от радости, связанной с любимым делом. Благодаря Аристотелю, вменявшему правителям в обязанность оформлять образовательную систему особым законодательством, школьное законодательство в Древней Греции и птолемеевском Египте стало считаться атрибутом цивилизованного государства - источником развития общей культуры народа и подготовки специалистов различного профиля [63].

Впоследствии, в римскую эпоху в Александрии, Пергаме и в Афинах функционировали научно-образовательные учреждения – мусейоны, в которых наиболее квалифицированные учёные вели исследования, и готовили будущих ученых из числа молодежи. В тот период Александрийский Мусейон был аналогом современного высшего учебного заведения [64].

В основу культуры Древнего Рима был положен опыт социально-культурного развития Древней Греции. Это имело место и в отношении образовательной системы. Со II века до н. э. греческая модель образования стала утверждаться и развиваться в Древнем Риме. Здесь на первый план были выдвинуты военное искусство, агрономия, врачевание и красноречие, а в эпоху Империи - также юридические науки. От образованных людей требовалось владение фехтованием, верховой ездой и плаванием. В учебном процессе, как правило, использовались восковые таблички, остраконы, граффити и папирусы.

Первыми профессиональными преподавателями в Риме и первыми римскими литераторами были Ливий Андроник и Квинт Энний, которые сами были греками по происхождению, и впервые стали обучать как на дому, так и в общественных местах на двух языках.

В Древнем Риме высокий уровень культуры прочно ассоциировался с имперской властью. Вместе с тем духовная культура становилась основой взаимопонимания и гражданского объединения представителей разных социальных слоев и профессий в единое общество. Однако это стало возможным лишь со временем, благодаря утверждению понимания высокой ценности духовной культуры и образования для общества и государства.

В «Тускуланских беседах» Марк Туллий Цицерон утверждал, что высокая культура была воспринята римлянами поздно. В 155 году до н.э. лекции известных греческих риторов - Карнеаду, Диогена Вавилонского и Критолая слушал даже Марк Порций Катон Старший, впервые давший определение культуры. Происходил первоначальный процесс интеграции римской аристократии в общегреческую культуру. Впоследствии древнеримская культура обрела свою самобытность, в которой особая роль принадлежала Цицерону, осуждавшему Римское государство за безразличие к вопросам просвещения граждан и высоко ценившим роль теоретических научных занятий в самосовершенствовании человека. Получивший греческое образование в афинской Платоновской академии, в Смирне и на Родосе, Цицерон сыграл важную роль в само осмыслении римской культуры её возвышении в Древнем Риме. Он считал, что «высшего совершенства» достигает тот, кто стремится слить в один поток «национальное благонравие и высшую греческую культуру», призывая воспитывать совершенных ораторов, гармонично воплощающих в себе все лучшие черты человеческой природы. Цицерон был сторонником глубокого изучения в Риме трудов Аристотеля, полагая что государственные деятели должны иметь общегуманитарное и юридическое образование, дающее им право на управление империей [65].

Величайший римский ритор I века Квинтилиан особую роль в образовании отводил этике, придавая важное значение умению контролировать и обуздывать свои страсти и эмоции в условиях произвола власти. Он считал, что ритор должен обучаться по формуле «наука – знание – упражнение», помогающей ему стать

«мудрецом, совершенным в нравах, искусстве речи, знаниях». Для достижения этой цели необходимо обладать природным дарованием, настойчиво обучаться, обогащаться опытом наставника и непрерывной практикой [66].

Уникальное положение в системе образования Древнего Рима занимало юридическое образование, не имевшее аналогов в античном мире по детальности и теоретической проработанности. При Октавиане Августе правовые знания и обучение были официально включены в цикл занятий свободного гражданина, постепенно становясь универсальным механизмом повышения личного престижа и доступа к карьере.

Согласно П. Брауну, Римская империя в позднеантичную эпоху являлась «архипелагом полисов» образования, в которых существовали региональные и обще античные риторические и философские школы, способствовавшие мобильности интеллектуальной элиты. Александрия оставалась крупнейшим интеллектуальным центром, сыгравшим выдающуюся роль в передаче античного наследия арабам. При Константине риторико-философские методы стали использоваться в богословии, и происходила постепенная интеграция античных ценностей культуры и образования с ценностями христианства. Вплоть до конца существования Римской империи в философской традиции и риторике Греции и Рима доминировал неоплатонизм, а непрерывная преемственность платонической мысли выражалась термином «золотая цепь».

Высокий рейтинг образования был обусловлен тем, что образованность естественным образом ассоциировалась с властью и аристократией, а обусловленный образованием уровень культуры определял социальное происхождение. Образование объединяло имущий класс и профессиональных управленцев, служило языком интеграции имперской администрации и городских элит. Таким образом, сложность приобретения образования закрепляла сословное расслоение, оставляя, однако открытыми двери для талантливых молодых людей, поддерживаемых меценатами.

Системный культурологический анализ этих и других материалов, отражающих историю мирового образования, закономерности и современные тенденции его развития, показывает, что эффективность и качество системы образования во многом определяется:

- Профессиональной компетентностью, ответственностью, культурой и результатами труда преподавателей.
- Наукоемким и инновационным содержанием учебных программ.
- Введением дополнительного культурологического образования и просвещения.
- Хорошим материально-техническим обеспечением учебных процессов.
- Культурой управления руководителей и работников образования.
- Принципами и критериями подбора кадров и оценки качества педагогического труда.
- Системой культурологической подготовки и переподготовки педагогических кадров.
- Системой аттестации руководителей и работников учреждений образования.
- Индивидуальной мотивацией педагогической деятельности, основанной на результатах труда.
- Финансовым и правовым обеспечением учебных процессов, ориентированных на стандарты и технологии образования ведущих вузов мира.
- Обеспечением соответствия уровня материального благосостояния ученых и педагогов их социальной ценности для общества и конкретным результатам труда.

Исходя из результатов этого анализа, с учетом меняющихся потребностей развития азербайджанского общества и вызовов глобализации, в целях повышения качества образования в Азербайджанской Республике представляется целесообразным:

- Во всей системе национального образования ввести дополнительное культурологическое образование и систему тренингов для персонала государственных учреждений и гражданского общества, включая руководителей детских садов, учебных заведений, учителей, журналистов, политиков, управленцев, экономистов, юристов и других специалистов.
- Разработать и реализовать национальный проект «Высококультурный педагог, как стратегический возобновляемый ресурс устойчивого национального развития», нацеленный на повышение компетентности и авторитета педагогов, развитие конкурентоспособного человеческого капитала.
- Внести на рассмотрение Милли Меджлиса проект «Закона об интеллектуальной культуре», повышающий социальный статус интеллектуального труда и целевое финансирование образования и науки, открывающий новые возможности для прогрессивных трансформаций в Азербайджане.
- В целях аккультурации и инкультурации граждан республики путем распространения в обществе универсальных культурологических знаний, организовать перманентное культурологическое просвещение для различных категорий населения – женщин, глав семей, детей, молодежи, старшего поколения.
- Ввести культуроведение в детских садах, средних и средних специальных школах.
- Ввести в семьях и школах систему меритократического воспитания детей и молодежи.
- Открыть экспериментальную куль-турологическую школу и детский сад.
- Открыть кафедры культурологии во всех вузах республики.
- В целях подготовки кадров культурологов для системы образования и науки, учредить при министерствах культуры и образования Азербайджанскую академию культурологии, и создать Республиканский междисциплинарный совет по защите диссертаций по истории и теории национальной и мировой культуры.
- Создать при Министерстве образования Совет по культурологической экспертизе программ, проектов решений в области образования.
- Провести осенью 2022 года в Баку Международный форум культурологов (совместно с Министерством культуры).

Таким образом, исходя из системного подхода к затронутым выше проблемам развития духовной культуры, представляется актуальной национальной и международной задачей дальнейшее совершенствование интеллектуальной и этической культуры азербайджанского народа. Одной из возможных форм реализации этой стратегической задачи может стать организация Международного азербайджанского культурологического научно-образовательного центра имени Гейдара Алиева. Цели, программы, проекты и планы Центра, принципы и критерии его деятельности должны служить формированию, развитию и воспроизводству высококультурных азербайджанцев и достойных граждан, как части стратегического возобновляемого национального ресурса, ядра конкурентоспособного человеческого капитала и главной движущей силы устойчивого и безопасного развития Азербайджана.

Совершенствованию системы национального образования могут способствовать, разработанные Ассоциацией культуры Азербайджана «Симург», универсальные культурологические постулаты устойчивого развития, отвечающие интересам прогрессивной трансформации человеческого капитала государства и гуманитарной безопасности человечества. Они предполагают переход: от противоречий – к гармо-

нии и согласованию интересов; от некомпетентного управления - к профессионализму и ответственности; от власти должности - к власти знаний и этики; от соперничества и манипулирования - к солидарности и сотрудничеству; от этнической и религиозной идентичности - к гражданской культурной идентичности; от демократической - к преимущественно меритократической культуре управления.

В качестве научных принципов управления развитием образования в Азербайджане могут быть использованы: стратегия, технология, этика, социология и эстетика.

Стратегия образования предполагает системный культурологический анализ человеческих, научных, образовательных, технических, информационных, организационных, финансовых, правовых, просветительских и других ресурсов - для производства конкурентоспособного человеческого капитала в Азербайджанской Республике.

Технология образования предполагает творческое использование достижений мировой культуры и образования, стандартов и технологий обучения ведущих вузов Запада и Востока, а также собственных нововведений, учитывающих традиционные ценности азербайджанской культуры.

Этика образования предполагает формирование благоприятного психологического климата и объединение усилий коллективов педагогических учреждений для наиболее эффективного решения поставленных задач, связанных с культурой труда и управления, производством высококвалифицированных специалистов, личностей и лидеров разных уровней, высококультурных азербайджанцев, составляющих ядро национального человеческого капитала.

Социология образования предполагает обеспечение продуктивного сотрудничества научно-педагогических коллективов и отдельных специалистов как внутри страны, так и в международном пространстве, способствующего прогрессу национального образования, развитию его жизнеспособности, креативности, устойчивости и конкурентоспособности.

Эстетика образования предполагает совершенствование внешних форм и структур национального образования в соответствии развитием и изменением его содержания, в целях обеспечения востребованности образования в общественном сознании народа, растущего понимания ценности науки, образования и просвещения, как непременного условия успешного человеческого и национального развития.

В заключение следует подчеркнуть, что повышение качества и эффективности национального образования в Азербайджанской Республике предполагает непременный отказ от узкого советского понимания духовной культуры как «надстройки над экономикой», преимущественно как литературы, искусства, норм этики и культурного наследия, ограничивающего возможности национального развития. Необходимо введение в практику образования нового научного подхода к пониманию культуры как целостной социальной системы, созданной умом, душой и трудом человека, ибо узкий подход к пониманию культуры препятствует использованию ее неограниченных преобразовательных возможностей как универсального креативного фактора человеческой жизнедеятельности, главными движущими силами которой являются наука, образование и просвещение. При этом заметим, что непременным индикатором эффективности и качества образования служит его наукоемкость, без которой невозможен общественный прогресс, рост благосостояния народа, устойчивое, конкурентоспособное и безопасное развитие государства.

Совершенствование системы образования Азербайджанской Республики на основе достижений мировой цивилизации, современной культурологии и педагогики, идеологии азербайджанства, меняющихся потребностей национального развития и

вызовов времени, откроет новые возможности устойчивого развития нашей страны в условиях цивилизационного кризиса.

В следующем культурологическом анализе, посвященном совершенствованию системы образования Азербайджанской Республики, мы рассмотрим опыт становления и развития образования в европейских государствах в эпоху Возрождения, Просвещения и Нового Времени, а также в странах Мусульманского Востока.

г. Баку,
21 января 2022 года

Ədəbiyyat:

1. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. 20 cilddə. Bakı, 1997-2007.
2. İlham Əliyev. İnkişaf – məqsədimizdir. 1-3 cildlər. Bakı, 2008-2009.
3. Алакбаров У.К. Основы человеческого развития. Баку: Aspoliqraf, 2017.
4. Андреев В.И. Педагогическая эвристика. Для творческого саморазвития многомерного мышления и мудрости. Казань: Центр инновационных технологий, 2015.
5. Богданов А.А. Борьба за жизнеспособность. Москва, 1927
6. Здравомыслов А.Г. Потребности. Интересы. Ценности. Москва, 1986.
7. История Ассоциации культуры Азербайджана «Симург». 1990-2015. Баку, 2015.
8. Корчагин Ю.А. Эффективность и качество национальных человеческих капиталов стран мира. Воронеж, 2011,
9. Ли Куан Ю. Сингапурская история: из третьего мира в первый. Москва, 2005.
10. Мамедов Фуад. Концепция культурологических реформ в Азербайджане. Dövlət idarəçiliyi. 2021. №2, с.121-134.
11. Мамедов Фуад. Культурология, образование и национальное развитие. – «Ali təhsil və cəmiyyət», № 2, 2012, с. 54-62.
12. Мамедов Фуад. Культурология. Вопросы теории и истории. Баку, 2002.
13. Мамедов Фуад. Культурология: ответы на вызовы XXI века. Казань, 2019.
14. Мамедов Фуад. Роль культурологии в развитии жизнеспособного общества и сильного государства. Dövlət idarəçiliyi. 2021. №1, с.103-132.
15. Мамедов Фуад. Системный культурологический подход к государственному управлению. Dövlət idarəçiliyi. 2011. №1(33), с.158-167.
16. Маркузе Герберт. Одномерный человек. Москва, 1994.
17. Маслоу А. Мотивация и личность. – Санкт-Петербург, «Питер», 2008.
18. Новиков А. М. Постиндустриальное образование. МОСКВА: Эгвес, 2008.
19. Фарах Сухейль, Мамедов Фуад. Культура спасет мир! Открытый университет «Диалог цивилизаций», Ассоциация культуры Азербайджана «Симург». Посвящается 75-летию ЮНЕСКО. Нижний Новгород: «Печатная Мастерская РОДОНЕЖ», 2021.
20. Формальное образование ума // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона, в 86 т. (82 т. и 4 доп.). СПб. 1890-1907.
21. Хайдуков Д. С. Университетские города - обучение будущему // Мировой опыт и отечественные традиции управления

человеческими ресурсами: Сб. материалов III Международной научно-практической конференции. МГУ / Под общ. ред. д.ф.н., проф. В. П. Пугачева. Москва: Макс Пресс, 2012.
22. Народ и интеллигенция. Москва, 1990.
23. Насиреддин Туси. Баку, 1981.
24. Низами Гянджеви. Сочинения в 3-х томах. Баку, 1990.
25. Печчеи А. Человеческие качества: Пер. с англ. Москва, 1985.
26. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. СПб., 1911.
27. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. Москва, 1992.
28. Всемирный доклад по мониторингу образования для всех / https://ru.unesco.org/gem-report/node/340
29. Исламская революция в Иране – Википедия (wikipedia.org)
30. Дистервег Адольф. Руководство к образованию немецких учителей / http://jorigami.ru/PP_corner/Classics/Diesterweg/Diesterweg_Adolf_Nature_and_Culture.htm
31. Возникновение и организация школ в Древней Месопотамии / https://studbooks.net/1746432/pedagogika/vozniknovenie_organizatsiya_shkol_drevney_mesopotamii
32. Законы Хаммурапи / Википедия (wikipedia.org).
33. Школа и воспитание в Междуречье (Месопотамии) / https://studme.org/62311/pedagogika/shkola_vospitanie_mezhdureche_mesopotamii
34. Школы Месопотамии / https://studme.org/165364/pedagogika/shkoly_mesopotamii
35. Образование в древних цивилизациях / http://www.profile-edu.ru/obrazovanie-v-drevnix-civilizaciyax-page-2.html
36. Образование в Древнем Египте Википедия (wikipedia.org)
37. Культура Китая / https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%9A%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%8F
38. Развитие образования в Китае / http://www.profile-edu.ru/razvitie-obrazovaniya-v-kitae-page-28.html
39. Империя Цин – Википедия (wikipedia.org)
40. Империя Тан – Википедия (wikipedia.org)
41. Чжоу — Википедия (wikipedia.org)
42. Империя Сун / (wikipedia.org)
43. Юань (империя) / (wikipedia.org)
44. Империя Мин / – Википедия (wikipedia.org)
45. Империя Цин / – Википедия (wikipedia.org)
46. Развитие образования в Индии / http://www.profile-edu.ru/razvitie-obrazovaniya-v-indii.html
47. Индия — Википедия (wikipedia.org)
48. Ригведа — Википедия (wikipedia.org)
49. Упанишады — Википедия (wikipedia.org)
50. Буддизм / https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%B4%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%BC
51. Британская Ост-Индская компания / (wikipedia.org)
52. Махатма Ганди — Википедия (wikipedia.org)
53. Тагор, Рабиндранат — Википедия (wikipedia.org)
54. Неру, Джавахарлал — Википедия (wikipedia.org)
55. http://www.waysamurai.ru/all_about_japan/culture/obrazovanie_v_drevney_yaponii/
56. Период Нара – Википедия (wikipedia.org)
57. Рёмин / https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%91%D0%BC%D0%B8%D0%BD
58. Развитие образования в Японии / http://www.profile-edu.ru/razvitie-obrazovaniya-v-yaponii-page-2.html

59. Аристотель / https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C
60. Исократ / https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D1%81%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%82
61. Платон – Википедия (wikipedia.org)
62. Александрийский мусейон – Википедия (wikipedia.org)
63. Цицерон – Википедия (wikipedia.org)
64. Квинтилиан – (wikipedia.org)

Ключевые слова: *образование, просвещение, духовная культура, системный культурологический анализ, культурологические реформы, универсальные культурологические постулаты устойчивого развития, научные принципы управления образованием*

Fuad Məmmədov
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçılık Akademiyasının Tarix kafedrasının professoru, tarix elmləri doktoru,
"Simurq" Azərbaycan mədəniyyət Assosiasiyasının prezidenti,
"Avropa-Asiya" Beynəlxalq Humanitar Akademiyanın vitse-prezidenti,
Rusiyanın təbiət elmləri akademiyasının xarici üzvü,
Dünya Sözlər Akademiyasının fəxri üzvü

TƏHSİL VƏ DAVAMLI İNKİŞAF

XÜLASƏ

Konseptual xarakteri olan məqalədə, dünya mədəniyyəti və sivilizasiyasının aparıcı qüvvəsi olan təhsil sisteminin dialektik dəyişiklər və çağırışlar şəraitində, sistemli kulturoloji təhlili əsasında, Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin keyfiyyəti və effektivliyinin yüksəlməsinə yğnəlmiş elmi nəticələr və tövsiyələr verilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının dövlət təhsil və maarif sistemində mütərəqqi kulturoloji islahatların həyata keçirilməsində kömək məqsədi ilə - Şumer, Misir, Çin, Hindistan, Yaponiya, Qədim Yunanıstan, Qədim Roma və başqa ölkələrin tarixi inkişafından irəli gələn böyük təcrübə, qanunauyqunluqlar və xüsusiyyətlər nəzərdən keçirilmişdir.

Təklif olunan elmitutumlu kulturoloji innovasiyaların Azərbaycan Respublikasının milli təhsil sistemində yaradıcı şəkildə istifadə olunması, dünya sivilizasiyası böhranı şəraitində, cəmiyyətimiz və dövlətimizin davamlı, rəqabətqabliyyətli və təhlükəsiz inkişafının təmin olunmasına kömək etməlidir.

Açar sözlər: *təhsil, maarifçilik, mənəvi mədəniyyət, sistemli mədəni təhlil, mədəni islahatlar, davamlı inkişafın universal mədəni postulatları, təhsilin idarə edilməsinin elmi prinsipləri*

Fuad Mamedov
The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan,
President of Simurg Association of Azerbaijan Culture,
Foreign Member of the Russian Academy of Natural Sciences,
Member of the International Academy of Global Research,
Vice-President of the İnternational Humanitarian Academy "Europe-Asia",
Honorary member of the World Academy of the Word,
Doctor of History, Professor

EDUCATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ABSTRACT

In a conceptual article, based on a systematic cultural analysis of the education institution, as the flagship of world culture and civilization, the author makes scientific conclusions and recommendations aimed at improving the efficiency and quality of the educational system in the Republic of Azerbaijan, in the context of dialectical changes and challenges of the time.

The article considers the richest experience, patterns, and features of the historical development of the education system in such countries as Sumer, Egypt, China, India, Japan, Ancient Greece, Ancient Rome and others to promote the development and implementation of progressive cultural reforms of the state system of education and enlightenment in the Republic of Azerbaijan.

The creative use of the proposed science-intensive cultural innovations in the system of national education of the Republic of Azerbaijan should contribute to the sustainable, competitive and safe development of the Azerbaijani society and state in the conditions of a civilizational crisis.

Keywords: *education, enlightenment, spiritual culture, systemic cultural analysis, cultural reforms, universal cultural postulates of sustainable development, scientific principles of education management*

D A V A M L I   İ N K İ Ş A F I N   İ D A R Ə   E D İ L M Ə S İ
S U S T A I N A B L E   D E V E L O P M E N T   M A N A G E M E N T

UOT 328; 342.5; 351/354

MƏZAHİR ƏFƏNDİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının dissertantı,
Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin üzvü
email: mezahirefendiyev1@gmail.com

MALİYYƏ SEKTORUNUN İNKİŞAFI AZƏRBAYCANDA DAVAMLI İNKİŞAFIN TƏMİN EDİLMƏSİNDƏ VASİTƏ KİMİ

Maliyyə xidmətlərinə çıxışın təmin edilməsi davamlı inkişafın mühərriki kimi

Maliyyə xidmətlərinə çıxışın təmin edilməsi ölkələrin iqtisadi və beləliklə, davamlı inkişafının təmin edilməsi üçün ən vacib şərtlərdən biri hesab olunur (8, s.2-3). İnklüziv və davamlı iqtisadi artımın, hər kəs üçün məhsuldar və layiqli iş imkanlarının təşviq edil-məsi kimi davamlı inkişafın iqtisadi aspektlərinə fokuslanmış səkkizinci DİM-dən əlavə olaraq, davamlı inkişaf gündəliyi çərçivəsində maliyyə xidmətlərinin əlçatanlığının təmin edilməsi ilə əlaqədar bir çox hədəflər öz yerini tapmışdır (11, s.19-20). Bunlar arasında, bütün kişi və qadınların, xüsusilə yoxsul və həssas əhali qruplarından, mikromaliyyə kimi iqtisadi imkanlara çıxışı üzrə bərabər hüquqların təmin edilməsini hədəfləyən 1.4-cü DİM hədəfini; maliyyə xidmətlərinin və bazara çıxış imkanlarının əlçatanlığının təmin edilməsi vasitəsilə kənd təsərrüfatında məhsuldarlığın və kiçikhəcmli qida istehsalçılarının gəlirliliyinin iki dəfə artırılmasını hədəfləyən 2.3-cü DİM hədəfini; iqtisadi resurslara, habelə maliyyə xidmətlərinə, təbii sərvətlərə və digər mülkiyyət formalarına çıxış üzrə qadınlara bərabər hüquqların verilməsi üzrə islahatların həyata keçirilməsini hədəfləyən 5.a nömrəli DİM hədəfini; kiçik miqyaslı sənaye və digər müəssisələrin, xüsusilə inkişaf etməkdə olan ölkələrdə, əlverişli kredit imkanlarına çıxışın artırılmasını, habelə bu müəssisələrin dəyər zəncirlərinə və bazara inteqrasiyasının təmin edilməsini hədəfləyən 9.3-cü DİM vurğulamaq olar (1, s.2). Bu çərçivədə maliyyə xidmətlərinə çıxışın məhdud olması və ya tamamilə olmaması insanları potensial gəlir mənbələrindən məhrum edərək onları yoxsulluğa sürükləyə bilər.

Maliyyə xidmətlərinin əlçatanlığı barədə müzakirə edərkən, maliyyə xidmətlərinə çıxış və onlardan istifadə arasındakı fərqi nəzərə almaq lazımdır (5, s.17). Daha aydın desək, maliyyə xidmətlərinə çıxış imkanlarının olmasına baxmayaraq, dini və ya mədəni kimi müxtəlif səbəblərdən irəli gələrək, bu xidmətlərdən istifadə etmək istəməyən insanlar və təşkilatlar mövcuddur (5, s.18). Siyasətlərin icrası nöqteyi-nəzərindən, maliyyə xidmətlərinə çıxış imkanlarının olmasına baxmayaraq, bu xidmətlərdən istifadə etməyən insanların və ya təşkilatların bu xidmətlərdən istifadəsini təşviq etmək xüsusilə çətinlik yaradan məsələlərdən biridir, çünki onların bu xidmətlərə tələbatları yoxdur. Bundan əlavə, digər bir kateqoriya insanlarda var ki, onlar maliyyə xidmətlərinə çıxışı dolayı şəkildə əldə edirlər. Məsələn, valideynlərinin bank hesablarından istifadə edən uşaqlar və ya gənclər. Yuxarıda qeyd olunan və digər müxtəlif səbəblərin olmasına baxmayaraq, Dünya Bankının Qlobal Findeks (“Global Findex”) sorğusunun 2017-ci il üzrə

nəticələrinə əsasən, insanları müxtəlif maliyyə məhsul və xidmətlərindən istifadədən çəkindirən əsas səbəb banklara qarşı inamsızlıqdır (5, s.25). Burada onu da qeyd etmək lazımdır ki, bəzi qruplarda bank və digər maliyyə xidmətlərinin göstərilməsinə uyğun hesab edilmir. Buna səbəblər arasında bu qruplara aid şəxslərin gəlirliliyinin aşağı olması və ya iqtisadi fəaliyyətləri haqqında ümumiyyətlə məlumatların olmamasıdır (5, s.32). Belə qruplar xüsusi çəkisi "kölgə iqtisadiyyatı"nın həcmi böyük olan ölkələrdə əhəmiyyətli şəkildə olur. Belə olan halda, banklar və digər kredit təşkilatları qeyd olunan qrupları maliyyə resursları ilə təmin etməyi çox riskli hesab edirlər.

Yuxarıda qeyd olunanların hamısı davamlı rifah üçün maliyyə sektorunun inkişafının mərkəzi rolunu vurğulayır. İşlək maliyyə sistemləri lazımi resursların çevik şəkildə səfərbər edilərək toplanılmasını, kapitalın ən səmərəli istifadəsinə yönəldilməsini, qoyulan investisiyalara nəzarətin edilməsini, risklərin diversifikasiyasının və qarşısının alınmasını həyata keçirərək iqtisadi artıma və yoxsulluğun azaldılmasına yol açır (5, s.14). Yuxarıda qeyd olunan tədbirlərin həyata keçirilməsinə qabil olmaq üçün maliyyə sistemləri sabit olmalı, müasir çağırışlara çevik cavab verə bilməli və böhranlardan sonra qısa zamanda özlərini bərpa etməyə qadir olmalıdırlar. Başqa sözlə desək, maliyyə sistemləri elastik və çevik olmalıdırlar. Eyni zamanda, cəmiyyətin bütün təbəqələrinin maliyyə xidmətlərindən faydalanmasına şərait yaratmaq üçün maliyyə sistemləri inklüziv olmalıdırlar. Maliyyə institutları tərəfindən təklif olunan xidmətlər inklüziv olarsa, bu, insanların xərclərini stimullaşdıraraq iqtisadiyyata pul dövriyyəsinin artmasına və səhiyyə, təhsil, turizm və digər sektorlarda canlanmaya səbəb ola bilər. Bundan əlavə, effektiv maliyyə sistemləri yaşlı əhali qruplarının əmanətlərini iqtisadiyyata yönəldilməsini təşviq edə bilər. Lakin, sürətlə genişlənən maliyyə sektorunun səbəb ola biləcəyi böhranların qarşısının alınması məqsədilə maliyyə sektorunun canlanmasına yönəlik səylər güclü tənzimləmə və monitorinq tədbirləri ilə müşayiət olunmalıdır.

Bu kontekstdə bu məqalənin növbəti hissələrində Azərbaycan hökuməti tərəfindən ölkədə maliyyə sektorunun canlandırılması üzrə həyata keçirilmiş tədbirlərin təsirləri ilə bağlı son tendensiyalar təhlil ediləcəkdir. Sonda Azərbaycanda maliyyə inklüzivliyinin təmin edilməsinin məqsədilə bir sıra tövsiyələr veriləcəkdir.

Azərbaycanda maliyyə sektorunun canlandırılması istiqamətində tədbirlərin təsiri

2015-ci ilin sentyabrında BMT-yə üzv ölkələr tərəfindən DİM-lərin yekdilliklə qəbul edilməsi ilə Azərbaycan hökuməti dərhal qlobal məqsədlərin və onların hədəflərinin milli inkişaf strategiyalarına inteqrasiyası üzrə fəaliyyətə başladı (2, s.10-15). Bu istiqamətdə ilk addımlardan biri BMT tərəfindən yüksək rəğbətlə qarşılanan və digər ölkələrə nümunəvi addım kimi göstərilən Azərbaycan Respublikasının Dayanıqlı İnkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurasının (DNMƏŞ-in) yaradılması oldu (3, 9). DİMƏŞ-i yaratmaqda hökumətin məqsədi Davamlı İnkişaf Məqsədlərinə nail olunması istiqamətində tələb olunan resursların səfərbər olunmasında və siyasətlərin həyata keçirilməsində mərkəzləşdirilmiş koordinasiyanın, uyğunluğun və ardıcıllığın təmin olunması olmuşdur (12, s.35). Sonradan cənab Prezident İlham Əliyevin 2 fevral 2021-ci il tarixli Sərəncamı ilə "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" təsdiq edilməsi Azərbaycan hökumətinin milli inkişaf prioritetlərini BMT-nin 2030-cu ilədək Davamlı İnkişaf gündəliyindən irəli gələn öhdəlikləri ilə uyğunlaşdırmasının bariz nümunəsidir (7).

2030-cu ilədək Azərbaycanın milli inkişaf prioritetlərini ətraflı təhlil etsək görərik ki, bu prioritetlər arasında ölkədə maliyyə sektorunun inkişafına qoyulan vurğu və bu sektorun inkişafının sosial-iqtisadi inkişafın digər aspektləri ilə əlaqəsi nə qədər dərindir və ölkə üçün əhəmiyyəti nə qədər böyükdür. Daxili borcun effektiv idarə olunması yolu ilə ölkədə maliyyə

bazarlarının inkişafının dəstəklənməsi, dayanıqlı maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi ilə maliyyə bazarlarının daim effektiv və səmərəli fəaliyyət göstərməsinin dəstəklənməsi, maliyyə xidmətlərinə çıxış imkanlarının genişləndirilməsi, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin iqtisadi artımın və məşğulluğun başlıca mənbələrinə çevrilməsi üçün dəstəklənməsi, milli bank sektorunun dayanıqlılığının təmin olunması, ona olan etimadın yüksəldilməsi, real iqtisadiyyatın maliyyələşdirilməsinə bankların payının artırılması, bank kreditlərinin sahibkarlıq fəaliyyəti üçün əlçatanlığının təmin olunması məqsədilə real işlər mexanizmlərin hərəkətə gətirilməsi, bank kreditlərinin verilməsinə bürokratik əngəllərin aradan qaldırılması və bütövlükdə makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi məqsədilə institusional çərçivənin təkmilləşdirilməsi yuxarıda qeyd olunan milli inkişaf prioritetləri arasında maliyyə sektoru ilə bağlı hədəflər arasındadır (7).

Azərbaycanda, əksər ölkələrdə olduğu kimi, maliyyə sektorunun mühərriki rolunu bank sektoru oynadığından, bu məqalə çərçivəsində milli maliyyə sektorunun vəziyyəti bank sektorunda son tendensiyalar üzərindən qiymətləndiriləcəkdir. Bank kreditlərinin əlçatanlığının qiymətləndirilməsinin aparılması məqsədilə banklar tərəfindən özəl sektora verilən daxili kreditlərin həcminə, bank xidmətlərinin populyarlığının ölçülməsi məqsədilə kommersiya banklarının filiallarının və hər 100 000 (yüz min) nəfərə düşən bankomatların və ya ATM-lərin sayına və ümumilikdə, ölkədə maliyyə dayanıqlılığının və yerli bankların sağlamlığının qiymətləndirilməsi məqsədilə onların xalis xarici aktivlərinin həcminə dair tendensiyalar təhlil olunacaqdır.

Yerli banklar tərəfindən fiziki şəxslər və ya sahibkarlara verilən kreditlərin həcmində son 10 ildə qlobal iqtisadiyyatda və onun təsiri nəticəsində yerli iqtisadiyyatda baş verən hadisələrə görə dalğalanmalar müşahidə olunur. Belə ki, 2015-ci ildə milli valyutanın devalvasiyası ölkədə kreditləşmənin artan tempini alt-üst etdi. Bunun nəticəsində, həmin dövrün tələblərinə uyğun olaraq həyata keçirilən sərtləşdirici pul siyasəti bankların kredit imkanlarını məhdudlaşdırdı. Buna baxmayaraq, xüsusilə postpandemiya dövründə iqtisadiyyatın canlandırılması yönündə tədbirlər çərçivəsində pul-kredit siyasətində müəyyən

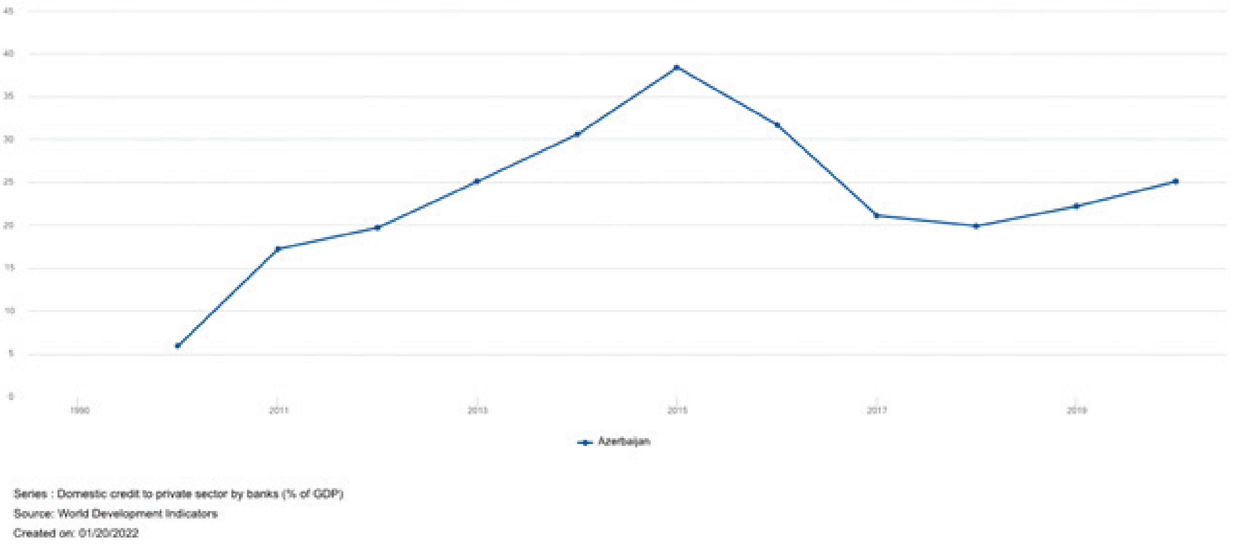

Qrafik 1. Azərbaycanda banklar tərəfindən özəl sektora verilən daxili kreditlərin həcmi (ÜDM-in faiz nisbəti kimi)

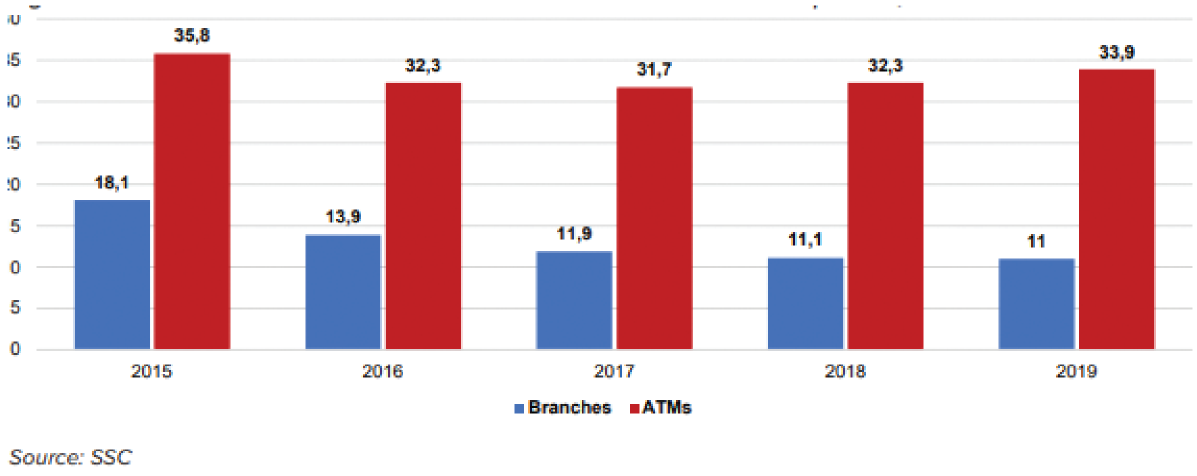

Qrafik 2. Kommersiya banklarının filiallarının və hər 100 000 (yüz min) nəfərə bankomatların sayı

yumşalmalar bankların kredit imkanlarını artırdı, fiziki şəxsləri və sahibkarları isə nəticə etibarilə borc götürməyə təşviq edərək, iqtisadiyyata qoyulan investisiyaların artmasına təkan verdi. Bu da, öz növbəsində, daha çox insanın iqtisadi fəaliyyətə cəlb olunmasını təmin edərək və məşğulluq imkanlarını genişləndirərək ölkədə iqtisadi artıma təkan verdi. Dünya Bankının məlumatlarına əsasən aşağıda göstərilmiş 1 saylı qrafikdən göründüyü kimi, 2020-ci ildə ölkədə banklar tərəfindən özəl sektora verilən kreditlərin həcmi ÜDM-in 25 faizini təşkil etmişdir (4).

Ölkə əhalisinin bank xidmətlərindən istifadəsinin tendensiyalarını başa düşməkdə bizə yardımçı ola biləcək digər indikator isə aşağıda verilmiş, kommersiya banklarının filialların və hər 100 000 nəfərə düşən bankomatların sayıdır (10, s.95). Qeyd etmək lazımdır ki, bu indikator BMT-nin İqtisadi və Sosial Şurasının himayəsi

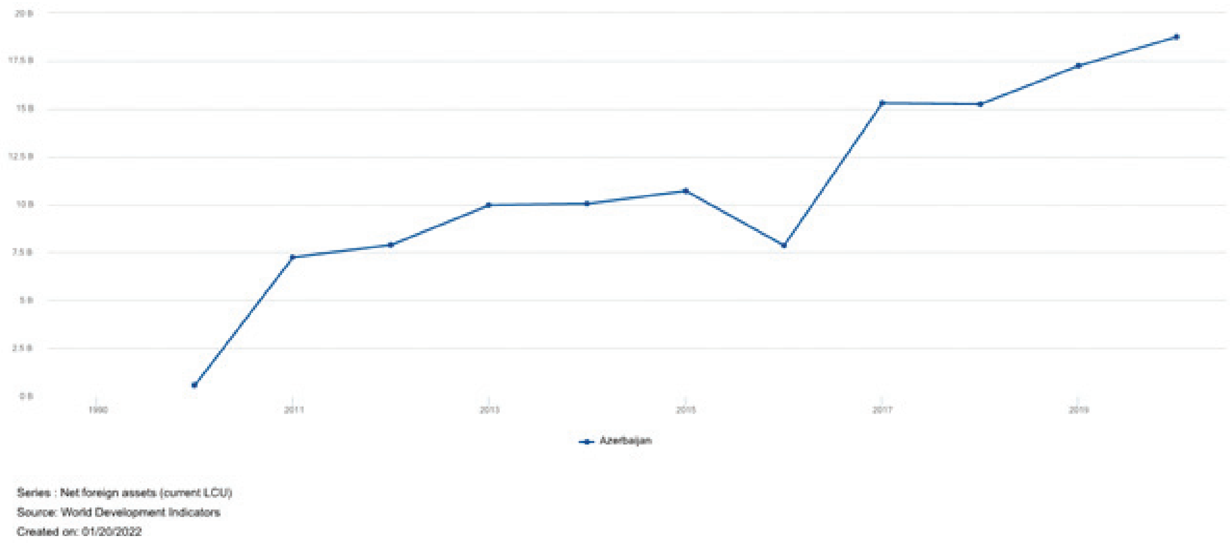

Qrafik 3. Azərbaycanın xalis xarici aktivləri

ilə keçirilən Yüksək Səviyyəli Siyasi Foruma DİM-lərin icrası istiqamətində Azərbaycanda görülmüş işlər barədə DİMƏŞ tərəfindən təqdim olunmuş üçüncü Könüllü Milli Hesabatda da öz əksini tapmışdır.

2 saylı qrafikdən göründüyü kimi, həm əhalinin hər 100 000 nəfərinə düşən kommersiya banklarının filiallarının sayında, həm də bankomatların sayında azalma tendensiyası müşahidə olunur. Azalmanın əsas səbəbi 2015-2019-cu illərdə bir sıra bankların maliyyə çətinlikləri səbəbindən bağlanmasıdır. Mütləq rəqəmlərə baxsaq, 2015-ci ildə ölkə üzrə bankomatların sayı 2 694 (Bakı şəhərində 1 502, regionlarda 1 192), 2019-cu ilin sonuna isə 2 647 (Bakıda 1 421, regionlarda 1 226) olmuşdur. 2015-ci ildə bir bankomata düşən fiziki şəxslərin sayı 36 000 nəfər, 2019-cu ildə isə 38 000 nəfər olmuşdur. 2019-cu ilin məlumatlarına əsasən ölkədə 30 banka məxsus 509 bank filialı (iki dövlət, 28 özəl sektor) fəaliyyət göstərib (10, s.95).

Ölkənin bank-maliyyə sisteminin sağlamlıq səviyyəsi barədə isə təsəvvürün formalaşdırılmasında ölkənin xalis xarici aktivlərinin (XXA) həcmi kömək ola bilər. Dünya Bankına əsasən, XXA monetar orqanların sahib olduğu xarici aktivlərin və depozit pulların cəmindən onların xarici öhdəliklərin çıxılması nəticəsində əldə olunur (6). Aşağıda verilmiş 3 saylı qrafikdən göründüyü kimi, Azərbaycanın xalis xarici aktivlərininn həcmində 2015-ci ildəki manatın devalvasiyasından sonra davamlı artım müşahidə olunur. Ölkənin XXA mövqeyi onun dünyanın qalan hissəsinə xalis kreditor və ya borclu olduğunu göstərir. Azərbaycanın XXA mövqeyindəki davamlı artım onun xarici borcalanlar üçün xalis kreditor olduğunu göstərir. Daha aydın desək, Azərbaycanın xaricdəki aktivlərinin dəyəri xaricilərə məxsus daxili aktivlərin dəyərini üstələyir. Dünya Bankının 2020-ci il üzrə məlumatlarına əsasən, 2020-ci ildə Azərbaycanda XXA 18 milyard 761 milyon ABŞ dolları təşkil etmişdir

Nəticə

Azərbaycanın inkişaf gündəliyində maliyyə sektorunun inkişafı mühüm yer tutur. 2015-ci ildə milli valyutanın devalvasiyasının maliyyə sektorunun inkişafını dayandırmasına, bir sıra bankların bağlanılmasına, maliyyə sisteminin durğunluğuna səbəb olmasına baxmayaraq, ölkənin maliyyə sektorunun fəaliyyəti düzgün tənzimləmə və ardıcıl siyasət nəticəsində qısa bir zamanda bərpa olunmuş və inkişaf tempinə dönmüşdür. Bu inkişaf tendensiyası koronavirus pandemiyasının çətinlikləri qarşısında davam gətirmiş və öz çevikliyini və elastikliyini sübut etmişdir. Bundan sonrakı dövrdə ölkədə maliyyə sektorunun davamlı və inklüziv inkişafının təmin edilməsi məqsədilə əhalinin maliyyə savadlılığının artırılması, kölgə iqtisadiyyatına dair mübarizədə tədbirlərin genişləndirilməsi, bankların və digər kredit təşkilatlarının əhaliyə innovativ məhsul və xidmətlər təklif etməsi üçün münasib ekosistem yaradılması yönündə tədbirlər gücləndirilməlidir.

Ədəbiyyat:

1. Access to financial services as a driver for the post-2015 development agenda. United Nations Conference on Trade and Development, 2015, https://unctad.org/system/files/official-document/presspb2015d7_en.pdf
2. Alakbarov U., Lawrence J. Innovations in sustainable development planning and management: lessons from the Republic of Azerbaijan // Proceedings of the "Man and Biosphere" (MaB, UNESCO) Azerbaijan National Committee, National Commission of the Republic of Azerbaijan for UNESCO, 2015, v.10, pp. 5-21
3. Azərbaycan Respublikasının Dayanıqlı İnkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurasının yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1066 nömrəli Fərmanı, 6 oktyabr 2016-cı il, https://president.az/az/articles/view/21314
4. Domestic credit to private sector by banks in Azerbaijan (% of GDP). The World Bank data. https://data.worldbank.org/indicator/FD.AST.PRVT.GD.ZS?end=2020&locations=AZ&start=2011
5. Financial Inclusion: Europe and Central Asia Economic Update. World Bank Group, 2019, https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/31501
6. Net foreign assets (current LCU) of Azerbaijan. The World Bank data. https://data.worldbank.org/indicator/FM.AST.NFRG.CN?end=2020&locations=AZ&start=2011
7. Order of the President of the Republic of Azerbaijan on approval of "Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development", 02 February 2021, https://president.az/en/articles/view/50474
8. Policy coherence for Sustainable Development. Concept Note. The Organization for Economic Co-operation and Development. Paris, 2015
9. Statement by the Office of the UN Resident Coordinator in Azerbaijan in support of the establishment of the National Coordination Council on Sustainable Development, Official website of the United Nations in Azerbaijan - http://unazerbaijan.org/en/statement-by-the-office-of-the-un-resident-coordinator-in-azerbaijan-in-support-of-the-establishment-of-the-national-coordination-council-on-sustainable-development/
10. Third Voluntary National Review of the Republic of Azerbaijan for High-Level Political Forum on Sustainable Development. National Coordination Council for Sustainable Development of the Republic of Azerbaijan. Baku, 2021, https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/279452021_VNR_Report_Azerbaijan.pdf
11. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations General Assembly. New York, 2015, https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf
12. Voluntary National Review of the Republic of Azerbaijan for High-Level Political Forum on Sustainable Development. National Coordination Council for Sustainable Development of the Republic of Azerbaijan. Baku, 2017

Açar sözlər: *davamlı inkişaf, DİM, maliyyə sektoru, banklar, maliyyə xidmətləri, maliyyəyə çıxış*

Mazahir Efendiyev
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan
Ph.D. Candidate
The Member of the Parliament of the Republic of Azerbaijan

THE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL SECTOR AS A MEANS TO ENSURE SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN AZERBAIJAN

ABSTRACT

The article analysis the central role of the development of the financial sector and accessibility of financial services for stimulating the economy and, thus, sustainable development of the countries with a particular focus on the efforts and experience of the Azerbaijani government in revitalizing the financial sector. The author briefly overviews the accessibility of financial services in global policy documents, such as the post-2015 Sustainable Development Agenda, which includes seventeen Sustainable Development Goals (SDGs), and analysis the major impediments to accessing and using financial services. The focus is placed on the Azerbaijani government's experience in ensuring financial inclusion in the country. The financial system's health is assessed by examining such financial indicators of the country as the size of domestic credit given by banks to the private sector, the number of commercial bank branches, the number of ATMs per 100 000 adults and net foreign assets of the country. The author concludes with a set of recommendations to address some of the challenges in promoting financial inclusion in Azerbaijan.

Keywords: *sustainable development, SDGs, financial sector, banks, financial services, access to finance*

Мезаир Эфендиев
Диссертант Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
Депутат Парламента Азербайджанской Республики

РАЗВИТИЕ ФИНАНСОВОГО СЕКТОРА КАК СРЕДСТВО ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется центральная роль развития финансового сектора и доступности финансовых услуг для стимулирования экономического и, следовательно, устойчивого развития стран, акцентируются внимание на усилиях и опыте Азербайджанского правительства по улучшению финансового сектора в стране. После краткого обзора значимой роли доступности финансовых услуг в документах глобальной политики, в частности таких, как Повестка дня в области устойчивого развития на период после 2015 года, которая включает семнадцать Целей Устойчивого Развития (ЦУР), и анализа основных препятствий в доступности и использовании финансовых услуг, подробно анализируются опыт правительства Азербайджана в сфере обеспечения финансовой инклюзивности в стране. Состояние финансовой системы в Азербайджане оценивается путем изучения таких финансовых индикаторов страны, как размер внутренних кредитов, предоставляемых банками частному сектору, количеством филиалов коммерческих банков и количеством банкоматов на 100 000 людей, размер чистых иностранных активов страны. Анализ завершается набором рекомендаций по решению ряда проблем, связанных с обеспечением финансовой инклюзивности в Азербайджане.

Ключевые слова: *устойчивое развитие, ЦУР, финансовый сектор, банки, финансовые услуги, доступ к финансированию*

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ
PUBLIC ADMINISTRATION

UOT 32:316.37; 242.7

НИГЯР АЛЕКПЕРОВА
Заведующая кафедрой политологии и политического управления
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
доктор философских наук, профессор
e-mail: nigaralakbar@mail.ru

ЭКСТРАОРДИНАРНАЯ ЛИЧНОСТЬ В БОЛЬШОЙ ПОЛИТИКЕ

«Величайшая заслуга человека заключается в том, чтобы как можно более подчинить себе обстоятельства и как можно менее подчиниться им. Наш мир лежит перед зодчим, который лишь в том случае достоин этого имени, если из случайно нагроможденных природой глыб с большой бережностью, целесообразностью и уверенностью воссоздает рожденный в его мозгу прообраз. Вне нас, осмелюсь сказать, и в нас самих – лишь стихия, но в глубинах нашей души заложена творческая сила, способная создавать то, что быть должно, и не дающая нам ни сна, ни покоя, пока оно так или иначе не будет воплощено нами»

Иоганн Вольфганг Гете

Личность, предопределяющая деятельность

Безусловно, зодчим, о котором говорит великий писатель, поэт и мыслитель XVIII века, может быть лишь экстраординарная личность, способная воплотить этот прообраз. Тем более если речь идет о личности в большой политике. Особенно в наше время, отличающееся все возрастающей турбулентностью, обилием внешне- и внутриполитических торнадо и штормов, экологических, антропогенных и техногенных вызовов и катастроф, отсутствием в военно-политической сфере долговременных связей и взаимозависимостей, наличием переломных для стран, регионов и всего мира событий, процессов и явлений, наиболее остро встает вопрос о личности того, кто берет в свои руки руль государственного управления. Потому что от глубины осознания специфики, закономерностей, причин и последствий социально-политических трансформаций, тек- тонических сдвигов, разломов и перемещений, происходящих на уровне глобальной архитектуры и миропорядка, а также от степени компетентности, таланта, решительности характера этой личности, верности избранным принципам, способности генерировать супеидеи, выдвигать широкомасштабные проекты и добиваться их осуществления зависят судьбы народов, наций и в целом человечества. Иначе говоря, в нынешних условиях одновременного усиления глобализационных процессов и упрочения цивилизационной идентичности, связанной с ростом локальных культур, значимость личности главы государства обретает архиважные черты.

Азербайджану в этом смысле очень повезло. Беззаветно преданный своей Отчизне и своему народу Президент Ильхам

Алиев является именно такой личностью. Экстраординарность личности Президента проявляется во всех его деяниях, но прежде всего в умении ставить и достигать высочайших целей, преодолевая все барьеры, препятствия, любые трудности и сложившиеся обстоятельства, неизменно одерживать победу. Президент обязательно завершает каждое начатое дело. Никогда не отступая, он всегда идет только вперед. Уверенно и спокойно. Всю жизнь!

Личность Ильхама Алиева более всего характеризуют две доминантные особенности. Во-первых, он, без сомнения, политический мыслитель, обладающий прозорливым видением кратко-, средне- и долгосрочных перспектив внутристранового, регионального, континентального и шире - глобального развития, свободно ориентирующийся в интеграционно-конфронтационном полицентризме планетарной структуры, более того, великолепно разбирающийся в глубинных измерениях политики и дипломатии современного нестабильного, кризисного мира, находящегося в точке бифуркации.

Во-вторых, он, безусловно, прагматичный политический деятель, способный мгновенно разобраться в сложившейся реальной обстановке и во всех сложнейших ситуациях, не ограничиваясь решением текущих, сиюминутных проблем, предельно точно определять константные духовные и политические ориентиры.

Собранный, динамичный и целеустремленный, Президент как профессиональный политик хай-класса постоянно концентрируется на поисках и точном нахождении конкретных решений даже казавшихся абсолютно нерешаемыми задач, проявляя при это поразительные деловые, управленческие, интеллектуальные и творческие качества. Несколько перефразируя известного чешского писателя, драматурга и бывшего президента Вацлава Гавела, можно сказать, что наш Президент всегда «на стороне правды против лжи, на стороне разума против бессмыслицы, на стороне справедливости против несправедливости, на стороне порядка против беспорядка, а самое главное, на стороне своего народа и национальных интересов своей страны. Исходя из этих неизменных принципов, выстраивается вся его деятельность. Конечно, по мере получения и осмысления новой информации, накопления опыта происходят определенные изменения, но эти основные параметры и алгоритмы остаются стабильными постоянно.

Формированию этой незаурядной личности, существенно повлиявшей на ход истории, способствовали и врожденные качества, и блестящее образование, и духовно-нравственная среда, в которой он рос. Ильхам Алиев пришел в публичную политику, накопив богатый опыт и пройдя уникальную школу своего великого отца, унаследовав чувство общественного долга и семейную традицию служения государству и народу. Он постепенно и поступено, шаг за шагом всесторонне готовился к решению общенациональных проблем, оттачивая до совершенства мастерство государственного управленца и политика.

Яркость и неповторимость личности Президента Ильхама Алиева проявляются во множестве разнообразных способностей и талантов, которыми его щедро одарила природа. Это и феноменальная способность чутко улавливать запросы времени, настроения и ожидания общества и соответственно им действовать. Это и сильная, непреклонная воля, поразительная концептуальность мышления, гибкий ум и широчайшая эрудиция. Это и незаурядное ораторское мастерство, которое отличает богатство языка, отсутствие лживых формул, убогих словесных клише, помпезности, вычурности и выспренности, абстрактной размытости, которыми грешат многие политики. Сила речей Президента не во внешнем блеске и словесной эквилибристике, а в искренности, логике, убедительности аргументаций, ясности и простоте изложения, свободном владении обширной информацией по тематике выступления и исключительно точной

формулировке мыслей. Его всегда с интересом и очень внимательно слушают еще и потому, что знают: Президент никогда не говорит просто так, он несет абсолютную, полную ответственность за сказанное и всегда претворяет в жизнь свои обещания – на все сто процентов! Не осталось, пожалуй, ни одного невыполненного обещания за 18 лет интенсивной президентской деятельности.

Вместе с тем особенность личности Президента проявляется не только в природной одаренности, накопленном научно-теоретическом арсенале и богатейших практических навыках во всех сферах государственного менеджеризма, но еще более в том, как он выполняет уготовленные ему судьбой миссии: вначале преподавателя и ученого, затем парламентария, вице-президента, далее первого вице-президента SOCAR, заместителя, далее первого заместителя председателя и председателя правящей партии «Ени Азербайджан», президента Национального олимпийского комитета, премьер-министра и наконец Президента Азербайджанской Республики.

Реформы – это наш выбор

На каждой из этих ступеней Ильхам Алиев работает с истинным профессионализмом и полной самоотдачей, беспрерывно и неустанно трудится во благо Родины. При характеристике стиля и специфики политико-управленческой деятельности Президента необходимо в первую очередь подчеркнуть органическое единство приоритетов, которые структурируют эту деятельность, придавая ей новые смыслы и значения и выстраивая новые форматы взаимодействия власти и общества. В числе наиболее важных приоритетов следует назвать преемственность, реформирование, справедливое решение карабахской проблемы, включающее обеспечение территориальной целостности и неприкосновенности государственных границ, а также безопасность, устойчивое и инклюзивное развитие страны.

Президент пришел в большую политику на волне преемственности как достойный продолжатель воплощения в жизнь идеологии азербайджанства и линии государственного строительства общенационального лидера Гейдара Алиева. Благодаря ему была сохранена преемственность как внутри, так и внешнеполитического курса, приверженность идее государственной независимости, национальной идентичности и интеграции в мировое сообщество. Сломать то, что наработано, сделать по-другому, осуществлять крутые перемены во всех областях жизни, ухудшая материальное и моральное состояние людей, – это не главный лозунг Президента, сумевшего удержать в 2003-2008 годах государственный корабль от слишком резкой качки. Поэтому он воспринимается всеми азербайджанцами как гарант внутреннего мира и внешнеполитической устойчивости. Однако преемственность не исключает, а наоборот, предполагает обновление.

Ключевой вектор государственного строительства нацеливается Президентом на продолжение и ускорение динамичного роста национальной экономики в целях достижения благосостояния общества, регионального лидерства, дальнейшей интеграции в транснациональные транспортно-энергетические и логистические проекты расширения эффективного участия в мировых политических процессах. В этих целях и в полном соответствии с запросами нового времени Президент, не довольствуясь косметическими мерами, с блеском начал осуществление постепенных системных реформ. Согласно Президенту, «реформы – это наш выбор», что означает глубокое основательное реформирование, не ломая, а изнутри изменяя, качественно обновляя и улучшая работу государственных структур и системы государственного управления для обеспечения динамичного развития экономики. Укрепление потенциала вследствие реформ сформировало мощную платформу экономической независимости страны и дало возможность

Азербайджану уже к 2010 году проводить полностью независимую экономическую политику, вкладывать огромные инвестиции в развитие инфраструктуры. Прово-димые под руководством Президента Ильхама Алиева системные реформы оказались столь широкоохватны и эффективны, что позволили Азербайджану выйти в первые ряды в мире с точки зрения экономического потенциала и экономической стабильности. Более того, как говорит сам Президент: «Если бы не была достигнута экономическая независимость, ни о какой политической независимости не могло быть и речи».

К ряду основных инновационных трендов, проводимых в жизнь системных реформ относятся социальные, структурные (институциональные), кадровые и управленческие реформы (внедрение электронного администрирования, переход к управлению, нацеленному на результат, реформирование системы контроля и взаимосвязи госструктур управленческого профиля и внедрения формализированной оценки их деятельности).

Реформирование благоприятно сказалось на всех областях жизнедеятельности общества и государства. Здесь следует отметить усиление новой фазы диверсификации экономики страны с активной индустриализацией и ускоренным развитием ненефтяного сектора, продолжение построения информационного общества, формирование электронного правительства, электронного участия, электронных госуслуг и электронной экономики, создание smart-городов и деревень, реализацию кластерных инициатив в сфере транспорта, энергетики, нефтехимии, информативно-коммуникативных и нанотехнологий, упрочение вовлеченности граждан в пространство взаимоотношений с ИКТ, проведение работ по осуществлению проекта «Виртуальная зона», в рамках которого вся страна превратится в подобие «макротехнопарка». В результате реформирования создан единый электронный правительственный портал, работающий по принципу «единое окно», запущена компьютерная версия системы электронной подписи, создан Государственный фонд развития ИКТ, Парк высоких технологий, Центр информационной безопасности и Государственное агентство по информационной безопасности.

Все вышеперечисленное способствует инновационной, креативной модернизации страны, необходимой для решения амбициозной задачи – выхода сильного конкурентоспособного Азербайджана на уровень самых развитых стран. Президентом к числу основных драйверов развития, способствующих упрочению конкурентоспособности Азербайджана и превращающих его в центр мультимодального коридора, включены также региональные и трансрегиональные энергетические и транспортные проекты, в частности, соединяющий Европу и Азию транспортный коридор Баку–Тбилиси– Карс, сданный в эксплуатацию 30 октября 2017 года, Свободная экономическая зона вместе с территорией Бакинского международного морского торгового порта в поселке Алят, который наряду с ведущей ролью в логистической евроазиатской цепочке становится также весьма значимым инструментом позиционирования национального бренда Made in Azerbaijan (по определению всемирно известного ученого и политтехнолога С.Анхольта, национальный бренд выступает в качестве «посла нации»), транспортный коридор Север–Юг, благодаря которому наша страна функционирует в качестве исключительно важного центра дорожно-логистического пересечения в самом сердце Евразии, а также целая сеть уже отстроенных международных аэропортов, свидетельствующих о формировании воздушного транзитного хаба.

Гарант энергетической безопасности

Среди энергетических проектов особой значимости отметим «Южный газовый коридор», включающий сегменты «Шах-

дениз-2», расширение CQBK, TANAP и TAP, который как минимум еще 100 лет будет обладать высоким статусом обеспечения энергетической безопасности Европы. В своем выступлении 11 ноября 2021 года на VIII глобальном Бакинском форуме Президент Ильхам Алиев еще раз подтвердил исключительную значимость проекта «Южный газовый коридор», заключительный сегмент которого – Трансадриатический газопровод (TAP) был сдан в эксплуатацию 31 декабря 2020 года, что дает возможность экспортировать с 1 января 2021 года по настоящее время 14 миллиардов кубометров природного газа, половина объема которого была использована потребителями Европейского Союза. Президент заявил: «Азербайджан как ответственная страна, производитель и экспортер в будущем будет играть очень важную роль в вопросах энергетической безопасности».

Весьма оптимистичны перспективы еще одного проекта, связанного с совместной разведкой, разработкой и освоением углеводородных ресурсов шельфового нефтегазоконденсатного месторождения «Кяпяз», расположенного на морской границе Азербайджана и Туркменистана. Соответствующий Меморандум, подписанный 21 января 2021 года, даст возможность осуществления поставок центральноазиатского газа на средиземноморские рынки. Ожидаемая экономическая отдача и жизнеспособность данного проекта колоссальны, поскольку, по предварительным прогнозам, запасы этого ранее спорного месторождения могут доходить до 200 млн тонн нефти и 100 млрд кубометров газа.

Усиливаются перспективы развития энергетического сотрудничества нашей страны с Китаем, способствующего активному участию Азербайджана в мегапроекте «Один пояс – один путь». В целом реализация региональных и трансрегиональных, транспортных и энергетических проектов является мощным фактором усиления геоэкономической, геополитической и геостратегической значимости нашей страны, превращения ее в крупнейший международный логистический центр и упрочения репутации и привлекательного имиджа государства.

Под руководством Президента Ильхама Алиева разрабатывается вопрос функционирования Азербайджана в качестве благоприятного транзитного информационного пространства, в рамках развития космических исследований проводится в жизнь собственная спутниковая программа с выведением на орбиту азербайджанских спутников земли. Можно утверждать, что произведен знаменательный прорыв в оборонной промышленности, в том числе в качественно новой сфере – авиационном производстве налажено серийное производство дистанционно управляемых беспилотных летательных аппаратов и систем их наземного управления. Успешно реализован ряд государственных программ, в том числе документ стратегической направленности – Концепция развития «Азербайджан-2020: взгляд в будущее», конечная цель которой - достижение устойчивого экономического роста и высокого социального благосостояния, эффективного государственного управления и верховенства закона, всех прав и свобод человека, активного статуса гражданского общества и общественной жизни страны. В течение периода, охватываемого Концепцией, осуществлены комплексные меры в политической, социально-экономической и гуманитарной сферах, предусмотренные данным документом.

Цель – устойчивое и инклюзивное развитие

За последние 18 лет Азербайджан результативно прошел путь ускоренного инновативного и устойчивого развития, учитывающего интересы нынешних и будущих поколений и создающего реальные возможности для формирования инклюзивного общества. Впечатляющие количественные и качественные изменения в социальной, экономической, экологической и культурно-

гуманитарной сферах, признанные многими авторитетными международными орга-низациями, во многом являются результатом модернизации и оптимизации государственного управления за счет технологических ноу-хау, разработанных и успешно примененных Президентом Ильхамом Алиевым. Согласно статистическим данным таких международных организаций, как Всемирный банк, Давосский Всемирный экономический форум, Азербайджан на протяжении последних лет по ряду различных объективных показателей находится на уровне самых развитых стран, являющихся членами «большой семерки» (G7) и «большой двадцатки» (G20) и выходящих в Европейский Союз и Организацию экономического сотрудничества и развития. Так, по коэффициенту эффективности использования энергии как показателю оптимальности одновременно ресурс-менеджмента и менеджмента развития в целом Азербайджан лидирует среди стран-производителей и экспортеров нефти и газа и разделяет эту позицию с Норвегией, опережая Канаду, США, Францию и Японию.

Радует факт признания Азербайджана лидером в области эффективного планирования и управления процессами устойчивого инклюзивного развития, что также явилось следствием создания и использования Президентом Ильхамом Алиевым новых – синергетических, комплементарных и компенсационных технологий государственного управления.

Наряду с этим Азербайджан считается мировым лидером в сфере социальной политики и повышения благосостояния людей, что опять-таки стало возможным вследствие реализации инновационных управленческих технологий и соответственной модернизации всей системы госуправления и госслужбы. Согласно данным Давосского Всемирного экономического форума за 2018-2020 годы, Азербайджанская Республика в общемировом масштабе поднялась до уровня страны-лидера, наиболее эффективно использующего экономические возможности для социального благополучия населения.

Умение идти в ногу со временем, зачастую даже опережая его, подтверждает также Распоряжение Президента Ильхама Алиева от 2 февраля 2021 года, в соответствии с которым построение устойчиво развивающегося инклюзивного общества принято в качестве приоритета до 2030 года. Значимость и своевременность данного выбора становятся совершенно очевидными, если учесть, что индекс инклюзивного развития на сегодняшний день и в перспективе на обозримое будущее является наиболее совершенным индикатором, впервые подсчитанным в глобальном масштабе в 2018 году, а само инклюзивное развитие – наиболее информативным показателем уровня экономического и социального благосостояния.

В соответствии с данными Всемирного банка (2008) и Давосского Всемирного экономического форума (2018) Азербайджанская Республика является не только региональным, но и глобальным лидером в области планирования и управления устойчивым инклюзивным развитием. При этом необходимо принять во внимание, что, как правило, рейтинги стран в области экономики и инклюзивного развития одинаковы или очень близки. Только лишь Азербайджан – единственная страна мира, у которой рейтинг инклюзивного развития на 57 пунктов выше его экономических возможностей, что доказывает оптимальность государственного управления и соответствие его параметров модернизационным требованиям.

Грани внешней политики

Огромные достижения во внутреннем развитии, ставшие результатом созидательных усилий последних 18 лет, все заметнее проецируются на внешнюю политику. Географическое и геополитическое положение Азербайджана, его мощный природно-ресурсный, экономический, финансовый и военный потенциал, а также диплома-

тический талант Президента Ильхама Алиева, искусство создания достойного образа, положительного имиджа страны в глазах внешнего мира, умение расположить к себе партнеров и настроить их на доверие - в чем ему, пожалуй, нет равных среди политических лидеров современности - сказались на специфике международных отношений и международного сотрудничества. Азербайджан сегодня выступает в качестве полноценного динамичного субъекта глобальной политики. Свидетельством признания возросшей ответственности нашей страны в международных делах стало, как отмечалось выше, укрепление ее роли в обеспечении энергетической безопасности Европы, в глобальной экономике, региональных и трансрегиональных логических, транспортных, а также экстерриториальных интернет-коммуникациях.

Совершенно очевидно, что Азербайджан и его лидер снискали большой международный авторитет. Членство в Совете Безопасности ООН, в Организации исламского сотрудничества, председательство в Движении неприсоединения, которое, как известно, по просьбе данной организации продлено до 2023 года, вручение «Высшего ордена» Тюркского мира 12 ноября текущего года на Саммите глав государств Организации тюркоязычных государств - подтверждение искреннего признания, глубочайшего уважения как Президента, так и страны, которую он представляет на международном уровне.

Говоря об успехах во внешнеполитической деятельности Президента Ильхама Алиева, следует отметить также его своевременные и очень важные инициативы, вносящие значительный вклад в обсуждение глобальных вопросов. В частности, по инициативе Ильхама Алиева как действующего председателя Совета сотрудничества тюркоязычных государств и Движения неприсоединения в апреле и мае прошлого года были проведены специальные саммиты обеих организаций, посвященные COVID-19.

На Саммите Движения неприсоединения Президент Азербайджана выступил с инициативой проведения специальной сессии Генеральной Ассамблеи ООН, посвященной COVID-19, которая была поддержана абсолютным большинством международного сообщества, а специальная сессия состоялась 3 и 4 декабря прошлого года. Одновременно Президент Ильхам Алиев выдвинул в Совете ООН по правам человека инициативу равного и универсального доступа к вакцинам и их справедливого распределения. Азербайджан явился в лице Президента одной из стран, которые говорят о «вакцинном национализме» и несправедливом распространении вакцин. Кроме того, по инициативе Президента Азербайджана создана база данных, связанная с лечением COVID-19 и Всемирная организация здравоохранения пользуется ею в странах – членах Движения неприсоединения, что в свою очередь помогает ВОЗ правильно планировать и прогнозировать свою поддержку.

Президентом Ильхамом Алиевым предприняты и другие шаги в глобальном масштабе. Все они наглядно демонстрируют еще одну грань активной внешнеполитической деятельности, свидетельствуя о высоких личностных качествах и весомой позиции в мире.

Бесспорный лидер региона

Убедительная Победа в Великой Отечественной войне 2020 года еще более утвердила авторитетную позицию как Азербайджана, так и его Президента в политической архитектуре мира.

Вопрос справедливого решения карабахской проблемы – восстановление территориальной целостности страны, освобождение исконно азербайджанских земель от армянской оккупации, возвращение беженцев и вынужденных переселенцев в родные места – всегда находился в центре внимания главы государства, являясь для него наиважнейшим приоритетом. После

долгих лет безуспешных по вине армянской стороны переговоров, бесконечного затягивания при содействии внешних сил решения вопроса в соответствии с нормами международного права, сильного давления на Президента Ильхама Алиева с попыткой заставить его отказаться от непоколебимой позиции, заключающейся в том, что «Азербайджан никогда не позволит создать на своих исторических, исконных территориях второе армянское государство, никогда не смирится с половинчатым мирным договором и обязательно восстановит свою территориальную целостность», Азербайджан в ответ на очередную провокацию вражеской стороны начал контрнаступательную военную операцию «Железный кулак» по освобождению священной для нас земли от армянских фашистов. В результате молниеносной 44-дневной Отечественной войны наша доблестная армия, нанеся противнику сокрушительный удар, разгромив в пух и прах недееспособную и морально разложившуюся армию Армении, одержала блистательную Победу, вынудив врага подписать акт о капитуляции. Одержанная под руководством победоносного Верховного Главнокомандующего Ильхама Алиева убедительная Победа открыла Азербайджану новые широкие горизонты и грандиозные перспективы для фундаментального социально-экономического развития как освобожденных территорий, так и страны в целом.

Азербайджан еще более утвердился в роли бесспорного лидера на Южном Кавказе, превратился в мощнейшую самостоятельную фигуру в глобальной политической игре, в очень сильное государство, без активного участия которого невозможно принятие многих весьма существенных международных решений, причем не только в Каспийско-Черноморском регионе, но и в гораздо более широком ареале. Независимо и прагматично встраиваясь в глобальные процессы, сильный Азербайджан все более укрепляется в качестве связующего звена между Востоком и Западом, Севером и Югом. Создаваемый Зангезурский коридор должен играть исключительно важную роль в объединении всего тюркского мира, потому что планируемые транспортные, коммуникационные, инфраструктурные, логистические проекты, связанные с данным коридором, будут выполнять именно эту функцию.

Восточно-Зангезурский коридор – весьма перспективный грандиозный проект использования новой поствоенной реальности для построения и осуществления сценариев развития взаимовыгодных и успешных политико-экономических процессов будущего на Южном Кавказе. Президент Ильхам Алиев не просто конструирует и прогнозирует прообраз будущего в данном регионе, но и инкорпорирует в содержание данного проекта реальные механизмы и структуры, необходимые для претворения в жизнь поставленных целей и задач, т.е. прорабатывает подробный алгоритм политико-экономических действий и мероприятий, особенности интересов участвующих сторон, ресурсную базу, а также критерии оценки эффективности проекта. За этапом конструирования последует этап реализации проекта Зангезурского коридора, когда он начнет приносить ощутимую выгоду странам, для которых он задумывался.

Выгода эта будет проявляться в невероятном экономическом рывке, а следовательно в достижении высоких стандартов и качества жизни, в создании материальных благ, способных усилить общественные взаимодействия на всех уровнях, т.е. осуществлении в рамках материальной системы ценностных координат. При этом инновационная составляющая этого проекта направлена на достижение и упрочение мира и безопасности на Южном Кавказе, что приведет к качественному улучшению обстановки и существенным трансформациям в позитивном ключе общественно-политической действительности.

Результаты целенаправленной, плодотворной и многогранной деятельности

Президента Ильхама Алиева настолько весомы и значимы, что просто ошеломляют. Трудно даже представить себе, как можно продумать и осуществить такую колоссальную работу. И уж, конечно, не только проанализировать, но даже просто перечислить все достижения и выдающиеся успехи этой экстраординарной личности, большого политика, талантливого дипломата и великого государственного деятеля в рамках одной статьи невозможно. На это понадобятся годы и многотомные исследования. Поэтому, ограничиваясь высказанным, лишь добавим, что сегодня для Президента, с одной стороны, время подведения определенных фундаментальных итогов, с другой – время планирования будущих грандиозных свершений. В целом это время можно обозначить как весеннюю пору зрелости и мудрости, нацеленности на генерирование и претворение в жизнь бесчисленных новаций, креативных инициатив, амбициозных идей и широкомасштабных проектов во благо и процветание родного Азербайджана.

Литература:

1. Akimova Elnarə. Azərbaycanın gücü – İlham Əliyev // İki Sahil. – 2021, 23 dekabr.
2. Bəxtiyar Sadıqov. Xilaskar İlham Əliyev.Bakı: Hədəf nəşrləri,2021
3. Ələkbərova Nigar. Azərbaycanın tarix və mədəniyyət abidələri XXI əsrin astanasında / Nigar Ələkbərova. Mədəniyyət və siyasət. – Bakı: "Azərbaycan" nəşriyyatı. – 2000. – s.55-65.
4. Ələkbərova Nigar. Siyasi imicmeykinq. – Bakı: Elm və təhsil. – 2019. – 248 s.
5. Hüseynova İradə. İlham Əliyev və zəfər tariximizin şanlı səhifələri. – Bakı: Füyuzat. – 2021.
6. Prezident İlham Əliyevin VIII Qlobal Bakı Forumunun açılış mərasimində çıxışı // Xalq qəzeti. – 2021. – 5 noyabr.
7. Алекперова Нигяр. Сильный лидер Сильного государства / Бакинский рабочий. – 2021. – 6 ноября.
8. Выступление Президента Азербайджана Ильхама Алиева на 76-й сессии Генассамблеи ООН // Бакинский рабочий. – 2021. – 25 сентября.
9. Гаджиев Айдын. Великая Победа, порождающая Великие Результаты // Бакинский рабочий. – 2021. – 11 ноября.
10. Эксклюзивное интервью Президента Азербайджана Ильхама Алиева журналу «Национальная оборона // Бакинский рабочий. – 2021. – 25 сентября.
11. Heydər Əliyev yolunun davamçısı // https://azerbaijan.az/related-information/152
12. https://president.az/

Ключевые слова: *экстраординарная личность, большая политика, креативная модернизация страны, приоритеты управленческой деятельности, реформы, энергетическая безопасность, устойчивое и инклюзивное развитие*

Nigar Ələkbərova
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının
Politologiya və siyasi idarəetmə kafedrasının müdiri,
fəlsəfə elmləri doktoru, professor

BÖYÜK SİYASƏTDƏ EKSTRAORDİNAR ŞƏXSİYYƏT

XÜLASƏ

Məqalədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin uğurlu, məqsədyönlü və çoxşaxəli fəaliyyətinin möhtəşəm nəticələri və böyük perspektivləri təhlil edilir. Bu görkəmli siyasətçinin ölkəmizin davamlı və inklüziv inkişafını, innovasiyalı kreativ modernləşməsini, məxsusi gücünü və rəqabətqabiliyyətliliyini şərtləndirən, dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələri səviyyəsinə yüksəlməsinə köməklik göstərən ekstraordinar şəxsiyyətinin səciyyəvi xüsusiyyətləri, idarəçilik fəaliyyətinin üslubu, spesifikası və prioritetləri hərtərəfli araşdırılır. Prezident İlham Əliyevin Azərbaycanın Cənubi Qafqazın şəksiz liderinə çevrilməsini mümkün edən daxili və xarici siyasətinin böyük nailiyyətləri çoxsaylı faktlarla sübuta yetirilir.

Açar sözlər: *ekstraordinar şəxsiyyət, böyük siyasət, ölkənin kreativ modernləşməsi, idarəçilik fəaliyyətinin prioritetləri, islahatlar, enerji təhlükəsizliyi, davamlı və inklüziv inkişaf*

Nigar Alakbarova
Head of the Department of Political Science and Political Management
The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan,
Doctor of Philosophical Science, Professor

THE EXTRAORDINARY PERSONALITY OF GRAND POLITICS

ABSTRACT

Great results and grandiose perspectives of the successful, purposeful, and multifaceted activity of the President of the Republic of Azerbaijan, Ilham Aliyev, are being analyzed in the article. Outstanding characteristics, style, specifics and priorities of his managerial activity, stipulating sustainable and inclusive development, creative modernization, power and competitiveness of our country, and supporting the achievement of the level of the most developed countries are comprehensively studied. The outstanding achievements of the President's internal and external policy, due to which Azerbaijan managed to turn into the undisputed leader of the South Caucasus, are shown based on numerous facts.

Keywords: *extraordinary personality, grand politics, creative modernization of the country, priorities of managerial activity, reforms, energetic security, sustainable and inclusive development*

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ
PUBLIC ADMINISTRATION

UOT 351

MURTƏZA HƏSƏNOV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının
"Dövlət qulluğu və kadr siyasəti" kafedrasının dosenti,
siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru
email: m_hasanoglu@yahoo.com.tr

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİNDƏ İNNOVASİYALAR

Giriş

Müasir dövrdə dövlətlərin idarəetmə sistemində modernləşmə, aparılan islahatlar yeni idarəetmə modellərinin – vətəndaş yönümlü, onu məmnun edən, şəffaflığın artırılması, "vətəndaş – dövlət qulluqçusu" münasibətlərinin səmərəli inkişafını ön plana çəkən idarəetmənin qurulması zəruriliyini üzə çıxarmışdır. Müasir dövrdə dövlət qulluğu dövlət idarəçiliyinin formalaşması və inkişafı, dövlətçilik ənənələrinin möhkəmlənməsi, dövlətin sosial-iqtisadi proqramlarının həyata keçirilməsi, mədəni, sosial-iqtisadi inkişafda və bütövlükdə ictimai həyatın müxtəlif sahələrinin tənzimlənməsində böyük əhəmiyyət kəsb edən fəaliyyət sahəsidir. Sosial-iqtisadi və siyasi islahatların getdiyi bir dövrdə dövlətin vəzifə və məqsədlərinin həyata keçirilməsi, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təminat səviyyəsinin, daxili və xarici təhlükəsizliyin təmin edilməsi əsas məsələlərə çevrilmişdir.

Dövlət idarəetməsi dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi prosesi, eləcə də bu tətbiqi təhlil edən və dövlət qulluqçularını dövlət qulluğunda fəaliyyət göstərməyə öyrədən, müxtəlif tədqiqat maraqlarına malik akademik intizamdır, əsas məqsədi isə idarəetməni təkmilləşdirməkdir.

Təşkilati dəyişikliklərin idarə edilməsi insanlarla əlaqədardır və böyük təşkilati dəyişikliklərin təsirlərini azaltmaq üçün tələb olunan bütün səyləri əhatə edir. Dəyişikliklər struktur, proses və ya mədəni xarakter daşıya bilər. Psixologiya, davranış elmi, mühəndislik və sistem təfəkkürü daxil olmaqla bir çox sahədə idarəetməni dəyişdirmək üçün istifadə edilə bilən nəzəriyyələr mövcuddur. Dəyişikliklərin idarə edilməsi nəzəriyyələri heç bir dəyişikliyin öz-özünə baş vermədiyi fərziyyəsinə əsaslanıb, onun bütün təşkilata və orada işləyən insanlara müəyyən şəkildə təsir göstərdiyini qeyd edir.

Yeni bazarlar fəth etmək üçün yeni məhsul və xidmətlər kimi təşkilatlarda innovasiyaları təşviq edən və fayda verən bütün fəaliyyətlər innovasiyaların idarə edilməsi ilə məşğul olur. Bununla yanaşı rəqabətdə fərqlənmək məqsədilə məhsul və xidmətlərini təkmilləşdirməlidirlər. Təşkilatı gücləndirmək və ya pula qənaət etmək üçün isə daxili proseslər təkmilləşdirilir [11].

Son illərdə dövlət idarəçiliyində yeni və ya təkmilləşdirilmiş proseslər və xidmətlər təqdim etmək üçün innovasiyaların idarə edilməsi təcrübələrinin və bununla bağlı araşdırmaların artdığı müşahidə edilmişdir. Həm işəgötürən, həm də xidmət təminatçısı olduğu üçün innovasiyaların dövlət sektorunda tətbiqi özəl sektor qədər vacibdir. Dövlət idarəçiliyində innovasiyalar özəl sektorda olduğu kimi mövcudluq məqsədinə və struktur fərqlərinə görə həyata keçirilə bilmir. Bu səbəbdən dövlət sektoru öz struktur xüsusiyyətlərinə və məqsədlərinə uyğun olaraq innovasiyanı həyata keçirməyə başlamış və innovasiya növlərini

yaratmışdır. Proses innovasiyası (inzibati proses innovasiyası, texnoloji proses innovasiyası), məhsul və ya xidmət innovasiyası, idarəetmə innovasiyası, konseptual innovasiya dövlət sektorunda tətbiq edilən innovasiya növləri arasındadır. Proses innovasiyası altında olan inzibati proses innovasiyası, dövlət sektorunda islahat hərəkətləri olan Yeni Dövlət İdarəçiliyi anlayışı və e-hökumət tətbiqləri sayəsində ən çox tətbiq olunan yenilik növünü təşkil edir.

İnnovasiyalar əsasən özəl sektora aid olsa da, son illər dövlət idarəçiliyində innovasiya təcrübəsinə marağın artdığı görünür. Dövlət idarəçiliyi təkcə vacib işəgötürən deyil, həm də xidmət təminatçısı və mənbəyidir. Ona görə də dövlət sektorunda innovasiyalar özəl sektorda olduğu qədər vacibdir. Özəl sektorda yenilik və nəzərdə tutulan istehsal amillərini bir araya gətirərək qazanc əldə etmək mümkün olduğu halda, dövlət sektorunda belə bir məqsəddən irəli gələn vəziyyətdən danışmaq mümkün deyil. Dövlət idarəçiliyi sistem, idarəetmə, əmtəə və xidmətlər, insan resursları və həyata keçirmə sahələrində reallaşdırdığı yeniliklərlə yeni ideyalar istehsal etməyi, eyni zamanda ictimai dəyər yaratmaq üçün həyata keçirməyi hədəfləyir. Dövlət sektorunda innovasiya Yeni Dövlət İdarəçiliyi, elektron hökumət, dövlət sektorunda innovasiya mədəniyyətinin yayılması, innovasiya ilə performansın yüksəldilməsi, dövlət satınalmalarında (elektron satınalma və s.) innovasiyalar, inzibati tənzimləmələrin sadələşdirilməsi ilə bağlıdır.

Dövlət sektorunda innovasiyanın üç ümumi məqsədi və nəticəsi müəyyən edilmişdir. Bunlar:

1. Dövlət sektorunun səmərəliliyinin artırılmasına yönəlmiş siyasət və təşəbbüslər,
2. Xidmətlərin yaxşılaşdırılmasına xarici diqqəti yönəldən siyasət və təşəbbüslər,
3. Vətəndaşlar və bizneslər üçün nəticələrə yönəlmiş və digər sektorlarda innovasiyaları təşviq edən siyasət və təşəbbüslər [19].

Demokratiyanı dərinləşdirmək üçün vətəndaşların ictimai işlərdə iştirakını təmin etmək, innovativ institusional mexanizmlər, proseslər və siyasətlər qurmaq əhəmiyyətlidir. İctimaiyyət üçün islahatlardan və səmərəliliyin artırılmasından başqa, dövlət institutlarının öyrənilməsi, onların özəl qurumlar və qeyri-hökumət təşkilatları ilə qarşılıqlı əlaqəsində ümumi vahid innovasiya siyasəti tətbiq edilməlidir. Avropa ölkələrinin innovasiya siyasətlərinə təsir edən öyrənmə və innovasiyaya sistemli yanaşmalardır. Bu yanaşmalara görə, texnoloji inkişaf və istedadın inkişafı müxtəlif şirkətləri, qurumları, maliyyə mənbələrini, müvafiq dövlət qurumlarını əhatə edən qarşılıqlı əlaqə və birgə öyrənmə kimi xarakterizə edilə bilər [13].

Müasir dövrün tələblərindən biri olan innovasiya fenomeni xüsusilə son 10 ildə bir çox sahələrdə öz təsirini göstərməkdədir. Qloballaşma ilə bir çox sahədə öz təsirini göstərən innovasiya, dəyişiklik ideyası çağımızın ən trend tətbiqlərindən birinə çevrilib. İqtisadiyyat elminin tərifində deyildiyi kimi, "məhdud resurslarla qeyri-məhdud insan tələbatının ödənilməsi" ideyası ilə kapitalist iqtisadiyyatının yaratdığı yüksək gəlirlər əldə etmək ideyalarının vəhdəti nəticəsində innovativ hərəkatlar daha geniş vüsət alır. Fərdlərin tələblərinə mümkün qədər səmərəli, yüksək keyfiyyətli və effektiv variantlarla cavab vermək istəyinin nəticəsidir. İnformasiyanın çox vacib olduğu bu gün texnologiyanın inkişafı ilə bazara yeni məhsullar çıxarılır və bu da müştərilərin gözləntilərinin artmasına səbəb olur.

İnsan ehtiyaclarının sürətlə artması və daha çox şeyə nail olmaq istəyi, yeni məhsul və xidmətlərin bazara çıxarılması nəticəsində yaranan innovasiya fenomeni ilə fərdlər daha yaxşıya tez çatır və öz ehtiyaclarını qarşılamaqda yaşanan çətinliklər minimuma endirilir. Müxtəlif formalarda rastlaşdığımız yeniliklərlə yeni nizam yaranır və həyat asanlaşır. Kapitalist iqtisadi sistemi, informasiya əsri, texnoloji inkişaf və innovativ tətbiqlərlə səmərəliliyə, xərclərin azaldılması, gəlirliliyin artması, yeni bazarlara daxil olması və mövcud bazarların genişlənməsinə töhfə verir. Bu kimi səbəblərdən innovasiya davamlı inkişafın, rəqabət qabiliyyətinin, məşğulluğun, sosial rifahın və

həyat keyfiyyətinin artırılmasının açarına çevrilir və istehsal zamanı insan ehtiyaclarını ödəyərkən ətraf mühitə ən az zərər verəcək texnika və metodlardan istifadəni təmin edir.

İnnovasiyanın "ideya inkişafı" ilə başlaması və onun uğurunda bilik, öyrənmə və təcrübənin xüsusi yer tutması onu göstərir ki, innovasiyanın həm yaradıcısı, həm də istifadəçisi kimi onun diqqət mərkəzində insan olmalıdır. Xüsusilə dövlət sektorunda innovativ təcrübələrin inkişafı və yayılmasında yüksək təhsilli və yaxşı təlim keçmiş dövlət qulluqçularının iştirakı həyati əhəmiyyət kəsb edir.

Dövlət qulluqçularının innovativ yanaşmalarla vətəndaşlara təqdim edəcəyi xidmətlərin keyfiyyətini, yayılmasını və əlçatanlığını təmin etmək üçün innovativ mühit olmalıdır. Özəl sektorda olduğu kimi dövlət sektorunda da yenilik üçün mənfəət motivi olmadığı üçün; "idealizm", yeni bir şey yaratmaq, maraq, karyera və s. elementlər ön plana çıxır [13].

Demokratiyanın möhkəmlənməsinin ilkin şərtlərindən biri həm səmərəli, həm də keyfiyyətli dövlət xidmətlərinin hamı üçün əlçatan olması, həm də effektiv və güclü dövlət institutlarının mövcud olmasıdır. Əslində, qəbul edilir ki, bu gün dünya ölkələrinin üzləşdiyi problemlərin əksəriyyəti, o cümlədən yoxsulluq və sosial parçalanma dövlət imkanlarının olmamasından qaynaqlanır. Bu vəziyyətin səbəbləri arasında:

- Zəif idarə olunan dövlət qurumları və xidmətləri;
- Bilik, bacarıq, motivasiya və məsuliyyətdən məhrum olan dövlət sektoru işçiləri;
- Dövlət maliyyə resurslarının qeyri-adekvat toplanması və idarə olunması, həmçinin məlumat, innovasiya və texnologiya strategiyalarının olmaması.

Dövlət idarəçiliyində innovasiya anlayışı 1980-ci illərdən bəri uğurlu özəl sektor tətbiqlərinin təhlili və nümunələri nəticəsində ədəbiyyata daxil edilmişdir. Dövlət idarəçiliyi üçün ən vacib sözlərdən biri paradiqmadır, çünki dövlət idarəçiliyi nəzəriyyələri sahələrə görə təsnifat verməklə sahənin inkişafını görməyin ən asan yolunu təşkil edir. Bu təsnifata yeni dövlət idarəçiliyi anlayışı da daxildir. Ənənəvi-klassik dövlət idarəçiliyi 1800-1950-ci illərə, müasir dövlət idarəçiliyi isə 1950-ci illərə təsadüf edir. Dövlət idarəçiliyinin yeni konsepsiyası isə 1980-ci illərdən təsirli görünür.

Azərbaycanda müasir demokratik dövlətin əsas məqsədi vətəndaşların mənafeyini qorumaqla onların həyat səviyyəsini daim yaxşılaşdırmaqdır. Bu, dövlətin strateji məqsədidir. Buna nail olmaq üçün dövlət ilk növbədə dövlət qulluğu və dövlət qulluqçularından istifadə edir [20].

Bu gün yeni dövlət idarəçiliyi yanaşması şəffaflıq, hesabatlılıq, vətəndaş yönümlülük, üfüqi təşkilati struktur, rəqabət, səlahiyyətlərin verilməsi anlayışlarını xüsusilə vurğulayır. Yeni dövlət idarəçiliyi təcrübələri innovasiya ilə uzlaşdırılaraq – özəl sektordan fərqli olaraq, siyasi təsirlər, dövlətin qaçılmaz fəaliyyəti, qanunlar, hakimiyyət münasibətləri və müxtəlif təşviq strukturları çərçivəsində həyata keçirilir. Bu təcrübələrin ən mühüm komponenti rəqabətdir. Rəqabət aləti kimi görülən innovasiya ilk növbədə yalnız özəl müəssisələr üçün nəzərdə tutulurdu. Bunun da əsas səbəbi odur ki, dövlət sektoru innovasiyalar olmadan ayaqda qalmağın qeyri-mümkün olduğunu təbii olaraq görən özəl sektordan fərqli olaraq, yenilik etməsə də ayaqda qalır.

Dövlət idarəçiliyi sahəsi həm nəzəri, həm də praktiki baxımdan qeyri-adi dinamikaya malikdir. Cəmiyyət, siyasət, biznes, iqtisadiyyat kimi müxtəlif sahələrdə ətrafımızda olan hər şey-qlobal sarsıntılar, böhranlar, iflaslar, uğursuzluqlar bir-biri ilə əlaqəli bir mühitdə dəyişir və dövlət qurumları da innovasiya ilə dəyişir. Dövlət idarəçiliyinin gözardı edə bilmədiyi bu dəyişiklik və innovasiya ehtiyacı da dövlət sektorunda innovasiyanın vacibliyini ortaya qoyur. Bütün dünyada ictimai sektor təşkilatları yeni ideyaların və innovasiyaların inkişafını mühüm və qaçınılmaz hesab edir.

Tarixdən məlumdur ki, hər bir yeni keyfiyyətə keçid bir çox çətinliklərlə, bəzən də ciddi böhranlarla müşayiət olunurdu. Bu təcrübəyə əsaslanaraq, dövlət idarəçiliyi mexa-

nizmlərini müasirləşdirməklə sosial-iqtisadi böhranların qarşısını almaq mümkündür. Bunun üçün hökumətdən dövlət idarəçiliyinin yeni mərhələsinə keçmək üçün islahatlar aparması tələb olunur. Yeni mərhələyə keçid isə ciddi araşdırmaların aparılmasını zəruri edir [12].

Bu nöqtədə dövlət idarəçiliyi təhsilində, fənnin ənənəvi olaraq qidalandığı politologiya, biznes elmi, iqtisadiyyat, dövlət iqtisadiyyatı, dövlət siyasəti və təhlili, tarix, fəlsəfə, sosiologiya kimi digər fənlərdən olan kurslarla yanaşı informasiya texnologiyaları, xüsusilə innovasiya transformasiya ilə müşayiət olunur. Müvafiq kursların da dövlət idarəçiliyi təhsilinin bir hissəsi olması əhəmiyyət kəsb edir [18].

Bəzi tədqiqatlarda "elektron hökumət" termini hökumətlər, ictimaiyyət və vətəndaş cəmiyyəti institutları arasında qarşılıqlı informasiya əlaqəsini təmin edən internet texnologiyaları kimi müəyyən edilir. Ümumiyyətlə, e-hökumət ixtisaslaşdırılmış icra strukturlarının kompleks sisteminin vətəndaşlar, vətəndaş cəmiyyəti və biznes strukturları ilə internet vasitəsilə qarşılıqlı əlaqəsi kimi müəyyən edilir.

Eyni zamanda nəzərə almaq lazımdır ki, elektron hökumət mühitində cəmiyyətin təkcə informasiyaya çıxışı deyil, həm də qərarların qəbulu prosesinə təsir etmək, onun işlənib hazırlanmasında interaktiv iştirak etmək imkanı da var ki, bu da şəffaflığın artması ilə nəticələnir. Elektron hökumət bütövlükdə demokratiyanın inkişafı üçün yeni imkanlar yaradır. Hakimiyyət orqanlarının əhali və vətəndaş cəmiyyəti institutları ilə qarşılıqlı əlaqəsini təmin etmək üçün İKT-nin imkanlarından istifadə edir. Başqa sözlə, elektron hökumət icra hakimiyyəti strukturlarının vətəndaşlar, vətəndaş cəmiyyəti və biznes strukturları ilə internet vasitəsilə qarşılıqlı əlaqə sistemidir. Müxtəlif ölkələrdə dövlətin fəaliyyətində İKT-nin tətbiqi, dövlət məlumatlarının şəffaflığı və əlçatanlığı, əhali ilə hakimiyyət orqanları arasında əks əlaqə prinsipi, qərarlarda dövlətin məsuliyyəti və s. kimi məsələlər əsas xüsusiyyətlər hesab edilir. [8].

Dövlət idarəçiliyində innovativ mədəniyyətin formalaşdırılması və kreativliyin artırılması üçün bir tərəfdən dövlət sektorunun üzləşdiyi spesifik problemləri və araşdırmada qeyd olunan transformasiyaları anlamaq, digər tərəfdən dövlət xidməti alanların, yəni vətəndaşların/əsas istifadəçilərin ehtiyac və üstünlüklərinin dəqiq təhlilini aparmaq lazımdır. Ən əsası, bütün bunlar üçün innovasiya və bu gün yaşanan sürətli texnoloji rəqəmsal transformasiyaları anlamaq üzrə kurslar dövlət idarəçiliyi bölmələrinin akademik proqramlarına daxil edilməlidir. [18].

İctimai təşkilatların spesifik xüsusiyyətləri olduğundan, dövlət sektorunda dəyişikliklərin inkişafı həlledici və çətin xarakter daşıyır. Müstəsna əhəmiyyətinə baxmayaraq, dövlət idarəçiliyi təcrübəsində təşkilati dəyişiklik ümumiyyətlə dövlət idarəçiliyi tədqiqatlarında icra problemi kimi araşdırılmır. Tədqiqatçılar təşkilati dəyişikliklərin tətbiq olunduğu üsullara məhəl qoymadan dəyişikliklərin məzmununa diqqət yetirməyə meyllidirlər.

Dəyişiklik həyat faktıdır. Onlar sürətləndikcə, yeni texnologiyalar, müştəri tələbləri, e-ticarət, işçi qüvvəsi demoqrafikası və rəqiblər arasında rəqabət, dövriyyə müddətlərinin azalması və işin dəyişdirilməsi kimi bir neçə amil dövlət inzibati xidmətlərində təşkilatları bir çox istiqamətlərə sürükləyir. Tədqiqatçılar dəyişikliyin həm daxili, həm də xarici amillər tərəfindən tətiklənd iyi və bütün hallarda təsirləndiyi barədə razılığa gəlirlər. Hökumət və ictimai sektorlarda təşkilati dəyişikliklər də hərəkətverici qüvvələr tələb edir. Köhnədən yeniyə uğurlu keçidi asanlaşdırmaq, təmin etmək üçün təşkilatlar dəyişikliklərin effektiv idarə edilməsində bacarıqlı olmalıdırlar [10].

Dəyişikliyə qarşı müqavimət hər hansı bir dəyişiklik prosesində nəzərə alınması lazım olan mühüm amildir. Müqavimətin düzgün idarə edilməsi dəyişikliklərin uğur və ya uğursuzluğu üçün kritik amildir. Dəyişikliyə qarşı müqavimət fərdlərin və qrupların baş verən dəyişikliyi onlar üçün təhlükə kimi qəbul etdikdə gördüyü hərəkətdir [6].

Effektiv ünsiyyət uğur və uğursuzluq arasında fərq yaradır. Səmərəli kommunikatorlar üç komponenti diqqətlə nəzərdən keçirirlər:

auditoriya, deyilənlər və nə vaxt deyildiyi. İlkin kommunikasiyalar adətən dəyişikliyin biznes səbəbləri və dəyişməmək riski ətrafında məlumatlılıq yaratmaq üçün nəzərdə tutulub. Eyni şəkildə, prosesin hər bir addımında kommunikasiyalar lazımi anda düzgün mesajları paylaşmaq üçün hazırlanmalıdır [3].

Planlaşdırılan və fövqəladə dəyişikliklər arasında fərq təşkilati dəyişikliklərin baş verməsinin müxtəlif yolları arasında fərq qoymağın dominant üsuludur. Planlaşdırılmış dəyişikliklər idarəetmə tərəfindən idarə olunur və icra prosesindən əvvəl tərtib edilmiş dəyişikliklərin təfərrüatlı məqsədləri ilə xarakterizə olunur. Fövqəladə dəyişikliklər daha çox işçilərin iştirakına əsaslanır və aşağıdan yuxarıya doğru baş verir. Ətraflı dəyişiklik məqsədləri dəyişiklik prosesinin əvvəlində tərtib edilmir, lakin dəyişiklik prosesi zamanı yaranır və inkişaf edir.

Dəyişiklik liderlərinin fəaliyyəti adətən gələcək vizyonu və həyata keçirmə planını hazırlamaqdan, yaxşı nümunə olmaqdan və işçiləri dəyişikliyə töhfə verməyə həvəsləndirməkdən ibarətdir. İctimai təşkilatların spesifik xüsusiyyətlərinə görə, dövlət idarəçiliyi alimləri müxtəlif liderlik modellərini ifadə etmişlər. İctimai işçilər dəyişikliklərə daha planlı yanaşma ilə ətraf mühitin mürəkkəbliyinə cavab verirlər.

Təşkilat bölmələri iqtisadi böhrana cavab vermək üçün birləşməni zəruri hesab edir. Bu birləşməyə qarşı müqaviməti aradan qaldırmaq üçün icraçı menecerlər təşkilati dəyişikliyi daha da dəqiqləşdirməli, təfərrüatlı şəkildə planlaşdırmalıdırlar ki, bu da dəyişiklik prosesinin planlaşdırılmış dəyişikliyin daha çox xüsusiyyətlərini almasına səbəb olur [16].

Təşkilatlar iş ehtiyaclarından asılı olaraq dəyişikliklərin idarə edilməsi intizamını müxtəlif yollarla qəbul edirlər. Məsələn, dəyişikliklərin idarə edilməsindən faydalana biləcək bir texnologiya tətbiqinə sahibdirlər və ya aqressiv biznes artımını dəstəkləmək üçün təşkilati qabiliyyət kimi dəyişikliklərin idarə edilməsinə sərmayə qoymağa qərar verirlər. Başqa sözlə, dəyişikliklərin idarə edilməsi əhatə dairəsi və məqsədinə görə fərqlənə və bir təşkilat onu digərindən fərqli olaraq müəyyən edib həyata keçirə bilər. Beləliklə, şirkətlərin təşkilatlarında dəyişiklikləri idarə etmək üçün strukturlaşdırılmış, lakin çevik yanaşmadan istifadə etmələri xüsusilə vacibdir.

Dəyişikliklərin idarə edilməsinin əsas məqsədi daxili səbəb və ya xaricdən tətbiq edilən dəyişikliklərin öhdəsindən gəlmək üçün fəal və ya reaktiv tədbirlər vasitəsilə təşkilatın performans qabiliyyətini artırmaqdır. Məqsəd strateji təşkilati məqsədlərə nail olmaq üçün dəyişən daxili və xarici mühitə cavab vermək və ya onları təxmin etməkdir. Dəyişikliklərin idarə edilməsi həmişə təşkilati idarəetmənin tərkib hissəsi olmuşdur. Bu, çox vaxt HRM prosesinin bir hissəsi hesab edilir. Dəyişikliklərin idarə edilməsi bugünkü təşkilatda təkcə mövcud əməliyyatların dəyişməsini saxlamaqda deyil, həm də təşkilatın gələcək istiqamətlərini formalaşdırmaqda mühüm rol oynayır [17].

Dövlət idarəçiliyinin səciyyəvi funksiyaları arasında iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi, lisenziyalaşdırma, seçki və referendumların keçirilməsi və s. kimi funksiyaları qeyd etmək olar. Qeyd etmək vacibdir ki, dövlət idarəçiliyinin bir sıra funksiyaları ancaq cəmiyyətin həyat fəaliyyətinin tənzimlənməsinə yönəlmişdir. Buraya sosial-təşkilati funskiyalar daxildirlər. Digər funksiyalar dövlət hakimiyyəti orqanlarının fəaliyyətlərinin nizamlanmasına və təkmilləşdirilməsinə istiqamətlənmişdir. Bunlara isə əsasən daxili təşkilati funksiyalar aid edilir.

Dövlət idarəçiliyinin funksiyalarının müxtəlifliyi onların həyata keçirilməsi metodlarının da rəngarəngliyini şərtləndirir. Dövlət idarəçiliyinin metodları özlərində ictimai və dövlət işlərinin inkişaf vektorlarına hakimiyyətin təsirlərini əks etdirir. Onlar dövlətin insanların davranışına hansı vasitələrlə təsir etdiyini və onları necə idarə etdiyini göstərir.

İnnovasiya imkanları və əlaqələri müəyyən etmək, iki və ya daha çox (zahirən) təcrid olunmuş faktlar arasında qarşılıqlı əlaqəni görmək və onlardan faydalanmaq qabiliyyəti ilə idarə olunur. Bəzən innovasiya prosesi başlanğıcda

gözləniləndən daha mürəkkəb olur və prosesin keyfiyyətli, effektiv və səmərəli idarə olunması uğur imkanlarını artırır. İnnovasiya təcrid olunmuş proses olmamaqla, maraqlı tərəflər arasındakı qarşılıqlı əlaqə onun nəticəsini formalaşdırır. İnnovativ müəssisənin mühiti universitetlər, ixtisaslaşdırılmış texniki təlimlər, elmi və tədqiqatçılar birliyi, ümumi bilik fondları, insan resursları, daxili səylər və siyasətlər, dövlət idarələri və digər təşkilatların dəstəyi ilə formalaşır [14]

İnnovasiya intellektual fəaliyyətin hər hansı yeni obyekt (sistem, texnologiya, avadanlıq, mal, xidmət və s.) şəklində, yaxud əvvəlki analoqlarından tamamilə fərqli obyekt şəklində son məhsuludur (elmi-texniki tədqiqatlar, elmi-texniki kəşflər və ixtiralar, elmi ideyalar). İnnovasiya (yenilik, innovasiya məhsulu) – layihənin hazırlanmasında (planlaşdırmada), istifadəsində keyfiyyət üstünlüklərinə malik olan yeni məhsul, xidmət və texnologiyalar və ya yeni təşkilati-iqtisadi forma şəklində ifadə olunan, əvvəlki məhsul və ya təşkilati-iqtisadi formalarla müqayisədə əlavə iqtisadi (xarclərə qənaət və ya əlavə gəlir) və ya ictimai mənfəəti təmin edən innovasiya fəaliyyətinin nəticəsidir[15].

Dəyişiklik təşkilatlarda müxtəlif yollarla baş verə bilər - strateji, liderlik və ya texnoloji dəyişikliklər. Son illərdə şirkətlər dəyişikliklərin idarə edilməsinin yeni texnologiyanın tətbiqində mühüm rol oynadığını görürlər. Bir çox insanlar texnologiyanın inkişafı ilə iş yerini itirəcəklərindən narahatdırlar. Bu, tez-tez yeni texnologiya tətbiq etmək istəyən firmalarda dəyişiklik üçün mübarizəyə səbəb olur. İşçiləri dəyişikliyi daha yaxşı başa düşməyə təşviq etməklə, daha açıq fikirli və dəyişmək üçün sərbəst olan bir sistem yaradılır. Dəyişikliklərin idarə edilməsi bu təzyiqi azaldaraq sadə proses yaratmağa kömək edə bilər.

Dəyişikliklərin idarə edilməsi işçilərlə ünsiyyətin düzgün yoludur. Onlara dəyişikliyin niyə baş verdiyini, bunun onlar üçün nə kimi təsiri olacağını və sonda onlara necə kömək edəcəyini izah edir. İşçilərin başlanğıcdan öyrədilməsi keçidi asanlaşdırmağa və vaxtı minimuma endirməyə kömək edir. Həmçinin, işçilər dəyişikliklərə açıqdırlarsa, onlar bunu həyata keçirməkdə daha maraqlı olacaqlar. İşçilər daha çox maraqlandıqda, keçid daha tez baş verə bilər, nəticədə təşkilatın vaxt və resurslarını saxlamaq mümkün olar.

Bir strategiyaya sahib olmaq insanların ekzotikdən qorxusunu aradan qaldırmasa da, azaltmağa kömək edə bilər. Dəyişiklik üçün standartın erkən müəyyən edilməsi və ardıcıllığın idarə edilməsi daha çox yönlü və innovativ iş yeri yaratmağa kömək edə bilər [4].

Dəyişikliklərin idarə edilməsinin məzmunu və ya mövzusu psixologiya, sosiologiya, biznes idarəçiliyi, iqtisadiyyat, sənaye mühəndisliyi, sistem mühəndisliyi eləcə də insan və təşkilat davranışının öyrənilməsindən alınır. Bununla belə, bu daxili dəyişikliklər adətən “mühit” adlanan təşkilatdan kənarda baş verən hadisələrlə baş vermiş ola bilər. Tədqiqatçılar və praktikantlar adətən diz çökmə və ya reaktiv reaksiya ilə gözlənilən və ya proaktiv reaksiya arasında fərq qoyurlar. Dəyişikliyi idarə etmək vəzifəsinə onun insanlara təsirini idarə etmək də daxildir. Bir çox menecerlər üçün dəyişikliyi idarə etmək tapşırığının bu aspekti ona görə çətinləşir ki, onlar öz işçilərinə dəyişikliyin öhdəsindən gəlməkdə kömək etməlidirlər və menecerlər də öz problemləri ilə üzləşirlər [2].

Yeni Dövlət İdarəçiliyi çeviklik, şəffaflıq, dövlət xidmətlərinin bazara yönəldilməsi və özəlləşdirməni həyata keçirməklə administrasiya qurmağa çalışan bir yanaşmadır. Bu, ənənəvi dövlət idarəçiliyindən Yeni Dövlət İdarəçiliyinə paradiqma keçididir. Yeni Dövlət İdarəçiliyi həm də dövlət sektorlarını daha effektiv etmək üçün dövlət sektorunun idarə edilməsində səmərəliliyin və qənaətin liberal bazar prinsiplərinin həyata keçirildiyi bir proses kimi müəyyən edilir.

Yuxarıdakı müzakirədən Yeni Dövlət İdarəçiliyinin aşağıdakı prinsiplərini müəyyən etmək olar.

- Yeni Dövlət İdarəçiliyinin əsas prinsipi qənaətcilliyi, səmərəliliyi və effektivliyi vurğulamaqdır.

- Bürokratiyanın müxtəlif qurumlarda yenidən təşkili.
- Kvazi-bazar sistemlərinin və müqavilə sistemlərinin tətbiqi yolu ilə rəqabəti artırmaq.
- Xərclər gəlir artımını azaldır və asanlaşdırır.
- Dövlət sektorlarında daha böyük rəqabətə keçid.
- Yeni İctimai İdarəetmə özəl sektorun idarəetmə üslublarını daha çox vurğulayır.

Yeni Dövlət İdarəçiliyi bürokratiyanın həddindən artıq gücünə etiraz olaraq formalaşsa da, dövlət hakimiyyətinin məhdudlaşdırılmasını və bazar sisteminin genişlənməsini də əhatə edirdi. Liberallaşma, bazar iqtisadiyyatı və qloballaşmanın təsirləri inkişaf etməkdə olan ölkələr tərəfindən hiss edilmiş və dövlətin rifah xarakterində müəyyən dəyişikliklər baş vermişdir [10].

Yeni Dövlət İdarəçiliyi özəl sektorda yaradılan və dövlət sektoruna idxal edilən ideyalara əsaslanan ideoloji düşüncə sistemi kimi müəyyən edilir. Yeni Dövlət İdarəçiliyinin (MPM) nümayişi dövlətin müxtəlif rolu və idarəçilikdə daha yaxşı təcrübələr üçün bütün dünyada artan tələblərlə əlaqələndirilir. Yeni Dövlət İdarəçiliyi, ictimaiyyətin zəif ina-mı, bürokratiyanın uğursuzluğu, zəif proqramların tərtib edilməsi və performans çatış-mazlıqları kimi hökumət problemlərini tənzimləməyə meyllidir.

Yeni Dövlət İdarəçiliyi diqqəti nəticələrə, ictimai iştirakçılığa yönəldir və xüsusilə məhsuldarlığın artırılması və texnologiya, informasiya, kommunikasiya və idarəetmənin müasir texnikalarından istifadə üçün ölçülərə diqqət yetirir. Dövlət idarəçiliyinin digər nəzəriyyələri ilə yanaşı, Yeni Dövlət İdarəçiliyi də dövlət büdcəsinin daha yaxşı idarə edilməsi ilə birbaşa nəticələrə və səmərəliliyə yaxşı yönəlmişdir. Yeni Dövlət İdarəçiliyi özəl sektorda olduğu kimi, dövlət sektoru təşkilatları üçün də iqtisadi prinsipləri və liderliyi ön plana çıxaran tətbiqetmə yolu ilə rəqabətə nail olmağı hədəfləyir.

Yeni Dövlət İdarəçiliyinin tətbiqi qismən nəticələrə əsaslanan idarəetmənin gözlənilməz mənfi təsirləri səbəbindən bu yolda çoxsaylı uğursuzluqlarla üzləşmişdir. Performansın ölçülməsi sistemləri tərəfindən yaradılan alətlərin və məlumatların hədsiz çoxluğu dövlət idarəçiliyinin düzgün idarə edilməsinə mane olub, təfərrüatlara həddən artıq diqqəti cəlb edib və siyasi müdaxiləyə yol açıb. Bununla belə, ən əsas tənqid bəzi müşahidəçilər tərəfindən Yeni Dövlət İdarəçiliyinin “neytrallığının”, yəni onun neoliberal mənşəyini vurğulayan ideoloji ölçüsünün tanınmasındadır.

Yeni Dövlət İdarəçiliyinin əsaslarını tənqid edənlər, vətəndaş fiqurunun müştəri fiquru ilə necə əvəzlənməsinə xüsusi diqqət yetirirlər. Bazar məntiqi ilə bu tənqidlərin əsasını təşkil edən vətəndaş məntiqi arasındakı toqquşma Yeni Dövlət İdarəçiliyinin həm vətəndaşların, həm də dövlət idarəçilərinin gözündə legitimliyə nail olmaqda qarşılaşdığı çətinlikləri izah edir. Nəticədə bəzi müəlliflər bu idarəetmə modelinin irəli sürdüyü dəyərlər üzərində müzakirələrə çağırdılar [9].

E-dövlət mühitində cəmiyyət yalnız informasiyaya çıxış imkanı deyil, həm də dövlət qərarlarının qəbulu prosesinə təsir etmək, onların hazırlanması prosesində interaktiv iştirak etmək imkanını əldə edirlər, nəticədə isə dövlət sektorunun işinin şəffaflığı artır. E-dövlət, bütövlükdə, demokratiyanın inkişafı üçün yeni imkanlar yaradır. O, İKT-nin imkanlarından istifadə edərək əhali və vətəndaş cəmiyyəti institutları ilə hakimiyyət orqanlarının qarşılıqlı informasiya əlaqəsini təmin edir. Başqa sözlə, e-dövlət İnternet vasitəsi ilə vətəndaşlar, vətəndaş cəmiyyəti və biznes-strukturları ilə icra hakimiyyəti strukturlarının qarşılıqlı əlaqə sistemini təşkil edir. Müxtəlif ölkələrdə dövlətin fəaliyyətinə İKT-nin tətbiqi, dövlət informasiyasının şəffaflığı və əlyetərliliyi, əhali və hakimiyyət orqanları arasında əks əlaqə prinsipi, qəbul edilən qərarlar üçün dövlətin məsuliyyəti və s. kimi məsələlər e-dövləti səciyyələndirən əsas xüsusiyyətlərdir.

Elektron hökumət rəqəmsal informasiya texnologiyasına əsaslanan və internet üzərindən həyata keçirilən hər hansı dövlət sistemlərini, proseslərini və ya funksiyalarını ifadə

etmək üçün istifadə edilən termindir. Elektron hökumətin üstünlükləri arasında vətəndaşdan hökumətə, hökumətdən vətəndaşa və hökumətin özündə təkmilləşdirilmiş məlumat axını daxildir. Bundan əlavə, e-hökumət idarəetmə prosedurlarını modernləşdirməyə, iqtisadiyyatları yaxşılaşdırmağa və prosesdə şəffaflığı təşviq etməyə kömək edir.

Hökumətin vətəndaşlarla birbaşa unikal qarşılıqlı əlaqəsi var. Hökumət üzvləri ilə onların vətəndaşları arasında əlaqə qaçılmazdır: biznesin qeydiyyatı, avtoreyestr, real dövlət inkişafı və ya hətta bir uşağın məktəbə abunə olması – bütün bunlar vətəndaşlardan Hökumətlə əlaqə saxlamağı tələb edir. Elektron Hökumətin məqsədi hökumətlər və vətəndaşlar arasında yeni dinamik əlaqə yaratmaqdır: vətəndaşlar üçün daha sadə və daha çox iştirakçı olacaq bir dövrə. Buna nail olmaq üçün təkcə Hökumətin adi vəzifələrində texnologiyanın tətbiqi vacib deyil, həm də dövlət sektorunun idarə edilməsində, ictimai vətəndaşlar və onların ehtiyacları bu innovasiyanın əsas mərkəzidir [5].

Bu gün davamlı tərəqqi dövrünü yaşayan Azərbaycanda yüksək texnologiyalar sahəsinin inkişafı prioritet istiqamət kimi müəyyənləşdirilmişdir. Müasir texnologiyalardan lazımınca yararlanmaq üçün ölkəmizdə əlverişli şərait yaradılmış, cəmiyyətin gündəlik həyat fəaliyyətinin tərkib hissəsi olan internetə yüksək sürətli çıxış və ondan sərbəst istifadə imkanı təmin edilmişdir. Hazırda rəqəmli televiziya yayımı həyata keçirilməkdədir. Dövlət idarəçiliyində müasir metodlar və texnoloji yeniliklər sayəsində "elektron hökumət" sisteminin tətbiqi genişlənmişdir [21].

Dövlət idarəçiliyinin rəqəmsallaşdırılması prosesi mal və xidmətlərə çıxışı yaxşılaşdırmaq məqsədi daşıyan strategiyanın bir hissəsidir. Səmərəli və innovativ dövlət idarəçiliyi vətəndaşlara sürətli və keyfiyyətli xidmətlərin göstərilməsini təmin etməlidir. Bu, rəqəmsal perspektivdə prosedurların və xidmətlərin yenidən nəzərdən keçirilməsi və yenidən müəyyənləşdirilməsi, digər administrasiyaların və mümkün olduğu qədər vətəndaş cəmiyyətinin məlumat və xidmətlərə sərbəst çıxışının təmin edilməsi deməkdir. Elektron hökumət anlayışı İnformasiya Texnologiyaları sahəsində sürətli dəyişikliklərlə əlaqədar olaraq inkişaf etmişdir. Şəhər infrastrukturu, məsələn, səmərəli nəqliyyat sisteminə malik olmalıdır; etibarlı və ucuz elektrik şəbəkəsinə universal çıxışa zəmanət; təhlükəsiz su və kanalizasiya təmin etmək; tullantıların toplanması və təkrar emalı sisteminin davamlı idarə olunmasını təmin etmək; biznesləri dəstəkləmək və ictimai xidmətlərin göstərilməsi üçün sürətli, genişzolaqlı və ucuz bağlantı təklif edir. Bütün bu məqsədlərə yeni texnologiyalar və dövlət idarəçiliyinin rəqəmsallaşması sayəsində daha asan nail olmaq olar [6].

Müasir dövrdə geniş müzakirə edilən və aktual problemlərdən biri özünün müxtəlif növ və tipləri ilə təzahür edən innovativ inkişaf prosesidir. Dünyanın bütün dövlətləri inkişaf strategiyalarına uyğun innovativ inkişaf prosesini həyata keçirir. Müasir dövrümüzdə dövlətlərin idarəetmə sistemində də təzahür edən modernləşmə yeni idarəetmə modellə-rinin, müasir, vətəndaşa yönümlü, onu məmnun edən idarəetmənin qurulmasının zəruriliyini üzə çıxarmışdır.

Müasir dövrdə qloballaşma prosesi nəticəsində dövlət idarəçiliyində ortaya çıxarılan yeni paradiqmalar və həyata keçirilən yeni islahatlar dövlət idarəçiliyini də bu paradiqma və islahatlara uyğun olaraq formalaşdırmaqdadır.

Azərbaycan Respublikasında "elektron hökumət"lə bağlı ideya ilkin olaraq "Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003-2012-ci illər)" sənədində birmənalı şəkildə öz əksini tapıb. Azərbaycan Respublikasında rəqəmsallaşma, innovasiya, yüksək texnologiyalar və rabitə sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi Azərbaycan Respublikasının Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi adlandırılıb.

2011-ci ilin may ayının 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin "Dövlət orqanlarında elektron xidmətlər göstərilməsinin təşkili sahəsində bəzi tədbirlər haqqında" Sərəncamına əsasən dövlət orqanlarında elektron xidmətlərin göstərilməsinə start verilib və qısa zaman kəsiyində bu xidmətlərin göstərilməsi geniş vüsət almış və elektron xidmətlərin istifadəsi dövlət orqanlarının işinin effektivliyinin və şəffaflığın yüksəldilməsi ilə yanaşı, vətəndaşların da məmnunluğunu artırmışdır. Azərbaycan Respublikasının Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin tabeliyində aşağıdakı publik hüquqi şəxslər yaradılıb:

1. İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları Agentliyi;

2. Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin tabeliyindəki "Milli Nüvə Tədqiqatları Mərkəzi" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin, Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin tabeliyindəki İnnovasiyalar Agentliyi publik hüquqi şəxsin və Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin nəzdindəki Yüksək Texnologiyalar üzrə Tədqiqat Mərkəzinin birləşmə formasında yenidən təşkili yolu ilə İnnovasiya və Rəqəmsal İnkişaf Agentliyi.

Dövlət qulluğunun təkmilləşdirilməsi və islahatı dövlət idarəetməsinin modernizasiyası prosesi ilə qarşılıqlı əlaqədə aparılır. Azərbaycan Respublikasında bu yönümdə həyata keçirilən mühüm tədbirlərdən biri Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 13 iyul 2012-ci il tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin yaradılmasıdır. Agentlik dövlət orqanlarının fəaliyyətində şəffaflığın artırılmasının, vətəndaşlara göstərilən xidmətlərin daha keyfiyyətli, rahat, yeni üslubda və müasir innovasiyaları tətbiq etməklə həyata keçirilməsinin, vətəndaşlara münasibətdə etik qaydalara, nəzakətli davranışa əməl edilməsinin, vətəndaş məmnunlu-ğunun təmin olunmasının zəruriliyi nəzərə alınaraq yaradılmışdır.

Agentliyin yaradılması vətəndaş - dövlət qulluqçusu" münasibətlərinin səmərəli inkişafı, vətəndaşlara dövlət xidmətlərinin asan şəkildə müəssər olması, dövlət qulluğunun müsbət imicinin artırılması üçün tədricən dövlət orqanlarında vəzifəli şəxslərdə yeni etik xüsusiyyətlərin, təşkilati mədəniyyətin fəaliyyət üslubunun formalaşdırılması yönümündə həyata keçirilən mühüm tədbirdir. Bir neçə dövlət orqanının səlahiyyətinə aid olan xidmətləri bir orqanda vətəndaşlara təqdim edən "Asan xidmət"in yaradılması ilə dövlət idarəetmə sistemində yeni prinsipin – "rəqabət" prinsipinin tətbiqinə başlanılmışdır. İdarəetmədə rəqabət prinsipi vətəndaş məmnunluğunun təmin olunması, korrupsiyanın qarşısının alınması, dövlət orqanlarının fəaliyyətində səmərənin və çevikliyin artırılması üçün dövlət orqanları arasında sağlam rəqabətin yaradılmasını nəzərdə tutur.

Dövlət Agentliyi fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasında "ASAN xidmət" və "ASAN Kommunal" mərkəzlərinin vahid şəkildə idarə edilməsini, xidmət mərkəzlərində fəaliyyət göstərən mərkəzi və ya yerli icra hakimiyyəti orqanlarının, büdcə təşkilatlarının, dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərin, o cümlədən dövlət adından yaradılan publik hüquqi şəxslərin əməkdaşlarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsini, nəzarət və qiymətləndirmənin aparılmasını, dövlət qurumlarının informasiya bazalarının qarşılıqlı inteqrasiyasını, elektron xidmətlərin təşkili prosesinin sürətləndirilməsini, bu sahədə idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanıdır.

İslahatlar dövlət idarəetməsinin ənənəvi funksiyalarına proqnozlaşdırma, strateji təhlil, qiymətləndirmə, marketinq, insan resurslarının idarə olunması kimi yeni funksiyaların əlavə olunmasına, innovasiyalardan və müasir texnologiyalardan fəal istifadənin təmininə də səbəb olmuşdur. Dövlət orqanlarının fəaliyyətinin müasir standartlara uyğun təkmilləşdirilməsi üçün 2007-2011-ci illərdə "Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə

üzrə Milli Strategiya” icra edilmiş, Açıq Hökumətin təşviqinə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planında dövlət orqanlarının fəaliyyətində şəffaflığın artırılması, hesabatlılığın, yeni texnologiyaların tətbiqi əsas prinsiplər kimi təsbit olunmuşdur.

“Azərbaycan Respublikasının Dövlət İmtahan Mərkəzi publik hüquqi şəxsin yaradılması haqqında” Azərbaycan Respublikasi Prezidentinin 11 aprel 2016-ci il tarixli fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğu üçün kadrların müsabiqə əsasında seçilməsini, ümumi təhsil pilləsində təhsilalanların yekun qiymətləndirilməsini (attestasiyasını), orta ixtisas təhsili müəssisələrinə, ali təhsil müəssisələrində ali təhsilin bakalavriat və magistratura (tibb təhsili üzrə əsas təhsil və rezidentura) səviyyələrinə, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında magistratura səviyyəsinə mərkəzləşdirilmiş qəbul imtahanlarının keçirilməsini təşkil etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Dövlət İmtahan Mərkəzi publik hüquqi şəxs yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət İmtahan Mərkəzi dövlət qeydiyyatına alındığı andan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət Qulluğu Məsələləri üzrə Komissiya və Azərbaycan Respublikasının Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası ləğv edilmiş və onların istifadəsində olan dövlət əmlakı Azərbaycan Respublikasının Dövlət İmtahan Mərkəzinin balansına verilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət İmtahan Mərkəzi dövlət qulluğu sahəsində fəaliyyəti, ümumi təhsil pilləsində təhsilalanların yekun qiymətləndirilməsini (attestasiyasını) həyata keçirən, dövlət qulluğu üçün kadrların seçilməsi, təşkilati-hüquqi və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinə, bakalavriat səviyyəsində hazırlıq qruplarına tələbə qəbulunun həyata keçirilməsi məqsədi ilə, habelə müqavilə əsasında dövlət orqanları, hüquqi və fiziki şəxslər üçün imtahanlar təşkil edən publik hüquqi şəxsdir [22].

Nəticə

Müasir dövrümüzdə dövlətlərin idarəetmə sistemində modernləşmə, aparılan islahatlar yeni idarəetmə modellərinin – vətəndaşa yönümlü, onu məmnun edən, şəffaflığın artırılmasını, “vətəndaş – dövlət qulluqçusu” münasibətlərinin səmərəli inkişafını ön plana çəkən idarəetmənin qurulmasının zəruriliyini üzə çıxarmışdır. Müasir dövrümüzdə innovasiyalar dövlət idarəçiliyinin formalaşması və inkişafında, dövlətçilik ənənələrinin möhkəmlənməsində, dövlətin sosial-iqtisadi proqramlarının həyata keçirilməsində, mədəni, sosial-iqtisadi inkişafda və bütövlükdə cəmiyyətin həyatının müxtəlif sahələrinin tənzimlənməsində böyük əhəmiyyət kəsb edən fəaliyyət sahəsidir.

Dəyişikliklərin idarə edilməsi dəyişikliklərin insanlarla əlaqədar tərəfini idarə etmək üzrə prosesdir. Dəyişikliklərin idarə edilməsinin əsas məqsədi daxili səbəb və ya xaricdən tətbiq edilən dəyişikliklərin öhdəsindən gəlmək üçün fəal və ya reaktiv tədbirlər vasitəsilə təşkilatın performans qabiliyyətini artırmaqdır. Dəyişikliklər struktur, proses və ya mədəni xarakter daşıya bilər. Son illərdə dövlət sektorunda yeni və ya təkmilləşdirilmiş proseslər və xidmətlər təqdim etmək üçün innovasiyaların idarə edilməsi təcrübələrinin və bununla bağlı araşdırmaların artdığı müşahidə edilmişdir. Dövlət sektoru sistem, idarəetmə, əmtəə və xidmətlər, insan resursları sahələrində həyata keçirdiyi yeniliklərlə yeni ideyalar istehsal etməyi, eyni zamanda ictimai dəyər yaratmaq üçün həyata keçirməyi hədəfləyir.

Dövlət sektorunda innovasiya Yeni Dövlət İdarəçiliyi, elektron hökumət, dövlət sektorunda innovasiya mədəniyyətinin yayılması, innovasiya ilə performansın yüksəldilməsi, dövlət satınalmalarında innovasiyalar, inzibati tənzimləmələrin sadələşdirilməsi ilə bağlıdır. Qloballaşma ilə bir çox sahədə öz təsirini göstərən innovasiya, dəyişiklik ideyası çağımızın ən trend tətbiqlərindən birinə çevrilib. İnsan ehtiyaclarının sürətlə artması və daha çox şeyə nail olmaq istəyi, yeni məhsul və

xidmətlərin bazara çıxarılması nəticəsində yaranan innovasiya fenomeni ilə fərdlər daha yaxşıya tez çatır və öz ehtiyaclarını qarşılamaqda yaşanan çətinliklər minimuma endirilir.

Azərbaycanda dövlət idarəetməsi sahəsində aparılan ardıcıl islahatlar nəticəsində ölkədə "vətəndaşa, insan faktoruna yönümlü" dövlət qulluğu modeli formalaşdırılır.

Azərbaycanda müasir demokratik dövlətin əsas məqsədi vətəndaşların mənafeyini qorumaqla onların həyat səviyyəsini daim yaxşılaşdırmaqdır. Bu, dövlətin strateji məqsədidir. Bu gün yeni dövlət idarəçiliyi yanaşması şəffaflıq, hesabatlılıq, vətəndaş yönümlülük, üfüqi təşkilati struktur, rəqabət, səlahiyyətlərin verilməsi və mərkəzsizləşdirmə anlayışlarını xüsusilə vurğulayır.

Beynəlxalq aləmdə gedən proseslər dövlət qulluğunun təbiətində islahatların həyata keçirilməsi zərurətini yaradır. Müasir dövrdə dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində islahatların aparılmasının yeni metod və formalarının axtarışı həyata keçirilir. Azərbaycanda da son dövrlərdə bu yolda uğurlu addımlar atmış və zəruri islahatlar həyata keçirmişdir.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin təməlini qoyduğu azərbaycanlı gənclərin ölkə üçün zəruri ixtisaslar üzrə xaricdə təhsil almaları və Azərbaycanın inkişafının mühüm amilinə çevrilmələrinin təmin edilməsi ilə bağlı siyasət Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin neft kapitalını insan kapitalına çevirmək üçün göstərdiyi siyasi iradənin realizəsi üçün cəmiyyətin bütün inkişaf aspektlərini əhatə edən silsilə tədbirlər həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasında aparılan ardıcıl islahatlar da dövlət orqanlarının fəaliyyətində səmərənin və çevikliyin artırılmasına, "rəqabət" prinsipinin tətbiqinə, dövlət orqanları arasında rəqabətin yaradılmasına, dövlət qulluğunun müsbət imicinin artırılmasına, səmərəli və peşəkar dövlət qulluğunun, vətəndaş-məmur münasibətlərində yeni düşüncə tərzinin formalaşdırılmasına, dövlət qulluğunun xalqa qulluq mənasını ifadə etməsinə, məsuliyyətli, kreativ, dövlətinə və xalqına sadiq dövlət qulluqçularının hazırlanmasına xidmət edir.

Azərbaycan dövlətçiliyinin davamlı inkişafına, şəffaf, demokratik və peşəkar dövlət qulluğunun formalaşdırılmasına yönəlmiş modernləşmə xətti əlavə təhsilin roluna və məzmununa yeni çalarlar qazandırmış və onu kadr siyasətinin potensialın artırılmasına yönələn strateji və dinamik icra mexanizminə çevirmişdir. Bu mexanizmin strateji hədəfləri, metod və prinsipləri, məzmun və keyfiyyət meyarları dövlət qulluğunun inkişaf istiqamətlərinə uyğun şəkildə müntəzəm olaraq təkmilləşmişdir.

Ədəbiyyat:

1. Məhərrəmova A., (Qafqaz Maarif Birliyi, redaktor), 18.12.2020.
2. Change Managemen by Jim Downey and Technical Information Service, May 2008
3. Change Management In Publıc Sector, Wan Narita Mustapha, Noor Hamimah Hamidun, Noryanne Amer, Rugayah Hashim
4. Change Management, 2010, Prof. DR. Olaf Passenheim
5. Communications of the Association for Information Systems, Introducing e-Gov: History, Definitions, and Issues, January 2004.
6. Digital Public Administration Factsheets – European Union
7. European Journal of Sustainable Development (2021), 10, 4, 33-40
8. Əliquliyev R.M., Yusifov F.F., Elektron dövlətin formalaşmasının bəzi aktual elmi-nəzəri problemləri və həll perspektivləri // İnformasiya cəmiyyəti problemləri. – 2014. – №2, . – s.3-13 AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan.
9. Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance (pp.1-9)
10. https://schoolofpoliticalscience.com/new-public-management/
11. https://www.prosci.com/change-managemen
12. Hüseynova N., İdarəetmədə müasir islahatların əsas istiqamətləri: şəffaflıq, asan xidmət, vətəndaş məmnunluğu // Azərbaycan. – 2014. – 21 fevral. – № 38. – s.6.
13. Akyos M., Kamuda İnovasyon, Mart 2007
14. Likar B, Fatur P, Mrgole U., Korona plus d.o.o. - Institute for Innovation and Technology, 1st edition, 2013.
15. Qasımov F.H., Nəcəfov Z.M. İnnovasiyalar: yaranması, yayılması və inkişaf perspektivləri. – Bakı: Elm. – 2009. – 416s.
16. Leading organizational change in a complex public environment, Accepted for publication in Journal of Organizational Change Management, Dr. Joris van der Voet Institute of Public Governance and Management, ESADE Business School
17. The Encyclopedia of Human Resource Management: Short Entries (pp.103-106)
18. Tek Turan H ., Yaratıcı bürokrasi festivali: Kamu yönetimi eğitiminde inovasyonun önemi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi XLVI, 2019/1, 289-311
19. Atmaca Y,Geylani D., "Kamu Sektöründe İnovasyon Yönetimi: Zorluklar ve Çözüm Önerileri" Uluslararası Akademik Birikim Dergisi Yıl: 2020
20. Həbibova Z, Abdullayeva M. Dəyişikliklərin idarə olunması və dövlət idarəçiliyi. – Bakı. – 2018. – 232s.
21. "Bakutel–2016" XXII beynəlxalq telekommunikasiya və informasiya texnologiyaları sərgi və konfransının iştirakçılarına İlham Əliyevin müraciəti [29.11.2016] // https://president.az/az/articles/view/21867
22. https://azertag.az/

Açar sözlər: *dövlət idarəçiliyi, dəyişikliklər, innovasiya, yenilik, rəqəmsallaşma, müasir texnologiyalar*

Murtuza Hasanov
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan
Department of Civil Service and Personnel Policy
Ph.D. in Political Sciences, Associate Professor

INNOVATIONS IN PUBLIC ADMINISTRATION

ABSTRACT

Public administration is an academic discipline with various research interests that analyzes the process of public policy implementation, as well as explores this application and training of civil servants to work in the civil service, the primary purpose of which is to improve governance.

However, work is being done to increase the efficiency of public administration and to improve public services using new technologies and innovative methods. Today the issue of the application of innovations in public administration and their management is acute. The reforms and work implemented in managing changes and innovations have positively impacted and formed a system of public administration that meets modern world standards. The e-government portal, digitalization, and new technologies form a system of interaction of executive authorities with citizens, civil society, and business structures via the Internet.

The diversity of public administration functions also determines the diversity of implementation methods. Public administration methods reflect the government's influence on the development vectors of public and state affairs. They show how the state influences people's behavior and how it governs them.

Keywords: *public administration, change, innovation, digitalization, modern technologies*

Муртуза Гасанов
Доцент кафедры «Государственная служба и кадровая политика» Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики, доктор философии по политическим наукам

ИННОВАЦИИ В ГОСУДАРСТВЕННОМ УПРАВЛЕНИИ

РЕЗЮМЕ

Государственное управление представляет собой академическую дисциплину с различными исследовательскими интересами, которая занимается анализом процесса реализации государственной политики, а также подготовкой государственных служащих, основной целью является совершенствование управления. Наряду с этим ведется работа по повышению эффективности государственного управления, совершенствованию государственных услуг с использованием новых технологий и инновационных методов. Вопрос применения инноваций в государственном управлении и управлении ими актуален на сегодняшний день. Проведенные реформы и работа в области управления изменениями и инновациями оказали положительное влияние и сформировали систему государственного управления, отвечающую современным мировым стандартам. Портал электронного правительства, цифровизация и новые технологии составляют систему взаимодействия органов исполнительной власти через интернет с гражданами, гражданским обществом и бизнес-структурами .

Разнообразие функций государственного управления обуславливает разнообразие методов их реализации. Методы государственного управления отражают влияние правительства на векторы развития общественных и государственных дел. Они показывают какими средствами государство влияет на поведение людей и как ими управляет.

Ключевые слова: *государственное управление, изменения, инновации, новшества, цифровизация, современные технологии*

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ
PUBLIC ADMINISTRATION

UOT 32

XATİRƏ ƏFƏNDİYEVA
Bakı Dövlət Universitetinin Politologiya və Sosiologiya kafedrasının dosenti, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail:xatira-bdu@yandex.ru

MƏFTUNƏ ABDULLAYEVA
Bakı Dövlət Universitetinin Politologiya və Sosiologiya kafedrasının müəllimi, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: ms.meftune@mail.ru

ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEVİN STRATEGİYASINDA MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİK SİYASƏTİ DAXİLİ SABİTLİYİN YARADILMASINDA ƏSAS FAKTOR KİMİ

Ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən sistematik strategiyanın fonunda milli təhlükəsizliyə real və potensial təhdid yaradan ünsürlərin neytrallaşdırılması, münasibətləri sürüşkən müstəvidə cərəyan edən qüvvələrarası antaqonist əlaqələrə son qoyularaq ümumi konsensusun əldə edilməsi, parlament və hökumət böhranı şəklində təzahür edən və mürəkkəb siyasi-hüquqi kataklizmlərlə müşayiət edilən daxili siyasi böhranın aradan qaldırılması və ümumilikdə ictimai-siyasi sabitliyin təmin edilməsi artıq qeyri-formal milli dövlət və modern cəmiyyət quruculuğu vəzifəsinin fonunda növbəti strateji istiqamətlərin müəyyən edilməsini diktə edirdi. Bu istiqamətlər sırasına siyasi sistemin təməl atributları və struktur elementlərinin dirçəldilməsi və təkmilləşdirilməsi, ictimai-siyasi institutlaşma prosesinin sürətləndirilməsi, inzibati səciyyə daşıyan struktur islahatlarının həyata keçirilməsi, legitimləşdirmə tendensiyasının sürətləndirilməsi fonunda siyasi plüralizmin təmin edilməsi və bütün bunların əsasında demokratik transformasiyanın milli dəyərlərə və maraqlara müvafiq surətdə baş tutması kimi fundamental strateji vəzifələr aid idi. Zəngin dövlətçilik təcrübəsinə, rasional təfəkkürə və praqmatik fəaliyyət mexanizminə malik olan ümummilli lider Heydər Əliyev tətbiq etdiyi strategiya sayəsində mərhələli şəkildə bütün bu vəzifələrə nail ola bildi (21, səh. 4).

İlk növbədə inzibati səciyyəli struktur islahatları həyata keçirildi. Öncə icra hakimiyyəti strukturlarının və bütövlükdə dövlət sektorunun işinin səmərəliliyinin artırılması, onların fəaliyyətinin cəmiyyətin tələbatlarına və sosial qrupların maraqlarına uyğunlaşdırılması üçün ictimai inzibatçılıq sisteminin dəyişdirilməsi prinsipləri, vasitələri və mexanizmləri müəyyənləşdirildi və bu, islahatların davamlı xarakter almasında özünəməxsus rol oynadı.

Hakimiyyət strukturları arasında koordinasiya və əməkdaşlığın simmetrik surətdə təmin edilməsi, vəzifə və səlahiyyət bölgüsünün dəqiq həyata keçirilməsi struktur islahatlarında ilk həyata keçirilənlər oldu. İnzibati islahatların səmərəlilik səviyyəsinin artırılması və əhatə dairəsinin genişləndirilməsi üçün qanunvericilik bazasının zənginləşdirilməsi lazım idi ki, bunun üçünsə Ana Qanun önəmi kəsb edən yeni konstitusiyanın qəbul edilməsi lazım idi. Yeni Konstitusiya dövrün tələbləri, reallıqları və qanunauyğunluqlarına görə

mükəmməl və təkmil siyasi-hüquqi sənəd idi. Konstitusiyanın hazırlanmasında dünya dövlətlərinin konstitusiya təcrübəsindən geniş istifadə edilməsi ilə yanaşı, Respublikamızın tarixi ənənələri, spesifik özəllikləri və xalqımızın mentaliteti də nəzərə alınmışdı. Ana Qanunda bütün demokratik prosedurlar və prinsiplər öz əksini tapmış, eləcə də insan və vətəndaş hüquq və azadlıqları geniş surətdə təsbit edilmişdi (konstitusiyanın 48 maddəsi, yəni üçdə biri insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına həsr edilmişdi). Hakimiyyət bölgüsünün (qanunverici, icraedici və məhkəmə hakimiyyəti) təsbit edilməsi isə hakimiyyətin effektivliyinin artırılmasına xüsusi şərait və zəmin yaradan hüquqi substrat idi.

12 noyabr 1995-ci il tarixində qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası formasına görə kodifikasiya olunmuş, müddətinə görə isə daimi (eyni zamanda dəyişikliklərə açıq) xarakterli idi.

Ümumxalq səsverməsi-referendum əsasında ölkə konstitusiyasının qəbul edilməsindən sonra qarşıda duran ictimai-siyasi institutlaşma vəzifəsinin fonunda parlament seçkilərinin keçirilməsi istiqamətində strateji addımlar atıldı. Bundan sonra 12 noyabr 1995-ci il tarixində Milli Məclisə seçkilər keçirildi. Seçkilər qarışıq seçki sistemi əsasında baş tutdu. Belə ki, 25 nəfər proporsional, 100 nəfər isə majoritar seçki sistemi əsasında parlamentdə təmsilçilik hüququ qazandı. Proporsional seçki sistemi əsasında deputat mandatı uğrunda 8 siyasi partiyadan 200 namizəd mübarizə aparsa da, Milli Məclisdə 3 partiyanın nümayəndələri təmsilçilik hüququ qazandı. Proporsional seçki sistemi əsasında hakim Yeni Azərbaycan Partiyasından (YAP) 19, Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyasından (AXCP) və Azərbaycan Milli İstiqlal Partiyasından 3 nəfər Milli Məclisdə deputat mandatı qazandılar (22, səh. 144).

Beləliklə, yeni Konstitusiyanın qəbul edilməsi və parlament seçkilərinin keçirilməsi həyata keçirilən demokratik transformasiyanın fonunda ölkədə siyasi plüralizmin, siyasi inteqrasiyanın təmin və bərqərar olunması, genişmiqyaslı islahatların reallaşdırılması və digər bu kimi strateji vəzifələrin nail olunmasına əlverişli zəmin və şərait yaratdı. Belə ki, qəbul edilmiş yeni konstitusiyanın fonunda hakimiyyət bölgüsü təmin edildi, siyasi partiyalar başda olmaqla subyektlərin fəaliyyətinə hüquqi zəmində əlverişli şərait yarandı və təsisatlar arasında rəqabətə əsaslanan simmetrik və rasional münasibətlər sistemi formalaşdı. Bütün bunların fonunda isə həyata keçirilən islahatların davamlılığını təmin etmək mümkün oldu. Belə ki, həyata keçirilən islahatların fonunda ölkədə sosial tərəqqini, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının müdafiəsini təmin etməyə qadir olan səmərəli idarəçilik sisteminin formalaşdırılması istiqamətində xüsusi strateji uğurlar əldə edildi. Qısa zaman kəsiyində dövlət tənzimləməsinin metodlarında ciddi, kardinal reformativ dəyişikliklər edildi, plüralizm şəraitində rəqabət mühiti təmin edildi, icra hakimiyyəti orqanları və bütövlükdə dövlət sektorunun işinin səmərəliliyi artırıldı, dövlət idarəçiliyinin qanunvericilik və normativ-hüquqi bazası inkişaf etdirildi, dövlət hakimiyyəti orqanları üzərində nəzarət, onların işinin dəyərləndirilməsi metodları sistemi təkmilləşdirildi.

Müstəqillik əldə etdikdən sonra Azərbaycanın qarşısında duran fundamental strateji vəzifələrdən biri də modern cəmiyyət və qeyri-formal milli dövlət quruculuğu prosesinin əsasının qoyulması idi. Bunun üçünsə ilk növbədə ictimai-siyasi müstəvidə sabitlik təmin edilməli, əlaqələri sürüşkən müstəvidə cərəyan edən subyektlərarası antaqonist meyillər aradan qaldırılmalı, ictimai-siyasi təsisatlanmanın operativ və effektiv surətdə həyata keçirilməsini şərtləndirən struktur elementləri və real zəmin bərqərar olunmalı və sistematik strategiyanın fonunda mərhələli surətdə demokratik tranzit həyata keçirilməli idi. Bütün bunları reallaşdırmaq üçünsə ilk növbədə rasional təfəkkürə və praqmatik fəaliyyət mexanizminə malik olan LİDER SİYASƏTÇİ lazım idi (35, səh. 14).

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə

gəlməsindən sonra həyata keçirilən sistematik və kompleks tədbirlər sayəsində ictimai-siyasi sabitlik təmin edildi və demokratik tranzit prosesinin həyata keçirilməsinə əlverişli zəmin yaradıldı. Demokratik tranzit prosesinin fonunda ilk növbədə Konstitusiyanın qəbul edilməsi milli inkişaf strategiyasının hüquqi substratlarının bərqərar olunmasını şərtləndirdi və bundan sonra mərhələli surətdə demokratik transformasiya prosesi həyata keçirilməyə başlandı.

Həmin ərəfədə ümummilli lider Heydər Əliyev demokratik tranzitlə bağlı ölkənin qarşısında duran strateji vəzifələri məhz bu cür səciyyələndirirdi: "Biz Azərbaycanda demokratik respublika quraraq sivilizasiyalararası cəmiyyət uğrunda mübarizə apararaq ümumi dünyəvi, bəşəri dəyərlərin hamısından istifadə etməliyik. Çalışmalıyıq ki, Azərbaycan uzun illərdən sonra, ilk dəfə müstəqilliyini aldıqdan sonra bütün dünyaya öz tarixi nailiyyətlərini, milli ənənələrini nümayiş etdirə bilsin. Azərbaycan xalqının bu barədə həm tarixi, həm də müasir potensialı olduqca böyükdür. Bunların hamısından istifadə olunsa, Azərbaycan həm tam müstəqil dövlət olacaq, həm də bizim cəmiyyətimiz tam demokratik-hüquqi, ümumbəşəri dəyərlərin əsasında qurulan demokratik bir cəmiyyət olacaq".

Azərbaycanda demokratik transformasiyanın səmərəliliyini və tamlığını təmin edən digər təməl faktor bu prosesin radikal surətdə yox, təkamül yolu ilə baş tutması oldu. Bununla bağlı Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, Ulu öndər Heydər Əliyev deyirdi: "Demokratiya daim inkişafda olan bir prosesdir. Bu, bir mərhələdən o birinə qədər təkmilləşmə yolu ilə getməlidir. Bu təkmilləşmə inqilabi yolla yox, təkamül yolu ilə olmalıdır. Çünki hər bir şeyə tezliklə nail olmaq çətindir" (6, səh. 39).

Ulu öndər Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu demokratik tranzit prosesi təkmil struktur elementləri ilə özündə bir neçə xüsusi və fundamental səciyyəvi xüsusiyyətləri cəmləşdirdi. Belə ki, tranzit prosesinin başlanğıcında və onun müxtəlif mərhələlərində vətəndaşlara geniş hüquq və azadlıqlar verildi, mövcud məhdudiyyətlər aradan qaldırıldı və formalaşmış siyasi plüralizm rəqabətə əsaslanan münasibətlər və proseslərin konstruktivliyini təmin etdi. Köhnə təsisatların yeniləri ilə əvəz olunması, idarəetmədə kardinal reformativ dəyişikliklərin baş verməsi, loyallığın və legitimliyin təmin edilməsi istər-istəməz cəmiyyətdə bəhs edilən innovasiyalara münasibətdə təfəkkür dəyişikliklərinin baş tutmasını zəruri etdi.

Beləliklə, 1993-cü ildən başlayaraq milli inkişaf strategiyasının təməl prinsip və müddəaları əsasında həyata keçirilən sistematik strateji kurs sayəsində demokratik tranzitin effektivliyi və tamlığı bərqərar olundu. Məhz bunun qanunauyğun nəticəsi kimi, demokratik transformasiyanın milli modelinin-Azərbaycan modelinin əsası qoyulmuş oldu.

Ulu öndər Heydər Əliyevin sistematik surətdə başlatdığı demokratik transformasiya prosesi Prezident İlham Əliyev tərəfindən dövrün və şəraitin çağırışlarına, qanunauyğunluqlarına adekvat surətdə davam etdirildi. Prezident İlham Əliyev bəhs edilən strateji vəzifələri məhz bu cür dəyərləndirirdi: "Vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu, demokratik proseslərin möhkəmlənməsi, hüquqi dövlətin formalaşması heç də şüar və arzu deyil, Azərbaycanın hərtərəfli inkişafının başlıca şərtidir. Bizim təcrübəmiz göstərir ki, Azərbaycanın seçdiyi yol düzgün yoldur" (12, səh. 11).

Bütün bunların fonunda bir daha belə bir nəticəyə gəlmək olur ki, Ulu öndər Heydər Əliyevin milli mental xüsusiyyətlərə və dəyərlərə müvafiq surətdə başlatdığı demokratik transformasiyanın milli modelinin Prezident İlham Əliyev tərəfindən dövrün reallıqlarına və qanunauyğunluqlarına müvafiq surətdə yeni keyfiyyətdə davam etdirilməsi siyasi sistemin təməl struktur elementlərinin təkmilləşməsinə təkan verməklə yanaşı, hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyətinin mütləq komponentlərinin bərqərar olunmasını da şərtləndirmiş oldu. Nəticə etibarilə, milli demokratiya modelinin fonunda siyasi və iqtisadi islahatların paralel

surətdə effektiv və operativ şəkildə aparılması milli inkişafın fundamental determinantı qismində çıxış etmiş oldu.

Qeyd etdiyimiz kimi, müstəqillik əldə etdikdən sonra Azərbaycanın qarşısında duran təməl strateji vəzifələrdən biri və birincisi qeyri-formal milli dövlət və modern cəmiyyət quruculuğu prosesinin əsasının qoyulması və onun davamlılığının təmin edilməsi idi. Bunun üçünsə siyasi, iqtisadi, hüquqi və digər sahələrdə sabitləşdirici mexanizmlər yaradılmalı və bunun ardınca bəhs edilən istiqamətlərdə fundamental struktur islahatları həyata keçirilməli idi. Amma müstəqilliyin ilk iki ilində (1991-1993-cü illər) ölkəyə rəhbərlik edən səriştəsiz qüvvələrin antimilli mövqe əsasında yaratdıqları xaos və kataklizmlər nəinki bəhs edilən vəzifələrin həyata keçirilməsini mümkün etmədi, hətta Azərbaycanı mürəkkəb siyasi-iqtisadi problemlərin fonunda öz müstəqilliyini itirmək təhlükəsi qarşısında qoydu.

Ancaq ümummilli lider Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə gəlişindən sonra bəhs edilən vəzifələrin yerinə yetirilməsi mümkün oldu. Belə ki, ilk növbədə ictimai-siyasi sabitlik təmin edildi, təsisatlar və strukturların fəaliyyətinə normal şərait yaradıldı, bunun ardınca bütün sahələrdə təməl struktur islahatlarının həyata keçirilməsi tendensiyasının əsası qoyuldu. Bununla da hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu prosesinin əsasını qoymaq üçün real əlverişli şərait yarandı.

Beləliklə, 1995-ci ilin 12 noyabr tarixində Konstitusiyanın qəbul edilməsi ilə ölkəmizdə hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyətinin mütləq komponentlərinin bərqərar olunması istiqamətində təməl strateji tədbirlər görülməyə başlandı. Bəhs edilən strateji səciyyəli vəzifənin yerinə yetirilməsi üçün konstitusion-hüquqi substratların yaradılması bu sahədə ardıcıl və mütəmadi islahatların həyata keçirilməsini mümkün etməklə yanaşı, qanunların aliliyinin, hüquqi norma və qaydaların üstünlüyünün təsbit olunduğu, mütəmadi siyasi-hüquqi islahatların reallaşdırıldığı, subyektlərin fəaliyyətinə legitim və leqal surətdə rəqabətə əsaslanan plüralist mühitin yaradıldığı, ictimai-siyasi təsisatlanmanın hüquqi substratlarının formalaşdırıldığı siyasi sistemin bərqərar olunması işinə fundamental töhfələr bəxş etdi. Məhz bundan sonra hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyətinin mütləq komponentlərinin bərqərar olunması istiqamətində həyata keçirilən ardıcıl və sistematik tədbirlər bəhs edilən sahədə əhəmiyyətli nailiyyətlərin əldə olunmasını şərtləndirdi (1, səh. 18).

Azərbaycanda insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində müəyyən olunmuş tədbirlərin əsaslı və məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilməsi məqsədilə Ulu öndər Heydər Əliyevin 18 iyun 1998-ci il tarixli Sərəncamı ilə “İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair Dövlət Proqramı” təsdiq edilməsini, məhz bu cür ali və humanist mövqeyin qanunauyğun nəticəsi kimi, Prezident İlham Əliyevin 18 iyun 2007-ci il tarixli Sərəncamına əsasən, 18 iyunun Azərbaycanda İnsan hüquqları günü elan edilməsini və bundan sonra da bu sahədə əhəmiyyətli strateji tədbirlərin görülməsini, 24 avqust 2002-ci il və 18 mart 2009-cu il tarixlərində keçirilmiş ümumxalq səsverməsi-referendumlar nəticəsində insan və vətəndaş hüquq və azadlıqları istiqamətində qanunvericilik bazasının zənginləşdirilməsini və digərlərini aid etmək olar.

24 avqust 2002-ci il tarixində qəbul olunmuş “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Konstitusiya Qanunu tənzim etdiyi məsələlərin əhatə dairəsinə görə olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu Qanun Azərbaycanda insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsini “İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Konstitusiyaya uyğunlaşdırmaq məqsədi daşıyır (4, səh.22).

Konstitusiya Qanunu hər kəsin onun hüquqlarını və azadlıqlarını pozan qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının qərarlarından, bələdiyyə aktlarından Konstitusiyasına şikayət vermək hüququnu və məhkəmələrin insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi məsələləri ilə bağl Konstitusiyanın və qanunların şərh edilməsi haqqında Konsti-

tusiya Məhkəməsinə müraciət edə bilmək hüquqlarını təsbit etmiş və bununla da qeyd olunan Konvensiyanın tələblərinə uyğun surətdə tərtib olunmaqla insanların hüquq və azadlıqlarının qorunması, məhkəmənin nüfuzunun və ədalət mühakiməsinin qərəzsizliyinin təmin edilməsi üçün real hüquqi baza yaratmışdır (1, səh. 17).

İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında" 22 fevral 1998-ci il tarixli Fərman bəhs edilən məsələlər baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Həmin Fərmanda qeyd olunur ki, Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazandıqdan sonra Beynəlxalq Dövlətlər Birliyinin tamhüquqlu üzvü kimi əsrlərin sınağından çıxmış ümumbəşəri dəyərlərin üstünlüyünü qəbul edərək demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğunu özünün inkişaf yolunu seçmişdir.

Ulu öndərin həmin Fərmanında 80-ci illərin axırlarında – 90-cı illərin əvvəllərində Azərbaycanda insan hüquqlarının kütləvi surətdə pozulmasına gətirib çıxarmış hallara və faktlara siyasi qiymət verilib. Burada insan hüquqlarının, qadınların, uşaqların, milli azlıqların müdafiəsinə dair dövlət proqramlarının layihələrinin işlənib hazırlanması, qaçqınların və məcburi köçkünlərin, əlillərin müharibə iştirakçılarının, aztəminatlı ailələrin iqtisadi və sosial hüquqlarının daha səmərəli təmin edilməsi, insan hüquqları üzrə Azərbaycan Respublikasının səlahiyyətli Müvəkkili təsisatının, habelə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsini həyata keçirən digər qurumların yaradılması, hüquqi islahatların həyata keçirilməsi ilə əlaqədar normativ hüquqi aktların insan hüquqlarına dair beynəlxalq standartlara tam uyğunluğunun təmin edilməsi, insan hüquqlarının qorunması sahəsində hüquqi mexanizmlərin təkmilləşdirilməsi, insan hüquqları üzrə elmi-tədqiqat institutunun yaradılması və digər məsələlərə dair təkliflərin hazırlanması və lazımi tədbirlərin görülməsi müvafiq dövlət strukturlarına tapşırılmışdır.

Demokratiya yolunda qəti və ardıcıl addımlarla irəliləyən Azərbaycanda insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində müəyyən olunmuş tədbirlərin əsaslı və məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilməsi məqsədilə Ulu öndər Heydər Əliyevin 18 iyun 1998-ci il tarixli Sərəncamı ilə "İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair Dövlət Proqramı" təsdiq edilmişdir (6, səh. 72).

Ölkəmizdə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin və müdafiə olunması istiqamətində görülən fundamental tədbirlərdən biri də ölüm cəzasının ləğvi olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, ölüm hökmü Azərbaycanın cinayət məcəlləsində hər zaman olmuşdur və statistikaya görə, 1988-1993-cü illər ərzində 32 şəxs haqqında icra olunmuşdur. Onlardan 8 nəfər haqqında hökm 1993-cü ildə Prezident fərmanları əsasında icra edilmişdir. Amma 1993-cü ilin iyun ayından isə ölkə rəhbərliyinə qayıtmış ümummilli lider Heydər Əliyevin humanist siyasətinin təzahürü kimi Azərbaycanda ölüm hökmünün icrasına faktiki moratorium qoyulmuş, bu müstəsna cəza növü 10 fevral 1998-ci il tarixli Qanunla tamamilə ləğv edilmişdir. Bu addım Azərbaycan dövlətinin humanist və demokratik mahiyyətini, ölkədə insan hüquqlarının təmin və mühafizə edilməsinə verilən önəmi bir daha sübut etmişdir (33, səh. 148).

Bundan başqa, Ulu öndər Heydər Əliyevin insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin və müdafiə edilməsi ilə bağlı həyata keçirdiyi humanist siyasət Prezident İlham Əliyevin dövründə xüsusi diqqət və qayğı göstərilən prioritet istiqamət olmuşdur. "Biz ölkəmizdə demokratiyanın, insan hüquqlarının inkişafına və qorunmasına çox böyük əhəmiyyət veririk" – deyən Prezident İlham Əliyevin birbaşa tövsiyə və göstərişləri əsasında görülən sistematik işlər insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində xüsusi əhəmiyyət kəsb etmişdir. Prezident İlham Əliyev bununla bağlı demişdir: "Biz ölkəmizdə demokratiyanın, insan hüquqlarının inkişafına və qorunmasına çox böyük əhəmiyyət veririk... Əlbəttə, çox vacibdir ki, bu sahədə həm beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən, eyni zamanda, bu sahə ilə bilavasitə məşğul olan

qurumlar tərəfindən vahid meyarlar tətbiq olunsun. Biz, əlbəttə, gələcək fəaliyyətimizdə də Azərbaycanda həm siyasi, həm iqtisadi, həm də sosial islahatları davam etdirəcəyik, insan hüquqlarının qorunması üçün bütün lazımi tədbirləri görəcəyik" (12, səh. 56).

Məhz bu cür ali və humanist mövqeyin qanunauyğun nəticəsi kimi, Prezident İlham Əliyevin 18 iyun 2007-ci il tarixli Sərəncamına əsasən, 18 iyun Azərbaycanda İnsan hüquqları günü elan edilib. Sərəncamda Ulu öndər Heydər Əliyevin 1998-ci il iyunun 18-də Azərbaycanda ilk «İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair Dövlət Proqramı»nı təsdiq etdiyi xatırladılır və bildirilir ki, Heydər Əliyev insan hüquqlarının təmin olunmasını dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri kimi müəyyən edib. Məhz bunun əsasında 18 iyun tarixi Azərbaycanda insan hüquqları günü elan olunub. Sərəncama görə, hər il iyunun 18-i Azərbaycanda İnsan hüquqları günü kimi qeyd olunmalıdır (12, səh. 25).

Beləliklə, yuxarıda istinad edilən məsələ və məqamları ümumiləşdirərək belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, Azərbaycanda insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi istiqamətində 1993-cü ildən-ümummilli lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlməsindən sonra sistematik və ardıcıl tədbirlər görülməyə başlanmışdır. Və bu gün bütün sahə və istiqamətlərdə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqları ən yüksək səviyyədə təmin və müdafiə edilməkdədir.

Müstəqillik əldə etdikdən sonra Azərbaycanın qarşısında duran başlıca vəzifə və problemlərdən biri də yeni münasibətlər sisteminə müvafiq surətdə milli elitanın formalaşdırılması və bu istiqamətdə milli münasibətlər zəminində təkamül xarakterli yeni keyfiyyət dəyişikliklərinə nail olmaq idi. Milli elitanın formalaşdırılması üçün bir sıra strateji səciyyəli zəruri tədbirlər görmək lazım idi ki, bütün bunların fonunda gərəkli şərait və resurslar təmin edilsin:

İlk növbədə müstəqillik əldə etmiş dövlətə milli münasibətlər sistemini rasional surətdə tənzimləyəcək, ictimai-siyasi ahəngdarlıq və tərəqqini təmin edəcək və ümummilli inkişaf strategiyasını müəyyən və tətbiq edə biləcək güclü siyasi hakimiyyət lazım idi. Hakimiyyətin effektivliyi milli tərəqqiyə mane olan mövcud problemlərin həll edilməsi və milli inkişaf strategiyasının müəyyən və icra olunmasını mümkün edəcəkdi. Amma qeyd etdiyimiz kimi, müstəqilliyin ilk iki ilində ölkəyə səriştəsiz və irrasional şəxslərin rəhbərlik etməsi nəinki milli inkişaf strategiyasının müəyyən və icra edilməsini mümkün etmədi, eləcə də həmin subyektlərin disfunksionallığı yeni müstəqillik əldə etmiş ölkə üçün çox ciddi təhdid və risklər yaratmış oldu. Məhz bu cür kəskin situasiyanın fonunda milli elitanın formalaşdırılması mümkün olmadı və institusional aktorların bərqərar oluna bilməməsi ölkə miqyasında kataklizmlərin dərinləşməsini şərtləndirdi. Yalnız 1993-cü ildən-Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə gəlməsindən sonra bəhs edilən vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün əlverişli şərait yaradıldı və bu istiqamətdə milli resurslardan səmərəli surətdə istifadə edildi. Nəticə etibarilə, bütün bunlar milli elitanın da formalaşmasını təmin etdi və elita transformasiyasının əsası mövcud dəyərlərə, qanunauyğunluqlara və tələblərə müvafiq surətdə qoyuldu (7, səh. 348).

Qısacası, milli elitanın formalaşdırılması və mütəmadi yenilənməsi üçün zəruri şərtlərdən biri olan hakimiyyətin effektivliyi prinsipi məhz 1993-cü ildən sonra-Ulu öndər Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu milli inkişaf strategiyası sayəsində mümkün oldu;

İkincisi, milli elitanın formalaşdırılması, transformasiyası və yenilənməsi üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən faktorlardan biri də milli dəyərlərin və maraqların nəzərə alınması ilə həyata keçiriləcək hüquqi və ictimai-siyasi təsisatlanmadır. Hüquqi təsisatlanma dedikdə subyektlərin fəaliyyət mexanizmini tənzimləyəcək qanunlar və qaydaları sisteminin məcmusundan ibarət bazanın formalaşdırılması (buraya konstitusiyanın və ona müvafiq surətdə sahəvi və funksional səciyyəli normativ-hüquqi aktların qəbul olunması və onlara

nəzarət edilməsi aiddir) və onun işləkliyinin təmin edilməsi nəzərdə tutulur. Hüquqi təsisatlanmanın təmin edilməsi nəticə etibarilə ictimai-siyasi institutlaşmanı mümkün edir ki, bu da institusional aktorların bərqərar olunmasını və funksionallığını şərtləndirən strateji səciyyəli fundamental faktorlardan biridir. Bu məsələnin Azərbaycan təcrübəsinə gəldikdə isə qeyd edə bilərik ki, hüquqi və ictimai-siyasi təsisatlanma vəzifəsinə sistematik surətdə Konstitusiyanın qəbul olunmasından sonra (12 noyabr 1995) nail olundu. Ana Qanunun qəbul olunması və ona müvafiq surətdə bütün sahələri əhatə edən qanunvericilik bazasının zənginləşdirilməsi institusional aktorların funksionallığı və fəaliyyət mexanizminə əlverişli zəmin yaratdı. Bu isə siyasi sistemin struktur elementlərini təkmilləşdirməklə yanaşı, milli elitanın transformasiyasını da mümkün etdi;

Milli elitanın formalaşdırılması üçün sosiomədəni transformasiyaya start verilməsi, buna müvafiq və paralel surətdə struktur islahatlarının həyata keçirilməsi və institusional bazisin formalaşdırılması vəzifələrinin də həyata keçirilməsi strateji səciyyəli fundamental vəzifələr sırasında idi. Sosiomədəni transformasiyaya nail olmaq cəmiyyətdə yetkin stratifikasiyalaşma vəzifəsinin təmin olunmasını mümkün edəcəkdi ki, bu da nəticə etibarilə təkmil sosial-siyasi sistemin bərqərar olunmasını şərtləndirirdi. 1993-cü ildən başlamaq etibarilə Ulu öndər Heydər Əliyevin rasional və praqmatik strateji tədbirləri sayəsində ictimai-siyasi sabitlik təmin edildikdən, bölücü meyillər və mərkəzdənqaçma tendensiyaları neytrallaşdırıldıqdan sonra sosiomədəni transformasiya prosesinin əsası qoyuldu və bütün sahələri əhatə edən partikulyar və universal struktur islahatları həyata keçirildi (17, səh. 132).

Beləliklə, ölkəmizdə milli elitanın formalaşması, transformasiyası və yenilənməsi ümummilli lider Heydər Əliyevin milli inkişaf strategiyasının fonunda həyata keçirdiyi kompleks strateji tədbirlərin fonunda mümkün oldu. Ulu öndər Heydər Əliyevin sabitləşdirici mexanizmlərdən məharətlə istifadə edərək "mərkəzdənqaçma" meyillərini neytrallaşdırması və siyasi, hüquqi, sosial, iqtisadi, mədəni və digər sahələri əhatə edən milli inkişaf strategiyasını həyata keçirməsi elita transformasiyasının milli maraqlara və dəyərlərə müvafiq surətdə başlanmasını şərtləndirdi. Kadr siyasətində tədricən dəyişikliklər edildi və ümummilli inkişafa fundamental töhfələr bəxş edəcək cəmiyyətdaxili dinamik subyektlərlə xüsusi iş həyata keçirildi. Bu istiqamətdə həyata keçirilən gənclər siyasəti xüsusi əhəmiyyət kəsb etdi. Gənclərə dövlət səviyyəsində yüksək diqqət və qayğının göstərilməsi, onların ölkə həyatının bütün sahələrində iştirakına əlverişli şəraitin yaradılması, müxtəlif sahələr üzrə xarici ölkələrdə təhsil almalarının təmin edilməsi kimi strateji önəm kəsb edən tədbirlər elitanın transformasiyası və yenilənməsi işinə əhəmiyyətli töhfələr verdi. Bu, sosial stratifikasiyalaşma prosesində yeni-daha dinamik intellektual təbəqənin formalaşmasını təmin etməklə yanaşı, cəmiyyətin inkişafının yeni ideya əsaslarının və konseptual substratlarının formalaşmasına və ictimai şüurun yenilənməsinə də da yardımçı oldu. Bunlarla yanaşı, ictimai-siyasi və hüquqi təsisatlanma milli aktorların funksionallığına və fəaliyyət mexanizminə əlverişli şərait yaratdı və institusional subyektlərin ictimai-siyasi palitrada normal təmsilçiliyi elita təsisatının transformasiyasına bilavasitə müsbət təsir etdi. Nəticə etibarilə, bütün bunlar milli elitanın formalaşması və transformasiyasını təmin etməklə yanaşı, modern cəmiyyət quruculuğu da sürətləndirmiş oldu (34, səh. 96).

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. – Bakı: Adiloğlu. – 2007.
2. Abdullazadə F. Heydər Əliyev siyasi portret. – Bakı. – 1998.
3. Abbasov N. Milli Təhlükəsizlik orqanlarının 80 illik təntənəli yığıncağında məruzə // Sərhəd. – 1999. – 17 aprel.
4. Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik toplusu. 1999.
5. Əliyev Heydər. Azərbaycan XXI əsrin və üçüncü minilliyin ayrıcında. Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev yeni 2001-ci il, yeni əsr və üçüncü minillik münasibəti ilə Azərbaycan xalqına müraciəti. Bakı Dövlət Universitetinin nəşriyyatı. – 2001.
6. Əliyev Heydər. Müstəqil Azərbaycan hüquqi dövlət quruculuğu, demokratiya və bazar iqtisadiyyatı yolu ilə inamla irəliləyir. – Bakı. – 2002.
7. Əliyev Heydər. Müstəqilliyimiz əbədidir. – III cild. – Bakı. – 1998.
8. Əliyev Heydər. Azərbaycan bütün azərbaycanlıların vətənidir. – Bakı. – 2000.
9. Əliyev H. Qafqaz Müsəlmanlarının qurultayında nitq. 30 sentyabr 1998. Müstəqilliyimiz əbədidir. – Bakı. – 17 c. – səh.391-408.
10. Əliyev H. Bakıda akkreditə olunmuş diplomatik korpusun üzvlərinin səfirlərinin beynəlxalq təşkilatlarının nümayəndəliklərinin toplantısında çıxışı. (20 oktyabr 1998). Müstəqilliyimiz əbədidir. 18 c. – s. 83-90
11. Əliyev H. Münaqişə tezliklə həll olunmalıdır. Respublika Prezidenti ATƏT-in Minsk Qrupunun həmsədrlərini qəbul etmişdir // Azərbaycan. – 1997. – 7 noyabr.
12. Əliyev İ. İqtibaslar və təhlillər. – Bakı. – 2008. – səh.328.
13. Əsrin müqaviləsi. – Bakı. – 1996.
14. Əfəndiyev M. Siyasi elm. – Bakı. – 2017. Siyasət: – s.811.
15. Hans J. Morgentau. Politics Among Nations: The Struggle for Powerand Peace. Fifth edition. New-York, 2003, p.34
16. Həsənov Ə. Müasir beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siaysəti. – Bakı: Azərbaycan. – 2005. – s.752.
17. Həsənov Ə. Heydər Əliyev irsi və Azərbaycan dövlətçiliyi. – Bakı: Azərbaycan. – 2005. – səh.590.
18. Həsənov Ə.M. Heydər Əliyev və Azərbaycanın xarici siyasət fəaliyyətinin formalaşması // Heydər Əliyev və müasir Azərbaycan. – Bakı: 2003.
19. Həsənov Ə.M. Heydər Əliyev və Azərbaycanın xarici siyasət prioritetlərinin müəyyənləşməsi // Heydər Əliyev irsi və Azərbaycan dövlətçiliyi. – Bakı: 2005.
20. Hikmət Babaoğlu. Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlməsi ümumxalq tələbinə çevirilmişdi // Yeni Azərbaycan. – №29 (203). – 1997. – 16 aprel.
21. Hikmət Babaoğlu. Ulu öndər Heydər Əliyevin adı təkcə Azərbaycan etnosiyasi cografiyası ilə məhdudlaşmır // Yeni Azərbaycan. – №095(3029). – 2009. – 23 may.
22. Hikmət Babaoğlu. Heydər Əliyev siyasi irsinin politoloji aspektləri. – Bakı. – 2010.
23. Hikmət Babaoğlu. Dünya siyasəti və beynəlxalq münasibətlər. – Bakı: Çinarçap. – 2010. – s. 568.
24. İbadov N. Müqayisəli politologiya. – Bakı: AzTU. – 2010. – s.221.
25. Milli Təhlükəsizlik haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu. – Bakı. – 2004.
26. Mehdiyev R. Yeni siyasət: inkişafa doğru. – II cild. – Bakı: Azərbaycan. – 2008. – s.440.
27. Mehdiyev R. Azərbaycan qloballaşma dövrünün tələbləri. – Bakı: XXI əsr yeni nəşrlər evi. – 2005. – s.494
28. Mehdiyev R. Gələcəyin strategiyası // Dirçəliş-XXI əsr. – Bakı. – 2008. – №118-119. – s.9-33.

29. Nəcəfov Z. Azərbaycanın Milli Təhlükəsizlik problemləri: nəzər məsələlər// Beynəlxalq həyat. – №4. – 1998. – s.14
30. Xəlilov X. Heydər Əliyev-75. – Bakı. – 1998.
31. Orucov Hidayət. Heydər Əliyev və Azərbaycanda milli siyasət. – Bakı. – 2001.
32. Ramiz Mehdiyev. Vətəndaş cəmiyyətinə yol açan ideyalar. – Bakı: "Azərbaycan" qəzeti, 2006 ("Azərbaycan" qəzetinin "Azərbaycanın özü qədər əbədi" silsiləsindən nəşr etdirdiyi III kitab).
33. Ramiz Mehdiyev. Demokratiya yolunda: irs haqqında düşünərkən. – Bakı: Şərq-Qərb. – 2008.
34. Ramiz Mehdiyev. Milli məfkurə, milli dövlətçilik, müstəqillik yolu ilə. II hissə. – Bakı: XXI-Yeni Nəşrlər Evi. – 2007.
35. Ramiz Mehdiyev. Yeni siyasət: inkişafa doğru. – Bakı: 2006 ("Azərbaycan" qəzetinin "Azərbaycanın özü qədər əbədi" silsiləsindən nəşr etdirdiyi IV kitabı).
36. Ramiz Mehdiyev. Azərbaycan-2003-2008: Zaman haqqında düşünərkən. – Bakı: Şərq-Qərb. – 2009.
37. Piriyev A. Siyasi strategiya və milli təhlükəsizlik problemi. Bakı: BDU. – 2005. – s.544

Açar sözlər: *ümummilli lider, konstitusion status, siyasi strategiya, daxili sabitlik, milli təhlükəsizlik, demokratizm, hüquq və azadlıqlar*

Khatira Efendiyeva
Baku State University
Department of Political Science and Sociology
Ph.D. in Political Science, Associate Professor

Maftuna Abdullayeva
Baku State University
Department of Political Science and Sociology
Ph.D. in Political Science, Lecturer

THE MAIN FACTOR IN CREATING STABILITY WITHIN THE NATIONAL SECURITY POLICY IN THE STRATEGY OF NATIONAL LEADER HEYDAR ALIYEV

ABSTRACT

The paper demonstrates that the national model of democratic transformation initiated by the great leader Heydar Aliyev in accordance with the national mental characteristics and values is continued by President Ilham Aliyev in a new quality in accordance with the realities and legal regulations of the time, encouraging the improvement of the basic structural elements of the political system. In addition, it conditioned the establishment of the legal state and the necessary components of civil society. As a result, the effective and efficient implementation of political and economic reforms against the background of the national democracy model acted as a fundamental determinant of national development.

Keywords: *national leader, constitutional status, political strategy, internal stability, national security, democracy, rights and freedoms*

Хатира Эфендиева
Доцент кафедры Политологии и социологии
Бакинского Государственного Университета,
доктор философии по политическим наукам

Мафтуна Абдуллаева
Преподаватель кафедры Политологии и социологии
Бакинского Государственного Университета,
доктор философии по политическим наукам

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ КАК ОСНОВНОЙ ФАКТОР СОЗДАНИЯ ВНУТРЕННЕЙ СТАБИЛЬНОСТИ В СТРАТЕГИИ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОГО ЛИДЕРА ГЕЙДАРА АЛИЕВА

РЕЗЮМЕ

Продолжение Президентом Азербайджанской Республики Ильхамом Алиевым на новом качественном уровне национальной модели демократической трансформации, инициированной Общенациональным лидером Гейдаром Алиевым в соответствии с особенностями национального менталитета и национальными ценностями в соответствии с реалиями и закономерностями нынешнего времени, стимулирует совершенствование основных структурных элементов. В то же время оно обусловило установление абсолютных компонентов правопорядка и гражданского общества. В результате на фоне модели национальной демократии параллельное эффективное и действенное осуществление политических и экономических реформ стало основополагающим фактором национального развития.

Ключевые слова: *общенациональный лидер, конституционный статус, политическая стратегия, внутренняя стабильность, национальная безопасность, демократия, права и свободы*

T Ə H S İ L
E D U C A T I O N

UOT 001.89

ASİMAN İLYASOV
Təhsildə Keyfiyyət Təminatı Agentliyi Təlim və metodologiya şöbəsinin müdiri, Azərbaycan Texnologiya Universitetinin doktorantı
e-mail: Asiman.ilyasov@tkta.edu.az

ALİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNİN TƏLƏBƏQƏBUL PROQNOZLAŞDIRILMASINDA ƏMƏK BAZARINDA BAŞ VERƏN DƏYİŞİKLİKLƏRİ NƏZƏRƏ ALMASI VƏZİYYƏTİ

Giriş

Qloballaşma ölkələr arasındakı əlaqələri genişləndirir və bunun nəticəsi olaraq təhsil sistemlərinin və müəssisələrinin fəaliyyətinin keyfiyyət və effektivliyinin müqayisəsinə maraq artır. Bundan əlavə, regional və qlobal dəyər zəncirində ölkələr arasında rəqabətin artması yüksəkixtisaslı işçi qüvvəsinə tələbat yaradır və qlobal innovasiya iqtisadiyyatı şəraitində belə işçi qüvvəsi olan ölkələr üstünlüyə malik olurlar [3, s.52].

Məşğulluq təhsil siyasətinin müəyyən edilməsinə güclü təsir göstərir və təhsilə, eləcə də peşə biliklərinə qoyulan sərmayə kifayət qədər istifadə edilmədikdə işsizlik yaranır. İşsizlik nisbətlərinin yüksək olmasının ən mühüm səbəblərindən biri əmək bazarında tələb olunan bacarıqların işçi qüvvəsinin ixtisasları ilə uyğun gəlməməsidir. Belə ki, bir ölkədə təhsil alan əhalinin öz ixtisaslarına uyğun olaraq çalışması xoşagələn və digər şərtlər sabitkən (ceterius paribus) bu hal umulan və planlanan haldır. Lakin, bu gün ölkəmizdə işlə təmin olunanların əksəriyyəti təhsil aldıqları təhsil istiqamətinə (ixtisas və (və ya) ixtisaslaşmalarına) uyğun olaraq əmək bazarında fəaliyyət göstərmirlər. Belə olan halda əsas problemlərdən bəlkə də ən mühümü təhsillə məşğulluq arasında lazımi əlaqənin sağlam şəkildə qurulmamasıdır.

Bir sıra ölkələrdə qlobal iqtisadi qeyri-müəyyənliyin təsiri nəticəsində biznesə etimad zəifləmiş, iş yerlərinin sayı azalmışdır. İşsizlik səviyyəsinin yüksək olmasına baxmayaraq, istedadlı işçi qüvvəsinin çatışmazlığı təhsil sistemi ilə əmək bazarının tələbləri arasındakı uyğunsuzluğun nəticəsi kimi qiymətləndirilir. Xüsusən də, cari qlobal mühitdə gənclər arasında işsizlik səviyyəsinin yuxarı olması iqtisadi inkişafı ləngidən və sosial sabitliyi pozan mühüm problemlərdən biridir [3, s.4].

Getdikcə artan ixtisaslı kadr çatışmazlığı problemini həll etmək, tələbələrin və işəgötürənlərin ehtiyaclarını təmin etmək məqsədilə təhsilə maraq daha da artmaqdadır. İxtisaslı kadr çatışmazlığının getdikcə artması, əsasən, təhsil və əmək bazarı arasında kəmiyyət, keyfiyyət və gözləntilər baxımından uyğunsuzluqlarla əlaqədardır. Kəmiyyət baxımından uyğunsuzluqlar müxtəlif ixtisas dərəcələri (ilk, orta və ya ali ixtisas) və sahələr (tibb, texnologiya və s.) üzrə əmək bazarında bəzən tələb olunandan çox, bəzən isə tələb olunandan az sayda kadrların hazırlanması nəticəsində yaranır. Keyfiyyət uyğunsuzluqları məzunların işəgötürənlərin iş səriştələri və işə hazırlıq səviyyəsi ilə bağlı tələblərinə uyğun olmaması nəticəsində baş verir. Həmçinin ixtisasın təmin etdiyi gələcək imkanlar və karyera uğurunu təmin edəcək digər vasitələrlə bağlı yanlış ilkin təsəvvürlər təhsil və əmək bazarı arasında gözləntilər baxımından uyğunsuzluğa səbəb olur [3, s.5].

Əmək bazarında ixtisaslı işçi çatışmazlığı və ixtisassız işçi artıqlığı problemləri eyni

vaxtda yaşanmaqda davam edir. Təhsil-məşğulluq münasibətlərinin qurulması baxımından təhsil müəssisələri tərəfindən verilən təhsilin səmərəliliyi və keyfiyyəti çox vacibdir. Buna nail olmaq üçün əmək bazarı ilə təhsil müəssisələri arasında harmoniya və məqsəd birliyinə nail olunmalıdır. Tələb olunan ixtisaslara malik işçi qüvvəsinə uyğun olaraq təlim proqramları yaradılmalı və işçi qüvvəsi lazımi bilik/peşəkar bilik, bacarıq və bacarıqlarla təmin edilməlidir [1, s.25].

İxtisaslı işçi qüvvəsi texnoloji tərəqqinin yaratdığı sosial və fərdi uyğunsuzluq problemlərini azalda bilər. Bu vəziyyətdən ölkə iqtisadiyyatı dolayısı ilə müsbət təsir göstərir. Bununla belə, ixtisassız işçi qüvvəsi işsizlik problemlərinə səbəb olur. Bu baxımdan, ixtisaslı işçi qüvvəsi təhsil baxımından işsizliyin azaldılmasında ilk addımdır [7, s.39].

Metodologiya

Elmi tədqiqat zamanı mövcud vəziyyətin təhlili keyfiyyət tədqiqatı metodu əsasında aparılmışdır. Tədqiqat sualı olaraq ali təhsil müəssisələrinin əmək bazarında baş verən dinamik dəyişiklikləri nəzərə almasının mövcud vəziyyətinə dair cavab axtarılmışdır. Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin təqdim etdiyi əmək bazarının göstəricilərinə və təhsil sahəsinə dair statistik nəticələr birinci mənbə olaraq qəbul edilmiş və müəyyən meyarlar əsasında tədqiqatçı tərəfindən təhlil edilmişdir. Eləcə də, bu Təhsil Nazirliyindən sorğu əsasında əldə edilmiş statistik nəticələr də təhlil zamanı tədqiqat sualına cavab tapmaq üçün istifadə edilmişdir.

Ali təhsil müəssisələrinin və təhsilalanların sayının müstəqillik dövründən sonra dəyişmə dinamikası

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirinin 513 nömrəli 25 iyun 1999-cu il tarixli "Ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrində yeni ixtisasların açılması və lisenziyaya əlavə olunması" qaydalarına əsasən ali təhsil müəssisələrində yeni ixtisasların açılması ali təhsil müəssisəsinin rəhbərinin təqdimatı əsasında Elm və Təhsil Nazirliyinin əmri ilə həyata keçirilir. Eyni zamanda, ali təhsil müəssisəsində tədris olunan mövcud ixtisaslar üzrə bakalavr və magistr təhsil səviyyələri üzrə proqnozlaşdırılan tələbə qəbul planı müəssisənin rəhbəri tərəfindən tərtib olunaraq Elm və Təhsil Nazirliyinə müvafiq qaydada təqdim olunur. Elm və Təhsil Nazirliyi tərəfindən müvafiq qaydada Azərbaycanda fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələrindən toplanmış proqnozlaşdırılan tələbə qəbul planları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinə müvafiq qaydada təqdim olunur və müvafiq orqan tərəfindən təsdiqləndikdən sonra tələbə qəbulunun aparılması üçün müvafiq məsələyə dair səlahiyyətli orqan sayılan Dövlət İmtahan Mərkəzinə göstəriş verilir.

Ali təhsil müəssisələrinin maliyyələşməsinin əhəmiyyətli hissəsinin təhsilalanların təhsil haqqlarından formalaşdığını nəzərə alaraq deyə bilərik ki, ali təhsil müəssisələri maliyyə dayanıqlılığı üçün daha çox tələbə cəlb etməyə maraqlıdırlar. Bu tendensiyanı statistik nəticələrdə görmək mümkündür.

Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin 2021-ci ildə elan etdiyi statistikaya əsasən yuxarıda qeyd olunan illər aralığında ali təhsil müəssisələrinə qəbul olmuş təhsilalan tələbələrin təhsil səviyyələri üzrə statistikasına müqayisəli olaraq baxdığımız zaman toplam olaraq artım dinamikasını, əsasən də bakalavr təhsil səviyyəsi üzrə təhsilalanların sayında artımı müşahidə edirik.

Ali təhsil pilləsi üzrə Dövlət standartının müvafiq müddəalarına əsasən ali təhsil müəssisələrinə qəbul olmuş tələbələrin qanunvericiliyə uyğun olaraq bakalavr ali təhsil səviyyəsi üzrə normativ təhsil müddəti təhsilalma formasından asılı olaraq ortalama 4-5 il, magistr təhsil səviyyəsi üzrə isə 2-2.5 il olaraq qəbul olunur. Bunu nəzərə alaraq, ali təhsil müəssisələrinə bakalavr təhsil səviyyəsi üzrə qəbul olan tələbələrin normativ təhsil müddətində məzunolma faizinə nəzər salsaq görərik ki, 2005/2006-ci tədris ilində ali təhsil müəssisələ-

Qrafik 1. Ali təhsil müəssisələrində təhsil alan tələbələrin sayı

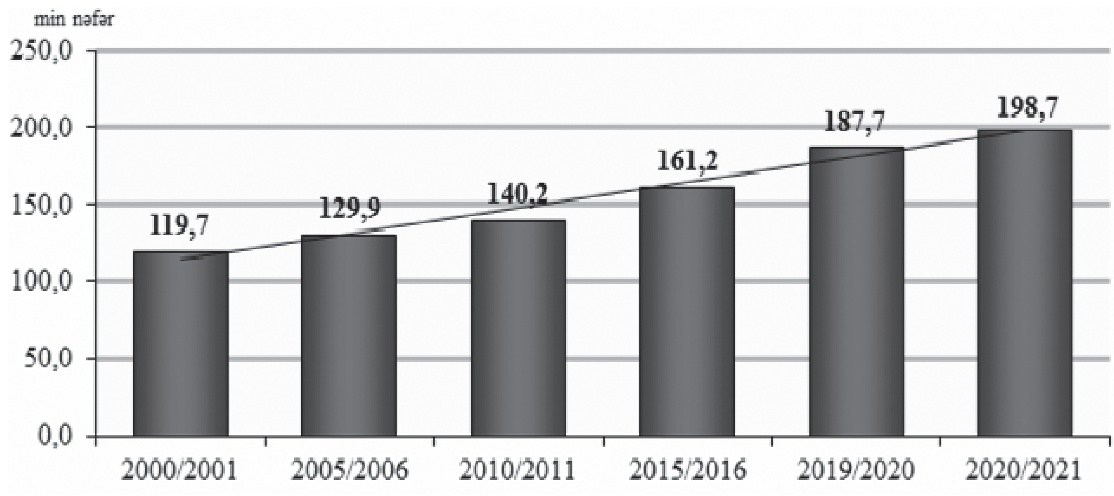

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi (www.stat.gov.az)

Qrafik 2. Ali təhsil müəssisələrinə qəbul olan tələbələrin sayı (təhsil səviyyələri üzrə)

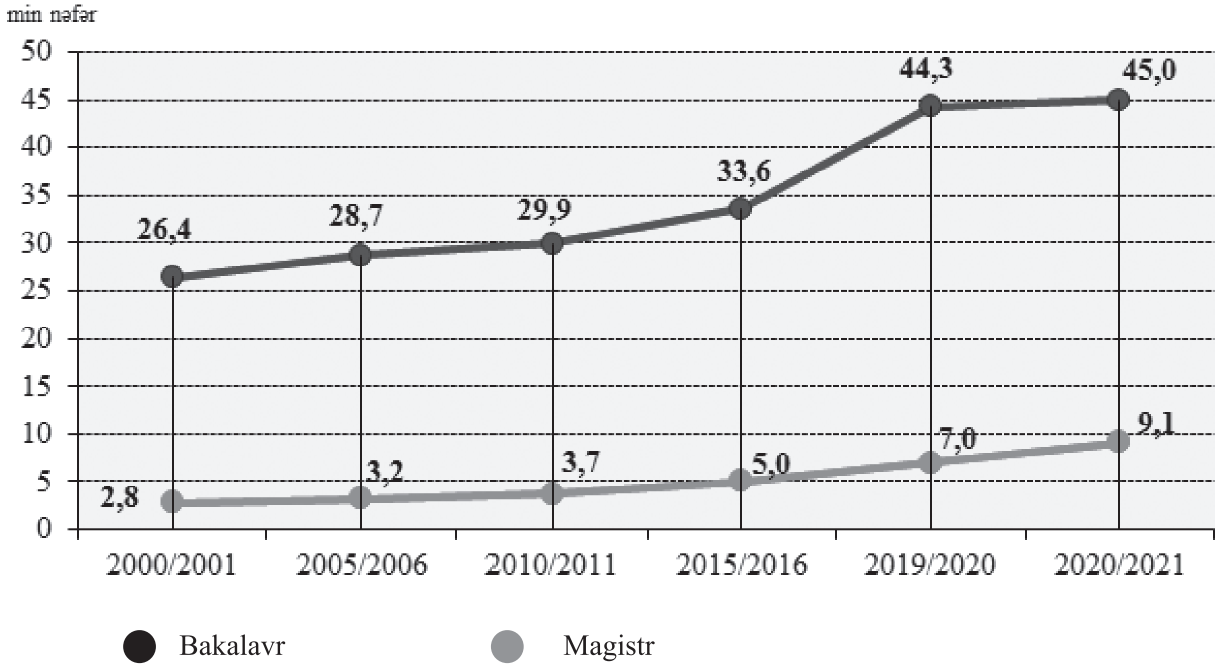

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi (www.stat.gov.az)

rinə bakalavr təhsil səviyyəsi üzrə qəbul olan tələbələrin 2010/2011-ci ildə 98.6%-i, 2010/2011-ci ildə qəbul olan tələbələrin isə 2015-ci ildə 96.99%-i, 2015/2016-cı ildə qəbul olan tələbələrin 2020-ci ildə 93.75%-i məzun olaraq diplom əldə etmişdir. 2019/2020-ci tədris ilində qəbul magistr təhsil səviyyəsi üzrə qəbul olmuş tələbələrin 2020/2021-ci tədris ilində 87.1% məzun olmuşdur.

Qrafik 3. Ali təhsil müəssisələrini bitirən mütəxəssislərin ümumi sayından təhsilin səviyyəsi üzrə diplom alanlar (bakalavr, magistr)

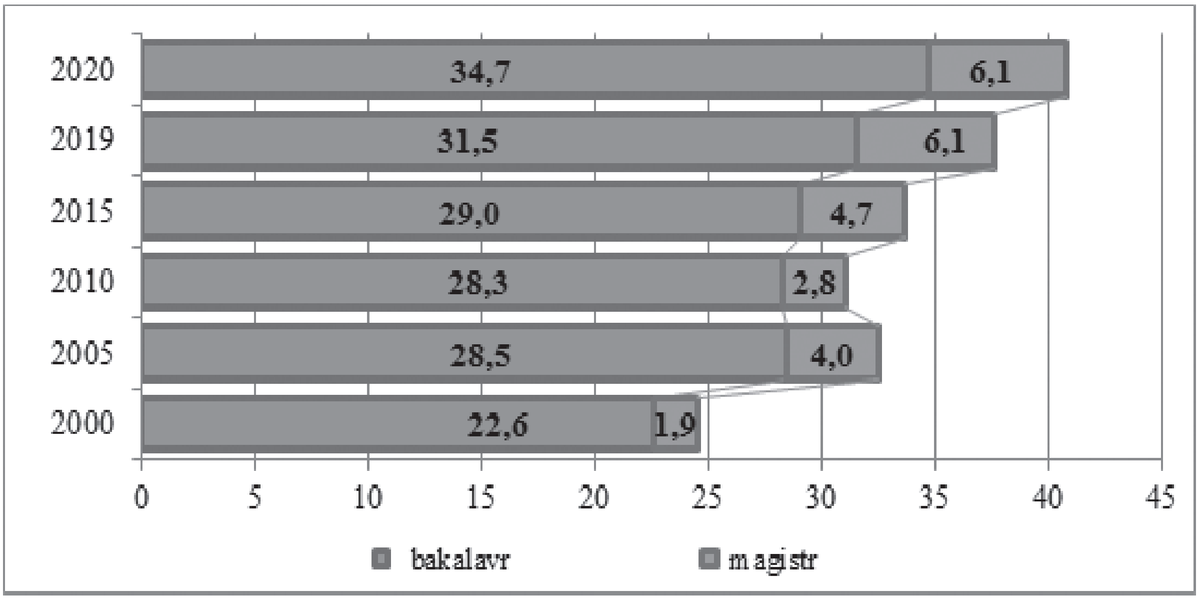

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi (www.stat.gov.az)

Yuxarıdakı statistik nəticələrə baxdığımız zaman aydın olur ki, ali təhsil müəssisələrinə qəbul olmuş tələbələrin çox əhəmiyyətli hissəsi normativ təhsil müddətində məzun olaraq diplom əldə edir. Normativ təhsil müddətində məzun ola bilməyən tələbələr sırasında sosial məzuniyyət, hərbi xidmətə yollanan, akademik məzuniyyət götürən və müəyyən çətinliklərlə bağlı öz istəyi ilə təhsilini müvəqqəti müddət təxirə salan tələblərin də olduğunu nəzərə alsaq, akademik göstəricilərinə görə məzun ola bilməyən tələbələrin sayının çox az olduğu görsənəcəkdir.

Ali təhsil müəssisələrinin sayı təhsilalan sayına və əmək bazarında məşğulluq məsələsinə təsir edən əsas faktorlardan biridir. Azərbaycanda fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələrinin sayını bir sıra MDB məkanı ölkələri ilə müqayisə etdiyimiz zaman son 21 il ərzində Belarusda (12%), Qazaxıstanda (26%), Moldovada (49%), Rusiyada (23%), Ermənistanda (34%) ali təhsil müəssisələrinin sayında azalma dinamikası müşahidə edilir. Türkmənistanda ali təhsil müəssisələrinin sayının illər ərzində sabit qalmasına baxmayaraq, Azərbaycanda (21%), Qırğızıstanda (27%), Ukraynada (63%), Özbəkistanda (108%) və Tacikistanda (37%) ali təhsil müəssisələrinin sayında artım dinamikası görülür.

Azərbaycanda fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələrində təhsilalan sayının bir sıra MDB məkanı ölkələri ilə müqayisə etdiyimiz zaman son 21 il ərzində Azərbaycanda (66%), Ermənistanda (31%), Qırğızıstanda (13%), Qazaxıstanda (31%), Özbəkistanda (211%), Tacikistanda (215%) təhsilalan sayında əhəmiyyətli dərəcədə artım müşahidə edilir. Lakin, Belarusiyada (7%), Moldovada (25%), Rusiyada (15%), Ukraynada (19%) təhsilalan sayında azalma dinamikası müşahidə edilir.

Cədvəl 1. MBD məkanı ölkələrində ali təhsil müəssisələrinin sayının dəyişmə dinamikası

İllər	Azərbaycan	Belarus	Qazaxıstan	Qırğızıstan	Moldova	Ukrayna	Rusiya	Özbəkistan	Tacikistan	Türkmənistan
2000/2001	43	57	170	45	47	315	965	61	30	16
2005/2006	42	55	181	51	35	345	1068	62	36	16
2007/2008	42	56	167	49	31	351	1108	62	33	16
2009/2010	53	53	148	54	33	350	1114	63	36	16
2010/2011	51	55	149	56	33	349	1115	63	33	16
2011/2012	51	55	146	53	34	345	1080	63	33	16
2012/2013	52	54	139	54	34	334	1046	64	33	16
2013/2014	52	54	128	55	32	325	969	66	33	16
2014/2015	53	54	126	53	31	277	950	68	37	16
2015/2016	54	53	127	52	31	288	896	68	38	16
2016/2017	51	51	125	50	30	287	818	68	39	16
2017/2018	51	51	122	51	29	289	766	70	39	16
2018/2019	52	51	124	51	29	282	741	98	39	16
2018/2019	52	51	124	51	29	282	741	98	39	16
2019/2020	52	51	125	38	27	281	741	119	40	16
2020/2021	52	50	125	57	24	515	741	127	41	16

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin statistik göstəricilərinə əssasən doktorant tərəfindən tərtib olunmuşdur.

Cədvəl 2. MBD məkanı ölkələrində ali təhsil müəssisələrində təhsilalan sayının dəyişmə dinamikası

İllər	Azərbaycan	Belarus	Qazaxıstan	Qırğızıstan	Moldova	Özbəkistan	Rusiya	Tacikistan	Tükmənistan	Ukrayna
2001	120	282	441	189	79	184	4741	78	17	1403
2006	130	383	776	231	126	279	7065	132	17	2204
2007	130	414	717	251	123	297	7461	154	17	2373
2008	139	430	610	234	110	286	7419	158	17	2245
2009	140	443	620	230	108	286	7050	152	17	2130
2010	143	446	630	239	104	286	6490	152	17	1955
2011	146	428	572	232	102	258	6074	152	17	1825
2012	151	395	527	223	97	259	5647	152	17	1724
2013	158	363	477	214	90	261	5209	165	17	1438
2014	161	336	459	199	82	264	4767	176	17	1375
2015	164	313	477	175	75	264	4399	187	17	1369
2016	168	299	496	161	66	298	4246	196	17	1330
2017	177	283	542	165	61	360	4162	210	17	1322
2018	177	283	542	165	61	360	4162	210	17	1322
2019	188	273	604	160	57	441	4068	230	17	1266
2020	199	263	577	214	59	572	4049	246	17	1142

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin statistik göstəricilərinə əsasən doktorant tərəfindən tərtib olunmuşdur

Ali təhsil müəssisələrinin əmək bazarında baş verən dəyişiklikləri nəzərə alması vəziyyəti

Ali təhsil müəssisələrindən məzun olmuş mütəxəssislərin əmək bazarında istiqamətlər üzrə bölgüsünə diqqət yetirsək görərik ki, qeyd olunmuş illər aralığında 6 il ərzində təhsil ixtisasları (25%), humanitar və sosial ixtisaslar (26%), mədəniyyət və incəsənət ixtisasları (53%), eləcə də kənd təsərrüfatı ixtisasları (120%) üzrə ali təhsil müəssisələrində bakalavr səviyyəsi üzrə məzun olmuş mütəxəssislərin sayında artım dinamikası müşahidə olunur. Eləcə də, magistr təhsil səviyyəsi üzrə təhsil ixtisasları (74%), mədəniyyət və incəsənət ixtisasları, (59%), texniki və texnoloji ixtisaslar (52%), səhiyyə, rifah və xidmət ixtisasları (368%) üzrə məzun olan təhsilalanlar sayında da yüksələn dinamika görülür.

Cədvəl 3. Dövlət və qeyri-dövlət ali təhsil müəssisələrini bitirən mütəxəssislərin istiqamətlər üzrə bölgüsü

	2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Ali təhsil müəssisələrini bitirənlərin sayı - cəmi, nəfər	**33705**	**36951**	**37506**	**37116**	**37562**	**40824**
onlardan təhsilin səviyyəsi üzrə diplom alanlar:						
bakalavr - cəmi, nəfər	**28985**	**31138**	**32480**	**31707**	**31468**	**34716**
o cümlədən ixtisas qrupları üzrə:						
təhsil ixtisasları qrupu	7569	9354	9499	8417	9004	9475
humanitar və sosial ixtisaslar qrupu	3501	3425	3914	4157	4142	4418
mədəniyyət və incəsənət ixtisasları qrupu	877	939	1090	991	889	1345
iqtisadiyyat və idarəetmə ixtisasları qrupu	6381	6744	6978	6853	6559	7449
təbiət ixtisasları qrupu	1220	1528	1291	1339	1174	1468
texniki və texnoloji ixtisaslar qrupu	6637	6302	6779	7048	6771	7028
kənd təsərrüfatı ixtisasları qrupu	319	334	383	303	433	703
səhiyyə, rifah və xidmət ixtisasları qrupu	2414	2506	2540	2579	2496	2830
magistr - cəmi, nəfər	**4720**	**5813**	**5026**	**5409**	**6094**	**6108**
o cümlədən ixtisas qrupları üzrə:						
təhsil ixtisasları qrupu	435	555	522	676	784	755
humanitar və sosial ixtisaslar qrupu	919	831	599	631	824	713
mədəniyyət və incəsənət ixtisasları qrupu	164	193	158	206	230	261
iqtisadiyyat və idarəetmə ixtisasları qrupu	1576	2078	1966	1822	1964	1968
təbiət ixtisasları qrupu	622	737	568	588	576	602
texniki və texnoloji ixtisaslar qrupu	811	979	818	1011	1153	1239
kənd təsərrüfatı ixtisasları qrupu	78	99	85	117	108	74
səhiyyə, rifah və xidmət ixtisasları qrupu	106	341	310	357	455	496

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi (www.stat.gov.az)

Yuxarıdakı təhlildən görünür ki, ali təhsil müəssisələrinə toplam olaraq qəbul olan və məzun olan tələbələrin, eləcə də əmək bazarında mövcud olan istiqamətlər üzrə təhsil alıb məzun olan tələbələrin sayında illər ərzində artım dinamikası müşahidə edilir. İndi isə, ali təhsil müəssisələrinin tələbə qəbul planlamasında əmək bazarında baş verən dəyişiklikləri nəzərə alması vəziyyətini təhlil edək.

Dövlət və qeyri-dövlət ali təhsil müəssisələrini bitirən mütəxəssislərin istiqamətlər üzrə bölgüsünü nəzərə alaraq əmək bazarının müəyyən meyarlar üzrə tərtib olunmuş statistikasına nəzər yetirsək görərik ki, əhalinin sayının artımı ilə düz mütənasib olaraq iqtisadi cəhətdən fəal əhalinin sayı da illər üzrə artmışdır. 2020-ci ildə işsiz əhalinin sayının artmasına, eləcə də bir sıra sahələrdə məşğulluq faizinin aşağı düşməsinə pandemiyanın da böyük ölçüdə təsir etdiyi düşünülür.

Azərbaycanda bakalavr təhsil səviyyəsi üzrə təhsilalan və məzun olmuş tələbələrin ən azı 21-22 yaş olmasını, fasiləsiz olaraq magistr təhsil səviyyəsi üzrə təhsilalanın isə ən azı 23-24 yaş olmasını nəzərə alsaq, 35-yaşadək iqtisadi cəhətdən fəal əhali arasında işsizlərdən ali təhsilli olanların faiz nisbətinin artması müşahidə olunur. Bu isə ali təhsil müəssisələrindən məzun olan şəxslərin dərhal əmək bazarına daxil olmasında çətinliklərin olduğu və həmin şəxslərin bir müddət friksional işsiz olaraq sinifləndirildiyi görülür. Bu hala təsir edəcək faktorlar sırasında ali təhsil müəssisəsinin əmək bazarının tələblərini nəzərə alaraq tələbəqəbul planlaması etməməsi (şəxslərin bir müddət öz ixtisasları üzrə iş tapa bilmədikdən sonra sahə dəyişməsi), əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr yetişdirməməsi (şəxslərin müəyyən təkmilləşmə kurslarından keçərək iş yerlərinə müraciət etməsi) və qlobal miqyasda iqtisadi çətinliklərin olması (minimum əmək haqqının yüksəlməsi, pandemiya və s) və s. kimi təsir edən faktorları sıralamaq mümkündür.

Məşğul əhalinin iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə statistikasına son 15 il nəzər alaraq təhlil etdiyimiz zaman tikinti (69%), informasiya və rabitə (90%), peşə, elmi və texniki fəaliyyət (68%), maliyyə və sığorta fəaliyyət üzrə (59%) məşğulluğun 50%-dən çox artdığı müşahidə edilir. Eyni zamanda, turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə (158%), eləcə də inzibati və yardımçı xidmətlərin göstərilməsi fəaliyyəti (132%) üzrə məşğulluq göstəriciləri son 15 il ərzində 100%-dən çox artmışdır.

Cədvəl 4. İqtisadi fəal əhalinin və işsiz əhalinin ali təhsilli olmasına dair

Yaş qrupları	İqtisadi fəal əhali, cəmi	Ali təhsil	Faiz	İşsiz əhali, cəmi	Ali təhsil	Faiz
Cəmi	5252.5	871.2	16.6	375.9	46.9	12.5
15-19	107.6	0.0	0.0	16.6	0.0	0.0
20-24	500.9	83.2	16.6	75.1	7.9	10.5
25-29	769.5	187.1	24.3	62.4	8.4	13.5
30-34	772.9	103.1	13.3	47.9	8.2	17.1
35-39	656.6	97.2	14.8	38.0	5.5	14.5
40-44	621.8	75.3	12.1	32.6	4.5	13.8
45-49	597.6	97.0	16.2	35.2	3.6	10.2
50-54	633.9	88.4	13.9	36.0	4.9	13.6
55-59	394.3	109.6	27.8	27.6	3.7	13.4
60-64	152.9	25.3	16.5	4.5	0.2	4.4

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi (www.stat.gov.az)

Cədvəl 5. İqtisadi fəaliyyət növləri üzrə məşğul əhalinin sayı

min nəfər

İqtisadi fəaliyyət növləri	2005	2010	2015	2017	2018	2019	2020
İqtisadiyyat üzrə – cəmi	4062.3	4329.1	4671.6	4822.1	4879.3	4938.5	4876.6
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	1573.6	1655.0	1698.4	1752.9	1769.3	1777.7	1771.9
Mədənçıxarma sənayesi	42.3	41.5	39.1	37.9	40.3	40.4	40.1
Emal sənayesi	198.4	208.9	229.8	249.1	254.8	262.6	258.3
Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı	27.9	30.6	27.1	27.5	27.5	30.5	28.3
Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı	23.9	25.2	25.4	30.8	41.1	30.2	29.9
Tikinti	211.9	287.5	336.4	347.9	354.5	366.2	357.5
Ticarət; nəqliyyat vasitələrinin təmiri	634.8	626.7	693.7	705.9	706.1	712.0	690.5
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	174.6	179.1	197.1	201.0	203.2	205.8	202.7
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	25.1	46.9	61.5	73.5	78.2	80.5	64.9
İnformasiya və rabitə	32.3	55.8	60.3	61.7	62.8	63.2	61.4
Maliyyə və sığorta fəaliyyəti	18.1	24.4	33.0	26.9	27.4	28.0	28.9
Daşınmaz əmlakla əlaqədar əməliyyatlar	82.1	69.6	89.7	88.8	90.8	93.3	90.0
Peşə, elmi və texniki fəaliyyət	43.4	45.6	59.6	73.5	74.3	74.5	72.9
İnzibati və yardımçı xidmətlərin göstərilməsi	38.7	46.5	55.2	58.0	59.5	70.0	89.8
Dövlət idarəetməsi və müdafiə; sosial təminat	256.6	279.1	287.3	284.2	281.5	282.1	276.9
Təhsil	345.1	349.8	373.5	377.8	380.2	382.9	380.1
Əhaliyə səhiyyə və sosial xidmətlərin göstərilməsi	188.8	170.3	180.8	189.0	190.0	191.3	190.2
İstirahət, əyləncə və incəsənət sahəsində fəaliyyət	52.4	59.6	69.6	80.6	81.5	82.0	77.7
Digər sahələrdə xidmətlərin göstərilməsi	92.3	127.0	154.1	155.1	156.3	165.3	164.6

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi (www.stat.gov.az)

Yuxarıdakı təhlillərdən görünür ki, ali təhsil müəssisələrinin istiqamətlər üzrə məzun göstəriciləri ilə həmin istiqamət üzrə məşğulluğun dəyişmə dinamikası arasında uyğunsuzluq mövcuddur və bu uyğunsuzluq da əmək bazarında disbalansın yaranmasına və ali təhsilli işsizlərin formalaşmasına səbəb olan əsas amillərdən biridir. Ali təhsil müəssisələri il ərzində tələbə qəbul planı müəyyənləşdirərkən və ya ixtisasların (ixtisaslaşmaların) təsnifatında olan müvafiq yeni ixtisas (ixtisaslaşma) açmağa qərar verərkən əmək bazarının tələblərini və ehtiyaclarını, eləcə də öz kadr potensialını və maddi-texniki göstəricilərini nəzərə almalıdır. Lakin, ali təhsil müəssisələrinin qəbul planını müəyyən etmə və yeni ixtisas açma ilə bağlı meyar, indikator və müvafiq qanunvericilik olmadığı üçün əmək

bazarının tələblərini nəzərə alaraq qəbul planının formalaşdırılmasının hüquqi bazasının qurulmasına ehtiyac vardır.

Nəticə olaraq, ali təhsil müəssisələrinin tələbə qəbul planlaması ilə əmək bazarının tələbləri, eləcə də müəssisənin keyfiyyət göstəriciləri uzlaşmır və əmək bazarında ixtisaslı kadr profisiti və (və ya) defisiti, eləcə də kadr hazırlığının keyfiyyəti ilə bağlı problemlər ortaya çıxır. Qeyd olunan məsələyə dair daha spesifik hal üzərində təhlil aparaq.

Bildiyimiz kimi, müəllimlərin işə qəbul olunması prosesi müvafiq qanunvericiliyə və obyektiv meyarlara əsasən mərkəzləşmiş qaydada Təhsil Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir. Belə ki, 2010-2011-ci tədris ilindən etibarən Respublikanın ümumi təhsil məktəblərinə müəllimlərin işə qəbulunun yeni qaydalar əsasında müsabiqə yolu ilə aparılmasına başlanılmışdır. Sözügedən proses 2013-ci ildən etibarən tam şəkildə elektronlaşdırılmışdır.

Pedaqoji istiqamətdə kadr hazırlığı aparan ali təhsil müəssisələrinin qəbul planını formalaşdırmasında əmək bazarının tələblərinin nəzərə alma səviyyəsini müəyyən etmək üçün 2019-2021 müəllimlərin işə qəbulu göstəricilərinin statistik nəticələri ilkin məlumat olaraq alınmış və müxtəlif aspektlərdən öncədən müəyyən olunmuş meyarlar əsasında təhlili aparılmışdır. Belə ki, vakant elan olunan yerlər və bu yerlərə müraciətlərin sayının artım dinamikası, habelə təyinat alan müəllimlərin nəticələrinin müxtəlif parametrlər üzrə təhlili aparılmışdır.

Sözügedən sorğunun təhlilinin nəticəsi aşağıdakı kimidir:

1. İbtidai sinif (5%), Azərbaycan dili və ədəbiyyat (8%), Tarix (11%) və Xarici dil (11%) fənləri üzrə edilmiş müraciətlərin qarşılığında vakansiyaya çıxarılan yerlərin sayının kəskin azlığı müşahidə olunur;

2. Mövcud fənlər arasında yalnız Kimya fənni üzrə vakansiyaya çıxarılan yerlərin sayı həmin vakansiya üzrə edilmiş müraciətlərin sayından artıqdır (+20%);

3. Dövr ərzində Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni üzrə müraciətlərin sayı vakant elan olunan yer və vakant yerə təyinat sayından təqribən 15 dəfə çoxdur;

4. Dövr ərzində İbtidai sinif müəllimliyi üzrə müraciətlərin sayı vakant elan olunan yer və vakant yerə təyinat sayından təqribən 16 dəfə çoxdur;

5. Dövr ərzində Tarix fənni üzrə müraciətlərin sayı vakant elan olunan yer və vakant yerə təyinat sayından təqribən 14 dəfə çoxdur.

Qrafik 4. Əmək bazarının ixtisaslar üzrə MİQ nəticələri əsasında təhlili

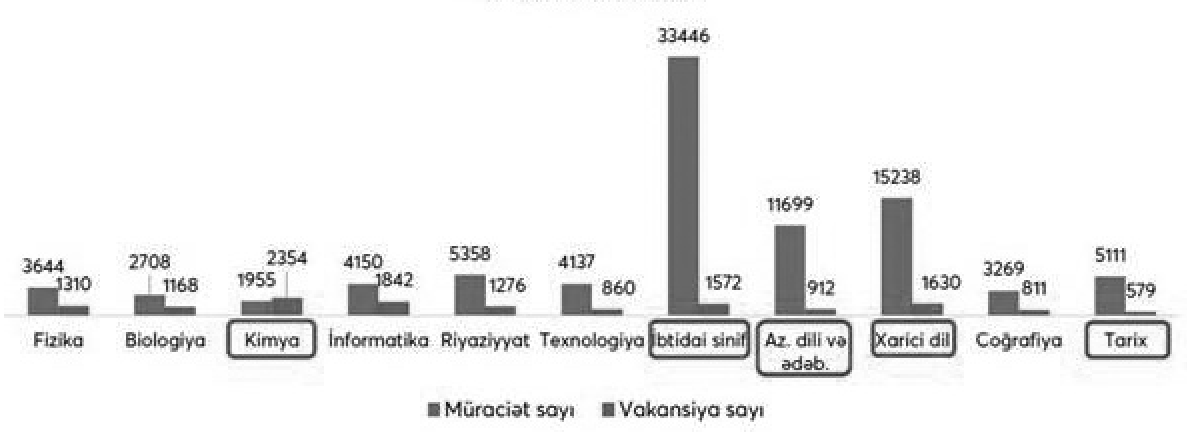

Mənbə: Müəllimlərin işə qəbulu statistik göstəriciləri əsasında dissertant tərəfindən tərtib olunmuşdur.

Ümumi nəticələr təhlil olunduqdan sonra Elm və Təhsil Nazirliyindən alınmış statistik göstəricilər əsasında son 3 il ərzində əmək bazarında disbalansın yarandığı İbtidai sinif müəllimliyi, Tarix müəllimliyi, Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi, Kimya müəllimliyi üzrə ali təhsil müəssisələrinə aparılmış tələbəqəbulu nəticələrinə nəzər salaq. Tədqiqatın məqsədi bu disbalansın yaranmasında ali təhsil müəssisəsinin planlamasının nə ölçüdə rol oynadığını tədqiq etməkdir.

Yuxarıdakı statistik göstəricilərdən aydın olur ki, əmək bazarında təklif profisiti yaşanan Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi, İbtidai sinif müəllimliyi və Tarix müəllimliyi üzrə illər ərzində əksər ali təhsil müəssisələri əmək bazarındakı məşğulluğun azalmasına baxmayaraq tələbə qəbul planını artırmış və nəticə olaraq daha çox tələbə qəbul etmişdir. Bu isə bazardakı tələb-təklif disbalansının daha da dərinləşməsinə səbəb olur və olacaqdır. Lakin, əmək bazarında tələb profisitinin yaşandığı Kimya müəllimliyi ixtisası üzrə ATM-lər üzrə tələbəqəbulu planlarında əsaslı dinamiki artım müşahidə edilmir.

Cədvəl 6. Müvafiq ixtisaslar üzrə ATM-lərə tələbə qəbulu statistikası

	İbtidai sinif müəllimliyi			**Tarix müəllimliyi, Tarix, Tarix və coğrafiya müəllimliyi**			**Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi, Filologiya (Azərbaycan dili və ədəbiyyatı üzrə)**			**Kimya müəllimliyi, Kimya**		
ATM-in adı	**2019**	**2020**	**2021**	**2019**	**2020**	**2021**	**2019**	**2020**	**2021**	**2019**	**2020**	**2021**
Bakı Dövlət Universiteti	N/A	N/A	N/A	263	310	359	181	195	204	265	262	271
BDU Qazax filialı	29	30	29	117	101	91	57	108	70	N/A	N/A	N/A
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	331	325	330	227	247	240	186	180	200	88	86	84
ADPU Ağcabədi filialı	29	30	49	25	27	6	30	30	50	N/A	N/A	N/A
ADPU Cəlilabad filialı	37	38	49	24	30	24	40	40	50	N/A	N/A	N/A
ADPU Quba filialı	36	40	44	38	40	35	39	40	50	N/A	N/A	N/A
ADPU Şamaxı filialı	25	39	48	25	24	6	25	29	29	N/A	N/A	N/A
ADPU Şəki filialı	21	25	29	25	24	12	23	30	40	N/A	N/A	N/A
Azərbaycan Dillər Universiteti	20	20	20	126	N/A	N/A	20	30	60	N/A	N/A	N/A
Bakı Slavyan Universiteti	112	112	92	N/A	N/A	N/A	115	140	129	N/A	N/A	N/A
Sumqayıt Dövlət Universiteti	25	39	50	139	143	113	123	125	113	18	20	22
Gəncə Dövlət Universiteti	40	40	60	169	170	223	123	130	130	29	34	27
Lənkəran Dövlət Universiteti	58	58	58	90	108	44	57	60	60	N/A	N/A	N/A
Mingəçevir Dövlət Universiteti	40	39	58	25	25	40	39	40	50	N/A	N/A	N/A
Naxçıvan Dövlət Universiteti	N/A	N/A	N/A	43	45	45	33	30	45	20	19	29
Naxçıvan Müəllimlər Universiteti	140	140	138	N/A	15	20	N/A	N/A	15	N/A	N/A	N/A
Azərbaycan Universiteti	N/A	N/A	N/A	30	30	30	N/A	30	29	N/A	N/A	N/A
Qərbi Kaspi Universiteti	N/A	N/A	N/A	77	49	53	60	30	45	N/A	N/A	N/A
Naxçıvan Universiteti	N/A	N/A	N/A	20	25	25	N/A	43	30	N/A	N/A	N/A
Xəzər Universiteti	28	43	55	22	25	36	48	53	35	15	12	1
Odlar Yurdu	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	45	45	N/A	N/A	N/A
Bakı Avrasiya Universiteti	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	87	100	99	N/A	N/A	N/A
Bakı Qızlar Universiteti	50	50	48	50	50	50	50	53	58	N/A	N/A	N/A
Toplam	1021	1068	1157	1272	1178	1093	1155	1366	1432	170	171	163

Mənbə: Elm və Təhsil Nazirliyinin təqdim etdiyi statistik göstəricilər əsasında doktorant tərəfindən hazırlanmışdır.

Qrafik 5. Müvafiq ixtisaslar üzrə ATM-lərə tələbə qəbulu statistikası

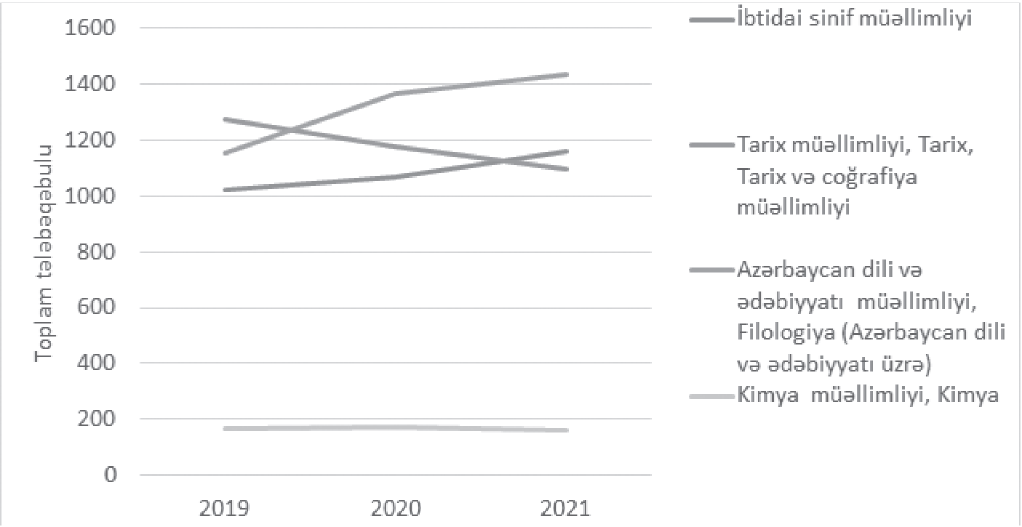

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin statistik göstəriciləri əsasında doktorant tərəfindən hazırlanmışdır.

Əmək bazarında yaşanan disbalansın aradan qaldırılması və ya minimallaşdırılması üçün Elm və Təhsil Nazirliyi və Nazirlər Kabineti müəyyən tənzimləyici addımlar atılır. Misal olaraq, əmək bazarında yaşanan təklif artıqlığını nəzərə alaraq, Elm və Təhsil Nazirliyi tərəfindən Filologiya (Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi) ixtisasını bitirmiş şəxslərin ixtisasartırma kurslarına cəlb olunaraq Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi kimi fəaliyyət göstərmələri prosesini bir müddətlik dayandırılmışdır. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2020-ci il 30 aprel tarixli 156 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir "Pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olma" qaydalarına əsasən bir sıra ixtisaslar üzrə məzun olmuş şəxslər ixtisasartırma kurslarına cəlb olunduqdan sonra qaydalara görə müəyyən olunmuş müvafiq ixtisaslar (əmək bazarında tələb artıqlığı müşahidə olunan) üzrə pedaqoji fəaliyyətlə məşğul ola biləcəklər.

Nəticə

Yuxarıda qeyd olunmuş statistik göstəricilərin təhlili nəticəsində aydın olur ki, əmək bazarında müvafiq ixtisaslar üzrə defisit və profisit yaranmasına dair statistik məlumatlar ali təhsil müəssisələri tərəfindən tələbəqəbulu proqnozlaşdırılması zamanı əsas rol oynamır və bunun üçün aşağıdakılar tövsiyə edilir:

1. Kadr hazırlığı aparılan ali təhsil müəssisələri tərəfindən tələbə qəbul planının hazırlanması zamanı əmək bazarının müvafiq sahə üzrə olan məşğulluq imkanları, daxili resursları (maddi texniki bazası, kadr potensialı) nəzərə alınmalı;

2. "Təhsil müəssisələrinin akkreditasiyası" qaydalarında proqram akkreditasiyasının məqsədlərindən birinin də proqramlar üzrə say həddinin təyin olunmasının göstərildiyini nəzərə alaraq bu məsələnin icrasını təmin edəcək meyarlar və metodoloji yanaşma hazırlanmalı;

3. Qəbul planın formalaşması və yeni ixtisasların açılmasına dair qanunvericilik təkmilləşməli və müvafiq məsələyə dair hesabatlılıq formalaşdırılmalıdır.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2020-ci il 14 dekabr tarixli, 493 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Təhsil müəssisələrinin akkreditasiyası” Qaydaları // 14 dekabr 2020-ci il. – Bakı. – 2020.
2. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2020-ci il 30 aprel tarixli 156 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir “Pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olma” qaydaları // 30 aprel 2020-ci il. – Bakı, -2020
3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli “Azərbaycan Respublikasında peşə təhsili və təliminin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi” Fərmanı // 24 dekabr 2016-cı il. – Bakı. – 2016.
4. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu il 29 dekabr tarixli 907 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş Təhsildə Keyfiyyət Təminatı Agentliyinin Nizamnaməsi // 29 dekabr 2019-cu il. – Bakı, - 2019.
5. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirinin 513 nömrəli 25 iyun 1999-cu il tarixli “Ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrində yeni ixtisasların açılması və lisenziyaya əlavə olunması” qaydaları // 25 iyun 1999-cu il. – Bakı. – 1999.
6. Azərbaycanda Təhsil, Elm Və Mədəniyyət Statistik məcmu. – Bakı. – 2021.
7. Meslek Yüksekokulu İktisadi ve idari Programlarından mezun olan Öğrencilerin işgücü piyasasindaki durumlarının analizi: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Örneği / Elif Gökbulut. – Zonguldak. – 2011. – 124 s.

Açar sözlər: *ali təhsil müəssisəsi, əmək bazarı, keyfiyyət təminatı, akkreditasiya*

Asiman Ilyasov
Head of the Department of Education and Methodology
of the Agency for Quality Assurance in Education,
Doctoral Student of the Azerbaijan Technological University

THE PROVISION OF ACCOUNTING FOR THE CHANGES THAT HAVE OCCURRED ON THE LABOR MARKET AND FORECASTING THE ADMISSION OF STUDENTS TO HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

ABSTRACT

When higher education institutions draw up a student admission plan, employment indicators in the relevant area of the labor market, as well as the internal resources of the university, do not play a key role. Such an approach leads to an excess or shortage of qualified personnel in the labor market and causes problems with quality. In the field of higher education in Azerbaijan, in the direction of admission and selection of specialties, it is the supply that forms the demand and not the demand that forms the supply. Thus, the admission system to higher educational institutions leads the student to enter the specialty according to the points scored, not the specialty that he/she wants. It does not prevent higher education institutions from increasing the admission plan even for the specialties with a surplus in the labor market because, in any case, those places are filled by people with low scores. It suggests that higher education is trying to ensure financial stability more.

Keywords: *higher education institution, labor market, quality assurance, accreditation*

Асиман Ильясов
Начальник отдела Обучения и методологии
Агентства по обеспечению качества образования,
докторант Азербайджанского Технологического Университета

СОСТОЯНИЕ УЧЕТА ПРОИСХОДЯШИХ ИЗМЕНЕНИЙ НА ТРУДОВОМ РЫНКЕ В ПРОГНОЗИРОВАНИИ ПРИЕМА СТУДЕНТОВ В ВЫСШИЕ УЧЕБНЫЕ ЗАВЕДЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

При составлении высшими учебными заведениями, занимающимися подготовкой кадров, плана приема студентов показатели занятости в соответствующей сфере на рынке труда, а также внутренние ресурсы вуза не играют ключевой роли, а это, как результат, на рынке труда приводит к созданию избытка или дефицита квалифицированных кадров, а также способствует появлению проблем, связанных с качеством. В сфере высшего образования в Азербайджане в направлении приема и выбора специальностей предложение формирует спрос, а не спрос формирует предложение. Так система приема в высшие учебные заведения приводит студента к поступлению на специальность по набранным баллам, а не на ту специальность, которую он желает и хочет. Это не мешает вузам увеличивать план приема даже на те специальности, которые имеют избыток на рынке труда, поскольку в любом случае эти места заполняются за счет людей с низким баллом. Это говорит о том, что высшее образование больше старается обеспечить финансовую устойчивать.

Ключевые слова: *высшее учебное заведение, рынок труда, обеспечение качества, аккредитация*

ELEKTRON DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ VƏ INTELLEKTUAL SİSTEMLƏR

DİGİTAL PUBLİC ADMİNİSTRATİON AND INTELLECTUAL SYSTEMS

UOT 354

ELVİN ƏZİZBƏYOV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının İntellektual sistemlərin idarə olunması kafedrasının müdiri, fizika-riyaziyyat elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
e-mail: eazizbayov@dia.edu.az

GÜLNAR MİRZƏYEVA
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının İntellektual sistemlərin idarə olunması kafedrasının dosenti, mexanika üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: gulnar.mirzayeva@gmail.com

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİNDƏ BÖYÜKHƏCMLİ VERİLƏNLƏR STRATEGİYALARI

Giriş

Məlumdur ki, XXI əsrin ilk illərindən başlayaraq informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı nəticəsində insan fəaliyyətinin hər bir sahəsində yaranan verilənlərin həcmi və müxtəlifliyi durmadan artır. Rəqəmsal texnologiyaların, sosial medianın, müşahidə kameralarının və s. həyatımızın hər sahəsinə nüfuz etməsi insanları davamlı olaraq böyük həcmdə informasiya istehsalçısına çevirmişdir. Belə ki, bir neçə il əvvəl mexaniki olaraq çalışan cihazlar müasir dövrdə ağıllı cihazlarla əvəz olunur və bu ağıllı cihazlar mütamadi olaraq məlumat istehsal edir. Bu cür cihazların çox olması və informasiya mənbələrinin müxtəlifliyi yaranan məlumatların həcminin sürətlə artmasını şərtləndirir. İnformasiyanın həcminin sürətlə artması isə elmə yeni anlayış “Böyükhəcmli verilənlər” (Big Data) anlayışını gətirmişdir. Bu termindən ilk dəfə Michael Cox və David Ellsworth tərəfindən 1997-ci ildə IEEE tərəfindən təşkil olunmuş 8th Conference on Visualization adlı konfransın materiallarına təqdim olunmuş “Application-Controlled Demand Paging for Out-of-core Visualization” adlı məqalədə istifadə olunmuşdur [1]. Qeyd olunan məqalədə müəlliflər informasiya mübadiləsinin həcmcə çox böyük olması elektron cihazların yaddaş qurğularını sürətlə doldurmağından bəhs etmiş, daxil olan məlumatların həcminin intensiv artmasının yarada biləcəyi çətinliklərin həlli yollarını təklif etmişlər və bu məsələni “Böyükhəcmli verilənlər” məsələsi (Big Data Problem) adlandırmışlar. Daha sonra 2000-ci ildə Francis X. Diebold tərəfindən nəşr olunan “Big Data Dynamic Factor Models for Macro-economic Measurement and Forecasting” adlı işdə Böyük verilənlərin düzgün analizi nəticəsində əldə olunan məlumatları təbiət və sosial elmlərin müəyyən sahələrində tətbiqi mümkün olan bir “fenomen” adlandırmışlar [2]. Böyük verilənlərin ilk aktiv istifadəçiləri və bu verilənləri analiz edərək nəticələri gələcək işlərinə uğurla tətbiq edənlər – Google, eBay, Amazon, Twitter, LinkedIn ve Facebook kimi nəhəng şirkətlər olmuşdur. Ümumiyyətlə, Böyük verilənlərə tərif verilməsə də onu aşağıdakı kimi izah etmək olar: Böyük verilənlər ənənəvi hesablama üsulları vasitəsilə analiz edilməsi mümkün olmayan həcmdəki məlumatları özündə birləşdirən müxtəlif rəqəmsal

məzmunlu məlumat toplusudur. Qeyd edək ki, "Böyükhəcmli verilənlər", "Bulud" texnologiyaları, Paralel hesablamalar, MapReduce kimi texnologiyalardan istifadə edərək kompyuterlər vasitəsilə böyük verilənlərin analizinə nail olmaq olar.

İnternetdə olan son statistikaya görə hələ 2008-ci ildə mövcud rəqəmsal məlumat hissələrinin (bit) sayı ulduzların sayını ötmüşdür.

Dünyada sosial medianın təsir sahəsinin böyüməsi, hər yerdə şəbəkəyə çıxış imkanlarının olması və davamlı olaraq artan ağıllı cihazların sayı "Böyükhəcmli verilənlər"-in həcminə böyük təsir göstərir. Bugünkü "rəqəmsal kainat" hər iki ildən bir məlumat həcmini iki dəfə artıraraq sürətlə genişlənir (Şəkil 1).

Qeyd edək ki, insan həyatının bütün sahələrində olduğu kimi idarəetmədə də sürətlə elektronlaşma və rəqəmsallaşma prosesi gedir və dövlət idarəçiliyində yeni innovasiyalar geniş tətbiq olunur [3]. Ümumiyyətlə, son illərdə Dövlət qurumlarında müxtəlif analizlər aparmaq və müəyyən statistika tərtib etmək məqsədi ilə yaranan verilənlərin miqdarı da sürətlə artmaqdadır. Eyni zamanda, bir çox hallarda düzgün qərarvermə məqsədilə bəzi Dövlət qurumlarında malik olduqları verilənlərdən başqa sosial media istifadəçilərinin verilənlərini də məlumat bazalarına daxil etmək zərurəti yaranır. Ona görə də hazırki dövrdə mövcud olan yaddaş qurğularında saxlanması mümkün olmayan, həcmcə çox böyük olan və Dövlət qurumlarının xidmət keyfiyyətinin artırılmasında istifadə oluna biləcək Böyük verilənlər daha da aktual mövzuya çevrilir.

Mütəxəssislər tərəfindən informasiya kommunikasiya texnologiyaları sahəsinin lokomotivi adlandırılan və "yeni neft" kimi dəyərləndirilən "Böyükhəcmli verilənlər" strateji əhəmiyyətə malik resurs kimi nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların diqqət mərkəzindədir. Son illər beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən "Böyükhəcmli verilənlər"-ə yüksək dəyər verilmiş, onun potensial imkanlarından istifadə sahəsində bir sıra strateji planlar və layihələr qəbul edilmişdir. 2012-ci ildə Davosda keçirilən Dünya İqtisadi Forumunda "Böyükhəcmli verilənlər" valyuta və ya qızıl dəyərində yeni iqtisadi aktiv kimi dəyırləndirilmiş, beynəlxalq inkişaf üçün "Böyükhəcmli verilənlər"-in imkanlarını təqdim edən sənəd hazırlanmışdır [4]. 2009-cu ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən "Global Pulse" təşəbbüsü irəli sürülmüşdür. Təşəbbüs ölkələrin inkişafı, yoxsulluğun, böhranlı vəziyyətlərin aradan qaldırılması,

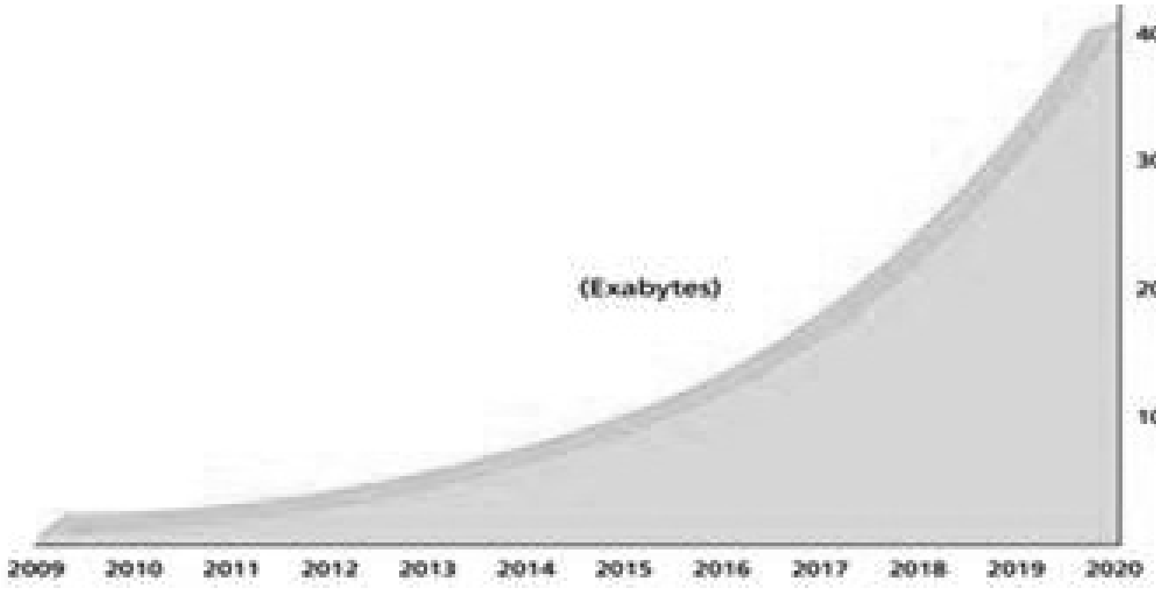

Şəkil 1. 2010 və 2020-ci illər arasında eksponensial məlumat artımı.
Mənbə: IDC-nin Rəqəmsal Kainat Araşdırması, EMC-nin sponsorluğu ilə, dekabr 2012

insanların yaşayış səviyyəsinin yüksəldilməsi sahəsində "Böyükhəcmli verilənlər"-in imkanlarından istifadəni nəzərdə tutan bir konsepsiyadır. İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının "İnformasiya, Kompüter və Kommunikasiya Siyasəti üzrə Komitəsi (OECD – Committee for Information, Computer and Commu-nications Policy) tərəfindən 2012-ci ilin oktyabrında təqdim edilən "Exploring data-driven innovation as a new source of growth" hesabatda əhəmiyyətli dərəcədə rəqabət üstünlüyünün yaradılması, innovasiyaların, iqtisadiyyatın və cəmiyyətin dayanıqlı inkişafını stimullaşdıra bilən biliklərə əsaslanan kapitalın formalaşdırılması üçün verilənlərin və onların analizinin potensial rolu tədqiq olunur. Hesabatda verilənlərin istifadəsinin onlayn reklam, dövlət idarəçiliyi, səhiyyə, kommunal xidmətlər, loqistika və nəqliyyat kimi sahələrdə innovasiya və əməyin məhsuldarlığının yüksəldilməsi mənbəyi kimi potensial dəyərə malik olduğu göstərilir. Avropa Komissiyası elmi tədqiqatlar və innovasiyalar sahəsində Horizon 2020 proqramını qəbul etmişdir [5]. 2013-cü ilin noyabrında Beynəlxalq Telekommunikasiya İttifaqının "Böyük həcmli verilənlər: bu gün böyükdür, sabah normal" (Big Data: Big today, normal tomorrow) adlı hesabatı nəşr olunmuşdur. Hesabatda "Böyükhəcmli verilənlər"-in səhiyyə, elmi tədqiqat və nəqliyyat sahələrində tətbiqiylə bağlı təhlükəsizlik məsələləri yer almışdır [6]. 2009-cu ilin sentyabrında Avropa komissiyası tərəfindən qəbul olunmuş iKnow (Interconnect Knowledge) layihəsi Avropada elmi tədqiqatların dərinləşməsinə istiqamətlənmişdir.

"Böyükhəcmli verilənlər" dünya ölkələrinin siyasətində

"Böyükhəcmli verilənlər" Beynəlxalq təşkilatlar kimi dünyanın bir çox qabaqcıl ölkələrinin də diqqətini cəlb etmişdir. Bu istiqamətdə ilk təşəbbüs Amerika Birləşmiş Ştatları tərəfindən irəli sürülmüşdür. Sonralar bir sıra qərb dövlətləri – Avstraliya, Çin, Yaponiya və s. dövlət və hökumət strukturları tərəfindən "Böyükhəcmli verilənlər"-i neft qədər strateji resurs kimi dəyərləndirilmiş, bu sahədəki problemlərə çox böyük önəm verilmişdir. Bəzi İnkişaf etmiş ölkələrin "Böyükhəcmli verilənlər" strategiyalarını nəzərdən keçirək.

A. ABŞ-ın "Böyükhəcmli verilənlər" strategiyası. Amerikada "Böyükhəcmli verilənlər"-in tədqiq və inkişaf səviyyəsindən artıq onun tətbiq mərhələsinə keçilmişdir. 2012-ci ilin martında ABŞ prezident administrasiyası "Böyük verilənlərin tədqiqi və inkişafı" (Big Data Research and Deve-lopment Initiative) təşəbbüsünü [7], 2016-cı ilin may ayında isə "Federal "Böyük həcmli verilənlər" tədqiqat və inkişaf strateji planını elan etmişdir [8]. Təşəbbüs çərçivəsində "Böyükhəcmli verilənlər" texnologiyalarının ABŞ dövlət siyasətinin aparıcı istiqamətlərində istifadəsi üçün kompleks tədbirlərin keçirilməsi (konfransların, forumların və s.), layihələrin işlənməsi nəzərdə tutulmuş, böyük həcmli rəqəmsal verilənlərin təşkili və analizi üçün aidiyyatı dövlət agentliklərinə (NSF – National Science Foundation, NIH – National Institutes of Health, DoD – Department of Defense, DoE – Department of Energy, DARPA – Defense Advanced Research Projects Agency və USGS – US Geological Survey) 200 milyon dollar həcmində vəsait ayrılmışdır. Bu təşəbbüs çərçivəsində 84 layihənin işlənməsi həyata keçirilmişdir. Təşəbbüsün əsas hədəfi "Böyükhəcmli verilənlər"-in yeni infrastrukturunun və tədqiqat metodologiyasının, eləcə də elmi kəşflər üçün onlardan istifadə bacarığının yüksəldilməsi olmuşdur. Ağ Ev "Böyükhəcmli verilənlər"-in aşağıdakı məqsədlər üçün istifadəsini nəzərdə tutmuşdur:

– "Böyükhəcmli verilənlər"-in yığılması, saxlanması, mühafizəsi, idarə olunması, analizi və mübadiləsi üçün lazım olan texnologiyaların inkişafı;

– Elm və mühəndislik (texnologiya) sahəsində elmi kəşflərin tempinin sürətləndirilməsi, milli təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi, təhsilin və təlimin kökündən dəyişdirilməsi üçün bu texnologiyalara yiyələnmək;

– "Böyükhəcmli verilənlər" texnologiyalarının inkişaf etdirilməsi və istifadəsi sahəsində

yeni istedadların, mütəxəssislərin hazırlanmasının sürətləndirilməsi.

Layihə çərçivəsində alim və mühəndislərinin, xüsusilə də, istənilən dildə olan mətnlərdən çıxarışların edilməsi sahəsində yüksək qabiliyyətə malik analitiklərin yetişdirilməsi və onun aşağıdakı sahələrdə tətbiqi nəzərdə tutulmuşdur: səhiyyə və əhalinin sosial müdafiəsi, ətraf mühit və dayanıqlı inkişaf, fövqəladə vəziyyətə və təbii fəlakətlərə reaksiya vermə, istehsal, robot texnikası və intellektual sistemlər, kiberfəzanın təhlükəsizliyi, nəqliyyat və energetika, təhsil və əmək resurslarının inkişafı sahələri.

Qeyd edək ki, "Böyükhəcmli verilənlər"-in yaratdığı imkanlardan maksimum yararlanmaq, onun potensialından səmərəli istifadə etmək məqsədilə bu təşəbbüsün həyata keçirilməsində dövlət, sənaye müəssisələri, elmi dairələr və qeyri-kommersiya təşkilatları birgə fəaliyyət göstərirlər.

B. Avstraliyanın "Böyükhəcmli verilənlər" strategiyası. 2013-cü ildə Avstraliya hökuməti tərəfindən "Avstraliya dövlət xidmətinin Böyükhəcmli verilənlər strate-giyası" (Australian Public Service Big Data Strategy) qəbul edilmişdir. Bu strategiyada "Böyükhəcmli verilənlər"-in imkanlarından istifadə etməklə dövlət sektorunun xidmət sahəsində islahatların aparılması, daha effektiv dövlət siyasətinin və vətəndaşların informasiya təhlükəsizliyinin təmini sahəsində layihələr nəzərdə tutulmuşdur. Burada əsas məqsəd, dövlət sektorunda göstərilən xidmətlərin səmərəliliyinin yüksəldilməsi, əməkdaşlıq və innovasiya sahələrində böyük verilənlərin analizindən istifadə edilməsində Avstraliyanın dünya ölkələri arasında lider mövqe tutmasından ibarətdir. Strategiyanın inkişafı ilkin olaraq "2012-2015-ci illər üçün Avstraliya dövlət xidmətində informasiya kommunikasiya texnologiyaları strategiyası"-da (Australian Public Service Information Communication Technology Strategy 2012-2015) təsbit edilmişdir. Strategiyanın məqsədi ümumi şəkildə aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir:

- xidmətlərin təkmilləşdirilməsi və keyfiyyətinin yüksəldilməsi vasitəsilə daha yaxşı xidmətlərin göstərilməsi;
- optimal investisiya qoyuluşu və innovasiyaların genişləndirilməsi vasitəsilə hökumətin fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması;
- biliyin və səmərəli əməkdaşlığın yaradılmasında birbaşa iştirak.

C. Böyük Britaniyanın "Böyükhəcmli verilənlər" siyasəti. 2013-cü ilin yanvar ayında Britaniya hökuməti tərəfindən "Böyükhəcmli verilənlər" sahəsində plan qəbul edilmiş və bu planın yerinə yetirilməsinə 189 milyon funt sterlinq ayrılmışdır. Planda elmi-tədqiqat institutlarında "Böyükhəcmli verilənlər"-in imkanlarından istifadə öz əksini tapmış, həmçinin səhiyyə, kənd təsərrüfatı, kommersiya, elmi tədqiqatlarda və digər sahələrdə də "Böyükhəcmli verilənlər"-in tədqiqi və tətbiqi nəzərdə tutulmuşdur. Hazırda Böyük Britaniyada piylənmə (çəki artımı xəstəliyi), sahil eroziyası, iqlim dəyişiklikləri kimi risklərin idarə edilməsində və epidemiyalara qarşı əks tədbirlərin görülməsində də "Böyükhəcmli verilənlər"-dən istifadə edilir.

D. Fransanın "Böyükhəcmli verilənlər" strategiyası. 2013-cü ilin fevral ayında Fransa hökuməti tərəfindən "Rəqəmsal yol xəritəsi" ("Digital Roadmap") planı qəbul edilmişdir. "Böyükhəcmli verilənlər" də daxil olmaqla, gələcəkdə yeddi layihəninin yerinə yetirilməsini nəzərdə tutan bu plana Gələcək üçün İnvestisiyalar Proqramı (Programme of Investments for the Future) çərçivəsində 11,5 milyon avro investisiya ayrılmışdır. Plan aşağıdakı əsas istiqamətləri özündə birləşdirir:

- Gənc nəsil üçün rəqəmsal iqtisadiyyatın imkanlarına nail olunması;
- Rəqəmsal cəmiyyətdə və iqtisadiyyatda dəyərlərin dəstəklənməsi.

Fransa hökuməti son illər "Böyükhəcmli verilənlər" sahəsində siyasətin inkişaf etdirilməsinə diqqət daha da artırmışdır. Belə ki, 2013-cü ildə "New Industrial France" strategiyasında "Böyükhəcmli verilənlər" Fransa sənayesinin yenidən qurulmasının 34 əsas maddəsindən biri kimi yer almışdır. "New Industrial France" strategiyası çərçivəsində 2014-cü ilin iyulunda "Big Data Plan" qəbul edilmişdir. Bu plan əsasən üç fəaliyyət istiqamətini özündə birləşdirmişdir:

- Fransada "Böyükhəcmli verilənlər" ekosisteminin inkişafı;
- Böyük verilənlər üzrə sahə təşəbbüsləri (Buraya dövlət və özəl sektorlarına dair layi-hələr daxildir);
- Tənzimlənmənin qiymətləndirilməsi (Evaluation of regulation).

E. Yaponiyanın "Böyükhəcmli verilənlər" strategiyası. 2012-ci ildə Yaponiyada şəffaflığın təmin olunmasına yardım məqsədilə "Open Government Data Strategy" qəbul edilmişdir. İslahatların Tənzimləməsi Şurası (Council for Regulatory Reform) dövlət qarşısında yerli şirkətlərin məxfilik qanunlarını pozmadan "Böyükhəcmli verilənlər"-dən istifadə etməsi üçün əsas prinsiplərin yaradılması təşəbbüsü irəli sürmüş və bu strategiyanın həyata keçirilməsi üçün dövlət tərəfindən 13,2 milyard yapon yeni ayrılmışdır. 2012 və 2013-cü illərdə isə Yaponiya hökuməti tərəfindən uyğun olaraq "The Integrated ICT Strategy for 2020" və "Declaration to be the World's Most Advanced IT Nation" milli "Böyükhəcmli verilənlər" strategiyaları qəbul edilmişdir. Bu strategiyalar 2013-2020-ci illər ərzində açıq dövlət verilənləri və "Böyükhəcmli verilənlər" ilə Yaponiyanın yeni informasiya texnologiyaları (İT) strategiyasını inkişaf etdirməyə istiqamətlənmişdir. Burada məqsəd Yaponiyanın informasiya texnologiyaları sənayesində "Böyükhəcmli verilənlər"-in geniş istifadəsi üzrə yüksək standartlara malik ölkə statusu qazanmasından ibarətdir.

F. Çinin "Böyükhəcmli verilənlər" strategiyası. "Böyükhəcmli verilənlər" ilə bağlı bir sıra tədbirlərin, o cümlədən "Big Data Technology Conference", "Big Data & Analytics Innovation Summit", "China Legal Big Data Symposium", "Big Data Asia Showcase" və "Big Data World Forum" kimi mötəbər konfransların, sammitlərin və forumların Çində keçirilməsi onun bu sahədə əldə etdiyi texnoloji nailiyyətlərlə izah oluna bilər. Belə ki, 1,2 milyard mobil rabitə abunəçisinə malik olan Çin Xalq Respublikası dünyanın ən böyük mobil telefon bazarına malikdir. Həmçinin, Çində 600 milyondan çox İnternet istifadəçisinin olması bu ölkədə sosial media sahəsində də fəallığın yüksək olmasını göstərir. Dövlət hesablamalarına görə bloqlar, sosial şəbəkələr, mikrobloqlar və s. daxil olmaqla sosial mediadan 250 milyondan çox insan istifadə edir. Qeyri-dövlət təşkilatlarının qiymətləndirməsinə görə isə bu rəqəm 590 milyona yaxındır. Çində real-vaxt rejimində aparılan informasiya mübadiləsinin, sosial media və İnternet istifadəçilərinin sayının sürətlə artması ölkənin inkişafında "Böyükhəcmli verilənlər"-dən istifadə üçün əlverişli şərait yaratmışdır. Bu məqsədlə dövlət idarəçiliyi sektorunda "Böyükhəcmli verilənlər"-in imkanlarının istifadə olunmağa başlanmışdır. 2014-cü ilin iyun ayında ölkənin siyasi konsultativ qanunvericilik orqanı olan Çin Xalq Siyasi Məşvərət Şurası (Chinese People's Political Consultative Conference – CPPCC) tərəfindən keçirilən forumda idarəetmə imkanlarının yüksəldilməsində "Böyükhəcmli verilənlər" texnologiyalarının potensial istifadəsi təşəbbüsü irəli sürülmüşdür. Bu təşəbbüsdə aşağıdakı sahələrdə yaranan problemlərin həll edilməsi məqsədilə "Böyükhəcmli verilənlər"-in istifadəsi ilə bağlı konkret məsələlər nəzərdə tutulmuşdur:

- Dövlət sektorunun məhsuldarlığının yüksəldilməsi;
- Şəhər nəqliyyatının planlaşdırılmasının yaxşılaşdırılması;
- Sosial-iqtisadi tendensiyaların dərk edilməsi;
- Yoxsulluğun vəziyyətinin qiymətləndirilməsi;
- Davamlı e-tullantıların praktiki utilizasiyasına yardım edilməsi;
- Şəhərlərdə çirklənmənin geniş yayıldığı ərazilərin müəyyən edilməsi və s.

"Böyükhəcmli verilənlər"-in imkanlarından istifadənin həyata keçirilməsi üçün ilk növbədə bir çox problemlərin (verilənlərin analitikası, operativ/system problemləri) həlli üçün dövlət və özəl sektorlar tərəfindən birgə iş aparılması üçün əlverişli şəraitin yaradılması nəzərdə tutulmuşdur.

G. Koreyanın "Böyükhəcmli verilənlər" layihələri. Digər texnologiyalarla yanaşı artıq "Böyükhəcmli verilənlər" da Koreyanın inkişafında mühüm rol oynamağa başlamışdır.

Ölkədə Seul Milli Universite-tinin (Seoul National University) nəzdində fəaliyyət göstərən "Böyükhəcmli verilənlər" İnstitutunun (Big Data Institute) dəstəyi ilə Milli İnformasiya Cəmiyyəti Agentliyinə (National Information Society Agency) daxil olan Böyük Verilənlər Strateji Mərkəzi (Big Data Strategy Center) yaradılmışdır. 2012-ci ilin noyabrında "Smart Nation" ideyasını reallaşdırmaq üçün Koreyada fəaliyyət göstərən Milli Elmi-Texnoloji Komissiya (National Science & Technology Commis-sion) tərəfindən "Big Data Master Plan" işlənib hazırlanmışdır. Bu planın tərkib hissəsi kimi dövlət tərəfindən "Pilot Project for Using Big Data in Official Statistics" layihəsi təsis edilmişdir. Koreyada müxtəlif mənbələrdən əldə olunmuş informasiyalar əsasında təbii fəlakətlərin proqnozlaşdırılması məqsədilə "Böyükhəcmli verilənlər"-in informasiya sistemi inkişaf etdirilir. Milli hökumət əhalinin siyahiya alınması işlərində ənənəvi siyahıya alınma ilə müqayisədə təxminən 140 milyon dollara qənaət etməyə imkanı verən "Böyükhəcmli verilənlər"-dən istifadə etməyi planlaşdırır.

Azərbaycanda "Böyükhəcmli verilənlər" texnologiyalarından istifadə ilə bağlı tövsiyələr

Azərbaycan İKT-nin dövlət idarəçiliyində hərtərəfli tətbiqi sahəsində yüksək mövqe tutan ölkələr siyahısındadır. 2008-ci ildən başlayaraq Azərbaycanda institusional siyasət və səmərəli idarəetmənin tərkib hissəsi olan "Elektron hökumət"in formalaşdırılması üçün Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən müxtəlif illərdə fərman, sərəncam və strateji sənədlər imzalanmışdır. 2013-cü ildə təsdiq edilmiş "Elektron hökumət" portalının əsasnaməsi dövlət qurumlarına məxsus müxtəlif dövlət informasiya sistemləri, ehtiyatları və portalları üçün əsas istiqamətverici sənəd olmuşdur. Dövlət tərəfindən "Elektron hökumət"in formalaşdırılması sahəsində görülən faydalı işlər, bu sahənin inkişafı üçün verilmiş mühüm qərarlar təqdirə layiqdir. Misal üçün, "Elektron hökumət"in infrastrukturu və onun e-xidmətlərə girişinə açarı olan e-imza infrastrukturu qurulmuş, e-ödənişlər üzrə "Hökumət ödəniş" portalı, sahibkarların lisenziyalar və icazələr alması üçün "Lisenziyalar və icazələr" portalı, əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə elektron vizalar verilməsi üçün "ASAN viza" sistemi yaradılmış, aqrar sektorda elektron kənd təsərrüfatı sistemi və ədliyyə sahəsində elektron məhkəmə sistemi formalaşdırılmış, həmçinin dövlət əhəmiyyətli kadastrlar və s. kimi xidmətlər göstərilir. Qeyd edilən dövr ərzində ümumilikdə vətəndaşlara 400-dən çox elektron xidmətlərin göstərilməsi təmin olunmuşdur. Bu xidmətlərin sırasında Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyinin "Güzəştli mənzil" layihəsi sosial əhəmiyyətli olması ilə seçilir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin Rəqəmsal transformasiya sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi haqqında 27 aprel 2021-ci il tarixli fərmanda [9] müasir dövrdə telekommunikasiya texnologiyalarının cəmiyyətin bütün sahələrinə ciddi nüfuz edərək, inkişaf üçün geniş imkanlar yaratması, qabaqcıl təcrübələrdə keyfiyyətli, təhlükəsiz və səmərəli rəqəmsal transformasiya, eləcə də bu sahədə resurslardan effektiv istifadə innovasiyaların inkişafında hərəkətverici qüvvə hesab olunması qeyd olunur. Həmçinin sənəddə səmərəliliyin və şəffaflığın artırılmasında rəqəmsal xidmətlərin genişləndirilməsi və elektron hökumətin inkişafının vacibliyi vurğulanır. Fərmanda iqtisadiyyatın və cəmiyyətin rəqəmsal transformasiyasının son illərdə Azərbaycan Respublikasının qarşısında duran prioritet məsələlərdən birinə çevrilməsi, ölkədə rəqəmsallaşma, informasiya və kommunikasiya texnologiyaları (İKT) sahəsində yeni infrastruktur quruculuğu, müasir texnologiyaların tətbiqi və modernizasiyası sahəsində mühüm işlərin görülməsi ifadə olunur. Ölkə Prezidentinin fərmanına əsasən Azərbaycanda iqtisadiyyatın və dövlət idarəetməsinin səmərəliliyinin, informasiya təhlükəsizliyinin və vətəndaşların yaşayış səviyyəsinin yüksəldilməsi məqsədilə İKT infra-strukturunun əsasını təşkil edən genişzolaqlı internet şəbəkəsinin inkişafı, "Hökumət buludu" (G-Cloud), "Bö-

yükhəcmli məlumat-lar" (Big Data), "Ağıllı şəhər" (Smart City) və "Ağıllı kənd" (Smart Village) kimi rəqəmsal təşəbbüslərin həyata keçirilməsi, Azərbay-canın regionda rəqəmsal mərkəzə çevrilməsi istiqamətində ardıcıl islahatlar aparılması, hazırda geniş zolaqlı internet şəbəkəsinin ölkənin bütün ərazisində tətbiq olunması, o cümlədən özəl sektorun fəaliyyəti üçün səmərəli hesab edilməyən ucqar məntəqələrdə rəqəmsal infrastruktur qurulması, dövlət şirkətləri vasitəsilə müasir xidmətlər təqdim edilməsi, cəmiyyətdə müvafiq sahədə vərdiş-lər formalaşdırılması prosesi aparılır.

Sonrakı illərdə bu fərmanın tələbləri əsasında rəqəmsal transformasiya sahəsində fəaliyyətin təşkili, əlaqələndirilməsi və həyata keçirilməsi nəticəsində ölkədə dövlət idarəçiliyi sahəsində "Böyükhəcmli verilənlər" texnologiyalarının tətbiqi sferaları da əhəmiyyətli dərəcədə genişlənmiş və bu amilin vətəndaş məmnunluğunun təmin edilməsin-də, şəffaflığın artırılmasında böyük rolu olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi (NRYTN) və "McKinsey" məsləhətçi şirkətinin birgə təşkilatçılığı ilə "Dövlət idarəçiliyində böyük həcmli məlumatlar" mövzusunda seminarlar keçirilir. Son illərdə bu sahənin inkişafına xidmət edən 4 normativ sənəd hazırlanmışdır: Bunlar, "Telekommuni-ksiya və informasiya texnologiyalarının inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi", "2018-2020-ci illərdə rəqəmsal ödənişlərin geniş-ləndirilməsi üzrə Dövlət Proqramı", "Elektron hökumətin inkişafı və rəqəmsal hökumətə keçid ilə bağlı tədbirlər haqqında" prezident fərmanı və "Dövlət informasiya ehtiyatları və sistemlərinin formalaşdırılması, aparılması, inteqrasi-yası və arxivləşdirilməsi Qaydaları" və "Hökumət buludu" (G-cloud) konsepsiyasıdır.

Rəqəmsal inkişafın təməli rəqəmsal transformasiya hesab olunur. Rəqəmsal transformasiya dövlət və özəl sektorun, ümumilikdə isə iqtisadiyyatın səmərəliliyinin artırılması, xərclərin azaldılması, rəqabətqabiliyyətli məhsulların və xidmətlərin yaradılması, sosial həyatın yaxşılaşdırılmasına yönəlmişdir. Rəqəmsal inkişafla bağlı prosesləri və tranzaksiyaları böyükhəcmli məlumatların təhlilinə əsaslanmadan həyata keçirmək mümkün deyildir. Hətta bir çox proqramların, eləcə də mobil tətbiqlərin sürəti məlumatların yaradılması həcmindən daha vacibdir. Çünki gündəlik həyatda hiss etmədiyimiz "data" axınları vardır. Bu "data" axınları əsasında bir çox maraqlı xidmətlər ərsəyə gəlir. Misal üçün, gündəlik və ya iş həyatında e-mail, SMS, whatsapp üzərindən mesajlar, şəkillər, səslər, videolar göndəririk. Əslində bunların hər biri kodlaşdırılmışdır və "Böyükhəcmli verilənlər" şəklindədir. Məsafəli xidmətlərdən olan sen-sor oxunuşları və cib telefonlarından əldə edilən GPS siqnalları da buna bənzərdir.

"Böyükhəcmli verilənlər"-in analitik təhlili "Süni intellekt" (AI) və maşınla öyrənmə (Machine learning) ilə sıx əlaqəlidir. "Süni intellekt" və maşınla öyrənmə "Böyükhəcmli verilənlər"-in tətbiqini genişləndirir, bu məlumatları xammaldan informasiyaya və biliyə çevirərək dövlətə və biznesə təqdim edir. "Böyükhəcmli verilənlər"-in xüsusiyyət-lərinə həcm (Volume), sürət (Velocity) və müxtəliflik (Variety) daxildir. "Böyükhəcmli verilənlər"-in rəqəmsal idarəçilik və iqtisadiyyatda faydasını 3 prinsip ilə müəyyənləşdirmək olar: xərclərdə azalma, çevik və sürətli qərarlar, yeni məhsul və xidmətlər. "Böyükhəcmli verilənlər"-in analitik təhlili həm də əlavə gəlir deməkdir. Hesablamalar göstərir ki, "Böyükhəcmli verilənlər"-in anlalitik təhlili sahibkarlıqda 8-10% əlavə gəlir formalaşdırır. Bu isə 2025-ci ilədək "Böyükhəcmli verilənlər"-in təhlili hesabına ümumlikdə təqribən 119 milyard dollar qazanc deməkdir.

Ümumiyyətlə, ölkədə "Böyükhəcmli verilənlər" texnologiyalarının geniş tətbiqi, eyni zamanda, bu sahədəki problemlərin həllinə dövlət səviyyəsində dəstəyin artırılması məqsədəuyğundur. Bu istiqamətdə dövlət tərəfindən aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi tövsiyə olunur [10]:

1. "Böyükhəcmli verilənlər" texnologiyalarının tətbiqi ilə bağlı ölkədəki müxtəlif situasiyaların analiz edilməsi, bu texnologiyaların effektiv olduğu prioritet sahələrin müəyyənləşdirilməsi.

2. Ölkənin milli "Böyükhəcmli verilənlər" strategiyasının hazırlanması inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinə əsaslanaraq, ölkənin inkişaf strategiyasına uyğun ayrıca sənəd və ya İKT strategiyasının bir hissəsi kimi qəbul edilə bilər.

3. E-infrastrukturun inkişaf etdirilməsi. Böyük həcmli verilənlərin toplanması, saxlanması, mühafizəsi, idarə olunması, analizi və mübadiləsi üçün zəruri olan proqram təminatı və infrastrukturun yaradılması. Böyük həcmdə yaddaş sahəsi və vaxt tələb edən çox mürəkkəb hesablama məsələlərinin həllini təmin edən yüksək məhsuldarlıqlı hesablamalar, "Bulud" və digər müasir tex-nologiyaların inkişafına dövlət dəstəyinin verilməsi.

4. Ölkədə verilənlər sahəsində göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi.

5. Dövlət idarələri, müəssisə və təşkilatlar tərəfindən toplanan böyük həcmli verilənlərin elmi-tədqiqatlar, təşkilatlar, bütövlükdə, cəmiyyət üçün səmərəli istifadəsini təmin edən açıq verilənlər şəbəkəsinin yaradılması və dövlət tərəfindən dəstəklənməsi.

6. Böyük verilənlər üzrə texnologiyaların inkişaf etdirilməsi və istifadəsi sahəsində yeni istedadların, mütəxəssislərin hazırlanma-sını sürətləndirməsi və elmi kəşflər üçün onlardan istifadə bacarığının yüksəldilməsi. Verilənlər mühəndislərinin və yüksək qabiliy-yətə malik analitiklərin yetişdirilməsi.

7. Ali və ondan sonrakı təhsilə istiqamətlənmiş verilənlər alimi (Data Scientist) ixtisası üzrə akademik fənnin tədris olunması, texnoloji resurs mərkəzlərinin yaradılması, elmi araşdırmaların dəstəklənməsi və s.

8. Böyük verilənlərin yaratdığı imkanlardan maksimum faydalanmaq, onun potensialından səmərəli istifadə etmək məqsədilə dövlət, sənaye, elmi dairələr və qeyri-kommersiya təşkilatlarının birgə fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi və təşkili.

9. Ölkədə Böyük verilənlər ekosistemi-nin, smart texnologiyalar, şəbəkə texnologiyaları, proqram təminatı, "Bulud" hesablamaları, informasiya təhlükəsizliyi sistemləri və s. kimi sahələrin inkişaf etdirilməsi.

10. "Böyükhəcmli verilənlər" texnologiyalarının tətbiqi ilə əlaqədar normativ-hüquqi bazanın yaradılması və təkmilləşdirilməsi. Buraya verilənlərin saxlanması, mühafizəsi, informasiya təhlükəsizliyi, vətəndaşların məxfiliyi və s. təmin edilməsi kimi əsas məsələlər daxildir. Böyük verilənlər üzrə texnologiyaların aşağıdakı sahələrdə tətbiqi məqsədəuyğun hesab olunur: səhiyyə və əhalinin sosial müdafiəsi, şəffaflığın təmin olunması, ətraf mühit və dayanıqlı inkişaf, fövqəladə vəziyyətlərə və təbii fəlakətlərə reaksiya, nəqliyyat və energetika, təhsil və əmək resurslarının idarə edilməsi və inkişafı, yeni biznes sahələrinin və xidmətlərin yaradılması.

Nəticə

Məqalədə "Böyükhəcmli verilənlər"-in xarakteristikaları, mühafizəsi və emal olunma üsulları tədqiq olunmuş, Internet və mobil istifadəçilərin sayına görə MDB məkanında üstünlüyə malik olan, regionda dayanıqlı iqtisadi inkişafına görə ilk sırada yer alan Azərbaycanın dövlət idarəçiliyi siyasətinin formalaşdırılmasında "Böyükhəcmli verilənlər" texnologiyalarının tətbiqi sferaları araşdırılmışdır. Həmçinin, qabaqcıl ölkələrin dövlət idarəçiliyində "Böyükhəcmli verilənlər"-in istifadəsi təcrübələri, onların strategiyaları öyrənilmiş və ölkədə "Böyükhəcmli verilənlər" texnologiyalarının tətbiqinin prioritet sahələri müəyyənləşdirilmişdir.

Ədəbiyyat:

1. Cox M., Ellsworth D. Application-controlled demand paging for out-of-core visualization, Proceedings of the 8th conference on Visualization'97 (Cat. No. 97CB36155), October 18-24, 1997, Arizona, USA, pp. 235-244, doi: 10.1109/VISUAL.1997.663888.
2. Diebold F.X. Big Data dynamic factor models for macroeconomic measurement and forecasting, Eighth World Congress of the Econometric Society, August 11-16, 2000, Seattle, USA, pp. 115-122, http://www.ssc.upenn.edu/~fdiebold/papers/paper40/temp-wc.PDF.
3. Rəhimli R., Dövlət idarəçiliyinin rəqəmsal gələcəyi: Dünya trendləri və müasir dövlət qulluğu, 2020, cild 70, № 2, səh. 173-186.
4. Big Data, Big Impact: New Possibilities for International Development, 2012, 10p. https://www3.weforum.org/docs/WEF_TC_MFS_BigDataBigImpact_Briefing_2012.pdf
5. Horizon 2020 - The EU Framework Programme for Research and Innovation 2014-2020, ec.europa.eu/programmes/horizon2020
6. https://www.itu.int/dms_pub/itu-t/oth/23/01/T23010000220001PDFE.pdf
7. https://itlaw.fandom.com/wiki/Big_Data_Research_and_Development_Initiative
8. https://bigdatawg.nist.gov/pdf/bigdatardstrategicplan.pdf
9. https://president.az/az/articles/view/51299
10. Hacırəhimova M.Ş., Əliyeva A.S. İnkişaf etmiş ölkələrin "Böyükhəcmli verilənlər" ilə bağlı təşəbbüsləri. İnformasiya cəmiyyəti problemləri, 2017, №1, səh. 12-23.

Açar sözlər: *böyük verilənlər, böyük verilənlər startegiyası, böyük verilənlər analitikası, dövlət idarəçiliyi, süni intellekt*

Elvin Azizbayov
Head of the Department of Control for Intelligent Systems
The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan
Doctor of Philosophy in Mathematics, Associate Professor

Gulnar Mirzayeva
The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan
The Department of Control for Intelligent Systems
Doctor of Philosophy in Mechanics, Associate Professor

BIG DATA STRATEGIES IN PUBLIC ADMINISTRATION

ABSTRACT

The article investigates the characteristics, methods of protection, and processing of "Big Data," the application of the results obtained by analyzing the collected data to ensure citizen satisfaction, and the application of "Big Data" technologies in Public Administration. The article also provides information on the history of the origin and development of the term "Big Data," analyzes the role of "Big data" in the policy of developed countries, studies the "Big Data" strategies of developed countries, and provides some recommendations on the use of these technologies in Azerbaijan.

Keywords: *Big Data; Big Data strategy, Big Data analytics; Public administration, Artificial intelligence*

Эльвин Азизбеков
Заведующий кафедрой Управления интеллектуальными системами
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
доктор философии по физико-математическим наукам, доцент

Гюльнар Мирзоева
Доцент кафедры Управления интеллектуальными системами
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
доктор философии по механике

СТРАТЕГИИ БОЛЬШИХ ДАННЫХ В ГОСУДАРСТВЕННОМ УПРАВЛЕНИИ

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена изучению характеристик, методов защиты и обработки «Больших данных», использованию результатов анализа собранных данных для обеспечения удовлетворенности граждан и применению технологий «Больших данных» в государственном управлении. В статье также представлена информация об истории возникновения и развития термина «Больших данных», проанализирована их роль в политике развитых стран, изучены стратегии «Больших данных» передовых стран и даны некоторые рекомендации по использованию этих технологий в Азербайджане.

Ключевые слова: *большие данные, стратегия больших данных, аналитика больших данных, государственное управление, искусственный интеллект*

SİYASİ NƏZƏRİYYƏ
POLITICAL THEORY

UOT 327; UOT 341.24

ЕЛЕНА КАСУМОВА
Доцент кафедры Политологии и политического управления
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики, доктор философии по истории
e-mail: elena.kasumova26@mail.ru

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ СТРУКТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ПОЛИТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА

Современная методология политической науки представляет собой квинтэссенцию различных концепций и подходов, позволяющих глубже понять сущность и иерархию политических процессов и их репрезентации на политическом поле. Политический процесс, как развертывание политики во времени и в пространстве в виде последовательности действий и взаимодействий, связан с конкретными лидерами, выдвигаемыми ими идеями и стратегиями достижения целей. Идеологическое и эмоциональное воздействие высказываний лидера позволяет проследить матрица дискурс-экспертизы политического текста. Возможности данной матрицы через анализ политического текста адекватно исследовать воздействующий на мобилизацию гражданского участия и общественное мнение потенциал делают дискурс-экспертизу крайне востребованным методом. Один из наиболее влиятельных философов и политологов XX века П. Бурде связывал политические слова с обязательствами политически ответственного агента, способного эти обязательства выполнить. Только при личной ответственности слово политика эквивалентно его действию (16).

Понятие «дискурс» происходит от латинского слова discursus, что означает «бег в разных направлениях». Необходимо подчеркнуть, что это «бег» не в противоположных, а именно, в разных направлениях, что позволяет дифференцировать смыслы в пространстве политической коммуникации. Постструктуралисты Р.Барт, П.Бурдье определили структуру матрицы дискурса, выполняющего информативную, аргументативную, контролирующую и убеждающую (персуазивную) функции (18). Матрица дискурса обладает структурой, объективированной в устной и письменной формах. Достоверность и объективность дискурса оценивает получатель. Французский постструктуралист М. Фуко писал: «Все, что совершается в общественной жизни, совершается в пространстве дискурса, слов, текстов. Власть производит дискурс, власть стремится его контролировать» (17, с.84).

Важные смысловые посылы лиц, принимающих решения, как векторные линии расходятся из системообразующего ядра центральной идеи и очерчивают поле политической коммуникации. Структура матрицы политического дискурса включает три элемента: идейный концепт как системообразующее ядро, метапрограмма как стратегия мышления лидера, последующее за метапрограммой структурирование конденсации смыслового посыла. Для политического лидера характерна своя мета-программа, отражающая особенности его личного понимание целей и ответственности (19, с.312).

В структуре азербайджанского политического дискурса системообразующим ядром выступает великая Победа во Второй Карабахской войне, достигнутая под политическим руководством Президента Азербайджана, Верховного Главнокомандующего Ильхама Алиева. Особо необхо-

димо выделить личную, ставшую символом Победы, ярко эмоционально окрашенную, патриотическую метапрограмму Президента Азербайджана, Верховного Главнокомандующего Ильхама Алиева. В телеобращении к нации 10 ноября 2020 года Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев сказал: «Выражение «Карабах – это Азербайджан и восклицательный знак» уже стало символом нашей победы. Я сказал это год назад. Я горжусь тем, что мое высказывание уже превратилось в национальный лозунг» (7). Нет слов, которые могли прозвучать громче, убедительнее и красноречивее! Необходимо обратить внимание на завершение фразы – восклицательный знак!

Впервые Президент произнес фразу «Карабах – это Азербайджан и восклицательный знак» в октябре 2019 года на Валдайском политическом форуме, чтобы убедить участников форума и всю мировую общественность в лживости заявления премьер-министра Армении об исконной принадлежности Карабаха. Именно восклицательный знак сигнализировал национальной и международной аудитории конденсацию смысла – Азербайджан готов сражаться за Карабах и победа будет за Азербайджаном.

Метапрограмма «Карабах – это Азербайджан и восклицательный знак» получила развитие в выступлении Президента Ильхама Алиева на 76-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН: «В Азербайджане больше нет административно-территориальной единицы под названием Нагорный Карабах. Призываю государства-члены ООН и Секретариат ООН при ссылке на наши территории не допускать использования не существующих с правовой точки зрения, предвзятых в политическом отношении названий, носящих манипуляционный характер». Президент добавил, что Азербайджан передал представительствам всех государств в ООН документы, включающие в себя информацию и фотоснимки, отражающие состояние городов и сел в Карабахе, разрушенных за годы армянской агрессии.

Политический дискурс всех телеобращений Президента Ильхама Алиева, сделанных в течение Второй Карабахской войны, синтезирует патриотическую эмоциональность, глубокую информативность и политическую рациональность. Синтез всех компонентов метапрограммы убеждал народ Азербайджана в скорой и сокрушительной победе. Политические мотивы, которые отражались в дискурсе – это не только цель Президента, но также цели и интересы всего народа. Глава государства напомнил, что за годы руководства Азербайджаном неоднократно заявлял, что не допустит создания на нашей земле второго армянского государства. «На территории Азербайджана нет территориальной единицы под названием Нагорный Карабах. Это слово, выражение вообще не должно употребляться» (11). В телеобращении от 10 ноября 2020 года Президент крайне эмоционально отметил, что в подписанных документах ничего не говорится об особом статусе: «Нет статуса, и не будет. Пока я президент, не будет статуса. Карабах – это Азербайджан» (7).

С первых же дней боевых действий мировые медиа проявляли повышенный интерес ко Второй Карабахской войне. Президент Ильхам Алиев принимал все просьбы на дачу интервью, потому что «считал нужным довести до внимания общественности как можно большего числа стран правду о ситуации: что происходит, в чем были причины конфликта, кто является оккупантом, а кто жертвой оккупации» (14). Дискурс-экспертиза ряда интервью Президента Азербайджанской Республики, Верховного Главнокомандующего Вооруженными силами Ильхама Алиева зарубежным средствам массовой информации раскрывает многие структурные компоненты азербайджанского политического дискурса. Остановимся на нескольких метапрограммах (выделено курсивом):

- *войну начала Армения*: «Единодушное мнение международных наблюдателей было таково, что Армения совершила нападение на нас. Они хотели ок-

купировать новые территории. Хотели захватить контроль над нашей стратегической энергетической инфраструктурой, расположенной в нескольких километрах от государственной границы с Арменией (12). В результате армянской военной провокации, которая началась утром 27 сентября, были подвергнуты массированному артиллерийскому обстрелу населенные пункты Азербайджана и наши боевые позиции. В результате этой агрессии 11 мирных жителей Азербайджана, включая двоих детей, погибли, также есть жертвы среди военнослужащих. Мы вынуждены были дать адекватный ответ агрессору (8). Это было третьей подряд военной провокацией против нас. Первая была совершена в июле. В то время они совершили нападение на армяно-азербайджанскую границу. Среди наших гражданских лиц и военнослужащих были потери. Вторая попытка произошла в августе. Армения отправила диверсионную группу, главаря которой мы задержали, он показал, что группа была направлена для совершения нападения на гражданских лиц. В третий раз – 27 сентября они подвергли тяжелой артиллерийской бомбардировке некоторые города и села, расположенные недалеко от линии соприкосновения. Мы ответили» (3).

- *Азербайджан не воюет против мирного населения:* «Никто не может сказать, что мы сбросили баллистическую ракету в то или иное место, где проживают гражданские лица, в Нагорном Карабахе или Армении (9). Нашей мишенью являлись только военные установки. Наши военные цели были установлены очень внимательно (4). В первый же день военных действий Президент Азербайджана Верховный главнокомандующий Ильхам Алиев дал очень жесткие указания военнослужащим, что будут строго наказываться те, которые позволят себе военные преступления (14).
- *Армения воюет против мирного населения:* город Тертер, расположенный очень близко к линии соприкосновения, подвергается бомбардировкам. Ежедневно на город сбрасывают 2000 снарядов (15). В Гяндже армяне нанесли удар по территории, где жили люди. Это было международным террористическим действием, еще одним проявлением армянской политики военных преступлений. Атаки на Гянджу нельзя оправдать, и они понесут ответственность за это (12).
- *Предел терпения Азербайджана был переполнен.* «Заявления руководства Армении о том, что Карабах – это Армения и точка, по существу означали выход из переговорного процесса. Поведение за столом переговоров состояло из попыток обмануть посредников и нас (14). Армяне делали переговоры бесконечными и пытались выиграть время, им удавалось это в течение 27 лет. Они хотели навсегда оставить наши земли под оккупацией. Наша позиция неизменна. Она основана на исторической правде и международном праве (1). Попытка Армении интернационализировать данный конфликт абсолютно не эффективна, разрушительна и опасна для многих стран. Статус-кво должен был быть изменен» (15).
- *Справедливая война Азербайджана*: «Наши солдаты погибают на исторической и признанной на международном уровне азербайджанской земле. Для нас это Отечественная война. Мы защищаем себя. Мы хотим восстановить нашу территориальную целостность, чтобы создать возможность для возвращения одного миллиона переселенцев. А на какой земле умирают армянские солдаты? Они умирают в Физули, Джебраиле, на других азербайджанских территориях. Что они там делают?» (9).
- *Международное право.* «Право на самоопределение является важным фак-

тором международного права. Однако оно не должно нарушать территориальную целостность Азербайджана. Представьте себе, что произойдет, если армяне будут самоопределяться повсюду, где они живут, сколько мини-Армений в мире тогда образуется. Это подход, который дает обратный эффект» (10).

- *Истоки победы:* мы – сильная страна и воюем на своей земле. Мы восстанавливаем признанную на международном уровне территорию Азербайджана, его территориальную целостность. Мы выполняем резолюции Совета Безопасности ООН, требующие вывода армянских войск с нашей территории, однако игнорируемые Арменией на протяжении, можно сказать, 30 лет. Мы уже выполнили основные принципы урегулирования, предложенные Минской группой ОБСЕ, которые фактически требовали освобождения оккупированных территорий Азербайджана (5). Наше государство обладает твердой волей, у нас мощная армия. Именно поэтому подлые нападения не смогли сломить нашу волю. Наша цель – защитить наш народ, страну и отстоять наше право жить на своей земле (15). В условиях независимости появились новые люди – патриоты, сильные, как морально, так и физически» (13).
- *Боевая сила Азербайджана.* «Нам удалось в первый же день прорвать первую линию обороны противника, и после этого все 44 дня мы шли только вперед. В течение этих 44-х дней мы сформировали еще один армейский корпус. Мобилизация личного состава этого корпуса была осуществлена всего за два дня. Мы создали очень мощную военную составляющую, и Вторая Карабахская война это показала (14). За время тридцатилетней оккупации Армения соорудила на захваченных территориях очень прочные укрепления. Поэтому перейти линию соприкосновения было нелегко. Однако мы сделали это, на различных направлениях – на севере, юге. Это демонстрирует высокое мастерство и потенциал Азербайджанской армии» (2).
- *Роль Турции:* «У каждой страны может быть партнер или союзник. Азербайджан и азербайджанский народ очень счастливы, что у нас такой партнер, союзник как братская страна Турция (15). Турция сказала: Мы находимся рядом с Азербайджаном и до конца будем рядом с ним. Это стало предупреждением и многим другим акторам. Поэтому Турция обязательно должна участвовать в последующем мирном процессе (13). Турция играет в регионе стабилизирующую роль. Однако, военного участия Турции нет. Турция никак не участвует в процессе, за исключением политической плоскости (12).
- *Итоги победы:* «Достоинство азербайджанского народа восстановлено. Кровь наших шехидов не осталась неотомщенной. Мы достигли всех заявленных мною целей. Восстановление нашей территориальной целостности, возвращение наших земель было моей главной задачей как Президента. Самоотверженность азербайджанского народа в очередной раз показывает, что мы – великий народ, мы продемонстрировали единство, и это единство еще больше усилит нас, сделает нашу страну еще более могучей (6).

Послевоенное развитие Азербайджана связано с проводимыми Президентом Ильхамом Алиевым реформами системы государственного управления в регионах. Дискурс – экспертиза этого направления очень широка: от систематизации общественного контроля и гражданских инициатив, до механизмов формирования положительного инвестиционного климата в сфере малого и среднего бизнеса сельских районов. Азербайджанский политический дискурс обладает огромным научно-практическим

потенциалом, обусловленным как сложившейся отечественной практикой государственно-гражданских отношений, так и реалиями общественно-политической жизни страны.

Литература:

1. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 2-ой ə “Əl-Cəzirə” televiziya kanalına müsahibə verib. 02 oktyabr 2020. https://president.az/az/articles/view/41429
2. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Amerika Birləşmiş Ştatlarının kanlına "Fox News"" televiziya kanalına müsahibə verib. 25 oktyabr 2020. https://president.az/az/articles/view/44279
3. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 28-də Almaniyanın ARD televiziya kanalına müsahibə verib. https://president.az/az/articles/view/45111
4. İlham Əliyev “France 24” televiziya kanalına müsahibə verib 14 oktyabr 2020. https://president.az/az/articles/view/43037/videos
5. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 4-də İspaniyanın EFE informasiya agentliyinə müsahibə verib. https://president.az/az/articles/view/45475
6. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev noyabrın 6-da “BBC News” müsahibə verib. https://president.az/az/articles/view/45845
7. İlham Əliyev xalqa müraciət edib.10 noyabr 2020. https://president.az/az/articles/view/45924
8. İlham Əliyev “Rossiya -1” telekanalının “60 dəqiqə” proqramında sualları cavablandırıb. https://president.az/az/articles/view/41172
9. İlham Əliyev Rusiyanın RBK televiziya kanalına müsahibə verib. 10 oktyabr 2020. https://president.az/az/articles/view/42449
10. İlham Əliyev Yaponiyanın “Nikkei” qəzetinə müsahibə verib. 21 oktyabr 2020. https://president.az/az/articles/view/43836
11. Prezident İlham Əliyev: Azərbaycanda artıq Dağlıq Qarabağ adında inzibati ərazi vahidi yoxdur. 24 sentyabr 2021. https://azertag.az/xeber/Prezident_Ilham_Aliyev_Azerbaycanda
12. Prezident İlham Əliyevin Fransanın "Figaro" qəzetinə müsahibəsi. 24 oktyabr 2020/ https://president.az/az/articles/view/44170
13. Prezident İlham Əliyev Türkiyənin “TRT Haber” televiziya kanalına müsahibə verib. 24 noyabr 2020.https://azertag.az/xeber/Prezident_Ilham_Aliyev_Turkiyenin_TRT_Haber_televiziya_kanalina_musahibe_verib
14. Rusiyanın nüfuzlu "Natsionalnaya oborona" (“Milli müdafiə”) jurnalının may buraxılışında İlham Əliyevin müsahibəsi dərc olunub. https://president.az/az/articles/view/38065
15. 9 октября в передаче «The Connect World» телеканала CNN International транслировалось интервью Президента Азербайджанской Республики Ильхама Алиева. https://aznotary.az/storage/464/
16. Бурдьё.П. Политическое представление. Элементы теории политического поля.\ Социология социального пространства. М., 2005. https://gtmarket.ru/library/articles/3047
17. Фуко М. Нужно защищать общество. — СПб.: Наука. 2015
18. Elements for a Structural Constructivist Theory of Politics . Niilo Kauppi. Harvard University http://aei.pitt.edu/9048/1/Kauppi104.pdf
19. George Nyabadza. The lived experience of the strategic leader: what effective CEOs do, how they do it and an exploration into how they think about it. VDM Verlag. (19 Jun. 2009).

Ключевые слова: *политический процесс, политический дискурс, Вторая Карабахская война, метапрограмма*

Yelena Kasumova
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Politologiya və siyasi idarəetmə kafedrasının dosenti, tarix üzrə fəlsəfə doktoru

AZƏRBAYCAN SİYASİ DİSKURSUNUN STRUKTURUNUN KONSEPTUAL ƏSASLARI

XÜLASƏ

Məqalədə siyasi mətnin ideoloji və emosional təsirini öyrənmək üçün aktual metod kimi siyasi diskurs matrisi təhlil edilir. Siyasi diskursun strukturuna üç element daxildir. Diskursun ideoloji konsepsiyası sistemi formalaşdıran nüvəni təşkil edir. Azərbaycan siyasi diskursunun strukturunda İkinci Qarabağ Müharibəsində əsas özəyi Qələbə təşkil edir. Liderin düşüncə strategiyası metaproqramlar yaradır və təsirin semantik messencerlərini strukturlaşdırır. Məqalədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin xarici KİV-ə verdiyi silsilə müsahibələrin diskurs matrisi təhlil edilir. Azərbaycan siyasi diskursu böyük elmi-praktik potensiala malikdir və ölkənin ictimai-siyasi həyatının reallıqlarını əks etdirir.

Açar sözlər: *siyasi proses, siyasi diskurs, İkinci Qarabağ müharibəsi, metaproqram*

Elena Kasumova
The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan
The Department of Political Science and Political Management
Ph.D. in History, Associate Professor

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF THE STRUCTURE OF AZERBAIJANI POLITICAL DISCOURSE

ABSTRACT

The article analyzes the matrix of political discourse as an actual method of studying a political text's ideological and emotional impact. The structure of political discourse includes three elements. The ideological concept of discourse forms a system-forming core. The Victory in the Second Karabakh War is the system-forming core of the structure of the Azerbaijani political discourse. The leader's thinking strategy creates metaprograms and structures semantic messages of influence. The article analyzes the discourse matrix of a number of interviews of the President of the Republic of Azerbaijan, Supreme Commander-in-Chief Ilham Aliyev, with foreign mass media. The Azerbaijani political discourse has substantial scientific and practical potential and reflects the realities of the country's socio-political life.

Keywords: *political process, political discourse, Second Karabakh war, metaprogram*

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR
INTERNATIONAL RELATIONS

UOT 327

ZÜMRÜD MƏLİKOVA
Bakı Slavyan Universitetinin Beynəlxalq münasibətlər kafedrasının dosenti, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: zumrud.melik@gmail.com

AZƏRBAYCAN-ERMƏNİSTAN DÖVLƏT SƏRHƏDİNİN DELİMİTASİYASI VƏ DEMARKASİYASI MƏSƏLƏSİ: SİYASİ VƏ HÜQUQİ ASPEKTLƏR

44 günlük Vətən müharibəsindən sonra Azərbaycan, Rusiya və Ermənistan arasında keçirilən üçtərəfli görüşlərdə yolların açılması ilə yanaşı, təhlükəsizlik, sərhədlərin delimitasiyası, gömrük, sanitariya, fitosanitar və digər sahələrə aid məsələlər müzakirə olunmaqdadır. Lakin danışıqlar fonunda səslənən bəyanatlar, SSRİ dağıldıqdan və torpaqlarımız Ermənistan tərəfindən işğal olunduqdan sonra kəsilmiş əlaqələr ikitərəfli münasibətlərin normallaşdırılması məsələsində kəskin problemlərin olduğu reallığını ortaya qoyur. Azərbaycan beynəlxalq hüququn prinsipləri, xüsusilə də dövlətlərin suverenliyi, ərazi bütövlüyü və beynəlxalq sərhədlərin toxunulmazlığı əsasında Ermənistanla münasibətlərin normallaşdırılmasına hazırdır. 10 noyabr 2020-ci il və 11 yanvar 2021-ci ildə imzalanmış üçtərəfli bəyanatların icrası da elə məhz buna xidmət edir [1]. Ermənistanla dövlət sərhədimizin delimitasiyası və demarkasiyası prosesi ən mübahisəli, həm Azərbaycan, həm də erməni ictimaiyyətində geniş müzakirə olunan məsələlərdəndir.

Siyasi ədəbiyyatlarda və beynəlxalq hüquqda qeyd olunduğu kimi, delimitasiya prosesi qonşu dövlətlərlə sərhəd xətlərinin müəyyən edilməsinin ilk mərhələsidir. Delimitasiya prosesi zamanı bir qayda olaraq, böyükmiqyaslı xəritələr üzərində relyef, hidroqrafiya, yaşayış məntəqələri ətraflı göstərilir. Bu proses yekunlaşdıqdan sonra dövlət sərhədi xətti ilə bağlı müqavilə imzalanır. Delimitasiya dövlət sərhədlərinin yaradılması və ya dəyişdirilməsinə dair sülh müqavilələrinin və ya xüsusi razılaşmaların ayrılmaz hissəsidir. Delimitasiya prosesi çərçivəsində tərəflər vahid xəritə üzrə sərhəd xəttini müəyyən edirlər. Delimitasiya materialları sərhədi müəyyənləşdirməyin növbəti mərhələsi üçün, yəni torpaq üzərində çəkmək (demarkasiya) üçün əsas rol oynayır. Demarkasiya dövlət sərhədinin müəyyənləşdirilməsinin ikinci mərhələsi olub əvvəldən hazırlanmış delimitasiya müqaviləsinə və ona əlavə olunan xəritə və təsvirlərə uyğun şəkildə dövlət sərhəd xəttinin yerində müəyyənləşdirilməsi və qeyd edilməsidir [2]. Sərhədlərin delimitasiyası haqda sənədlər əsasında isə xüsusi sərhəd nişanları quraşdırılmaqla dövlət sərhədi çəkilir və bununla da sərhədin demarkasiyası gerçəkləşir. Demarkasiya işləri aparılarkən ərazidə topoqrafik çəkiliş və ya aerofotoçəkiliş aparılır. Bunun əsasında isə sərhəd zolağının böyükmiqyaslı topoqrafik xəritəsi tərtib edilir, sərhəd nişanları (dirəklər, tikanlı məftillər və s.) quraşdırılır və onların topoqrafik koordinatları müəyyənləşdirilir. Sərhədin demarkasiyası zamanı bütün hərəkətlər üçün xüsusi sənədlər tərtib edilir: sərhəd xəttinin keçməsini və sərhəd işarələrini izah edən protokollar (bu işarələrin diaqramları və fotoşəkilləri protokollara əlavə olunur). Ermənistanla Azərbaycan arasında münaqişə nümunəsində delimitasiya sülh müqaviləsinin tərkib hissəsi kimi həyata keçirilə bilər.

Vətən müharibəsində zəfər əldə etdikdən sonra Azərbaycan Ordusu delimitasiya işlərinə başladı. Qeyd etmək lazımdır ki, Ermənistanla sərhəd Azərbaycan Respublikasının quru sərhədlərinin 38%-ni təşkil edir (AR-nin quru sərhədləri 2657,4 km, Ermənistanla sərhəd 1007,1 km-dir). Azərbaycan Respublikasının 8 eksklav ərazisi - Bağanis Ayrım, Bərxudarlı, Aşağı Əskipara, Yuxarı Əskipara, Qızıl Hacılı, Xeyrimli, Sofulu və Kərki kəndləri I Qarabağ müharibəsi zamanı Ermənistan tərəfindən işğal olunmuşdur [3].

SSRİ dağıldıqdan sonra Ermənistan və Azərbaycan sərhədlərinin demarkasiyası həyata keçirilmədi. I Qarabağ müharibəsindən sonra Azərbaycanın qərb sərhədlərinin böyük hissəsi erməni işğalı altında olmuşdur. II Qarabağ müharibəsi zamanı işğaldan azad edilən Zəngilan və Qubadlı rayonları, 10 noyabr üçtərəfli bəyanatına əsasən Ermənistanın geri qaytardığı Laçın və Kəlbəcər rayonlarına nəzarətini bərpa edən Azərbaycan Respublikası dövlət sərhədinin delimitasiyası və demarkasiyası prosesinə başladı. Bu gün də dövlət sərhədi boyunca sərhəd nəzarəti infrastrukturunu qurmağa davam edir. Qeyd edək ki, Azərbaycan Vətən müharibəsi dövründə 1993-cü ildən işğal altında olan İran-Azərbaycan sərhədinin qərb hissəsinə nəzarətini geri qaytardı. Azərbaycan Ordusu 22 oktyabr 2020-ci ildə Zəngilan rayonundakı Ağbənd sərhəd zastavasını öz nəzarətinə qaytararaq Azərbaycan–İran sərhədinin 132 km-lik hissəsində dövlət sərhədini, oktyabrın 31-də isə İran sərhədindəki 4 sərhəd məntəqəsini bərpa etdi. Qondarma rejim de-yure Azərbaycan Respublikası ilə əvəz edildi. İndi sərhəd idarəçiliyi, Xudafərin su anbarı və su elektrik stansiyasının reallaşdırılması da daxil olmaqla müxtəlif məsələlərlə bağlı İranla əməkdaşlıq imkanları artdı [4].

Azərbaycan Ermənistanla dövlət sərhədinin delimitasiyasını rəsmi İrəvanın kapitulyasiyaya getməsindən və 10 noyabr bəyanatını imzaladıqdan sonra bəyanatın müddəalarına uyğun olaraq həyata keçirməyə başladı. Ermənistanla sərhəddə yerləşən avtomobil yollarının Azərbaycana məxsus hissəsində Azərbaycan silahlı qüvvələri Gorusdan Vorotana gedən yolun bir hissəsinə, Qapandan Aqaraka gedən yola, Azərbaycanın Zəngilan və Qubadlı rayonlarının ərazisi olan Şurnux kəndinin bir hissəsində öz nəzarətini bərpa etdi. Azərbaycan Ordusunun dövlət sərhədinin bir hissəsində nəzarətini bərpa etməsi Ermənistanın Sünik rayonundakı sərhədyanı ərazilərdə yaşayan əhalinin narazılığına səbəb olmuş, etirazçılar yolları blokadaya alaraq aksiyalar keçirmişlər. Sünik bölgəsində Azərbaycanla sərhəddəki gərginliyə münasibət bildirən baş nazir Paşinyan: “Ermənistan beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinə qayıdır” demişdir. 2020-ci ilin dekabrında Azərbaycan Ordusu Ermənistanın Cermux vilayəti əhalisinin sovet dövründə otlaq sahələri kimi istifadəsinə icazə verdiyi əraziləri nəzarətə götürməklə öz beynəlxalq sərhədlərinin demarkasiyasını həyata keçirib Zəngəzurda bu istiqamətdə 25 km irəlilədi [5]. Azərbaycan hərbçiləri Zəngilanla Qafan arasında yerləşən Azərbaycana məxsus yüksəklikləri də nəzarətə alaraq Qafanın 13 kəndinə vizual nəzarət edirlər.

Çətin və dağlıq relyef, sərt iqlim şəraitində çalışan Azərbaycan hərbçiləri 2021-ci ilin yazında dövlət sərhədinin delimitasiyası işini davam etdirərək mayın əvvəllərində Zəngəzurda Qara göl ətrafında hərbi hissə yaradıb gölü nəzarətə götürdülər. Ermənilər bunu ərazilərinə müdaxilə kimi qiymətləndirsələr də, Rusiya sülhməramlı kontingentinin komandanı R.Muradovun səyləri nəticəsində kompromiss əldə olundu və 4 nəzarət postumuz göl ətrafında xidmətə başladı. Azərbaycan hərbçiləri yüksəklikdə, erməni hərbçiləri isə aşağıda mövqe tutdular. Qaragölün hansı tərəfə məxsusluğu ətrafında müzakirələrlə bağlı qeyd etmək istərdik ki, SSRİ dövründə Qaragöl Azərbaycana məxsus olmuş, sonra isə əkin sahələrinin suvarılması və maldarlıqla məşğul olan erməni əhalinin azərbaycanlılarla birgə otlaqlardan istifadəsinə icazə verilmişdir. Sovet hərbi xəritəsində bu ərazi Azərbaycana, sovet topoqrafik xəritəsində isə Ermənistana aid göstərilir. Ermənistan tərəf topoqrafik xəritəyə, Azərbaycan isə SSRİ SQ baş qərargahının xəritələrinə üstünlük verir. Həmin xəritələri hazırlayan sovet hərbi hissə komandiri, polkovnik-leytenant Q.A.Skvorçov olub. 1942-ci

ilə aid bu xəritə Rusiyanın məxfi hərbi sənədlərindəndir. Həmin xəritə sonradan yenidən hazırlanıb [6]. Bu zaman 1952 və 1954-cü illərdə çəkilən foto və materiallardan istifadə olunub. İkinci məxfi xəritə isə 1942-ci il variantının 1973-cü ildə yenilənmiş formasıdır. Xəritələrdən açıq-aydın görmək olar ki, Qaragöl Ermənistan sərhəddindən çox aralıda, xəritənin Azərbaycana aid olan hissəsindədir. Qaragöl və onun ətraf ərazisi tarixən Azərbaycan torpağı olmuş və 30 ilə yaxın davam edən işğaldan sonra hazırda tamamilə azad edilmişdir. AR Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin veb saytında qeyd olunub ki, ərazisi 240 hektar olan Qaragöl qoruğunun müasir vəziyyəti qənaətbəxş deyil. Ətraf çəmənliklər sistemsiz olaraq daim otarılmaqla bitki örtüyü korlanmışdır [7].

Azərbaycan-Ermənistan dövlət sərhədinin delimitasiyası və demarkasiyasında erməni tərəfini ən çox narahat edən "Zəngəzur dəhlizi" məsələsidir. Azərbaycan 2020-ci il 10 noyabr tarixli bəyanatın 9-cu bəndində uyğun olaraq Zəngəzur dəhlizinin tezliklə reallaşması yolunda fəaliyyətini genişləndirməkdədir [8]. İqtisadi layihə olan Zəngəzur dəhlizi böyük siyasi əhəmiyyət kəsb edir, Bakı ilə İstanbul arasında nəqliyyat "hub"ı rolu oynayır. Zəngəzur dəhlizi Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolundan 1,7 dəfə, təxminən 343 km qısadır. Zəngəzur dəhlizi regionda yeni nəqliyyat imkanları yaratmaqla Avropa ilə Asiyanın daha sıx birləşməsinin geosiyasi əhəmiyyətini artıracaq, həmçinin türk dünyasının əlaqələrini xeyli möhkəmləndirəcəkdir. 2021-ci il oktyabrın 26-da Azərbaycan və Türkiyə prezidentləri tərəfindən Horadiz-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbənd avtomobil yolunun təməlinin qoyulması Zəngəzur dəhlizinin reallaşması yolunda vacib addımdır. Bu dəhlizin açılması ilə Naxçıvanın blokadasına son qoyulacaq, Bakını İstanbula və Avropaya bağlayan ən qısa nəqliyyat xətti reallaşmış olacaqdır. Bu layihə Ermənistan üçün də imkanlar yaradaraq onun iqtisadi inkişafına müsbət təsir göstərəcəkdir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Azərbaycan Dövlət Televiziyasına müsahibəsində Zəngəzur dəhlizinin icrası barədə danışarkən "Biz Zəngəzur dəhlizini icra edəcəyik, Ermənistan bunu istəsə də, istəməsə də. İstəsə, daha asan həll edəcəyik, istəməsə də zorla həll edəcəyik" [9] dedi.

Bu gün Azərbaycan–Ermənistan dövlət sərhədinin delimitasiyası və demarkasiyası məsələsinin həlli hər iki tərəf üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Sərhədlərin hansı xəritə əsasında müəyyənləşdirilməsi ətrafında gedən müzakirələrə son qoyulmuşdur. Delimitasiya və demarkasiyanın hansı xəritə əsasında aparılacağı məsələsinə Azərbaycan, Ermənistan və Rusiyanın rəsmi mövqeyindən baxsaq görürük ki, əsasən sovet dövrünə aid hərbi xəritələr əsasında sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi müzakirə olunur. 2021-ci il oktyabrın 22-də Valday beynəlxalq diskussiya klubunda müxbirlərin suallarını cavablandıran Rusiya prezidenti V.Putin Ermənistan-Azərbaycan sərhədlərinin delimitasiyası və demarkasiyası haqqında demişdir: "Ermənistan–Azərbaycan sərhədi Rusiya Federasiyasının baş qərargahının xəritəsi (keçmiş SSRİ xəritəsi nəzərdə tutulur) əsasında müəyyənləşdiriləcəkdir. Bu xəritələrə əsaslanaraq hər iki tərəf qarşılıqlı kompromiss tələb edən addımlar atmalı, ərazi mübadiləsi aparılmalıdır. Bu hər iki tərəf üçün qəbulolunan və sərfəli olmalıdır. Ermənistanla Azərbaycan arasında münaqişənin həllinə imkan verən, bu dövlətlərin sərhədlərinin qarşılıqlı tanınması yolunda, habelə Cənubi Qafqazda sabitlik atmosferi və qarşılıqlı etimadın yaranması üçün baza şərt məhz sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası məsələsidir. Beynəlxalq hüquq və ərazi bütövlüyü prinsipi nöqteyi nəzərindən iki Cənubi Qafqaz dövləti arasında sovet sərhədlərinin bərpa edilməsi obyektiv və irəliyə atılmış doğru addımdır"[4].

Ermənistanda Zəngəzur mahalının Azərbaycanın nəzarətinə keçə bilməsi ilə bağlı narahatlıq var. Erməni müxalifətinin və baş nazir Paşinyana qarşı olan digər qüvvələrin fikrincə, sərhədlərin delimitasiyası Zəngəzurun Azərbaycanın nəzarətinə keçməsi ilə nəticələnə bilər. Ermənistandakı hakim və müxalif siyasi xadimləri birləşdirən anti-Azərbaycan nifrət ritorikası kövrək normallaşma prosesini risk altına alır. Ermənistan beynəlxalq humanitar hüquq, habelə üçtərəfli bəyanat çərçivəsində

götürdüyü öhdəliklərini yerinə yetirməli və əlavə insan itkisinin qarşısını almaq üçün minalanmış ərazilərin xəritələrini təqdim etməlidir. Ermənistan baş naziri Paşinyan sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyasının sovet dövrü hərbi xəritələri əsasında aparılacağını və bu xəritələrin əllərində olan xəritələrə 98% uyğun olduğunu bildirmişdir.

Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev delimitasiyanın beynəlxalq hüququn əsas prinsiplərindən olan ərazi bütövlüyü prinsipi əsasında həyata keçirilməli olduğunu bildirmişdir: "Ermənistanın inkişafı üçün yeganə yol var - öz qonşuları ilə normal münasibətlər qurmaq və ərazi iddialarından əl çəkmək, Dağlıq Qarabağ sözünü ümumiyyətlə işlətməmək. Çünki Dağlıq Qarabağ adlı ərazi vahidi yoxdur, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi anlayışı yoxdur". Prezident Ermənistanın sülh sazişini imzalamaqla Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanımalı olduğunu və ardınca sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası prosesini başa çatdırmaq üçün konstruktiv mövqe nümayiş etdirməli olduğunu qeyd etmişdir[10]. Azərbaycan prezidentinin mövqeyi dəyişməz olaraq qalır: Qarabağda yaşayan 25 min erməniyə status tələb edən Ermənistan 1990-cı illərdə münaqişə başlayarkən Ermənistandakı öz dədə-baba torpaqlarından qovulan yüz minlərlə azərbaycanlının Zəngəzura, Göyçəyə qayıtmasına da razı olmalı, onlara status vermək haqqında düşünməlidir. Regiona ədalətli sülh yalnız o halda gələ bilər. Azərbaycan dövlətinin xoşgörülü siyasəti sayəsində ermənilər də digər etnik qruplar kimi bərabərhüquqlu vətəndaş olaraq Azərbaycan torpaqlarında yaşaya bilərlər, amma heç bir dövlət öz tarixi ərazilərində 25 min nəfərlik etnik azlığa ayrıca bir status verməyə razı olmaz. Xankəndidə olan, ancaq Yerevandan idarə olunan separatçı rejimin Azərbaycan dövlətinə qarşı düşmənçilik siyasəti də ortadadır. Bakı Qarabağda yenidən potensial münaqişə ocağının yaranmasına razı olmayacaq. Xankəndidə də Azərbaycanın suverenliyi təmin edilməli, bölgə separatçılardan təmizlənməlidir. Ermənilər Zəngəzur dəhlizinin açılmaması, regionda normallaşmanın baş verməməsi durumunda Laçın dəhlizinin də bağlanmasının qaçınılmaz olacağını anlamalıdır. Prezident İlham Əliyev: "Biz Zəngilan və Qubadlı rayonlarının ərazisində ermənilərə 21 km uzunluğunda yolumuzdan istifadə etməyə icazə veririk. Həmin yol Azərbaycan ərazisindədir və əvvəllər ermənilər tərəfindən istifadə edilib. Biz buna mane olmadıq, ancaq müharibə dövründə işğal altında saxladıqları ərazilərdə bizə bir metr irəli hərəkət etməyə icazə verirdilərmi? Xeyr. Yəni, bütün bunlar birtərəfli qaydada atılmış addımlardır" söyləmişdir. Azərbaycan Respublikası İrəvan xanlığı, Zəngəzuru öz torpaqları saysa da Ermənistan Respublikasına qarşı torpaq iddiası irəli sürmür. Bununla bağlı Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev "Bizim ata-baba torpağımız olan İrəvan xanlığı, Zəngəzur mahalı, digər torpaqlar indi Ermənistan dövləti üçün torpaq olubdur. Bunlar bizim tarixi torpaqlarımızdır, ancaq biz Ermənistana qarşı torpaq iddiası irəli sürmürük, halbuki sürə bilərik. Çünki indiki Ermənistanın yerləşdiyi ərazi qədim türk, Azərbaycan torpaqlarıdır" bəyan etmişdir [4].

Nəticə etibarilə, SSRİ dağılandan sonra onun yerində müstəqilliyini elan edən bütün respublikalar ərazilərini sovet xəritələri əsasında müəyyən etdilər. Hətta Rusiya Federasiyası da öz ərazisini həmin xəritəyə uyğun formalaşdırıb, qonşularla sərhədini SSRİ-nin xəritəsi əsasında müəyyənləşdirdi. Baltikyanı respublikalar – Latviya, Estoniya və Litvanın əraziləri, Kalininqradın Rusiyanın vilayəti olaraq qalması da həmin xəritə əsasında müəyyənləşdirildi. Başqa sözlə, həmin xəritə beynəlxalq hüquqi aktdır. Əks halda tamam başqa mənzərə yaranardı. Sonradan adlarına müttəfiq respublika yaradılan bir sıra etnosların heç vaxt yerləşdikləri regionda dövləti olmayıb. Onlardan biri də erməni etnik qrupudur. Odur ki, keçmiş sovetlərdən əvvəlki dövr əsas götürülsə idi, o zaman Ermənistan Azərbaycanın tərkibində bir region olardı. Lakin postsovet respublikaları SSRİ xəritəsi əsasında dövlət sərhədlərinin müəyyənləşməsini məqbul saydılar. Bu həm də yeni münaqişələrin yaranmasından yayınmağa yardım edərdi. Bununla belə, bəzi postsovet respublikalarının bir-birinə qarşı ərazi iddiaları qalmaqdadır.

Ermənistan özünü Ermənistan SSR-in, Azərbaycan isə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hüquqi varisi hesab edir. Haşiyə çıxmaq istərdik: Ermənistanla Azərbaycan arasında sərhədlərlə bağlı beynəlxalq müqavilə yoxdur. 1978-ci il Vyana konvensiyasının (1978-ci ildə Beynəlxalq Hüquq Komissiyası tərəfindən tərtib edilən layihə "Beynəlxalq Müqavilələrə Münasibətdə Dövlətlərin Varisliyi haqqında Vyana Konvensiyası" ("Konvensiya") adı altında qəbul edilmişdir) müddəalarına diqqət yetirsək görürük ki, sərhəd müqavilələrinə hüquq varislik məsələləri tətbiq olunmur, belə ki, sərhəd müqavilələri xüsusi tip müqavilələrdir.

Ermənistan-Azərbaycan dövlət sərhədinin delimitasiyası zamanı Ermənistanın SSRİ-nin SQ-nin baş qərargahının xəritəsinə əsasən beynəlxalq hüququn uti possidetis prinsipindən çıxış edəcəyi təxmin olunur. Uti Possidetis juris və ya uti Possidetis iuris [11] (latınca: qanuna görə malik olduğun) beynəlxalq praktikada inkişaf etmiş prinsip olub müstəqillik qazanan yeni dövlətlərin əvvəllər müstəmləkə və ya asılı ərazilər olduğu ərazilərə və sərhədlərə sahib olduqlarını göstərir. Qaydaya görə, əvvəllər yeni yaranmış müstəqil dövlətin ərazisində mövcud olmuş köhnə inzibati sərhəd beynəlxalq sərhədə çevrilir. Bu prinsip müstəqil bir hüquqi prinsip deyil, çünki hüquqi xarakterini yalnız sərhədlərin toxunulmazlığının daha geniş beynəlxalq hüquqi prinsipi daxilində qazanır. SSRİ dağıldıqda bu prinsip tətbiq edilməklə müttəfiq respublikalar SSRİ daxilində malik olduqları sərhədlər əsasında müstəqil dövlət oldular və sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyasını həyata keçirdilər. Bu prinsipdən tez-tez xarici qüvvələrin iddia edə biləcəyi hər hansı mübahisəli terra nullius və ya heç bir dövlətin idarəçiliyi altında olmayan əraziyə xarici müdaxilənin qarşısını almaq və ya müstəqillik əldə etdikdən sonra yeni dövlətlərin sərhədlərinin yenidən cızılması ehtimalı ilə bağlı yarana biləcək mübahisələrin qarşısını almaq üçün istifadə olunur. Beləliklə, Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh sazişinin imzalanması üçün sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası ilə bağlı razılaşmanın əldə olunması vacib məsələdir. Rusiyanın dəqiq, tam və fundamental qiymətləndirdiyi SSRİ Silahlı Qüvvələrinin baş qərargahının xəritələri əsasında tərəflərin yekun razılığa gəlməsi gözlənilir.

Cənubi Qafqazda vəziyyətin sabitləşməsi, təhlükəsizliyin təmin edilməsi ümumən Ermənistanla Azərbaycan arasında normal qonşuluq münasibətlərinin yaranmasından asılıdır. Bu həm də iki dövlət arasında sərhədlərin müəyyənləşməsindən keçir. Bu baxımdan beynəlxalq ictimaiyyətin, regionda marağı olan güclərin fəaliyyətinin əsas istiqaməti Azərbaycanla Ermənistan arasında əldə edilən atəşkəs rejiminin inkişaf etməsi və bu iki dövlətin əlaqələrinin qurulması, sülh sazişinin imzalanması olmalıdır.

Son olaraq, 2022-ci il aprelin 6-da Avropa İttifaqının prezidenti Şarl Mişelin təşəbbüsü ilə Brüsseldə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevlə Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan arasında baş tutan görüşdə tərəflər arasında sülh sazişinin imzalanması istiqamətində müsbət addımlar atıldı [12]. Görüşün nəticələrinə dair Şarl Mişel bəyanatında Ermənistan və Azərbaycan arasında münaqişə irsinin aradan qaldırılmasına çağırış etdi. Qarabağ münaqişəsinin artıq keçmişdə qaldığı bir daha təsdiqləndi. Azərbaycan qalibdir və dünya bölgənin taleyi ilə bağlı qərarlar qəbul edərkən bundan sonra 44 günlük Vətən müharibəsinin nəticələrini nəzərə almaq məcburiyyətindədir. Ermənistan-Azərbaycan dövlət sərhədinin delimitasiyası ilə bağlı hər iki tərəf müvəqqəti işçi qrupun yaradılması ilə bağlı razılığa gəldi. Eyni zamanda, kommunikasiya və nəqliyyat xətlərinin açılması məsələsi geniş müzakirə olundu. Ermənistan tərəfi öz ərazisindən dəmir yolu xəttinin çəkilməsi ilə bağlı üzərinə düşən öhdəliyi təsdiq etdi. Görüşdə bildirilib ki, Ermənistan tərəfi dəmir yolunun çəkilişinə tezliklə start verəcəkdir. Burada gömrük və sərhəd nəzarət məsələlərinin qarşılıqlı prinsip əsasında təmin olunması barədə razılıq əldə olundu. Aİ tərəfindən sərhədlərin demarkasiyası və delimitasiyası məsələsində məşvərətçi statusunda dəstək ifadə olundu. Azərbaycan-Ermənistan dövlət sərhədinin delimitasiya və

demarkasiyası üzrə Rusiyanın vasitəçiliyi ilə konkret nəticələr əldə olunmuşdu. Rusiyanın sərhədin müəyyənləşməsi məsələsində Aİ-nin ekspert yardımının qəbul edilməsinə qarşı çıxacağı ehtimalı azdır. Bəyanatda Cənubi Qafqaz regionunda iqtisadi əməkdaşlığın inkişafına da Aİ-nin dəstəyi ifadə olundu və birgə iqtisadi əməkdaşlıq platformasının yaradılması təklifi irəli sürüldü. Ş.Mişelin bəyanatında əksini tapan müddəalar, əsasən, Azərbaycanın mövqeyi ilə üst-üstə düşür. Nəticə etibarilə, bu görüşdə Azərbaycanın haqlı mövqeyi bir daha təsbit olundu. Münaqişənin bitdiyi, sərhədlərin tezliklə müəyyənləşdirilməsi, kommunikasiyaların açılmasının vacibliyi qeyd olundu. Hal-hazırda əldə olunmuş razılaşmaları həyata keçirmək yolunda hər iki dövlətin xarici işlər nazirləri arasında ikitərəfli dialoq davam etdirilir.

Ədəbiyyat:

1. Prezident İlham Əliyev bəyanatın bəndlərini şərh edib / https://aztv.az/az/news/10568/prezident-ilham-eliyev-beyanatin-bendlerini-serh-edib [01.12.2021]
2. Azərbaycan-Ermənistan sərhədlərinin müəyyənləşməsi - regionun sabitliyi və inkişafı. https://report.az/analitika/azerbaycan-ermenistan-serhedlerinin-mueyyenlesmesi-regionun-sabitliyi-ve-inkisafi-serh [24.05.2021]
3. Qazax rayonunun 7 kəndi erməni işğalı altındadır. http://www.qazaxlib.webs.com/ermeniler.htm
4. İlham Əliyev ADA Universitetində keçirilən "Cənubi Qafqaza yeni baxış: münaqişədən sonra inkişaf və əməkdaşlıq" adlı beynəlxalq konfransda iştirak edib. https://president.az/az/articles/view/51088/print [13.04.2021]
5. Azərbaycan-Ermənistan sərhədində vəziyyət gərgindir. https://www.bbc.com/azeri/azerbaijan-57083506 [14.05.2021]
6. Qaragölün Azərbaycana aid olduğunu təsdiqləyən məxfi hərbi xəritələr. https://tia.az/qaragolun-azerbaycana-aid-oldugunu-tesdiqleyen-mexfi-herbi-xeriteler-fotolar/ [22.05.2021]
7. Qaragöl Dövlət Təbiət Qoruğu. http://eco.gov.az/index.php?pg=104
8. İlham Əliyev xalqa müraciət edib. https://president.az/az/articles/view/45924 [10.11.2020]
9. Zəngəzur dəhlizi: Azərbaycan və Ermənistan kommunikasiyaların bərpasında niyə razılığa gələ bilmirlər? https://www.bbc.com/azeri/azerbaijan-56844543 [24.04.2021]
10. Ermənistan – Azərbaycan münaqişəsi. Tammətnli elektron materiallar məcmuəsi. – Bakı. – 2005. – 399 s.
11. Uti Possidetis Iuris. https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0065.xml
12. Brüsseldə İlham Əliyevin Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti və Ermənistanın baş naziri ilə işçi nahar formasında görüşü olub. https://president.az/az/articles/view/55738

Açar sözlər: *Azərbaycan, Vətən müharibəsi, delimitasiya, demarkasiya, beynəlxalq hüquq, Zəngəzur dəhlizi*

Zumrud Melikova
Baku Slavic University
The Department of International Relations
Ph.D. in Political Science, Associate Professor

THE ISSUE OF DELIMITATION AND DEMARCATION OF THE ARMENIAN-AZERBAIJANI STATE BORDER: POLITICAL AND LEGAL ASPECTS

ABSTRACT

The article analyzes the process of delimitation and demarcation of the state border between Azerbaijan and Armenia, one of the most critical issues after the Patriotic War. The author scrutinizes the legal basis of this process and the position of the parties to continue the political dialogue in post-war conditions. Thirty-eight percent of the land of the Republic of Azerbaijan borders Armenia. The regions on the south-western borders of Azerbaijan have been under Armenian occupation for the last twenty-eight years, and the enemy has illegally populated these lands and appropriated our territories. After the war, Armenia obstructed the purposeful activities of Azerbaijan in order to take the necessary measures to determine the state border with Armenia in accordance with international law. Although there are casualties among our servicemen as a result of constant provocations by border violators, our armed forces prevent provocations. The article states that the parties' agreement on delimitation and demarcation can be the basis of a preliminary peace agreement. In accordance with the provisions of the trilateral statement of November 10, 2020, it is planned to open the Zangazur corridor to restore the land connection with Nakhchivan. In this regard, the diplomatic activities continue. Tripartite talks are underway to establish a joint commission on the delimitation of the Azerbaijani-Armenian border.

Key words: *Azerbaijan, Patriotic war, delimitation, demarcation, international law, Zangazur corridor*

Зумруд Меликова
Доцент кафедры “Международные отношения”
Бакинского Славянского Университета,
доктор философии по политическим наукам

ВОПРОС ДЕЛИМИТАЦИИ И ДЕМАРКАЦИИ АЗЕРБАЙДЖАНО-АРМЯНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАНИЦЫ: ПОЛИТИЧЕСКИЕ И ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается процесс делимитации и демаркации государственной границы между Азербайджаном и Арменией, который является одним из важнейших вопросов (требующих своего непосредственного разрешения) между двумя странами после Отечественной войны, правовая основа этого процесса и позиция сторон по продолжению политического диалога в послевоенных условиях. 38% сухопутных границ Азербайджанской Республики составляют границы с Республикой Армения. Районы на юго-западных границах Азербайджана последние 28 лет находились под оккупацией Республики Армении, которая, проводя незаконное их заселение, присвоила себе наши территории. После войны Армения препятствовала целенаправленной деятельности Азербайджана по принятию необходимых мер для определения государственной границы с ней в соответствии с международным правом. Несмотря на то, что в результате постоянных провокаций со стороны нарушителей границы есть потери среди азербайджанских военнослужащих, наши вооруженные силы пресекают провокации. Достижение соглашения сторон о делимитации и демаркации границы может быть положено в основу предварительного мирного соглашения. В соответствии с положениями трехстороннего заявления от 10 ноября 2020 года планируется открытие Зангезурского коридора для восстановления сухопутного сообщения с Нахчываном, и дипломатическая деятельность в этой сфере продолжается. Трехсторонние переговоры по созданию совместной комиссии по делимитации границы между Азербайджаном и Арменией продолжаются.

Ключевые слова: *Азербайджан, Отечественная война, делимитация, демаркация, международное право, Зангезурский коридор*

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR
INTERNATIONAL RELATIONS

UOT 327

ЛЯМАН КАРАЕВА
Доцент кафедры Международных отношений
Бакинского Славянского Университета,
доктор философии по политическим наукам
email: karayeva@yahoo.com

УЧАСТИЕ АЗЕРБАЙДЖАНА И РОССИИ В СОВЕТЕ ЕВРОПЫ

Одним из основных задач азербайджанской дипломатии было и продолжает оставаться внедрение страны в общеевропейские структуры.

Во внешней политике Азербайджана Европа по праву занимает одно из приоритетных мест. Интересы страны в Европе реализуются как через широкие двусторонние отношения, так и через каналы многосторонней дипломатии. Один из них – Совет Европы (СЕ) [8, с.18].

Придавая большое значение развитию связей Азербайджана с Советом Европы, Президент Азербайджанской Республики Г.А.Алиев подписал 8 июля 1996 года специальное распоряжение «О мероприятиях по осуществлению программы сотрудничества между Советом Европы и Азербайджанской Республикой» [1, с.210].

За прошедшее время Азербайджан превратился в одного из активных членов организации, адаптируясь к новым европейским реалиям и вызовам, активно используя СЕ как рычаг строительства Большой Европы.

Совет Европы – это ведущая и старейшая европейская организация в области соблюдения прав человека. На данный момент она включает 47 стран-участниц (46 – после выхода России), подписавших Европейскую конвенцию о правах человека. За соблюдением данной конвенции следит Европейский суд по правам человека (ЕСПЧ) [12].

Идея создания единого Европейского дома для народов проживающих на Европейском континенте возникла еще в средние века. Так в XVI веке идея французского короля Генриха IV о создании «христианской республики» объединяющей европейские государства, подразумевала совместное обеспечение Европейской безопасности на религиозной основе. А в 1960 году англичанин В. Пени в своей работе уделил особое внимание вопросу обеспечения мира на основе созыва общеевропейского парламента [26, с.293].

В России также имелись сторонники идеи общевропейского дома. Профессор Московского Университета А.Комаровский пропагандируя идеи создания организации Соединенных Штатов Европы выступал как сторонник идеи регионального Европейского Союза [7, с.91]. А профессор Петербургского Университета Мартес Ф. считая идею Европейских Объединенных Штатов утопической, доказывал, что наиболее приемлемым является объединение европейских государств в «свободную ассоциацию независимых государств» [9, с.110].

С идеей создания Совета Европы выступил и Уинстон Черчиль во время обращения к нации по радио в 1943 году. 19 сентября 1946 года, выступая в Цюрихском университете, он вновь предложил учредить «Соединённые Штаты Европы».

Отличительной особенностью Совета Европы является выработка и принятие

юридически обязательных международных конвенций, охватывающих широкий спектр отраслей «мягкой безопасности», в том числе – противодействие терроризму, развитие уголовного правосудия, защита персональных данных, образование, культура, спорт, здравоохранение и др.

Официально Совет Европы был создан 5 мая 1949 года. В этот день десять первых членов организации подписали его устав. Штаб-квартира Совета Европы расположена в Страсбурге, во Франции.

Азербайджанская Республика развивает тесное и конструктивное сотрудничество в рамках Совета Европы.

Путь Азербайджана в эту организацию, как и некоторых других постсоветских стран, отнюдь не был гладким. В стране была принята новая Конституция, отвечающая по многим своим параметрам европейским стандартам, отменена смертная казнь, ликвидирована цензура в СМИ, начата реформа судебной системы.

Динамично и продуктивно развивается парламентский диалог с Советом Европы. Кроме того, азербайджанские депутаты регулярно работают, в том числе и в межсессионный период во всех тринадцати комиссиях этого авторитетного парламентского форума.

В целом, в Азербайджане нет такого министерства или ведомства, которое не имело бы с Советом Европы налаженных партнерских связей.

История отношений между Азербайджаном и Советом Европы восходит к 1992 году. 17-18 марта 1996 года на заседании Европейской комиссии за демократию (Венецианской комиссии) Азербайджан был принят в члены этой комиссии.

В июне того же года бюро Парламентской Ассамблеи Совета Европы, учитывая усилия Азербайджана по построению демократического государства, приняло решение предоставить стране статус «специального гостя». Президент Азербайджанской Республики Гейдар Алиев направил Генеральному секретарю Совета Европы письмо, в котором заявил, что Азербайджан желает стать полноправным членом Совета Европы и присоединиться к Европейской конвенции о правах и свободах человека.

Комитет министров Совета Европы на 573-м заседании проходившем 11 сентября 1996 г. принял Резолюцию № 32 (96), которая предусматривала вступление Азербайджана в Совет Европы. В поддержку Азербайджана выступили Россия, Турция, Италия, Франция и Грузия. Великобритания, Нидерланды и Германия были против.

Указом президента Азербайджанской Республики от 20 января 1998 года «О мерах по углублению сотрудничества между Азербайджанской Республикой и Советом Европы и защите интересов Азербайджанской Республики в Европе» в стране были предприняты определенные меры. Так 3 февраля 1998 года Милли Меджлис Азербайджанской Республики по законодательной инициативе Президента Республики принял постановление об отмене смертной казни. Окончательное решение о приеме Азербайджанской Республики в Совет Европы в качестве полноправного члена было принято 17 января 2001 года на заседании Комитета министров.

Следующим шагом на пути внедрения европейских стандартов стала ратификация в декабре 2001 года Конвенции «О защите прав и свобод человека» [24, с.42]. Таким образом, Азербайджан в очередной раз подтвердил свою приверженность демократическим принципам.

В последующем Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев говоря об исторической значимости членства в СЕ, отметил следующее: «Это большое достижение для нашей страны, не только потому, что там мы можем сказать свое слово, но и потому,что там уликами и доказательствами мы можем расскрыть суть армянской завоевательной политики. СЕ очень подходящее место для этого» [22].

Делегация Азербайджана возглавляемая И.Алиевым впервые участвовала как полноправный член на сессии ПА СЕ 23-27

апреля 2001 г. На осенней сессии ПА был принят исторический документ в котором отмечалось, что Армяно-Азербайджанский Нагорно-Карабахский конфликт должен быть разрешен в рамках территориальной целостности Азербайджана. Это было большим достижением делегации Азербайджана [25, с.104]. ПА СЕ стала пьедесталом, с которого азербайджанская делегация смогла донести до мировой общественности правдивую позицию Азербайджанской Республики.

В начале 2000 года Политическим комитетом ПА СЕ в Милли Меджлис Азербайджанской Республики был послан список обязательств, которые должны были быть выполнены после того, как Азербайджан станет полноправным членом Совета Европы.

Став полноправным членом Совета Европы, Азербайджан присоединился к 55 конвенциям. В соответствии с обязательствами Азербайджана перед Советом Европы 28 декабря 2001 года был принят Конституционный закон Азербайджанской Республики «Об Уполномоченном по правам человека (Омбудсман)» и учрежден институт Уполномоченного по правам человека (Омбудсман).

15 апреля 2002 года Азербайджанская Республика представила депозитарию документ о ратификации Европейской Конвенции о правах человека и Протоколов к ней, и с этой даты данные документы вступили в силу в отношении Азербайджана.

2003 год был также удачным для азербайджанской дипломатии. На зимней сессии Парламетской Ассамблеи глава постоянной делегации И.Алиев был избран заместителем председателя ПА СЕ и членом бюро. На повестке ПА СЕ стояли такие вопросы как, транспортная политика в Европе, положение мигрантов, новая политика в области сельского хозяйства, избрание судей Европейского Суда из Азербайджана, Швеции и Армении, использование энергетических ресурсов Европы и Каспийского региона, Иракский кризис, положение на Южном Кавказе.

На 114 сесии Комитета Министров Совета Европы проходившем в Страсбурге 12-13 мая 2004 года министры иностранных дел государств участников приняли Заявление в котором говорилось о том, что СЕ приветсвует факт продолжения переговоров под предводительством Минской группы ОБСЕ по Армяно-Азербайджанскому Нагорно-Карабахскому конфликту [23, с.72].

Во время визита министра иностранных дел Азербайджана Е.Мамедьярова в Страсбург 15-16 июня 2005 члены мониторинговой группы Кабинета Министров СЕ по Азербайджану и Армении (Аго) провели встречи с главным секретарем Совета Европы Т.Девисом, главным секретарем ПА СЕ В.Халлером и главным директором Секретариата Ассамблеи М.Соринасом.

16-17 мая 2005 года Президент Азербайджанской Республики И.Алиев выступил с докладом на встрече вверхах в Варшаве.

Деятельность Группы Аго была прекращена на очередном заседании Комитета представителей Совета Европы. Передача контроля за выполнением оставшихся обязательств Азербайджана и Армении, включая приверженность мирному урегулированию Армяно-Азербайджанского Нагорно-Карабахского конфликта, была передана группе докладчиков по демократии GR-DEM.

В целом министерствами и ведомствами в настоящее время ведется большая и кропотливая работа по инвентаризации всего блока конвенций Совета Европы – а их более ста шестидесяти. Совет Европы дает Азербайджану также уникальный шанс не только присоединяться к уже готовым конвенциям, но и участвовать в разработке новых универсальных правовых норм европейской жизни, добиваться учета при этом интересов Азербайджана.

На 124-й сессии Комитета министров Совета Европы проходившем в Вене 6 мая 2014 года председательство в данной структуре перешло от Австрии к Азербайджану. Таким образом, впервые с

тех пор, как Азербайджан стал членом Совета Европы в 2001 году, он возглавил Комитет министров Совета Европы.

В том же году 24 мая Министерство иностранных дел Азербайджанской Республики распространило заявление в связи с визитами в Азербайджан генерального секретаря Совета Европы Торбьорна Ягланда и председателя Парламентской Ассамблеи Совета Европы Анна Брасора. В заявлении отмечалось, что с 20 по 23 мая нынешнего года генеральный секретарь СЕ Торбьорн Ягланд и председатель ПАСЕ Анн Брасор посетили с визитом Азербайджан и были приняты Президентом Азербайджанской Республики Ильхамом Алиевым, председателем Милли Меджлиса Огтаем Асадовым и другими официальными лицами государства [11]. Во время визита с участием Т.Ягланда состоялась презентация Плана действий Совета Европы по Азербайджану на 2014-2016 годы, который составил основную рамку сотрудничества между Азербайджаном и организацией.

Посетивший центр «ASAN xidmət» №4 генеральный секретарь высоко оценил деятельность этой службы в Азербайджане и отметил, что это может служить положительным примером для других стран СЕ. Презентация вышеупомянутого документа с участием генерального секретаря Совет Европы Торбьерна Ягланда и министра юстиции Азербайджана Фикрета Мамедова состоялась 20 мая в Министерстве Юстиции страны. Глава Министерства Юстиции Фикрет Мамедов, в свою очередь, отметил, что «с принятием плана действий отношения между Азербайджаном и ЕС вступили в новый этап, и реализация намеченных мер будет служить еще большему развитию демократии, надежному обеспечению прав человека и верховенству закона»[10].

Документ предусматривал проведение «круглых столов» и тренингов, совершенствование законодательства. В области борьбы с коррупцией предусматривалось совершенствование законодательства, принятие мер по устранению конкуренции, повышение прозрачности в использовании государственных финансовых ресурсов, принятие кодекса о конкуренции. Позднее срок реализации Плана действий был продлен до конца 2017 года.

В результате консультаций проведенных между азербайджанской стороной и Секретариатом Совета Европы 17 октября 2018 года Комитет представителей Совета Европы одобрил очередной проект на 2019-2021 годы.

В мае-июле 2019 года были реализованы первые проекты в соответствии с новым Планом действий. Эти проекты охватили эффективность системы правосудия, пенитенциарную реформу и борьбу с отмыванием денег. Этот документ, который служит основой для взаимного сотрудничества, способствует поддержке текущей программы реформ в Азербайджане в различных областях, обеспечивая доступ к технической помощи и опыту Совета Европы в ряде областей.

С большими надеждами на улучшение отношений с организацией поехала на сессию Парламентской Ассамблеи Совета Европы в сентябре 2019 года, посвященной 70-летию Совета Европы и азербайджанская делегация. Как сказал руководитель делегации Азербайджана в ПАСЕ Самед Сеидов, наступает новый этап в отношениях Баку и Совета Европы, подтверждением чего стал двухдневный визит в сентябре 2019 года в Азербайджан президента ПАСЕ Лилиан Мори Паскье. Она по итогам визита призвала к расширению сотрудничества между Советом Европы и Баку. Сеидов признает, что был определенный период охлаждения отношений, даже конфронтации. Более того, некоторые силы пытались представить Азербайджан в негативном свете и даже прекратить участие республики в ПАСЕ [18]. Тогда Баку вынужден был приостановить свое участие в этой структуре, но позже европейцы приехали в Азербайджан налаживать отношения. Поскольку заинтересованность в совместной работе была взаимной.

Особо хотелось бы затронуть вопрос участия Совета Европы в разрешении Армяно-Азербайджанского Нагорно-Карабахского конфликта. 10 ноября 1994 года ПАСЕ приняла резолюцию 1047 (1994), в которой выразила удовлетворение достижением прекращения огня на азербайджано- армянском фронте.

На весенней сессии ПАСЕ 22 апреля 1997 г. рассматривались вопросы нерушимости границ в связи с конфликтами на Южном Кавказе, обеспечение безопасности в зонах конфликтов с помощью международных миротворческих сил, статус широкой автономии Абхазии и Нагорного Карабаха после переговоров между всеми сторонами, возвращение беженцев и внутренне перемещенных лиц. Была принята Резолюция 1119 (1997), которая отражала принципы права вынужденно перемещенных лиц на возвращение в места своего проживания.

Делегация Азербайджанской Республики во главе с Ильхамом Алиевым впервые приняла участие в пленарном заседании ПАСЕ 24-27 апреля 2001 года в качестве полноправного члена. В результате последовательных усилий Ильхама Алиева азербайджанская делегация с самого первого заседания довела до сведения европейцев результаты агрессивной политики Армении. Так, в ходе сессии было подписано письменное заявление «Признание геноцида, совершенного армянами против азербайджанского населения». Данное заявление подписали 29 представителей из 9 стран и 5 политических групп в ПАСЕ и 20 делегатами из 14 стран [15].

Кроме того, ПАСЕ обсудила такие документы, как «Уничтожение памятников культуры в Нагорном Карабахе, на оккупированных территориях», «Об образовании детей беженцев и вынужденных переселенцев», «О положении вынужденных переселенцев в Азербайджане» и др.

Принятие Парламентской Ассамблеей Совета Европы 25 января 2005 г. резолюции 1416 «Конфликт в Нагорно-Карабахском регионе, решением которого занимается Минская конференция ОБСЕ» (докладчик Дэвид Аткинсон), в которой признается оккупация значительной части территории Азербайджана войсками Армении, а также подчеркивается, что «оккупация иностранной территории любым-государством членом представляет собой серьезное нарушение обязательств этого государства как члена Совета Европы», явилось хотя и запоздалым, но, не последним шагом в этом направлении[3. с.5]. Во время очередной сессии Нижнего Комитета ПАСЕ по Нагорно-Карабахскому конфликту, состоявшейся 9 января 2006 года Лорд Рассел Констон в новом отчете отметил факт оккупации Азербайджанских территорий, сепаратный характер «Карабахского режима» и наличие одного миллиона беженцев. Таким образом, эта организация доказала, что позиции официального Баку и СЕ по Армяно-Азербайджанскому Нагорно-Карабахскому конфликту совпадают[24].

Однако подкомиссия по Нагорно-Карабахскому конфликту, созданная резолюцией 1416 Парламентской Ассамблеи Совета Европы, фактически приостановила свою деятельность из-за неконструктивной позиции армянской делегации.

В ходе летней сессии ПАСЕ в июне 2008 г. были обсуждены подготовленные содокладчиками Андресом Херкелем и Евгенией Живковой проект доклада и резолюции «Деятельность демократических институтов в Азербайджане», в которые были внесены поправки Резолюции № 1614 (2008 г.). Постановление было принято. В резолюции подчеркивается, что устойчивое демократическое развитие будет очень трудным, пока территориальная целостность Азербайджана не будет восстановлена. На основе резолюции Генеральной Ассамблеи ООН о «Ситуации на оккупированных территориях Азербайджана», принятую 14 марта 2008 года, требовался немедленный вывод армянских войск с оккупированных территорий Азербайджана.

28 января 2011 г. на заседании бюро ПАСЕ была создана временная комиссия ПАСЕ по Нагорному Карабаху.

Следует также отметить, содокладчики Мониторингового комитета ПАСЕ по Азербайджану (Штефан Шенна (Австрия) и Сезар Флорин Преда (Румыния) регулярно посещали Азербайджан для обзора выполнения Азербайджаном взятых на себя обязательств.

Несмотря на положительные тенденции, ныне Совет Европы по отношению к Азербайджану проявляет необъективную позицию.

«В Совете Европы процветают антиазербайджанские тенденции, азербайджанофобия и все обвинения в наш адрес исходят именно из азербайджанофобии», – высказал президент Азербайджанской Республики И.Алиев на открытии Олимпийского комплекса в прифронтовом Тертерском районе 3 июня 2020 года. Президент также обвинил Совет Европы в несправедливой позиции по Армяно-Азербайджанскому Нагорно-Карабахскому конфликту. «В результате наших усилий, все международные организации выступали с заявлением об урегулировании конфликта в рамках территориальной целостности нашей страны», – отметил он. Алиев добавил, что ни одна влиятельная и солидная международная организация не признала так называемые «выборы», проведенные в Нагорном Карабахе. «Страны-сопредседатели Минской группы ОБСЕ, Европарламент, Движение неприсоединения, Евросоюз – все они осудили эти выборы. Лишь Совет Европы промолчал. В таких условиях, о какой объективности и справедливости может идти речь», – подчеркнул президент Азербайджана [2].

Во время Отечественной войны 2020 года Генеральный секретарь Совета Европы Мария Пейчинович-Бурич призвала Азербайджан и Армению выполнить требование Европейского суда по правам человека (ЕСПЧ) и прекратить военные действия. Об этом говорится в ее заявлении: «Я призываю все стороны конфликта немедленно прекратить военные действия и незамедлительно выполнить промежуточные меры, принятые ЕСПЧ». В своем заявлении генсек Совета Европы отметила, что «никакие политические соображения не могут оправдать ужас и страдания женщин, мужчин и детей». [4]. Суд заявил, что стороны должны «соблюдать обязательства Европейской конвенции по правам человека, в частности по статье 2 (право на жизнь) и статье 3 (запрет на пытки и унижающее достоинство обращение)» [13].

Азербайджан придерживается идеи европейской универсальности Совета Европы и неустанно отстаивает ее принципы с первых дней участия в организации.

Азербайджанская Республика своим участием обогащает Совет Европы и давно уже нашла ответы на вопросы в области защиты прав и свобод человека, хотя сама организация еще ищет ответы на эти вопросы. Среди них – проблема беженцев, сосуществование различных культур, совместимость ислама и демократии и гендерное равенство. Проблема беженцев на современном этапе, после событий в Сирии, Афганистане и Украине приобрела глобальное значение. И хотя СЕ ныне проводит неисчислимое количество саммитов и обсуждений, создает множество организаций, выделяет большое количество финансов, справиться с проблемой Запад не в состоянии. Азербайджан же практически без посторонней помощи сумел разместить и расселить около миллиона беженцев и вынужденных переселенцев, построил им дома, школы, больницы, т. е. сумел обеспечить их право на достойную жизнь. А ведь защита прав человека –главнейшая обязанность Совета Европы [18].

Другая европейская проблема – антисемитизм, который усилился в XXI веке, свидетельством чего является значительный рост числа нападений на евреев и актов вандализма. В самом Страсбурге у дверей синагоги из соображений безопасности стоит полицейская охрана. Азербайджан же прославился исторически присущим ему мультикультурализмом и толерантностью. Бакинской синагоге никогда и ничто не угрожало, как и проживающим здесь лицам

еврейской национальности, несмотря на то, что 95% населения страны мусульмане.

Еще один фундаментальный вопрос, на который не может найти ответов Европа, – связка между исламом и демократией. В стране с мусульманским населением выстраиваются грамотные отношения с различными религиями и продолжается строительство демократического государства. В самом центре Баку действует католическая церковь, хотя число католиков в Азербайджане не больше 1000.

И последнее, в Азербайджане отсутствует гендерное неравенство. Женщины в Азербайджане имеют абсолютно равные права с мужчинами, они закреплены в Конституции страны, причем право голоса азербайджанские женщины получили первыми на Востоке, еще в период первой республики, в 1919 году. Между тем в Великобритании женщины получили право голоса в 1928 году, а аналогичные законы в Испании и Португалии были приняты лишь в 1931 году, француженки же получили это право лишь в 1945 году.

До того, как 16 марта 2022 года Россия перестала быть членом организации, она осуществляла определенное сотрудничество с Советом Европы. Членом организации Российская Федерация стала 28 февраля 1996 года.

Главный ориентир для российских представителей в работе СЕ задавала Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 30 ноября 2016 г.). В ней поставлена задача продолжать работу в рамках Совета Европы как самостоятельной универсальной европейской организации, обеспечивающей за счет своих уникальных конвенционных механизмов единство правового и гуманитарного пространства континента.

Участие в конвенциях СЕ, а также в их разработке позволяла России вносить вклад в создание общеевропейского правового пространства. Также как и Азербайджан, Россия ратифицировала многочисленные договора СЕ (65 из 225 договорно-правовых актов СЕ, в т.ч. Конвенцию о защите прав человека и основных свобод (в 1998 г.), Европейскую конвенцию по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания (в 1998 г.), Европейскую социальную хартию (в 2009 г.), Конвенцию о борьбе с фальсификацией медицинской продукции и сходными преступлениями, угрожающими здоровью населения (в 2018 г.).

Ещё 17 конвенций и протоколов были подписаны и ожидали ратификации. В частности, в 2017 г. Россия подписала Второй дополнительный протокол к Европейской конвенции о взаимной правовой помощи по уголовным делам. 10 октября 2018 г. Российской Федерацией был подписан Протокол о внесении изменений в Конвенцию о защите физических лиц при автоматизированной обработке персональных данных, 8 ноября 2018 г. – Конвенция о борьбе с преступлениями в отношении культурных ценностей.

Россия участвовала в 9 из 14 автономных организаций системы СЕ: Частичном открытом соглашении (ЧОС) по прогнозированию, предотвращению и оказанию помощи в случае природных и техногенных катастроф, Группе по сотрудничеству в борьбе со злоупотреблением и незаконным оборотом наркотических средств (т.н. «Группа Помпиду»), Европейской аудиовизуальной обсерватории, Европейской комиссии за демократию через право («Венецианская комиссия»), Группе государств против коррупции (ГРЕКО), Расширенном частичном соглашении по спорту (РЧСС), Расширенном частичном соглашении о культурных маршрутах (РЧСКМ), Фонде поддержки совместного кинопроизводства и проката кинематографических и аудиовизуальных работ («Евримаж»), Европейской фармакопее (в качестве наблюдателя).

Осуществлялся регулярный диалог между российской стороной и руководством Секретариата СЕ. Став членом Совета Европы РФ попала под юрисдикцию ЕСПЧ,

после того, как, Государственная дума в 1998 году ратифицировала Европейскую конвенцию о правах человека.

Для координации деятельности российских министерств и ведомств в направлении Россия – СЕ в соответствии с Распоряжением Президента Российской Федерации от 13 апреля 1996 г. №188-рп «О мерах по обеспечению участия Российской Федерации в Совете Европы» была создана Межведомственная комиссия Российской Федерации по делам Совета Европы (МВК). Ее председателем являлся Министр иностранных дел Российской Федерации С.В.Лавров.

В 2005 г. при участии Российской Федерации был разработан основной антитеррористический документ Совета Европы – Конвенция о предупреждении терроризма, содержащая принципиально важные и актуальные положения о противодействии публичному подстрекательству к терроризму, вербовке и подготовке террористов (ратифицирована Россией в 2006 г.).

Реагируя на всплеск терроризма, поразившего мир в последние 30 лет, страсбургская организация разработала комплекс нормативно-правовых актов, создающих основу для сотрудничества правоохранительных органов различных стран по обмену данными и координации конкретных мер, позволяющих купировать деятельность террористических организаций и привлекать их организаторов и участников к суду [20, с.22].

Российские представители работали в таких структурах организации, как Группа государств по борьбе с коррупцией (ГРЕКО) и Комитет экспертов Совета Европы по оценке мер борьбы с отмыванием денег и финансированием терроризма (МАНИВЭЛ).

В рамках ГРЕКО Россия прошла четвертый раунд оценки – на предмет предупреждения коррупции среди парламентариев, судей и прокуроров. В 2016 г. группа признала полностью или частично выполненными Российской Федерацией все рекомендации предыдущего раунда оценки.

Перечень отраслевых программ взаимодействия Россия-СЕ утверждалась на заседаниях профильного Руководящего комитета (Руккома) на уровне старших должностных лиц. На заседании Руккома в Москве 24 октября 2016 г. на основе запросов российских органов власти были намечены направления сотрудничества в 2017-19 гг.

В ходе рабочего визита в Москву 20 октября 2017 г. Т.Ягланд встретился с Председателем Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации В.И.Матвиенко, Председателем Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации В.В.Володиным, Министром иностранных дел Российской Федерации С.В.Лавровым и Уполномоченным по правам человека в Российской Федерации Т.Н.Москальковой.

20 июня 2018 г. Генеральный секретарь Совета Европы Т.Ягланд находился в России с рабочим визитом, в рамках которого он был принят Президентом Российской Федерации В.В.Путиным. Были организованы встречи Т.Ягланда с Министром иностранных дел Российской Федерации С.В.Лавровым и Уполномоченным по правам человека в Российской Федерации Т.Н.Москальковой.

21 ноября 2018 г. в Страсбурге прошли консультации Россия – СЕ по программам на 2019-2020 гг., по результатам был представлен обновленный програмный документ, окончательно согласованный между сторонами в апреле 2019 г.[16].

23-е заседание Межведомственной комиссии Российской Федерации по делам Совета Европы (МВК) также прошло в Москве 11 июня 2019 г., на котором были обсуждены основные вопросы сотрудничества, проблемы и перспективы.

На «полях» сессии КМСЕ в Хельсинки 16-17 мая 2019 г. состоялся контакт С.В.Лаврова с Генеральным секретарем СЕ Т.Ягландом. Отличительной особенностью участия России в работе Совета Европы является ее членство в группе пяти государств – основных плательщиков в бюджет

СЕ (Великобритания, Германия, Италия, Россия и Франция). Благодаря статусу основного плательщика Российская Федерация обладала рядом преимуществ (перевод заседаний органов и материалов СЕ на русский язык, функционирование интернет-сайта СЕ на русском языке, максимально возможное количество мест в ПАСЕ (18) и др.).

ПАСЕ приняла решение в 2000 году – лишить права голоса РФ, однако уже в ходе зимней сессии Ассамблеи в январе 2001 года полномочия российских парламентариев были восстановлены в полном объеме. Кризис был успешно преодолен, и сегодня Совет Европы остается ключевым элементом «мягкой», или, по выражению генерального секретаря СЕ Т.Ягланда (2009-2019 гг.), глубокой европейской безопасности (deep security), главной правочеловеческой организацией континента [21].

Вместе с тем, с учетом кризиса в ПАСЕ Российская Федерация приняла решение приостановить уплату взноса в бюджет СЕ и ряда его частичных соглашений до безусловного восстановления в полном объеме полномочий делегации Федерального Собрания Российской Федерации в Ассамблее [5].

Отношения России и СЕ реально ухудшились в 2014 году в связи с аннексией Крыма и войной в Донбассе. Право голоса российской делегации в ПАСЕ было приостановлено, и с тех пор российские делегаты не участвовали в работе ПАСЕ. На юридическом уровне Конституционный суд России, возглавляемый его председателем Валерием Зорькиным, в июле 2015 года постановил, что решения ЕСПЧ будут реализованы только в том случае, если они конституционно не противоречат российских нормам. Этот принцип позднее был одобрен Государственной думой.

В связи с тем, что вопрос о восстановлении полномочий российских парламентариев в ПАСЕ не был урегулирован, данное решение оставалось актуальным и по состоянию на первую половину июня 2019 г. [6].

Официально протестуя против приостановки права голоса её делегации в ПАСЕ, Россия с 2017 года прекратила выплачивать членские взносы в СЕ.

В ходе онлайн-выступления на Давосском форуме – 2021 В. Путин критикуя использование торговых барьеров, санкций и других ограничений, указал на их возможные последствия: «Подобная игра без правил критически повышает риски одностороннего применения военной силы. Вот, в чем опасность». [17].

На сессии КМСЕ в Хельсинки 17 мая 2019 г., приуроченной к 70-летию создания Совета Европы, было принято решение Комитета министров в поддержку права всех государств-членов, в т.ч. и России, участвовать на равноправной основе в уставных органах СЕ – КМСЕ и ПАСЕ.

После того как была перевернута страница санкций в ПАСЕ, российская парламентская делегация продолжила сотрудничество с Ассамблеей. Эксперты высоко оценили принятую в октябре 2020 года резолюцию «Принципы и гарантии адвокатов», подготовленную сенатором А.Д.Башкиным.

Генеральный секретарь Совета Европы М.Пейчинович-Бурич посетила Россию в октябре 2020 года.

В 2020 году все мировое сообщество столкнулось с чрезвычайной ситуацией – распространением новой коронавирусной инфекции COVID-19, которая была охарактеризована ВОЗ в качестве пандемии. Эти обстоятельства потребовали от государств мира принятия решительных мер в целях прекращения распространения инфекции и снижения негативных последствий заболевания. В 2020 году Совет Европы был вынужден адаптироваться к пандемии коронавирусной инфекции.

С учетом того что в условиях пандемии бурный рост спроса на лекарственные препараты привел к валу подделок, особо возрасло значение Конвенции Совета Европы о борьбе с фальсификацией медицинской

продукции и другими преступлениями, угрожающими здоровью населения (Московская конвенция «Медикрим»). Разработанная по предложению России Московская конвенция уже насчитывает 18 государств-участников, и их число постоянно растет – причем среди стран не только Европы, но и Африки, Латинской Америки. Комитет сторон конвенции под председательством России организовывала мониторинг правоприменения конвенционных обязательств.

25 февраля 2020 года Комитет министров Совета Европы приостановил членство России в этой организации, сообщил через свою пресс-службу вице-спикер Госдумы, глава российской делегации в Парламентской ассамблее Совета Европы Петр Толстой. «Комитет министров Совета Европы отказался от сотрудничества с Россией, приостановив членство нашей страны в этой организации», – сказал он. «Россия останется самой большой европейской страной, без которой никакой Совет Европы просто невозможен и не нужен», – сказал парламентарий. Возобновление диалога, по словам Толстого, будет зависеть от Совета Европы [14]. Инициатива о запуске процедуры приостановки членства России в Совете Европы принадлежала Польше и Украине. Решение было принято в связи с событиями в Украине.

15 марта 2022 года Москва официально объявила о выходе из Совета Европы и Европейской конвенции по правам человека, заявив, что будет выполнять решения Европейского суда по правам человека, если они будут соответствовать Конституции России.

Позже в тот же день ПАСЕ единогласно приняла резолюцию, в которой указала уставному органу Совета – Комитету министров, что Москва не может быть членом Совета. На следующий день Комитет министров принял решение о том, что Российская Федерация перестает быть членом организации с 16 марта 2022 года [27].

Подводя итоги, можно сказать, что Совет Европы останется площадкой для строительства единого правового пространства, основанного на общих (для всех стран) нормах, которые должны соблюдаться всеми государствами в равной степени. При разработке новых конвенций, протоколов или рекомендаций должны учитываться мнения всех стран-членов, необходимо искать компромиссные развязки в сложных вопросах.

Вступление Азербайджанской Республики в Совет Европы превратившее в реальность интеграцию нашей страны в демократическую семью европейских народов, явилось логичным результатом огромной работы, которая проводилась в Азербайджане в области строительства правового, демократического, светского государства, создания гражданского общества.

Вступая в Совет Европы, Азербайджан, наряду с выполнением обязательств данной структуры по демократической трансформации, также подготовил и реализовал свою национальную программу используя в качестве полноправного члена, предоставляемых Советом Европы возможностей.

Азербайджанская Республика, укрепляющая сотрудничество с Советом Европы, как его полноправный и активный член, постоянно руководствуется такими принципами деятельности, как защита прав человека, развитие демократических процессов в Европе и мире, равенство межгосударственных отношений, оказание содействия решению глобальных проблем, добросовестное выполнение обязательств, принятых как полноправным членом организации.

Литература:

1. Аббасбейли А., Гасанов А. Азербайджан в системе международных и региональных организаций. – Баку: Азернешр. – 1999. – с.255.
2. Алиев И. В Совете Европы процветают антиазербайджанские тенденции "Москва-Баку" [03.06.2020] /https://moscow-baku.ru/news/politics/
3. Алиев Н. На пути к разрешению конфликтов на Южном Кавказе / Южный Кавказ: истоки сепаратизма, разрешение конфликтов, долговременный мир. –Тбилиси. – 2009. – Посольство АР в Грузии, Универсал. – с.4-15.
4. Генсек Совета Европы призвала Азербайджан и Армению прекратить военные действия [1октября 2020 г.] https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/9601427
5. Заявление МИД России от 30 июня 2017 г. и Комментарий ДИП МИД России от 10 июля 2017 г. / https://www.mid.ru/foreign_policy/rso/coe/-/asset_publisher/uube64zndjso/content/id/3011592
6. Заявление МИД России от 4 июля 2018 г/ https://www.mid.ru/foreign_policy/rso/coe/-/asset_publisher/uube64zndjso/content/id/3011592/
7. Комаровский Л.А. Вопрос о международной организации Соединенные Штаты Европы. – Москва. – 1905. – с.141.
8. Мамедзаде, Н. Взаимоотношения Азербайджанской Республики со славянскими станамит СНГ и Восточной Европы / Диссертация на соискание кандидата политических наук. – Баку, 2006. – с.18. –с.132.
9. Мартенс Ф. Современное международное право цивилизованных народов Т. 1, Спб, 1895 г., с.210.
10. Меджид Фаик. Азербайджан и Совет Европы обнародовали совместный план действий по защите прав человека и борьбе с коррупцией 21 мая 2014. https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/242949/© Кавказский Узел
11. Министерство иностранных дел Азербайджанской Республики распространило заявление в связи с визитами в Азербайджан генерального секретаря Совета Европы и председателя Парламентской Ассамблеи Совета Европы [24.05.2014] https://azertag.az/ru/xeber/
12. О Совете Европы / https://www.coe.int/ru/web/about-us/who-we-are
13. ПАРИЖ, 1 октября. /ТАСС/. https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/96014271 ОКТ 2020
14. Приостановлено членство России в Совете Европы/ 25 февраля 2022/ https://www.interfax.ru/russia/824618
15. Прошло 16 лет с тех пор, как Азербайджан стал полноправным членом Совета Европы/ 25.01.2017/https://azertag.az/ru/xeber/Proshlo_16_let_s_teh_por_kak_Azerbaidzhan_stal_polnopravnym_chlenom_Soveta_Evropy-1029699
16. Россия в Совете Европы. 2019 г. .https://www.mid.ru/rossia-v-sovete-evropy
17. Россию могут выкинуть из Парламентской Ассамблеи Совета Европы (ПАСЕ) — лишить права голоса, как это уже было с апреля 2014-го по январь 2020-го. https://eadaily.com/ru/news/2021/01/29/pobeda-rossii-v-uprazdnenii-soveta-evropy-i-ego-pase
18. Совет Европы потянулся навстречу Азербайджану/ 27 сентября 2019/ https://regnum.ru/news/polit/2731983.html

19. Совет Европы потянулся навстречу Азербайджану/27.09.2019/ https://ednews.net/ru/news/politics/390928-sovet-evropi-potyanulsya-navstretchu-azerbaydjanu
20. Солтановский И. Россия в Совете Европы // Международная жизнь. –№2. – 2021. – с.16-28.
21. Толстой П. Открытый, равноправный, демократичный диалог: на этих принципах мы развиваем ПАСЕ.// Международная жизнь. – №2. – 2021. – с.28-43.
22. Əliyev İ. AŞPA: münasibətlər/ 2001 il./ www.ilham-aliyev.com
23. Mehdiyev A. Azərbaycan Avropa Şurasında (2001-2005). – Bakı: 2011. – s.226.
24. Vəliyev A. Azərbaycan-Avropa Şürası. Demokratiya və insan hüquqları sahəsində əməkdaşlıq. – Bakı: Elm. – 2006. – c.42. – c.235
25. Vəliyev F. Azərbaycan-Avropa Şürası: demokratiya və insan hüquqları sahəsində əməkdaşlıq. – Bakı: Elm. – 2006. – s.104, s.235.
26. History of European Ideas Vol. 9. Oxford a.a., 1988 № 6, p.293.
27. The Russian Foreign Ministry told how much Russia will save after leaving the Council of Europe/https://en.news-front.info/2022/04/01/01.04.2022

Ключевые слова: *Совет Европы, европейская организация, сотрудничество, Европейская Комиссия, Парламентская Ассамблея*

Laman Garayeva
Baku Slavic University
Associate Professor of Department of International Relations
Doctor of Philosophy in Political Sciences

PARTICIPATION OF AZERBAIJAN AND RUSSIA IN THE COUNCIL OF EUROPE

ABSTRACT

Participation in the Council of Europe is one of Azerbaijan's foreign policy priorities. The article examines the history of the Azerbaijan Republic's accession to the Council of Europe. The reforms carried out in the country to protect human rights and freedoms and implement democratic reforms are considered in the context of building a European legal space. The Republic of Azerbaijan is now actively participating in the work of the Parliamentary Assembly, intergovernmental committees and working bodies of the Council.

The article also pays special attention to the participation of the Russian Federation in the Council of Europe. It studies the conventions and protocols Russia has joined and its interaction with various structures of the Council of Europe. Due to the status of the main payer, the Russian Federation had a number of advantages in the organization. However, unfortunately, from March 16, 2022, the Russian Federation has ceased to be a member of the organization.

As a result, it is noted that despite the problems, the Council of Europe can continue to play an active role in shaping the European continent's political, legal, social and humanitarian situation, taking into account equally the rights of all states.

Keywords: *Council of Europe, European organization, cooperation, European Commission, Parliamentary Assembly*

Ləman Qarayeva
Bakı Slavyan Universitetinin
Beynəlxalq münasibətlər kafedrasının dosenti,
siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru

AZƏRBAYCAN VƏ RUSİYANIN AVROPA ŞURASINDA İŞTİRAKI

XÜLASƏ

Avropa Şurasında iştirak Azərbaycanın xarici siyasətində prioritet istiqamətlərdən biridir. Məqalədə Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasına daxil olması tarixi araşdırılır. Ölkədə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində aparılan islahatlar, demokratik islahatların həyata keçirilməsi Avropa hüquq məkanının qurulması kontekstində nəzərdən keçirilir. Azərbaycan Respublikası hazırda Parlament Assambleyasının işində, hökumətlərarası komitələrdə və Şuranın işçi orqanlarında fəal iştirak edir.

Məqalədə həmçinin Rusiya Federasiyasının Avropa Şurasında iştirakına xüsusi diqqət yetirilir. Rusiyanın qoşulduğu konvensiyalar və protokollar, onun Avropa Şurasının müxtəlif strukturları ilə qarşılıqlı əlaqələri nəzərdən keçirilir. Əsas ödəyici statusuna görə Rusiya Federasiyası təşkilatda bir sıra üstünlüklərə malik idi, lakin təəssüf ki, 2022-ci il martın 16-dan etibarən Rusiya Federasiyasının təşkilatda üzvlüyü dayandırılıb.

Nəticədə qeyd edilir ki, problemlərə baxmayaraq, Avropa Şurası bütün dövlətlərin hüquqlarını bərabər şəkildə nəzərə almaqla Avropa qitəsində siyasi, hüquqi, sosial və humanitar vəziyyətin formalaşmasında fəal rol oynamağa davam edə bilər.

Açar sözlər: *Avropa Şürası, avropa təşkilatı, əməkdaşlıq, Avropa Komissiyası, Parlament Assambleyası*

B E Y N Ə L X A L Q M Ü N A S İ B Ə T L Ə R
I N T E R N A T I O N A L R E L A T I O N S

UOT 327; 339.9; UOT 327-027.21

Севиль Гидаятова
Преподаватель кафедры «Дипломатия и современные интеграционные процессы» Бакинского Государственного Университета, доктор философии по политическим наукам
email: shidayatova@gmail.com

ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ КОНВЕНЦИИ О ПРАВОВОМ СТАТУСЕ КАСПИЙСКОГО МОРЯ 2018 г. И АНАЛИЗ ИХ ПОСЛЕДСТВИЙ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ИХ ПОТЕНЦИАЛЬНОГО ВЛИЯНИЯ НА РАЗВИТИЕ ТРАНЗИТНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ПРИКАСПИЙСКИХ ГОСУДАРСТВ

Вопросы правового статуса Каспийского моря и связанные с этим споры вышли на первый план с распадом Советского Союза и появлением новых независимых государств – Азербайджана, Казахстана, Российской Федерации и Туркменистана. До тех пор торговля и судоходство на Каспии регулировались двусторонними договорами – российско-персидским от 1921г. и советско-иранским от 1940 г. СССР и Иран пользовались на Каспии единоличными правами, поскольку лишь они граничили с водоемом, какое-либо участие третьей стороны было исключено. Эти документы устанавливали положения о «свободе судоходства по всей акватории моря, свободе рыболовства за исключением десятимильных прибрежных зон, в которых соответствующие прибрежные государства имеют особые полномочия, запрете плавания судов под флагами некаспийских стран» [18, с. 113]. Однако обозначенные договоренности не включали в себя вопросы о недропользовании, охране окружающей среды, транзитно-транспортных взаимоотношениях и т.д.

Указанные области правового регулирования приобрели особую актуальность после 1991 г., когда на волне образования новых независимых государств на постсоветском пространстве стало очевидным, что Каспийское море и его углеводородные запасы являются объектом интересов как для государств-конкурентов в регионе, так и для крупных частных компаний, за которыми стоят мировые державы. Началась упорная борьба за шельфовые месторождения на различных уровнях: от дипломатического до торгового, не доходившая до военного противостояния, хотя порой и характеризующаяся политической напряженностью.

Азербайджан, Казахстан и Туркменистан начали продвигать свои собственные интересы и между всеми государствами Прикаспийского региона разгорелась конкурентная борьба сразу по нескольким направлениям: по добыче нефтепродуктов, их транспортировке и привлечению иностранных инвесторов. Нарастание конфликтной ситуации между странами повлекло за собой необходимость выработки нового правового режима в Каспийском море.

Каждое прибрежное государство основывало свою позицию собственными финансово-экономическими оценками, в которых использовались геологоразведочные данные, касающиеся объемов газа и нефти разных месторождений, в установлении контроля над которыми они были заин-

тересованы. [8, с.242]. Вероятно, именно фактор энергоресурсов стал решающим в деле обеспечения благоприятной обстановки при обсуждении вопросов правового статуса Каспийского моря и позитивной кооперации в будущем [18, с.112].

Для российской стороны наиболее принципиальными пунктами к выполнению другими региональными государствами стали гарантированный запрет на присутствие и передвижение судов некаспийских стран в акватории Каспийского моря, а также сохранение принципа «общей воды». Эти условия предопределяли и необходимость обязательного со стороны Баку, Ашхабада и Астаны (Нур-Султана) согласования своих действий с Тегераном и Москвой в Каспийском море.

В свою очередь, новообразованные суверенные республики демонстрировали настойчивое намерение осуществлять разведку и добычу углеводородных ресурсов Каспийского бассейна, не дожидаясь решения сопутствующих юридических вопросов. Самостоятельный и скорейший выход на внешние рынки, монетизация как можно большего объема нефтегазовых ресурсов явились приоритетными задачами для бывших союзных республик [10, с.42–43]. Так, 20 сентября 1994 г., состоялось подписание «Контракта века» между Азербайджаном и несколькими западными нефтяными компаниями, предусматривавшего совместную разработку месторождений Азери, Чираг, Гюнешли. В ответ на такое решение Баку последовала резкая негативная реакция российской стороны, для которой предпочтительным являлось установление совместной кооперации между прибрежными государствами в каспийских водах [9, с.73]. Поэтому именно Баку выступил главным инициатором разделения Каспийского бассейна на национальные сектора.

В Астане также понимали, что в случае секторального деления Каспийской акватории у Казахстана появится шанс получить территории с наибольшими запасами углеводородных ресурсов. В стремлении слезть с российской «сырьевой иглы», руководство страны строило свою политику таким образом, чтобы выйти на мировые рынки, заключая выгодные сделки с другими государствами, в первую очередь с Китаем. Примерами данной политики служат запуск трубопровода Атасу–Алашанькоу и строительство нефтепровода Кенкияк–Кумколь для соединения месторождения углеводородных энергоносителей западной части Казахстана с КНР. Помимо этого, в 2006 г. руководство страны подписало с соседним государством Договор по поддержке и содействию транспортировки нефти из Республики Казахстан через Каспийское море и территорию Азербайджанской Республики на международные рынки посредством системы Баку-Тбилиси-Джейхан, подкрепив юридически, таким образом, свое стремление вести самостоятельную политику на мировом нефтяном рынке. Казахстанская сторона, не забывая о своих национальных интересах, проявила гибкость при участии в процессе определения правового статуса Каспийской акватории. В итоге, Казахстан овладел крупнейшими секторами углеводородных месторождений, сохранив при этом благоприятные отношения с соседями [16, с.51-52].

На юге Каспийского моря противоречия между прибрежными государствами проявились более явственно. Туркменистан выступал за разграничение дна и недр Каспийского моря на секторы, либо зоны, на основе принципа срединной линии по договоренности с сопредельными Казахстаном и Ираном и противолежащим Азербайджаном» [12]. Различия в представлении о прохождении срединной линии порождали дипломатическую напряженность между Ашхабадом и Баку, поскольку от этого зависела принадлежность нефтяного месторождения, расположенного примерно на равном удалении между двумя странами и именуемого в Азербайджане Кяпяз, а в Туркменистане – Сердар.

Иранская сторона изначально выступала за равное и, по её мнению, справедливое

разделение на секторы между пятью прикаспийскими странами, то есть рассчитывал на получение одной пятой водного пространства. Дело в том, что те 11% от общей морской территории, которые предполагались как иранские, обладают наименьшими объемами запасов ископаемого топлива и, как следствие, в представлении Тегерана, этот вариант неприемлем. [16, с.48]. Именно поэтому, Исламская Республика Иран оставалась самой неуступчивой страной-участницей переговорного процесса. Представители остальных государств «Каспийской пятерки» неоднократно делали заявления о «пробуксовке» дальнейших переговоров, так как предоставление 20% территорий иранской стороне не представляется возможным [12]. Другим ключевым пунктом иранской каспийской повестки выступало недопущение в каспийские воды «посторонних» стран, прежде всего государств Запада.

Успех любого из прибрежных государств в достижении своих целей частично зависел от того, будет ли Каспий юридически признан морем или озером, поскольку этим определялся принцип делимитации границ и распределения богатств морского дна. Именно поэтому первостепенное внимание в ходе подготовки Конвенции и формулирования текста международно-правового документа было уделено тому, как обозначать Каспий.

Как известно, в соответствии с международным правом к морям и озерам применяются различные правила. На встрече в Актау стало очевидно, что в то время как Иран выступает за то, чтобы рассматривать его как озеро, чтобы получить большую долю ресурсов и возможностей, Азербайджан, Казахстан и Туркменистан выступают за то, чтобы назвать его морем, по тем же причинам, а Россия не согласна ни с тем, ни с другим обозначением. В случае признания Каспия морем, Россия была бы обязана предоставить иностранным судам доступ к нему через Волгу [13].

Таким образом, если в двусторонних договорах Москвы и Тегерана Каспий был обозначен как закрытое (внутриконтинентальное) море, и каждое прикаспийское государство имело суверенные права на 10-мильную зону и равные права на оставшуюся часть моря, то Конвенция 2018 г. фактически закрепила существующий с 1991 г. статус-кво – “ни море, ни озеро” (или и море, и озеро одновременно). [6] Статья 1 определяет его как “водоем”, таким образом избегая его формального обозначения, что позволило разработать ряд особых принципов регулирования деятельности государств-подписантов Конвенции [7]. За каждой страной закреплены 15-мильные территориальные воды плюс 10-мильные рыболовные зоны [14]. Оставшаяся часть акватории, согласно Конвенции, именуется общим водным пространством и подлежит совместному использованию на основе выработанных общих принципов. Согласно Договору, дно Каспия разграничивается на национальные секторы, как это делается соседями по морям, а суверенитет в отношении водной толщи устанавливается на основании принципа, применяемого к озерам.

Конвенция, по сути, накладывает отпечаток неопределенности в отношении того, является ли Каспий морем или озером, что исключает применение любых соответствующих международных законов или документов. Кроме того, особый статус Каспийского моря, закрепленный настоящей Конвенцией, лишает любое из прибрежных государств возможности пересматривать или вносить поправки в Конвенцию в будущем исходя из норм международного права, касающихся морей или озер.

В военном отношении наиболее значимым итогом Конвенции является запрет на присутствие вооруженных сил некаспийских государств в Каспийском море в соответствии с пунктом 3.6. Кроме того, согласно пункту 3.7, ни одна из стран, подписавших международно-правовой акт, не может предлагать свою территорию другим государствам для совершения агрессии или других военных действий против любого прибрежного государства [14]. Эти военные

аспекты Конвенции созвучны с давно распространяемыми президентом России В. Путиным и министром иностранных дел С.Лавровым рассуждениями о том, что избежать конфликтов и сохранить мир реально лишь при наличии юридически обязательного договора, не допускающего возможность расширения сферы влияния НАТО и/или его проникновения в регионы, которые Россия считает входящими в “сферу её интересов". Такой запрет также отвечает интересам Тегерана, поскольку Иран выступает против любого западного присутствия у своих границ [4].

При этом, пункт 3.10 предусматривает свободный доступ к Каспийскому морю и выход из него, а также транзит между ним и другими морями и океанами. Именно река Волга дает Азербайджану, Казахстану и Туркменистану, не имеющим собственного выхода к морю, такой доступ к международным водам, что обеспечивает Россию сильным преимуществом в переговорах по соглашениям. Зависимость Азербайджана, Казахстана и Туркменистана от Москвы с точки зрения доступа к транзитному маршруту объясняет их гибкость в отношении военных положений Конвенции.

Азербайджан, Казахстан и Туркменистан хотели бы видеть Каспийское море демилитаризованной зоной. Однако Москва давно отвергла вариант демилитаризации [5]. Действительно, тот факт, что российские боевые корабли на Каспии наносили удары по объектам в Сирии, подчеркивает его военное значение для Москвы. Поскольку Азербайджан и Туркменистан являются участниками Движения неприсоединения, а в Казахстане, как члене возглавляемой Россией Организации Договора коллективной безопасности, дислоцированы российские военные базы, отсутствие внерегиональных государств в их каспийской военной политике на данный момент приемлемо. Но военные условия конвенции ослабляют переговорную позицию Азербайджана, Казахстана и Туркменистана в обсуждениях по другим важным вопросам, оставшимся нерешенными конвенцией. Речь идет, например, о прокладке транскаспийских трубопроводов или разделении морского дна.

Подписание ограничительных военных условий Конвенции в будущем может негативно повлиять на способность Баку, Ашхабада и Астаны диверсифицировать свои партнерские отношения в области безопасности. Это решение представляется победой иранской и российской дипломатии, поскольку новообразованные республики основу своей безопасности, роста и развития видели в разновекторной направленности во внешней политике.

В связи с этим заслуживает упоминания тот факт, что Баку и Астана не только впустили на свой углеводородный рынок западных партнеров, но и стали участниками американской инициативы «Каспийский страж», основная идея которой заключалась в установлении под эгидой военных США охранной зоны на Каспии. Программа началась еще в 2003 г. и представляла собой военно-техническое сотрудничество обозначенных стран. США также предоставляли военную технику и специалистов для подготовки вооруженных сил Азербайджана [1].

Согласно некоторым данным, в планах Вашингтона было установление своего влияния на страны евразийского региона через Каспийское море и Персидский залив к 2022 г. [2]. Однако, как показало время, этому не суждено было сбыться. Уже в 2014 г. после IV-го саммита прикаспийских государств в совместном заявлении лидеров стран была обозначена приверженность идее недопущения вооруженных сил, не принадлежащих сторонам договора [11]. Очевидно, что интерес Азербайджана и Казахстана к США не исчез и поныне, но после 2014 г. их военно-техническое сотрудничество с Вашингтоном, согласно многочисленным заявлениям представителей прикаспийских республик, перешло в иную плоскость, в частности – это различные соглашения по транзиту оборудования и вооружений для американских вооруженных сил в Афганистане.

Учитывая то, что подобные проекты с американским участием в представлении Москвы и Тегерана являются безусловными факторами дестабилизации обстановки в регионе, факт подписания Конвенции о правовом статусе Каспийского моря в какой-то мере можно рассматривать как компромисс, учитывающий взаимные интересы участников саммита. С одной стороны, Россия и Иран не ставили ультиматумов своим партнерам по переговорам относительно прекращения военно-технического сотрудничества по транзиту вооружений НАТО, с другой стороны, Конвенция закрепила запрет присутствия военной инфраструктуры некаспийских стран в регионе [20, с.136-137].

В Конвенции на сегодняшний день остаются нерешенными два вопроса. Один из них – это определение исходных линий, что должно быть согласовано на пятисторонней основе. Другой, более сложной задачей, является процесс по разграничению дна и недр Каспийских вод.

Северные районы моря полностью разделены между странами в соответствие с определенными двусторонними или трехсторонними соглашениями. Так, Азербайджан, Казахстан и Россия в 2003 г., а также Казахстан и Туркменистан в 2014 г. договорились между собой о разделе морского дна для добычи полезных ископаемых и рыболовства и подписали соответствующие соглашения. Однако проблема делимитации морских границ между Азербайджаном, Ираном и Туркменистаном до сих пор не была решена, что служит препятствием к развитию взаимовыгодных экономических и стабильных политических отношений. Несколько раз стороны пережили военную напряженность по поводу нефтяных и газовых месторождений, которые в силу отсутствия оговоренных и обозначенных морских границ оказываются спорными. Конвенция о правовом статусе Каспийского моря не предложила никакого решения проблемы раздела морского дна. Статья 8 Конвенции оставляет вопрос о его разделе на усмотрение соответствующих государств, которые должны решать его между собой посредством соглашений и, по сути, подтверждает существующее положение.

Долгие годы вопрос строительства транскаспийских трубопроводов и кабелей был одним из ключевых предметов разногласий. Реализация проектов фактически блокировалась Россией и Ираном по причине несоответствия их экономическим, политическим и геостратегическим интересам, но на словах поводом указывалась именно нерешенность правового статуса Каспия. В частности, давно предполагаемый газопровод Туркменистан-Азербайджан всегда рассматривался Москвой как подрыв российского доминирования в экспорте энергоносителей в Европу, а Тегеран в нем видит еще один проект, укрепляющий на Каспии позиции Европы и Запада в целом.

С подписанием Конвенции многие связывали надежды на положительные в плане осуществления проекта перемены. И действительно, согласно статье 14, Транскаспийский трубопровод может быть проложен с согласия тех прибрежных государств, через территорию которых он проходит. Однако в статье имеется оговорка, что строительство трубопроводов или кабелей должно соответствовать экологическим стандартам, в частности тем, которые установлены Рамочной конвенцией по охране окружающей среды Каспийского моря, и любое из прикаспийских государств может подключиться к экологической экспертизе на этапе проектирования [14]. Последующие заявления официальных представителей Москвы и Тегерана касательно абсолютного приоритета экологической безопасности над гипотетическими экономическими проектами не оставляет сомнений на счет того, какой инструмент будет ими использован для противодействия транскаспийским инфраструктурным проектам в будущем [3].

Важно отметить, что подписание Конвенции послужило толчком к тому, что в январе 2021 г. нашел наконец свое разреше-

ние спор между Баку и Ашхабадом по поводу права собственности на ранее упомянутое каспийское нефтяное месторождение Кяпяз (Сердар). Стороны подписали Меморандум о взаимопонимании о совместной разведке, разработке и освоении углеводородных ресурсов месторождения, по случаю символически переимено- ванного в «Достлуг» – «Дружба».

Фактически, разрешение Нагорно-Карабахского конфликта и перспектива открытия новых безопасных автомобильных и железнодорожных маршрутов на Южном Кавказе создали благоприятные условия для достижения соглашения между Туркменистаном и Азербайджаном. Этот прогресс в области урегулирования отношений между двумя странами очень важен как с точки зрения юридических процедур, так и с точки зрения того, что указанные страны являются активными участниками диверсификации поставок энергоносителей, залегающих в недрах Каспия [20, с. 137-138]. Новые газопроводы Каспийского моря увеличивают число поставщиков «голубого топлива» в Европу, тем самым укрепляют переговорную позицию стран ЕС по части закупок газа. В любом случае, будущее Транскаспийского газопровода будет зависеть и от политической воли Брюсселя, его готовности поддержать проекты, способствующие диверсификации источников поставки газа в Европу, что становится как никогда актуальным в свете текущих событий в Украине и вызванного ими кризиса энергетических взаимоотношений с Россией.

На наш взгляд, бесспорным преимуществом Конвенции о правовом статусе Каспийского моря является тот факт, что документ характеризуется определенной гибкостью, так как в статье 18 говорится, что положения конвенции могут быть изменены или дополнены с согласия всех сторон.

Подводя итоги можно утверждать, что несмотря на различия мнений относительно значимости и последствий подписания Конвенции 2018 г., в настоящее время она выступает безальтернативным документом, способствующим развитию новых транспортных артерий и взаимовыгодной экономической интеграции прикаспийских государств, сближающей их позиции в области безопасности и сохранения Каспийского моря. Прикаспийскими странами взят курс на интеграцию во всех сферах, включая политическое, военное, экономическое и экологическое. Сам факт подписания Конвенции о правовом режиме Каспийского моря спустя десятилетия после начала переговорного процесса служит доказательством того, что у политических элит прикаспийских государств появилось понимание наличия общих интересов и многосторонней взаимозависимости, что заметно проявляется во многих статьях данной Конвенции.

Анализ основных положений Конвенции о правовом статусе Каспийского моря показал, что документ по определенным вопросам обозначил достигнутый за годы переговоров прогресс, при этом закрепив существующий статускво по некоторым принципиальным аспектам проблемы. На настоящий момент все прикаспийские страны, кроме Ирана, ратифицировали международный договор. Это говорит о том, что они рассматривают Конвенцию как важную основу для развития сотрудничества и процветания Каспийского региона. Однако, сторонам еще предстоит обсудить и прийти к консенсусу по ряду значимых, но оставшихся нерешенными вопросов.

Литература:

1. Caspian Guard. July 27, 2018. URL: https://www.globalsecurity.org/military/ops/caspianguard.htm (date of access: 25.06.2022)
2. Gerasimov O. Caspian Tangle. New Defence Order. Strategy. 2016. № 4 (41). URL: https://dfnc.ru/en/c108-novosti-2-1/caspian-tangle/ (date of access: 18.06.2022);
3. Pritchin, S. "What Comes After the Caspian Sea Deal?", The Diplomat, December 05, 2018. URL: https://thediplomat.com/2018/12/what-comes-after-the-caspian-sea-deal/ (date of access: 25.06.2022);
4. Rahimov, R. "Geopolitics and Conflict Potential in Central Asia and South Caucasus", Geopolitical Monitor, May 25, 2018. URL: https://www.geopoliticalmonitor.com/geopolitics-and-conflict-potential-in-central-asia-and-south-caucasus/ (date of access: 20.06.2022);
5. "Russia Against Demilitarization of the Caspian", Azerbaijan State News Company AzerTag, 28.10.2004. URL: https://azertag.az/en/xeber/RUSSIA_AGAINST_DEMILITARIZATION_OF_THE_CASPIAN-557126) (date of access: 18.06.2022);
6. Аласов И. Ф., Федорова Т. А. "Конвенция о правовом статусе Каспийского моря: история подписания (2002–2018)", Вестник ЯрГУ. Серия Гуманитарные науки. 2019. No 1 (47), стр. 16-21;
7. Бекяшев К.А., Бекяшев Д.К. Новый международно-правовой режим Каспийского моря // Труды ВНИРО. – 2018. – т. 174. – с. 129–142.
8. Жизнин С.З., Гулиев И.А. Энергетическая дипломатия в Каспийском регионе // Вестник МГИМО-Университета. – 2012. – №1(22). – с. 241–247.
9. Жильцов С.С. Политика России в Каспийском регионе: современный этап // Вестник Российского университета дружбы народов. – серия: Политология. – 2013. – №2. – с.71-92.
10. Завьялова Е.Б. Каспийская мечта и геополитическая реальность // Экономика и управление: проблемы, решения. – 2017. – т.1. – №5. – с.41-48.
11. Заявление президентов Азербайджанской Республики, Исламской Республики Иран, Республики Казахстан, Российской Федерации и Туркменистана // Официальный сайт Президента Российской Федерации. 2014. 29 сентября. URL: http://kremlin.ru/supplement/4754 (дата обращения: 30.06.2022);
12. Кольчугин Н.П. Каспийское море: процесс выработки правового статуса остается в тупике // Сайт Института Ближнего Востока. 16 мая 2012. URL: http://www.iimes.ru/?p=14732 (дата обращения: 02.07.2022);
13. Конвенция ООН по морскому праву. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/ conventions/lawsea.shtml (дата обращения: 15.06.2022);
14. Конвенция о правовом статусе Каспийского моря.
URL: http://kremlin.ru/supplement/5328 (дата обращения: 15.06.2022);
15. Притчин С.А. Конституция Каспия. О чем договорились пять каспийских стран в Актау // Московский центр Карнеги. 15 августа 2018. URL: https://carnegie.ru/commentary/77043 (дата обращения: 01.07.2022);
16. Притчин С.А. Позиция России по международно-правовому статусу Каспийского моря и IV Каспийский саммит в Астрахани // Вестник

Московского университета. Серия 25: Международные отношения и мировая политика. – 2015. – №1. – с. 44-65.
17. Пятый Каспийский саммит. URL: http: //kremlin.ru/events/president/news/58296 (дата обращения: 28.06.2022);
18. Рожков И.С. Энергетический фактор как триггер формирования международного режима Каспийского моря на современном этапе // Вестник МГИМО-Университета. – 2018. – №1(58). – с.110-126.
19. «У Каспийского моря будет особый правовой статус» // Газета "Коммерсантъ". – №141. – 2018. – 9 августа. – с. 6 // URL:https://www.kommersant.ru/doc/3707893 (дата обращения: 28.06.2022);
20. Хагбин М., Животенков А.Н. Позиция Ирана по ратификации Конвенции о правовом статусе Каспийского моря в контексте интеграционных процессов на Каспии // ЛОКУС: люди, общество, культуры, смыслы. – 2021. – т.12. – №3. – с.122-142. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/pozitsiya-irana-po-ratifikatsii-konventsii-o-pravovom-statuse-kaspiyskogo-morya-v-kontekste-integratsionnyh-protsessov-na-kaspii/viewer (дата обращения: 01.07.2022).

Ключевые слова: *правовой статус Каспия, Азербайджан, Туркменистан, Россия, Иран, Казахстан, энергетическая геополитика, транскаспийский трубопровод*

Sevil Hidayətova
Bakı Dövlət Universitetinin
"Diplomatiya və müasir inteqrasiya prosesləri" kafedrasının müəllimi,
siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru

XƏZƏR DƏNİZİNİN HÜQUQİ STATUSU HAQQINDA 2018-Cİ İL KONVENSİYASININ ƏSAS MÜDDƏALARI VƏ ONLARIN NƏTİCƏLƏRİNİN XƏZƏRYANI DÖVLƏTLƏRİN TRANZİT İMKANLARININ İNKİŞAFINA POTENSİAL TƏSİRİ PRİZMASINDAN TƏHLİLİ

XÜLASƏ

İyirmi ildən çox davam edən danışıqlardan sonra beş Xəzəryanı dövlət nəhayət bir konsensusa gələrək 12 avqust 2018-ci il tarixində Xəzər dənizinin hüquqi statusu haqqında Konvensiyanı imzaladılar. Beynəlxalq müqavilə Xəzərin hüquqi statusunun müxtəlif aspektlərinə dair əsas məqamları qanuni olaraq rəsmiləşdirib və bununla yanaşı, Konvensiya su hövzəsinin cənub hissəsinin delimitasiyası kimi bir sıra problemli məsələlərə cavab verməyib, yalnız mövcud status-kvonu təsdiq etdi. Məqalədə Xəzər Konvensiyasının əsas müddəaları və onların regional dövlətlər üçün əhəmiyyəti və nəticələri araşdırılır.

Açar sözlər: *Xəzər dənizinin hüquqi statusu, Azərbaycan, Rusiya, Türkmənistan, Qazaxıstan, İran, enerji geosiyasəti, transxəzər boru kəməri*

Sevil Gidayatova
Baku State University
Department of Diplomacy and Modern Integration Processes
Ph.D. in Political Science, Lecturer

MAIN PROVISIONS OF THE CONVENTION ON THE LEGAL STATUS OF THE CASPIAN SEA OF 2018 AND ANALYSIS OF THEIR CONSEQUENCES THROUGH THE PRISM OF THEIR POTENTIAL IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF TRANSIT OPPORTUNITIES OF THE CASPIAN STATES

ABSTRACT

On August 12, 2018, after more than twenty years of negotiations, five littoral Caspian States finally reached a consensus and signed the Convention on the legal status of the Caspian sea. The international document reflects the main issues regarding numerous aspects of the legal status of the Caspian sea. At the same time, the Convention did not answer a number of problematic questions, such as the delimitation of the southern part of the Caspian seabed. As a matter of fact, it only formalized the existing status quo. The article studies the main provisions of the Caspian Convention and assesses their consequences for the regional States and their transit opportunities and geopolitical position.

Keywords: *legal status of the Caspian Sea, Azerbaijan, Russia, Kazakhstan, Turkmenistan, Iran, energy geopolitics, trans-Caspian pipeline*

GƏNC TƏDQİQATÇILAR
YOUNG RESEARCHERS

FƏLSƏFƏ
PHILOSOPHY

UOT 321.01

FAZİLƏ ƏLİYEVA
Gəncə Dövlət Universitetinin dissertantı
e-mail: fazilkaazerinka@mail.ru

YENİ DÖVR FƏLSƏFƏSİNDƏ ONTOLOJİ KONSEPSİYALARIN MAHİYYƏTİ

Yeni dövr fəlsəfəsində varlıq problemlərinə maraq kifayət qədər azalır. Bu təmayül bir neçə amilin təsiri altında baş vermişdir. İlk növbədə qeyd etmək lazımdır ki, artıq İntibah dövrünün sonlarından elmlərin sürətli inkişafı başlayır. Dövrün nəhəng fikir insanları, xüsusilə Leonardo da Vinçi, Kopernik, Qaliliey, Kepler və d. səyləri nəticəsində elmin müasir obrazının, yəni təcrübi-eksperimental elmin əsasları formalaşır. Foma Akvinalının "ali nəsnələr haqqında azacıq bilik, rəzil və xırda nəsnələr haqqında ətraflı bilikdən yaxşıdır" tezisinə Qaliley "mən heç olmasa əhəmiyyətsiz nəsnələr haqqında bir həqiqət tapmağı, ali suallar haqqında uzun-uzadı mübahisələr edib heç bir həqiqət əldə edilməməsindən üstün tuturam" (1, 31) prinsipini qarşı qoyur. Orta əsrlər sxolastik fəlsəfəsinin mərkəzi problemi kimi çıxış edən, dünya və insan həyatının mənası haqqında elmi hesab edilən, lakin yeni yaranan elmin nailiyyətləri ilə rəqabət apara bilməyən sullar bloku arxa plana keçirilir.

Digər tərəfdən, nəzərə alınmalıdır ki, Yeni dövr böyük coğrafi kəşflər və Qərbi Avropanın təsərrüfat həyatında gerçəkləşən sənaye inqilabı ilə başlayır. Hər iki amil zəruri elmi biliklərin əldə olunmasını tələb edir. Beləliklə "...orta əsrlər cəmiyyətinin dəyərlər iyerarxiyasında teologiyaya münasibətdə tabeçilik vəziyyətində olan elm, Yeni dövr mədəniyyətində ön plana çıxarılır" (2, 124). Məhz bu baxımdan, Yeni dövrün ilk filosoflarından hesab olunan F.Bekon, varlığın "...son səbəblərinin tədqiqi bəhərsizdir və özünü Allaha həsr edərək dünyaya uşaq gətirməyən xanıma bənzəyir" (3, 243) deyərək, əsasən Aristotelin metafizikasına söykənən sxolastik fəlsəfəçilik üsulunu tənqid etmişdir.

Fəlsəfi araşdırmalarda varlıq probleminin həllinin arxa plana keçməsinə rəvac vermiş digər səbəb kilsənin fəlsəfi doktrinası kimi çıxış edən sxolastikanın özünü tükətməsi, onun daxilində yaranmış ziddiyyətlər hesab edilə bilər. Belə ki, artıq ənənəvi sxolastik dünyagörüşünə müxalif mövqe tutan eksperimental fiziki-riyazi təbiətşünaslığın əldə edilmiş nailiyyətləri kilsə ehkamlarında əksini tapmış dünya mənzərəsi ilə qətiyyən uzlaşmır. Kilsəni ciddi narahat edən bu problem onun nüfuzlu nümayəndələrinin də diqqətini cəlb etmiş, onların bəziləri dünyanın yeni mənzərəsini təklif etmişlər.

Yuxarıda Yeni dövr fəlsəfəsində ontoloji problemlərin arxa plana keçirilmə səbəblərinə aydınlıq gətirdik. Göstərilən əsas səbəb elmi biliklərə artan tələb və bu baxımdan daha çox epistemoloji problemlərin aktuallaşması olmuşdur. Sonuncu amilin özü də fəlsəfə və filosoflar qarşısında bir sıra tələblər qoymuşdur. Əsas tələb elmi biliyin səhihliyi, biliklərin əldə olunma metodlarının yeni elmi təfəkkür tərzi ilə uyğunlaşdırılması problemlərini ortaya çıxarmışdır. Bu problemlərin həlli isə, son nəticədə yeni, xüsusilə rasionalist metafizika çərçivəsində yeni ontoloji konsepsiyaların meydana gəlməsini şərtləndirmişdir.

Zəruri olaraq qeyd edək ki, Yeni dövr fəlsəfəsində epistemoloji problemlərin ön

plana çıxması da öz növbəsində, bu dövrdə fəlsəfi mübahisələrin empirizm və rasionalizm adlandırılan iki epistemoloji cərəyan arasında getməsini şərtləndirib. Biliyin hissi məlumatlar əsasında formalaşdığını iddia edən empirizm cərəyanının nümayəndələri Britaniya filosofları (Bekon, Lokk və d.), biliyin əsasında zəkanının dayandığını iddia edən rasionalizm cərəyanının əsas nümayəndələri isə kontinental Avropa filosofları (R.Dekart, B.Spinoza, Q.Leybnis və d.) olub. Hər iki cərəyan nümayəndələrini düşündürən əsas problem isə biliyin əldə olunması üçün zəruri olan universal metodun tapılması olmuşdur.

Lakin bununla belə, varlıq probleminə əsasən rasionalistlər xüsusi diqqət yönəltmişlər. Belə ki, fiziki-riyazi təbiətşünaslığa əsaslanaraq təbiətşünaslığın qaydalarını mütləqləşdirməklə (elmi olmaq istəyən fəlsəfə xüsusi elmlərin metodlarını əxz etməlidir) onları ontoloji aksiomlara çevirən kontinental rasionalistlər orijinal ontoloji konsepsiyalar yaradırlar. Belə filosoflardan R.Dekart, B.Spinoza və Q.Leybnisin varlıq konsepsiyalarını nəzərdən keçirəcəyik.

"Modern fəlsəfənin atası" hesab edilən Rene Dekartın yaratdığı varlıq konsepsiyası, onun epistemoloji təlimi ilə sıx surətdə bağlı olub, bəzən birlikdə "Dekartın metafizikası" adlandırılır. Belə ki, onun mükəmməl varlıq təlimi yaratmasına baxmayaraq, əsas amalı düzgün, səhih biliyin əldə edilməsi olmuşdur. Alman fəlsəfə tarixçisi Kuno Fişer bu haqda yazırdı: "Onu elmi biliklərin nə yoxsulluğu, nə də ki, kiçik həcmi deyil, onların əsaslandırılmasının qeyri-səhih üsulu narahat edirdi; onu alimliyin çatışmazlığı yox, çünki artıq İntibah təhsil materialını kifayət qədər genişləndirmişdi, məhz həqiqi biliyin çatışmazlığı qane etmirdi".(4, 171) Dekart fəlsəfəsinin əsas məsələsinin bilik problemi olmasını obrazlı şəkildə şərh edən K.Fişer, filosofun müasiri olduğu dövrün elmi biliklərindən narazılığını, M.Lüterin kilsəyə qarşı iradı ilə eyniləşdirirdi: "Kilsənin dini çatışmır: qısa desək, Lüterin inamı belə olmuşdur... Elmlərin isə biliyi çatışmır: yenə də qısa desək, Dekartın inamı belə idi... Paralel inkarolunmazdır və filosofun qarşısında duran məsələlərə və onun əhəmiyyətinə işıq salır".(4, 171) Belə biliyin çatışmazlığının əsas səbəbini metodun düzgün olmamasında görən Dekart səhih və mötəbər biliyin əldə olunması üçün yeni metod tapılmasını zəruri saymışdır. Məhz metod axtarışı sonucunda o, özünün ontoloji konsepsiyasını qurmuşdur.

Dekart belə hesab edir ki, yeni biliklərin əldə olunmasından öncə, bütün mümkün biliklər şübhə altına alınmalı, əldə olunan biliklər yoxlanılmalı, "...yalnız mütləq olanların həqiqiliyi etiraf olunmaqla, nisbi, təxmini, yalnız ehtimali xarakter daşıyanlar inkar olunmalıdır" (5, 78). Bununla belə, Dekartın radikal skeptisizmi metodoloji səciyyə daşıyıb antik skeptiklərin təlimindən fundamental surətdə fərqlənir. Bu fakta xüsusi önəm verən Dekart yazırdı: "Mən yalnız şübhələnmək xatirinə şübhələnən o skeptikləri təqlid etmirəm... Əksinə, mənim məqsədim odur ki, yəqinlik əldə etmək üçün və qeyri-müəyyən çöküntüləri və cümlələri bir kənara atıb möhkəm torpağı tapım" (6, 266). Filosof belə torpaq qismində yaratdığı metafizikasını görür. Onun metafizikasının əsasında isə, məhz "şübhə" proseduru vasitəsilə əldə etdiyi "Mən fikirləşirəmsə, deməli mövcudam –fəlsəfəçiliyin gedişində kiminsə təsəvvür edə biləcəyi bütün müddəaların ən ilkini və ən səhihi olan müddəa" (6, 316) dayanır. Bəs Dekart, onun ontoloji təlimi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən bu müddəanı necə əldə edir? Onun mühakimələrinin məntiqi belədir: insan hər bir nəsnəyə, onu əhatə edən maddi gerçəkliyə, özünün cismani varlığına şübhə edə bilər. Lakin, şübhələnmək atının özü şübhə altına salına bilməz: şübhələnmək artıq faktdır, ona şübhələnmək olmaz. Şübhə isə təfəkkür aktıdır, yəni şübhə təfəkkür olduğu halda mövcud ola bilər. Əgər şübhə varsa, deməli təfəkkür də var. Təfəkkür varsa, onun daşıyıcısı, yəni insan da olmalıdır. Buradan Dekartın məşhur tezisi alınır: "Fikirləşirəmsə, deməli mövcudam".

Deməli, əslində səhih bilik axtarışında olan filosof, ilk növbədə ontoloji vahidin, yaxud mənəvi substansiyanın mövcudluğunu sübut edir. Bu onu göstərir ki, Dekartın ontoloji

konsepsiya yaratması heç də təsadüfi olmayıb, dərk etmədən öncə nəyin dərk edilməsinin müəyyənləşdirilməsi zərurəti ilə bağlıdır. Yəni, insanın dəqiq və mötəbər bilik əldə etməsi üçün, dərk olunan predmetin obyektivliyi zəruridir. Əks halda, hansısa xəyali obrazlar üzərində düşünmək, düşünmə metodlarının seçilməsindən asılı olmayaraq idrakı yanlış istiqamətə yönəldə bilər. Deməli, Dekartın ilk ontoloji vahidi, elmi biliyin ontoloji zəmini kimi yaranmış və sonralar "...elm haqqında Dekart ənənəsindən irəli gələn təsəvvürlər, elmlərin əsaslandırılmasında "karteziçi proqram" çərçivəsində formalaşmışdır" (7, 44).

Dekartın varlıq təlimində ikinci ontoloji vahid Ali substansiya, yaxud Allahdır. O, bu substansiyanı özünün "anadangəlmə ideyalar" konsepsiyasının köməyi ilə formulə edir. O, belə hesab edir ki, insan zəkasında hissi idrakın verdiyi məlumatlardan öncə bəzi anadangəlmə ideyalar mövcuddur. Belə ideyalardan biri də Allahdır. Allah isə, kamil varlıq olduğu üçün bütün müsbət keyfiyyətləri özündə saxlayır. Mövcudluq xüsusiyətinin müsbət keyfiyyət olması nəzərə alınarsa, onda Allahın varlığının sübutu təsdiqlənər. Bununla da filosof, Orta əsrlər fəlsəfəsi üçün xarakterik olan Allahın varlığının sübut edilməsi problemini özünəməxsus həllini vermişdir.

Allahın varlığını sübut edən Dekart, Onun yaratdığı dünyanın gerçək olduğunu qəbil edir və bu məqsədlə o, üçüncü ontoloji vahidi, yaxud maddi substansiyanı daxil edir. Bütövlükdə o, substansiyalar haqqında təlimini belə izah edir: "Substansiya dedikdə biz, yalnız o nəsnəni nəzərdə tuta bilərik ki, o öz mövcudluğu üçün digər nəsnəyə tamamilə ehtiyac duymur. Lakin, tamamilə heç nəyə ehtiyac duymayan substansiya yalnız bir, məhz Allah ola bilər. Digər bütün başqa substansiyaların mövcudluq imkanını isə biz yalnız Allaha münasibətində dərk edə bilərik" (6, 334). Deməli, Dekartın ontoloji təlimində əsas və birinci substansiya Allahdır, digər iki substansiya isə Onun tərəfindən yaradılıb və Onun sayəsində mövcud olur: "Beləliklə biz, iki aydın və aşkar anlayış, yaxud ideyaya malik olmağa qadirik: biri yaradılmış fikirləşən substansiya, digəri cismani substansiya" (6, 335). Bununla da Dekart varlıq konsepsiyasını qurur: bütün gerçəklik bir-birindən asılı olmayan mənəvi və maddi substansiyalardan yaranır. Birincilərin atributu fikir, ikincilərin atributu isə yertutumdur. Onlar bir-birindən asılı olmadıqları üçün Dekartın varlıq konsepsiyası dualizm adlanır. Mənəvi və maddi substansiya yalnız insanda paralel mövcuddur. Sonralar Dekart, hər iki substansiyanın necə əlaqələnməsi problemi ilə üzləşmişdir. Bu problem psixo-fizioloji paralelizm adlanıb ciddi müzakirələrə səbəb olmuşdur. Bununla belə, hər iki substansiya mövcudluqları üçün bir-birinə ehtiyac duymasalar da, onlar Ali substansiya – Allahın sayəsində mövcuddurlar.

Yeni dövrdə orijinal ontoloji konsepsiya təklif edənlərdən biri də R.Dekart rasionalizminin ardıcılı, holland filosofu Benedikt Spinoza olmuşdur. R.Dekartın ardıcılı olmasına baxmayaraq, Spinoza onun ontoloji dualizmini qəbul etməmişdir. Doğrudan da iki müstəqil – mənəvi və maddi – substansiyanı qəbul edən fransız filosof onlar arasında əlaqəni heç də aşkar şəkildə izah edə bilməmişdir.

Spinozanın ontoloji təliminin mərkəzində substansiya kateqoriyası dayanır. O, substansiyanı belə izah edir, yaxud ona belə məzmun verir: "Substansiya dedikdə mən öz-özünə mövcud olanı və özü-özü vasitəsilə təsəvvür olunanı, yəni təsəvvür olunması üçün, ondan əmələ gəlməli olan başqa bir nəsnənin təsəvvür edilməsinə ehtiyac duymayanı başa düşürəm".(8, 253) Substansiyaya verilmiş bu tərifdən belə aşkar ola bilər ki, Spinoza da R.Dekartı təkrarlayır. Lakin R.Dekart iki müstəqil (maddi və mənəvi) substansiyanın varlığını, eyni zamanda hər iki substansiyanın sayəsində mövcud olduğu Ali substansiyanın –Allahın varlığını əsas götürürsə, Spinoza vahid substansiyanı qəbul edir və onu özözünün səbəbi adlandırır: "Öz-özünün səbəbi (causa sui) dedikdə mən, mahiyyəti mövcudluğunu özündə ehtiva edəni, başqa sözlə desək təbiəti başqa cür yox, yalnız mövcud olan kimi təsəvvür oluna biləni nəzərdə tuturam" (8, 253). Bu substansiya Allahdır. Lakin Spinozanın təlimində Allah anlayışı istər dini-

ortodoksal Allah anlayışından, istərsə də R.Dekart təlimindəki Ali substansiyadan – Allah ideyasından fərqlənir. Spinozanın təlimində, ontoloji aspektdə Allah substansiya ilə eyniləşdirilir: “Mən Allahı mütləq sonsuz vücud kimi, hər biri onun əbədi və sonsuz mahiyyətini ifadə edən saysız-hesabsız atributlar çoxluğundan təşkil olunmuş substansiya kimi başa düşürəm” (8, 253). Deməli, Spinozanın Allahı belə mahiyyətdə müəyyənləşdirməsi, ilk növbədə dini-ortodoksal Allahdan fərqlənir: artıq Allah heç də fövqəltəbii vücud olmayıb, sanki bütövlükdə təbiətə nüfuz etmiş, onunla qovuşmuşdur. Bu isə öz növbəsində Spinozanın panteizm mövqeyində dayandığını göstərir. Digər tərəfdən, onun təlimindəki Allah ideyası həm də R.Dekartda olduğundan fərqlənir: əgər R.Dekart təlimində Allah fövqəltəbii vücud, Ali substansiya olub gerçəkliyə kənardan təsir göstərməklə onu fəallaşdırırsa, Spinozada Allah qüvvə olmayıb şeylərin immanent və zəkalı səbəbidir: “Allah bütün şeylərin birinci səbəbidir, həmçinin öz-özünün səbəbi olub özü vasitəsilə dərk olunur” (8, 14). Dünyanı tədricən ayrı-ayrı predmetlərə bölən xüsusi elmlərin inkişafına reaksiya kimi formalaşan Spinozanın panteizmi, varlığın tamlığı və vəhdəti haqqında antik ideyanı müdafiə edir. Onun təlimində Allah həm təbii dünya, həm də insan dünyası ilə bağlıdır. Allah həm ən ümumi yaradıcı təbiət (natura naturans), həm də özünün bütün xüsusi təzahürlərinin əsasında dayanan mahiyyətdir (natura naturata). Yaradılmış təbiət (natura naturata) qismində isə potensial sonsuz, lakin artıq tam formalaşmış əşyalar dünyası çıxış edir.

Filosof, ontoloji təlimində mühüm əhəmiyyət kəsb edən atribut və modus anlayışlarını belə şərh edir. İlk olaraq qeyd edək ki, Spinozanın təlimində substansiya sonsuz olduğu üçün öz mahiyyətini sonsuz sayda müxtəlif təzahürlər, obrazlar və formalar, yaxud atributlar çoxluğunda ifadə edir: “Atribut dedikdə mən ağılda substansiyanı təşkil edən mahiyyətin təsəvvürünü başa düşürəm” (8, 253). Atributların sonsuz sayda olmasına baxmayaraq, insana onların yalnız ikisi, artıq R.Dekart təlimində əksini tapmış yertutum və təfəkkür bəllidir. Spinozanın verdiyi tərifə görə, modus “substansiyanın vəziyyətidir (substantiae affectio), başqa sözlə desək, o şeydir ki, özgəsində mövcuddur və bu özgəsi vasitəsilə təsəvvür olunur” (8, 253). Əgər Allah substansiyası əbədi mövcudluğu, məkanda sonsuzluğu və zaman daxilində yaranmadığı ilə səciyyələnirsə, moduslar isə sonlu əşyalar kimi dəyişkən və keçicidir. Beləliklə, Spinozanın ontoloji təliminin əsas xüsusiyyəti onun birləşdirici səciyyə daşımasıdır. Məhz bu amil filosofa, hətta insan zəkası və cansız təbiət kimi bir-birindən ayrı mövcud olan sonsuz müxtəlif əşya və prosesləri əlaqələndirməyə imkan vermişdir. Bununla da Spinoza R.Dekart dualizmini özünəməxsus şəkildə aradan qaldırmışdır.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, Yeni dövr rasionalizmi çərçivəsində orijinal ontoloji konsepsiya yaradanlardan biri də alman filosofu Q.Leybnis olmuşdur. Leybnisi nə R.Dekartın dualizmi, nə də B.Spinozanın monizmi qane etməmiş, o plüralist varlıq təlimini yaratmışdır.

Leybnisin varlıq təlimi Elmi inqilabın nəticəsində formalaşmış təbiətşünaslıq tərəfindən fəlsəfi-mücərrəd təfəkkürün tənqidinə cavab kimi dəyərləndirilə bilər. Belə ki, eksperimental-riyazi metoda əsaslanan təbiətşünaslığın yaranması, eksperiment və riyaziyyatla birbaşa əlaqəli olan elmi biliyin yeni modelinin formalaşmasına səbəb olmuşdur. Artıq dövrün görkəmli alimləri mücərrəd-nəzəri fəlsəfəyə skeptik yanaşır, onu faydasız mücərrəd nəzəriyyələrin konqlomeratı və bəhərsiz spekulyativ düşüncələrin məcmusu adlandırırlar. Lakin Leybnisin fikrincə, fəlsəfənin mücərrəd əsası kimi çıxış edən metafiziki prinsiplər istər adi, istərsə də elmi biliyin əsaslandırılması üçün zəruridir. Məhz buradan çıxış edən filosof, insan biliklərini, onların həm ümumiləşdirmə dərəcəsinə, həm də mücərrədlik səviyyəsinə görə təsnif edərkən yazırdı: “Anlayışların, yaxud ideyaların üç dərəcəsi mövcuddur: adi, riyazi və metafiziki anlayışlar” (9, 211). Onun fikrincə, elmi anlayışların xüsusi növü kimi çıxış edən metafiziki kateqoriyalar elmi biliyin fundamental elementləri olub təcrübi biliklərlə ziddiyyət təşkil etmirlər: “Bütün xüsusi hadisələr, onları başa düşənlər

tərəfindən riyazi və mexaniki cəhətdən izah edilməsinə baxmayaraq, həm təbiətin, həm də mexanikanın özünün cismani əsasları həndəsi deyil, daha çox metafiziki səciyyə daşıyır" (10, 144). Beləliklə filosof, riyazi-eksperimental elmlərin inkişafını əsas götürüb mücərrəd-metafizik fəlsəfi nəzəriyyələrin lazımsızlığını iddia edənlərlə qəti razı olmadığını bildirmiş, dövrün elmi nailiyyətləri ilə səsləşən varlıq konsepsiyası yaratmışdır.

Leybnisin ontoloji təliminə görə, bütün gerçəklik sonsuz sayda substansiyalardan təşkil olunmuşdur. O, bu substansiyaları "entelexiya", "substansional formalar", "formal atomlar", "fəal güclər", "mənəvi atomlar", yaxud "monadalar" adlandırmışdır. Antik atomizmdən fərqli olaraq monadalar cismani deyil, mənəvi təbiətə malikdir. Bütün mövcudluq ya monadadır, ya da monadaların məcmusudur: "Monada... başqa bir şey olmayıb sadə substansiyadır və mürəkkəb olanların tərkibinə daxildir; sadə, deməli tərkib hissəsinə malik olmayan... hissə olmayan yerdə isə, nə yertutum var, nə də fiqur və bölünmə mümkün deyil. Elə bu monadalar da təbiətin gerçək atomlarıdır, bir sözlə şeylərin elementləridir" (10, 413).

Monadalardan təşkil olunmuş dünya R.Dekart və B.Spinozanın təlimlərində olduğu kimi passiv və şəxssiz olmayıb dinamik və fərdiləşmişdir. Çünki sırf fiziki olmayıb mənəvi səciyyə daşıyan monadalar dünyanın fəal başlanğıcı, onun həyat qüvvəsinin mərkəzidir. Monadaların sonsuz sayda olması ilə yanaşı həm də fərdi olmaları səbəbindən dünyanın sırf kəmiyyət-mexaniki şərhi yetərli olmur. Burdan da dünyanın keyfiyyət baxımından interpretasiyasına ehtiyac yaranır. Bu amil Leybnisin varlıq təliminin güclü cəhəti olub, həmin dövrdə hökmran paradiqma kimi çıxış edən mexanisizmə qarşı yönəlmişdir. Belə olduqda dünyanın quruluşu nəinki dinamik, həm də iyerarxik və təşkilatlanmış kimi təqdim olunur.

Leybnis monadaların iyerarxiyasını, onların təkcə fəal olması ilə deyil, digərlərini "qavraması" ilə müəyyənləşdirir. "Monadalar sanki ikiüzlüdür: canatım (apetitio) və qavrayış (perceptio) – bu onlarının həyatının iki cəhətidir" (5, 308). Beləliklə, yaranan monadalar dünyanı qavranılmasının aydınlıq dərəcəsinə görə iyerarxiya təşkil edirlər.

İyerarxiyanın birinci pilləsində sadə, yaxud "çılpaq (nues)" monadalar dayanır. Sadə monadalar yalnız passiv qavrama qabiliyyətinə malik olub fiziki cisimləri əmələ gətirirlər. Bu monadalar cansız təbiətlə yanaşı, canlı təbiətin də bəzi elementlərini əmələ gətirirlər. Yəni onların sırf cansız təbiəti əmələ gətirdiyini fərz etmək doğru deyil. Sadə monadalar mexanika qanunları üzrə Allah tərəfindən idarə olunurlar.

İyerarxiyanın ikinci pilləsində duyğu və canlı seyrə malik monada-canlar dayanır. Belə monadalar tutqun təsəvvürlərə malik olub əsasən heyvanlar sinfini əmələ gətirir. İyerarxiyanın üçüncü pilləsində əbədi həqiqətləri dərk edə bilən monada-ruhlar dayanır. Onları həm də zəkalı insan monadaları adlandırmaq olar. "Zəruri və əbədi həqiqətlərin dərki bizləri sadə heyvanlardan fərqləndirir və bizləri zəka və elmlərə yiyələnməyə çatdırır... Və bu bizdə zəkalı can, yaxud ruh adlanır". (10, 418) Leybnis belə hesab edir ki, bu monadalar ədalətin mənəvi qanunları üzrə Allah tərəfindən idarə olunur. Nəhayət, monadalar iyerarxiyasının zirvəsində ilkin, yaxud ali monada – Allah dayanır: "...bu ali substansiya olub vahid. ən ümumi və zəruridir, belə ki, Ondan kənarda Ondan asılı olmayan heç nə yoxdur" (10, 419).

Allahın yaratdığı monadalar özünəkafidirlər. Hər bir monada özünə qapalı dünya olub kənardan heç bir təsirə məruz qalmır: "...monadalar, vasitəsilə nəyinsə oraya daxil olacağı, və oradan çıxacağı pəncərəyə malik deyillər" (10, 414). Leybnisin monadalar təlimini insanı mikrokosmos kimi təfsir edən antik konsepsiyalarla müqayisə etsək, deyə bilərik ki, hər bir monada mikrokosmos, Yaradan isə makrokosmosdur.

Leybnisin təklif etdiyi "öncədən müəyyənləşdirilmiş harmoniya" prinsipinə əsaslanaraq R.Dekartın üzləşdiyi psixo-fiziki parallelizm problemini, yəni can və bədənin əlaqəsi problemini həll etmişdir: "onlar filosof üçün əqrəblərinin hərəkəti Allah tərəfindən müəyyən-

ləşdirilmiş, parallel gerçəkləşən və saat mexanizmlərinin heç bir təsirini tələb etməyən iki saat kimi fəaliyyət göstərirlər... Leybnisdə mexanisizm teleologiya ilə sıx surətdə birləşdirilir: fizika mexaniki, metafizika isə məqsəd səbəblərini öyrənir" (11, 54).

Beləliklə, Yeni dövrün rasionalist sələflərinin substansiya haqqında təlimlərini inkişaf etdirən Leybnis, dünyanın, artıq formalaşmış elmi mənzərəsinə daha yaxın olan, bununla belə, dünyanın metafiziki mənzərəsini inkar etməyən orijinal varlıq konsepsiyası yaratmışdır.

Yuxarıda deyilənləri aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək olar.

Yeni dövr fəlsəfəsində ontoloji problemlərə olan marağın azalması əsasən böyük coğrafi kəşflər və sənaye inqilabı nəticəsində təbiətşünaslıq elmlərinə tələbatın artması və bu da öz növbəsində fəlsəfi tədqiqatların episentrinə qnoseoloji problemlərin gətirilməsinə səbəb olmuşdur. Bununla belə, rasionalist fəlsəfi sistemlər çərçivəsində bir sıra ontoloji konsepsiyalar formalaşmışdır. R.Dekart, B.Spinoza və Q.Leybnisin təklif etdiyi ontoloji konsepsiyalar xüsusilə fərqlənir. Onların varlıq təlimi də əsasən Yeni dövrün fəlsəfi axtarışlarının iki əsas probleminin həllinə: səhih, müəyyən biliyin əldə edilməsi və dünyanın, yeni formalaşmaqda olan riyazi-eksperimental elmlərin verdiyi biliklərə zidd olmayan metafiziki mənzərəsinin hazırlanmasına yönəlmişdir. Ümumi rasionalist mövqedən çıxış etmələrinə və varlığın substansial konsepsiyalarını yaratmalarına baxmayaraq onların təlimləri bir-birindən fərqlənir: R.Dekart dualist, B.Spinoza monist, Q.Leybnis plüralist ontoloji konsepsiyalar yaradıb.

Ədəbiyyat:

1. Швырев В.С. Проблемы отношения науки и метафизики в современной англо-американской философии науки. / в кн. Проблемы и противоречия буржуазной философии 60-70-х годов XX века. – Москва: Издательство «Наука». – 1983. – с. 29-58
2. Розенвальд Ю.И. Феноменологическая онтология мюнхенско-геттингенской школы // Проблемы онтологии в современной буржуазной философии. – Рига: Зинатне. – 1988. – с.121-140
3. Бэкон Ф. Сочинение в 2-х томах. – т. I. . – Москва: Мысль. – 1971. – 590 с.
4. Фишер К. История новой философии: Рене Декарт. – М.: ООО «Издательство АСТ». – 2004. – 482 с.
5. Нарский И.С. Западно-Европейская философия XVII века. – Москва: «Высшая школа». – 1974. – 379 с.
6. Декарт Р. Сочинение в 2 т. – т.1. – Москва: Мысль. – 1989. – 654 с.
7. Калиниченко В.В. Онтологические основания научного познания. /в кн. Проблемы онтологии в современной буржуазной философии. – Рига: Зинатне. – 1988. – с. 44-61.
8. Спиноза Б. Сочинения. В 2-х томах. – т. I. – СПб.: Наука. – 1999. – 489с.
9. Лейбниц Г.В. Сочинения в 4-х т. – т.2. – Москва: Мысль. – 1983. – 686 с.
10. Лейбниц Г.В. Сочинения в четырех томах: . – т.1. – М.: Мысль. – 1982. – 636 с.
11. Батурин В.К. Онтология Г.В.Лейбница: целостный взгляд с позиций современной философии и науки. // Пространства и Время. – 2012. – №1 (7). – с.51-55.

Açar sözlər: *varlıq, substansiya, dualizm, monizm, plüralizm*

Fazila Aliyeva
Ganja State University
Ph.D. Candidate

THE ESSENCE OF ONTOLOGICAL CONCEPTIONS IN THE PHILOSOPHY OF MODERN TIMES

ABSTRACT

The article deals with the problems of setting and solving ontological problems in the philosophy of modern times. It is noted that although the development of science during this period brought epistemological problems to the center of philosophical research, special attention within the framework of rationalistic systems was paid to ontological problems. From this point of view, the article analysis the formulation and solution of ontological problems in the philosophical systems of Descartes, Spinoza, and Leibniz and clarifies their significance.

Keywords: *being, substance, dualism, monism, pluralism*

Фазиля Алиева
Диссертант Гянджинского государственного университета

СУЩНОСТЬ ОНТОЛОГИЧЕСКИХ КОНЦЕПЦИЙ В ФИЛОСОФИИ НОВОГО ВРЕМЕНИ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются проблемы постановки и решения онтологических проблем в философии Нового времени. Отмечается, что хотя развитие науки в этот период выдвинуло гносеологические проблемы в центр философских исследований, особое внимание в рамках рационалистических систем уделялось онтологическим проблемам. С этой точки зрения были проанализированы постановка и решение онтологических проблем в философских системах Декарта, Спинозы и Лейбница и выяснено их значение.

Ключевые слова: *бытие, субстанция, дуализм, монизм, плюрализм*

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

T A R İ X
H I S T O R Y

УДК 327..140.8

ЛАМИЯ МАГЕРРАМОВА
Преподаватель кафедры «Истории Азербайджана и общественных наук» Бакинского Славянского Университета, докторант
email: konstitusiya2017@mail.ru

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ АЗЕРБАЙДЖАНА В КОНЦЕ XX ВЕКА

Период завоевания государственной независимости являлся чрезвычайно ответственным и значимым в истории Азербайджана. Объединенный общенациональным лидером Гейдаром Алиевым, азербайджанский народ решительно встал на защиту целостности и суверенитета своего государства, выступил за торжество правовых норм, принятых и признанных мировым сообществом. Это осуществлялось благодаря своевременным, выверенным действиям Гейдара Алиева, его стратегическому и тактическому мышлению, веры в свое государство и свой народ. Вступая на высокую должность Президента страны, Гейдар Алиев дал клятву на Коране: «Клянусь достойно служить Азербайджанской Республике, азербайджанскому народу, стремиться к тому, чтобы наше независимое государство заняло достойное место среди цивилизованных государств мира» [3].

На следующий же день после передачи ему полномочий президента, у Гейдара Алиева состоялись важные переговоры и встречи, в том числе с представителями ближнего и дальнего зарубежья. Общенациональный лидер провел пресс-конференцию, на которой присутствовали и представители международных СМИ, встретился с послами Германии и Турции, принял американскую правозащитную группу по выполнению хельсинских соглашений по правам человека («Хельсинки-вотч»).

Азербайджан постепенно и последовательно развивал свою экономику, внедрял в жизнь демократические ценности, о нем, как независимом и развивающемся государстве, узнавали во всех уголках мира. Одной из важных примет возрождения Азербайджанской государственности стала реализация мирных инициатив Гейдара Алиева, направленных на справедливое урегулирование. Для общенационального лидера это являлось приоритетной задачей. На всех международных уровнях общенациональный лидер поднимал необходимость решения этой насущной для Азербайджана проблемы.

В связи с этим общенациональный лидер проводил работу по двум направлениям: одно – это формирование сильной, профессионально обученной национальной армии, создание регулярных Вооруженных сил, второе – задействование всех политических и дипломатических средств для достижения договоренности о прекращении огня. Как результат, уже в 1993 году, в разгар боевых действий Гейдару Алиеву удалось в корне изменить мнение мировой общественности об Азербайджане и роли Азербайджана в конфликте, результатом чего стали и 4 постановления СБ ООН, к слову, полностью проигнорированные Арменией.

Зарубежные визиты Гейдара Алиева – одно из важнейших направлений его внешней политики. Общенациональный лидер

проводил многочисленные встречи с руководителями государств и правительств, влиятельными политиками мира, выступал с трибун авторитетных международных организаций. С 1993 года Гейдар Алиев побывал практически во всех ведущих государствах мира и во многих из них не единожды. Именно этим мы обязаны тому, что тема справедливого урегулирования армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта была вынесена в центр внимания мировой общественности, что был наконец нарушен заговор молчания вокруг ситуации в Азербайджане и незыблемая, казалось бы, стена информационной блокады наконец рухнула.

Подписание в штаб-квартире НАТО в Брюсселе рамочного документа «Партнерство во имя мира», позволившего добиться дополнительных международных гарантий урегулирования конфликтов на Южном Кавказе, и историческую справку, обнародованную госдепом США в канун переговоров в Ки-Уэсте, в которой ситуация была наконец названа своими именами: в частности, признавалась оккупация азербайджанских земель армянской стороной, что было равносильно признанию Армении страной-агрессором. О том, что общественное мнение в мире меняется в пользу Азербайджана, свидетельствовал и тот факт, что представленную азербайджанской делегацией депутатам ПАСЕ Декларацию о геноциде азербайджанцев со стороны армян, помимо азербайджанских представителей, подписали еще 29 депутатов из 9 стран.

А еще раньше был Будапештский саммит 6-7 декабря 1994 г., где Гейдар Алиев выступил одним из самых активных реформаторов важнейшего структурного элемента ОБСЕ — Минской группы (сопредседателями которой стали Россия, Франция и США), а также встреча в верхах в рамках ОИК в Касабланке, на которой впервые Армения была признана международным сообществом государством-агрессором.

На будапештском саммите ОБСЕ стали очевидны первые результаты усилий Гейдара Алиева. Обе стороны – Азербайджан и Армения – согласились решать нагорно-карабахский конфликт в рамках международных договоров. И уже 5 мая 1994 года в Бишкеке такое соглашение было заключено, что имело для Азербайджана жизненно важное значение, поскольку давало передышку и возможность для маневра, позволяло собраться с силами, укрепить армию, упрочить положение на международной арене, начать правовые и демократические реформы; способствовало стабилизации обстановки в стране, а значит привлечению в экономику Азербайджана крупный иностранный капитал.

Таким образом, следовало начинать созидательную работу, возрождать разрушенную войной, руководителями-дилетантами и самой эпохой древнюю азербайджанскую государственность: делать первые шаги по пути, ведущему из тьмы к свету, из хаоса к порядку, из состояния разрухи, упадка к возрождению, из прошлого, полного архаичных, отживших идей и представлений, в будущее как время торжества демократии и процветания.

И конечно появилась возможность эффективно продолжать переговорный процесс. Благодаря усилиям и настойчивости Гейдара Алиева наметилось более действенное участие евроатлантических структур в урегулировании армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта, получила высокий международный статус Минская группа ОБСЕ. Вспомним резолюции Совета Безопасности ООН, историческое решение Лиссабонского саммита ОБСЕ. Одновременно неоднократно Гейдар Алиев в жесткой форме отчитывал постоянных членов Минской группы ОБСЕ за их пассивность.

Подлинным триумфом дипломатии Гейдара Алиева, отмеченной миролюбивым и в то же время принципиальным характером, диалогичностью и умением отстоять жизненно важные для страны принципы, стал Лиссабонский саммит ОБСЕ (декабрь 1996 г.), собравший правительства и

международные организации из 64 стран мира. Решения Лиссабонского саммита сыграли поистине историческую роль в судьбе не только Кавказского региона, но и всего мира, ибо они на исходе XX столетия провозгласили незыблемость принципов территориальной целостности государств и уважения прав национальных меньшинств в границах государств, в которых они проживают. Эти принципы обладают огромным потенциалом сдерживания агрессии сепаратизма, экспансии экстремизма, питающегося крайним национализмом и нетерпимостью по отношению к другим народам.

На Лиссабонском саммите во многом благодаря мудрости и принципиальности Гейдара Алиева – опытного политика и тонкого стратега – победила такая парадигма мироустройства, которая при ее реализации исключала любые возможности с помощью силы нарушить установившийся баланс в многополюсном мире.

«В своей речи на саммите Гейдар Алиев раскрыл для международной общественности подлинную сущность армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта. Трибуна саммита стала полем противоборства не просто двух президентов – Азербайджана и Армении, она явилась продолжением войны дипломатическими средствами. Довод на довод, вето на вето, а кто оказался сильнее, кто был прав? 53 голоса – за, 1 – против – это ответ. Причем, наши противники начали первыми наступление не только за несколько лет до этого, захватив 20 процентов территории Азербайджана, но попытались продолжить его и на легендарном европейском форуме» [2].

Но теперь нашу страну представляли уже не псевдолиберальные или некомпетентные руководители, на этот раз Азербайджан имел своего всенародно признанного лидера, который проявил твердую позицию, он, будучи выдающимся политиком, продемонстрировал отсутствие дипломатической двусмысленности, когда высказался против неконструктивной, отмеченной духом милитаризма позиции армянской стороны. Речь и пресс-конференция в Лиссабоне Гейдара Алиева, как и выступление перед азербайджанской общественностью по итогам саммита – это документы непреходящего исторического значения.

Стратегия внешней политики Гейдара Алиева была одобрена азербайджанским народом и зарубежными государствами. Вот какое мнение о Гейдаре Алиеве высказала обозреватель журнала «Новое время» В.Панфилова: «Не было бы Гейдара Алиева – не было бы и современного Азербайджана. Ни в Баку и республике, ни за пределами страны не найдется, пожалуй, ни одного человека, кто оспорил бы эту истину. Роль и значение общенационального лидера азербайджанского народа, одного из самых уважаемых политиков всего тюркского мира, настолько велики, что его жизненный путь, управленческая философия, уровень компетентности и влияния еще очень долго будут изучаться биографами и историками. Опыт Гейдара Алиева не только не потерял значения для жизни современного Азербайджана, напротив, с годами он становится еще более актуальным и значимым» [4].

О Лиссабоне можно говорить в прошедшем времени в историческом контексте, в политическом же плане он с нами — сегодня и всегда. За эти годы Гейдар Алиев провел колоссальную работу: на любом международном форуме, представительной встрече, независимо от того, какой тематике они были посвящены, он не упускал возможности, чтобы еще и еще раз напомнить, рассказать, разъяснить суть конфликта, в результате чего ему удалось развеять миф о «нехороших азербайджанцах», якобы притесняющих «многострадальных» армян.

Вопрос урегулирования армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта поднимался и на встречах с президентами США Биллом Клинтоном и Джорджем Бушем. «Я высоко ценю заслуги президента Гейдара Алиева в укреплении Азербайджана в последние годы в качестве независимого государства, идущего по пути

демократии и рыночной экономики, в проведении экономических реформ и достижении большого успеха в этом... Под руководством президента Гейдара Алиева Азербайджан добился значительного успеха в преодолении трудностей, с которыми сталкивается на пути независимости. В Соединенных Штатах желают продолжения этого успеха», – заявил Билл Клинтон [1]. Именно во время его президентства в 1997 году состоялся исторический визит Гейдара Алиева в США, положивший, по мнению многих американских политологов и экспертов, начало «новой стадии американо-азербайджанских отношений».

Гейдар Алиев стал одним из первых глав государств, выразивших соболезнование в связи с чудовищным террористическим актом, совершенным в США 11 сентября 2001 года. В своем письме он резко осудил террор и выразил готовность оказать помощь в выявлении и наказании виновных в произошедшем.

Вашингтонские встречи Гейдара Алиева позволили добиться динамики в урегулировании армяно-азербайджанского конфликта, нейтрализовать негативное влияние на перспективы американо-азербайджанских отношений пресловутой 907-й поправки к «Акту защиты свободы», реализовать стратегию Великого шелкового пути. Генри Киссинджер говорил: «Я верю в мудрость государственного деятеля Гейдара Алиева и знаю, что под его руководством Азербайджан еще больше укрепит и сделает вечной свою независимость. Дальновидная политика Гейдара Алиева приведет народ и страну к благоденствию, интенсивному развитию» [5]. Новым импульсом развития страны стало подписание в Вашингтоне трех нефтяных контрактов с фирмами «Эксон», «Мобил», «Монкрифойл», предусматривающих инвестиции на общую сумму 10 миллиардов долларов.

В данном русле складывались приоритеты внешней политики Азербайджана на этапе завоевания государственной независимости. Если говорить о дальнейшей интеграции в мировое сообщество, расширении инвестиционных возможностей и укреплении международных связей, то это направление развивалось по нарастающей. Очевидно, что миролюбивый курс Азербайджана снискал ему авторитет во всем мире. Наше молодое независимое государство не только провозглашало, но и неуклонно претворяло в жизнь миролюбивую политику по отношению ко всем государствам с различным общественным и социально-политическим устройством.

Принятие 12 ноября 1995 года парламентом Азербайджана новой национальной Конституции стало одним из крупных успехов Гейдара Алиева, и этот шаг заложил основу создания новой политической системы в нашей стране. Несмотря на попытки многих сил повернуть Азербайджан со взятого им курса, он успешно и стремительно продвигался в направлении строительства демократического, правового государства. Формирование демократической системы, а главное, обеспечение свободы слова и печати еще более сблизило Азербайджан с мировым сообществом.

Находясь на стыке интересов Севера и Юга, Запада и Востока, Азербайджан был открыт для взаимовыгодного сотрудничества со всеми странами мира, и никакое давление или чьи-то происки извне не могли этому помешать. Был выработан мощный нормативный потенциал во взаимоотношениях с зарубежными партнерами, что являлось очень важным фактором для укрепления позиции Азербайджана в мире. Пожалуй, единственной страной, с которой мы не имели дипломатических связей, была Армения.

Это – политический аспект. Не менее важными были и другие результаты внешнеполитических акций Гейдара Алиева, достигнутые им в ходе зарубежных визитов: интенсификация контактов в сфере экономики, энергетики и торговли, открытие инвестиционных «окон» для Азербайджана. расширение партнерства в области науки, образования, культуры, совместное осу-

ществление крупных проектов новых транснациональных транспортных коридоров, нефтепроводов, коммуникаций, связывающих Восток и Запад по новым, альтернативным маршрутам, в целом создание нормативно-правовой базы взаимовыгодного сотрудничества.

Целый ряд договоров, заключенных с иностранными государствами в экономических, производственных и финансовых областях – являлись по существу политическими пактами, обеспечившими независимость Азербайджана на этапе конца XX века. Именно этим целям: созданию единой семьи народов. объединенных общими экономическими, социальными и духовными интересами (а это и есть самая понятная и приемлемая для всех времен и народов политика!), служили дипломатические контакты Гейдара Алиева с Сулейманом Демирелем, Биллом Клинтоном, Гельмутом Колем, Жаком Шираком, Борисом Ельциным, Эдуардом Шеварднадзе. Хавьером Соланой, Жаком Сантером и многими другими руководителями зарубежных стран и крупнейших международных организаций. Жак Ширак говорил о Гейдаре Алиеве: «Эта необыкновенная личность вывела Азербайджан на путь прогресса. Я высоко оценил отвагу, мудрость и решимость, проявленные им во время наших различных встреч, особенно во время обсуждений вокруг нагорно-карабахского конфликта» [1].

Определяющим импульсом работы Гейдара Алиева в ходе официальных визитов являлось создание наиболее благоприятных условий для Азербайджана в системе международной политической конъюнктуры, привлечение новых инвестиций для возрождения его экономики, превращение его уникальных энергетических ресурсов, геополитического положения, духовных ценностей в гарантии мира и процветания для всех друзей й партнеров Азербайджана.

Литература:

1. Гейдар Алиев: выдающийся государственный деятель, политический гигант, историческая и легендарная личность // https://azertag.az/ru/xeber/Geidar_Aliev_vydayushchiisya_gosudarstvennyi_deyatel_politicheskii_gigant_istoricheskaya_i_legendarnaya_lichnost-949969
2. Ибрагимова Дж. Лиссабонский прорыв // Бакинский рабочий. 2 января 1997 г.
3. Инаугурационная речь Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алирза оглу Алиева - Баку, дворец "Республика", 10 октября 1993 года // https://lib.aliyev-heritage.org/ru/66679364.html
4. Панфилова В. Формула успеха Гейдара Алиева // Независимая газета. – 2014. – 12 декабря.
5. Человек. Гражданин. Лидер // Известия. – 2003. – 24 апреля.

Ключевые слова: *внешняя политика, дипломатия, мирное урегулирование, международное сообщество, официальные визиты, признание, возрождение, прогресс*

Lamiyə Məhərrəmova
Bakı Slavyan Universitetinin "Azərbaycan tarixi və ictimai elmlər" kafedrasının müəllimi, doktorant

XX ƏSRİN SONLARINDA AZƏRBAYCANIN XARİCİ SİYASƏTİNİN TƏŞƏKKÜLÜ VƏ İNKİŞAFI

XÜLASƏ

Dövlətin xarici siyasəti onun həyat fəaliyyətinin ən mühüm sahələrindən biridir, inkişaf strategiyasının yaxın və uzaq perspektivlərini xarakterizə edir. "Azərbaycan müstəqil, demokratik, inkişaf edən dövlət kimi" məqaləsində XX əsrin sonlarında Azərbaycanın xarici siyasətinin formalaşması və inkişafının çətin və mühüm mərhələ olduğu açıqlanır. Qeyd edilir ki, ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycan dünyanın ən böyük dövlətləri ilə qarşılıqlı faydalı əlaqələr qurmaqda mühüm nəticələrə nail olubdur.

Ölkəmizin başına gələn tarixi sınaqlara baxmayaraq, Azərbaycan ümummilli lider Heydər Əliyevin müdrik, fədakar fəaliyyəti sayəsində bu sınaqlardan şərəflə çıxmış, sürətlə inkişaf edən dövlətlər sırasında layiqli yerini tutmuşdur. Memarı Heydər Əliyev olan xarici siyasət, gənc Azərbaycan Respublikasının siyasətinin sarsılmaz bünövrəsi oldu. Məqalədə bu nailiyyətlərin salnamələrinin konkret nümunələri verilmişdir.

Açar sözlər: *xarici siyasət, diplomatiya, sülh nizamlanması, beynəlxalq ictimaiyyət, rəsmi səfərlər, tanınma, dirçəliş, tərəqqi*

Lamia Maharramova
Baku Slavic University
Ph.D. student, lecturer

FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE FOREIGN POLICY OF AZERBAIJAN AT THE END OF THE XX CENTURY

ABSTRACT

The state's foreign policy is one of the most important areas of its life, characterizing the development strategy for the near and long term. The article highlights a complex and important stage in Azerbaijan's foreign policy formation and development at the end of the 20th century. It is noted that under the leadership of national leader Heydar Aliyev, Azerbaijan has achieved impressive heights in establishing mutually beneficial relations with the world's largest countries.

Despite the historical trials that have befallen our country, Azerbaijan, thanks to the wise, selfless activities of the national leader Heydar Aliyev, has overcome them with honor and taken a worthy place among the rapidly developing states. The filigree foreign policy, the architect of which was Heydar Aliyev, became the indestructible foundation of the policy of the young Republic of Azerbaijan. The article provides specific examples of the annals of these accomplishments.

Keywords: *foreign policy, diplomacy, peace settlement, international community, official visits, recognition, revival, progress*

DÖVLƏT İDARƏÇİLİK AKADEMİYASINDA

Tələbələrimiz müsabiqədə fərqlənmə sertifikatına layiq görülüblər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının tələbələri "46-cı ICPC (International Collegiate Programming Contest) – Universitet Tələbələrinin Beynəlxalq Proqramlaşdırma" müsabiqəsinin regional mərhələsində (XVII Azərbaycan Birinciliyi) 4 komanda ilə təmsil olunub. Müsabiqənin nəticələrinə görə hər bir komandamız fərqlənmə sertifikatına layiq görülmüşdür.

Bakı Mühəndislik Universitetinin təşkilatçılığı ilə onlayn formada baş tutan müsabiqədə Azərbaycanın 24 ali təhsil müəssisəsindən hər komandada 3 tələbə və komanda rəhbəri olmaqla 87 komanda iştirak edib.

Komandalara 5 saat ərzində 14 alqoritmik məsələni C, C++, Java və ya Python proqramlaşdırma dillərində həll etmək tapşırığı verilib. Nəticələr sistem tərəfindən avtomatik olaraq qiymətləndirilib.

"46-cı ICPC – Universitet Tələbələrinin Beynəlxalq Proqramlaşdırma" müsabiqəsinin 2022-ci ildə keçiriləcək yarımfinal mərhələsində ölkəmizi təmsil edəcək komandaların adları yanvar ayında məlum olacaq.

Qeyd edək ki, "ICPC – Universitet Tələbələrinin Beynəlxalq Proqramlaşdırma" müsabiqəsi 1977-ci ildən mütəmadi olaraq keçirilir. 45-ci ICPC 2020-2021 statistikasına görə son müsabiqədə 115 ölkənin 3000-ə yaxın ali təhsil müəssisəsindən 60000-ə yaxın tələbə iştirak etmişdir. Azərbaycan Ali təhsil müəssisələrinin komandaları isə bu müsabiqədə 2005-ci ildən etibarən mütəmadi olaraq iştirak edirlər.

Müsabiqədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasını aşağıdakı komandalar təmsil etmişlər:

APA-1 komandanın rəhbəri: Musayeva İlahiyə (Dövlət idarəçiliyində informasiya texnologiyaları kafedrası). Komandanın üzvləri: Əmir Ələkbərli, İlkin Ələkbərli, Asim Əlizadə.

APA-2 komandanın rəhbəri: Elvin Əzizbəyov (İntellektual sistemlərin idarə olunması kafedrası). Komandanın üzvləri: Taleh Məlikov, Leyla Əliyeva, Murad Əzimzadə.

APA-3 komandanın rəhbəri: Musayeva İlahiyə (Dövlət idarəçiliyində informasiya texnologiyaları kafedrası). Komandanın üzvləri: Arzu Teymurova, Afət Ağayeva, Ramiz Vəliyev

APA-4 komandanın rəhbəri: Elvin Əzizbəyov (İntellektual sistemlərin idarə olunması kafedrası). Komandanın üzvləri: Əhməd Əhmədov, Səkinə Əlizadə, Rəfiqə Əlifova

Azərbaycan Respublikasının uğurları beynəlxalq elmi nəşrdə çap olunub

2021-ci ildə SSRİ-nin süqutunun 30 illiyi münasibətilə Moskvada dünyanın müxtəlif ölkələrindən olan nüfuzlu ekspertlər, dövlət qurumları təmsilçiləri, ictimai və siyasi xadimlərin iştirakı ilə beynəlxalq forum keçirilib. Forumda Azərbaycanı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov təmsil edib. "Rusiya və dünya pandemiyadan sonra" başlığı altında keçirilən forum çərçivəsində Rusiya Xalq Təsərrüfatı və Dövlət Qulluğu Akademiyasının təşkilatçılığı ilə nəşr olunan "Postsovet məkanı ölkələrində dövlət idarəçiliyinin təkamülü" adlı informasiya-analitik toplunun təqdimatı olub. Toplunun təqdimatına hazırda Avropa İttifaqı üzvü

olan bütün postsovet ölkələrinin aparıcı idarəçilik məktəblərinin rəhbərləri qatılıblar. Qeyd edək ki, sözügedən topluda postsovet məkanında formalaşan müstəqil ölkələrin dövlət idarəçilik sistemlərinin inkişafına milli baxışlar əksini tapıb. Beləliklə, nəşrin başlıca məqsədi hər bir keçmiş SSRİ respublikasının son 30 ildə keçdiyi yolun dərk edilməsi, qazanılan nailiyyətlərin və dövlət idarəçiliyinin inkişaf perspektivlərinin dəyərləndirilməsidir. Azərbaycana həsr olunan analitik icmalı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov, Rusiya Xalq Təsərrüfatı və Dövlət Qulluğu Akademiyasının professoru Nizami Məmmədov, DİA-nın Tədris metodiki və analitika şöbəsinin müdiri professor Ziyafət Həbibova və Dövlət Qulluğu və kadr siyasəti kafedrasının müdiri dosent Rəcəb Rəhimli tərtib ediblər. Müəlliflər Azərbaycan haqqında ümumi tarixi, siyasi, mədəni, iqtisadi, sosial arayış təqdim etməklə yanaşı, beynəlxalq reytinqlərdə ölkənin uğurları ilə bağlı dəyərləndirmələri, dövlət və yerli idarəetmə sistemi, inzibati islahatlar və onların hüquqi, institusional təminatı, dövlət qulluğunun inkişafı, dövlət qulluqçularının yenidən hazırlanması və ixtisasının artırılması sisteminin təkmilləşdirilməsi, informasiya cəmiyyətinin inkişafı, rəqəmsal transformasiya və dövlət idarəçiliyi sahəsində kompleks dəyişikliklər, vətəndaş məmnunluğunun təmini, vətəndaş cəmiyyətinin rolu və siyasi institutlara etimadı, qərar qəbulu prosesində iştirakı ilə bağlı təhlil və proqnozlarını geniş oxucu kütləsinin diqqətinə təqdim ediblər.

Əsasını ümummilli lider Heydər Əliyevin qoyduğu, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi inkişaf strategiyası sayəsində Azərbaycan Respublikasının qazandığı nailiyyətlərə xüsusi yer ayrılıb. Nəşrdə Dünya İqtisadi Forumunun hesabatına əsasən, inklüziv inkişaf indeksinə görə Azərbaycan Respublikasının postsovet ölkələri arasında Litva və Estoniyadan sonra üçüncü yeri tutması faktının təhlilinə də geniş yer verilib. Göstərilib ki, Davos Forumu Azərbaycanı davamlı inkişaf edən inklüziv cəmiyyətin qurulması naminə dünyada resurslardan ən səmərəli istifadə edən ölkə olaraq müəyyənləşdirib. Nəşrdə, həmçinin Davos Forumunun Prezidenti professor Klaus Şvabın dünyanın 146 ölkəsində iqtisadi imkanlar və sosial siyasətlə əlaqədar hesabatından bəhs olunub. Qeyd edilib ki, ABŞ, Almaniya, Danimarka, Braziliya, Cənubi Afrika, Vyetnam kimi ölkələrin nailiyyətlərinin müqayisə edildiyi həmin hesabatda Azərbaycan iqtisadi imkanlarından sosial problemlərin həlli və inklüziv cəmiyyətin formalaşdırılması naminə ən səmərəli istifadə edən nümunəvi ölkədir. Həmin hesabata görə, Azərbaycanın reytinqi +23-dür və bu, dünyada ən yaxşı göstəricidir. Bu nailiyyətlərin qazanılmasında ölkədə Birinci vitse-prezident institutunun təsis edilməsi və bu vəzifədə Mehriban Əliyevanın müstəsna fəaliyyətinin rolundan xüsusi bəhs edilib. Azərbaycanda tətbiq edilən innovativ idarəçilik texnologiyaları kompleksinin yüksək səmərəliliyinin BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin uğurla yerinə yetirilməsində və 30 il Ermənistan tərəfindən işğal altında saxlanılan ərazilərin azad edilməsində təzahürünü tapması da xüsusi vurğulanıb. Zəfərin cəmi 44 günə başa gəlməsi və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tam bərpası ölkə Prezidentinin innovativ inkişaf strategiyasının təntənəli ye kunu kimi dəyərləndirilib. Böyük tarixi dövrün təhlilinə həsr olunmuş elmi iş Rusiya Xalq Təsərrüfatı və Dövlət Qulluğu Akademiyasının “Dövlət qulluğu” jurnalında da tirajlanıb

20 Yanvarda Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirilən terror aktı insanlığa qarşı törədilmiş ən ağır cinayətdir

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında 20 Yanvar faciəsinə həsr edilmiş elmi konfrans keçirilib.

Tədbirdə DİA-nın rektoru akademik Urxan Ələkbərov 20 Yanvar faciəsinin tariximizin həm qanlı, həm də qəhrəmanlıq səhifəsi olduğunu deyib. Rektor qeyd edib ki, keçmiş sovet imperiyası ordusunun 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdiyi terror aktı insanlığa qarşı törədilmiş ən ağır cinayətdir.

Akademik U.Ələkbərov faciənin xalqımızın qan yaddaşından heç vaxt silinməyəcəyini söyləyib.

Rektor faciədən dərhal sonra – 1990-cı il yanvarın 21-də ümummilli lider Heydər Əliyevin ailə üzvləri ilə birlikdə Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gedərək keçirdiyi mətbuat konfransında kəskin bəyanatla çıxış etdiyini, Bakıda törədilən qırğınların təşkilatçılarını cinayətkar adlandırdığını, günahkarların cəzalandırılmasını qətiyyətlə tələb etdiyini xatırladıb.

Vurğulanıb ki, Ulu Öndərin Azərbaycanda hakimiyyətə qayıdışından sonra 20 Yanvar faciəsinə siyasi və hüquqi qiymət verilib.

U.Ələkbərov Prezident İlham Əliyevin 20 Yanvar şəhidlərinin ailələrinin sosial məsələlərinin həllinə daim xüsusi diqqət göstərdiyini bildirib.

Konfransda Milli Məclisin üzvü, Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Beynəlxalq münasibətlər və xarici siyasət kafedrasının professoru Elman Nəsirov, Hüquq kafedrasının müdiri professor İsaxan Vəliyev, Sosial məsələlər, təşkilati işlər və təlim-tərbiyə üzrə müşavir Zaur Məmmədov, Tarix kafedrasının professoru Musa Quliyev və digərləri 20 Yanvar hadisələrinin dəhşətlərindən bəhs edib, xalqımızın bu faciəni heç vaxt unutmayacağını, şəhidlərin xatirəsinin daim uca tutulacağını söyləyiblər.

Türkiyənin Anadolu Universitetinin nümayəndə heyəti Dövlət İdarəçilik Akademiyasında

Türkiyənin Anadolu Universitetinin rektoru professor Fuat Erdalın rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında olub.

Türkiyənin Anadolu Universitetində müasir dövrün tələblərinə cavab verən qlobal distant tədris sistemi qurulub. Türkiyədə və 30-dan çox ölkədə distant formada ali təhsil alan tələbə sayına görə dünya universitetləri sırasında 3-cü, Avropa universitetləri arasında isə 1-ci yerdədir. Distant təhsil sahəsində 36 ildən çox təcrübəsi olan Anadolu Universiteti tələbələrinin sayı hazırda 1,5 milyon nəfərdir.

2013-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası ilə Anadolu Universiteti arasında təhsil sahəsində əməkdaşlıq protokolu, həmin ildə "Mevlana" mübadilə proqramı çərçivəsində protokol imzalanıb. 2013-cü ilin may ayının 7-də Anadolu Universitetində yaradılan "Heydər Əliyev Məlumat və Araşdırma Mərkəzi"nin və bu Mərkəzdəki Heydər Əliyev büstünün təntənəli açılış mərasimi keçirilib. Ulu öndər Heydər Əliyevin 90 illik yubileyi münasibətilə Anadolu Universitetinin təşkil etdiyi silsilə tədbirlərdə Azərbaycan nümayəndə heyətinin tərkibində DİA-nın əməkdaşları da iştirak ediblər.

DİA-da keçirilən görüşdə əsasən universitetlərarası müəllim-tələbə mübadiləsi, imzalanan sənədlərin icra vəziyyəti, yeni istiqamətlər üzrə layihələrin təmin edilməsi, dövlət qulluq-

çularının təlim və inkişafı üçün vasitələrin mübadiləsinə yönələn fəaliyyət və distant təhsilin gələcəkdə genişlənməsinin aktuallığı barədə fikir mübadiləsi aparılıb.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov Azərbaycanın sürətlə inkişaf etdiyini bildirib. Rektor qeyd olunan uğurların təməlində əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və Prezident İlham Əliyevin yaradıcılıqla inkişaf etdirdiyi innovativ dövlət idarəçiliyi strategiyasının olduğunu xüsusi vurğulayıb. U.Ələkbərov qazanılan uğurların Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbədə böyük rolunun olduğunu da qeyd edib. Akademik bildirib ki, Azərbaycanın hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi sahəsində reallaşdırılan ardıcıl uğurlu islahatların nəticəsidir.

Rektor Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişaf siyasətini səmərəli şəkildə reallaşdıran dünya lideri olduğunu qeyd edib.

Rektor inklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilməsində Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın müstəsna xidmətlərini vurğulayıb.

Anadolu Universitetinin rektoru professor Fuat Erdal çıxış edərək DİA ilə imzalanan sənədlərin və əməkdaşlığın əhəmiyyətindən danışıb.

Rektor rəhbərlik etdiyi universitet haqqında geniş məlumat verərək postpandemiya dönəmindən sonra da distant təhsilin aktuallığını bildirib. O qeyd edib ki, Anadolu Universiteti qısa zamanda ölkənin və dünyanın böyük universitetləri arasında müasir, dinamik və yenilikçi bir universitet olaraq yerini alıb. Elm, mədəniyyət, eyni zamanda, bir gənclik şəhəri olaraq xarakterizə edilən Əskişəhərin mərkəzində yerləşən Anadolu Universiteti 12 fakültə, 1 Dövlət Konservatoriyası olmaqla 3 ali məktəb, 2 peşə məktəbi, magistratura və doktorantura səviyyəsində olan 6 institut və 30 araşdırma mərkəzindən ibarətdir. Bu gün Anadolu Universiteti Türkiyə və 30-dan çox ölkədə distant formada ali təhsil verir.

Görüşdə Anadolu Universitetinin prorektorları professor İbrahim Kaya, professor Ali Resul Üsul, Azərbaycan-Türkiyə İş Adamları

Birliyinin İdarə Heyətinin sədri Cemal Yanğın, Anadolu Universitetinin Azərbaycan Proqramları koordinatoru Azər Hətəmov, Dövlət İdarəçilik Akademiyasından isə prorektorlar professor Əlikram Abdullayev, dosent Cəfər Eyvazlı, şöbə müdirləri professor Ziyafət Həbibova, dosentlər Rəcəb Rəhimli, Yusif Ağayev iştirak ediblər.

Görüşdə çıxış edənlər hər iki təhsil və tədqiqat mərkəzlərinin əməkdaşlığının gələcəkdə səmərəli olacağına əminliklərini vurğulayıblar. Eyni zamanda, gələcəkdə birgə fəaliyyətə dair imzalanan memorandumun praktik icrasının təmin edilməsi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparılıb və fəaliyyət istiqamətləri müəyyənləşdirilib.

2 fevral Azərbaycan gəncləri günü münasibətilə Akademiyanın ictimai həyatında aktiv fəaliyyət göstərmiş gənclərin onlayn formatda görüşü keçirilmişdir

02.02.2022-ci il tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında 2 fevral Azərbaycan gəncləri günü münasibətilə Akademiyanın ictimai həyatında aktiv fəaliyyət göstərmiş gənclərin onlayn formatda “Zoom” tətbiqi vasitəsilə mükafatlandırılması baş tutmuşdur.

Tədbiri giriş sözü ilə açan Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov ölkədə aparılan uğurlu gənclər siyasətindən bəhs etmiş, gənclərin aktiv ictimai fəaliyyətlərinin önəmini vurğulamışdır.

Tədbirdə DİA-nın sosial məsələlər, təşkilatı işlər və təlim-tərbiyə üzrə müşaviri Zaur Məmmədov və DİA Tələbə Gənclər Təşkilatının sədri Murad Həsənxanlı çıxış edərək DİA tələbələrinin Akademiya xaricində qazandıqları uğurları ilə bağlı tədbir iştirakçılarına geniş məlumat vermişdirlər.

Həmçinin DİA TGT sədri Murad Həsənxanlı tərəfindən DİA TGT və nəzdində fəaliyyət göstərən klubların illik fəaliyyət hesabatı təqdim olunmuşdur.

DİA-da yerli icra hakimiyyətlərinin əməkdaşları üçün növbəti təlim keçirilib

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının (DİA) Rəhbər Dövlət İdarəçiliyi Kadrlarının İxtisasının Artırılması İnstitutu yerli icra hakimiyyətlərinin Sosial iqtisadi inkişafın təhlili və proqnozlaşdırılması şöbələrinin müdirləri və əməkdaşları üçün növbəti onlayn təlim keçirib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”lə bağlı 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamına əsasən yerli icra hakimiyyətlərinin əməkdaşları üçün tarixi zəfərdən sonra ölkəmizin daxil olduğu yeni tarixi inkişaf mərhələsinə həsr olunub.

Tədbirdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov daim yenilənən “Prezident İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları” adlı məruzə ilə çıxış edib. Akademik Urxan Ələkbərov müstəqil dövlətimizin qurucusu ümummilli lider Heydər Əliyevin tarixi xidmətlərini xatırladıb. Rektor qeyd edib ki, bu gün dahi rəhbər Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulan və Prezident İlham Əliyevin uğurla inkişaf etdirdiyi innovativ idarəetmə texnologiyalarının nəzəri əsaslarının işlənilməsi, onların təcrübədə tətbiqi nəticəsində bir çox uğurlara imza atılıb. U.Ələkbərov müstəqil ölkəmizin uğurlu inkişafında Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın xüsusi rolu olduğunu diqqətə çatdırıb.

Akademik 44 günlük Vətən müharibəsindən, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qüdrətli Azərbaycan Ordusunun düşmən üzərində qazandığı parlaq Qələbədən söz açıb. İkinci Qarabağ müharibəsində Azərbaycan Ordusunun, vətənpərvər

gənclərinin qəhrəmanlığını, mübarizliyini xüsusi vurğulayıb. Daha sonra rektor Urxan Ələkbərov işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan quruculuq işlərindən, ölkəmizin müstəqillik əldə etdikdən bu günədək qazanılan siyasi, iqtisadi, hərbi uğurlarından, prioritetlərindən, inklüziv inkişafın idarə edilməsi sahəsindəki ölkənin əldə etdiyi nailiyyətlər barədə geniş məlumat verib.

Təlim diskussiya formatında davam edib və uğurla başa çatıb.

DİA-da "Müasir dövrdə dövlət qulluqçularının xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi" mövzusunda növbəti təlim keçirildi

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Rəhbər Dövlət İdarəçiliyi Kadrlarının İxtisasının Artırılması İnstitutu yerli icra hakimiyyətlərinin başçısının sosial-iqtisadi məsələlər üzrə müavini, aparıcı şöbələrin müdirləri və mövzuya aidiyyatı olan digər əməkdaşları üçün növbəti online təlim keçirmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları tərəfindən 24 noyabr 2020-ci il tarixində "Dövlət qulluğu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu və Qanunun tətbiqi ilə bağlı 26 dekabr 2020-ci il tarixində Fərman imzalanmışdır. Dəyişikliklər dövlət qulluqçusunun fəaliyyətinə nəzarətin həyata keçirilməsi, onun potensial imkanlarının aşkara çıxarılması, dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsini nəzərdə tutur. Online təlim məhz bu dəyişikliklərin izahı, həyata keçirilməsinin metodları və s. izahı üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Təlimdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Dövlət qulluğu və kadr siyasəti" kafedrasının müdiri s.e.ü.f.d., dosent Rəcəb Rəhimli "Müasir dövrdə dövlət qulluqçularının xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi" mövzusunda mühazirə ilə çıxış etmişdir. Təlimdə iştirakçılara dövlət qulluqçusunun xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin məqsədi, qiymətləndirilməyə hazırlıq, qiymətləndirilmə dövrü, qiymətləndirmənin həyata keçirilməsi metodları və nəticələrin hesablanmasının yeni düstur formaları izah edilmiş, həmçinin qiymətləndirmənin nəticəsinə əsasən tətbiq edilən tədbirlər barədə slaydlarla müşayiət olunan geniş təqdimat olmuşdur. Təlim iştirakçılarının diqqətinə çatdırılmışdır ki, yeni dəyişikliklərin əsas məqsədi dövlət qulluqçusunun fəaliyyətinə yeni innovativ metodlarla nəzarətin həyata keçirilməsi, onun potensial imkanlarının aşka-ra çıxarılması, peşəkarlığının artırılması, yüksək mənəvi və etik dəyərləri əsas tutan, bilik, bacarıq və müsbət şəxsi keyfiyyətləri ilə seçilən dövlət qulluqçularının vəzifədə irəli çəkilməsi, o cümlədən dövlət orqanının fəaliyyətində səmərəliliyin artırılması kimi vacib məsələləri özündə ehtiva edir. Təlimdə 130-dan çox inzibati vəzifə daşıyan dövlət qulluqçusu iştirak etmişdir. Təlimin sonunda dos. Rəcəb Rəhimli dövlət qulluqçularını maraqlandıran sualları cavablandırdı və praktik tövsiyələr verdi. Təlim diskussiya şəklində keçdi və uğurla başa çatdı.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının tələbəsi "Femida" olimpiadasının qalibi olmuşdur

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının hüquqşünaslıq ixtisası üzrə IV kurs tələbəsi Leyla Ağayeva Rusiya Dövlət Ədliyyə Universitetinin xarici ölkə vətəndaşı olan bakalavrlara magistr səviyyəsində təhsil almaq üçün keçirdiyi beynəlxalq "Femida" olimpiadasında iştirak etmişdir. Olimpiadada 20-dən çox ölkəni

təmsil edən 200-dən çox tələbə iştirak etmişdir. L.Ağayeva olimpiadanın I və II mərhələlərini müvəffəqiyyətlə keçərək, birinci yerə layiq görülmüş, Rusiya Federasiyası Hökuməti tərəfindən müəyyən edilmiş xarici vətəndaşların təhsili üçün kvota çərçivəsində Rusiya dövləti tərəfindən maliyyələşdirilən magistr proqramında təhsil almaq hüququ əldə etmişdir. Qeyd edək ki, Dövlət İdarəçilik Akademiyası Siyasi idarəetmə fakültəsinin tələbəsi Leyla Ağayeva akademiyanın ictimai həyatında fəal iştirak edən gənclərdəndi, eyni zamanda o, "Hüquq" kafedrasında da təcrübə keçib.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları" mövzusunda onlayn təlim keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər"lə bağlı 02 fevral 2021-ci il tarixli Sərəncamına əsasən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi ("ASAN" Xidmət) ilə mövcud Əməkdaşlıq Memorandumu çərçivəsində fəaliyyət davam etdirir. Bu fəaliyyətin təmin edilməsi ilə əlaqədar 2022-ci ildə "ASAN" Xidmət mərkəzlərinin əməkdaşları üçün daim yenilənən "Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları" adlı mövzusunda birinci onlayn təlim keçirilib.

«Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları» adlı ilk təlim mühazirəsini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov təqdim edib.

Rektor U.Ələkbərov Azərbaycanın Respublikasının son illərdə ölkənin inkişafı ilə bağlı məlumat verib. Natiq qeyd olunan uğurların kökündə əsası Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və cənab Prezident İlham Əliyevin yaradıcılıqla inkişaf etdirdiyi innovativ dövlət idarəçiliyi strategiyasının durduğunu xüsusi vurğulayıb. Diqqətə çatdırılıb ki, Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən davamlı inklüziv inkişaf siyasətini səmərəli şəkildə reallaşdıran dünya lideridir. Akademik U.Ələkbərov nisbətən məhdud maliyyə imkanları şəraitində Azərbaycanın inklüziv inkişafı indeksinin iqtisadi baxımdan daha inkişaf etmiş ölkələrdəkindən yüksək olması ölkənin iqtisadi potensialının hərtərəfli inkişafı və əhalinin rifah halının yüksəldilməsi üçün daha səmərəli istifadəsinin beynəlxalq təsdiqi olduğunu bildirib. Rektor vurğulayıb ki, inklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilməsində ölkənin Birinci Vitse-Prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın da müstəsna xidmətləri var. U.Ələkbərov qazanılan uğurların 44 günlük Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbədə böyük payının olduğunu da xüsusi vurğulayıb. Bildirib ki, ölkənin hazırkı davamlı inkişafı innovativ dövlət idarəçiliyi sahəsində reallaşdırılan ardıcıl islahatların nəticəsidir.

Eyni zamanda rektor U.Ələkbərov işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan quruculuq işlərindən, ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə səciyyələnən yeni strateji dövrdə dərin islahatlar hesabına yüksək iqtisadi artım mənbələrinin tapılması vasitəsilə Azərbaycan dövlətinin gücünün daha da artırılması, yüksək rifah cəmiyyətinin qurulması, azad edilmiş böl-

gələrə tarixi qayıdışın təmin edilməsinin əhəmiyyətini qeyd edib.

Onlayn təlim qarşılıqlı fikir mübadiləsi ilə bitib. Təlimlər başa çatdıqdan sonra iştirakçılara sertifikatlar təqdim ediləcək.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında Xocalı soyqırımının 30-cu ildönümü ilə əlaqədar konfrans keçirilib

Fevralın 25-də Heydər Əliyev Mərkəzi və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası (DİA) tərəfindən DİA-da fəaliyyət göstərən "Heydər Əliyev Dövlət İdarəçilik Məktəbi"ndə Xocalı soyqırımının 30-cu ildönümü ilə əlaqədar konfrans keçirilib.

Əvvəlcə şəhidlərin və Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi anılıb.

Tədbirdə çıxış edən Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycan xalqına qarşı növbəti qanlı təcavüzə əl ataraq tarixdə misli görünməmiş soyqırımı törətdiyini deyib. Bildirilib ki, Xocalı faciəsinə ilk dəfə hüquqi-siyasi qiymət ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycanda ikinci dəfə siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra verilib. Xocalı soyqırımı barədə dünya ictimaiyyətinin məlumatlandırılmasında dövlət strukturları ilə yanaşı, ictimai birliklər, vətəndaş cəmiyyəti institutları da mühüm rol oynayır.

Rektor Xocalı soyqırımının dünyada tanıdılması istiqamətində Heydər Əliyev Fondunun həyata keçirdiyi tədbirlərin, Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə reallaşdırılan "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyasının əhəmiyyətindən bəhs edib.

Heydər Əliyev Mərkəzinin nümayəndəsi Vüqar İsmayılov Heydər Əliyev Fondu və Heydər Əliyev Mərkəzinin Xocalı soyqırımı ilə bağlı layihələri barədə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Tarix kafedrasının professoru Həvva Məmmədova "Xocalı soyqırımında yaşanan tarixin 30 ili", DİA-nın Hüquq kafedrasının müdiri, professor İsaxan Vəliyev

"Soyqırımı cinayətləri milli və beynəlxalq hüquqi müstəvidə", Politologiya və siyasi idarəetmə kafedrasının müdiri professor Nigar Ələkbərova "Xocalı soyqırımının səbəbləri və beynəlxalq aləmdə tanınması" mövzularında məruzə ediblər.

Məruzəçilər Xocalı soyqırımının Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş ən ağır cinayətlərdən biri olduğunu diqqətə çatdırıblar. Vurğulanıb ki, "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyası Xocalı faciəsi barədə məlumatları, həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaqla yanaşı, dünyada oxşar hadisələrin baş verməməsinə çağırış məqsədi daşıyır. Kampaniya çərçivəsində müxtəlif ölkələrdə həyata keçirilən tədbirlər, Xocalı soyqırımının dünyada tanıdıl-ması istiqamətində görülən işlər artıq öz nəticələrini verir.

Çıxış edənlər Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə şanlı Ordumuzun Vətən müharibəsində qazandığı Böyük Zəfərin əhəmiyyətindən danışıb, işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızda geniş miqyasda bərpa və quruculuq tədbirlərinin həyata keçirildiyini bildiriblər.

DİA Tələbə Elmi Cəmiyyəti Xocalı soyqırımı ilə bağlı onlayn Dəyirmi masa keçirmişdir

25 fevral 2022-ci il tarixində DİA Tələbə Elmi Cəmiyyəti tərəfindən "Xocalı soyqırımı insanlığa qarşı amansız bəşəri cinayətdir" mövzusunda onlayn dəyirmi masa keçirilmişdir.

Tədbir başlamazdan əvvəl Xocalı soyqırımı qurbanlarının və Vətənimizin ərazi bütövlüyü uğrunda qəhrəmancasına döyüşərək canlarından keçən şəhidlərimizin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilmişdir.

Dəyirmi masanı Akademiyanın rektoru, akademik Urxan Ələkbərov açaraq, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə təcavüzkar Ermənistan dövlətinin silahlı qüvvələri tərəfindən keçmiş sovet ordusunun 366-cı alayının iştirakı ilə xüsusi qəddarlıqla törədilmiş Xocalı soyqırımının təkcə azərbaycanlılara qarşı deyil, insanlığa qarşı ağır cinayət olduğunu göstərmiş, tədbir iştirakçılarına bu il 30-cu ildönümü tamam olmuş Xocalı soyqırımı barədə ətraflı məlumat vermişdir. Qeyd edilmişdir ki, bu dəhşətli soyqırım aktına yalnız Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra siyasi-hüquqi qiymət verilmiş, onun rəhbərliyi altında Xocalı soyqırımı həqiqətlərinin dünya içtimaiyyətinə çatdırılması ilə bağlı geniş işlər görülmüşdür. Natiq Ümummilli lider Heydər Əliyevin layiqli siyasi varisi, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin bu istiqamətdə genişmiqyaslı və sistemli işlərin apardığını, bunun nəticəsində Xocalı soyqırımının bir çox dövlətlərdə tanındığını göstərmiş, bu işdə Birinci Vitse-prezident, Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti Mehriban Əliyevanın böyük xidmətləri olduğunu, həmçinin Fondun Vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə reallaşan "Xocalıya Ədalət" kampaniyasının əvəzolunmaz əhəmiyyətini vurğulamışdır. Rektor tarixi ədalətin zəfər çaldığını, 44 günlük Vətən müharibəsində Müzəffər Ali Baş Komandanın müdrik rəhbərliyi ilə qəhrəman Azərbaycan Ordusu tərəfindən erməni faşizminin məhv edildiyini, Ermənistanın işğalından əzəli torpaqlarımızın azad edildiyini və ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpa olunduğunu göstərmiş, Tələbə Elmi Cəmiyyətinin Xocalı soyqırımı ilə bağlı keçirdiyi Dəyirmi masanın əhəmiyyətindən danışmış, müzakirələrin tələbə və magistrantların fəal iştirakı ilə keçəcəyinə əminlik bildirmişdir.

DİA Tələbə Elmi Cəmiyyətinin sədri, siyasi elmlər doktoru Sevil Məmmədovanın aparıcılığı ilə keçən müzakirələrdə "Tarix" kafedrasının professoru Həvva Məmmədova, "İnzibati idarəetmə" fakültəsinin dekanı, dosent Elnur Əliyev, magistrantlardan İlkin

Rüstəmov, Günay Bəhramzadə, Aysel Cəfərova, tələbələrdən Zöhrə Kəngərli, Etibar Babayev, Şahanə Məmmədova, Elyar Səfərov, Hüseyn Hacıyev və b. çıxış etmiş, ətraflı fikir mübadiləsi aparılmış, tədbir iştirakçılarına təcavüzkar Ermənistan dövlətinin Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı siyasəti, erməni vandalizmi və barbarlığı haqqında əsl həqiqətlərin dünya birliyinə çatdırılmasında fəal iştirak etməklə, bununla bağlı sosial şəbəkələrin imkanlarından geniş istifadə olunmasını tövsiyə etmişdir.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "Hüquq ədəbiyyatı kitabxanası"nın açılış mərasimi keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) Hüquq fakültəsi üçün yaradılan "Hüquq ədəbiyyatı kitabxanası"nın açılış mərasimi keçirilib.

Kitabxana Milli Məclisin deputatı Kamal Cəfərovun təşəbbüsü, Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası və "Black Garden" konsultasiya şirkətinin dəstəyi ilə təşkil olunub. Kitabxana BP Azərbaycan şirkəti tərəfindən kitablarla təmin edilib.

Tədbirdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov ölkəmizdə elm və təhsilə daim böyük önəm verildiyini vurğulayıb.

Rektor Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin apardığı məqsədyönlü siyasət nəticəsində respublikamızın dinamik inkişaf etdiyini, dünya ölkələri arasında özünə layiq yer tutduğunu bildirib. Qeyd edilib ki, Azərbaycan Respublikası bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən davamlı inklüziv inkişaf siyasətini səmərəli şəkildə reallaşdırır.

Akademik vurğulayıb ki, inklüziv inkişaf sahəsində respublikamızın yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya ölkələrinə nümunə olmasında Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın xidmətləri əvəzsizdir.

U.Ələkbərov qazanılan uğurların Vətən müharibəsindəki parlaq Zəfərdə böyük payının olduğunu deyib. Vurğulanıb ki, ölkənin davamlı inkişafı innovativ dövlət idarəçiliyi sahəsində həyata keçirilən islahatların nəticəsidir.

Rektor DİA-da yaradılan "Hüquq ədəbiyyatı kitabxanası"nın əhəmiyyətindən bəhs edib.

Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin sədri Anar Bağırov cəmiyyətdə elmin, təhsilin mühüm rolundan danışıb, Prezident İlham Əliyevin bu sahənin inkişafına xüsusi əhəmiyyət verdiyini vurğulayıb. Vəkillər Kollegiyasının ali təhsil müəssisələri, o cümlədən Dövlət İdarəçilik Akademiyası ilə əlaqələri barədə ətraflı məlumat verən A.Bağırov əməkdaşlıq çərçivəsində səmərəli tədbirlərin reallaşdırıldığını deyib. DİA-nın Hüquq fakültəsi tələbələrinin, gənc hüquqşünasların Vəkillər Kollegiyasında təcrübə keçdiklərini qeyd edən Anar Bağırov qurum tərəfindən onlara daim dəstək veriləcəyini bildirib. O, professor və müəllimlərə, tələbələrə uğurlar arzulayıb.

BP-nin Xəzər regionunda kommunikasiya və xarici əlaqələr üzrə vitse-prezidenti Bəxtiyar Aslanbəyli "Hüquq ədəbiyyatı kitabxanası"nın təhsilin inkişafına töhfə verəcəyinə əminliyini söyləyib. O, elmə, təhsilə daim dəstək göstərilməsinin əhəmiyyətindən bəhs edib.

Tədbirdə çıxış edən Milli Məclisin deputatı Kamal Cəfərov ölkəmizdə elmin, təhsilin inkişafı üçün geniş imkanlar yaradıldığını deyib. Deputat gənclərin təhsildə, elmdə uğurlar qazanmasının, onların vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsinin əhəmiyyətini diqqətə çatdırıb. DİA-da yaradılan "Hüquq ədəbiyyatı kitabxanası" haqqında danışan Kamal Cəfərov onun daha da zənginləşdiriləcəyinə inamını ifadə edib.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının professoru Namiq Əliyevin “Ermənistan və Azərbaycan arasında qarşıdurma: hüquqi aspektlər” adlı kitabının Bolqarıstanda təqdimatı keçirilib

Azərbaycanın Bolqarıstandakı səfirliyinin təşkilatçılığı ilə Bolqarıstanın Milli Teleqraf Agentliyində Xocalı soyqırımına həsr olunmuş “Xocalı faciəsi 30 il sonra: hüquqi və humanitar aspektlər” adlı elmi-praktik konfrans keçirilib.

Konfransda Azərbaycan və Bolqarıstan parlamentlərinin üzvləri, Bolqarıstanda akkreditə olunmuş diplomatik nümayəndəliklərin rəhbərləri, ali elmi-təhsil müəssisələri və akademik dairələrin üzvləri, mütəxəssislər və Azərbaycan diasporunun üzvləri iştirak ediblər.

Konfransda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının beynəlxalq əlaqələr və xarici siyasət kafedrasının müdiri, Fövqəladə və Səlahiyyətli səfirin bolqar dilində kitabının təqdimat mərasimi keçirilib. Hüquq elmləri doktoru, professor Namiq Əliyev “Ermənistan və Azərbaycan arasında qarşıdurma: hüquqi aspektlər” kitab Azərbaycan Respublikasının bu ölkədəki səfirliyi və YUNESKO üzrə Milli Komissiyasının yardımı ilə tərcümə edilərək nəşr edilib.

Kitabda müəllif geniş elmi və empirik material əsasında Ermənistan-Azərbaycan qarşıdurmasının bir sıra hüquqi problemlərini araşdırır, Ermənistanın Azərbaycana qarşı davam edən ərazi iddialarının aşkar hüquqi uyğunsuzluğunu sübut edir. Sənəddə 44 günlük Vətən Müharibəsi nəticəsində ermənilər tərəfindən işğal edilmiş torpaqların azad edilməsinin nəticələri, Ermənistan Respublikasının törətdiyi əməllərin hüquqi nəticələri göstərilir. Monoqrafiya Bolqarıstanın bütün kitabxanalarına, eləcə də bir çox beynəlxalq beyin mərkəzlərinə göndəriləcək.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının tələbələri təltif ediliblər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) fəal tələbələr mükafatlandırılıb.

Mükafatlandırma mərasimində Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov gənclərin ictimai fəallığının əhəmiyyətini vurğulayıb, dövlət gənclər siyasətinin ölkəmizdə uğurla həyata keçirildiyini qeyd edib.

DİA-nın ümumi işlər üzrə prorektoru dosent Cəfər Eyvazlı, Həmkarlar İttifaqı Komitəsinin sədri dosent Yusif Ağayev, akademiyanın müşaviri Zaur Məmmədov tələbələrə təhsildə və ictimai fəallıqda uğurlar arzulayıblar.

Mərasimdə 44 günlük Vətən müharibəsində qazandığımız Böyük Qələbədə gənclərin müstəsna rolu və xidmətləri vurğulanıb.

Sonra 2021-ci il ərzində uğurlu fəaliyyətləri ilə fərqlənən DİA-nın tələbələrinə mükafatlar verilib.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında “44 günlük Vətən müharibəsinin yaratdığı yeni reallıqlar ” mövzusunda tədbir keçirilib

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında fəaliyyət göstərən Tələbə Gənc Politoloqlar Klubunun təşəbbüsü ilə “44 günlük Vətən müharibəsinin yaratdığı yeni reallıqlar” mövzusunda görüş keçirilib. Tələbə gənc politoloqlar klubunun bu dəfəki qonağı millət vəkili Ceyhun Məmmədov olub. Tədbirdən öncə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov 44 günlük Vətən müharibəsi və ondan sonrakı dövrün tarixi əhəmiyyətini vurğulayıb, Ulu Öndər Heydər Əliyevin başladığı və prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam edən siyasət nəticəsində Azərbaycanın keçdiyi inkişaf yolu barədə fikirlərini bildirib.

U.Ələkbərov müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin Ermənistan və havadarları üzərində bütün sahələrdə qələbə əldə etdiyini qeyd edərək, 44 günlük müharibənin nəticəsinin bölgəyə yeni reallıqlar gətirdiyini qeyd edib. Daha sonra tədbir millət vəkili Ceyhun Məmmədovun interaktiv şəkildə çıxışı ilə davam edib. Milli Məclisin deputatı Ceyhun Məmmədov 44 günlük Vətən müharibəsinin beynəlxalq aləmdəki əks sədası haqqında öz çıxışında 9 noyabr kapitulyasiya aktının imzalanmasından sonra bölgədə yaranmış yeni reallıqlar, regional çağırışlar və məqsədlər haqqında geniş şəkildə danışmışdır. O, çıxışında müharibədən sonrakı dövrdə Azərbaycanın əksər dövlətlərlə münasibətlərinin inkişaf etdiyinə diqqəti çəkərək, dünyanın ayrı-ayrı geosiyasi güc mərkəzlərinin bölgədə yaranmış yeni reallığı qəbul etdiklərini qeyd etdi. Daha sonra Vətən müharibəsindən sonrakı dönəmdə qısa müddət ərzində Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrində intensiv və operativ şəkildə strateji əhəmiyyətli layihələrin həyata keçirilməsini təhlil edərək, Füzuli Beynəlxalq Hava Limanının tikilib istifadəyə verilməsi, eyni zamanda, Zəngilan və Laçında da yeni aeroportların inşasının reallaşdırılması yönündə işlərə başlanılması, işğaldan azad edilən bölgəmizdə müasir yol-nəqliyyat infrastrukturunun sürətli şəkildə yaradılması məsələlərinə toxundu. Qeyd edildi ki, Vətən müharibəsinin nəticəsi göstərdi ki, Azərbaycanda həyata keçirilən siyasi kurs dövlətimizi və xalqımızı qələbələrə aparan alternativsiz yoldur. Qarşıda isə xalqımızı Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun sürətlə bərpası ilə keçmiş məcburi köçkünlərin doğma yurdlarına qayıtmalarının sevinc hissi gözləyir. Görüş qarşılıqlı diskussiya formatında davam etdi. Tədbirdə DİA-nın ümumi işlər üzrə prorektoru dosent Cəfər Eyvazlı, akademiyanın müşaviri Zaur Məmmədov və Tələbə Gənc Politoloqlar Klubunun üzvləri iştirak ediblər.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları” adlı təlim keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) 2022-ci ildə “ASAN xidmət” mərkəzlərinin əməkdaşları üçün daim yenilənən “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları” adlı növbəti onlayn təlim keçirilib.

Bildirilib ki, tədbir Prezident İlham Əliyevin “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”lə bağlı 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamına əsasən DİA-nın Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi (“ASAN xidmət”) ilə mövcud əməkdaşlıq memorandumu çərçivəsində təşkil olunub.

Təlimin mühazirəsini Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov təqdim edib.

Rektor Azərbaycanın son illərdə inkişafı ilə bağlı məlumat verib. O, qeyd olunan uğurların kökündə əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və Prezident İlham Əliyevin yaradıcılıqla inkişaf etdirdiyi innovativ dövlət idarəçiliyi strategiyasının dayandığını xüsusi vurğulayıb. Diqqətə çatdırılıb ki, Azərbaycan Respublikası bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən davamlı inklüziv inkişaf siyasətini səmərəli şəkildə reallaşdırır.

Akademik bildirib ki, nisbətən məhdud maliyyə imkanları şəraitində Azərbaycanın inklüziv inkişafı indeksinin iqtisadi baxımdan daha inkişaf etmiş ölkələrdən yüksək olması respublikanın iqtisadi potensialının hərtərəfli

inkişafı və əhalinin rifahının yüksəldilməsi üçün daha səmərəli istifadəsinin beynəlxalq təsdiqidir.

Rektor vurğulayıb ki, inklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya ölkələrinə nümunə olmasında Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın müstəsna xidmətləri var.

Məruzəçi qazanılan uğurların 44 günlük Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbədə böyük payının olduğunu xüsusi vurğulayıb. Bildirilib ki, ölkənin davamlı inkişafı innovativ dövlət idarəçiliyi sahəsində reallaşdırılan ardıcıl islahatların nəticəsidir.

U.Ələkbərov işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan quruculuq işlərindən, ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə səciyyələnən yeni strateji dövrdə dərin islahatlar hesabına yüksək iqtisadi artım mənbələrinin tapılması vasitəsilə Azərbaycan dövlətinin gücünün daha da artırılması, yüksək rifah cəmiyyətinin qurulması, azad edilmiş bölgələrə tarixi Qayıdışın təmin edilməsinin əhəmiyyətini qeyd edib.

Sonra fikir mübadiləsi olub.

Təlimlər başa çatdıqdan sonra iştirakçılara sertifikatlar təqdim ediləcək.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları” mövzusunda növbəti onlayn təlim keçirilib

Martın 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) Fövqəladə Hallar Nazirliyinin komandir-rəis heyəti üçün “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin innovativ idarəçilik texnologiyaları və Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, hərbi uğurları” mövzusunda növbəti onlayn təlim keçirilib. Tədbir Prezident İlham Əliyevin “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”lə bağlı 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamı rəhbər tutularaq təşkil olunub.

Təlimdə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov Azərbaycanın sürətlə inkişaf etdiyini bildirib. Rektor qeyd olunan uğurların təməlində əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan və Prezident İlham Əliyevin yaradıcılıqla inkişaf etdirdiyi innovativ dövlət idarəçiliyi strategiyasının olduğunu xüsusi vurğulayıb. U.Ələkbərov qazanılan uğurların Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbədə böyük rolunun olduğunu da qeyd edib. Akademik bildirib ki, Azərbaycanın hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi sahəsində reallaşdırılan ardıcıl uğurlu islahatların nəticəsidir.

Rektor vurğulayıb ki, inklüziv inkişaf sahəsində respublikamızın yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya ölkələrinə nümunə olmasında Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın müstəsna xidmətləri var.

U.Ələkbərov işğaldan azad olunan ərazilərdə aparılan quruculuq tədbirlərinin, dərin islahatlar hesabına yüksək iqtisadi artım mənbələrinin tapılması vasitəsilə Azərbaycan dövlətinin gücünün daha da artırılmasının, yüksək rifah cəmiyyətinin qurulmasının, azad edilmiş bölgələrə tarixi Qayıdışın təmin edilməsinin əhəmiyyətini vurğulayıb.

Sonra fikir mübadiləsi aparılıb.

Qeyd edək ki, təlimlər başa çatdıqdan sonra iştirakçılara sertifikatlar veriləcək.

Dövlət İdarəçilik Akademiyası ilə Gənclər Fondu arasında Anlaşma Memorandumu imzalandı

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası ilə Azərbaycan Respublikasının Gənclər Fondu arasında "Əməkdaşlıq və birgə fəaliyyət haqqında" Anlaşma Memorandumunun imzalanma mərasimi baş tutmuşdur.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov və Gənclər Fondunun icraçı direktoru Fərid Cəfərov tərəfindən imzalanmış sənədin əsas məqsədi müxtəlif istiqamətlərdə birgə nəzəri və praktiki yönümlü tədbirlərin reallaşdırılması vasitəsilə Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilən gənclər siyasəti sahəsində görülən işlərə töhfə verməkdən ibarətdir.

Memorandumda və tərəflərin təsdiqlədiyi "Fəaliyyət planı"nda əksini tapmış müddəalara əsasən gənclər təşkilatlarının nümayəndə və rəhbər heyəti eləcə də magistr təhsili alan tələbələr üçün "I İnkişaf Məktəbi" adlı ixtisasartırma kursunun və Təlim Mərkəzinin yaradılması nəzərdə tutulmuşdur.

Bununla yanaşı hər iki qurumun beynəlxalq tərəfdaşları ilə əməkdaşlıq çərçivəsində gənclər üçün beynəlxalq mübadilə proqramlarında iştirak imkanlarının yaradılması, gənclər təşkilatları nümayəndələrinin Akademiyanın nəzdində fəaliyyət göstərən elmi tədqiqat mərkəzlərinin fəaliyyətində yaxından iştirakına dair razılaşma əldə edilmişdir.

Anlaşma Memorandumundan irəli gələrək, Fondun rəhbər nümayəndələrinin tələbə həyati üçün mühazirələrinin təşkili, Fond tərəfindən həyata keçirilən təcrübə proqramlarında magistr təhsili alan tələbələrin daha geniş iştirakının təmini və ümumilikdə Azərbaycan gənclərinin peşəkar inkişafı, gənclər siyasətinə dair mövcud vəziyyət və bu sahədə görülməsi məqsədəmüvafiq tədbirlər barədə birgə tədqiqatların aparılması, ölkəmizdə həyata keçirilən gənclərlə iş sahələrində elmi araşdırma və akademik məqalələrin hazırlanmasına metodik dəstəyin göstərilməsi əsas fəaliyyət istiqaməti kimi təsdiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası ilə Azərbaycan Respublikasının Gənclər Fondu arasında imzalanmış "Əməkdaşlıq və birgə fəaliyyət haqqında" Anlaşma Memorandumu dövlət gənclər siyasətindən irəli gələn çağırış və vəzifələrin icrası məqsədilə hər iki qurumun əlaqələrinin gücləndirilməsi baxımdan vacib rol oynayacaqdır.

Gənclərin iştirakı ilə Azərbaycanlıların Soyqırımı Gününə həsr olunmuş elmi-praktiki konfrans keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası (DİA) və Azərbaycan Respublikası Gənclər Fondunun birgə təşkilatçılığı ilə 31 Mart – Azərbaycanlıların Soyqırımı Gününə həsr olunmuş elmi-praktiki konfrans keçirilib.

Konfrans Dövlət İdarəçilik Akademiyası ilə Gənclər Fondu arasında 2022-ci il martın 18-də imzalanmış Anlaşma Memorandumuna əlavə olunan "Fəaliyyət Planı" çərçivəsində təşkil edilib.

Tədbirdə ölkəmizdə fəaliyyət göstərən 20-yə yaxın gənclər təşkilatlarının rəhbərləri və akademiyanın fəal tələbələri iştirak ediblər. Konfransa moderatorluq edən Dövlət İdarəçilik Akademiyasının sosial məsələlər, təşkilati və təlim-tərbiyə işləri üzrə müşaviri Zaur Məmmədov çıxışı zamanı ermənilərin azərbaycanlılara qarşı mütəmadi olaraq etnik təmizləmə siyasəti həyata keçirdiklərini vurğulayıb, gənc nəslin tarixdə baş vermiş həmin hadisələri unutmamaları üçün daim maariflənmələrinin vacibliyinə toxunub.

Gənclər Fondunun icraçı direktorunun müavini Qədir Xəlilov çıxışında ümummilli lider Heydər Əliyevin 1918-ci il hadisələrinə siyasi-hüquqi qiymətin verilməsi istiqamətində atdığı addımların əhəmiyyətini vurğulayaraq Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 26 mart tarixli "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Fərmanının bu baxımdan müstəsna rolunu qeyd edib.

Sonra DİA-nın Tarix kafedrasının müdiri, dosent Firdovsiyyə Əhmədova tədbir iştirakçılarına azərbaycanlılara qarşı törədilmiş soyqırımı cinayətinin tarixi detalları, hadisənin beynəlxalq hüquq prizmasından qiymətləndirilməsi və digər aspektləri barədə geniş məlumat verib, azərbaycanlıların son iki yüz il ərzində erməni millətçilərinin davamlı olaraq etnik təmizləmə, soyqırımı və təcavüzkar siyasətinə məruz qalaraq öz tarixi torpaqlarından didərgin salındığını, qaçqın və məcburi köçkünə çevrildiyini bildirib. O, 1918-ci ilin mart-aprel aylarında erməni-daşnak silahlı dəstələri tərəfindən xüsusi qəddarlıqla törədilmiş kütləvi qırğınlarla son 30 ildəki hadisələr arasında paralellər apararaq tarixdən dərs çıxarmağımızın zəruriliyini qeyd edib.

Azərbaycan Respublikası Gənclər Təşkilatları Milli Şurasının sədri Azər Əliyev çıxışında gənclərin informasiya müharibəsi sahəsindəki rolunu qeyd edərək məlumatlandırma işlərinin davamlı qaydada aparılmasının zərurətini vurğulayıb və bu xüsusda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin gənclərə tövsiyələrini diqqətə çatdırıb.

Yekunda Azərbaycan gənclər təşkilatlarının nümayəndələri dünya ölkələri və beynəlxalq təşkilatlara müraciət edərək bəşəriyyət əleyhinə qarşı törədilmiş bu cür əməllərin təkrarlanmaması üçün 1918-ci ilin mart-aprel aylarında azərbaycanlılara qarşı törədilmiş soyqırımı cinayətini ikili standartlara yol vermədən tanımağa çağırış ediblər.

MÜNDƏRİCAT

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin fəaliyyətinin qısa xronikası...........7
.
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəsmi qəbulları.............................13

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin səfərləri...27

Ukraynaya işgüzar səfər 27
Gəncə şəhərinə səfər...30
Ağdam və Ağcabədi rayonlarına səfəri 35
Rusiya Federasiyasına rəsmi səfər 43
Türkiyə Respublikasına işgüzar səfər...62
Tərtər rayonuna səfər...63

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqləri, çıxışları və müsahibələri 67

Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və Yeni il münasibətilə müraciəti 67

İlham Əliyev yerli televiziya kanallarına müsahibə verib...69

"Xızı-Abşeron" Külək Elektrik Stansiyasının təməlqoyma mərasimində İlham Əliyevin nitqi 88

Hacı Zeynalabdin Tağıyevin Bakıda ucaldılan abidəsinin açılışında İlham Əliyevin nitqi 89

"Rossiya 24" telekanalında Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasının 30 illiyinə və İlham Əliyevin 60 illik yubileyinə həsr olunmuş "Hakimiyyət formulu" verilişi yayımlanıb 91

Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurası çərçivəsində keçirilən nazirlərin VIII toplantısında İlham Əliyevin nitqi 94

BMT Baş Assambleyasının sədrinin təşkil etdiyi yüksək səviyyəli tematik müzakirələrdə İlham Əliyevin nitqi 97

Qaradağ Günəş Elektrik Stansiyasının təməlqoyma mərasimində İlham Əliyevin nitqi 98

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ

Mübariz Qurbanlı. Azərbaycanda dövlət-din münasibətləri 101

DAVAMLI İNKİŞAFIN İDARƏ EDİLMƏSİ

Vüqar Kərimov. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə ekoloji mühitin qiymətləndirməsi və bərpası istiqamətində həyata keçirilən və planlaşdırılan tədbirlər 109

Фуад Мамедов. Образование и устойчивое развитие 121

Məzahir Əfəndiyev. Maliyyə sektorunun inkişafı Azərbaycanda davamlı inkişafın təmin edilməsində vasitə kimi 149

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ

Нигяр Алекперова. Экстраординарная личность в большой политике 157

Murtəza Həsənov. Dövlət idarəçiliyində innovasiyalar 167

Xatirə Əfəndiyeva, Məftunə Abdullayeva. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin strategiyasında milli təhlükəsizlik siyasəti daxili sabitliyin yaradılmasında əsas faktor kimi... 181

TƏHSİL

Asiman İlyasov. Ali təhsil müəssisələrinin tələbəqəbul proqnozlaşdırılmasında əmək bazarında baş verən dəyişiklikləri nəzərə alması vəziyyəti 191

ELEKTRON DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ VƏ INTELLEKTUAL SİSTEMLƏR

Elvin Əzizbəyov, Gülnar Mirzəyeva. Dövlət idarəçiliyində böyükhəcmli verilənlər strategiyaları 205

SİYASİ NƏZƏRİYYƏ

Елена Касумова. Концептуальные основы структуры азербайджанского политического дискурса 215

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR

Zümrüd Məlikova. Azərbaycan-Ermənistan dövlət sərhədinin delimitasiyası və demarkasiyası məsələsi: siyasi və hüquqi aspektlər 221

Ляман Караева. Участие Азербайджана и России в Совете Европы 229

Севиль Гидаятова. Основные положения Конвенции о правовом статусе Каспийского моря 2018 г. и анализ их последствий 243

GƏNC TƏDQİQATÇILAR

FƏLSƏFƏ

Fazilə Əliyeva. Yeni dövr fəlsəfəsində ontoloji konsepsiyaların mahiyyəti 253

TARİX

Ламия Магеррамова. Становление и развитие внешней политики Азербайджана в конце XX века 261

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında 267

«Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə» jurnalına
məqalələrin təqdimolunma qaydası

1. Məqalə Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində qəbul edilir.
2. Məqalənin adı, müəllif(lər)i, müəllif(lər)in elmi dərəcəsi, vəzifələri, ad və soyadları, çalışdıqları qurum və elektron poçt (e-posta) ünvanları yuxarıda sağ tərəfdə göstərilir.
3. Məqalənin həcmi 8 səhifədən az olmamalı (Microsoft Word formatında), 1,5 (bir tam onda beş) intervalla, Times New Roman 12 şriftilə yazılmalı, A4 formatında və elektron daşıyıcıda təqdim olunmalıdır.
4. Məqalədə xülasə (Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində), açar söz (Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində, ən çox 6 söz) qeyd olunmalıdır.
5. Məqalənin xülasəsi məqalənin məzmununa uyğun olmalı, 150-200 sözdən çox olmamalı, tədqiqatın məqsədini, əhəmiyyətini və elmi dövriyyədəki yerini, istifadə edilən metodları, tətbiq dairəsini göstərməlidir.
6. Elmi məqalənin sonunda elm sahəsinin və məqalənin xarakterinə uyğun olaraq işin elmi yeniliyi, tətbiqi əhəmiyyəti və s. aydın şəkildə qeyd olunmalıdır.
7. Məqalədə elmi mənbələrə istinadlar olmalıdır. Son 5-10 ilin elmi məqalələrinə, monoqrafiyalarına və s. istinadlara üstünlük verilməlidir. Məqalədə istinad olunmuş mənbələr ədəbiyyat siyahısında əlifba sırası ilə yazılmalı və nömrələnməlidir. İstinad olunmuş mənbənin ədəbiyyat siyahısındakı nömrəsi və səhifə nömrəsi mətndəki istinaddan sonra kvadrat və ya adi mötərizədə göstərilir. Məsələn (39, s.127-128), [27, s.237] və s.
8. Məqalələr orijinal olmalı və əvvəllər başqa yerli və ya beynəlxalq jurnallara, konfranslara təqdim edilməməlidir.
9. Məqalələr gizli rəyçilərin rəyindən sonra redaksiya heyətinin qərarı ilə çapa tövsiyə edilir.

Procedure for Submitting Articles to the Journal
«Public Administration: Theory and Practice»

1. The article is accepted in Azerbaijani, English and Russian languages.
2. The title of the article, the author (s), author's (s') academic affiliation, titles, names and surnames, workplace and electronic mail address (e-mail) addresses should be displayed above on the right side.
3. The content of the article should be no less than 8 pages (in Microsoft Word format), 1,5 space, Times New Roman 12 fonts and must be submitted electronically in A4 format.
4. The article should contain summary, (English, Russian and Azerbaijani languages), keyword (English, Russian and Azerbaijani languages, no more than six words)
5. The summary of the article must be in line with the content of the article, should not exceed 150-200 words, must indicate the purpose and importance of the research, the methods that used as well as the scope of the study.
6. At the end of the scientific article, the scientific originality and the importance of the emprisicm should be clearly stated in accordance with the character of the scientific field and article.
7. The article should contain references to scientific sources. The scientific articles, monographs and etc.that have been written for the last 5-10 years should be preferred. The sources referred in the article must be listed in an alphabetical order in the reference list. The number and page number of the referred article in the reference list should be displayed in parantheses or brackets after the reference in the text. For instance, (39, p.127-128), [27, s.237] and etc.

8. The articles should be original and should not be previously submitted to other local or international journals and conferences.
9. The articles are recommended to publication by the decision of journal's editorial board after the opinion of peer reviewers.

Правила предоставления статей для публикации в журнале «Государственное управление: теория и практика»

1. Статья принимается на азербайджанском, английском и русском языках.
2. Название статьи, автор(ы), ученая степень автора(ов), занимаемая должность, имя и фамилия автора(ов), организация, где они работают, адрес электронной почты указываются в верхнем правом углу.
3. Объем статьи не должен быть менее 8 страниц (в формате Microsoft Word), с междустрочным интервалом - 1,5 (полуторный), размером шрифта – 12 пт в формате А4 и должен предоставляться на электронном носителе.
4. В статье должны быть указаны резюме (азербайджанском, английском и русском языках), ключевые слова (на азербайджанском, английском и русском языках, не более 6-ти слов).
5. Резюме статьи должно соответствовать содержанию статьи, и не превышать 150-200 слов, должны быть указаны цель, значимость и место в научном обороте исследования, используемые методы, сфера применения.
6. В конце научной статьи в соответствии с областью науки и характером статьи должны быть чётко сформулированы научная новизна работы, значимость её внедрения и др.
7. В статье должны быть ссылки на научные источники, преимущественно на научные статьи, монографии и др. за последние 5-10 лет. Источники, на которых были ссылки в статье, должны быть пронумерованы и включены в список литературы в алфавитном порядке. Номер источника и страницу, на которую была сделана ссылка, в тексте следует указать в квадратных или обычных скобках. Например, (39, s.127-128), [27, s.237] и т.д.
8. Статья должна быть оригинальной и ранее непредставленной в местные или международные журналы, конференции.
9. Статья рекомендуется к публикации по решению редколлегии после получения отзыва от тайных (неразглашаемых) рецензентов.

Dövlət idarəçiliyi:
nəzəriyyə və təcrübə

Elmi-nəzəri jurnal

2022, №1(77)

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fəaliyyətini
əks etdirən bölməni *siyasi elmlər doktoru, professor E.Nəsirov,*
siyasi elmlər doktoru, professor E.Əhmədov,
psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent B.Haqverdiyev
və baş müəllim *F.Şammədov*
AzərTAc-ın materialları əsasında hazırlamışlar.

İngilis dilində xülasələr *filologiya üzrə fəlsəfə foktoru,*
dosent Ülkər Şəfiyeva tərəfindən redaktə edilmişdir.

Redaktoru *Günay Maqsudova*
Kompüter dizayneri *İradə Təhməzova*
Korrektoru *İradə Təhməzova*

Lisenziya: AB № 022732,
Qeydiyyat № b 532, 08.04.2003-cü il.
Redaksiyanın ünvanı:
Bakı, Az-1001, Lermontov küç., 74
(Dövlət İdarəçilik Akademiyası).
E-mail: publishing@dia.edu.az
Telefonlar: (012) 492-65-29; (012) 437-19-75; (012) 497-71-86
Fax: (012) 492-65-15

«Aspoliqraf LTD» MMC-nin
mətbəəsində çap olunmuşdur.
Sifariş ... Tiraj 500.

Journal of Public Administration:
Theory and Practice

Scientific and theoretical journal

2022, №1(77)

The section covering activities the President of the Republic of Azerbaijan
is prepared on the basis of AzərTAC materials and is compiled by
E.Nasirov, Dr. of political sciences, professor;
E.Ahmadov, Dr. of political sciences, professor;
Dr. B. Hagverdiyev, Ph.D. in Psychology, assistant professor
and *F.Shammedov,* senior lecturer, all from Academy of Public Administration.

The summaries of the articles were edited by *Ulker Shafiyeva, Ph.D., assistant professor*

Editor *Gunay Maqsudova*
Computer designers *Irada Tahmazova*
Correctors *Irada Tahmazova*

License: AB No. 022732
Registration No. b 532, 08.04.2003
Address of Publisher:
Baku, Az-1001, Lermontov st., 74
(Academy of Public Administration)
E-mail: publishing@dia.edu.az
Phone: (012) 492-65-29; (012) 437-19-75; (012) 497-71-86
Fax: (012) 492-65-15

Printed at the printing-house of the
«Aspoliqraf LTD»
Order .... Number of copies printed 500.